

BEREGVÁRMEGYE

M O N O G R A P H I Á J A.



IRTA:

LEHOCZKY JIVADAR.



III. KÖTET.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

NYOLCZ KÉPPEL.

1. rész

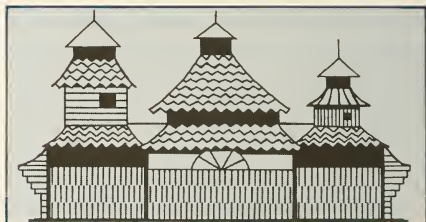


UNGVÁROTT,
NYOMATOTT POLLACSEK MIKSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1881.

EX
LIB
RIS



PAUL R. MAGOCSI



BEREGVÁRMEGYE

M O N O G R A P H I Á J A.

IRTA:

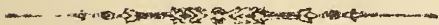
LEHOCZKY JIVADAR.

III. KÖTET.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

NYOLCZ KÉPPEL.

1. rész



UNGVÁROTT,

NYOMATOTT POLLACSEK MIKSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1881.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

Bevezetés a II-ik részhez.

Mielőtt munkám második részéhez kezdenék, mely a vármegye jelenleg fennálló s hajdan létezett, de nagyobbára már régen nyomtalanul eltűnt helységeinek tüzetes és részletes ismertetését tárgyalandja, szükségesnek tartom mindenekelőtt valamennyi város és helységnek az Aquilea melletti Adriai tenger színe feletti fekvését, mint a helyrajznak egyik lényeges kellekét, a legújabb méretek szerint elősorolni, annál inkább, mert kétségtelen, hogy a talaj különböző magaslata a rajta lakozó emberek egészségre, kedélyére, vérmérsékletére, lelkületére, életmódjára, szokásaira s főleg gazdasági viszonyaira nagy befolyással van. Bizonyos, hogy más érzülettel van eltelve az, kinek szeme folyvást a síkság végtelen távolában tévedez s ki annak melegebb legét szívja, mint az, ki a hegyek árnyékos lejtőin s szűk völgyeiben lakik s annak rideg légáramlatához szokott. Más igényeket táplál a termékeny síkföld gazdája s egészen különbözőt a kevéssel beérő hegyvidéki nép, a nélkül talán, hogy egyik a másiknak helyzetét irigyelné, vagy csak voltaképen ismerné is.

Megyénk a helyszin tekintetében valóban sajátlagos jellegű, mert míg annak dél-nyugoti részén elterjedő termékeny síkság, például Hettyén, csak 104 méternyire emelkedik a tenger színe felett, addig az északkeleti szélén Volóc már 500, Perekreszna 599, Nagy-Rosztoka 638, Bukócz 718, Kis-Rosztoka 745 és Uj-Rosztoka 855 méternyire fekszik. E szerint, a két ellentétes pont közt a különbség óriási, t. i. 751 méternyi; s épen ez okból szerfelett érdekes megyénk magaslati viszonyainak részletes kimutatása,

mely a következő: Kis-Ábrámka (a Verchovinán) 389 meter, Nagy-Ábrámka 460, Kis-Abránka (a Krajnán) 447, Nagy-Ábránka 377, Tisza-Adony 109, Kis-Almás 158, Nagy-Almás 136, Alma-mező 446, Ardánháza 206, B.-V.-Ardó 112, Asztély 110, Vámos-Atya 109, Bábafalva 453, Bablyuk 570, Badaló 112, Balázsfalva 152, Bakta 112, Balázsér 112, Barabás 109, Barkaszó 109—110, Bartháza 142, Bályu 110, Kis-Bégány 113, Nagy-Bégány 106, Kis-Belebele 210, Bilaszovica 560, Bene 112, Benedike 132, Nagy-Bereg 118, Beregszász 112, Bereg-Ujfalu 125, Kis-Bereştó 338, Nagy-Beresztó 504, Beregócz 520, Berezinka 137, Bílke 156, Kis-Bisztra 328, Nagy-Bisztra 269, Felső-Kis-Bisztra 590, Börszucsina 656, Borzsova 113, Bótrágy 108, Bród 180, Bubuliska 167, Búcsú 110, Brusztopotak 280, Bukócz 718, Bukovinka 204, Csabina 303, Csapóczka 152, Csaroda 109, Cserejőcz 163, Cserleno 112, Csernik 249, Csetfalva 114, Csoma 112, Csomonya 109, Csonkapapi 109, Czoláufalva 350, Darócz 110, Ó-Dávidháza 120, Új-Dávidháza 116, Döda 110, Derezen 116, Deskofalva 242, Diezkovicza 320, Kis-Dobrony 106, Nagy-Dobrony 108, Dobróka 160, Dombok 113, Dorosó 779, Drágabártfalva 150, Sztariláz 143, Drahúsócz 493, Dubi 422, Dubina 422, Dubrovicza 266, Dunkofalva 267, Duszina 274, Egereske 146, Falucska 205, Fedelesfalva 427, Fejérese 109, Feketepatak 362, Fogaras 134, Fornos 149, Frigyesfalva 161, Gajdos 183, Gálfalva 340, Gát 113, Gecse 112, Gelénes 109, Gergelyi 111, Gerzsenő 109, Gévéfalva 210, Gorond 109, Gulács 112, Kis-Gut 110, Nagy-Gut 110, Halábor 109, Hankovicza 282, Harangláb 106, Hársfalva 230, Hátmeg 279, Herzfalva 449, Hete 109, Hettyén 104, Hlubokapatak 520, Holubina 205, Homok 111, Alsó-Hrabonicza 178, Felső-Hrabonicza 433, Hribócz 170, Hukliva 644, Jalova 112, Jobovicza 198, Iglincz 180, Ignécz 113, Ilkócz 310, Ilonca 202, Ilosva 143, Izsnýéte 112, Iványi 130, Ivaskofalva 435, Izvor 337, Izvorhuta 545, Kajdanó 116, Kálnik 152, Kanora 605, Mező-Kaszonny 145, Kelemenfalva 326, Kendereske 145, Kerecseny 110, Kiesorna 601, Kigyós 115, Kisfalud 148, Klacsanó 125, Klastromallya 121, Klastromfalva 216, Kloczkofalva 317, Klucsárka 116, Új-Klenócz 116, Koczkaszállás 270, Ó-Kocsóva 174, Kölesin 133, Komlós 165, Kotilnicza 574, Kovászó 118, Kövesd 142, Német-Kucsova 230, Kulinkócz 165, Kustánfalva 227, Kutka-falva 420, Kuzmina 197, Laturka 588, Lauka 161, Lázárpatak 504, Leányfalva 135, Leczfalva 267, Liszárnya 299, Kis-Lohó 250, Nagy-Lohó 139, Kis-Lónya 109, Nagy-Lónya 109, Kis-Lucska 180, Nagy-

Lucska 115, Lukova 170, Macsola 112, Makarja 117, Mukkos-Jánosi 112, Kis-Martinka 271, Krajna-Martinka 445, Marok-Papi 109, Maszárfalva 170, Mátyus 113, Medencze 151, Medvegyőcz 247, Medvezsa 572, Kis-Melnicsna 281, Miskarovicza 603, Miszticze 225, Kis-Mogyorós 362, Nagy-Mogyorós 160, Munkács 122, Munkácsi vár 188, Nagy-Muzsaly 117, Vásáros-Namény 110, Novo-Szelicza 282, Nyiresfalva 169, Oblár 155, Oláh-Csertész 395, Olenova 346, Oroszveg 121, Pálfalva 185, Papfalva 403, Paskócz 465, Patkanócz 304, Paulova 281, Papgyörgyfalva 273, Paszika 247, (a hidnál 165), Pereszirova 460, Perekreszna 599, Petrusovicza 522, Pisztraháza 144, Plávia 334, Ploszkánfalva 362, Ploszkó 328, Ploszkópatak 359, Podhering 130, Polena 273, Polyánka 135, Pósháza 121, Pudpolócz 366, Püznýákfalva 439, a major 510, Pusztá-Kerepecz 115, Rafajna-Ujfalu 109, Rafajnai major 110, Rákos 114, Alsó-Remete 120, Felső-Remete 167, Repede 270, Romocsaháza 182, Roszos 339, Bereg-Rosztoka 133, Kis-Rosztoka 745, Nagy-Rosztoka 638, Uj-Rosztoka 855, Runofalva 161, Ruszkócz 151, Sáros-Oroszi 114, Sarkad 144, Alsó-Schönborn 118, Felső-Schönborn 139, Selesztó 138, Serbócz 546, Skuratócz 194, Som 109, Surány 110, Szajkófalva 270, Szaszóka 266, Tisza-Szálla 109, Szent-Miklós 147, Szernye 112, Szerencsfalva 251, Sziderfalva 571, Szinyák 663, a fürdő 577, Szkotárszka 579, Szobatin 293, Szolócsina 313, Szolyva 203, Sztánfalva 148, Sztrojna 224, Szuszkó 197, Szuszkó-Ujfalu (Ervínfalva) 280, Szundákfalva 380, Szvalyovka 651, Tákos 109, Talamás 506, Tarpa 111, Kis-Tibava 271, Nagy-Tibava 309, Timsor 504, Tissova 503, Tisza-Vid 109, Tivadar 113, Tökés 222, Tövisfalva 187, Trosztanicza 501, Ugornya 112, Uklina 313, Várallya 120, Várpalánka 123, Vári 113, Verbiás 522, Alsó-Vereczke 453, Felső-Vereczke 478, Veretecső 602, Alsó-Viznicze 210, Felső-Viznicze 273, Korotnicza 192, Volócz 500, Zagyilszka 451, Zápson 112, Zavadka 489, Závidfalva 198, Zbun 464, Zimbrilova 210, Zsdenova 463, Zsófiáfalva 167 és Zsukó 139.

A községek népességét és lakházait illetőleg szintén a legújabb, t. i. az 1881. január hó 1-én történt összeírást vettem alapul, jöllehet az, sajnos, az 1870-ki létszámhoz képest nagy csökkenést mutat, lévén most 5988-czal kevesebb lakos (153,235) és 784-gyel kevesebb lakház (25,294) mint tíz év előtt, mit azonban normalis állapotnak venni nem lehet, mert ez időközben ragályos betegségek, mint a cholera, diphteritis, typhus, szokatlan módon dühöngtek, annyira, hogy csupán az 1872—3-diki epemirigy 5163

egyént ragadt el; azonfelül több rendkívüli rossz-termésű év s ennek következtében több ízben is sanyargatta a népséget, mely jobb idők beálltával számban és vagyonilag kétségtelenül ismét gyarapodni fog, mit szívünkben kívánunk.

Kis-Ábrámka.

(Kusnieza.)

Orosz helység a vereckei járásban, az ugynevezett V e r c h o v i n á n (hegyvidéken), egy a Latorcza völgyből keletre nyíló szűk hegynyílásban 14 lakházzal és 92 lakossal. Nevét a hasonló nevű pataktól vette ugyan, azonban kétségtelen, hogy elnevezése Ábrahám névtől származik, mit igazol ama körülmény is, hogy a szomszéd Nagy-Ábrámka községnek mult századból való pecsétjén e falu világosan „N a g y - Á b r a h a m k á”-nak nevezetik. Rákóczy György fejedelem Munkácson 1645. ápr. 6-án kelt okmányában kenéz sé g e t adott K u s i n s z k i Pálnak és általa fiainak, János és Ignácznak, a végből, hogy a kijelölt területen, Ábrámka patak mellett, falut alakítson s azt idegen — nem a munkácsi uradalomhoz tartozó jobbágyokkal megnépesítse, e dologban kifejtett érdemeiért családja a szokott kenézi előjogokat élvezendvén. A telepítést eszközlőről a helység oroszul maiglan Kusniezának nevezetik. 1649-ben Lőrántfy Zsuzsánna idejében a nevezett kenéz a munkácsi várhoz évenként 1 nyestet, 1 császármadarat, 2 károlyt és 3 forintot tartozott beadni. Akkor kivüle még csak Latkovics Demko birt még egy negyedtelket, ki az 1699-ki urbéri összeíráskor is egyedül létezett, az akkori folytonos háboruskodás miatt lakossága nem szaporodván. 1672-ben Kusnieska Lázár emlittetik kenézül.

A csekély számú g. k. község Pudpolócz fiókja.

Nagy-Ábrámka.

Ruthen falu a fönnnebbi helység szomszédságában 32 szétszórt házzal és 166 lakossal. Ez is a munkácsi uradalomhoz s illetőleg

gróf Schönborn földesurasága alá tartozott. A két helység együttes határa 3040 holdat tesz s nagyobbára erdős és bozótos hegy-völgyekből áll, melyeknek homokkő-talaján a növényzet diszlik.

Magócsi Ferencz, a munkácsi uradalom egykori zálogbirtokosa, 1611. június 8-án Károly Gergely és Kocsán Lászlónak adott kenéglevelet a végből, hogy a kijelölt téren hat év alatt falut alakítson. 1649-ben taláztatott itt már 24 jobbágy $7\frac{1}{4}$ teleken és 7 fiu, kiknek marhaállománya csupán 5 ló, 15 ökör, 17 tehén, 50 juh és 11 sertésből állott. 1699-ben volt a kenézség a Karolovics családnál, azaz a Károly Gergely fiainál, a falu azonban annyira néptelenné vált, hogy csupán $\frac{7}{8}$ telken laktak. A lelkeszi teendőket végzé Pap Iván nevű batyko (atyja), mely elnevezés a görög hitűek egyesüléseig (a XVII. század közepeig) magyar okmányokban is közönségesen használtatván, ennélfogva alkalmilag mi is így irandjuk. Megjegyzésre méltó, hogy a batykok tartoztak évenként egy nyestet adni a földesurnak, vagy e helyett 4 frtot, mert többnyire jobbágýtelken laktak, — a fiaik pedig ez esetben urét dolgoztak.

A Kicsera nevű hegylejtőn, melyen egykor Pudpolóczytól az ut Vereczke felé vezetett, egy nagy kőhalom látszik, mely alatt, a néphagyomány szerint, egy boszorkány tatárfőnökné lenne eltemetve s melynek emlékezetére az arra menők még most is galyat, követ vagy egyéb tárgyat dobnak.

Kis-Ábránka.

(Szumuligovicza).

Orosz falu az ugynevezett Krajnán, a felvidéki járásban, a Hát-hegy megetti völgyben, 25 házzal és 191 lakossal, — a munkácsi uradalomhoz tartozott, Nagy-Ábránka fiókja, saját g. k. kőtemplommal. Az 1728-diki adománylevelében ez és a szomszéd Nagy-Ábránka *A b r a h a n k á n a k* iratott; nevét különben az Ábránka paktól vette, mely e völgyön át folydogál. Egy 1613-ki okmányban Izgoga-falvának is mondatik. 1649. évben taláztatott itt $2\frac{1}{2}$ telken 4 jobbágýcsalád. 1604-ben keletkezett e helység, Simon

nevű család levén akkor kenéze, ki azért évenként 1 nyestet, 1 őzet, 1 karolyt és 3 frtot tartozott beszolgáltatni. 1699-ben a kibalt kenézek helyén azok rokonai Ábránkai Pap László és Miklós István éltek, fizetvén nyestpénzül 4 frtot.

Nagy-Abránka.

(Lokoty).

Orosz falu a fentebbi szomszédságában 53 lakházzal és 339 lélekkel, g. k. lelkésziséggel s régi fatemplommal. A munkácsi uradalomhoz tartozott. 1649-ben Ábránkai Mihály, Miklós és Péternél volt a kenézség, kik közül váltakozva viselte az egyik kenézséget, míg a többi mint a várhoz szolgáló halászok a Nagy-Ilosva és Nagy-Ábránka nevű pisztrángos pataokban a vár szükségére halásztak; e célra volt a falu alatt egy tó, melyben a pisztrángok készletben tartattak. Ez időben találtatott itt összesen 5 jobbágy, 16 fiu, 3 ló, 14 ökör, 10 tehén, 50 juh és 12 sertés. 1699-ben vala a kenéz Nagyábránkai Sándor, a batyko pedig Demeter András. Jobbágyaik közt előfordult Vesselényi János és Fedor, Léway, Molnár s más magyar nevűek. Lelkészi telkűl még 1690-ben kiosztatott a Pap László-féle $\frac{1}{4}$ jobbágytelek s fatemploma már akkor is állott.

Utolsó postája Kis-Almás.

Tisza-Adony.

Magyar helység a Tisza jobb partján 107 házzal, 681 lélekkel és 2872 hold terjedelemmel.

A 13. században Adony és Golgva földterületet, melyen két falu (villa) elférendett, Syqud Farkas birta, kitől azt az egri káptalan előtt a Guskeled nemből eredt Apoy fia Apoy és ennek fia Ekch vót-

ték meg és Szalóki Miklós fiának Péter comesnek későbbben 120 márkáért 3 évre elzálogították; Apoy és Ekeh azonban szegénységük miatt azokat ki nem válthatván, Péternél örökösén meghagyták. mibe Renolth fia Péter, szomszédos birtokos, is beleegyezett. 1341-ben Kereszturi Apoy fia, István mester, e birtokot Barabás, Kerecseni Disznós Péter fiától elperelni akarván, ez utóbbinak oda íteltetett. Az ez ügyben megnevezett királyi emberek ezek: Veccherchi Demjén fia Miklós, Mátyusi Adorján fia István, s magán az okmányon előfordul Domokos, borsovai esperes. Ez iratban a határ is kijelöltetvén, ily folyók s tavak említettnek: nyugotról a Tisza, Büdös halastó, a Vid erdejénél Határpatak, Bochogó folyó, Baranya moesár, Melepir tó, Reketyás tó, Lapus reketya folyó végre a Csarnavoda*).

1374-ben Lajos király meghagyta a leleszi konventnek, hogy Kerecseni Barabás fiát Jánost Adony és Galgón helységek birtokába beiktassa. Királyi emberekül kijelöltettek: Barlabási Barabás és Barlabási Mikó fia Lőrincz, Taxy Miklós, Bégányi Csot (Cseh) Jakab s István és Anaresi Jakab fia István. A beiktatásnál azonban Kerecseni Szalóki Domokos nevében annak tiszte Pál ellenmondván, ez a legközelebbi nyolczadra a király elé idéztetett**).

1403. Zsigmond király adományozta Guthi Boldizsár és Pálnak s örököseinek a hűtlenségi bélyegen Szalóki Domokos fiától Istvántól és Lászlótól elkobzott Kerecsen, Hetyén, Adony és Eszterjén helységeket, valamint Szálkát és Tisza-Szalókot; az adományosok 1406-ban beiktattattak, azonban ellenmondás tétetvén, a per a következő évben a Guthiak javára eldöntetett. ennek folytán Zsigmond király 1407-ben ismét megrendelé a beiktatást, mely 1408-ban újabb parancs folytán csakugyan eszközöltetett***). A birtokot azonban nyugodtan még sem élvezhették, mert 1412-ben Upor Imre fia László, István erdélyi püspök nevében is, határigazítási pert idézett butykai Keszegh Domokos és Péter ellen, kiket foglalással vádoltak. Ugyanis Zsigmond király rendeletére a leleszi káptalan küldötte, Egyed áldozár, Barlabási László királyi ember társaságában Adony, Szálka és Atya községekbe kimenvén, hogy az Upor László és Istvántól elfoglalt részeket azoknak visszaadják s egyuttal a határt megállapítsák, akkor Butykai Péter és Domokos, és Pán Ferenc fia János, ez utóbbi hajadon nővére Margit nevében is az átadás-

*) Zichy-codex II. 30. lap.

**) U. o. III. 540. 641.

***) Budai kamarai lev. 397. H. 54.

nak ellenmondottak, miért is a királyi szék elé utasítottak. Ez okmányban a birtokok határait említették: a Tiszai révtől dél felé menve csonkitott fák, a Tiszán túl pedig kelet felől szántóföldek közt a Révbach nevű helységből Szálkára vezető nagy út, a Kerek-reketye erdő, az Erdun pataka, a Fejérpaló nevű folyó, Simonpataka, ennek mentében pedig tart a határ a Csarnavodáig; innen észak felé menve említetik egy malomhely, Tölgyes rév nevű ér, mely a Bach nevű faluig terjed, hol az atyai határ érintkezik; itt átmenve Csarodán s nyugotnak tartva, ért a bizottság Szarvashomokos nevű helyre, hol Szálka határa kezdődik; innen egy nyíllövevényre Laposhegy-érnél két halom találtatott, melyek közül az egyik az Upor László birtokában volt Révbach s a másik Adony határát mutatja. Tovább előfordul Meleg-ér, Meleg-ér pataka, Baranyatava, nyugotról Bulesgó tó, Határpataka és Vid-tava. (Leleszi káp. levéltár, Prot. Met. I. 504.).

1413-ban megítéltetett a jog a fentebb említett helységekre, valamint Atya, Gut, Körtvélyes és Galgóra nézve Guthy Boldizsár részére, ki ellen Szécsi Gál és Vinnai Albert még a beiktatás alkalmával ellenmondottak, de igényöket beigazolni nem tudták.

1427-ben beiktattattak Daróczi Mihály királyi ember és a leleszi konvent küldötte által Guthi Gáspár fiai, János, Imre, Mihály és Pál, az adonyi, kerecseni, eszterjéni, hetyéni és galgói részbirtokokba; hasonlóul beiktattattak királyi adományozás folytán az összes királyi jogokkal együtt a most nevezett helységek birtokába Ujlaki László bán fia István tisztének (familiaris) Kerecseni Barabásnak unokája István, ennek atyja János és testvére Pelbárt és Kristóf; nem különben Kerecseni Barabás fia György, és Barnabás Péter nevű fiának fia András, a beiktatást eszközölő, mint királyi ember, Kisdobronyi György.

1428-ban Guthi Mihály Ország Gáspár fiának Jánosnak a fentebb említett helységek felét Zsigmond király jóváhagyásával akként adta át, hogy magtalan kimulása esetében a kölcsönös örökösödés fenntartassék*).

1436-ban elzálogitá Kerecseni Magyar Zsigmond özvegye Zsófia Adony, Kerecsen, Eszterjén, Hetyén, és Galgó helységekbéli hitbéri birtokát 200 arany friért való visszaválthatási joggal Bornemissza Jánosnak.

1439-ben perbe fogta Kerecseni István özvegyé férjezett apáti

*) Budai k. l. 397. 22. sz.

Kapolcsi Mátyásné sógorát Kerecseni Pelbártot azért, mert ez őt özvegyi jogaiból kizárta s a hitbéreül kijelölt fentebbi helységekbeni birtokot tőle megtagadta.

1462. Kölesesi Bornemissza János beiktattatott a Magyarai Zsigmond özvegyének birtokában volt s neki elzálogított fentebb részletezett birtokokba, Kerecseni Péter ellenmondása mellett.

1475-ben beiktattatott örökösödési jogezimen Adony, Kerecsen, Eszterjén, Golgva és Galgó helységekbe eszenyi Csapi János, ellenmondván Kerecseni Péter és fiai, Antal, Barna, István és Bertalan, valamint Atyai István s testvérei és Guthi Ország Mihály. Királyi emberül működött Homoki Pál.

1505-ben Kerecseni Péter Adonyt, melyet még 1473-ban elzálogosított, valamint a szabolcsmegyei Boldogasszony, Nagymező, Pókatelke és Gyümölcsös-lövő pusztákat átíratja anaresi Tegzes Sándorra és Lászlóra 75 frthan.

1507-ben beiktattattak Batthyányi Benedek királyi kincstárnok és tótselymesi Tarczai János többek ellenmondása mellett a Kerecseni Márton, Antal, Barna és Istvántól elfoglalt helyeszeni és más nevezett birtokrészekbe; a beiktatást eszközölő Zapszoli János s a leleszi konvent küldötte Kapossi Miklós. — Később Lónyay János és László zálogképen átveszik Atyai Ferencztől ennek itteni, kerecseni, hetyéni és eszterjéni részirtokait Tarczai János ellenmondása mellett; szintugy 1507-ben kapja zálogul vassillioi Vassa István — Atyai István özvegye, Barnabási Ambrusné, birtokait.

1509. elzálogítja Surányi Pál özvegye Kerecsenyi Erzsébet és Atyai Ferencz özvegye Anna, Melétei Benedek árvái Dorottya és Erzsébet terhére is, Adony felét, Kerecsen, Eszterjén és Hetyén negyedrészt Kerecseni Istvánnak 110 forintért.

1511-ben vétel útján megszerezte a Tarczai János és Atyai István özvegye birta részjóságokat Kerecseni István; a beiktatást eszközölő Gálócsi Péter királyi ember és Báthori Márton leleszi pap.

1512. Tarczai János bevallja Adony fele s a többi helységekbeni birtokok negyedrésztét, melyeket bevalló Atyai Ferencztől sárosmegyei Rosztok feleért 1508-ban csere útján szerzett Kerecseni Istvánnak s mindkét nemű utódainak 300 arany forintért.

1515-ben birták az Eszenyben székelő remeterendű szerzetesek, kiknek akkori főnökük István frater volt, itt és Hetyén, Kerecsen s Eszterjén helységekben azon birtokrészeket, melyeket elődük Benedek eszenyi perjel Losonczy Zsigmondtól egyességileg

szerzett s melyeket Kerecseni István a leleszi konvent előtt most nekik bevallott. (Leleszi k. t. prot. parv. fol. 148.)

1520. adomány és örökösödési alapon beiktattatnak Adony, Hetény, Kerecsen és Vámos-Atya helységekben levő részjóságok, a kerecseni rév és atyai vám birtokába Vámos Atyai István leányai, Magdolna, Kerecseni Borbála és Zsófia, Barlabási Ambrus özvegye, ugy Atyai Demeter fiának Ferencznek hajadon leánya Dorottya. A beiktatást eszközöl Hetei Foris Péter kir. ember és Jászai Pál, leleszi pap.

1526. Lövei János kérelmére királyi parancs menesztetett a leleszi konventhez a végből, hogy azon okból, mert a kérelmező adonyi, kerecseni, hetényi, eszterjéni és szabolcsmegyei lövői birtokaira vonatkozó irományok a pórlázadás alkalmával elvesztek, ha olyanok az országos levéltárban megtalálhatók lennének, neki kiadattassanak.

1530. említettnek Ország Imre, Vitéz J., Hetei István özvegye.

1543. Hetei Atyai Anna és Krisztina, Dobai Miklós és Mihály, Jékei Mátyás és Kerecseni Zsófia tiltakoznak Losonczy Antal és István ellen az említett helységekbeni birtokrészek elfoglalásai iránt. —

1550. Kerecseni Zsófia bevallja Borsovai Anna részére az adonyi, kerecseni, hetényi és pusztai eszterjéni nép birtokait; nem különben Kerecseni Szabó Bálint özvegye, néhai Kerecseni Antal leánya, bevallja gyermekei Boldizsár, Anna, Borsovai Jánosné, Kata, Hetényi Szeráf özvegye és Margit Piski Péternének itteni s egyéb nevezett részeit. (Leleszi l. A. A. fasc. 4. No. 65.)

1553. beiktattattak Losonczy István temesi gróf leányai Frusina és Anna, valamint Losonczy Antal leányai, Klára és Dorottya a zemplénmegyei nagyeczigányi egész, nem különben adonyi s egyéb többször említett helységekbeni elzálogított s most a leányágra kiterjesztett, a családot királyi adomány folytán illető részirtoklatba; a beiktatásnál ellenmondással éltek Serédi Benedek, Jékei Balázs, Apáti Kopócsi Ferencz, Dobai Mihály, Jéke Máté özvegye és örmezői Rádi István deák neje.

1552. birtokoltak Hetei István, Losonczy István özvegye és Büdi Mihály; 1567-ben Gégényi Márton és Rákóczy Ferencz, említettnek birtokosokul továbbá azon évi porták összeírása szerinti*): Petri Jób, nemes Trombitás János, Büdi Mihály és Farkas, Lónyai János és Csapi Ferencz.

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tomus VII.

1574-ben beiktattattak királyi adomány mellett Büdi Mihály és Farkas a Guthi Ország Kristóf magtalan elhunytával ötezer forintért megszerzett adonyi, hetényi, kerecseni, atyai és eszterjénpusztai birtokrészekbe; 1582-ben pedig Hetei Kata zálogitá el a most nevezett helységekbeni részeit 50 forintért Lónyai Jánosnak.

1600-ban pribeti Melith Péter s többi érdekelt atyafiai beiktattattak új adomány czimén a Büdy-féle részjóságokba. Ugyanakkor Romocsaházi István megszerzé az adonyi részirtokot Lővei Petri György hűtlensége folytán. Ezeken kívül birtak itt azon évi porta-összeírás szerint: Lónyai László, Réthei Péter, Dessewffi Ferencz, Apáti Péter, Gégény Péter, Cserneli Pál és Kubini István. —

1623. végrendelet alapján beiktattattak Lónyai László özvegye Mónai Katalin és leánya Zsuzsánna az itteni birtokba

1628. Vásárhelyi István, rákóczi Rákóczi László és András, Rákóczy Judit és Enfrozina, Lónyai Gergely és Ternyei András egyességet kötnek az adonyi, atyai, hetényi és keleczeni birtokok iránt. —

1629-ben beiktattatott királyi adomány czimén Sebesi Pál magtalan kimutatásával megszerzett Adony, Tisza-Szálka, Vid és Kerecsen birtokába cserneki Dessewffi Ferencz, mely alkalommal ellenmondott Barkács Istvánné, született Büdy Erszébet, felső-kubini Kubini Ferencz, István, Mária és Zsuzsánna, Réthei Péter özvegye eszenyi Csapi Zsófia, batai Mosdosi Imréné, Réthei Péter leánya Zsófia és idősb pribéri Melith György.

1633. perelt Barkács Erszébet Kubini Istvánnal telekelidegenítés miatt.

1635. Gégenyi Nyakas György és rákóczi Rákóczy László tiltakoztak Rákóczy András ellen az Adony, Atya, Hetén és Kerecsenben elidegenített birtokok iránt.

1648-ban birtokoltak itt Dessewffi F., Nyakas György, a Bertók család, Váratkai Ferencz, Szomorján Ferencz, Lónyai Zsigmond, Joó, Pető István, Fuló Pál, Pribék Ferencz, Rákóczy L., Barkács István, Guthi István, Cserneli György, Fazekas Gáspár, Forgács István és Dessewffi László. (Megyei levéltár.)

1651. ifj. Barkács István beiktattatott Adony, Atya, Barabás, Barkaszo, Déda, Bodoló, Csaroda, Hetén, Kerecsen, Papi, Vid és Surány helységekbeni részirtokokba; nem különben Fuló János és Pál is; Péchy Ferencznek és örököseinek pedig adomá-

nyoztatván itt egy birtokrész, valamint külön Sályi István és neje Zsuzsánnának is, ezek azok birtokába ünnepélyesen bevezetettek.

1652-ben nyert Lónyay Zsigmond Guthi Miklós végrendelete folytán itt birtokot.

1653. Váratkai Ferenczné tiltakozott az ellen, hogy atyja Barkács István Szemere Borbálának egy telket eladott.

1659-ben beiktattatott Uszkay Zsigmond és neje Barkács Eva Adony, Kerecsen, Vid, Kaszony, Zápszon, Barkaszó, Dédá, Surány, Badaló és Csaroda helységekbeni részbirtokokba.

1660-ban beiktattattak Perényi György leánya Zsuzsánna és Melith Péter Adony, Atya, Barabás, Hetjén, Kerecsen, Szálka, Vid, Gerzsenő, Dávidháza, Darócz, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rakócz, Papi, Csaroda, Kaszony, Dédá, Barkaszó helységekben levő részbirtokokba, nem különben a Longodár pusztá, Bag, Eszterjén Rafajna erdő és egy munkácsi ház birtokába.

1696-ban beiktattattak királyi adomány folytán Absolon Dániel és neje Czanner Karitás az elkobzott Lónyay-féle birtokba.

1738-ben Jászay Borbála, Lónyai András özvegye, most nagyváradai Baranyai Miklós neje kétezer forintban átadja Lónyai Ferencz és neje Galambos Sárának az első férjétől reámaradt részbirtokokat Kis és Nagy-Lónya, Sziget, Harangláb, Mátyus, Adony, Szálka, Namény, Ilke, Bene, Eszeny, Borsova, Muzsaly, Kaszony, Géres, és Csernő nevű helységekben; nem sokára azonban az engedményt visszavonta.

1757-ben Erdőteleki Szentmarjai István özvegye, Péchy, Éva végrendelkezett az adonyi, kerecseni, kaszonyi, cserepesi és ladányi birtokaira nézve fia Mihály részére. 1761-ben tiltakoztak Péchy Ferencz, Osvath János és Szentmarjai Mihály nejeik nevében is Dessewffy István beiktatása ellen, ki némely Büdy-féle részeket is igényle, holott a tiltakozás szerint a Büdyék utódai lennének a Sulyok, Barkács, Uszkai, Fodor s más családok.

Jelenleg földbirtokosok itt gróf Gyulay Sámuel, Hlosray Kristóf és Gáspár, Horthy Gyula, gróf Degenfeld Imre, Balogh Ignáczné, Koszta Sándor, Muszka Ferencz, Vladár György, Fuló László, Lónyai; a határ többi része Bárczy, Bodnár, Bodó, Biró, Csatári, Danko, Debreczeni, Erős, Gerő, Kapi, Klein, Kis, Kozma, Király, Libó, Lévai, Megyeri, Ördög, Rácz, Sólem, Sulyok, Sütő,

Szabó, Szigeti, Tör, Tiba, Vég s más családok. A Teremszeg nevű pusztá szintén ide tartozik.

Mi a község vallási ügyét illeti, itt XVI. század közepe táján a reformáció erős tanyát ütött s már akkor anyaegyházzal bírt. Az egykori római katolikus templom gót-alaku építmény volt, mely a később bekövetkezett hadjáratok alkalmával elpusztítván, a XVII. században csakon hevert s csak szentélye maradt fenn: a megfogyott lakosok e közben egy kisszerű fatemplomban végezték ajátosságukat, midőn pedig ez is elarult s a lakosok is ismét megszaporodtak, a 18. század vége felé, 1782. II. József császár idejében*) tett indítvány folytán a régi kőtemplom romjain újat építettek, a mit a boltozatán levő következő felirat is igazol: „Ez a ház Isten háza, mely a szent Isten tiszteletére épült II-dik József császár kegyelmes engedelmeiből, romladozásáiból a tiszá-ado-nyi szent Ecclesia a maga költségén építette, tökéletes szívből munkálkodókidejében, kezdődött t. Győrű György predikátorságában (1784—94.) és végződött Szentesi István predikátor idejében (1794—98.) sat. Anno 1794. Viski Sámuel A. M.“ — Tornját 1822-ban végezték be.

Az 1816. évben épített iskolaház az 1844. évi árviz által megromgáltatván, e telket elcserelték Nyárad Józsefné Szmracsányi Viktoria házhelyeért, melyre a mostani iskolaház építettett.

Anyakönyve 1780. kezdődik.

A Teremszeg nevű pusztá e helység határához tartozik.

Almás (Kis).

(Zaluzsa.)

Orosz helység a Munkács-Kisfaludi utvonalon, postahivatallal.

A XV. században a Jakcsi és Báthory családok bírták; nevezetesen 1451-ben Báthory Szaniszló fia, István, a Kusali Jakcsi László fiai András és László ellen folytatott perben hozott ítéletet végrehajtátván, kirtokába jött az almási, kaszonyi, papfalvi, benei, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi, szernyei, ujsfalvi, gelényesi oroszii, valamint más szomszéd megyebeli, nevezetesen: Hadad, Nádard, Bog-

*) Megyei levéltár, VI. 61. egyh. ügy.

dány, Ujlak, Eesed, Vinna, Mána. Udvarhely, Káránd, Baboosa, Kolbászfalva, Kis-Babóosa, Somtelek, Tótfalva, Szélszeg, Csalános, Godanár, Örvényes, Kemece, Náprág, Poroszló és Danlen helységek birtokába. A beiktatásnál működött mint királyi ember Berzen-czey István. (Leleszi.)

1460. Jakesi László után örökségi jogezimen nyerték Nagy- és Kis-Almás, Kászony, Ujfalu, Szernye, Oroszi, Bene, Kovászó és Nagy-Muzsaly helységeket Bélteki Drág fia. Miklós, neje Jakesi Olka és f. Kállay János neje Jakesi Margit. A szokásos beiktatást eszközölte Homoky Balázs királyi ember. (U. o.)

1461. Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja iktattatott be zálogezimen a Jakesi László fiát Jánost illetett itteni és fentebb érintett helységekben levő birtokok negyedrésszébe Borsvai Benedek kir. ember által.

1478. Kusali Jakesi György fia János és László megintették Matuesinai Zsigmondot és Miklóst, Nasztát Keszi Balázs özvegyét s másik Nasztát Matuesinai János nejét a nagy- és kis-almási s egyéb birtokoknak a zálogösszeg felvétele melletti visszaadása iránt.

1495. Bilkei Péter neje Matuesinai Dorótya, behelyeztetik mindkét Almás, a kovászói vár egyenlő fele részének, Kovászó, Kászony, Bene, Ujfalu, Szernye, Oroszi, Borsova és Déda helységekben levő részeknek birtokába, Matuesinai Miklós birtokostárs ellenmondása mellett. Az 1498-ban ismételve történt beiktatásnál Matuesinai Miklóson kívül ellenmondottak még ennek második neje Kata és fiai Ferencz és György s leányai Jeremia és Magda; királyi emberül működött Borsvai Miklós, utóbb Bégányi Boldizsár.

1502. Halmaghi Maga Vajda Mihály fia Péter és Sándor intett, vizsgálatot és perbehívást intéznek Matuesinai Miklós ellen, ki a Keszi Balázs halálával özvegyére Nasztára Maga vajda leányára, erről pedig Matuesinai Miklóstól nevezett leányára Dorottyára, Bilkei Péternére szállt almási, borsovai, dédai s egyéb birtokokat jogtalanul elfoglalta.

1505. Jakesi László elzálogította részbirtokát Drágfi Jánosnak.

1507. Jakesi György fiának Jánosnak fia András és Jakesi György fiának Lászlónak fia György beiktattattak Jakesi László fia János után maradt itteni s más érintett birtokokba örökségi jogon Obégányi György királyi ember által, — mely beiktatás folytatott 1512-ben Obégányi Boldizsár kir. ember és Kelecsenyi Péter leleszi konv. pap által.

1515. Jakcsi György elzálogítja almási részeit Kerepeczi Demeternek 51 aranyforiniban.

1520. Kaszonyi Matuznai Ferencz zálogképen veszi át az itteni birtokokat; ez 1522-ben tiltakozik a munkácsi várbeli tisztviselők ellen azért, mert ők a nagy-almási határhoz tartozott Lipnicze nevű területről a terményt erőszakosan elfoglalák.

1523. Kusali Jakcsi András özvegye férjezett Buttykai Lászlóné meginteti és megperli Matuznai Ferenczet azért, mert egyik nagy-almási jobbágyát erőszakosan elhűvezoltatta Kovászóra. A vizsgálatot eszközlő Lam Mihály nevű leleszi konv. pap.

1543. Matuznai Ferencz beiktattatott a Jakcsi János után vétel útján reá szállt kis- és nagy-almási s egyéb nevezett részekbe, Jakcsi János árváinak ellenmondása mellett.

1562. a Matuznai Péter-féle rész Galtewy Ferencznek adományoztatott.

1572. beiktattatott kir. uj adomány folytán Matuznai János, István és Ferencz Almás, Kaszony, Kovászó, Bene, Szérnye és Ujfalu helységekben levő részekbe a királyi joggal együtt. Ez alkalommal ellenmondással éltek dálnoki Székely Antal, neje Mághy Zsófia és fiuk Gáspár, kik azután 1573. behelyeztettek az említett beregmegyei, szabolcs- és ugoesamegyei birtokokba.

1575. Bégányi Pál, a papság Eördög Eufrozinától született gyermekek gyámja, elzálogítja az almási birtokrészeket Möricz Balásznak 320 forintban.

1576. Matuznai Gedeon iktattatik be a fentebb ériatett részekbe Daróczi István királyi ember és Paleopolitanus Péter leleszi konv. áldozár által királyi uj adomány alapján.

1600. beiktattattak Perényi Györgyné örökösei, Priberi Melit s mások a Büdy Mihály és Farkas-féle részekbe.

1624. sept. 17. Tarterebesen kelt irat szerint elzálogítja Perényi Gábor ugoesai főispán és neje Salgai Kata Almást Csomaközi Andrásnak 1500 magyar forintért, mely összegre 600 darab két forintos tallért és 300 magyar forintot felvettek, megengedvén, hogy a birtok Csomaközi Péter árváira is szállhasson kiválthatás feltétele mellett.

1633. Bégányi Ferencz és neje Horváth Kata pereltek Perényi Gáborral az itteni és kaszonyi, kovászói és benei részek elidegenítése miatt.

1636. Rákóczy György fejedelem és neje Lorántffy Zsuzsanna galantai Eszterházy Miklós nádor parancsa mellett beiktattatván a

munkácsi uradalomba, ez alkalommal Nagy- s Kis-Almásra és Maszárfalvára nézve ellenmondott Bégányi Ferencz, Perényi Gábor és neje Kata.

1682. említettnek birtokosaiul: Csomaközi Péter, Bornemissza Zsigmond és Barkóczy György; 1685-ben: Bornemissza György és Ádám és Kallós Erzsébet; 1750-ben: Beniczky Péter özvegye Csató Klára; 1809-ben pedig Buday Zsigmond, ki testvérei nevében is tiltakozott esebi Pogány Ferencz ellen, midőn ez 1808-ban itt és Kovászáron s Benében beiktattatott.

Jelenlegi főbirtokosai Jobszty Ferencz örökösei: fia Gyula s veje Gulácsy Dezső sat.

E helységről neveztetett el 1854-ben megyénk egyik járásbírósa, melynek hivatala különben Munkácson székel. Van posta-állomása; gk. lelkészsége régi, már a múlt században virágzott. Kis- s a szomszéd Nagy-Almás helységek határa 1511 holdnyi; Kis-Almás házainak száma 99 s lakossága 390. Temploma fa-alkotvány.

Almás (Nagy).

Orosz helység, mely fekszik az előbbitől éjszak felé fél órányira. Birtokviszonyai Kis-Almáséval egyenlők lévén, itt csupán annyit említek meg, hogy 1682. évben különösen birtokoltak: Sulyok Ferencz után Rédainé, Ilosvay Ádám, Bornemissza Zsigmond árvái és Csomaközi Gábor; 1750-ben pedig Beniczki Péter özvegye.

Megjegyzésre méltó, hogy az 1649-ki urbér szerint Závidfalva és Nagy-Almás közt már 1645-ben folyt viszálykodás egy darab földterület iránt, melyen malom is állott, valamint a szomszéd Fogaras és Kis-Almás határai iránt, s hogy e meg-megújított határvillongás iránti végtelen hosszúra nyult per csupán 1881-ben döntetett el, még pedig a munkácsi uradalom javára.

Nagy-Almás fiókegyháza Kis-Almásnak, de van saját fatemploma; lakóinak száma 381, kik 79 házban laknak.

Almamező.

(Jablonov).

Orosz falucska 10 házzal és 57 lakossal Volócz közelében, magas hegyektől körített völgyben. A munkácsi uradalomhoz tartozot; az 1649-ki urbéri összeírásban Telegdi birtokául emlittetik, az 1691. összeírás szerint a háborus idő folytán teljesen elpusztult, $\frac{1}{4}$ telken kívül, — sem kenéze, sem más jobbágya nem volt. A Rákóczy-féle hadjárat után a 18. században népessége gyarapodni kezdett gróf Schönborn alatt.

Volócz fiókegyháza, Alsó-Vereczke pedig utolsó postája.

A Zanyka nevű, Hürki-heggy alatt fekvő savanyuvíz-forrás igen kellemes és üdítő italt szolgáltat. Fürdésre is használják.

Ardánháza.

(Ardánovo).

Ruthen helység a felvidéki járásban, a Hosszuhát nevű hegy délnyugoti lejtőjén, 141 házzal, 789 lakossal és 1486 holdnyi határral. A XV. században a Jardánfalvi családnak volt ősi birtoka és felváltva Ardán- és Jardán-falvának is iratik okmányilag. 1448-ban beiktattattak ellenmondás nélkül a leleszi konvेंट közbejöttével Jardánfalvi Vanch és fiai Pál és Máté s Jardánfalvai Veres Mihály*).

1463. királyi új adomány alapján beiktattatott Bilkei Sándor kir. ember által Jardánfalvai Pál s általa testvére Mátyás és rokona Miklós.

Az 1495-ki adománylevél szerint már a munkácsi uradalomhoz tartozott, akkor kapván azt Csáktornyai Zsigmond pécsi püspök, ki ellenmondott, midőn 1504-ben bélteki Drágfi György e helység birtokába is beiktattatott zálogczimen.

*) Lelesz, prt. statút. I. No. 61—62.

1649-ben Lorántffy Zsuzsánna (Rákóczy György özvegye) idejében találhatott itt 57 jobbágy, kik akkor majd mindnyájan magyarok voltak, u. n. Pap, Csupor, Sánta, Major, Török, Balázs, Sütő, Kozma, Kovács, Fejes, Szekeresi, Csepa, Nyíresfalusi, Lengyel, Bán, Varga, Egeres, Tamás sat., kik kétségtelenül a törökök elől menekültek ide az alföldről s később részint visszaköltöztek, részint eleroszosodtak. Azon időben 3 batyko is működött itt, u. n. Pap Ferencz, Pap István, és Csupor István, kik évenként egy-egy nyestet és 3 forintot tartoztak a munkácsi várhoz beadni. Ez összeírás szerint a lakosok a szőlőt 1640-ben kezdték ültetni, s említtetik, hogy 1599. április 20. Munkácsen kelt okmány szerint Rákóczy Zsigmond, Munkács birtokosa, Ziesko Pál fiainak, Tamás, Gergely és Jakabnak, szabadosi jogosítványt adott, oly kép, hogy a várhoz való szermunkától mentek legyenek ugyan, de e helyett mindig készen tartsanak egy háta lovát, hogy azon a parancsnak rögtön eleget tehessenek. A kenézség akkor a Mihovics családnál volt. 1682-ben voltak a batykok: Pap Jakab és Simon, a főkenéz pedig Fülöp Lázár.

Van saját gk. lelkézsége, mely már 1378-ban fennállott és van kötemploma. Anyakönyve 1766. vezettetik. Utolsó postája Kjs-Alalmás. A falu feletti Hát-erdőben, az u. n. háromdiófánál a már más helyen tüzetesen leírt, Bogoszláv nevű őskori földvár nyomai látszanak, mely délről az ilosvai Sztremtura s nyugotról a Harotyán és a Selesztó feletti Ó-vár-ral volt egykor összeköttetésben. Határában obsidián- és kovaköszilánkok s bronztárgyak is találtaknak.

Beregszász Vég-ardó.

Magyar helység a munkács-beregszászi utvonalon, 79 házzal, 433 lélekkel és 2778 holdnyi terjedelemmel: sik határát a Verke folyó basítja, míg keletről a falu felett trachit és ryolith-közetű, esernyes s szőlővel beültetett hegy emelkedik.

1333-diki papi tized lajstromában Derezen után következik egy Ordov (Ardó) nevű plébánia; kétségtelenül az itteni, melyben akkor Péter nevű lelkész állomásozott; a jelenben reformátusok ál-

tal használt kőtemplom hajdan a katolikusoké volt s eredeti alakjában most is fennáll. Ez építmény keletelt fekvésű, déli és keleti ablakai keskenyek és nyílásszerűek, a hajóhoz ragasztott és egyenes fallal végződő szentély jóval alacsonyabb s így a 14.—15. század építészeti jellegét hordja magán. Különben e helység a 14. században már kiváló lehetett, mert akkor itt gyakran tartattak megyei s nemesi gyűlések; így 1347. és 1353-ban Marochuk Beregmegye főispánja s négy szolgabirája előtt a nemes és nem nemes közönség összegyűlvén, itt panaszait nyilvánosan adta elő. (Zichy-codex II. 534., 536. lap).

Egy 1364. évben kelt határjárási okmányban Erzsébet királyné birtokául említették, a mikor e helység határa Jánosi, Gát és Kigyós szomszédos faluk felől megállapítottatott. Ugyanis I. Lajos király Luprechtzászán Mihálynapján kelt rendeletében meghagyta a lelkészi konventnek, hogy mivel anyja Erzsébet némely falujának határa iránt kétely támadt s azokat kiigazíttatni kívánja, e tekintetben a konvent a kellő lépéseket tegye meg. E végből az eljáráshoz királyi emberekül ajánlottak Miklós a királyné főjegyzője, János a luprechtzászi, a királyné káplánja, Debrő mester és Baganya fia János, beregi alispán. Tizenötöd napra megkezdett a határjárás Ordó (Ardó) nevű királynői helységben, hol határpontokul kiemeltettek: Zapesolpataka, egy „nyárfa“. Ivánosi helység, Gát királynői helység, Kigyós, Kigyóspataka, Nagy-Ut, Kigyós barátok birtoka sat. (Leleszi lev. Met. 52.).

A 15. században Koriathovics család birtokában találjuk e helységet. Ugyanis 1416-ban Kaffai Pán Endre és tiszte Helele vizsgálatot intéztetett Perényi Miklós fia Miklós ellen azért, mert ez ardói és beregi udvarházait erőszakosan megrohanván, neki 500 uj forinton felül kárt okozott. (Lelesz, prt. Act. B. B. II. 54. szám).

1418. királyi új adomány alapján beiktattak e helység, valamint a hasonlóul királynak czimzett Ignéc és Csomonya, a munkácsi várhoz tartozott faluk birtokába Péter fiai: Pálóczi (Palochy) Mátyus, szábolesi, abanji, borsodi főispán és diósgyőri kapitány, testvére Imre, királyi testőr (aulae regiae miles) és György szepesi prépost.

1427-ben Brankovics György rácz despotának adaton kárpótlásul az aldunai várakért mint, a munkácsi várhoz tartozott birtokrész, 1440-ben pedig előbb a Ruszka Dobó, később a Pálóczi nemzetségnek.

1453. Pálóczi Simon főbejáró pert indított és nyert Csaholi János, a rácz despota tiszte, ellen azért, hogy a Pálóczi birtokához tartozott Ardó, Derczen beregmegyei és Szerednye, Ignéc, Csomonya, Dobróka, Orlova, Horlya, Monyorós és Lengyelfalva ungmegyei helységeket 1450-ben fegyveresen megrohanta, felégette és Pálóczi s összes jobbágyainak marháit elhajtatta. 1530-ban Csaholi Imre említették birtokosul, kinek leányai valának Kata, Krisztina és Anna.

1536. Ferdinánd király meghagyta Büdi Mihály munkácsi várnagynak, hogy Ardót és Szerednyét, melyet Nagy Imre alnádor elfoglalt és Posgai Zsigmondnak adott, Raskai Istvánnak adassa vissza, egyszersmind utasítván Posgait, hogy Ignécet, Csomonyát, Dubrókát, Bacsovát és Andrásóczot Dobó Ferencznek bocsássa át. (Budai kam. lev. 927 cs. 2. sz.).

1543. Ferdinánd, Pálóczi Antal magtalan elhunytával, Ardót és Derezent Büdi Mihálynak s örököseinek adományozta, ki 1536-ban kiegyezkedett Csaholi leányaival. 1548-ban perlekedtek illetőségeik iránt Dobóruszkai István, Domokos özvegye Csaholi Krisztina, valamint szintén Csaholi Imre leánya, Anna; Melith György neje. —

1552-ben ismét megjárattott e helység határa, mely akkor a Dobóruszkai családé volt, míg a szomszéd Kigyós a beregszászi Domonkos-szerzetesek, Berég pedig a király birtokában vala. Ez okmányban Longodár völgy (vallis) is említették. Az eljárásnál királyi emberül működött Oroszi Demeter, a leleszi konvent részéről pedig Gyöngyösi Ferencz.

Midőn 1566-ban a tatárok Tokaj alul rablva erre átvonultak, a falut felgyújtották s felprédálták; 28 telek elpusztult s a kevés nép, mely megmaradt, még évek múlva is gunyhókban és bujdosva élt. (1567. dicalis összeírás.)

1571. említettnek birtokosokul: Literati Demeter és Lakatgyártó Pál (megyei lev.), 1600-ban pedig Melith Pál, 1612-ben ennek özvegye Csapi Krisztina, Bégányi Tamás és Miklós és Czobor Mihály, 1647. Melith Péter, Beeski György és Rátonyi Ferencz.

1619. Priberi Melith György két jobbágytelket íratott. Kalmár, máskép Ardai Pálnak 800 frton.

1700. beiktattattak itt Görgei Imre és neje Kárászi Horváth Mária, kik a gimesi Forgács Endré gróftól hűtlenségi bélyegen a szepesi kamara számára elfoglalt s a királyi ügyész által lipóczi Keczer Elára Szinyei Miklós özvegyének eladott ardói, nagy-muzsa-

lyi, kis-dobronyi és badalói jöszág-részeket elsőbbségi-jogon örök-áron megszerezték. A bevezetést eszközölék Bay Ferencz királyi ember és Ujkéri Ferencz leleszi pap.

1728. gróf Csáky Péter magtalanul elhunyván, annak itteni, valamint beregszászi és somi birtoka a kincstár-ra szállt. Majd a Perényi családra jutott egy részbirtok, melyet 1849. évig Perényi Zsigmond báró élvezett: e nagy férfiú ekkor, a szabadságharc leveretése után, a zsarnoki önkény áldozatává válván, itteni birtoka s csinos kastélya is elkoboztatott, melyet a kincstártól 1865-ben Abonyi István megvett. E jöszág-hoz tartoztak Perényi alatt az itteni, beregszászi, derezeni, badalói és asztélyi részek, melyek összesen 30,343. frt 50 krra becsültettek s a pesti törvényszék mint elsőbíró-ság által elárvereztettek.

A 17. században több ízben tartattak itt megyei gyűlések, mielőtt Beregszászon a megyeháza állandósított. A megyei jegyzőkönyvek szerint 1661., 1667., 1672., 1674., 1692., 1707. s a többi években érdekes tanácskozások folytak itt.

A helység dél-nyugati során álló templom hajója, melyről fentebb említés tétetik, 15.₁₇ m. hosszú és 9.₄₈ m. széles, szentélye pedig 7.₅₈ m. hosszú és 5.₆₈ m. széles, ez, utóbbi körívvü boltozatu, míg a hajódeszka mennyezetü, keret nélküli ablakai 1.₂₆ m. magasak és 31 cm. szélesek; kívül kőpárkányzat futja körül és erős támfalak állanak. A protestánsok már 1645-ben anyagyülekezetet képeztek s e templomot is használták; majd idővel ez s a mellette álló fatorony elromlodozván, megújithatása végett a hívek 1774. és 1779-ben folyamodtak a vármegyéhez, melynek engedélye folytán azután 1779-ben mindkét épület megújított, a fatorony pedig ismét 1816-ban kijavított. A templomban levő czinkanna 1658-ból való; egy másik ónkanna pedig e felírást viseli: „pro pia recordatione passionis et mortis Jesu Xti, offerunt et dedicant Joannes Szereniei et consors ejus Elisabeth Szerdabelyi, Anno 1629. 24. decembris.“ Egy harmadikon pedig ez áll: „Ad gloriam Dei fecit Andreas Nádudvari de Maros Németi 1668.“ Ez alatt czimorül egy kardos kéz van kivésve. Egy áldozó cserép korsója 1811-ben készült. Egyik kis harangján ez áll: „Miserere mei Domine!“ Miből kitetszik, hogy egykor a római k. hívek halál-cséngetyűnek használták, jöllehet fakoronáján az 1692. évszám olvasható; a másik harangot az egyház 1802. öntette. — Szilágyi Jánosné, született Mester Éva, 1827. egy sáhos abroszt, Géresi Inezédi Zsuzsánna pedig 1832-ben egy diszesen felékitett kék posztó szőnyeget aján-

déközött a szószerke. Anyakönyve 1763. évben kezdődik, jóllehet már 1610-ben volt rendes predikátora, nevezetesen akkor Somogyi Benedek. Ez egyház jótévője volt hajdan a Mórícz-család, később pedig Géresi István itteni birtokos. 1649-ben említették hitszónokaként Ecsedi György.

Az itteni temetőben nyugszauak jeltelenül beregszászi Nagy Pál, a jenai és más tudóstársaság széles tudományu tagjának és sárospataki tanárnak hamvai, ki itt 1828-ban május hó 20-án 78 éves korában meghalt.

1764-ben építtetett özvegy Horváth Imréné született báró Pogány Borbála az ő udvarán egy fatemplomkát egy oltárral a szent háromság tiszteletére, tartván udvari káplánul egy Ferencz-rendű szerzetest. 1776-ban emeltetett e buzgó nő egy másik kápolnát a szőlőhegy alján Szent Imre tiszteletére, alapítványul adományozván egy akkor száz forintra becsült szőlőt.

A lakosok nevei ezek: Baesko, Bakos, Illyés, Katona, Kovács, Mórícz, Nagy, Németi, Nyiri, Orosz, Pap, Petrohár, Szakács, Szilágyi, Szűcs, Tutzány és Varga.

A falu déli szélén folyó Vérke itt Basának nevezetik, mely nevét, a népmunda szerint, egy a 13. században András király a tájon való táborozása alkalmával itt megölt három basától vette volna.

Főbirtokosai jelenben: Abonyi Emil, gróf Hadik Barkóczy Ilona, Géresi István után Szunyogh Sándorné és Pogány Józsefné után Feuerstein Léba, Nagy József stb.

Asztély.

Magyar helység a beregszász-naményi utvonalon, 75 házzal, 363 lakossal és 1135 holdnyi tértartalommal. Hajdan Aszté és Asztéjnak is mondatott. A 14-ik században a Macsolai család birta; így 1378-ban M. Rudolf, János fia, beiktattatott Asztély. Ujjfalu, Macsola, Csoma és Gecsében lévő birtokrészekbe.

1468-ban Bolezi (Bulesui) Mátyás testvére György terhére elzálogít négy jobbágytelket Borsovai Tiboltnak 16 tiszta aranyforinton.

1478. Szirmai Flóris és neje Veron, Bulesui Miklós fiai, Má-

tyás és György, örökbevallása folytán, beiktattattak itteni 3 jobbágytelek és a kápolnaszeri birtok harmadrészének birtokába. Ugyanez évben ezen Szirmai vizsgálatot intéztetett békési Drágfi Miklós és Bertalan ellen, kik az ő szirmai jobbágyságait bántalmazták s asztélyi birtokára vonatkozó iratait eltulajdonították. Egyszermind megintették Szirmai és neje Veron (Bulesai Miklós leánya) Bulesui Péter özvegyét, Brigidát, most Óbégányi László nejét, hogy a 17 aranyban zálogul birt asztélyi jobbágytelkét és két házhelyét, bucsui két jobbágytelkét, úgy szintén a bucsui határon a Borsova folyón levő két kerékre forgó malom negyed részét engedje vissza. —

1492. bevezettetett Bégányi Ferencz, Báthori István országbírói jegyzőjének testvére. Mihály és Ferencz az Asztély, Homok, Bucsui és Bégány helységekben levő összes királyi jogok és haszonvételek birtokába; a beiktatást eszközölő Borsovai Miklós, királyi ember.

1511. Surányi György és Pál, Terémi Albert és János és Csomai Benedek eltoltatják Ormós Imrét és Annát az asztélyi, macsolai, ujfalvi és csomageresi puszta elfoglalásától.

1514. Bucsui Kata itteni és bucsui birtokát eladta száz arany forinton Kerepeczi Imrének.

1516. Bulesui Mátyás (György fia) itteni és bucsui összes birtokait, azokat is, melyek zálogozimen Lónyay János neje, Dorottya, kezén találhattak, valamint Bulesui János részeit is eszerében átbocsátá Lónyay Jánosnak örökösén ennek eszlári és csobaji birtokaiért, felvevén ez utóbbtól ráadásul 200 arany forintot*).

1526. Lipóczi Horváth Miklós, Giezi Ferencz és Serédi György beiktattattak örökösikkel együtt a magtalanul elhunyt Bulesui János és néhai Bulesui Tamás leánya, Veron, után maradt s a királyi joggal együtt neki adományozott asztélyi és bucsui s egyéb vagyon birtokába, mely alkalommal ellenmondottak Patócsi Antalné, Szirmai Főris leánya Dorottya, Kerepeczi Ferencz és Pelbárt, Bulesui Mátyás és Oroszi Ferencz.

1527. Oroszi Ferencz és Beregszászi Kerekes György, Bulesui Mátyás bevallása folytán, beiktattattak az általuk elebb zálogul birt egy itteni jobbágytelek birtokába.

1530. birtokolt itt Kerepeczi Ferencz és Lónyay János özvegye. —

*) Leleszi lev. Prot. parv.

1546. beiktattatott Hetei Márton királyi ember által Surányi János fiának Györgynek fia János és Surányi János fiának Sebestyénnek fia Miklós a részökre Lónyay János özvegye, Dorottya, által örökösen bevallott itteni zálogos birtokba.

1548. I. Ferdinánd Ujhelyi Ferencz és Imrének, ugy testvérei Demeter és Péternek Asztély pusztát és Macsolát ajándékozta. (Megyei levéltár).

1564. tiltakozott Bulesui Ferencz és Sándor Bulesui Farkas ellen azért, hogy ez csarnavodai Surányi Jánosnak Asztélyban 3 jobbágytelket eladott.

1566-ban itt a tatárok 3 telket elpusztítottak; akkor birtokoltak itt Kerepeczi István és Demeter, Surányi László és Bulesui Ferencz, — ez utóbbi perelt 1569-ben Bay Ferencz munkácsi főnökkel foglalkás miatt.

1561-ben beiktattatott Tarnóczi István a magtalanul kimult Macsolai, másképp Ujhelyi Ferencz után felkérés folytán reá háramlott asztélyi, nagy-muzsalyi és ujfalvi pusztán levő rész-birtokokba.

1571. Kerepeczi, másképp Majthényi Demeter beiktattatott az asztélyi, kiscuti, búcsúi és dávidházai azon birtokokba, melyeket ő régi időtől fiával Kerepeczi Gáspárral együtt békésen birt. E vagyont Rosso Vincze, cs. k. tűzérsegi parancsnok, Svendi Lázár felső-magyarországi főlovaskapitánytól Kerepeczi Demeter és fia Gáspár hűtlensége folytán kapta s ez Kerepeczi Demeternek s mindkét nemű utódainak ismét átengedte, Kerepeczi Gáspár ellenmondása mellett.

1575. Bulesui Pathócsi Ferencz tiltakozott Kerepeczy István ellen Asztély és Bulesuban elidegenített némely birtokrészek iránt, ugyszintén Majthényi Demeter ellen is, később azonban egyességre léptek s ezt 1578-ban a leleszi konventnél megerősítették.

1580. Nagymihályi Tibai tiltakozott Tarnóczy Simon ellen asztélyi, macsolai és ujfalvi birtokok elfoglalása ügyében.

1588. birtokolták Kerepeczi István és Ferencz, Bulesui és Surányi Gábor; 1600-ban ez és Lónyai István, Kubinyi István, Dessewffy Ferencz és Tarnóczy Simon; 1602. Sabjáci Pozsgai Ferencnek neje Judit átadja 800 frton itteni s dávidházai, fornosi s kerepeczi birtokait; 1604-ben említettik birtokosul Patócsi Farkas és János.

1609. beiktattattak néhai Surányi, másképp Csarnavodai és nejétől, Csavrághi, másképp Prépostváry Bálint leányától, Borbálától szár-

mazott Eufrozina, Zsuzsánna és Borbála, úgy Surányi Klára (Surányi Gábor testvére) asztélyi, surányi, csarodai, balazséri, papii, fejércsei, beregmegyei, halmi, kökényesdi, várallyai, turezi, bábonyi és kóródi birtokokba, mely alkalommal királyi emberül működött Gulácsi Mihály és a leleszi konvent részéről Csernei András áldozár.

1611. Matuznai Zsófia, Salgai Kata és Horváth Katalin egységre léptek Asztély, Surány, Csaroda, Fejércse, Márok, Papi és Kis-Surány iránt.

1648. voltak birtokosok Lónyai Zsigmond, Telegdi István, Perneszi Gábor és Perényi András.

1651. Bornemissza Katalin, előbb Kállai Ferencz, utóbb Perényi György özvegye királyi engedély mellett finanszírozta, és így örökölvén a fiágot illetett surányi és csarnavodai jószágokban, általa birtokába jöttek külön királyi adomány mellett Perényi Gábor fiai, Kállai Zsuzsána és Klára, leányai, Kállai László s mindkét nemű utódaik az összes surányi jószág, u. m. Asztély, Nagy- és Kis-Surány, Csaroda, Fehércse, Papifalu, Balazsér és Benze helységeknek, valamint Halmi, Keresztur, Bábony, Turez, Pásitpuszta, Tamásvárallya, Kökényesd, Daróc, Lázár, Homok, Sár és Szigeten levő részek birtokába. A Göde Péter, Ráthonyi Gergely és Gulácsi István királyi emberek és Baritzai Dávid leleszi pap által történt beiktatásnál többen ellenmondási jogukkal éltek.

Jelenben földbirtokosok itt a Bay Farkas és Pogány-családbeliek; Pogány Józsefné részeit megvevő Feuerstein Léba, — birnak még Gulácsy Dezső, File István, Hegedüs Károly, Olasz András, Szabó Dániel stb.

E helység 1708-ig Suránynak volt fiókja és 1729-ben lett anyaegyházzá. Első ref. predikátora volt Kegyes, második Botházi, harmadik Gulácsi. 1763. roskadó fatemplomát a megye engedélyével megújította, majd 1831—1833. évig új kötemplomot építtetett, e végre a tért a báró Perényi-családtól adomány s a lelkes lakosoktól Rédei Ferencztől 1796. csere útján kapván. A lelkesedés 30 év előtt roszul lévén díjazva, maga a pap végzé az éneklész és harangozó teendőit s így itt valóban rá illett a közmondás: „a hol szegény az ecclesia, maga a pap harangozik.” A paplak került 1796-ban 222 váltó forintba. 1797-ben elsőnek ment bele lakni Lőrinczi Mihály. A torony épült 1803., egy haranggal.

A lakosok Bogár, Bedő, Debreczeni, File, Deák, Komáromi,

Fazekas, Kulcsár, Lengyel, Olasz, Pénzes, Pál, Somi, Szerényi és Szabó nevűek.

Határában a Mitze nevű patak, melyen egykor a Szegi nevű malom állott és a Vérke folydogál.

Vámos-Atya.

Vámos-Atya magyar helység, mely a Csaroda folyónál és a Tisza jobb partján fekszik, a XIV—XVI. századokban élt (Vámos) Atyai család ősi helye.

1327-ben Acsai (Atyai) Detre fia Mátyás eladja Acha és Drauch (Atya és Darócz) beregmegyei helységekbeni birtokait, melyeket Mátyás Drauchi István fiától, Jánostól, 20 márkáért szerzett, Piliskei Pál fiának, Dezsőnek, beregi főispánnak és munkácsi várnagynak s utódainak Károly király beleegyezése folytán a nagyváradi káptalan előtt.*)

Az 1333-dik évi pápai tizedek lajstromában Atya — Athia — úgy fordul elő; mint népes helység, melynek lelkésze Benedek adott Kelemen nevű szernyei lelkészszel együtt 24 garast adó fejében. Különben már 1321. évben említetik egy Péter nevű lelkésze.**)

1346. az egri káptalan előtt Várdai János képviselve Daróczi László által tiltakozik az ellen, hogy az Atyai Detre fia, Mátyás, által Istvánnak, Lajos király jegyzőjének, elidegenített atyai birtokot Bálkhányi János fiai, László és Fábián, Istvánnak örökre átengedjék. merő e birtok nem az oldalágot, hanem a nemet egyenes örökösödési jognak illeti.***)

1382-ben Guthi Lukács, Kálmán és János kapnak itt adományt, mint az Zsigmond király 1406. kelt remissionaliájából kitetszik. Ebben ugyanis említetik, hogy Guthi János elődei Erzsébet királynétől láttattak el pecsétetes levéllel itteni birtokukra nézve, melyet most Zsigmond ujonan megerősít; az Erzsébet-féle okmány szerint Erzsébet visszabocsátá „possessionem Atya, erga manus suas

*) Budai kam. lev. 744. cs. 39. sz.

**) Zichy-Codex I. 197.

***) U. o. II. 196.

reginales titulo pignoris habitam". — az atyai birtokot, melyet a zálogjogon birt.

1399. tiltakoznak az Atyaiak és Darócziak az ellen, hogy Hagymási János és Beregszoni Domokos, valamint Csáki Miklós és György az atyai vámot és Osztró nevű halászatot bitorolák s Gelényes helységet elidegeníték. *)

1412. Upor Imre fiai, László és István, kérelmére határozat tartatott Butykai Keszeg János fiai, Domokos és Péter, ellenében.

1414- évben említettnek egy Gara Miklós nádor által a leleszi konventhez menesztett vizsgálatot rendelő iratban Atyai László és György, mint Péter fiának Jánosnak fiai, kik kaszonyi Pogány Domokos ellen a Salánk és Feketepatak közt feküdt Perner nevű tó melletti birtokuk elfoglalása miatt panaszkodtak.

1417-ben vizsgálatot intéztettek Butykai Péter és Domokos, Pán Ferencz leányai, Anna, férjezett Agárdi Györgyné és Margit, Atyai Boldizsár ellen azért, mert ez a Vid-telke felőli réven az embereket zaklatta s Atya és Szálka közt a közutat és hidakat önkényileg elrontatta.

1454-ben beiktatja Hetei Mihály királyi ember Atyai Boldizsárt itt és Gelényesen.

Ugyanakkor visszahelyeztetett Atyai György fiának Jánosnak fia György a Liget, Nagy és Szálva nevű — Atya és Salánk közt fekvő — erdőrészek birtokába, melyeket nem rég Kusali Jakósi András, László és György, Szokoli Péter, malomvizi Kenderes János és Kállai János Kovászó és Bereghez erőszakosan elfoglaltak; különben e peres ügy csak 1627-ben döntetett el véglegesen.

1475. beiktattatott Csapi János, többek ellenmondása mellett. És Kemerői Mihály elzalogítá Gacsali Tamásnak 2000 frtban itteni és szatmármegyei szekeresi, czigéni, filesdi, kölcsiei, milotai és csekei részbirtokait; a minthogy Gacsali János és György 1476-ban Kun Jakab fiai László, Miklós, Kristóf, Jakab és Jánosnak eladták atyai, uszkai, nagy-hodosi, kis-rozsali és zajtai vagyonukat 2000 forintért.

1489. Petneházi (Pethenyebázi) Mátyás beiktattatott a Guthi Ország Lászlótól zálogképen ráháromlott birtokokba Kerecseny, Eszterjén, Hetyén és szabolcsmegyei Aba helységekben.

1492. Kéresi György királyi ember és Császári Tamás leleszi pap által zálogczimen beiktattatott Petneházi Mátyás a Kállai János

*) Leleszi lev. Prot. A. 349. l. 14. sz

és Chaholi Pál s Anaresi Tegzes László birta laskodi, Kállai János és Csaholi János birta székelyi, Öry János birta őri, Poesai Antal birta madai és kapolnai szatmármegyei, valamint Guti László birta itteni, eszterjéni, hetyéni és kerecseni részbirtokokba.

1499. beiktattatott Guthi Illés, Zápolya Istvánnak a váradi káptalanhoz Budáról keresztfeltalálása napján irt levele folytán, a kereseti atyai, guti, abai, körtvélyesi és válasi javakba.

1507. beiktattattak Batthyányi Benedek és Tarczay János a Kerecseni családtól elfoglalt. Lónyai László és János pedig zálog czimén bevezettettek Bégányi Boldizsár kir. ember által az Atyai Ferencz-féle részekbe. 1508-ban szerzett vétel után Tarczay János új birtokot. 1509-ben pedig elzálogította Kerecseni Erzsébet, Surányi Pál özvegye, egy népes és egy pusztá telkét, úgy az atyai vámjövedéknek negyedrészt Kerecseni Istvánnak 26 forintért; 1512-ben hasonlóul elzálogította Atyai István özvegye Borbála és leánya Magda, Kerecseni Barnabás neje, egy telkét Komoróczy Péternek 12 aranyforintért.

1520-ban női ágra való felkérés s ily adomány folytán beiktattattak Atyai Magda, Borbála, Zsófia és Dorottya.

1524-ben beiktattatott Daróczy Kristóf kir. ember által békiteki Drágffy János temesi gróf királyi adomány mellett Atya birtokába, mely egyéb Szatmár és Ugocsa megyékben fekvő részjóságokkal együtt hűtlenségi bélyegen rozsali Kun Lukács és Imrétől a koronai ügyész által elkoboztatott. Ez elfoglalt vagyonhoz tartoztak: Nagy-Rozsaly, Kis-Rozsaly, Mélytelek, Atya, Zajta, Kis-Geőcz, Uszka, Nagy- és Kis-Szekeres, Darma, Gyarmat, Nagy- és Kis-Ar, Matoles, Kis-Namény, Oroszi, Csaholecz, Czégány, Kamand, Vallaj, Szent-Márton, Lázár, Darócz, Homok, Salánk, Magyar-Komját, Orosz-Komját, Tamás-Váralya, Bábonny, Turcz, Halmi, Kökönyösd és Atya Beregmegyében.

1539. megvették Búdi Mihály beregi főispán és Anna 80 frtért Kun Miklós és Imrétől és 1540-ben Guthi László és Péter 700 frtért ezeknek itteni birtokait, 1549-ben pedig Guthi Péter összes részeit megszerzé s mindannyiszor ünnepélyesen beiktattatott. 1550-ben Búdi Mihály 200 frtért eladott egy a Tisza mellett T.-Szálka felől fekvő udvarházat. **N e m e s F a r k a s G y ö r g y n e k.** —

1552. eltiltatja Dersi Kálmán saját és Péter fia, János, nevében is Guti Miklóst és Andrást s Lébi Imrét atyai birtokrészek megvételeitől.

Ifjabb Büdi Mihály, ki még 1547. május 12. vittembergai táborból kelt iratban Ferdinánd által beregmegyei főispánná nevezetett ki, itteni várában tartózkodott nyugodtan, öröklött vagyonát újabb szerzeményekkel gazdagítani igyekező; azonban csakhamar viharos idők következtek be, melyek e táj felett is pusztítva vonultak át. 1557-ben ugyanis Zápolya ellenkirály s illetőleg Izabella hadai elfoglalván Munkácsot s e vidéket, Büdy Mihály az atyai várat elhagyá s kárpótlás iránt Ferdinándhoz fordult, ki 1560-ban Gelényes és Papi helységeket s Jándon Barabáson, és Kaszonyban azon részjóságokat, melyek Pázmán Farkas és Perényi János fiaitól hűtlenségi bélyegen elkoboztattak, Büdynek adományozta addig, míg a felkelők („rebelles“) által elfoglalt atyai várat visszakaphatná*).

Az elfoglalt atyai várat Balassa Menyhért és Hagymási Kristóf, Izabella hivei, kik martalóczyakkal e tájat sanyargatták, menhelyül épen úgy használták, mint Marthuznai Pál a kovászóli várat. Nem sokára azonban Balassa és Hagymási Ferdinánd király pártjához szegődvén, az atyai várat is visszaengedék Büdynek, Ferdinánd tántorithatlan hívének, ki azt 1563. táján — kétségtelennül önvédelme tekintetéből is czélszerűbben erősíté meg s vízzel telt árkokkal véteté körül s magát abba úgy helyezé el, hogy Ferdinánd felhívására a vidéken levő királpártiakat is oltalma alá veheté.

E közben 1564-ben, Miksa király uralkodása idején Zápolya erdélyi hadaival s a II. Szolimántól segedelmére rendelt Krimi tárokkal az országba bevonulván, hadvezére Báthory István Tokaj vivására indult, onnan azonban csakhamar a zultán halála hírére visszafordulván, az atyai vár alá érkezett, melyet Büdy s várkapitánya Szalay Simon, más adatok szerint Szalay Ferencz**) erősen véde ugyan, de csekély falai a nehéz lövegek tüzeinek tartósan ellen nem állhatván, oly feltétel alatt adta meg magát, hogy a várból minden ingóságaival fegyverivel, lovaival és butorai-val szabadon kivonulhasson. Zápolya vonakodott e feltételekre ráállani, de Báthory közberetetésére (ki rokona Oláh Miklós esztergomi érsek iránti tekintetből szóla mellette) ráhajlott a győző, sőt, hogy

*) Budai kam. lev. 927. cs. 3. sz.

**) Sz. F. volt előbb a kisvárdai, utóbb az atyai vár kapitánya. Neje vala Nagymihályi Margit. Az ungmegyei palágyi templomban levő sírköve szerint Sz. F. meghalt 45 éves korában 1575-ben; volt beregmegyei alispán is.

a szorongatott Büdy halasztás nélkül költözhessék el, még maga Báthory is rendelkezésére bocsátá járműveit*).

A népmonda szerint Büdi nejével, Oláh Annával, Oláh Miklós érsek Mátyás nevű testvérének leányával tömérdek kincset kapott, ki állítólag Corvin Jánostól örökölte volna azt. E drágaságokat s kincset egy fekete ládában őrizték e várban, melyet valamint a szerednyeit e pénzen építették. Történt vala pedig egykor, a szó-hagyomány szerint, hogy Lónyay László, midőn bizván a közelgő erdélyi hadakban, Büdi Mihály peres erdejében nagy pusztítást vitetett véghez, — Büdi azt üzenté neki, hogy legyen békével, mert ha megrugja a fekete ládát, rögtön huszezer vitéz ugrik ki abból, kikkel azután majd rendbe szedi őt. Ez alapon most is él e tapon a közmondás: „Annyi pénze van, hogy a fekete ládába se férne.”

Az 1567-ki adóösszeírási jegyzék szerint a tatárok Atya helységet is feldúlták, felégették s a lakosok közül sokat elhűreztak, annyira, hogy csupán 7½ porta találtatott; ezekből illette Ország Kristófot 1, Guthi Györgyöt 4 s Büdi Mihályt s Farkast 2½.

1570-ben tiltakozott Hetei Krisztina Hetei Kata ellen egy kuria elidegenítése iránt.

1574. Miksa király (Bécs, június 18.) meghagyá a leleszi konventnek, hogy Büdi Mihályt és Farkast, kik a király kívánatára huszezer forintért Vári és Bereg mezővárosokat, mint a munkácsi várhoz tartozókat, neki átengedték, a Guthy Ország Kristóf ország-bíró magtalan kimulta folytán a fiskusra szállt s nekik a huszezerből levonandó ötezer forintban adományozott atyai, kerecseni, adonyi és hetényi részbirtokokba, valamint az eszterjéni pusztába vezesse be. E parancslevelében kijelöltettek királyi emberekül: Lónyai János, Ugrai János, Mathuznai István, Bégányi Sebestyén és Miklós. A Mezőkövesdi András leleszi áldozár és Bégányi Sebestyén királyi ember által eszközölt beiktatáshoz megjelentek érdekelt és szomszédos birtokosokul szálkai Ugrai János, Bégányi Kristóf és Tamás, Sárvégi István, Kászonyi Mathuznai, máskép Matuesinai, Daróczi István és János, Rácz Tamás és Gáspár Adonyból, eszenyi Csapi Ferencz özvegye Büdi Klára, Körtvélyesi Guthi Boldizsár, Lónyai Jánosné Hetei Krisztina, Atyai Mátyás, Osváld Ferencz, Lónyai György és István, Csüllög Mihály özvegye Kerecsenből sat.

*) Budai Ezsaiás polg. lexicon I. 455. A budai kam. lev. IV. Liber. VII kötetében, mely az adó 1567. évi összeírását tartalmazza, erre vonatkozólag ezt olvastam: „Midőn az erdélyi hadak Atya várát vették, a tatárok Ugornyaról 12 telekről elhűreolták a népet.”

A beiktatásnál ellenmondottak Lónyai Jánosné és gégei Nyakas Mártonné, született Jékei Borbála.

1578-ban Rudolf király új adomány czimén megerősíté Büdy Mihályt és Farkast — a csahád férfi ágára nézve Atya (a várral együtt), Barabás, Hetyén, Kerecseny, Adony, Szálka, Vid, Gerszenó, Dávidháza, Darócz, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rákócz, Surány, Papi, Csaroda s Kaszony helységekben levő részjószaik birtokában, nem különben adományozta nekik Dédát, Barkaszót, Longodárt, Bag és Eszterjén pusztákat, a Rafajna erdőbeni pusztát, Munkácsen egy köházat, Szőlősvég-Ardót, Sásvárt, Ujlak, Bökény, Tivadar, Péterfalva, Gyakfalva, Búd, Piski, Szakal. Szent János-Ugra, Monostor-Ugra, Közép-Ugra, Fancsika, Told, Pezete, Kis- és Nagy- s Erdő-Gyarak, Bölese s Bibatelke pusztát Biharban. —

1581. Körtvélyesi Guthi Tamás perelt Büdi Farkassal egy itt elfoglalt Nagy-Rekesz nevű kert iránt.

1600-ban beiktattatott nemes Romocsaházi István a szabolcs-megyei lövöpetrii Petri Györgytől hűtlenségi bélyegen elkobozott atyai, adonyi, hetyéni és kerecseni birtokba, az ahhoz tartozó királyi jogokkal együtt.

1600. február elején Büdi Mihály kiskorú fia, János s egyedüli örökös Liptó megyében, sógora Kubinyi Istvánnál elhelve, annak nővére Klára palocsai Horváth Györgyné, Eufrozina Kubinyi Istvánné, Erzsébet Barkács Istvánné (ki 1603. Bornemissza Miklós másképp Cserniki Lőkőshöz ment nőül) maradtak az ősi vagyon örököseiül míg Horváth Klára leánya, Katalin, Dessewffy Ferencz nejévé lön. 1603-ban a szepesi kamara jelentést tett a kormányzékhez a fiág kihaltával fennmaradt vagyon visszavétele iránt, mely alkalommal jelentetett, hogy Kubinyi István kezén van a kerecsenyi, adonyi, vidi, szálkai, atyai, csarodai, papi, dédai, barkaszói, dávidházai, gersenői, zápszoni, kaszonyi, eszterjéni s barabási birtok s Munkácsen egy köház a piacon, melyben Ugrai Sándor lakott, s hogy Bornemissza Miklós élvezi a gelényesi es csonkapapi jóságot neje után.*)

1614. Lónyai László nejének, Mónai Katának, Szardahelyi János özvegyének 500 frtban bevall itt egy házat s nemesi udvart; e nő 1623-ban már mint özvegy leánya Zsuzsánnával együtt megerősítették férje végrendelete alapján az atyai s egyéb ahhoz tarto-

*) Rudai kam. lev. fasz. 927. N. 11.

zott részekbe. A Telekesi Pál királyi ember és Szentkereszti Vazul leleszi pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondottak Rádi Péter, Rákóczy András, László, Judit (Zabonyai Lászlóné) és Eufrozina (Tusai Péterné), Ternei Benedek fia András s mások.

1634. rákóczi Rákóczy László és Nyakas György tiltakoznak Rákóczy András ellen az atyai, adonyi, kerecseni és hetényi birtok elidegenítése miatt.

1638-ban megosztatnak Guthi Miklós, Tamás és Erzsébet s Guthi Péter örökösei közt Kisfalusi Péter alispán, Kupeczi István, Bégányi Tamás, Lipcsei György és Gulácsi Ferencz szolgabírák és Horváth Samu táblabíró által.

1645. június 9-én Guthi Miklós végrendeletet tett*), mely szerint a körtvélyesi, kis-guti, abai, vámos-atyai, nagy-guti és vidi atyai ágról való és a selindi, kakasi és álmosdi anyai ágról való ősi jószágokat fia Guthi Boldizsárnak hagyta, úgy, hogy azok minden fiágra s csak ennek kihaltával leánya Mária és Boldizsár leánymaradékaira szálljanak; Máriának reményleges jogának bizonyosságául hagyományozott minden helységben egy-egy jobbágytelket. Nejét, Horváth Katát, kinek ingó-bingó vagyonát s szerzeményét a gyermekekkel közösen hagyta, gyermekei gyámjává, ennek halála esetére pedig gondnokul Lónyai Zsigmondot nevezé ki, kit örökösei magtalan kimulása esetére várományossá tett, s csakugyan Guthi Miklós után csakhamar meghalt annak hajadon leánya Mária, Boldizsár pedig 18 éves korában lovaglás közben Penészlak alatt meglövetvén, ezek oldalörököseik Guthi János, Farnosi János és Ilosvai Péter, a hagyatékon megosztzkodtak s azt birtokukba vették, azonban Lónyai vejei, Kemény János és gróf Csáki István, feles gyalogsággal őket éjnek idején Vámos-Atyában megrohanván, a birtokból erőszakosan kihányták, miért később a szabolcsmegyei gyűlésen panaszt emeltek**), azonban eredménytelenül, mert Lónyai Zsigmond még 1652-ben Guthi Miklós végrendelete alapján beiktattatott Gulácsi István és Apáthi János királyi emberek által az illető hagyományozó atyai, kerecseni, tiszszalkai, adonyi, csarodai, barabási, dédai, kaszonyi, bagpusztai, körtvélyesi, abai és guthi részjószágokba, s az ellenmondó rokonok által nyilvánított ellenmondás folytán keletkezett per az akkori bonyodalmas korszakban

*) Annak érvénye ellen 1649. Guthi János tiltakozott gyermekei Zsigmond, János, László, Erzsébet és Katalin nevében is a leleszi konvent előtt.

**) 1662. április 18. kéri az örökösök, hogy Szabolcsmegye sérelmök orvoslását az országgyűlésen támogassa.

véget nem érhetett, annál inkább, mert a közbejött Rákóczy és Tókhöly-féle mozgalmak a törvénykezést megbénították s a követelők birtokon kívül maradtak. Végre a 18. század közepén esakugyan oda íteltetett Guthi Jánosnak a körtvélyesi ősi birtok, a kereseti javakat pedig Lónyai Ferencz 1761. márczius 8-kán 4500 frtért Guthy Györgynek zálogképen átbocsátá.

1646. Kubinyi László és Zsuzsánna, előbb Bogadi Ferencz, utóbb Lomezányi Samu, végre Breznai Dániel neje, itteni és nyusti kishonti birtokaikat elcserélik.

1648. birtokosokul említettnek a rovatos összeirási jegyzékben Guthi Boldizsár, Bárczi, Rákóczy, Pöcsi, Mosdósi Imre, Dessewffy, Prinyi György, Barkács István, Ormós Pál, Vay Péter, Harttyányi, Budai János, Somosi Miklós, Hunyadi Mihály, Szani György, Uray György özvegye és Hetei.

1649. Barkács István, felső-szeszti Fuló Pál és Dessewffy László, Ferencz és Ádám tiltakoztak Rákóczy Mihály ellen itteni, kerecseni és barabási részek elidegenítése miatt.

1651. új királyi adomány czimén behelyeztetik Ilosvai Gáspár királyi ember által Péchy Ferencz az atyai, barabási, barkaszói, bodolói és adonyi részbirtokba, mely alkalommal ellenmondott gimesi Forgács István özvegye, született Kapi Katalin. — Ugyanakkor beiktattatott Váradkai Ferencz királyi ember által Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna az atyai, barabási, kaszonyi, barkaszói, dédai, bodolói, csarodai, hetyéni, adonyi, kerecseni, papi, vidi, surányi és abaujmegyei büdi birtokokba; ugyanazokba beiktattattak Ilosvai Gáspár kir. ember által Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina is.

1652. Rákóczy László tiltakozik Zobonyi Ilona ellen atyai és hetyéni birtokok elidegenítése iránt.

1660. Leopold király (Bécs, január 13.) beiktatási parancsot menesztett a leleszi konventhez priberi Melith Péter szabolcsi főispán (Péter fia) és néhai Melith Zsuzsánna, idősb Perényi Györgyné, örökösei, néhai Melith Kata, Kapi Sándorné, utódja, Katalin, és Melith Zsófiától s Réthei Pétertől nemzett eszeni Csapi Zsófia részére, a végből, hogy azokat az „elpusztított atyai várhoz” tartozott birtokrészekbe vezesse be. Ez okmány szerint tartoztak e jószághoz: Atya, Barabás, Hetyén, Kerecsen, Adony, Szálka, Vid, Gercsenyó, Dávidháza, Darócz, Bodoló, Nagy-Muzsaly, Bene, Rákócz, Papi, Csarnavoda és a Kaszonyban levő részek, nem különben Déda, Barkaszó, Longodár-pusztá, Bog, Eszterjén, Rafajnaerdő.

puszták. Munkácson egy kőház és Gyakfalva Ugoesában. E birtokokat a most nevezetteknek elődei szerezték a Büdi Mihály és Farkas fiágának elvesztével s minthogy ez iránti irományaik a háborús időkben elveszték, azokra nézve a királytól új adományt nyertek. Királyi emberekül kijelöltettek: Borbély Ferencz, Omjandi István és Kisfaludi György.

A beiktatást Benén eszközlé Földesi István királyi ember és Szentkirályi István leleszi konventbeli pap, hol megjelentek ifjabb Csaky István, beregi főispán, jobbágysai, győrmonostori Kemény János csetfalvi birtokos, Szógyi Márton muzsalyi, Borsovai György borsovai, vajai Vay Péter, nagy-muzsalyi jobbágysaik, Gecei Ferencz, Baghi Péter, Kun Miklós badalói, Tivadari Miklós, vajai Ibrányi Ferencz özvegye Dessewffy Klára Badalóról, György István homoki bíró, Galambos László Daróczról, Guthi Boldizsár, Mező Gáspár árvái, Kállay György özvegye Kaszonyból, Bótrágyi János, Koszta István Zápszomból, szalai Barkóczi György Gelényesről, Váradkai Ferencz, Guthy János, Péchy Zsigmond, Szuhay Mátyás vidi, Perneszei Gábor árváinak esarodai jobbágysai, gimesi Forgács István özvegye Adonyból, Desewffy György Hetényből, Sulyok Ferencz, Lövei János, Gerzsényi Ferenczné, Melith Péter Barkaszóról és Gerzsényi János Gerzsényből. Munkácsról meghivattak Földvári János, Dévai János, Csokoly István, Horvát László, Ilosvai Ferencz, Kopácsi János, Lövei Samu, Tarkányi Samu s mások. A beiktatásnál ellenmondásukat nyilváníták: Dédára s más szomszéd helységekre nézve Fuló János és Barkács István; az atyai várra nézve Jékei Ferencz és Fuló Pál; a munkácsi házra nézve: Szabó, másképp Romp Pál; az általános beiktatás ellen: Ujhelyi Pál, Horváth György, Váradkai Ferencz, Kassai Ferencz özvegye Kun Borbála, Péchy Ferencz, Dessewffy György és Dessewffy Ádámné, született Bánffy grófnő, Gerzsényi János, Pakosi Paxi László és Rákóczy György tiszte Nagy Zsigmond; Badaló, Barkaszó és Rákóczra nézve: Bori György, Rákóczy László, sárosmegyei főispán, királyi tanácsos és kamarás neje nagy-mihályi gróf Bánffy Erzsébet, Perényi Gábor, Segnyei Éva, Erős Gábor, Ujhelyi Andrásné, Ujhelyi Péter és Erős Sándorné, Mladosevich Horváth Erzsébet leányai, a Kállai nemzetiség s mások.

1678. volt Csanádi Jánosnak itt egy kapuja és 3 jobbágytelke, Szalkán $\frac{1}{2}$ telke, Kerecsenben 1 kapuja és Dédán $\frac{1}{4}$ telke, mely a fiskus által elfoglaltatott, — valamint Daróczgy Andrásról annak itteni (Rákócz György-féle) birtoka, mely 1152 frtra becsültetett.

1694. birtokoltak Guthi Zsigmond és János; 1712-ben: Guthy

János, Lónyai, Bárczy, Gyarmathy József, Péchy Kubirnyi, Mosdóczi, Dessewffy, Barkács, Csáki István, Leffelholly tábornok, Barkóczy György, Bilkei, Lövey Samu, Sulyok Ferencz és Fuló Pál: 1714-ben osztzkodtak itteni, adonyi, somi, ugornyai, madai s egyéb részek iránt Cselei Zsuzsánna, Guthi Zsigmond özvegye, fia György és leánya Zsuzsánna, ugy Guthi Borbála Somosi Ferenczné és Guthi János. — 1763. Gyarmati Klára (Samu és Bégányi Erzsébet leánya) utódja Paksi Sára, Jósá Miklós neje, gimesi Forgács Klárának ezer forintért itt a Guthi Pétertől birt telket s Tokajban egy házat átad.

1801-ben beiktattatott Bikkési Károly (Heinbucher) Lónyai László királyi ember által.

Főbirtokosok most Gecsei, Jósá György és István, Lónyai Albert és Sándor, Péchy, Horthy Gyula és László, Ulmann Mór, gr. Gyulay Samu, ifj. Buziukay Péter, Jármy Elek, özv. Dercsényi Istváné, Vass Gy., Veres Miklós, Solymos Gábor, Reviczky Anna, Orosz Andr., Laczkó József, Kőncz Mihály és János, Kertész János, Erdőhegyi Antal, Baranyay Ferencz, Bancesi Gábor, Beregi József, Beregszázi Dániel sat.

A helybeli kőtemplom régi csúcsíves építmény, melyet a reformátusok 1565. körül a katolikusoktól elfoglaltak, elüzvén innen a plébánost. 1574-ben a helybeli predikátornak Büdi Mihály és Farkas vámtizedet adományoztak. A somi uradalom urbéri összeírásában e következő tétel foglaltatik: „Telonium cum possessoribus commune, cujus proventus annualis circiter Rf 30 ascendit“ s hogy ezt élvezi kegyes hagyományul a pap. A templomot 1769. kijavították. Sudár fatornya régi izlés szerinti építmény. Egyik harangját 1776. Guthy Györgyné, született Bonis Katalin, öntette, a másikat az egyház 1800-ban. Ólom kannája 1647-ből való, ezüst poharát Guthi János csináltatta. Egy nagy sávos a brosza is van a szentasztalhoz, melynek közepén négy sorban ez irat olvasható: „Joannes Casimirus ex Dei Gratia Poloniae Rex 1649.“, négy szegletén pedig ez: „Spes, Charitas, fides“, és ismét beljebb ez: „Soli unico vero Deo.“ Ez érdekes abrosz történetét homály fedi.

Atya sik határa 5705 holdból s a helység 129 házból s 712 lélekből áll. Ide tartoznak az Agyagató (Agyag-ásó?), Bag és Remete nevű puszták is.

Egykori erősségéből, mely Büdi-várnak mondatik, még árkok, földtöltések, alapok, falromok s az udvaron kut láthatók a helység keleti szélén.

1874. decz. 9. Csanády Sándor itteni birtokos az atyai 46. számú telekjegyzőkönyvben előforduló 66. összeírási számú 703 □ ölnyi belső telket s az 586. helyrajzi számú 6 holdnyi külső földet, valamint Hetyénben is hat holdat íratott át „Kossuth Lajos turini lakos“ nevére a végből, hogy az választó s választható legyen. Miről azonban Kossuth az 1879-ki honosítási törvény szentesítése után lemondott.

Bábafalva.

(Bábicsi.)

Orosz falu a felvidéki járásban 66 házzal, 374 lakossal és 3467 holdnyi hegyes-völgyes határral; — a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1478-ban birták medgyesi Morócz István és László. 1649-ben találtatott itt 15 jobbágy, 8 telek, 16 fiu; ezek közt volt több magyar nevű is, mint: Delegán, Bisztrai, Kampus, Lengyel. A kenézséget vitte Lengyel Ferencz, ki később, minthogy a kenézség után járt bért fizetni nem győzte, parasztszolgálatra állott. E falu adott Lorántffy Zsuzsánna jószágához 11 juhászt, ezek közül egy Sárospatakon alkalmaztatott. 1699-ben találtatott 7 telek s fatemploma is volt a g. k. községnek; lelkészi telekűl és lakul pedig a Kampü Sándor-féle pusztá telek rendeltetett.

Az 1599-ki Rákóczy Zsigmond-féle összeírásban Babosfalvának nevezetik, melyben akkor 1 házhely találtatott.

A helység Papfalva fiókegyháza.

Bablyuk.

A legkisebb helység hazánkban, fekszik a vereczkei utvonalnál levő Verbiáson túl egy szép völgyben. 1645-ben Csingely Román nevű orosz pór Uj-Rosztokán alul a Bablyuk nevű viznél épített magának egy házat, melyre kenézséget kért Rákóczy Fe-

rencztől, mint Munkács urától, igérvén, hogy itt falut alakítand; szándékát azonban nem kísérte áldásos siker, mert oda lakost nem foghatott; majd megnővén fia, Pál, ennek épített egy külön lakot, de ez nem sokára megöletvén, a kenéz ismét egyedül maradt s talán épen a gyilkolás miatt nem mert senki oda szállani. Később Pál helyére öcsese Irán költözött, ki 1649-ben is ott lakott s mindketten a kenézi díjon kívül más szolgálatot nem tettek s külön malmot is tartottak. E két család tagjai sem szaporodtak soha tizenkét lelken felül, de már két teljes századon át él folytonosan e magányban, melyen a két ház még mindig eredeti helyén áll.

1800-ban egyesítettett a két családból álló helység a szomszéd Uj-Rosztokával, később azonban ismét elváltt attól s ismét önálló községgé lett, — a Bablyuk nevű két család feje nagy súlyt fektetvén arra, hogy a sajátyszerű falunak, mely 1870-ben 9 lélekből állott, egyszersmind bírása lehetett; azon évben azonban a szomszéd Verbiás helységhez csatoltatván, most annak hatósága alatt áll, s Verbiásnak fiókegyházát is képezi. 1881-ben találtatatt benne 2 ház és 11 lélek, az összes birtok kiterjedése pedig 52 holdat tesz. A két testvér házai a víz partján gyönyörű köris-fák árnyékában állanak. Mintegy hat év előtt az egyik gazda egy galicziai jós tanácsára, mivel neje meghalt, új faházát lebontatván, alku nélkül 50 frtért eladta, 150 frtért egy ócskát vett a szomszéd faluból s a réginél néhány lépésnyire feljebb emeltette, azonban ebben is csakhamar két gyermeke a roncsoló toroklob áldozatává vált.

Badaló.

Magyar falu a Tisza jobb partján, 162 házzal, 931 lakossal, 2122 holdnyi területtel és révvel Szatmár felé.

Egy 1280. évben a váradi káptalantól kiadott bizonyosságlevélben Budulou-nak mondatik, mely akkor feküdt Borsova megyében*), s birta akkor a falut (possessio) a Huntpázmán nemzetségből eredt Hunt fia, Gergely, ki a váradi káptalan előtt megjelenvén, nyilvánítja, miszerint e helységbeli birtokát eleserélte Ubal

*) Balássy Fer. Egri egyház tört. 22. lap.

fia Egyeddel a Dráva mellett Busán vármegyében fekvő Tuthylig és Turzum nevű helységekért. Egyed részéről ez alkalommal a bevalláshoz Ubul fia Mihálynak fia István mester jelent meg.

E században már virágzó községnek kellett lennie, mert saját lelkésszeggel birt; ugyanis 1321. évről Jakab nevű papja fordul elő egy végrendeleten tanúul*), az 1333-dik évi pápai tizedek rovatában pedig Tamás nevű plébánosa fizetett adóul három garast. —

A 14. században említették birtokosául a Nagyszemjeni családot; ugyanis 1355. N. István mester Péter fia nevében is az egri kaptalan előtt eleseréli Bodoló déli felét, azon örökbirtokát, mely Lampertszasza felől esett, minden tartozékaival, Moesolási Marczel fia Péternek fia Nyilas János, és fiai, Mátyás és Antal, radalfi szatmár-megyei birtokaiért**).

1463. Kállai János kapja zálogul Kállai Lőrincz itteni birtokát nagy-kállai Lökös János ellenmondása mellett.

1495. Bilkei Péter neje Matuesinai Dorottya iktattatott be bizonyos részbirtokba; 1530. birtokoltak Ujhelyi Simon és Lökös János; 1537-ben Büdi Mihály megszerzi a Lökös János-féle birtokot 3000 fiton itt és Barkaszón.

1552. Kozár Márton munkácsi várnagy behelyeztetett az ifjabb Büdi Mihálytól királyi adomány mellett örökidőkre nyert egy itteni nemesi udvartelekebe és házba, ahoz tartozó külsőséggel, melyeket Büdi Mihály testvérei, László, Gergely, Farkas és György, nevében is hú szolgáltatok jutalmazásául ajándékozott neki 1551. évben.

1600. Melith Péter és osztályos atyafiai iktattatnak be királyi adományilag a Büdi-félc részekbe. Az azon évi adóösszeírásban előfordulnak birtokosokul: Dessewffy Ferencz, Czobor Mihály, Melith Pál, Taxai István, Réthei Péter, Csernel Pál, özvegye és Büdi Erzsébet, 1604-ben még Bornemissza László.

1613. Paksi Pakos Mihály, szabolesi alispán, rendeltetett beiktattatni királyi adomány mellett a hűtlenségi bélyegen Taxai Ferencz és János testvérektől elfoglalt badalói, barkaszói és vidi jószágokba, a kaszonyi előfokon levő két szülő, abaujmegyei Királynépe, szaboiesmegyei Lorantháza, Bakta, Kisvárdá, Keresztur, Eszlár, Lök, Eszeny, Bezdéd, Agtelek és szatmár megyei Jánosi, Ders,

*) Zichy-Codex I. 197.

**) U. o. II. 630. lap.

Sali, Tótfalu, Udvari és Szamos-telek helységek, valamint a kövesdi és helmecezi szőlők birtokába.

1647-ben birtokoltak itt: Melith Péter, Csernel György, Mosdosi Imre, Perényi Imre, Barkaszi Mihály és Gábor, Váratkai Fer., Dessewffy Fer., Fuló János, Pécsi Ferencz, Forgács István, Tivadari Miklós és Becskei György.

1651-ben Váratkai Ferencz és neje Barkács Krisztina, Sályi Ignác és neje Fuló Zsuzsánna és Péchy Ferencz beiktattatnak királyi adomány alapján.

1700. Görgey Imre és neje Kárászi Horváth Mária nyerik a Forgács Endrétől elkobzott jószágot.

Jelenlegi birtokosai a Bay, Balog, Buday, Farkas, Gecei, Horváthi, Kende, Károly, Pápai, Szűcs, Uszka, Erdélyi, Fábian, Farkas, Kelemen, Nagy, Szabó sat. családok.

Az egykori r. k. kötemplomot a reformált egyházközség használja; ez már a múlt század végén a megszorodott hívek befogadására elegendő nem lévén, 1799-ben megújított s a munkálat 1807-ben Nagy József lelkész alatt befejeztetvén, a tágasabb templom azon évi december 27-kén ünnepélyesen fel is szenteltetett. Magas körtornyában egy 1826-ban öntött nagyobb és egy 1772-ben rejtégi harangöntő Lázár György által készített kisebb harang csüng.

1834-ben a fél faluval együtt a paplak is az egyházközségével, szárazmalmával együtt megégyvén, ezek helyett a következő évben újat építettek a hívek. Anyakönyve 1739-ben kezdődik, a II. kötete 1840-től. A tiszai rév s a mészárszékrész jövedelme az előtt is az egyháznak volt; a többi a Bay és Kende-családok birtak. Gottesmann Adolf 1853-ban megvette Bay Jánostól a rév őt illető részét s néhány hold földet, mint állittatik, 4 szürke lóért. A határ a Tisza áradásaitól sokat szenvedett.

Balázsfalva.

Orosz helység a munkácsi járásban, a Kálnikon tuli lejtőkön, 28 házzal, 163 lakossal és 725 holdnyi hegyes-völgyes határral. A munkácsi uradalomhoz tartozván, most a gróf Schönborn birtoka, kinek itt gazdasági tanyája van.

A XVI. században, nevezetesen 1562-ben, Szapolyai János választott király, mint Munkács ura, Gyulafehérvárrt január 3. kelt kenézelevelében Balogh Demeter mogyorósi lakosnak kiváltságot adott arra, hogy Bubuliska és Balogrév nevű patak közötti területen idegen jobbágysokat telepítsen, kiknek kenéze azután ő és utódjai legyenek. Meghagyta egyszersmind Daczo Tamás uradalmi főnöknek, Gáltövi Ferencz várnagynak és Kerepeczi Demeter udvarbirónak, hogy Balognak a kijelölt pusztá helyet az érintett czélra engedjék át.

Az 1649-ki urbéri összeírás szerint Rákóczy Györgyné alatt találtatott már itt 13 jobbágy 25 fluval, kiknek marhaállománya állott 3 ló, 30 ökör és 8 tinóból. A jobbágysok többnyire magyar nevek valának, u. m.: Ballós, Latin, Poláni, Vereczkei, Balog és Gábri.

Az 1672. urbérben Ballósfalvának iratik s a kenéz és a lakosság fele ily nevet viselt. Az 1699-ki összeírás szerint Ballós János idevaló jobbágy Ungváron Bercsényi Miklósnál palotásúl szolgált.

A g. k. község Nagy-Mogyorós fiókja.

Bag.

Vámos-Atya közelében van három, azzal egy adósorozati községet képező pusztá, úgy mint Bag, Remete és Agyagásó (Agyagató?); ezek közül csak az első emeljük ki különösen, mint olyant, mely hajdan is falu volt. Az 1575-ig terjedő okmányokban possessió-nak — helységnek — mondatik, míg azontul egyenesen mint praedium — pusztá — emlittetik. A XIII. századig a Gut-Keled család birtokához tartozhatott, mely azt a Bihar megyében alakított Egyedi apátságnak adományozta s ez Bog néven sokáig birtokolta*). Utána valószínűen a Várdai-családra került.

1467-ben birták Kezi Balázs deák, ki Mátyás király alatt munkácsi várnagy volt, és Naményi Pócsai Antal, kikre az a Baghi-családtól királyi adományul szállott, jelesen egyik része Baghi Györgytől hűtlenségi bélyegen, másika pedig Baghi Balázs magva-

*) Az egyedi apátság története. Irta Bunyitay Vincze. 1880.

szakadtával. A beiktatást Homoki Miklós királyi ember eszközölte.

1488-ban Oroszi Istvánné, néhai Artánházi István leánya, Katalin, a Baghi Györgyöt illetett fél részbe zálogkezimen beiktattatott, ez utóbbinak ellenmondása mellett. Az 1530-ki adóösszeírásban birtokosául Baghi Gergely emlittetik, még 1509-ben Artánházi László özvegye, Anna, Baghi János és Gergelynek e részeket átengedvén; 1510-ben pedig Baghi György özvegye, Erzsébet, tiltakozott az összes Szepesi és Thákosi nevű nemesek ellen bagi birtokának elfoglalása miatt. 1549-ben Büdi László és neje Ártándi Anna cseréltek itt Dávidházi Katával, Nagy Bálint nejével, birtokot, később pedig legényei Póssai Zsigmond és Imre részeit megvették 175 arany forintért, beiktattatván itt 1550-ben Büdy László, Mihály, Farkas, Gergely és György.

1553-ban Baghi Mihály elzálogosítá fél almás kertét Bagon 75 frtért Pelbárt Demeternek, már előbb 1549-ben 200 frton elzalogosítván a nevezettnek, ki Lónyai András jobbágya volt, — a Tisza parton keletről a Derékerdő és nyugotról a Szálkai Morstfark mellett fekvő Pelbárt nevű kertet. E Pelbárt Demeternek 1548-ban Baghi Mihály száz forintért elzalogosított egy Bagiszeg nevű földdarabot, valamint Károlyi Zsigmondnak 2 telket 200 frtért Bog helységben.

1550-ben Óbégányi Kata megvette Óbégányi Istvántól ennek egyik birtokrészét Bag faluban; Baghi Mihály pedig elzalogította az övét Károlyi Zsigmondnak 650 frtért.

Azon évben beiktattattak a Bag helység két részre osztott felének birtokába özvegy Ártándi Anna és néhai Büdi Mihály gyermekei, Mihály, László, Farkas, Gergely és György; ebből egy részt megszereztek Nagy Bálint nejétől, a másikat pedig a Póssai családtól, Póssai Imre és Zsigmondtól, kiknek atyjok volt János, anyjok pedig Kerepeczi Bálint leánya, Kata, ennek pedig anyja Baghi György leánya, Zsófia. A Borsovai Bálint királyi ember által eszközölt beiktatásnál ellenmondott Baghi Mihály. Ez utóbbi Mihály 1575-ben utódok nélkül elhunván, a bagi pusztai birtokába beiktattatott királyi adomány folytán vajai Ibrányi Ferencz és általa néhai testvére Mihálytól született Ibrányi László és Pál.

1600-ban beiktattattak Melith Péter és rokonai; 1652-ben pedig Lónyai Zsigmond, kinek azt Guthi Miklós hagyományozta.

„Bag“ elnevezése valószínűen a német Bach szótól ered; a

XIV. században Adonynál egy külön „Rév-bach“ nevű helység is létezett.

Bakta.

A muzsalyi határban gyönyörű ligetszerű tölgyerdők közt fekszik az Erdő-baktá-nak is nevezett pusztá, esinos kastélylyal és jól berendezett gazdasággal. Határában néhány év előtt árokásás alkalmával igen régi vaskardokat, sarkantyukat s egyéb lovas szerelvényt találtak. Hajdan falu volt, mely a XIV. században virágzott, s melynek nyoma a Gottesmann-féle kastély-telek nyugati oldalán elterülő lapályon tűnik fel. Egy 1363-ki okmány szerint akkor Lajos király Dienes fiai János és Jakabnak, volt veszprémi comesek és most királyi katonáknak, adományozta az általok felkért Bakta helységet Beregmegyében, melyben a kikiáltott gyűlésre való megjelenésre jogosított vármegyeiek laktak („In qua castrenses acclimatoriae conditioni anneti residerent“); ugyanakkor kapták azok a szatmármegyei „Malunta és Timóttelke“ nevű uratlanokká vált helységeket*).

1372-ben Geesei Mihály fia János, Miklós fia Dénes, másik Miklós fia Benedek, Péter fia János, Miklós fia Antal és valamenynyi Geesei, Halábori és Baktai nevű nemesek birták Baktát a szomszéd Geesével együtt.

1577. beiktattattak a Kölcsei Gáspár és János birta baktai pusztá, és Kölcse, Cseke, Milota, Szekeres és Fülesd birtokába Felső-Kubinyi László és Nagymihályi Pongrácz Zsigmond királyi adomány folytán.

1642. szintén kir. adomány alapján beiktattattak a fentebb érintett helységek és Bakta-pusztá birtokába Kölcsei Péter, Gáspár és Zsigmond, kikre s mindkét nemű utódaikra hűtlenségi bélyegen Kölcsei Ferencz fiáról. Györgyről, az összes királyi joggal együtt szállottak. A Halábori Pál királyi ember és Andrássi István leleszi konventbeli áldozár által eszközölt ünnepélyes beiktatásnál ellenmondottak Kölcsei György és fiai, Dénes, Lajos, Ferencz, Gábor és Sándor, Kölcsei Anna és Németi Pál és János.

*) Zichy-Codex III. 476.

Később birtokosaivá lettek a gróf Károlyi és Vay családok: gróf Vay Ábrahám részét, nevezetesen 460 hold földet 150000 forintért megvettek 1853-ban Gottesmann Adolf és Miklós, kiktől azt 1874-ben a flandriai gróf Coburg János herczeg vette meg. Erdő-Bakta másik felét a gróf Károlyi-család maiglan is bírja.

A Bakta-puszta ma 5 házból, 101 lélekből és 316 hold földből áll.

Balazsér.

(Balazsijovo.)

Termékeny határu község Makkos-Jánosi közelében, 82 lakóházzal, 500 orosz- és magyarajku lakóval és 1557 hold terjedelemmel. — Régi okmányokban Balasé-nak mondatik. Ez okiratok szerint: 1348-ban osztályegyezség köttetett az egri káptalan előtt egy részről Lázár Fülöp és Jakab mester, másrészről Csarnavodai István fiai, Tamás mester, Miklós és István, közt a balazséri és csarnavodai (csarodai) helységek iránt oly módon, hogy Balazsér déli fele Fülöp és Jakab birtokában maradjon*). 1349-ben Lázári Tamás fia János és ennek fia Tamás 55½ márkányi tartozása fejében Balásé-i birtokát az összehívott szomszéd birtokosok s a Váradai küldötte János és Petri Pető nádori ember jelenlétében Váradai Jánosra zálogul átruházni akarván a Lázári-féle birtokrészt, annak határait megújíták s egyszersmind megsemmisítvén a talajt, azt 29 márkára becsülték. Az átadás ellen azonban Szalánczy János özvegye, Lázári János leánya és surányi lakosnő, óvást tévén, ennek következtében a beiktatás elmaradt**).

Megjegyzendő, hogy 1348-ban Lázári elmarasztatott abban, hogy Váradai Jánosnak 186 márkányi összegből 55½ márkát a kisasszonyi nyolczadra fizessen meg; minthogy azonban, az okmány szerint azalatt bizonyos Kurum Péter és Szalai Péter Lázári Jánost megtámadták, s őt és két fiát megsebesítvén, minden értékes vagyonától, öt lovától s egyéb ingóságaitól erőszakosan megfosztották s így pénzszükségtől készítetve kénytelen vala balazséri birtokát a kielégítésig zálogba vetni Váradinak: ennek folytán Miklós nádor

*) Fehér Gy. Cod. dipl. 9. 1. 602. lap.

**) Zichy-Cod. II. 357.

kiküldő a fentebb érintett hiteseket, hogy a becslést és átadást eszközöljék, ez alkalomra nádori emberekül kijelöltetvén Tebrentei Petenye, Bakai Mihály, Petri Pető Várdai, Csedrek Ákos, Dabolesi Kelemen és Miklós Lázári részére*).

1429. Csarnavodai István fia Péter vizsgálatot tétetett Kereszturi Helele ellen azért, mert ez a balazséri határon át folyó Basa (Vérke) vizen levő megújított malmát erőszakosan elfoglalá. Ugyanakkor beiktattatott Helele, Csarnavodai Péter ellenmondása mellett, zálogczimen néhány itteni részbirtokba, a szokásos átadást eszközölve Kisbégányi Pál királyi ember és Mihály nevű feleszi áldozár.

1449. Szepes János fiának, Lászlónak, fia István beiktattatott Csarnavodai Kun István fia, György, után maradt itteni, csarodai, papifalvi, fejércsei, és benzepusztai, ugyszintén tamásvárallyai, halnii, kökényesdi, turezi, bábonyi, kereszturi, pásti, homoki, szigeti, vári, lázári, daróczy és császlóczyi birtokokba.

1461. Surányi Zsigmond fiainak, János és Antalnak, fiai, György és Pál, beiktattattak Balazsér, Surány és Papi helységek birtokába. —

1472. megidéztette Surányi Antal fia, Pál, Surányi Jánost azért, hogy a nemes Csarnavodaiak által Surányi Zsigmond megöletéseért János és Pálnak örökidőre átadott itteni birtok felét János csak két telek hijával akará neki átbocsátani, a 400 arany forintnyi díj egyenlő elosztását pedig ellenzé.

1552. említettnek birtokosokul Surányi János és Miklós; 1567-ben Surányi László és Marthuznai György özvegye. Ez évben Miksa király Bornemissza János és Szalay Ferencz vezérek alatt álló német hadai e környéken portyáztván, a falut feldúlták, jöllehet már az előbbi évben a tatárok nyolcz házhelyet elhamvasztottak**). E bajt tetézte azon körülmény, hogy 1569-ben Szentbenedeki János és Szentjánosi Lajos, munkácsi tisztartók, felfegyverzett beregszászi jobbágylakosokkal Csarnavodai Surányi László itteni birtokát megrohanván, több jobbágyát elhajtották, miért a nevezettek ellen vádat emelt***).

1588. volt birtokos Surányi Gábor, 1600-ban még Szabó Balázs és Sajgai Bálint; 1612-ben Bocskai István, Telegdi Gáspár, Perényi Gábor és Deyecseri Bornemissza Máté§); 1647-ben Te-

*) Zichy-Cod. II. 314.

**) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.

****) Megyei lev.

§) Lelesz, az Eszterházi-féle beiktatásról.

legdi István, Bornemissza Gábor, Szabó György, Kállai György, Erdélyi István, Ujfalusi Zsigmond, Becskei György, Sulyok György, Perényi Zsigmond, Lövei Menyhért özvegye és Bégányi Ferencz özvegye.

1651. idősb Perényi György özvegye Bornemissza Kata s általa a Perényi és Kállai-családbeliek jöttek királyi engedéllyel fogva Balazsér birtokába. 1678-ban a Bocskai-féle rész Marin Péterre szállt; ehhez tartoztak még Kálnik, Csapócza, Patkanócz, Medvegyócz, Zsukó, Bisztra, Surány, Csaroda, Papi és Asztély helységekben is birtokok.

Utóbbi időkben birtokosokká lettek a Dolinai, Géressi s Budai-családok. E század első részében élt Buday Zsigmond, majd fia B. Lázár, kinek hasonnevű fiától megvette a birtokot Galgóczy Pál; ezeken kívül birnak itt Braunstein Jakab, Szunyoghy Istvánné, özv. Nemes Józsefné, Zoltán László utódai, Szabó György, ifj. Szabó Mihály, Csapó Gábor utódai sat

Lakosai közt előfordulnak a Bihari, Balazséri, Csapó, Cseh, Kovács, Rózsa, Varga s más családbeliek.

Az egyházi ügyet illetőleg megjegyzem, hogy a kevés r. katolikus híveknek itt kápolnájok van; a g. egyesültek a makkosjánosii anyaegyházhoz tartoznak, s hogy a protestánsoknak egykor saját predikátoruk is volt, 1770-ben azonban működése megszüntetett a helytartótanácsnak azon évi aug. 7. 3623. sz. a. kelt intézménye folytán. 1773-ban megengedett, hogy a szomszédjánosii predikátor oda kijárhasson; nem sokára azonban ez is beállíttatott s a működés a tanítóra bízott 1779-ben. megváltotta a ref. község a királyi dézsmatartozást. Miként a kerületi jegyzőkönyvből kitűnik, 1781-ben a reform. predikátor kihágásai miatt egy ideig a lelkészség be nem töltetett. Jelenben is levita kezeli az egyház ügyét.

Barabás.

Magyar falu Kaszony közelében, 177 lakházzal, 1012 lakossal 3955 holdnyi terjedelemmel. Hajdan Barabásnak iratott s akkor egy már a 13. században itt virágzott s a 15. század végén ki-

halt hasonló nevű nemes család volt birtokosa, mely valószínűen a Várdai családdal főrokonságban állott. Különben e században Várdai Aladár comes és Balázs fia, Belus és Domokos, is birtokoltak itt, kik egymás közt a „Barnabás” felett versengvén, Aladár 1288 körül annak birtokára erőszakosan tört s azt elpusztította, miért a Szepes-Olasziban kelt királyi parancs s Baranai Boxa István előtt kötött egyesség folytán a leleszi konvent előtt tiz ezüst márkát köteleztetett fizetni*).

1327. egy Barlabási László említették, ki Gulácsai Lőrincz-czel perelt az egri káptalan előtt**). 1374-ben Barlabási Barlabás és Miko fia Lőrincz említetnek királyi emberekül és itteni birtokosokul***).

1403-ban a Barlabási Barna fiától, Ferencztől és Jánostól: elfoglalt Barlabás, Kis-Surány, Jánd, Takos, Gergelyi, Ugornya és Papos helységeket Zsigmond király Guthi Boldizsárnak s Pálnak adományozta.

1410. nyert királyi adomány folytán Haraszi Balázs fia Erazmus és testvére György s Erdesi Pál és János 1411-ben beiktattattak a Barlabási Ernő fiától, Lengyel Andrástól, elkobzott barlabási, jándi és szatmármegyei paposi részjárságokba, melyeket 1413-ban§) Endesiék Perényi Péterre írtattak.

1435-ben Barlabási János fia Fülöp a Barlabás és Mika§§) helységek közti határokat kiigazítandó, a kérelmére kirendelt Hetei Imre nádori ember s a leleszi konvent részéről kiküldött Albert nevű áldozár jelenlétében ő a helyszínén meztelen lábakkal, nyitott öltönyben és feje felett maroknyi földet tartva, megesküdött a határ hű kijelölésére. A bizottság ennek folytán kiment Sio nevű helységbe§§§), hogy a Kisvárdai és Pelbárt s Daróczi Miklós és István jelenlétében azok birtokait megbecsülje s talált itt egy ekényi szántóföldet (150 hold) és egy hal nélküli posványt, 3 ekényi dombos erdőt és nyugoti oldalról Darócshoz tartozó egy fél királyi méretű ekényi tölgyerdőt; Darócson tiz népes jobbágytelket és egy malmot a Kisvárdiak kezén, itt egy torony nélküli kőtemplomot sirbolttal, 2 ekényi közös földet, egy ekényi erdőt, 1½ ekényi Liget nevű makkos erdőt. 6 ekényi cserjést és egy Ér nevű ha-

*) Zichy-Codex I. 65.

**) U. o. 295.

***)) U. o. III. 540.

§) Leleszi lev.

§§) Mika egykor önálló helység volt Barabás közelében. L. ezt.

§§§) Sio most pusztá Daróc és Gelényes közt.

lászó helyet. Határpontokul Barabás és Mika közt kijelöltettek: a „gyilkos ut,” az erdőben Szokol-pataka, Gyilkos rakatya, Körtvélyes berek, Tölgyes (Hölgyes?) mező, Hölgyes pataka, Nog (Nagy?) bába homoka és Bába égre*).

1448-ban perelt Mikai Sebestyén fia Miklós, István fia Mihály és Mihály fia János Perényi Péter fiai János és Miklóssal a felett, hogy ezek a Mikai család birtokához tartozó Mika helység (possessio) egyik utcájának egy részét Barabáshoz kapcsolták s a néhai Barlabási Ernő Andrást illetett jándi és barabási birtokokat birtokolták; nem különben 1459-ben is törvénykezett ő Barlabási Antal, ennek anyja Anna, János és Margittal, Fülöp özvegyével, foglalatás miatt.

1470. Upor László kapott zálogba itt és Hettyénben némely részjószágot.

1478. Mikai Beregi Gergely perelt Naményi Pócsai Antallal a jándi és barabási részjószágek visszaszerzése felett.

1488. Surányi György Barabási János fiai, Gál és Fülöp, itteni és kis-surányi részeibe beiktattatik zálogozímen Hetei Gábor kir. ember által.

1500. Helmecezi Miklós fia, János, neje Barlabási Margit nevében eltiltatja Gálócsi Pétert és Helmecezi Lőrincz fiát, Istvánt, a néhai Barlabási Mihály-féle itteni és jándi birtokok elidegenítésétől, ő ahoz hitbér és özvegyei jogon igényt tartván. Azon évben beiktattatott a most nevezett részjószágekbe királyi uj adomány alapján Tákosi Mátyás királyi ember által Mikai Beregi László és Gergely.

1503. Beregi Miklós fia Gergely perbe ígérteté Helmecezi Istvánt, Gálócsi Pétert, Daróczi Bertalan déakot, ennek fiát Györgyöt és Daróczi Margitot (ki előbb Barlabási Mihály, később Helmecezi János neje volt) Barlabás, Jánd, Mika, Kis-Surány, Ugornya, Gergelyi, Tákos, — Papos, Paraznya és Szálka (szatmármegyei) helységekben levő részjószágek elfoglalása s elkövetett hatalmaskodásai miatt.

1509. Barabási Ernye Ambrus özvegye, Zsófia, elzálogítja Perényi Gábornak itteni, jándi s paposi részjószágekát 200 aranyforinton.

1512. Eltiltja Mikai Beregi Mihály Kaszonyi Jakcsi Andrást, tarkói Tarczai Miklóst és Kathai Mihályt attól, hogy a mikai és barabási birtokokat elidegenítse.

*) Leleszi lev. Prot. Met. I. 589.

1520. perelt Mikai Beregi Szeráf — Várad Ferencz erdélyi püspök ellen a tuzséri és Perényi Gábor ellen az itteni és jándi Barabási György-féle részbirtokok elfoglalása miatt.

1524. megidézte Ruszkai Dobó Domokos (Upor László leánya, Borbála, leányától. Zsófiától, született) Perényi Imre nádor fiait Péter és Ferencz várdai püspököt. Perényi Gábort és Szepesi Jánost a barabási, gelényesi, papfalvi és a szatmármegyei birtokainak jogtalan elfoglalása miatt.

1530. páposi Beregi Benedek elzalogította itteni és jándi részeit Mokrai Dániel és neje Ilonának 40 arany forinton; ugyanazok beiktattattak 1544-ben zálogkezimen Miháldi Hodos Tamás királyi ember és Nyárad János leleszi k. áldozár által a Beregi István itteni és jándi részeibe.

1548-ban Modussai Horváth István beiktattatott királyi adomány folytán a Perényi István fia Ferencz és Mihálytól örökjoggal kapott barabási és jándi részekbe; ez alkalommal királyi emberül eljár Gecsei Miklós.

1549. megvette Artándi Anna Helmecezi Domokostól itteni birtokát 200 frtéért. 1554-ben kielégíté Beregi Miklós Beregi Szeráf özvegyét, Katát, itteni, jándi és ugornyai birtokaira nézve; 1555-ben pedig Beregi Ferencz átverén Beregi Gábor özvegye Jármí Orsolyától a nevezett birtokokra vonatkozó iratokat s arról neki elismervényt adott.

1552-ben birtokoltak még Perényi István, Kerepeczi Pelbárt és Horváth István.

1559. Horváth György, másképp Kosztovics, királyi kapitány beiktattatik kir. adomány folytán a hűtlenségi bűn miatt Kende Mátyás és Mártontól elfoglalt csekei, istvándi, kóródi és czégényi, valamint a Hatvani Jánostól elkobzott barabási és jándi részekbe; mely alkalommal ellenmondást nyitvánítanak Kende, Hatvani, Beregi János, paposi Nyíri András, Hatvani András és Makrai Dániel. —

Ugyanazon éven adományul kapja a hűtlenségi bélyegen Zebendi János, Bozzási István és János és Beregi Ferencztől elfoglalt barabási, jándi ugornyai, tákosi, fehéresei, böttrágyi, naményi, haranglábi, mátyosi, szigeti és nagy és kis-lónyai részjösszágokat. A beiktatást eszközlé Hetei Pál, beregi alispán, mint kiküldött királyi ember és Traski Simon leleszi konv. pap. — 1560. Dobó István és Domokos kapták adományul a Csékei Márton-féle birtokot. —

1561. tiltakoztak Beregi János és Nyiri András — Szilágyi Bálint, Hetei Pál, Posgai Mátyás és Gosztovics Horváth György ellen a jándi, barabási (másképp Mika) és ugornyai részek elfoglalása miatt; 1562-ben órást tett Perényi János az ellen, hogy Doboruszkai Domokos itteni és gelényesi s papii birtokait elfoglalta. 1580-ban tiltakozott Büdi Farkas — Büdi Mihály ellen egy itteni részirtok elidegenítése miatt. 1566-ban a tatárok 15 telekről hurczolták el a népet; a károsodottak közt emlittetik Beregi János özvegye is.

1584-ben birtak itt, Jándon és Ugornyan Beregi Orsolya, Nagy Ferencz, és Makrai Miklós, ki Beregi Miklós magtalan elhunytával királyi adományul kapta ennek birtokait s azokba Gulácsi Ferencz kir. ember s Enyedi Miklós leleszi pap által ünnepelesen bevezettetett.

1587. királyi adomány mellett beiktattatnak Makrai Anna, férjezett Kércsi Istvánné és Borbála, Petneházi Péterné, az itteni, jándi, ugornyai, rohodi és paposi birtokokba az összes királyi jogokkal együtt.

1588. birtokosokul emlittetnek a rovatos összeírásban Oroszi Lázár, Gencsi András, Réthei Péter, Daróczi István és Beregi Miklós; 1600-ban pedig Daróczi Ferencz, Nyárad Albert, Szirmai Miklós, Hatvani János és Makrai Boldizsár. Ez évben beiktattatott Melith Péter is örököseivel s rokonaival együtt a Büdi-féle részekbe.

1609. Perényi János magtalanul elhunván, hagyatékába királyi adomány mellett beiktattatott deregnyői Daróczy Ferencz, minthogy az adománylevel szerint más az öröklésre jogosított rokonok, jelesül Kövesdi Székely Jakab, Pázmán Farkas és Büdi János szintén utódok nélkül elhaltak; e birtokhoz tartoznak Gelényes, Papi és Déda helységben egész jószágok, itt külön egy nemesi kúria, Jándon, Barabáson és Kaszonyban részek, a Kirva nevű pusztas és a Szarka nevű szőlőhegy. A beiktatást eszközlé Gulácsi Kristóf királyi ember és Galyasi Tamás leleszi k. pap.

1614. vajai Vay Péter és neje csiepei Zoltán Anna szerződést kötnek az ugornyai birtok, itteni rév és vámjog, továbbá a barabási, gergelyi és tákosi részek s a nagy-muzsalyi és kaszonyi szőlők iránt.

1637. Eszenyi Csapi Zsófia és Réthei Zsófia egy házat és jobbágytelket írnak száz forinton Varga Györgyre.

1639. Madocsányi István, itteni ugornyai, tákosi, gergelyi

és nagy-muzsalyi részét elzalogítja Vay Péternek 1200 arany forinton. 1643. Hartyai Borbála tiltakozik Lövei Borbála ellen birtokának visszatartóztatása iránt; — Vehécsi Banchi Zsigmond és neje Mokrai Anna pedig elzalogítanak itt és Sáros-Oroszi, Kis-Muzsaly és Velejte helységekben részbirtokokat lekesei Sulyok Györgynek 2000 forintban, ugy Berthóti László és neje Mokesai Ilona is.

1633. Vintevics Péter és György beiktattatnak Barabás, Ugornya Gergelyi, Tákos, Nagy-Muzsaly és Bogot helységekben nemesi birtokrészekbe.

1647-ben említettnek birtokosokul: Mosdosi Imre, Nyári Ferencz, Vay Péter, Raskai István, Pető István, Galambos Ferencz, Szanyi György, Göde István, Hatvani István, Sulyok György, Zólyomi Miklós, Kun János s a Gerzsényi, Dessewffy, Guthi és Pócsi-családok.

1651 Péchi Ferencz, Sályi István és Váradkai Ferencz iktattatnak be, 1652-ben pedig nagy-lónyai Lónyai Zsigmond a Guthi Miklós-féle részekbe.

1660. Hatvani Erzsébet átírja gróf Kemény Jánosra 315 frton itteni és jándi birtokait. 1667-ben említettik még birtokosul Jékei Ferencz.

1705-ben Galambosi Ferencz (II. Bákóczy Ferencz egyik híres hadvezére) még mindig birtokolt itt.

1794. Dercsényi János (az előtt Doctor Weisz) beiktattatott itt királyi adomány folytán némely fiskális birtokrészekbe.

1820. birtokoltak itt: Lónyai Gábor s a Péchy és Bárczi családok; most is főbirtokosai ezek s azonfelül a gróf Denenfeld, Lipcsei, Somosi, Belényesy, Kun, Szarka, Vas, Oroszi, Kádár, Kis-Nagy, Kozák, Komlósy, Turóczy, Szalina, Müller, Orosz, Komáromi, Kun, Gerzsényi és Beregszászi-családok.

A régi XV. századbéli csúcsivű kőtemplom, mely Zsigmond király idejében, Szent Barabás tiszteletére, építettett, hajdan római katolikuské volt; 1801—1803. időközben a reformátusok azt teljesen átalakították s felényivel megtoldották s egy szép toronynyal ékesítették; ennek következtében az eredeti templom alakjából mi sem maradt fenn, csupán egy gót koru, háromlével ídomu, kökeretből álló, ép kerek ablak, mely az új falba beillesztetett. A toronyban csüng egy ószerű, hosszas, keskeny, 80 cm. magas harang, mely a XV. század elején öntetett; egyik oldalán Szűz Mária képe, ülében a kisded Jézust tartva, látszik, alsó peremjén pedig a négy evangélista gót betűkkel irt nevei olvashatók, így: „S. Matheus,

S. Markus, S. Lukás, S. Joannes.“ Az előtt egy másik szintén ily régi kisebb harang használtatott itt, ezt azonban 1843-ban egy nagyobb új harangba pótlékal beolvasztatták. Par Antal lelkészisége alatt. — Az itteni ref. község már 1595-ben anyae gyházzat képezett, 1629-ben saját külön papja. 1645-ben pedig iskolatartója volt. Ajándékkul bír a templom Rétei Zsófiától egy ezüst tányért 1615-ből és egy asztalkendőül Telekesi Mihály özvegyétől 1709-ből.

1870-ben talált Vass Antal földjének árkolása közben ötven lépésnyire egymástól mintegy 64 cm. mélységben két őskori fekete hamvvedret, melyeket azonban munkásai szétzuztak; — ugyanazon évben lelt Orosz Károly 385 darab lengyel ezüst érmet: I. Zsigmondtól 1510—1545-ig 9 félét, Anguszttus-félét kettőt, Báthori István-félét hatot, III. Zsigmond-félét huszat, Albert-félét tizet és 43 magyart, u. m. I. Ferdinándtól 8 félét, Miksától 4 és Rudolftól 10 félét. Ez éremlelet is bizonyítja, mily élénk viszonyban állt a lengyel pénzforgalom e tájon a magyar királyokéhoz.

Barkaszó.

Magyar helység a kaszonyi járásban, sík földön, a Vérke közelében, 174 házzal, 977 lélekkel és 3013 hold területtel.

1312. Dancs mester fia, Tamás, kapta adományul a Folnng Miklós hasonnevű fiától elkobzott Barkaszó helységet (possessio) Róbert Károly királytól azért, mert ez az ellene támadt Trencsényi Csák Máté ellen küzdött s magát különösen az azon évi június 12-ki rozgonyi ütközetben kitüntette*). Egy azon évi más okmányban pedig említettik e vidéken Burkuzlói Nyul nevű család**).

1447-ben Csapi Zsigmond birtokában találjuk Barkaszót. ki ez évben perlekedett Kusali Jakcsi László, Mihály, Péter és György, úgy tisztök Szepesi Lászlóval azért, mert ezek kaszonyi, szernyei és rafajna-ujfalvi jobbágyaik által az ő barkaszói jobbágyait s nejeit érzékenyen megverették, megsebesítették és sertéseiket s

*) Fejér Gy. Cod. Dipl. 486. lap.

**) Zichy codex I. 136.

más ingó vagyonait erőszakkal elvették. A királyilag megrendelt vizsgálatot a helyszínen végezte Dobronyi János királyi ember.

1450. Császlóczi Mihály özvegye, Anna, maga és Tibai Mihály fiától, Györgytől, származott András és László nevében, egy Paán Demeter özvegye, Anna, tiltakoztak a Kállai Lőkös János által Barkaszon tett birtokfoglalás ellen, ki Valkaján, Zavodán, Horlyón, Csertészen és Vinnán is elfoglalta birtokait. Azonban Lőkös 1453-ban már királyi adomány folytán beiktattatott a fönnebbi birtokokba neje Császlóczi Katalinnal (Mihály leányával) együtt; a beiktatásnak ellenmondtak Szűrthei László és Miklós, Kölesei András, Tibai László, András és Mária, ki Lónyai András neje volt.

1537-ben Büdi Mihály iktattatott be a nagy-küllői Lőkös Jánostól 3000 frtért vett barkaszói és badalói birtokba. Ő az 1552-ik évi rovatos összeírásban is említették birtokosul. 1553-ban Büdi Klára Csapi Ferenczné tiltakozott Büdi Mihály ellen a barkaszói, dávidházai, longodári és munkácsi birtokrészeknek elidegenítése miatt. — 1567-ben Büdi Farkas és Mihály kezén itt 9 $\frac{1}{2}$ kapu találtatott. 1588-ban birt a Büdi-családon kívül még Ibrányi Ferencz is*).

1589-ben perlekedett Büdi István Melith Istvánnal foglalás miatt**).

1600. birtokoltak itt: Büdi Erzsébet, Kubinyi István, Rétei Péter, Melith Pál, Czobor Mihály, Tatai István és Bornemissza László; 1647-ben pedig: Mosdosi Imre, Dessewffy Ferencz, László és Ádám, Csernel György, Pécsy Gáspár és Ferencz, Apáthi Ferencz, Csáki István, Bégányi János, Miklós és Erzsébet***). Ez évben Priberi Melith Péter és Perényi Györgyné utódai helyeztetek be a Büdi-féle részekbe királyi új adomány folytán.

1613-ban Pakos Miklós iktattatott be a Tatai Ferencz és Jánostól elkobzott birtokba, 1638-ban pedig Melith Péter és Mosdosi Imre.

1651. Váradkai Ferencz és neje, Sályi István és Péchy Ferencz részére történtek a szokásos beiktatások királyi adomány alapján.

1653. Dessewffy Ferencz, Szabó, másképp Pomp Pálnak és anyja Szomori Zsuzsánna Kádas Balázs özvegyének 990 forint biztosításul nyolcz telket ráírat.

1667. birt itt Jékey Ferencz is.

*) Kamarai lev. Liber IV. Tom. VII.

**) Leleszi lev.

***) Kamarai és megyei levéltár.

Jelenben főbb birtokosai: a Sütő, Gerzsényi, Nemes, Beck (gróf Haller jogon), Kállay, Farkas, Péchy, Berzsényi-családok és Feldmann Mayer, Gerzon Ödön, Janka Gyula, Szolnoki László, Reizmann Mózes, Ragyóczy György, Orbán Miklós, Goldberger Salamon, id. Halász András, Berger Jakab, Beregszászi Menyhért sat.

A protestantizmus fejlődése alkalmával itt is, mint az ország sok más helyén, eleinte az ágostai tannak hódoltak a lakosok, mit igazol azon körülmény, hogy az Arday Pál, beregi esperes, alatt összeírt papi jövedelmi jegyzékben e tétel is foglaltatik: „Mindenkítől gyónópénzül két-két pénz, ezért tartozik a predikátor cecénához bort és kenyeret adni.“ Azonban később Kálmáncehi buzgalma folytán a hivek a Calvin tanát fogadták el. 1600. volt itt a hitszónok Beregi Lukács, 1616-ban Szobránczi György, ki kihágó ember lévén, könnyelmű viseleteért a benei zsinatban megfedetett. 1777-ben a közönség a templom kijavításaért folyamodván, az hatóságilag megszemléltetett, 1779-ben pedig megváltotta a királyi tizedet.

Az 1806-ban épített iskolaház kicseréltetett 1842-ben Eördögh Dániel-féle jelenlegi telkeért. 1809-ben építette a község a régi fatemplom helyén a mostani kő-imaházat, mely 1818-ban szenteltetett fel, 1835. július 6-án azonban a helység nagy részével együtt megégett.

Bartháza.

(Bárbovo).

Német-orosz helység a munkácsi járásban 112 csinos lakházzal és 666 lakossal. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. Egy 1428-ki adománylevélben Barátházának iratik. A meglerő urbéri összeírások tanúsága szerint a lakosság és telkek száma koronkint következő volt:

1599-ben 36 házhely; 1649-ben 47 jobbágy, 52 fu. 30³/₄ házhely, 5¹/₂ pusztatelek*); 1672-ben 54 jobbágy, 36 telek, 91 fu;

*) 1649-ben Lorántffy-Rákóczy Zsuzsanna idejében találtatott itt 25 ló, 141 ökör, 58 tinó, 340 sertés és 28 méhkas; s tartozott a község egyéb szolgálaton kívül a várhoz 5 hordóbort kimérni s a Boc-

1682-ben 44 jobbágy, 37 telek, 50 fu; 1704-ben, II. Rákóczy Ferencz alatt, 50 jobbágy, 32 telek, 33 fu; 1728-ban, gróf Schönborn alatt, 12 jobbágy, 18 fu, 6 népes, 15 $\frac{1}{2}$ puszta telek: 1733-ban 13 új telepítvényes; 1749-ben 11 jövevény; 1764-ben 22 német telepítvényes és 18 $\frac{1}{2}$ orosz telek. 26 német és 25 orosz családfővel; 1772-ben ugyanannyi; 1773-ban megégett a helység; 1775-ben találtatott 27 ház hely, 5 zsellér és 2 házatlan lakos, kik 146 írás és 292 kézi napszámot adtak a bérfizetésen kívül.

A 18. század közepén a lakosság itt tetemesen megfogyatkozván, 1763-ban gróf Schönborn Ervin Jenő az elpusztult helységbe Németországból szállított ide földművelőket, kik a felhívásra Kleinberg és Kleinzvedl falukból jöven, a faluban letelepedtek; ezekhez később Ausztriából és Csehországból valók csatlakoztak. Az utolsó vándor csapat 1862-ben költözött be.

A r. kath. lelkészség 1767-ki tervezet folytán 1772-ben alapított, ehhez a nevezett gróf a lelkészi lakhelyet s telket ingyen ajándékozván s azt egyéb javadalommal is ellátván, miért a helytartótanácsnak sept. 3-án kelt intézménye folytán ez alapon kegyurssággal felruháztatott. Még 1771-ben alakíttatott át az iskolaépület paplakká s 1772-ben bebutoroztatott; ugyanakkor egy ideiglenes paticsos fatemplom emeltetett, belső felszerelését a munkácsi iparosok eszközölvén. Az oltárképül Anna képe szintén itt rendeltetvén meg, azért 1777-ben alku útján kapott a festő 6 forintot és 90 itcze mustbort. 1772-ben december 21-kén szenteltetett fel az új templom s első plébánosul Martinecz András tályai káplán neveztetett ki, kit az illető uradalmi jegyzőkönyv így jellemez: „ist ein braver Mann.“ Martinecz lelkész 1796-ig működén, utána volt Vallyasek János 1807-től 1812-ig; Vitko József 1816-ig; Jandrisics Mátyás 1824., Bodnár Béla 1831., Kőszeghi Imre

kor nevű beregszászi szőlőt megművelni. Az uraságnak volt itt akkor egy malma, melynek Pokol volt a neve, mivel csak rossz időben, őszkor, tavaszkor, hóolvadáskor és árvíz idején forgott. Azon évben nyíl szerint oszták el a földeket a jobbágyok közt, mivel addig aránytalanul bírták. Hogy az akkori lakosok magyarok valának, mutatják következő neveik: Lányfalusi János főbíró, Szilvai Tamás esküdtbíró, két Pap Ferencz nevű batyko, Fodor, Mócsár, Porkoláb, Bányász, L. turkai, Nagy, Káli, Szabó, Szakmár, Józsa, Fekete, Sarkadi, Balog, Kopcsa, Király, Usztes, Mokai, Végső stb. Ezeknek ma nincs nyomuk, a háború és egyéb viszonytárságok folytán ők még a 17. században elpusztulván. Akkor (1649.) a jobbágyok évenként öreg hárs-köteleket is tartoztak a vár részére fonni, mi végből más községek feladata volt oda hárs-háncsot szállítani.

1863., Hoffmann Márton 1874-ig s azóta Spener Miklós. Az új iskolatelek 1776-ban jelöltetett ki.

A g. k. hitközségnek van itt szintén kötemploma, de a mai kárisai anyaegyházhoz tartozik.

Bátyu.

Régi magyar helység a tiszabáti járásban, Lónya közelében, 107 lakházzal, 846 lélekkel és 2334 holdnyi területtel. Fekszik az észak. k. vasut mentében.

A XII. században a Beth, másképp Betke-család birta. kitől Lónya és Bótrágygyal együtt a XIII. század elején II. Endre alatt (1205.) Bánkban nádornak veje, Simon, vette meg; ez később 1214-ben ezeket a Gertrud királynén elkövetett merény következtében elvesztvén, e helységek Szalókéval együtt a koronára szálltak. 1270-ben Rusdi Mihály főispán kapta adományul Istrán királynak tett érdemteltjes szolgálatai jutalmazásául. kinek a Hunt-Pázmán-nemből származott második neje, Berenczei Náné, fia szatmármegei birtokos és főispán s a Lónyaiak őséhez menvén nőül, így jutott ő a Rusdi-féle birtokhoz, melyet a Lónyay-család maiglan tulajdonul használ; s épen azért, mert birtoklati viszonyai Nagy-Lónyával, mint a volt uradalom főhelyével, szoros összefüggésben vannak, Bátýu ez iránti adatait Lónya leírásánál közlöm, kiemelvén itt csupán azt, hogy 1502-ben Naményi Miklós bátýui rész-birtokát 24 forintban rokona Lónyay Menyhértnek elzálogitá, s hogy 1567-ben az e tájon átvonult tatárok 7 házhelyet elpusztítottak, mely időben birtokoltak itt Lónyay Péter, István és György és Tibai Kristóf.

A néphagyomány szerint e helység első alapítói pásztorok és fa-faragók voltak. A falu hajdan a Tiszához közelebb feküdt, a gyakori árvizek elől azonban később a mostani magasabb helyre tétetett át. A helység Bótrágy fiókja vala, azonban a múlt században egy kis fatemplomot is emeltettek a ref. hivek, kapván az egyház-megyéitől Szántó Andrást tanítóul (levitául). Anyakönyvét 1785-ben Ajtai Sámuel pap nyitá meg. Mostani kötemploma és

toronyának alapja 1802-ben tétetett le Szatmári András lelkeszsége idejében.

Birtokosai most Lónyay Menyhért gróf, Lónyay Gábor és János, gr. Lónyay Béláné, osztrák föld hitelintézet, Stark, Bagu, Baráté, Demjén, Markus, Nyeste, Révész, Sütő, Szabó Tuba stb. csládok.

1879. Paulai I. Zsigmond postamester itt könyvnyomdát alakított, mely 1880-dik évben működni megszűnt.

Belebele.

(Belebovo.)

Orosz helység a munkácsi járásban, a vizniczei völgyben, mely a munkácsi uradalomhoz tartozott, 12 házzal, 63 lakossal és 186 holdnyi lejtős határral. Múgócsi Ferencz 1608. febr. 14-én Kenéz Iván és Mihálynak, kis-belebeleci jobbágyainak, szabadalmat adott arra, hogy e helységet idegen lakosokkal megnépesítsék; ez okmányt megerősíték 1613. január 1-jén gróf Eeszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya. Egy 1634-ki okmányban Blebálnak mondatik. 1649-ben volt itt 8 jobbágy, 4½ telek és 13 fu, batykó Pap János s egy hópénzes és egy hetes drabant; kenéz vala Petricska János, ki a kenéz-malom használataért egy ácsot tartozott a várhoz állítani szükség esetén. 1672-ben volt a Kenéz Pap Szaniszló.

A helység Nagy-Belebelének is neveztetik s fiókja a felső vizniczei g. k. egyháznak.

Bégány.

(Nagy és Kis.)

E két egymás közelében a kaszonyi járásban fekvő magyar helység ma Nagy és Kis melléknévvel különböztetik meg; az előbbi bajdan Ó-Bégálynak mondatott s mindkét falu számos birtokos ke-

zén fordult meg. Jelenben van Kis-Bégánynak 113 háza, 736 lelke és 2400 hold földje; ellenben Nagy-Bégálynak 101 háza, 473 lakosa és 3165 hold földje. 1333-ban a pápai tizedek rovatában már népes parochialis helyül említették, fizetvén annak lelkésze, Egyed, ki egyszersmind beregi főesperes is volt, pápai tizedül — öt garast. 1363-ban volt lelkésze Gergely*). Ekkor a Bégányi-család már virágzott itt, mely a Cseh melléknevet is használta, nemely okmányban Csot-nak is iratik; így 1374-ben Bégányi Csotth István királyi emberül említették**). 1383-ban gróf Széchy Miklós országbíró visszaadtni rendelé Bégányi Lukács fia Tamásnak az idegen kezébe került ó-bégányi birtokot; e működéshez kijelöltettek királyi emberekül: Guthi Pál fia István, János fia Mihály, Kerepeczi Mátyás fia Mihály, Beregi Miklós fia János és Daróczy István***).

1398-ban Kerepeczi György és fia Miklós, Tamás Lukács fia és ennek neje Anna beiktattattak. Ó-Bégányban kir. adományozás folytán egy részbirtokba.

1409. néhai ó-bégányi Cseh Jakab leánya, Potencziana, Kisdobronyi Pál neje, bevezettetett Cseh István ellenmondása mellett egy ó-bégányi jöszágrészbe.

1410. Bégányi János fia, Gergely, helyeztetett be itt és Mászárfalván; 1438-ban Bégányi Jakab fiának, Miklósnak, fia István ellenmondás nélkül iktattatott be zálogczímen egy tíz telekből álló részbirtokba.

1470. Nagy-bégányi Miklós és fia János panaszára vizsgálat intéztetett Keszi Balázs, valamint kusali Jakesi György deák özvegye, Affra, ellen, kik a panaszkodók Medves rekettye és Nagyszeg nevű erdejükből egy sertésnyáját kaszonyi jobbágyaik által elhajtattak s a kövérebbjeit leöltették.

1471. Nagy-bégányi Miklós lép fel birtokosul.

1476. a leleszi konvent küldötte bizonyítványt állít ki arról, hogy Nagy-bégányi Miklós és fia, János, alperesek, ó-bégányi Buda Benedek és Mihály fiai, István és László s Óbégányi Miklós fia, Benedek, panaszlók Pap berke nevű kaszálóját nem háborgották; minek folytán 1477-ben a választott bíróság úgy ítelt, hogy a kérdéses kaszáló az előbbi állapotban hagyattassék.

1478. egyezség kötöttetett néhai Óbégányi Orbán fia, Benedek és Ujfalusi Mihály, Sebestyén, László és Péter közt az ó-bégányi

*) Zichy-Codex III. 219.

**) U. o. 540. lap.

***) Leleszi levélt. 21. sz.

és kis-guti. valamint a kanézlói rév és vámjog, felkenés, erketei, löki, eszlári és azari részjóságok átengedése iránt, don, hogy haláluk esetére kölcsönösen örökösödjének.

1480-ban Óbégányi Gergely, Benedek, Ferencz és László, Orbán fia Benedek és István fiai, Kristóf és Boldizsár, kérelmére Mátyás király parancsa folytán a leleszi konvent határ-igazításra kiküldetvén, királyi emberekül kijelöltettek: Kirsanói Gergely, Homoki Miklós, István és Balázs, Bulesui Gergely, Daróczi Márton, Guthi Balázs, Borsovai Benedek és Miklós, Daróczi János deák és Komlóssi Gergely; — a megkezdett járatnál ellenmondván Nagy-bégányi János (Miklós fia) Nagy-Bégány és Surányi Pál s János Balázsér helységek részéről, a további működés elmaradt, — azonban 1482-ben a király rendelkezése újabban megkezdetett az; mely alkalomra királyi emberekül kijelöltettek: Kerepeczi Miklós (Márton fia), Borsovai Benedek és Miklós, Halábori Pál, zapszoli Biró Ambrus, Heitei Péter, Guthi Pál és Girsanowi Sándor (Tamás fia); ez alkalommal is azonban Surányi György, Pál és János, valamint más részről Nagy-bégányi Miklós s ennek fiai, János és Simon, ellenmondottak*).

1492. Bégányi Ferencz (gróf Báthory István országbíró jegyzője) és Mihály, valamint egy más atyafia, Ferencz, beiktattattak királyi adomány mellett az itteni királyi jogokba.

1496. beiktattatott kerepeczi Pelbárt**) egy a falu (Ó-Bégány) végén a déli oldalon fekvő nemesi udvarház, két fordulóban fekvő 6 darab szántó és egy a Szernye-folyónál levő kaszáló birtokába, mely őt örökösödési jogczimen illette; ellenmondván ez alkalommal Óbégányi Kristóf, György és Boldizsár.

1504. eladta Nagy-bégányi Margit, Gulácsi Ambrus özvegye, itteni és maszárfalvi birtokait Nagy-bégányi Simonnak, ki 1505-ben pert indított bajnai Both István munkácsi várnagy ellen, egy általa elfoglalt „Luka-hegye“ nevű kaszáló iránt.

1508-ban Kerepeczi Miklós fia Tamás és ó-bégányi Éles Ferencz tiltakoznak az ellen, hogy Kerepeczi Miklós özvegye, Erzsébet, az ő részjóságát leányára irassa, valamint 1509-ben, hogy elidegenítse, megvevén a nagy-bégányi és maszárfalvai részeit Nagy-bégányi Simon. 1511-ben pedig Kisbégányi Kata, Hrabóczi Jánosné elzálogitá kis-bégányi és guti birtokait hat arany forintban Daróczi

*) Leleszi lev. prot. I. 12. sz. 364. lap.

**) Kerepeczi Pelbártnak atyja volt András, ennek Miklós, ennek Gergely és ennek Benedek; anyja pedig Óbégányi Buda fiának, Lukácsnak, leánya Anna, Óbégányi Csók István testvére.

Martonnak. 1513-ban beiktattatott a leleszi konvent által Daróczi Páltól és Bégányi György leányától, Ilonától, született Daróczy György anyjának összes birtokába Bégányban és Maszárfalván örökségi czimen, Bégányi Simon ellenmondása mellett.

1519. vizsgálatot intéztetett Hetei János és Hetei László neje, Guthi Borbála, Óbégányi Salgai Mihály ellen, ki Heteinek az ó-bégányi határban levő „Hospital ligete“ nevű kaszálóját erőszakkal elfoglalta.

1523. Óbégányi Benedek és Hetei János pereltek Óbégányi Mátyással, ki Benedeket megverte; hasonlóul pereltek Bakos Tamással, ki a Malom-mező és Nagy-borsos nevű dűlőkön három szántótoldet elfoglalt, valamint hogy Óbégányi Zsigmond Hetei Jánóstól 13 ökröt az ó-bégányi szabad mezőről behajtatott és letartóztatott.

1549. Nagybégányi Agota Nagybégányi Simon által az itteni és maszárfalvai részek iránt kielégítettett; ugyszintén 1551. Büdi Mihály és Ilosvai Dorottya léptek egyezsége iránti birtok iránt.

1552. Ilosvai András említettik birtokosául Nagy-Bégáynak, melyet nagy részben elpusztítottnak mond az akkori adóösszeírás*).

1564-ben tiltakozott Bégányi Krisztina hajadon Bégányi Sebestyén és Lukács ellen birtokai elidegenítése iránt.

1567-ben Bégányi Miklós birt két portát, s azon évben a tártrok 20 házhelyet elpusztítván, a lakosok legnagyobb részét elhurczolták (U. o.). Ekkor birtokolt itt Szenyesi Mihály is, valamint 1570-ben Gotthard Bálint özvegye, Bodrási István özvegye és Horváth Kristóf.

1574. beiktattatott Lónyay Ferencz és Szalay János itt és Maszárfalván. Ugyanis Miksa király Bécsből 1574. január 8-kán kelt parancsában meghagyta a leleszi konventnek, hogy iktassa be Lónyay Ferencz, Pankotai Gergely és Szalay János kassavárosi királyi kapitányokat a nagy-bégányi és maszárfalvai azon összes részekbe, melyek azelőtt a magvaszakadt nagy-bégányi Ilosvay Miklós birtokához tartoztak s a koronára szállván, most nekik adományoztattak, oly módon, hogy fele részben Lónyayt és fele részben a másik kettőt illessék. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek: Gulácsi Oroszi István, ó-bégányi Nagy Albert, Petry István, Bégányi Lukács és Sebestyén, Gulácsy István, Mathuznay István és Gedeon, Soós János, Bégányi Gergely, Horváth Kristóf, máskép Polyák és Kerepeczy Lukács. A beiktatáshoz kiment Bégányi Se-

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

bestyén és a leleszi konvent részéről Mezőkövesdi András, kik előtt érdeklettekül megjelentek: Spós János, kaszonyi Sárvegi Lukács, Barkóczy Albert, Homoki Bertalan, Bégányi Kristóf, Tamás, Máté, Miklós és Lukács Kis-Bégányból, Komlósi Gáspár, János, Miklós, István, Mihály és egy más János, Jakcsi Erzsébet, Marthuznay Pálné, Surányi György özvegye, Daróczi Szerafin és Magócsi Gáspár. A beiktatás alkalmával ellenmondottak: Bégányi Miklós özvegye Zoltán Anna és Bégányi Pál, Bégányi Zsófia Kende Márton özvegye és néhai Bégányi Miklós leányai, Anna és Dottyá.

1675. említettnek birtokosokul Bégányi Pál, Kende Márton, Illosvai Zsófia és Zoltán Anna, kik egyezségre léptek Nagy-Bégány, Maszárfalva, Illosva, Iloneza, Bród és Kisfalubeli birtokok iránt.

1580-ban bársovai Oláh András, királyi táblai jegyző, szirmai Banko András és felüemeti Boor János beiktattattak két egész udvarteleket birtokába, melyek egyike kis-bégányi Bakos László fiaé, Ferenczé, vala, másika pedig Murgai Jánosé Tákoson, valamint négy jobbágytelek birtokába Tivadarban, melyek Gulácsi Mihály fia, János, tulajdonai voltak s az illető jogelődök magtalan kimulta után királyi adományozás folytán a fentebb nevezettekre szállottak.

1582-ben Kerepeczi István királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi-konventbeli küldött által beiktattattak Horváth Mihalovics Simon és Bégányi Dorotya, Barkóczy Albert özvegye, valamint Horváth Miklós és Margit s valamennyi utódaik az ó- és kis-bégányi részekbe.

1585. átadta Daróczi György nagy-bégányi s maszárfalvai összes birtokát nagy-bégányi Sárközi Pálnak; 1587-ben pérelt Bégányi Lukács — Bégányi Dorottyával vagyoneleidegenítés miatt.

1590-ben Bégányi Anna átengedte férjének, Simai Mező Gáspárnak, 293 frthban nagy-bégányi, maszárfalvai, bródi, illosvai, ilonczai és kisfaludi részeit; a minthogy Lónyai Ferencz és kálnai Bornemissza Ferencz is szerződést kötöttek itteni és maszárfalvai birtok iránt.

1592. királyi adományt nyertek az ugynevezett Bakos-rész birtokára nézve Komlósi Sebestyén és ó-bégányi Bégányi Lukács, Kristóf és Ferencz; a beiktatásnak ellenmondottak Borsovai Péter neje, Gotthard Anna, Bégányi György, Bakos Dorotya, Horváth Simonné, és Bégányi Bálint; 1597-ben tiltakozik Bégányi Lukács Mihalovics (Myhalowyth), máskép Horváth Miklós ellen a nagy- és kis-bégányi birtokrészek elidegenítése miatt, melyeket 200 forintért Borsovai Péter és Mező Gáspárnak eladott.

1600. említettnek birtokosokul Nagy-Bégányban: Ugrai János és neje Kende Judit, Mező Péter és Gáspár, Kende Miklós, Bégányi Ferencz és Pálné és Oroszi Tamás; Kis-Bégányban pedig: Bégányi Bálint, Ferencz, András és György*). 1606-ban: Kende László és Baranyai Bencze is. 1612. említettik még Mező Péter és Ilosvai István. 1613. beiktattatott Halábori Miklós itt és Fornoson. 1631. birtokoltak Kis-Bégányban: Bégányi Miklós, Bégányi Pál után, Bégányi Lukács özvegye Kerepeczy Anna, Bégányi János és Pál. — 1633-ban eladott Bégányi Gergely Bégányi Miklósnak részeket itt, Fornoson és Zápszonban; 1643-ban Gulácsi Ambrus és Pogány Ferencz kötnek eserét.

1646-ban Rákóczy György erdélyi fejedelem 4 jobbágy és 2 pusztatelekből álló birtokrészt foglalt le Bégányi Tamástól ennek kötvénye alapján; a jobbágyok voltak: Kristóf János, Albert György, Kósa István, Kis Jánosné, Csapó Bálint és Tenge Mihály; ezek tartoztak évenként karácsonykor 2—2 kalácsot és 1—1 tyukot ajándéknál bevinni a munkácsi várba s a szokott heti munkát teljesíteni. Bégányi Tamás leányát ugyanis Kuti András nevű munkácsi uradalmi számtartó birta nőül, kivel itt birtokot is nyert; azonban tiszti számadásait rendetlenül vezetvén, bégányi „portió“-ja elfoglaltatott s a várhoz csatoltatott; 1650-ben azonban Bégányi Tamás kérelmére Lorántffy Zsuzsánna azt visszaengedte**).

1652-ben birtokoltak Kis-Bégányban: Bégányi Anna, Dorotya, Zsófia és György, kik magok közt atyafiságes osztályra léptek***). 1656-ban pedig Nagy-Bégányban: Mező Márton, Gábor, Gáspár és Eufrozina, ki Pécsi Istvánnak neje vala; aminthogy Baranyai Gáspár és Bégányi Ferencz egy nemesi udvarház iránt egyezségekre léptek. — 1660-ban királyi új adomány mellett beiktattattak itt Bégányi Ferencz és György.

1664-ben éltek Kis-Bégányban: Bégányi Anna, férjezett Kerepeczi Miklósné és B. Mária, férjezett Földessi Istánné; 1673. Sulyog Zsófia 400 frtot vett fel kielégítéseül Mező Mártontól; aminthogy előbb (1668.) Bégányi Ferencz Máté Zsuzsannának 300 frtban itt és Fornoson birtokrészeket lekötött. 1750. Schulz János nagy-bégányi részét, melyet atyja, Samu, Kenesei Samutól szerzett, Tolnai Zsófiának eladta.

1758-ban Nánási Ágnes, férjezett Pap Mihályné, Nánási Ist-

*) Budai kam. levéltár, adóösszeírás.

**) A munkácsi urad. 1682. évi urbárium

***) Megyeri levéltár.

ván és Galgóczy István özvegye Bégányi Anna, valamint ennek fiai Galgóczy Gábor és Imre — cserét kötve Gulácsi Gábor, Pécsy László, Pécsi Kata Jármí Gáborné és Nánási Klarával, ez ellen Bégányi János (kinek atyja volt Zsigmond, ennek Ferencz és ennek János), valamint István és Ferencz tiltakoztak a leleszi konvent előtt. Ugyanakkor birtak itt csere útján Vadász Ferenczné, született Pécsi Anna és Egresi, másképp Cseh János és Lázár utódai.

1761-ben említetnek birtokosokul: Bégányi András, Gergely és Péter; 1768-ban Kis-Bégányban: Bégányi Péter özvegye Hartványi Anna és leánya Zsuzsánna, Fancsikai Lázárné, és Földessi István. 1765-ben tiltakozott Dancs Éva, Joó István neje, testvére Ujvári Samu ellen az iránt, hogy az magtalan kimulásához közeledvén, kis-bégányi, ugornyai, fornosi és tákosi elzálogított részeire kölcsönemelést (auctiot) vett. E jószágokat Dancs Éva elődei, névszerint Bégányi özvegye Hartványi Anna és leánya, elzálogították volt Földessi Istvánnak, Szegedi Istvánnak és neje Bégányi Máriának.

1794. Dercsényi (Veisz) János beiktattatott Nagy-Bégányban egy a koronára szállt részbirtokba királyi adomány folytán.

A jelen század elején birtokoltak Nagy-Bégányban: Görgey, Izsópi, Géresi, Berthóthy, Hidegkövy, gróf Vay, Neupauer, Bek, Borbély, Bégányi, Komjáthy, Dercsényi s mások; a Dercsényi-család kezén vala egy nemesi telek, 2 koresma, 70 köbölnyi föld, 8 telek és 3 zsellérhely.

A nagy-bégányi község a hitujítás rémkorában elfogadván az új tant, a templomot is elfoglalás 1636-ban már virágzó reformált anyagyülekezetet képezett; később azonban az itteni góth-alaku, csucsives templomot elvesztette, mert a XVIII. században rommá vált, annyira, hogy 1768-ban a sinai Mező-család újonnan felépíttette; ettől nyerte 1782-ben csere útján a jelenlegi paplakot is. A templomban áll egy 1636-évből való énekvezéri kóta-tám, valamint egy 1648-ban készült osaládi fedeles szék. Az 1768-ban építtetni kezdett torony csak 1854-ben készült el; az egykor ledöntött sekrestye mellett egy régi kápolnának maradványai látszanak. 1638-ban ajándékozott a reformált egyháznak Mező Gáspár egy aranyozott ezüst poharat. Anyakönyve 1768-ban kezdődik.

Kis-Bégány sokáig volt az előbbi népesebb helységnek fiókja, azonban már 1741-ben akart attól elválni, de mit csak később

1784-ben foganatosított; ugyanis kérelmére 1783-ban a megyei hatóság vizsgálatot tett itt az iránt, hogy a kis-bégányi családnak emberi emlékezet óta volt itt református imelője s abban saját harangja, jóllehet azt a helytartótanács 1750. sept. 3 kelt intézményével lebontatni s a predikátorságot megszüntetni rendelte; ennek folytán 1783. sept. 2-án 8434. sz. a. kelt helytartósági intézménnyel annak ismét felállítása megengedtetet. 1784 óta vezetetik tehát elkülönítve anyakönyve is s akkor a mostani paplak uteza felőli végén egy kis fatemplom is építtetett, mely 1791-ben szenteltetett fel, lévén akkor tanítója Lenkei Imre. Mostani fatemploma 1805-ben emeltetett az uteza közterén.

Főbb birtokosok most: Kis-Bégányban: Jcó Lajos, Galgóczy Pál, Nemes József, Domokos József, Jászter Kálmán, Komáromy Imre, Kondor Gáspár, Nánágy György, Pogány Lidia, Szini János, Turóczy Ferencz stb; Nagy-Bégányban pedig: özv. Deresényi Istvánné, Klobusiczky László, Galgóczy P., Nemes József, Gajdos János, Kali József, Lévi Gábor, Mezey Sándor, Nánási Gy., Rácz István, Sütő József, Siró József Tompa József sat.

Bilaszoicza.

Orosz falu Alsó-Vereczkénél a laturkai völgyben; hajdan a szent-miklósi uradalomhoz tartozott. Az 1704. évi urbariumban, midőn már II. Rákóczy Ferencz birtokában volt, Kis-Bisztrának is neveztetett, lévén akkori kenéze Sutovics Mihály. 1754-ben a gróf Schönborn-család tisztei a soltésztságot a Popovics-csaladtól, mely azt bitorolta, elvévék és Bilasz örököseire ruházták. Most 12 ház és 89 lélekből áll a szegényes helység, melynek egyik oldal útja Galicziába vezet; miért is 1848-ig itt egy harminczadi épületben egy határőr-lovag alkalmaztatott, ki a galicziai hágókra felügyelt.

Bene.

Régi magyar falu a tiszaháti járásban a Borsova folyó jobb partján, 84 lakházzal, 408 lakossal és 1626 holdnyi területtel. A

helység felett emelkedik szőlővel beültetett meredek sziklahegy, mely tüzelekű bort terem.

Már egy 1269-dik évi, IV. Béla király idejében kelt okmányban említetik Bene helység, melyet akkor János Péternek fia és Márton Jánosnak fia adományképen birtak; valamint 1280-ban is, a mikor a jószágba Pouka mester királyi ember és János áldozár Imre fiait: Tamást, Benedeket és Mártont beiktatták.

A XIV. század elején már népes helység volt, mert benne a pápai tizedek lajstroma szerint 1333-ban lelkészség vala, fizetvén Kelemen nevű akkori papja 3 garast tizedül. 1337-ben Egyed említetik birtokosául, összefüggésben a Kunt Comes nagy-muzsalyi birtokos unokájával Péterrel.

1400-ban birtokoltak itt Pán András és Beregi Helele; ez kitűnik azon vizsgálatból, melyet ők Csarnavodai István fia György ellen intéztek, kik a panaszlók itteni jobbágynak erőszakoskodásai folytán tetemes károkat okoztak*).

1439-ben pert indítottak Imbreghi Farkas, Dénes és Czekei Márton, Boda Benedek és Oszvald és Kistárkányi András és Brigyes ellen (kinek atyja volt Miklós és ennek Mátyus) azért, mert benei és rádi birtokait elpusztiták és néptelenekké tették.

1451. panaszló Báthory István (Szaniszló fia) végrehajtotta a kusali Jakosi László fiai, András és László, ellen nyert ítéletet s ennek folytán be is iktattatott Berzencei István királyi ember által a megítélt jószágba, melyhez tartozott: Bene, Kaszony, Papi-falu, Kovászó az itteni vámmal együtt, Nagy és Kis-Muzsaly, Szernye, Ujfalu, Gelényes, Oroszi, Nagy-Almás (Beregvármegyében), Hadad (vámostúl), Nádard, Bogdány, Ujlak, Ecsed, Vinna, Máma, Udrarhely (révestül), Káránd, Bábocsa, Kolbászfalu, Kis-Bábocsa, Somtelek, Tótfalu, Szelszeg, Csalános, Godonár, Órvényes, Kellemes, Naprágy és Poroszló**).

1459. Kusali Jakosi János, néhai Lászlónak fia, elzálogítja benei, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, kovászói nagy és kis-muzsalyi összes birtokrészeit Kusali György nejének, Affrának, 1012 arany forinton***).

1460. beiktattattak Homoki Pál királyi ember által örökösödési jogon Kusali Jakosi László leányai, Affra, férjezett bélteki Drágfi

*) Lelesz, Prot. Act. B. B. I. Nr. 13.

**) U. o. Prot. Act. A. A. B. B. III. Pag. 41. N. 25.

***) U. o. Prot. Act. C. III. P. 134. Nr. 53.

Miklósné és Margit, ifj. Kállai Jánosné, a benei, kaszonyi szernyei, ujfalvi, nagy- és kis-almási, oroszli, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi összes részjóságokba*).

1461. Szilágyi Erzsébet, Mátyás király anyja, beiktattatik a Jakesi László fiától, Jánostól, zálogba vett kaszonyi, kovászói, szernyei, ujfalvi és almási birtokainak fele és a benei, muzsalyi és oroszli negyedrészt birtokába. A beiktatást eszközölő Borsovai Benedek királyi ember**).

1478-ban Jakesi János és László megintetik Matucsina Zsigmondot és Miklóst, Keszi Baláznét Nasztát és Matucsina Miklósnét, valamint a Beregen székelő Pálos szerzeteseket itteni és más zálogbirtokok visszaadására, ez utóbb említett barátok a nagy és kis-muzsalyi részeket is használván.

1489. Matucsina Miklós elzalogítja geszteli Oroszi Mihálynak benei, kovászói, kis-muzsalyi részbirtokait s a Szernye és Borsova vízeken levő malmok öt illető részeit 240 arany frton.

1493. Drágfi Bertalan erdélyi vajda és a székelyek grófja beiktattatott a Jakesi Ferencz-féle részekbe zálogkezimen, Matucsina Miklós ellenmondása mellett. 1495. és 1498-ban Bilkei Péterné iktattatott be egy részbirtokba***).

1502. Halmaghi Maga-Vajda Péter és Sándor törvénykeztek Matucsina Miklóssal foglalás miatt.

1505. Jakesi László neje Krisztina és fia György elzalogítják Bene, Kaszony, Kovászó, Muzsaly, Nagy- és Kis-Almásan levő részeit Drágfi Jánosnak 600 arany forinton. Matucsina Miklós pedig beiktattatik hadadi Jakesi Ferencz fia: Imre, Mihály és Ferencztől zálogképen reászállt birtokrészekbe Telegdi István királyi kincstárnok és Jakesi Ferencz ellenmondása mellett. Királyi emberül működött Gerzsauói János§).

1506. Bökényi Jakab volt itt r. k. lelkész.

1507. Csebi Pogány Zsigmond és Ruszkai Dobó Domokos zálogjogon iktattatnak be a Kusali Jakesi-féle részbe, Jakesi László és György ellenmondása mellett, — valamint 1507. és 1512-ben Jakesi András és György néhai Jakesi János birtokaiba örökösödési jogon§§).

1509-ben Kusali Jakesi László és András kérelmére Bazini

*) Lelesz, Prot. stat. IX. K. Nr. 240.

**) U. o. II. B. N. 296.

***) U. o. Prot. stat. XII. M. Nr. 178.

§) U. o. XI. N. 140.

§§) U. o. VII. No. I. No. 53.

Péter György országbíró határjárást rendelve, királyi emberekül kijelöltettek: Óbégányi György és Boldizsár, kis-guti Supán János és Hetei Demjén; a határjárás kezdeténél Csetfalva felől Tarczy János földesur nevében annak jobblágya Vas Pál és Csapi Gergely nevében Vas Demeter ellenmondván, azok a királyi szék elé idéztettek*).

1512. Pán Kristóf neje, nagy-mihályi Eödönffi Zsófia (András leánya), zálogba vette Jakesi László benei, kovászói és kaszonyi részeit: királyi emberül működött Óbégányi Kristóf s a leleszi konvent részeről Bees János áldozár. 1519. Mathuznai Ferencz eltöltatja kaszonyi Jakesi Györgyöt és Jánost a benei birtok elidegenítésétől. — kik ugyanakkor Dersházi Istvántól 111 arany forintot kölcsönözvén, nem fizetés esetére itteni birtokukat lekötik; a következők évben pedig Mathuznai Ferencz megvette Jakesi János benei, kaszonyi, kovászói, nagy- és kis-muzsalyi és nagy- és kis-almasi részeit kétezer forintért. — 1524. beiktattatott Dobo Ferencz itt, Muzsaly és Kaszonyban. 1530. birt itt Jakesi Mihály, István, János és Mathuznai Ferencz.

1541. megvette Büdi Mihály kaszonyi Jakesi István itteni két telkét 200 frtért. Ekkor birt még itt Jakesi, Mathuznai és Schmidt.

1543. Paposi Eördögh János és István beiktattatak Kisbégányi Bálint által a Jakesi István magvaszakadtával felkérés folytán rájok szállt benei, kaszonyi és kovászói összes birtokokba, a beiktatást ellenmondással megzavarván Jakesi András özvegye, Jakesi Czili, kaszonyi Matucsina Miklós, neje Jakesi Kata és Eördögh János neje Jakesi Erzsébet, további Jakesi Istvánné és leányai: Anna, Klára, Borbála, kovászói Mathuznai Györgyné.

Ugyanazon évben Mathuznai György, Pál és Gábor megintetik Kávási Kristóf huszti várnagyot az iránt, hogy az ő itteni vámjogukat erőszakkal ne bitorolja**).

1545. Büdi Mihály iktattatott be Kisguti Benedek királyi ember által a Jakesi János magvaszakadtával hátrahagyott benei, kaszonyi és kovászói birtokba, egyik részét 1543-ban Mathuznai Ferencz vevén meg.

1547. beiktattatott Szigeti Gergely. Ekkor volt itt plébános Antal aya, ki Büdi Mihálynak Fancsikán egy nemesi telket eladott***).

*) Lelesz. Prot. Met. I. 511. lap.

**) U. o. Act. N. 4.

***) U. o. Prot. 8 N. 153.

1551. Mathuznai Pál kérelmére gecei Kun Miklós királyi ember s a leleszi konvent által Bene és Kovászó helységekre nézve határjárás tétetvén. érdekelt szomszédos birtokosokul megjelentek Oroszi Lázár és Máté, Jakosi Mihály Nagy-Muzsalyból. Debó Ruszkai Ferencz szintén onnan. Matuznai Miklós és Paposi Eördögh János özvegye Kovászóról képviselve jobbágyaik által; a bizottság a Borsova folyótól megindulván, ért egy Arolya nevű tóhoz. innen egy Szép nevű mocsárhoz és erdőhöz, hol a határdomb megigazított, majd egy fertőhöz, délfelől Piskáros nevű patakhoz. tovább a Kadares-patakhoz. melybe a Piskáros ömlött, ez Vizes-Piskárosnak is neveztetett. A mint itt a határjelt megújíttatni akarú a bizottság, Fekete András, Báthory András csetfalvi jobbágya, Szőke Benedek, Büdi Mihály özvegye Artandi Anna és Nagy Tamás. Lónya Péter csetfalvi birtokos jobbágya, uraik nevében előállottak, fejszéiket felemelték s a további eljárás ellen, a mennyiben az a csetfalvai határt érintené, tiltakoztak, kinyilatkoztatván. mikép a bizottságot a csetfalvai területre lépni nem engedik; miért is ezek a királyi szék elé utasíttatván, a további határjárás felfüggesztetett*). — 1560. Matuznai János és poláncjai Csapi Erzsébet, szerződnek a bennei, kaszonyi, kovászói, szernyei, ujfalvi és almási birtokra nézve. 1562. a Matuznai-féle részt II. János király Gálteövy Ferencznek adományozta.

1567. az erre átvonult tatár sereg 47 telekről elhurcolta a népet, úgy, hogy csupán öt népes házhely maradt s a falu teljesen leromboltatott. Majd Székely Antal tett itt foglalást, mivel 1570-ben Mathuznay Ferencz perelt a bennei, kovászói, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, a nagy- és kis-almási birtokok elfoglalása miatt. minek következtében 1572. Matuznai („máskép Matuesinai“) Ferencz, János és István beiktattattak egy itteni rész birtokába. 1580. Mathuznai Gedeon tiltakozott a leleszi konvent előtt az ellen, hogy Matuznai Ferencz a birtokot elidegenítse.

1588-ban Sarmasaghi Miklósné, született Révai Anna, beiktattott a bennei és nagy-muzsalyi összes részirtokokba Borsovai Boldizsár királyi ember által.

1600. említettnek birtokosokul: Szabó Pál, Sajgai Bálint, Mátyás és Zsigmond, Literáti József, Melith Pál, Kubinyi István. Kölesei Zsigmond és Ujhelyi Mihály, Mátyás és Gedeon**).

1623. Rédei Péter az erdélyi vajda egyik lovas ezredé-

*) Leleszi Prot. met. I. 430.

**) Megyei levéltár.

nek parauesnoka beiktattatott királyi adomány mellett a Matuznai János, István és Ferencz-féle részekbe.

1634. birtokoltak Perényi Gábor és neje Salgai Kata. 1639. Soklyói Szabó Zsuzsánna iratta férjére, Horváth Dánielre, itteni, kovászói, halmii, kökönyösi, tazei és bábonyi birtokát ezer taléron: a leleszi konvent előtt tett bevallás szerint e vagyon a magtalanul elhalt Perényi Gábor nejétől Salgai Katalintól szállt Szabó Zsuzsánnára s mindkét nemű utódaira és hagyományosaira. — 1641-ben siker nélkül tiltakoztak e vagyonátruházás ellen Ráthonyi Zsófia és Soklyói Szabó György. Horváth 1642. évben a leleszi konvent küldötte közbejöttével ünnepélyesen be is iktattatott, még pedig Beregmegyében Gulácsi Mihály és Ugoesában Záhoui Péter királyi emberek által*).

1641. említettnek még itteni birtokosokul Ráthonyi Ferencz és Kozma Albert, Ambrus és Pál.

1643. Thuránszky Mária és Mező Gáspár vesznek Perényi Gábornétól itt egy nemesi kuriát, hat népes és egy pusztja jobbágytelket s az itteni előfokon (Promontor) egy Hanga, másképp Nagy nevű szőlőt.

1651. Lónyay Zsigmond beiktattatott Gulácsi István királyi ember és Fejérváry Miklós leleszi k. pap által a benei, kaszonyi, szernyei, ujfalvi és kovászói részekbe.

1653. birtokoltak itt Odorjáni Ráthonyi Ferencz, ennek neje Szabó Zsuzsánna és Lónyay Zsigmond. — 1655. Lövei Gergely végrendeletileg hagyá itteni szőlőjét fiának Samunak. 1656. Ujhelyi Pál nádori engedély mellett csere útján beiktattatik egy itteni pusztá telek és három szőlő birtokába; valamint 1657-ben Máté Mihály, András, István, János, Ambrus, Ilona és Zsófia egy Máté Mihálytól és neje Fátyol Zsófiától nagy-muzsalyi telekért elcserélt, a Határhegyen levő, közönségesen kormány-szőlőnek nevezett, általok ültetett szőlő birtokába.

Ez évi junius hónapban a betört lengyel sereg pusztitá el a falut. — 1660 körül a Maróthy-család nyert itt birtokot; majd a Makai és Vásárhelyi.

A főbirtokosok most is a Ráthonyi-családbeliek, névszerint István, azután a gróf Károlyi, Gerzon után Mózer, és Steinberger Izrael utódai, Tóth Lajos, Sütő Miklós. A lakosok nevei ezek: Balási, Barna, Bihari, Bertalan, Bura, Csapó, Deme, Farkas, File-

*) Leleszi levéltár.

Gálffi, Kelemen, Kis, Kovács, Medzihradszki, Miklós, Nagy, Pap, Pataki, Pogány, Siket, Szántó, Szekeres, Tomajko, Tar, Timár.

A falu déli oldalán közel a Borsova folyóhoz fekvő, most ref. kőtemplom a 15. században épült, keletelt, egy hajós, az ennél kisebb szentélye a nyolcszög három oldalával záródik. A kisterjedelmű templom nyugoti főbejárata felett emelkedik a négyszögű vastag csonka torony, mely belülről csarnokot képez*). A csúcsívű diadalív északi falán a Madonna képe látszik, ki ölében a holt megváltót tartja. Kár, hogy a kegyeletlenség ezen a mészréteg alul feltűnt régi falképet sárral bemázolá; hajdan a templom nemcsak belül, hanem kívülről is volt festve. A ledöntött sekrestyének alapfalai még látszanak a templom északi oldalán, melyen ablakok nincsenek, míg a keleti és déli keskeny nyílások csak gyéren hintenek fényt abba. A templom vastag falai erős támokkal vannak ellátva s e szerint hajdan a templom hajója is boltozattal volt fedve; az eszterhéj alatti párkány kőválasztékai vörös és fekete színnel festvék. A hajó famennyezetének egyik elkorhadt gerendájáról leolvastam, hogy a templomot 1670-ben, tehát 14 évvel a lengyel-dulás után, Maróthy György földesur idejében kijavították. A protestánsok mindjárt a reformáció kezdetén foglalták el a templomot; 1595-ben a hivek már virágzó anyaegyházat képeztek. 1600-ban Miskóczy Mátyás volt iskolatanítója; 1782-ben a tűzvész a paplakot s az anyakönyveket felemészté. — Az egyház jótevőji közé számítja a Matuznai családot és Makai Istvánt egykori feldesurokat, 1772-ből Vásárhelyi Ferenczné, született Melegh Katát s másokat, kik szőlőket ajándékoztak. Tallián Pál és Pogány Pál a benei templom javítására Csetfalván egy telket adományoztak e század elején; Pogány Lidia pedig egy 400 frtnyi (bevehetetlen) köveletését testálta az egyháznak.

A templom több régi és diszes művezetű drágaságokkal bír; ilyenek: egy reformáció előtti korból származó arannyal befuttatott, régi, talpas ezüst ostyatartó (ciborium) melynek fogójánál a tizenkét apostol párosával, tiszta aranyból öntve volt hat fülkeszerű üregbe helyezve, melyek azonban most már hiányzanak: egy másik ezüst kehely szintén arannyal futtatott és sodronymivű diszitménnyel ékitett, ily felirattal: „Wenn ich dich habe, mein Gott allein: so kann bei mir kein Mangel sein I. 5. 1591.“ Némely német református hitelesítő ajándéka. Van egy régi

*) A torony déli ablaka mélyedésén HIELE 23 (Helele?) betűk és 1458 évszám van bekarcolva.

lajos tányér és több ön kanna. Egy ezin tányérnak ez a felirata: „G. D. Joannes Cseh Egresi, cum uxore G. D. Rebeka Lázár, calice argentea, dei zelo deaurata MHOK HM. 1663.” Egy másik 1696-ból való; az áldozóabroszok 1693, 1774., 1782. és 1788. évekből valók; egyiken ez van kivarva: „1726. Maróthi Dániel uram hitvese Darvai Xtina adta Isten dicsőségére.” 1593. volt a ref. pap Laskai Mihály, 1594. Kaposi György, 1646. Czeglédi Sebestyén stb. Harangjai közül egy 1794., a másik a Kovászóé 1643-dik évből való; ennek régi koronájára ez van bevésve: „Anno 1643. Ieri curavit N. Andreas Fejes de Bene.”

Benedike.

(Benediküvcezi).

Orosz falu a munkácsi járásban Rákossal szemben 100 házzal, 527 lakossal és 1386 holdnyi részint sík, részint lejtős határral. Hajdan Benedeki és Benedekfalvának is mondatott, s valószínűen a falu nevét a Benede-rika víztől vette, mely határában egykor folyt*); ez valószínűbb, mint az, hogy a 14 század elején az e tájon birtokolt Várdai Aladár Benedek nevű tiszteőtől vette volna a helység nevét**); különben azon időben egy Benedeki család is létezett itt. Így 1391-ben birták e helységet Nagy Márton és Lőrincz és agardi Benedeki Higyed János. 1393-ban pedig Agardi Péter fiai, Lőrincz mester és István és Nagytárkányi és Jusztin fiai: Higyed, János és Márton.

1391. Mária királyné Budán (in Dominica Invocavit) Benedeki Márton (László fia) s Lőrincz és István nevében is tett kérelmére, minthogy birtokának határa iránti levele elveszett s e miatt a munkácsi várhoz tartozott Iványi, Rákos, Kajdanó és Oroszfalu (Ruszkócz) felől sok zaklatást és jogsértést kellett szenvednie, megrendelte, hogy a leleszi konvent küldötté Domokos, maga mellé vevén hiteles bizonyságul Andrást (herceg) szászai plébánost, a királyné udvari papját, vagy Csaholi Sebestyén mestert, kir. udvari tisztet, mint e végből a kuria által különösen kijelölteket, a határt igazít-

*) 1649-ki évi urbér a munk. urad. levéltárban.

**) Zichy-Codex I. 129.

tassa meg. A nevezett királyné azon évben*) a leleszi konventhez menesztett más rendeletben, kijelölte királyi embereikül a nevezett András és Csaholin kívül még Szántói Pető fiát. Jánost. is; azon évi pünkösöd előtti vasárnap Verencesén kelt iratában pedig, melyben tiz ekényi (azaz 1500 hold) földet rendel a királyné az ő Iványi, Rákos, Kajdanó és Oroszfalu nevű helységeinek határából a munkácsi vártisztek jelenlétében a Benedekiek határához kapcsoltatni. kijelöltettek királyi embereikül a nevezettekén kívül még rossali Kun Lukács is. Ezek folytán a határjárás Domokos prépost, Mihály, munkácsi alvárnagy, annak küldötte tisztelendő Nagy Jakab s számos királynői jobbágy s a Benedeki-családbeliek jelenlétében megtétetvén s a tiz ekényi föld is átadatván, a felvett okmányban következő határhelyek emlittetnek: Iváni felől: Bal-iznicze, Nagy-Viznicze, Oroszanicsa és Hodanka patakok; Oroszfalu, Rákos s Kajdanó felől: a Sztára vize, Egrus nevű mocsár, Jancsova viz, Kasztalicsa patak, Hidaspatak sat.**).

1447. megperelte Agárdi Jajos. esicseri Orosz Tamást Benedek, Balázsvágás, Bisztra, Kálnik, Zsukó, Gajdos. Felső- és Alsó-Lucska és Mogyorós helységekben tett foglalás miatt***).

1455. Agárdi István eltiltatta osztályos rokonait Jánost, Mihályt és Lászlót, a fentebbi helységekben levő birtok eladásától, Keszi Balázs deákot és nejét pedig annak megrételetől.

1471. voltak itt birtokosok Nagytárkányi Mihály és István. Ez kitetszik István azon leveléből, melyben tudatja Mihálylyal, hogy a beregi alispánok erőhatalommal kijöttek benedekfalvi birtokára s jobbágyaitól 3 hizott ökröt elfoglaltak s azonfelül még 20-darabot kívánnak; arra is kéri testvérét e levélben, hogy anyjok részére szerezzen „harnác” nevű posztót§).

1501. Vassa István vette zálogba Tárkányi István birtokát; 1503-ban pedig Tárkányi László fiai, István és Miklós, elzálogosították összes részeit száz arany forintért Kenderesi Péternek.

1505. Kerecsenyi Antal pereire nézve kiegyezkedvén Tárkányi Péter, Miklós, László, Lukács és Ferenczcel és néhai T. László özvegyével Annával, visszbocsátá nekik a Tárkányi Mihály fia, Márton, által nála 164 frtban elzálogosított részeket.

1507. beiktattatott Kerecsenyi István Benedike, Balázsvágás,

*) Datum in Tukul, Sabatho proximo post fest. beati Francisci Cons.

**) Lelesz. Prot. Met. N. 51. Com. Bereg.

***) U. o. Prot. II. 22. sz.

§) Lelesz, Prot. Act. D. II. pag. 290. N. 30.

Kálnik, Biszira, Zsukó, Csapóczka. Lueska és Gajdos azon birtokába, melyet Nagy Tárkányi István és Miklóstól zálogul átvett.

1552-ben birtak itt: Pető Tárkányi és Székely Máté sat. Ekkor Ferdinánd Pozsonyban (feria 4. post. dominic. Cantate) kelt rendeletében Bajoni Ferencz és Nagytárkányi Gáspár és neje született Mérei Ilona és T. Farkas kérelmére meghagyta a leleszi konventnek, hogy Benedike határát igazítsa meg, kijelöltetvén királyi emberekül: klacsanói Gallis János és Ferencz, Mathuznai György és Gábor, Lónyai Péter, Dobronyi Simon, Bégányi Máté és Sebestyén, Hetei Simon, Borsovai Benedek és Daróczi István és György. A kitűzött határidőben megjelentek szomszédos és érdekelt birtokosokul: Gallis Ferencz, Dávidházi Márton, Nyilas Mihály, Batthány Mihály és Ruszkai Dobó Ferencz. A működés azonban csakhamar megakadt, mert Pokol Mátyás, munkácsi bíró a király nevében tiltakozott*).

1567-ben birtak itt: Batthányi Miklós, Sárkány János, Dobó Domokos, Eödfősi Ferencz és Vékei Ferencz.

1576. Nagytárkányi János elzúlogitá ungvári Bornemissza Lukácsnak 200 frton az itteni, kálniki, valácsi, kucsovai, benedeki, csapóczyi, medvefalvi, bisztrai és zsukói részeit.

Ugyanakkor Komlósi Albert neje Erzsébet, Simonyi Székely Máté és neje Tarnóczi Apollonia, leánya és fia Székely György beiktattattak Benedikén egy nemesi udvarteleket birtokába Bégányi Kristóf kir. ember által; azonban 1593. Komlósi Albert, munkácsi várbeli udvarbíró, miut néhai Székely Erzsébet volt férje királyi adományul kapta ugy az itteni kuriát, mint a kálniki 11 jobbágytelekből álló birtokot. A Guthi Imre kir. ember által eszközölt beiktatásnál Halábori Péter ellenmondott. 1592-ben bedeghi Nyári Pál átengedte birtokát itt s a szomszéd nevezett helységekben Török Zsuzsánnának.

1597. Komlósi Albert visszavonta a Telegdi János javára benedeki és kálniki birtokára nézve tett bevallását.

1600-ban említettnek birtokosokul: böki Paczoth Ferencz, Tárkányi János, Borsi János és Sennyei János; 1610-ben Bácskai István; 1648-ban: Bácskai István, Tárkányi István, Borsi János, Horváth Ferencz és Lövei Gergely. — 1678-ban kapta a Bácskai-féle részeket itt és Kálnik, Csapóczka, Patkanócz, Medvegyócz, Zsukó, Bisztra, Balazsér, Surány, Bsaroda, Papi és Asztélyban

*) Lelesz, Prot. Met. I. 37. sz.

adományul Marin Péter. 1655. Lövei Gergely hagyta itteni birtokát fiai János és Samura.

Jelenlegi fő örökösei: Barkóczy Sándor, Klobusiczky és Schönborn grófok, a Joó-család és Román Ferencz örökösei.

A Ruszkóczhoz tartozó g. k. hitközségnek van itt köteploma.

Nagy-Bereg.

(Berehi.)

Magyar mezőváros, termékeny vidéken, a Szernye tó keleti szélén, 306 házzal, 1401 lakossal, 9383 holdnyi térrel, melyen szeliden emelkedő halmok s erdőségek teszik a helyet érdekessé. Hajdan Pereg, Bereg és Berekunak is iratott, s már az őskorban is lakott volt, a mint a napfényre kerülő bronz-műszerek igazolják.

A magyarok beköltözésekor pusztá rengeteg volt, melyen csak egyes nomád pásztorok tengtek. Majd a föld a magyar vezérek, fejedelmek s később a királyi herczegek birtokába jutván, sokáig csupán egyes vadászoknak és pásztoroknak volt tanyája, míg végre a 12. században némi helység. község alakult. A váradi Regestrumban, hol az isteni ítéletekről van szó, emlittetik, hogy Vadu, a beregi erdő-örök egyike, bevádolá laktársát. Természetes, hogy fejedelmi birtokosok mellett Bereg lakói mindinkább szaporodtak s a hely jelentősége hova-tovább növekedett, annyira, hogy a 13. században a megye is, mely addig, valamint az egyházi kerület is, borsovai-nak hivatott, Beregnek kezdett nevezettni; így 1214-ben „Mesku comes de Beregu“ emlittetik. Feltehető, hogy az 1241-ben e tájon átvonult tatár-raj e községet is elpusztítá, s hogy a később itt letelepedettek új lendületet adtak a községi életnek, s hogy önbiztosságuk végett várat is építettek, melytől a megye is nyerte nevét.

Ez erőség a Kanfertő nevű helyen állott s az akkori szokáshoz képest, kellő vár-néppel volt ellátva. Így például 1312-ben volt itteni várnagya Péter, ki azon évi rozgonyi ütközetben elesett s előkelő nemesnek mondatik*), egy 1332-diki okmányban pedig e

*) Chronicon Budense. Podharadezky. 236.

tétel jön elő: „Jobagiones castri Bereg.“ míg 1353-ben Arath fia Pál s mások beregi vár-jobbágyokul emlittetnek*).

Hogy e táj a 13. században hazánk történetében érdekes szerepet játszott, szintén okmányainkból tudjuk. 1233. évben II. András, jeruzsálemi király, seregével a beregi erdőben tanyáztott s itt erősíté meg az egyházi concordatumot (egyezményt) esküvel, melyet ő s fényes kísérete Jakab prenesztei püspök s a pápa küldötte kezébe itt letett; ugyanakkor itt a II. András és fia Béla ifjabb király közti egyenletlenségek s egyéb fontos ügyek is elintéztettek**). A néphagyomány szerint András király sátora ez alkalommal a mostani munkácsi határban eső s maiglan „királyszéknek“ nevezett erdőben állott s így feltehető, hogy a roppant terjedelmű erdő, mely akkor általán „Berek“ név alatt ismertetett, Beregszásztól fel a Háterdőig egy szakadatlan rengeteget képezett, a rajta most fekvő helységek csak később, a tatárdulás után keletkezvén; s akkor e néven Bereg még nem értetett törvényhatósági terület, hanem kizárólag a királyi család birtokához tartozott erdőség. Ez alapon adományozza IV. Béla király, midőn az egri egyház elveszett adományait 1261. évben megerősíté, annak ujonnan e birtokot, melyet ősatyja, tehát I. Béla 1061 körül, valamint később Endre összes erdeivel, pusztáival, faluival sertéseivel, azok pásztoraival s egyéb tartozékaival együtt adományozott volt a nevezett egyháznak. Midőn pedig később 1271-ben V. István is megerősíté ez adományt, Bereg és Ugocsa vármegyéket illetőleg megjegyzé, hogy ezek az előtt a szent királyok (István és László) vadászó erdői valának.

IV. Béla okmányából kiderül az is, hogy már a 11. században itt a sertés-tenyésztés gyakoroltatott. Az egri egyháznak ajánlékozott erdő emlékét maiglan őrzi a gróf Schönborn-esalád birtokához tartozó s e tájon fekvő ugynevezett „Püspök-erdő“, mely 350 hold területén szép tölgyfákat termel s az egykori nagy hirű „bereg-i erdő“ egyik csekély részét képezé.

A 13. század folyamában már lelkészséggel is bírt e község s hogy a beregi plébánia kiváltságos, azaz az esztergomi érsekség joghatósága alá tartozó volt, kitetszik a VIII. Bonifác pápának 1295. évben kelt iratából***), de a Pázmán-féle jegyzékben is

*) Zich-Codex I. 386. II. 539.

**) Fehér György Cod. Dipl. III. vol. II- 319. 326. 346. lap.

***) U. o. VI. I. 350.

a kiváltságosak közt említették, valamint az 1332—1335-dik évi pápai tizedek rovatában is.

1329-ben Erzsébet királyné, I. Károly neje, mint akkori birtokosnő alapítá a beregi erdőnek a Borsova parja felett emelkedő magaslatán szűz Mária tiszteletére a Szent-Pálrendű zárdát, mely Kis-bereg-inck neveztetett s romjai Alsó-Remete falu közelében maiglan látszanak.

Ez időben a község már virágzott, mert nemcsak kiváltságos jogu lelkésze, hanem saját szervezetű, bíró és 12 hiteseből álló helyhatósága is volt. Így egy 1369. peres ügyben, mely Bégányi Cseh Jakab ellen folytattatott, a királyné elébe idéztetett a beregi bíró tizenkét hitesével együtt*).

1396-ban Rácz Miklós munkácsi várnagygyal törvénykezett a Dolhai család azért, hogy ő beregi és ujfalvi lakosokkal, még Erzsébet királyné birtoklata idejében, a Száldóköz nevű dűlőben négy földét, valamint Sarkad helységet elfoglalta és elpusztíttatta. —

1397. Zsigmond király (datum Ujvár, feria 3. post fest. ascens. dni) meghagyja a leleszi konventnek, hogy királyi adomány folytán Bereg és Vári birtokába iktassa be Csáki Miklóst, temesvári főispánt, ennek atyját Istvánt és testvéreit, Györgyöt és Pétert; királyi emberekkül ajánltattak kusali Jakcsi István, Gaesali Bertalan fia, Imre, Csarnavodai István fia, György és Kölesei István**). Egy másik okmány szerint***) ugyanakkor beiktatott királyi rendelet folytán Sidov István fia György s általa atyja István és testvére Miklós és Péter a Tibavai György fia János magvaszakadtával felkért beregi és vári birtokokba. A beiktatást, mely ellenmondással gyengítettett, eszközlé Kölesei János fia, Miklós, királyi ember s a leleszi konvent részéről Benedek áldozár.

Ez okmányban neveztetik Bereg elsőizben Oppidumnak, azaz Mezővárosnak.

1400. Zsigmond király Budán (feria 4. post domin. invoca). kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy mivel Pán András és Beregi Helele panasza szerint Csarnavodai István fia, György, a közelebb mult napokban a panaszlók beregi, benei és muzsályi jobbágynak ezer forintnyi kárt okozott, az ügyet vizsgálja meg s az eredményről tegyen kimerítő jelentést. Királyi em-

*) Leleszi levéltár Prot. Act. 1. 19. sz.

**) Leleszi lev.

***) U. o. Prot. Stat. S. No. 203.

berekül kijelöltettek: Kerepeczi György, Bégányi Bálint, Homoki György, Halábori János és Borzsovai György.

Ezen időben Koriathovics Tódor munkácsi herceg volt Bereg birtokosa, kinek a fentebbiek rokonai s illetőleg tisztjei is voltak; Koriathovics kérelmére 1400-ban királyi rendelet folytán a leleszi konvent Beregen határjárást is tartott.

1409-ben kezdett Tódor podoliai herceg nevében annak ügyvéde Pósa házi Márton pert Salánki Péter fiai, Tiba és János ellen a Bereg és Feketepatak helység közt. elterülő s állítása szerint Beregtől elfoglalt és Salánk határához csatolt föld visszavétele iránt Zsigmond király ítélőszéke előtt. Az ügy megvizsgálásával a leleszi konvent bizatván meg, Tiba és János nevében azoknak a leleszi konvent előtt vallott s meghatalmazott ügyvédök Dobencsi Dénes válaszolt. A helyszínelésre királyi emberül Oroszi Imre s a konvent részéről Miklós Deák eszeni pap küldettek ki hiteles bizonyoságképen. A vizályos tér, mely királyi mérték szerint (regalis mensura) 6 ekényi*) szántóföld, 2 ekényi tölgymakkos erdő és 4 ekényi harasztföldből állott, feküdt a Borsova folyón túl Salánktól elválasztva, melyet midőn a kiküldöttek Tódor hercegnek vissza akartak adni, ellenmondott Tiba és Salánki György nevében azok tiszte Kun Péter, miért azok azután a törvényszék legközelebbi nyolczadára a vidékbéli három vásáron történt nyilvános kikiáltás által megidézttettek. A törvényszék előtt Tódor részéről Pósa házi Márton, az ellenfél részéről pedig Benyei István deák ügyvéd a váradi káptalan előtt kiállított meghatalmazással ellátva megjelenvén; a kérdéses földet magáénak lenni állította, hivatkozván előmutatott régi okmányokra; mivel azonban a bíróságnak járó 18 márkát le nem tette, azon meghagyást kapta, hogy a közelebbi nyolczadon kétszeresen tegye azt le, egyszersmind a kikiáltott törvényszék is összehívatni határozottatott, melyen azonban György; ki az olaszok (venetok) elleni háboru alkalmából távol vala, meg nem jelenhetett, miért ő 296 és külön 42 marka bírság fizetésére ítéltetett, oly módon, hogy e pénzt a jövő évi Györgynapi nyolczadán letenni tartozzék. Ekkor Tódor herceg helyett Bulesui István ügyvéd megjelenvén, előmutatott a peres tárgyra nézve egy 1364. évben kelt okmányt, mely szerint a föld határa az előtt, még Lajos király és Erzsébet birtoklata idejében, bejára-

*) 1 ekényi tér = 150 hold, s e szerint a peres 12 ekényi tett 1800 holdat.

tott s Bereghez való illetősége megállapított volt. Salánki György helyett Benyei István deák megjelenvén, egy 1335. az egri egyház által tett határjárásra hivatkozott, mely szerint a kérdéses tér ugocsamegyei Feketepataka helységhez tartoznék, mely birtokot a nagyváradai káptalannak 1295. Miklós fiai, Domokos és Demeter, comesek és Farkas fia János fiának Péter fia egy részről és Tiba fia Miklós comes közt más részről eszközölt birtokrendezés iránt kelt okmánya szerint, még V. István király Miklósnak hű szolgálataiért és vére ontásáért adományozott.

A bíróság ekkor a szóváltások folytán ismét határjárást rendelvén Jakab apostol tizenötödére Bereg és Feketepatakára, s akkor Bulcsui István Tódor herczeg és Benyei István Salánki György részéről megjelenvén, az ügy közbevetett kifogások folytán, ujlag a közelebbi nyolczadra halasztatott, felperes 6 márka lefizetésére köteleztetvén. A határjárásra 1414-ben a leleszi konvent küldötte Thuri Mihály mester királyi táblai jegyzővel megjelenvén, s Tódor részére Ferencz, Salánki részére pedig András nevű áldozárokat bizonyágképen kirendelvén, a határt végre bejárták. Ez okmányban ily határpontok emlittetnek Bereg felől: Atak folyó Kovászótól, Rednek, Hidegér, Borsova folyó, Pálóczpataka, egy nagy gát a Borsován, mely azt két ágra osztotta, továbbá: Gerzenchezad (Borsova ága), Komlós helység sat. Egyszersmind a vizsályos térből egy ekényi szántó föld és öt ekényi erdőből álló részt állapítottak meg olyanúl, melynek birtoka kérdéses s mely a hozandó ítélet tárgyául szolgáljon; e rész az, melyet a Rednek vize határolt, mely viznek nevét Salánki Hidegérnek, egy másik kiágazó medret pedig felperes Pálóczpatakának lenni állítá, mely ellenmondás kiderítése tehát szintén a további vizsgálat tárgyául tűzetett ki, mit azonban a felhívott szomszédos birtokos és nemes tanuk Salánki részére igazoltak. Ennek folytán a tovább eszközölt törvénykezési eljárás után elvégre az ügy végbefejezése tekintetéből Salánki Györgynek ítéltetett meg a döntő eskü, mint kinek nagyobb számú tanui világosabban kideríték igazait s mert ő a peres tárgy tényleges birtokában is találtatott. Az eskü letételére Salánki helysége Szent-Mihály ünnepének 25-töd napja tűzetett akkép, hogy összehivatván a szomszédosok és érdekeltek, azok, valamint Thuri Mihály, vagy Hermann Péter királyi táblai jegyző s a konvent kiküldötte jelenlétében a peres helyen Salánki maga, vagy meghatalmazottja meztelen lábbal s hajadon feje felett földet tartva, fenhangon, értelmesen esküdjék meg arra, hogy a vizsályos hat

ekényit tevő föld valóban az ő salánki birtokához tartozik. Ha pedig erre az esküt le nem tenné, akkor a határ Tödor herezeg kimutatása szerint igazíttassék ki s esatoltassék Bereghez. Az is megrendeltetett Zsigmond király által (Visegrád, 1414.), hogy a sok szavat tartalmazó eskü mintá lassan, szóról-szóra értelmesen mondatassék el. Ez érdekes ügyiratban, mely az akkori perlekedési rendszerre elegendő világot vet, s különösen az 1414-ki királyi leiratban Tödor herezeg már néhainak mondatik. Végre megjegyzem, hogy ez okmányt a leleszi konvent 1627-ben rozsályi Kun László részére kiadta*).

Nem sokára, 1416-ban Kaffai Pán Endre és tiszte Helelenek meggyült a bajuk Perényi Miklóssal, ki beregi és ardói kuriákat fegyveresen megrohanta és feldulta; majd perbe elegyedett Helele Gírsanői Tamás szolgabíróval, ki bizonyos okirat végrehajtását s az általa utközben elvesztett száz forint megtérítését megtagadta. Ugy szintén megperelték Istvándi Miklós fiát, Györgyöt, ki némi ingóságait, ruháit, és beregi jobbágysait eltulajdonítá. —

1417-ben tiltakozott Pán Endre és Kaffai Helele nevében Bé-gányi Kis Bálint az ellen, hogy beregi birtokukon Dolhai Szaniszló 200 darab sertését nyíllal megsebeztesse. A következő évben királyi parancs folytán ismét tartatott vizsgálat Dolhai Szaniszló, János, György és Bogdán panaszára Helele és Homoki István s ennek fia György ellen azért, hogy tőlük bizonyos beregi jobbágysokat letartóztattak s megfosztottak.

1427-ben Brankovics György kapta örökjogon Bereget a munkácsi uradalommal együtt. — 1433-ban ennek kérelmére a király vizsgálatot rendelt tétetni Kusali Jakcsi László és Mihály s Longodári Márton ellen azért, hogy a Beregváros (civitas) határában levő völgyön egy falut (villa) alakítottak**).

Brankovics, úgy látszik virágzásba hozta Bereget, mely ez okmány szerint „civitas“ czímmel is felruháztatott. 1440. évben azonban hűtlenségi bélyegen elkoboztatván Györgytől a beregi jószág, az Pálóczy László királyi főudvarmesternek adományoztatott; 1445-ben azonban már Hunyadi János kezén volt.

1454-ben Atyai György és János, mint salánki birtokosok, visszahelyeztettek a Liget, Nagy és Szalva nevű erdők birtokába, melyben Kusali Jakcsi András, László és György, valamint Szokoli Péter,

*) Leleszi levéltár Prot. Metal. Com. Bereg. N. 11.

**) Leleszi lev. Prot. A. A. I. pag. 213. N. 11. és A. A. III. 314. lap.

malomvízi Kenderes János és Kállai János munkácsvári tisztek által megháborították, kik az erdőket a beregi és kovászói helységekhez erőszakosan csatoltatták, aminthogy ezek 1456-ban Kigyós helységet is csatolták Bereghez, mely azon évben a hassagi Farkas és Ilosvai családnak adományoztatott volt. — Hunyadi János alatt szintén különös virágzásnak örült e város s kiváló előjogokkal ruháztatott fel.

1466. Szilágyi Erzsébet, 1484—1493-ig Hoffós János, 1498. Vingárti Geréb Péter gróf, 1495. Csáktornyai Ernuszt Jánosnak és Zsigmondnak vala birtokában. 1505-ben birta Bereget Anna királyné, 1507-ben Ulászló király; az 1514. VII. t. cz. 3. §. szerint a munkácsi koronai birtokhoz tartozott; 1518-ban Lajos király alatt a királyi konyha szükségletére jelöltetett ki, tartozván lakói szekereken szállítani bort és zsiradékot Budára és illetőleg a munkácsi várba*).

1511-ben volt itteni plébános Károlyi Mihály, kinek testvére István fejevári kanonok volt.

1523. Mária királyné birta, 1529-ben Zápolya. János, ki ismét Báthori Istvánnak adományozta. 1545-ben Ferdinánd király Várit és Bereget hű szolgálatai jutalmazásául Büdi Mihálynak adományozta, 1549-ben pedig külön Büdi Mihály munkácsi várfőnöknek és általa testvérei Klára, László, Farkas, Gergely és Györgynek Beregen két adómentes szőlőt ajándékozott. Később özvegyére Ártándi Annára jutott Bereg, ki azt 1552-ig birta

1552-ben a beregszászi Domokos rendű barátok kérelmére a leleszi konvent azok kigyósi birtokuk határát bejárván, Longodár völgyben hol annak jobb szélén az ugynevezett Nagy-ut Kigyós helység határát képezé, Kontz Márton beregi bíró s a király jobbágya ellenmondott, nem tartván a Longodár völgy felét valódi határnak Kigyós és Bereg közt, hanem a kelet felé fekvő dombhatat. —

1554-ben Petrovics Péter gróf birta Bereget, 1557-ben azonban Ferdinánd ifj. Büdi Mihálynak addig, míg a megígért száz jobbágytelket megadhatná, Várit és Bereget ujonnan adományozza neki s őt a munkácsi vár bérletéről is biztosítja; így ő Bereget 1574-ig használta, midőn 15 ezer forintot vissza váltatott tőle. Igaz, hogy e közben Munkácsal együtt Bereget és Várit is Zápolya János Zsigmod foglalta el s így Büdi attól elesett, midőn azonban

*) Munk. urad. koronai perben okmány.

1567 évben Miksa király Munkácsot s azzal a megyét hatalmába keríté, Büdi panaszlólag követelte birtokát, minek következtében az 1567. 32. t. cz. 5. §. szerint határozatott, hogy a birtokjog rendezésére kiküldött birtokosok azon esetre, ha Büdi panaszát helyesnek találandják, Bereget és Várit neki közvetlenül azonnal adják vissza, nem kelletvén előbb az ügyet a felség elé terjeszteniök*).

A Miksa király és Zápolya közt dult viszálykodás közben 1566-ban Zápolya segéd csapatahoz tartozott tatárok Tokaj alól elszéledvén, utjokban Bereget is annyira feldúlták, hogy 90 telekről 272 lakost hajtottak el rabokul s az elhamvasztott városban csupán 15 népes telek maradt meg**). Ekkor elveszett régi pecsétje is s így 1567-ben újat készítet, melyet maiglan használnak***).

1570-ben Herselóczi Kata Kun Imre özvegye perelt a király ügyészével, követelvén attól Beregen 71 jobbágyat§).

1573. Mágócsi Gáspárnak adományoztatott Bereg, mint a munkácsi várhoz való tartozék zálogképen; 1586-ban a zálogjog megújittatott; 1588-ban Rákóczi Zsigmond birtokába jött neje, Mágócsi András özvegye keze által; 1591-ben Rákóczi Zsigmondnak, Mágócsi Ferencznek és Gáspárnak ismét öt évre adatott zálogul.

1660-ban vizsgálat tartatott Mágócsi Ferencz részére a beregiek és a salánki birtokosok közt a Szalva nevű erdő iránt felmerült viszálykodás ügyében; a nyomozást a helyszínen Kerepeczi István királyi ember és Török Ambrus leleszi konv. pap eszközlék, kijelöltetvén II. Rudolf király által királyi emberekül Ujhelyi Miklós, Zoltán László, Török Pál, Göde György és Pál, Komlósi Albert, Kerepeczi István és György, Tarnóczi Simon és Pósaázi Simon. A per tárgyául szolgált a kölcsönös birtokháborítás, a Szalva másképp Nagyerdőt a beregiek és salánkiak egyaránt követelvén s így a birvágytól és sértett érdek megboszulásától ösztönöztetve, mind a két helységbeliek vetekedtek egymással az abban talált sertések megölésében és elhajtásában. A tanuhallgatás kezdetett Orosziban május 5-kén, folytatott Kovászón Matuznai Gedeon és

*) Corp. Jur. H. I, 530.

**) Budai kam. lev. Liber IV. Tomus VII.

***) Mogyei levéltár.

§) Ezen tallér nagyságu kerek pecsét közepére befelé csavarodó bikafej van vésvé és a következő nem megfordítottan metszett körirat: „Nag Bereg hi pecet 1567. E.“ Némelyek így is olvassák: „Ez az Beregi Pecet. 1567.“

Zsigmond érdekében, kik szintén bizonyos jogot tartottak az erdőhöz; május 6-kán volt az eljáró bizottság Nagy-Muszalyban és Kigyóson, hol az 50-dik tanu, Bende Gáspár, Melith Pál jobbágya azt vallá: „tudja azt, hogy a várii hidra való fát a Szalva erdőről hordották s két salánki szános embert fogtak el, kiket Váriba fogva vivén, két ökröt a kigyósi ispán Biezer Gáspár a várba küldött fel és egy lánczukat is elitatta Váriban a koresmán.“ Biró Gergely, 75 éves, orosz lakos vallá, hogy ő Makszai Balázs és Oroszi Lázár dolgosa levén, ezektől hallá, hogy a Szalva erdő az ő felsége koronájával határos, Deák Tamástól, Barta Mihály s más pásztoroktól pedig hallá, hogy midőn Rákóczi hajtatta volt ide beregi sertéseit, a salánki lakosok félreverték a harangokat, sokan kiesődültek, mire a beregiek elszaladtak, hogy Szabó Gáspár ura nevében lóháton járkált kópiával s a disznó kosárt darabokra vagdalták, úgy az ott talált sertéseket is. Decse Péter nevű tanu s orosz lakos pedig ekkép vallott: „Salánkon egy Kovács János nevű volt a Kun-családnak ispánja és tisztartója, ki ez időre 200 száz sertést hajtattott, ezeket azonban Matuznai Pál, ki Munkács-csal egyetértett mindenkor, elhajtatta, embereivel s az erdőben levő nyájak pásztoraival megölette s azok közt a levért sertések tüdejét elosztatván, őket a kovászói várban nemcsak megvendégeltette, hanem a hátokra rakatván a tüdőket, meg is tánczoltatta mondván „Tüdőtáncz salánkiak!“*). A birtokper még azontúl is tovább húzódott.

Különben már megelőzőleg történtek e miatt vérengzések: így 1590. Báthori István megtámadta ellenségesen Bereget és kiraboltatta, mi miatt azután Vida István emelt panaszt.

1604. pereltek a beregiek a váriakkal a Bodoló, Gecse, Macsola és Tarpa közt fekvő Csoma és Czibekföld birtoka iránt, mely viszály 1612. a beregiek előnyére döntetvén el, 1641-ben végre is hajtattott.

1606-ban Bocskai István fejedelem lett e város ura. 1612-ben gróf Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Derffli Orsolya, kik 1613. az uradalmat összeiratván, a Beregre vonatkozó urbérből kiemelem azon terheket, melyek a már jobbágy községgé vált lakosságra nehezültek. Álljanak e tételek itt szórul szóra: „Szent-György és Szent-Mihály adójával a beregiek az szerint tartoznak, mint a többi jobbágyságbeliek, csak hogy itt az eskütt-birák adót

*) Eredeti a leleszi levéltárban. Prot. Met. I. 375.

nem adnak, sem pedig szert nem járnak. Vagyon egy szőlő hegyök, melyről ő nagyságának kilenczedet adnak, őszi és tavaszi vetésekből is kilenczedet. Esztendeig nyolcz hordó bort tartoznak kiárulni ő nga számára. szüretkor 8 ökröt tartoznak kivágni, de mondják, hogy az ökörvágatást nem régen kezdték rajtok, mert az előtt nem volt. Esztendőnként 35 köböl búzát tartoznak majorságot tenni. A beregszászi hegyen a Kalmár-szőlőt tartoznak minden esztendőben megmiveltetni, minden mivével, melynek mivétől tartozik ő nga minden esztendőben 8—8 köböl búzával nekik. A magok bora dézsmájának, a Kalmárszőlő borának és lőréjének ezek tartoznak elegendő hordót adni évenként. A munkácsi vár szükségére tartoznak esztendőnként 32 öreg szálfát vinni, vár körül való építésbe tartoznak szolgálni, mint a többi városok, de egyéb dologra, u. m. kaszálásra, aratásra, szénatakarásra, fahordásra és egyéb más vár körül való efféle dologra nem tartoznak menni. A disznaikból pázsit-tizeddel tartoznak, öregdisznótól váltópénz hat pénz, süldőtől négy pénzzel tartoznak (t. i. a mi tizen alul vagy felül volt); a malaczokból pedig, melyeket gyümölcsoltó boldogasszony nap után nagyboldogasszony napig hagynak, ő ngnak semmivel sem tartoznak, hanem efféle malaczokból a predikátornak szoktak adni minden nyájból egyet, ha egy embernek száz, vagy tiz, ha csak három volna is, egyiket a papnak tartoznak adni, ha csak kettő vagyon pedig, abból semmit sem adnak. A bereg és ujfalusiaknak a predikátor fizetésében ilyen szokások vagyon: valami a mezőben terem (rekeszen kívül, kit ember magának foglalna tized, vagy dézsma alól) ugymint buza, zab, köles, árpa, len, borsó, lencse, ezekből a kétfalu egyenlőképen tizeddel a beregi predikátornak tartozik, sőt még-a kívül való emberek is, ha ur vagy nemes ember volna is, a bordézsmát is a predikátornak fizetik az az ő nga kilenczede után“*).

Főbíró volt ez évben Barta Lukács.

1619-ben birta Bereget Eszterházi Miklós és fia István, kitleni birtokát tizezer forinton Bornemissza József deák és neje Horváth Katának adta zálogba, melyet ez nejének 1635. kelt végrendeletében hagyott.

1623. Bellavári Dávid munkácsi prefektus (főnök) s helyettese Budai István ndvarbíró kijelölik Bethlen Gábor fejedelem parancsára Kun László részére Szalva helyett a Nagyerdőben illetőségét,

*) Eredeti a munkácsi urad. levéltárban.

mi ellen Rédei Péter, Kovászó akkori birtokosa, órást tett a leleszi konvent előtt. 1625. Bethlen G. és neje Brandenburgi Kata ismét 1627. Bethlen parancsára (kelt Gyulafehérvárról sept. 22.) megjelöltetett határokkal és elosztatott a Nagy-hosszu erdő akképp, hogy $\frac{2}{3}$ Berégnek és $\frac{1}{3}$ Salánknak juttatott. Az ügy ekkénti elintézésénél jelen volt királyi emberül Perényi Gábor főispán és Zahoni Péter alispán, a leleszi konvent részéről pedig György János aldozár.

1633. Rákóczi György és neje Lórántffy Zsuzsánna birták. 1649-ben ez utóbbi mint özvegy birtokosnő összeiratván jószágát, taláztatott Beregen 62 marhas jobbágy, 31 gyalogszeres, 28 szolga és kézmíves, 12 özvegnő és zsellér s 15 pusztahely, összesen 133 jobbágyszemély, $125\frac{1}{2}$ házhely, 134 fiu, 2 ló, 351 ökör, 50 tinó, 151 tehén, 473 sertés és 54 méhkas. A predikátor és iskola háza külön számíttattak, melyek valamint a bíró (már csak) három esküttársával mentesek valának. Ekkor a fentebb (1612) felsorolt szolgálaton kívül tartozott a jobbágyközség az uradalmi 95 holdját is megmivelni. Az egy forintot meghaladó birság a földesurat illette s csak a kisebb a bírót. „Taxa“ fejében külön 125 frt 50 krt fizettek. Ez okmányban Bereg ismét „oppidum“ — mezővárosnak mondatik. A névjegyzék szerint vala akkor főbíró Kondor János, esküttbírák Kati Pál Bálint, Orbán János és Gál Tamás; volt 4 kerülő, 1 vinczellér, 1 molnár a beregi malomban, 6 cserépesináló és 9 hetes drabant, névszerint Kovács, Ambrus, Fancsák, Kati Pál, Gál és Nagy-családbeliek.

1657-ben a lengyelek pusztiták el Bereget*).

1671. I. Rákóczy Ferencz elzalogitá anyjának Báthory Zsófiának. Ekkor tartozott a község, egyéb jobbágyi szolgálaton kívül, a fejedelmi konyhára évenként 247 tyukot, 60 ludat, 489 tyuktojást, $60\frac{1}{2}$ font vaját és 18 frt 15 denárnyi konyhapénzt beszoigálni. —

1676-ban Zrinyi Ilona és férje Tököly Imre birták. Az 1762-ki uradalmi urbéri összeírás szerint**) Szabó Mihály főbírósa alatt taláztatott itt 96 jobbágyszemély, 113 telek, 99 fiu, 87 ökör, 68 tehén, 80 sertés és 23 méhkas. A jobbágyok közt volt 23 marhas, 46 gyalogszeres, 16 özvegy nő, 4 nyomorult koldus, 2 csordás,

*) 1659: 26. t. cz. Corp. Jur. H. II. 15. lap.

**) Eredetije a munkácsi urad. lev.

32 pusztahely és 1 pap. E kimutatás szerint Bereg jölléte 1649 óta tetemesen csökkent.

Az 1690-ki összeírás szerint a beregi jobbágyok a Kukla nevű beregszászi kőbányában is tartoztak dolgozni, miért a jövedelem kétharmada nekik juttatott. Említetik itt továbbá, hogy a határbeli uradalmi erdőben élő makktermelő fát levágni 12 frt büntetés alatt tiltatott, e tilalmas erdőkhez tartoztak az Attaköz, Pappocsár, Szarvasbércz, Liget, Magas-Üstök, Bolona, Szarvas, Mocsár és Nagyerdő, ezeket, ha az urasági sertések nem járták, tized alá szokták volt adatni. A Borsova vizen volt az uradalomnak még 1649-ben két köre forgó malma, melyből 1688. az egyik kö megégyvén, folyvást csak egy köre járt. E malomban a molnár negyedrészes volt.

Az 1704-diki urbérben említetik, hogy II. Rákóczi Ferencz alatt a beregiek által műveltetni szokott beregszászi Kalmár-szőlőt 300 ember megkapálja s hogy. Isten áldása után teremhet benne 50 hordóbor. E szőlőhöz szükséges kádakat a beregiek készítették, kik egyszersmind a bort is tartoztak Munkácsra befuvarozni. A konyha eleségül járó 240 tyukot megválthatták 21 frt 60 denárral, a 60 ludat 14 frt 40 d., a 480 tojást 2 frt 40 d., 60 font vaját 21 frt 60 d., fontját 36 denárral; vágó helyett minden telek után 30 denárt vagyis 18 frtot, tehát összesen 78 forintot adtak. —

1711-ki békekötés után Bereg mint a munkácsi uradalom tartozéka, a koronára és 1726-ban a gróf Schönborn-családra szállt. —

1734-ben kieszközlé gróf Schönborn Frigyes Károly a város javára az új vásár-kiváltságot, mely szerint évenként január 1, Szent Gotthard, László, Egyed, Lukács és Lucza napján országos vásárokat tarthasson. E jogszerzésért költségek fejében 1754-ben 500 ftot kellett fizetni.

Az 1742. évi dögvész (pestis) e város derék magyar népét is megtizedelé.

Az 1799. sept. 22-kén készített összehasonlító okirat szerint volt Beregen 111 népes és 3 pusztahely; gyakorlat alapján a lakosok az uraságnak telekbér és kilenczed-váltság gyanánt 1848-ig 520 frtot fizettek évenként s a Kalmár szőlőt folytonosan művelték s abba pásztort is állítottak. 1868-ban találtatott 332 házsám és a pusztatelekkel együtt 357 házbély, földbirtoka 5887⁶³¹/₁₆₀₀ holdból állott, ebből volt a belsőség 102/⁸⁷⁵, szántóföld 1714/⁴⁶,

kaszáló 1116/⁶²⁰, szőlő szilvásokkal 347/⁷²⁵, gyeplegelő 35/⁸⁴⁰, erdő s itteni legelő 2471/⁸²⁵, haszonvehetetlen 97/¹⁹⁵⁷ hold: ezen felül volt a szomszéd beregújfalusi lápos erdőben kaszáló 2264/¹⁶⁰⁶ hold s a Szernye tóból tekintélyes mennyiség.

Főbb birtokosai most: gróf Schönborn, a város. P. Füzessy András, Horváth István, Kupor, Kovács, Márton, Nyilas, Róth, Toldy, Varju, Varga, Valkócz, s más családok.

Egyházi történetének vázlata ez: a 16. század közepén (1554.) az itteni lakosok Petrovics Péter birtoklata idejében s ösztönzésére a Kálmáncsehi Sánta Márton terjesztette Calvinhittanát fogadták el, elűzván a szomszéd kis-beregi barátokat s elfoglalván magok részére a róm. kath. templomot s ahhoz tartozó birtokot. 1595-ben a hitközség külön iskolával és tanítóval birt. 1600-ban Dobrai Péter volt a tanító, ki valamint a predikátor a termények és méhrajok tizedét huzta, mit 1661 Báthori Zsófia örökre megszüntetett. 1657-ben a lengyelek a templomot is elhantvasztván, az nem sokára helyre hozatott, mint az a templom egyik karzatán levő felirásból kitetszik, mely így hangzik: „A régiség miatt megromlodozván ez elébbeni kar,“ a melyen ez az írás volt: „Hic chorus post irruptionem polonorum 1657. patratam, pro junioribus auditorum est iterum restauratus, Anno Dni 1670. pridie iduum Decembris, iudice primario Stephano Kovács, ecclesiae magistro G. Csáholezy“ sat. A másik felirat pedig ez: „Ezen kar meg bővitve építettett 1802. esztendőben Valkócz András főbíró-sága alatt T. T. Hatházy István ur predikátorságában, Kovács Pál kurátor, Derczenyi Mihály egyházfíságokban, az ifjúság költségén.“ A templom hajója fa menyezetén ily felírás áll: „Az örökké való királynak s az Ur Jézus Xtus tisztességére, a beregi ecclesiának örömére, régi romladozásaiából uj mennyezettel a maga költségén megékesítette, N. Csobi András uram, akkori főbírája Bereg Városának szerelmes éltepárjával Petes Erzsébet asszonynyal. Anno Dni 1743. Ezen mennyezetet készítették Debreczenben lakozó N. Adonyi Asztalos János ezéhmester és N. Pap Asztalos János kezek által 1743.“

De azután érdekes is ám e deszka menyezet, mely négy-szegű táblákra fel van osztva, melyeken tarka kirívó színekkel a természetből és bibliából vett különféle tárgyak és jelenetek, mint virágok, lombok, létező és képzeleti szörnyek, mesés állatok, madarak, hétéfű, lángoló száju sárkányok, Josue és Kalep az óriási szőlőfürttel, Dávid viaskodása Góliáttal s több ilyféle ritkaságok le-

festvék. Páratlan a többi közt egy óriási liba, mely hoszu nyaku csőrével a golyvájára festett férfinak bajszos, elkeseredett arcán levő orrt hatalmasan csipi, míg körötte e böles mondat áll felírva: „Nosce te ipsum: capes tibi Nasum“ (ismerd magad s megkapod orrodát). Mindenesetre sajtóságos módja az önismeretre való buzdításnak.

A város közepén, némileg emelkedett helyen áll a keletelt s hajdan kívül-belül festett egyhajós kőtemplom, mely 28 lépés hosszú és 9 lépés széles, 94 cm. vastag falakkal termésköböl; van rajta nyugotról két és délről három csücsives ablak, ez utóbbiak 2₅₂ m. magasak és 63 cm. szélesek. A hajónál jóval alacsonyabb és keskenyebb szentély a nyolczszög három oldalával záródik s csücsives boltozatának összefolyó kögerincezeire pajzsok alkalmazvák, melyek egyikén egy bikafő, mely különben a városnak pecsét-czimereül is szolgál s a hely keletkezésére is céloz, a másikon pedig körben régi gót betűkkel véssett e felirat: Anno §. Domini § M § C C C C § V §. (1405), valószínűen ujra építésének évszáma látszik, utána kissé homályosan még e betűk felülnek P. S. I. O. *. A szentély alatt sirbolt vonul, mely helyenkint beszakadt. Az 1849-ki muszkajáratkor a lakosok féltőbb kincseiket ide rejtették. A diadalivnek szélei horonyos mélyedésekkel díszítvék. Az eredetileg torony nélkül épített templomot kőfal környezi, melynek udvarán az északi oldalon a ledöntött sekrestyének alapfalai s a más oldalon némi más épületnek nyomai látszanak. Az 1670. évben történt kijavítás alkalmával a torony illesztetett a nyugoti széles, csücsives horonyos vonalakkal díszített kőkeretű fent leszelt lóherlevél alaku kapu mellé, melynek helyére később (1817—24.) kőtorony állíttatott, melynek két harangja közül a nagyobbikon az 1657. évszám és Mihály György („Georgius Mihály“) eperjesi öntőnek neve, a kisebbben pedig az 1781. év látszik. 1835. tétetett fel az ütő óra. A szószék feletti korona 1764. B. Ónodi József lelkész korából való. 1869-ben a templom egy kis új toldással bővítettet, a hallgatók száma megszaporodván.

Beregszász.

Igen kies és termékeny térségen fekvő város. melyet északnyugatról lánghullámu bort termő és timkőzetű trachythegek kör-

nyeznek míg a délnyugoti lapály láthatára a messzeség egében elvész. Hogy e termékeny s a természettől bőven megáldott szép vidék, melyet egykor, réges-régen oly melegebb ég alj környezett, minőben a pálmák is diszlettek, — már az őskorban lakott volt. igazolják a város körüli magaslatokon, lejtőkön s viruló völgyekben napfényre kerülő őskori műszerek, régi lak és sirhelyek s azokban rejlő kő és bronztárgyak, melyek közül több rézfokos és harczvesső a nemzeti muzeumban is őriztetik*) s újabb időben számos gyűjteményembe került.

De eltekintve az őskor ismeretlen népeitől, vannak, kik állítják, hogy e helyen jóval a magyarok bevándorlása előtt, római gyarmatok léteztek, kik e telepet *Peregium*-nak nevezték volna**). Ez állítás azonban igazolatlan; bizonyosabb az, hogy a magyarok bejövetelekor a IX században a város mostani színhelyén, különösen a Vérke partján, már nép lakott s hogy a honfoglalás után is keletkezett szállás. 1845. évben, midőn a Vértől átvonuló izevzes kőhid alapjának való mélyedés ásatott, találtatott-ós magyar szokás szerint a patak partján eltemetett több vitéz hullája, hatalmas, kétélű kard, melynek pengéjén aranyvésetű nyil és buzogány és D. E. betűk látszanak, tőralaku egy élű vaskés s egyéb felszerelés, melyekből több tárgy a városi irattárban őriztetik. Államiságunk elején azonban e hely jelentéktelen lehetett, mert a vidék főpontját a szomszéd borsovai vár képezé, melyről a megye is vezé nevé. —

1048 táján e vidék Béla herczeg, Endre király testvére birtokában volt, ki a tiszamelleki vármegyét fejedelmi joggal kormányozta; akkor e tájt még határtalan erdőség borította, melyen a bölönyök és szarvasok s más vadak tömegesen tenyészték s ennél fogva a vidék a fejedelmeknek kedves vadászati terül szolgált. Föltehető ennél fogva, hogy Beregszásznak is első magyar lakói, vadászok és solymárok valának. Majd 1063. évben Béla halála után ennek birtokát, az ország harmadát fiai Géza, László, és Lambert örökölvén, e vidék Lambertnek jutott, ki a néphagyomány szerint is, alapítója lőn e helynek, melyet róla legelőbb „Villa Lamperti“ vagy is Lampertházának neveztek el.

Az idő folyamában királyok és azok fiai, testvérei léptek egymásután e hely birtokába, mit bizonyít IV. Bélának, 1241-ben és

*) Műrégészeti kalauz, 1866. I. 119. lap.

**) Pariz Pápai „Dictionarium latino hungaricum. 1782. 415. lap.

V. Istránnak 1271-ben az egri egyház részére kiadott kiváltságlevele, mely arról szól, hogy a tizedjog Bereg és Űgoesávmegyékben a nevezett egyháznak adományoztatott; de megjegyeztetvén, hogy e megyék az előtt a szentkirályok vadászó erdői voltak (fuerunt forestae sanctorum regum) és csak későbbben, az ő elődeik által adományoztattak az egri egyháznak*).

1141. II. Gejza birtokába jöven e vidék, mely a kunok és más kalandor népek gyakori betörései miatt már majdnem egészen pusztává lett: a kormányzók jónak látták a Rajna torkolata s a Gravellin közt lakott s a viznek meggátolhatlan áradása miatt onnan elköltözni kényszerült, a föld-és érczművelésben jártas és igen munkás szász népet az ország északkeleti és Erdély keleti részeire behívni, kiknek egy része ide szállván, róla e hely Záz (Szász) nak kezdett nevezetlni s ez időtől fogva okmányilag majd Zaz, majd Lampertszász, Lamprechtszász és Lampertháznak is íratott. —

Azon regének, mely szerint egy Szász nevű pásztor a mostani r. k. templom helyén viaskodott két bika felturt nyomában nagy kincset talált s azon e templomot építtette s e körül később a róla Bereg-szásznak elnevezett város keletkezett volna, történeti valóságot tulajdonítani nem lehet; annyi bizonyos, hogy Nagy-Bereg város czíme maiglan egy bikafő s hogy talán ez szolgált a rege alapjául; különben a bikafő a XIV. században s különösen a XV. elején, mint a hatalom jele, hazánkban is divatozott czimerül. Azon ember és kutyafő pedig, mely a templom északi ajtója felett van a falba beépítve s melyek e regébe beszövék, az előbbi elromlott templom boltozatának támkövei közül valók; míg egy harmadik, mely négy szőlőfürttel díszített s nem rég kiásatott; gyűjteményembe került.

Azonban vannak, kik sokkal előbbre, t. i. a XI. századba teszik a telepítés idejét, midőn Gizella, Szent István neje hitt volna be Magyarországba német gyarmatosokat. Ha azonban szemügyre vesszük a II. András királytól a szatmári németek részére 1230-ban kiadott kiváltságlevelet s abban azon kitételt, hogy a Szamos mellett letelepedett németek „Gizella királyné biztatására Magyarországba összegyülekezetteknek vallák magokat**), úgy az a vélemény némi támogatásul szolgál, annál inkább, mert e „hospites“ jövevények, vendégek 1230-ki szabadalmi lényegileg megegyeznek

*) Ballósy Ferencz, az egri egyház alkulása. 1865. 15. lap.

**) Szirmay Antal: Szathmárvármegye leírása, 144. lap.

az 1247. Béla király által a lampertszásziaknak adott kiváltságokkal. —

Annai bizonyos, hogy a Beregszász helyén megszállt németek erőiesen hozzáfogtak a föld és bánya műveléshez; a Nagy-hegy aranytartalmu ölében nem kis gonddal s rendszeresen esuesos goth-alakban vájt tárnák, a fáradhatlan szászok maradványaiul tartatnak; kik különben a szőlőt is meghonosíták itt.

IV. Béla alatt 1241-ben az oroszok kapuján, a vereczkei hegy-szoroson berontott Batukhán tatárai Beregszászt is elpusztitván s a lakosokat részint legyilkolván, részint szétrobbantván. Béla király, a tatárok kivonulása után, kénytelen volt ide is új telepítvényeseket hozatni, kiket különös kiváltságokkal s előjogokkal felruházott. Az 1247-ben kelt privilegiumban ugyanis a király az ő „luprecht-szászi legkedvesebb“ vendégei kérelmére nekik következő jogokat biztosítá: 1. hogy minden vagyonukkal szabadon költözködhessenek; 2., hogy a vérengzés, tolvajlás és emberölés kivételével, minden más ügyekben saját helyi hatóságuk ítélhessen; 3., hogy az általok választott papjoknak vetés és bortizedet adjanak; kivételes egyházuk az esztergomi érsekség alá tartozzék s a plébánosnak minden 50 hely után egy márkát, szüret s illetőleg hegy-váltság-szedés idején pedig egy ebédet és vacsorát adjanak. 4. Kapunkint Mihály napján két nehezéket (pondera), országos gyűjtés alkalmával pedig a rájuk eső részt fizessék a király számára; 5. A község lakosai nyelv és nemzetiségök különbsége nélkül egyenlő szabadságot élvezzenek; 6., a határbeli földeket, hegyeket, völgyeket és vizeket jogosan használják. A „Bereg“ nevű erdőben pedig egy napi járó távolságban tetszésök szerint legeltessék marháikat és gyakorolják a faizást, 7. Az örökösök nélküliek hágyatékukról szabadon rendelkezhessenek s az ur vagy alispán a hágyatékból mit se vehessen el. 8. Vásárjaik szombat(n)*) tartassanak s a vevők és eladók szekerenkint egy denárnál többet ne fizessenek; 9. A közéjük érkező főispánnak adjanak egy ebédet és vacsorát. Záradékul megjegyeztetett, hogy ki az odaváló szabad embert megháborgatná: azt a király haragja sujtsa.

E kiváltságlevélből kitünik 1., hogy e hely már 1247. előtt Lampert illetőleg Luprechtszásznak neveztetett; 2., hogy e hely már a tatárdulás előtt virágzó lehetett; 3., hogy abban a földmű-

*) Hogy e korban a vásárok leginkább szombatnapra adattak, annak oka a zsidók és izraeliták elleni tüntetésben rejlik, mint kik e napon ünnepek miatt a vásárban részt nem vehettek.

velés és szőlő és kereskedelem is divatozott; 4., hogy a közseg saját lelkésszel és templommal birt; 5., hogy különböző ajku nép — kétségtelenül a törzsökös magyar és bevándorolt németiség — lakta s végre, hogy a lelkésség a kivételesek közé tartozott.

A város e szabadalmaait megerősíté 1271-ben V. István király, ki szintén e tájon gyakran megfordult és 1255-ben megerősíté a várost a Micz és Basa vizek közt elterült Urkur-telek nevű elpusztult s uratlanná vált helység birtokában s ki 1264-ben a királyné birtokául régóta szolgált Tisza-vidéket is elakarta foglalni, miért azután Orbán pápa által megfeddetett s Szőlös és Királyháza elfoglalásától eltiltatott*).

Beregszász ez időben oly virágzó volt, hogy abban megyei törvényszékek és gyűlések tartattak, mint azt illető fejezetben előadtam.

1320-ban I. Károly a luprechtszászi polgárok panaszára, Váradon a keresztfeltalálása ünnepének negyedik napján meghagyá a beregi főispánnak, hogy a tisztek a lakosok peres és bel-ügyeikbe illetéktelenül ne vegyüljenek, az ő vendégeit előbbi szabadalmaik ellenére ne zaklassák, mert azok csupán neki — a királynak, ki földesurok volt — kötelesek fizetni adót s őket kiváltságaik gyakorlatában ne korlátozzák**). E kibocsátványt Róbert Károly 1325. ujjolag megerősíté.

1323. Károly az egri püspökség birtokait és kiváltságait megerősítvén s e kibocsátványát a nevezett püspökség tizedjoga alá vett vármegyékben Fülöpi nádor által kihirdettetvén: a nádor azt ekkép tette: „Filep nádorispán, kunok birája, szepesi és ujjvári főispán, minden nemes, nemtelen és bármely sorsu s állapotu embereknek Heves, Ujjvár, Borsod, Abaujjvár, Külsőszolnok, Ung, Bereg, Ugocsa, Szabolcs és Zaránd vármegyékben lakozó embereknek, kik azt látandják, barátságot illendő becsülettel. Tudjátok meg: hogy a nagyméltóságú Károly király urunknak, Isten kegyelméből Magyarország dicső királyának a tisztelendő egri szentegyháznak tizedéről s egyéb jogairól és kiváltságairól hozzánk intézett levelét vettük stb.“***).

Hogy ez időben a német lakosság itt tulnyomó volt, kitünik onnan is, hogy német birája vala; névszerint 1327-ben Eberhard fia Péter, kinek atyja volt Kunt comes, nagy-muzsalyi birtokos; s a

*) Pray, Annal. I. r. 138.

**) Beregszász városi levéltár.

***) Kaprinai II. 257.

város akkor a jóllét tekintetében folytonosan emelkedett. Így Lajos király Visegrádon 1342. sept. 2. kelt kiváltságában különösen kiemelés, hogy mivel e szabad királyi város („libera civitas nostra“) Oroszország közelében s a határszélen fekszik, megérdemli, hogy különös kegyelemben részesüljön s egész parlós joggal is ellátván azt, feljogosítá, hogy bírósága a határában elfogott nemes és nemtelen felett ítélhessen s lakosai csakis a helyhatóság és ne a megye törvényszék alá tartozzanak. Továbbá megrendelte hogy a város, ha a tárnokmester minden 4—5 évben egyszerre oda érkezend, őt rangjához illően ebéddel és vacsorával lássa el. Minden évben köteles legyen a város 10 ötvenköblös hordóbort és ne többet a munkási várhoz szolgáltatni*). Lakosai a király és királyné erdeiben épület- és szerszámfát szabadon vághasznának s Lampertszállásra szállítsanak, úgy szintén gabonaterméseket is megőrlés végett szabadon bárhova vihessék. E szabadalmat megerősíték 1363. György nevű bíró kérelmére Lajos, 1419. Kasán Zsigmond, 1524-ben Mária és 1548. jul. 22. Bécsben I. Ferdinánd. —

Nagy Lajos, valamint anyja Erzsébet, ki Beregszászon udvart is tartott, a várost különösen gyámolítván, az a XIV. században felső Magyarország egyik legvirágzóbb városa vala, melyben a kereskedelem, földművelés és ipar s így a kiváltságos jogokat nyugodtan élvező közönség jólléte fokankint emelkedett; érdekükben állván a város felséges birtokosainak, kik Beregszászt Oroszország iránti politikai tekintetben Lengyelországhoz való közelsége miatt fontosnak találták s ez okon itt gyakran személyesen is megfordultak, annak jóllétét emelni. Erzsébet királynénak Maroch a beregi főispán volt egyszersmind főlovászmestere is, s udvarához a környék nemes ifjaiból álló udvarnoki személyzet s káplánja tartozott. Így lelkészül emlittetik 1365. János és hadapródul Homoki Bálint és Óbégányi Cseh Jakab.

A városi előljáróság pedig a bíróból és 12 tanácsosból állott, míg a város vagyonosabb polgárai — a „hospites“ a kúltanácsot alkották, s így a község ügyeibe közvetlenül befolytak. 1349-ben volt Miklós a bíró, kinek panaszára később, 1353-ban Erzsébet királyné Marocsa főispán és főlovászmesteréhez intézett leiratában meghagyta, hogy ne engedje, miszerint a tisztek a lam-

*) Egy köből 20 itczéből állott; e tájon a szüretelő edények közt egy ily két fülű veder, maiglan köblös-nek neveztetik. Beregszász városi levéltár.

pertszászi polgárokat a faizás gyakorlatában a királyi erdőben korlátozzák s marháikat a város határain kívül eső legelőről elűjtik. —

1356. perlekedett Homoki Demeter fia Péter, Homoki Ivahum fia Pál ellen Miklós országbíró előtt egy a (Luprech) Beregszász város határában levő szőlő iránt, melyet az István comes városi bíró, 12 hites tanácsos és az összes vendégek közönsége jelenlétében törvényes szokás szerint*) kiállított öröklevél értelmében 1330. évben Ivahum fiai Demeter, Pál és Benzének mostohájok Ivahum özvegye Ilona asszony 2 márkáért akkép engedett át, hogy Pál kifizetvén a két márkát, a szőlőt maga használatába vette. Felebbvitel folytán ez ügyben az ország bíráiból s nemeseiből Visegrádon összeült törvényszék ítelt; Homoki Péter részéről ügyvédül Salamon fia Miklós járván el.

1364. évben Erzsébet királyné Beregszászról rendelé el azon ardói határjárást, melyre nézve Lajos király 1464. Szent-Mihály őrangyal napján szintén Beregszászról kelt kibocsátványában kiküldé a leleszi konventet és királyi emberül kijelölé Jánost, a Lumpertszászon lakó királyné udvari káplánját. 1365-ben Konák István nagy-muzsalyi nemes a luprechtházi határból egy területet elfoglalván, e miatt Erzsébet királyné által a leleszi konvent közbejöttével perbe idéztetett**); csakugyan 1366-ban a beregszászi Szaniszló martir nevű kolostor apáczái is panaszkodtak Konák István és Muzsaji Gyula fia János ellen foglalás miatt***); majd azonban 1368-ban ez utóbbiak léptek fel az apáczaik ellen foglalás miatt, állítván, hogy ezek a Kigyós felőli határt megtörték s itt szőlőiktől a hegyvámot szedetik. A vizsgálatattételre kijelöltettek királyi emberekül Anarcsi Fábán és Miklós, Buzei Beke és Pál§). Ugyanakkor Borsovai Tamás fia János több beregszászi polgárt a városon keresztül folyó patak miatt megvervén, lóval megtapodtatván, megsebesítvén s egyet nyíllal meg is ölvén: onnant Lajos király Lipcséről (3. die festi beatae M. Magdal). őt a királyi szék elébe idéztette, kijelölvén királyi emberekül Mocsolai Henriket, Homoki Bálintot és Kismuzsaji Jánost.

1369. Bubek György a királynő tárnokmestere Visegrádon kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy kiküldendő

*) L. a városi pecsétről szóló ezikket.

**) Lelesz, Prot. Act. I. 12. sz.

***) U. o. 24. sz.

§) U. o. 10. sz.

hites embere által idéztesse meg a törvényszék elé a luprechtszászi hóhért Benchet, a kaszonyi bírót Miklóst Balázsfiat, Benedek, János és Tamás kaszonyi jövevényeket (hospites), Mihály beregi bírót és 12 hitesét a bégányi Cseh Jakab elleni ügyben. Királyi emberekül kijelöltettek Homoki Demeter fiai Bálint és György, Guthi Simon fiai Zovard és János, Kerepeczi Miklós fiai Máté, Markos és András. Az okmányra feljegyeztetett, hogy Kéri András által a husvétii nyolczadra idéztettek meg*).

1370. Erzsébet királyné Diósgyőrött Szentháromság ünnepe előtti szombaton kelt rendeletében a leleszi konvent közbejöttével Pál beregmegyei alispán által egy a megyei közönséghez szóló iratot kézbesített s a választ bekívánta**). 1371-ben Lajos király megidéztette a leleszi konvent által Rozsali György, Kölcsei Dénes, fiai, János és Miklós, királyi emberek kijelölése mellett, János beregszászi plebánost, Györgyöt a volt bíró testvérét, Jakab bírót és Hanko hóhért s más polgárokat a királyi szék elé azért, mert Hermann nevű volt bírót megbántották***); a megidézést annál inkább sürgeté, mert vádlottak Hermantól az iratot elfogadni nem akarták§).

1377-ben István (János fia) beregszászi (luprentzaza) bíró és 12 tanácsosa s a polgárok közönsége előtt tett bevallás szerint Miklós Laczk fia beregszászi polgár és neje, fiai István, Márk és Demjén s leányok Lena egy Muzsaj határ felé a határgödörnél Nagy Pető fia Mihály és Muzsaji János szőlői közt fekvő szőlőt, mely hosszában Vámos János szőlőjénél és lent a völgynél végződik, 100 frtért Csernavodai Istvánnak eladta§§).

1388-ban Beregszászon („Lompertháza“) Bebek Imre országbíró rendeletére a beregmegyei nemesek közgyűlést tartottak, melyben a többi közt Eszei Imre panaszára, hogy Csaszlonchi Péter a Latorczán levő hidját elrontotta, a meg nem jelent panaszolt felet birságban elmarasztalta§§§). E per még 1399-ben is folyt.

1400-ban Meyber Péter levén a bíró, ez alatt folyt a viszálykodás Kállai Miklós tiszte Oroszi Fábián fia Lászlóval a város birtokához tartozott Czibik (Csibik) nevű puszta miatt; Csoma nevű puszta birtokába pedig 1428-ban beiktattattak a polgárok Pósházi

*) Lelesz. Prot. Act. I. 19. sz.

**) U. o. Prot. Act. I. N. 1.

***) Lelesz. Prot. Act. I. 14. sz.

§) U. o. 17. sz.

§§) Zichy-Cod. IV. 1. lap.

§§§) Zichy-Cod. IV. 378.

Adorján királyi ember s a leleszi konvent által, mely birtokok iránt azután századokon át perelt a város. (L. Csoma).

Hogy az ide való polgárok s jövevények a becsülés magas fokán állottak e korban, kitűnik onnan is, hogy a vidék régi birtokos nemes családjaival házassági s így rokonsági viszonyba léptek; így 1441. évben Stéber Péter ide való polgár birta nőül Homoki Erzsébetet; kit valamint nővérét Homoki Margitot Ulászló király fiúsítván, atyjok Homoki Demeter homoki birtokába beiktattattak előbb zálogczímen, később 1464-ben pedig Mátyás király parancsa folytán, örökösödési jogon,

1495-ben Csáktornyai Ernuszt Zsigmond és Ernő kapván zálogul a munkácsi uradalmat, annak tartozékául emlittetik Lompertszász város is; azonban már azon évben (Beregszászon in festo ascensionis Domini) kelt iratában Geréb László erdélyi püspök és testvére Geréb Péter országbíró, mint Beregszász birtokosai kinyilatkoztatják, hogy a város népességét emelni óhajtván, az új megszállóknak, ha új lakhelyet építenek hét s ha elpusztult telekre telepednek három évi adó- és tehermentességet ígérnek s hogy ily iránybani intézkedésről a munkácsi vár tiszteit utasították.

Azon évben Ulászló király Budán (feria 2. post festa S. Trin.) az ország és megye rendeihez s gróf Vingárti Geréb Péter országbíróhoz intézett nyiltlevelében megerősíté a (bereg)szászi polgárok előbbi szabadalmát s a polgárokat még különösen azon joggal felruházta, hogy midőn élelmők keresése végett az országban utaznak, őket sem személyökben sem áruikban senki meg ne károsítsa, megsértse vagy letartóztassa vagy idegen bíróság elé állítsa, hanem, hogy minden adóságaik vagy kihágásaik miatt őket saját helyhatóságuk előtt keressék; valaminthogy tőlük kereskedés közben se vámért, révért se a harminczadon — az előbbi királyoktól megállapított két denárnyi helypénzen kívül — díjt senki se követeljen. —

1504-ben beiktattatott zálogczímen a „Beregszász-“nak első ízben okmányilag nevezett város s az itt szedetni szokott vám birtokába bérteki Drágfi (György*). Ez alkalommal királyi emberül eljár Hetei Boldizsár.

1507. Budán (feria 6. pos. fest. S. Corp. Xti.) megerősítvén a király Literáti János bíró és Hen (Hő) Ambrus esküdt bíró kérelmére a Béla és István királyoktól nyert kiváltságokat, ebben

*) Lelesz, Prot. Stat. V. D. 220.

a városra vonatkozólag ez foglaltatik: „Civitas nostra Beregszász alias Luprechtszasza.“ Ugyanakkor ő a város, mint a munkácsi uradalom tartozékába is beiktattatott.

1549. Huszti Pesthy András és Huszti Máté Muzsá Borbálától elcseréltek a beregszászi területen egy vizimalmot egy szőlőért Nagy-Szőlősn.

1566. évben nagy pusztítás érte a várost, mely régi fényéből a változott földesurak alatt már is sokat veszített. — Ekkor ugyanis a Szapolyai János tokaji táborából visszatért tatárok utjokat erre vevén, a várost felgyújtották s kirabolták, a népet nagy sokaságban elhűrezolván; ez alkalommal megégett az árok-utczában 56 s a felszer-utczában 26 ház, de a többi részekben is dúltak, úgy, hogy a következő évben tett adóösszeírás alkalmával nem találta-tott az egész városban csak 48 népés hely, a többi pedig elpusztult, nevezetesen az árok-utczában 56, felszer-utczában 26, malom-utczában 36, szentlélek-utczában 24, és az ardó-utczában 57, összesen 199 üresházhely. Az új városban 2 porta számlattott. Nemcsak a földesurak tisztjei, hanem a reformatio rémkorszakában beállott féktelenség s a környéket s különösen Munkácsot megszálló hadseregek zabolátlanságai okozták a város hanyatlását, mely az anarchia folyamában minden oldalról zaklattatott s kiváltságai élvezetében korlátoztatott. Dálnoki Székely Antal, a császári kormány által pártolt csapatvezér is önkénykedett itt, erőszakkal tevén foglalásokat különösen a Beregszászból elűzött többrendbeli szerzetesek vagyonára tevén kezét, mi ellen a város sikeretlenül tiltakozott. Ugyszintén Mágócsi Gáspár is, ki 1579-ben nyert papi birtokot itt és Kigyóson a munkácsi uradalomnak zálogbirtokosa lévén, a város jogait kevéssé vette figyelembe. 1591-ben Báthory István katonái itt több nemes birtokos borait elfoglalván, ő megígéré a megyei hatóság előtt, hogy azt az illetőknek megtéríti*).

1603. beiktattattak osgyáni Bakos Borbála, Nagymihályi Margit, sövényházi Móricz Márton egyezés folytán a beregszászi, doronji és egyéb hevesi és zempléni birtokba; valamint Zendahelyi János munkácsi főnök a Rakóczy Zsigmond és Mágócsi Ferencztől adományúl nyert a Nagymező és Tórafüggő nevezetű két szőlő birtokába**).

Nem kevésbbé zaklatták a beregszászi polgárokat Mágócsi

*) Beregmegyei levéltár 412. es. 38 sz.

**) Lelesz, Prot. Stat. XI. M. 134. sz.

Ferencz és Rakóczy Zsigmond, a város birtokosai, kik meg nem elégedvén a szokott szőlő és must-tizeddel és kilenczeddel, a termelt bormennyiséget a tulajdonosok akarata ellenére csekély áron megvették*) s ott működött ispánaikat és várbeli tiszteiket a polgárok szabadalmaitellenére élelmeztetni rendelték: mi annyira elke-seríté a lakosokat, hogy II. Rudolf királynál kerestek orvoslást, ki panaszkodván 1603. április 2-án Prágából kelt rendeletében meghagyta Mágócsinak, hogy a város régi kiváltságait tiszteletben tartsa s a dézsmaszedést a régi szokás szerint eszközöltesse. Ez ok-mányt II. Mátyás is Bécsből 1612. április 2-kán Kamundi János és Literáti Bekesi Tamás beregszászi küldöttek kérelmére megerősítette.

1611-ben meghalt Beregszászon Mágócsi Ferencz ungvári ezredes 40 éves korában; özvegyét szerdahelyi Dersffi Orsolyát azután 1612. nőül vette gróf Eszterházi Miklós, ki bájos kezével a munkácsi várat s az ahhoz tartozó nagy uradalmat is nyerte.

Az új birtokos mindjárt eleinte jószágai kezeléséhez erélyesen fogván, szigorúságát különösen Beregszász irányában a legkiméletlenebb módon érezteté. Ugyanis, midőn a beregszászi polgároktól az új törvény, kiváltságaik és a gyakorlat ellenére a bortizedet nem csak a köteles, hanem más szabad szőlőktől is még pedig bent a városban az uradalmi udvaron szedetni rendelte s a helyszínén vizsgálatot tartó szedők ennek folytán a borházakat és „kalibákat“ (Casa) sorra felverték, s azokból száz hordónál többet erőszakosan elvittek, a jogaikban sértett lakosok ebbe belenyugodni nem akarván, hivatkoztak kiváltságaikra s a szokásra s az önkényes eljárás ellen tiltakoztak, min Eszterházy felindulván, többeket a tanácsosok közül letartóztatott, fogva elhurezoltatott s heteken át lebilincselve tartott, a tiltakozók nyakára pedig kétizben kiküldé Munkácsról gyalog és lovas csapatait, a katonákat executio-képen beszállásoltatván az egyes polgároknál; végre midőn ily zaklatásokkal sem törhette meg a lakosságot, a piac közepén bitófát, kereket, pallóst, hegyes karót és kivont karddal ellátott pelengért állíttatott fel s e kínzó eszközöket és színhelyt a rögtönbiráskodási és pallósjoga jeléül két hétig őriztette puskáisaival; mit a lakosok végre meguntván, megrémültek s a téli hideg idő daczára nejeikkel, gyermekeikkel s elszállítható ingó vagyonaikkal a város-

*) Még a XVII. század végén (1690.) is divatozott itt, hogy a polgárok borait, ha az uraság megakartá venni, 2 frttal olcsóbban tartoztak átengedni mint rendesen kelt. (Azonkoru urbárium).

ból megszöktek s részint a közeli hegyekben, üregekben s barlangokban, részint a falukban idegenek hajlékaiban keservesen nyomorogtak, míg az időközben Bécsbe utazott Vajda István főbíró Mátyás királytól védlevelet nem hozott a szorongatott község oltalmára.

E zsarnokság ellen azután a polgárság a felsőbbbségnél panaszt emelvén, betlenfalvai gróf Thurzó György nádor bitsői várában 1613. feb. 13. kelt rendeletében meghagyta a leleszi konventnek, hogy a nyomozást tegye meg a helyszínén, a vizsgálathoz királyi emberekül ajánlván Gulácsi Istvánt, Harthányi Ferenczet, Bégányi Andrást és Sebestyént, Daróczi Jánost, Borsovai Gábort, Oroszi Tamást és Halábori Miklóst. Ennek folytán csakhamar megjelent Debreczeni György leleszi konventbeli áldozár Borsovai Gáborral, kik Beregszászon kihallgattak 69 tanut, azok közt számos nemest, kik a törvénytelen tényállást beigazolták; a vizsgáló küldöttség egyszersmind megsemmisíté Benedek Mihály lovát is, melyet a nála beszállásolva volt drabantok, névszerint Benecs István és Besse Mihály homlokán megvágtak*). A vizsgálat eredményeül 1613-ban Thurzó György nádor meginté Eszterházit, hogy a beregszászi polgárokat a bortizedre nézve kiváltságaik ellenében ne zaklassa**).

Eszterházi 1613. jószágait tiszttartója, Körössi István által számbavétetvén: eszerint akkor Beregszászon a polgárság fizetett telekbérül 153 fjt 25 denárt évenként; tartoztak a lakosok termény és bortizedet és kilenczedet adni, a „csepegést“ (asszubortól) is; a dézsmaborból 16 hordó illetvén a református lelkészeket; tartoztak továbbá az urasági Nagy-szunyog nevű szőlőt megművelni, miért négy kőből buzát kaptak, míg a „barátok földessei,“ a mint az ő embereiket nevezték, a kisbocskor nevű szőlőt művelték, ezért ők két kőből buzát kapván; e papi munkások szintén tartoztak bortizedváltsággal györgy-és mihálynapra adó fejében 50—50 pénzzel, ellenben az újvárosiak a várbeli uraságnak nem tettek szolgálatot, mert az ispotály részére művelték a szőlőt. Az idegen házatlan szőlőbirtokos tartozott hegyvám fejében 1 forinttal, 2 kalácsesal és 1 kappannal. Az egész helyes tartozott 1 forintot fizetni, a 12 esküdt bíró, a főbíró, 6 kerület, vámos, jegyző, csordás és más pástörök adómentesek voltak, hanem ezért a tized szedésnél közreműködni köteleztettek. Továbbá tartoztak a városbeli polgárok az ő hordókat kijavítani és abroncsoltatni, évenként 32 hordóbort az ura-

*) Leleszi levéltár.

**) Budai kam. lev. 744. cs. 10. sz.

ság javára kiméretni, miért a korcsmáros minden hordótól 25 pénzt kapott és szüret idején 32 ökröt a beregszászi széken kivágnatni s a pénzt beszolgáltatni. Az itteni hidvám jövedelme akkor esekély volt; a tizedszedés idején a vásárvám a dézsmaszédót, haddan a birót illette. Őszi vetésből szintén adtak tizedet; az itteni hegyen levő urasági kőbányának fele haszna a bányászoknak járt, valamint minden bokorkótól 1 köböl buza; ezekre is a város felügyelt. A város köteleztetett évenként a munkácsi vár fentartására száz öreg szálfát bevinni s az építésre elegendő embert kiállítani és kívánatra előfogatot adni és szeri járni, azaz a rendelethez képest szántani, vetni és kaszálni. A malomjog is kizárólag az uraságé lévén, az itteni háromköre járt malom jövedelméből $\frac{1}{4}$ rész a földesurat, $\frac{1}{4}$ a papot, $\frac{1}{4}$ a deákokat és iskolamestereket s az utolsó rész a molnárokat illette.

Ebből kitünik immár, miként a IV. Béla király ideje óta annyi kiváló jogot élvezett városi közönség sorsa ez idő folyamában mindinkább mostohává vált; de bizonyos az is, hogy a 13. századbeli telepítvényesek, a királyok egykori kedvelt vendégei, az eltűnt három század viharai közt lassan-lassan mind elpusztulván, az üresen maradt helyekre idegenek szállottak, kik a multa nem tekintvén, önként hajták fejüket az igába, melyet a város földesurai elejökbe toltak s közönséges jobbágyokká süllyedtek.

1625. Bethlen Gábor volt Beregszásznak birtokosa, ki a város javára működött. Annak özvegye 1632-ben Ferdinánd helybenhagyásával badalói Bálintffy Balásznak adományozta az Ujárokutczában volt nemesi kuriát egy Bernáth, másképp Szabó Péter által birt Pázsit nevű szőlővel együtt. 1633-ban Rákóczy György és neje, Lorántffy Zsuzsánna vették birtokukba a várost. Az 1645-ik évi urbéri összeírás szerint találtatott itt 46 ökrös jobbágy, 203 gyalogszeres, 53 özvegynő, 46 alkalmazott és szolgál, 50 zsellér és 33 pusztá hely. Adómentes volt csupán az udvarház, a papi és iskolai épületek, az ispotály és a két városház, melyek közül az egyik 1640-ben szállott a városra. Az ujjvárosiak közül az ispotályhoz szolgált 30 jobbágy, a papoknak pedig 17, összesen 47 jobbágy 41 házhelyről. A majorsági szőlők adtak évenként ily termést: a Hágocsó 68, a Kerekhegy 83, Kálmár 66, Tellye 78 és a Boeskor 109, összesen 404 hordót. Az első szőlőt a beregszásziak, a másikat a váriak, a harmadikat a beregiek és ujjalusiak, a negye-

diket a krajnavidékbeli magyar jobbágyok s az ötödiket az oroszok tartoztak megmunkálni*).

1646. sept. 19-én folyamodott a tanács Debreczeni Tamás munkácsi uradalmi főnökhöz, hogy a birák és kerülők adóját szüntesse meg, mert ezek nemcsak a tized beszédese, hanem a szeke-resek, előfogatok kibajtása s más uri dolgok véghezvitelében fáradoznak, mire ily határozat hozatott: „Igy értvén a dolgot immár, minthogy dézsmájokat megadják mindenekből, mind az adójakat. Tanácsemberek és kerülők maradjanak előbbi állapotjukban, az adófizetésekből ne adjanak adót a mi kegyelmes Urunk jó akaratjaig. In Sárospatak, sept. 21. 1646. Debreczeni Tamás.“

1648. özvegy Szász Jánosné is folyamodott Lorántffy Zsuzsánnához, hogy szegénysége s tehetetlensége miatt mentené őt fel a várhoz való szerjárástól. Mire a jószivű fejedelemné kegyes válaszát sajátkezüleg így irta fela folyamodásra: „Igy lévén az dolog, ne bántsák az vár-mivel. In arce Munkacz, die 22. julii Anno 1648. Susanna Lorántffy mp**)

Különben Rákóczy György maga is lehetőleg kiméltette a polgárokat, mi kitűnik onnan, hogy 1643-ban megparancsolta várbeli tiszteinek, hogy a várost, ha oda mennek, élelmezésükre nézve ne terheljék.

1649-ben Rákóczy György özvegye összeiratván uradalmát, Beregszászon találtatott: 16 $\frac{1}{2}$ telken 18 marhas jobbágy, 127 $\frac{1}{2}$ házhelyen 153 gyalogszeres, „officialatus és mesterember“ 57. öregasszony 53, zsellér 72, pusztaház és telek 92, összesen 353 személy, 339 telek, 220 fuu, 119 ló, 43 ökör, 76 tinó, 260 tehén, 287 sertés, 139 méhkas és 621 vámköteles szőlő. Az uradalmi szőlők akkor adtak évenként 404 hordót. A várhoz szállítani szokott száz szűlfa fuvara helyett adtak évenként váltságul 50 frtot. Ez okmány szerint volt akkor a főbiró Nyerges Demeter, az esküdt birák pedig: Borbély János, Csizmadia András, Tóth Miklós, Lucza András, Lévai Dániel, Kovács Lukács, Kovács Mihály, Bogáti István, Samboki István, Makrai Mihály, Asztalos Tamás, Jánosi Péter és Óvári Gergely. Mindannyi magyar, miből kitetszik, hogy az egykori százszokból alig maradt fen utód. — Volt

*) 1613-óta úgy látszik az urasági szőlők kevesbültek, mert akkor 16 ily szőlő tartozott a várhoz, ugymint: Sarok, Hosszu, Horgas, Hegyes, Kalmár, Kerek, Csizsár, Aranyos, Nagybockor, Akol, Huzóka, Kőszálalja, Hegyemei Nagy-Szanyog, Sajka és Kisbockor.

**) Munk. urad levéltár. 1649. urb.

továbbá hat kerülő, Szabó Gáspár aludvarbíró, Móricz Péter gondviselő, Bányai János kulesár, 2 bodnár, 3 vinczellér, 1 vámos, 2 molnár, 8 kovács, 3 lakatos, 1 asztalos, 1 kerékgyártó, 10 cserépcsináló sat.

Az 1657. június 17-ke szintén egyik vésznapja Beregszásznak, mennyiben akkor dulták és égették fel a várost a bosszuálló lengyelek. („L. általános történet.“) Azt irván az áldozatok vére-től párolgó és füstölgő templom romfalaira: *Vicem pro vice reddo tibi, bone vicine!*

II. Rákóczy György a fentebb érintett szerencsetlenség okozója, 1660-ban elhunyván, utána neje Báthori Zsófia, fia Ferencz nevében is, át vette az uradalom kormányzatát. 1672. évben össze-irattván ő Dévai János és Thuránszki János nevű tisztei által itteni jószágát: beregszászi bíróul említették Eötvös Péter és találtatott a város területén 40 marhás, 118 gyalogszeres jobbágy, 20 lovas-marhás, 103 zsellér, 118 pusztatelek, 2 városház, 1 ispotály és 1 iskolaház. Az új városban pedig 1 főbíró, 13 marhás és ugyanannyi gyalogszeres jobbágy, 2 özvegynő, 7 zsellér és 1½ pusztatelek. Az urasági szőlők 378 hordóbort termeltek.

1680. Báthori Zsófia halála után menyee Zrinyi Ilona és később általa második férje Thököly Imre birták Beregszászt.

Az 1682-diki összeírás alkalmával találtatott itt: 260 jobbágy, 210¾ népes és 126¾ pusztaház hely; a lakosok kezén volt 46 ló, 148 ökör, 202 tehén, 443 sertés és 191 méhkas. Az iparosok közül volt ötvös 3, szabó 11, varga 7, csizmadia 12, gombkötő 2, bodnár 3, kötélverő 1, fazekas 4, kovács 5, molnár 4, kőműves 1, mészáros 10, borbély 2, kocsigyártó 2, szűcs 5, rézműves 1, lakatos 3, ács 2, szijgyártó 1. Az Újvárosban 40 jobbágy és 30 házhely.

A munkácsi vár ostromlása alatt az itt szállásolt német és labancz katonaság nagy zaklatásokat követett el s 1686. június hó 8-kán nagy veszedelembé ejtette a várost az által, hogy a várból Radics András vezérlete alatt ide rándult kurucz csapat hajnalban megrohanta a várost s a templomba és kerítésébe menekült labanczokkal sokáig csatázván, végre rájuk gyújtotta a templomot s várost s ékkép a lakosságnak nagy károkat okozott. (L. történet).

Vége 1688. a munkácsi vár a császári seregnek feladatván: az uradalmat Kollonics Lipót bibornok mint gondnok és Klobusitzki Ferencz mint igazgató kezelte, míg később azt II. Rákóczy Ferencz vette át.

A várost ért tömérdek csapás oly súlyosan hatott rá, hogy azt éveken át megsínle, a rommá vált városból a lakosok nagy számmal elköltöztek s a telkeket, földeket pusztán, üresen hagyák. Az 1690-dik évben felvett urbéri összeírás e szomorú állapotot ekképen festi: „Noha ezen Beregszász városa némely méltóságos fejedelmek idejében, kiváltképen boldog emlékezetű Lorántfi Zsuzsanna fejedelem asszony ő nga uralkodásaig igen szép dispositio nga gubernium alatt tartatott, úgy, hogy akkori mélt. földesurak gratiája édesítette inkább az embereket ide, mintsem idegenítette, arra nézve a városnak minden rendtartási, valamelyek a régi conscriptiók szerint annotáltattak a város javára, hasznára, mindazok a feljebb notált időkben nem víváltattak, sőt inkább a városnak minden rendbeli lakosi az ő régen bevett és usuált állapotjokban megtartattak. Intervenialván pedig a fatalis esztendő, melyek a sokféle elviselhetetlen pusztító nyomorúságokkal teljesek voltak, melyek kiváltképen kezdetötlenek circiter ab anno 1660. és még ma is azokban meglőlt keserves szorongató inséget meleg könyben habzó szemekkel nézheti és emlegetheti ezen város lakosainak nagyobb része, melyre elég bizonyosság a szépen rakott utcákból mezőre változott régi pusztatelkek.

Járulván ezekhez ama soha elnem feledhető város színét és javát megemésztő rettenetes rendkívül való tűz miatt megégett 1686-ki nagy kárvallása ezen városnak, melyre is a fundamentumokban való szenes oszlopok a tűz ereje miatt rakásokra omlott kőfalak, melyeknek is imitt-amott csak a ruderaí maradtak fenn, eléggé bizonyosságot téveszen.

Ekkor a város uri szolgálatait és tartozásait elősorolván, megjegyzi: Megvolt eleitől fogva s most is megvagyon, hogy a vár épülésére tartozott a város vitetni épületre való gerendát arruatim per Nro. 100, ha pedig azt nem prostályák, szokták azt redimalni fl 50, megtekintvén peniglen a városnak mostani időbeli nagy romlását, ezen fának vagy ennek árának prostálása exgratis pectabilis Dni Administratoris ad beuplacitum Dni Tenestris suspendáltak*).

E nyomorúságos állapotban működött bírónál Paumann József, ki a politikailag is nehéz időkben bölcsen igyekezett vezetni a város ügyeit, nehogy az azt lakó s érintő ellenséges csapatok még inkább szorongassák azt. Erről érdekes adatot nyújt N e r g e r O

*) Azonkoru urbárium a munk. urad. levéltárban.

E. egy es. lengyel lovas ezred parancsnokának 1698. július 18. persét alatt kiadott elismerése, melyben bizonyítja, hogy jóllehet Gandal Lajos a szepesi kamara kiküldött biztosa július 7. előtt a beregszásziakat nyílt lázadóknak és „plus quam kuruczonos” jellemzőssel illette: ő ellenben bizonyítja, hogy itt szállásolván, a várossal a legjobb viszonyban volt sőt arról győződött meg, hogy a polgárok ő felségéhez hívek*.)

1699-ben II. Rákóczy Ferencz alatt összeírattván a munkácsi uradalom s így Beregszász is, e szerint a dijt fizető polgárok itt ily sorban laktak: Az Árok-utczában: Istrán deák, Gemzei, Szikszay, Eötvös, Csernei (kinek telkét sikátornak fordították). Eötvös, Gemsei, Pogány, Bereczki, Varga, Erdődi, Karján, Virág, Gömbkötő, Tecsí, Köntes, Vay, Portörő, Rettegi, Szücs, Jenei, Kocsis, Móricz, Szücs, Mándoki, Oláh, Csizmadia és Tecsí. Árok-utczá másik sorjában: Cserődi, Dűcső, Csök, Balogh, Kovács, Gyulai, Kereszturi, Molnár, Csoma, Képes, Borbély, Técsi, Dunai, Komáromi, Gyalui, Simiqius, Andreásdeák, Nagy, Eötvös, városháza, Csizmadia, Fülep, Lázár, Szabó, udvarház, Beregi, első parochia, Kis, Dobrai, Szücs, Szabó, Gangos, Ágoston, Szilágyi és Borka. Más soron: Eötvös, Fazekas, Köntes, Ágoston, Bazo, Szücs, Nagy, Székely, Tokaji, Rései és Tóth. Sikátor viz felé: Eötvös, Basso, Sziogyártó, ecclesia, Csernel, 2-dik parochia, Takács, iskola, ispotály. — Hatházi-utczá, felszer: Szikszai, Borbély, Pap, Rettegi, Somi, Viski, Csarké, Kepes, Balázsi, Képes, Técsi, Szász, Petes, Somi, Técsi, Sas, Csicseri, Boldizsár, Szőlősi, Bay, Egri, Kormos, Szeles, Izsó, Kopasz és Szabó. — Akasztó-utczá: János, Filep, Gömbkötő, Kis, Kovács, Szabó, Kósa, Fazekas, Homonnai, Fazekas, Csokoli, Kőmives, Biró; a másik soron: Varga, Pásztor, Baranyai, Bodnár, Borha, Balási, Boros, Kondor, Báthori, Janko, Magyar, Molnár, Borbély, Csekei, Janko, Kovács, Kállai, Borbély, Elek, Verbőczy, Fornosiak pusztája, Seres és Szabó. Akasztó utczának darabja: Szabó, Görög, Kovács, Ekora, Bányai, Szabó, Eötvös**). Kis-utczá: Lakatos, Váradi, Szentes, Zamboki, Hentes, Kovács, Hontes, Szabó, Mészáros, Varga, Mándoki, Rettegi, Csergő, Tokaji, Móricz, Czehelyi, Méhes, Kis és Szabó. A másik soron: Kis, Domokos, Szabó, Nagy, Pika. (Uzigány), Sánta, Tar, Erős, Szücs, Szabó. Szénégető-utczá:

*) Eredeti okmány a beregszászi városi titkos levéltárban.

**) Az Akasztó-utczá neve később Naményi-utczára változtatott.

Szilágyi, Komonesi, Palics, Sipos, Balla, Földesi, Lueska, Kántor, Csákány, Kántor, Kis, Gemsei, Kelemen, Sas, Nagy, Varanai, Szekeres, Kaskötő, Bakos, Földesi, Szabó, Fazekas, Zsoldos, Hecei, Ádám. A másik soron: Miklós, Elek, Bécsi, Pap, Maszkai, Fílep, Csók, Nyerges, Gyarmati, a városháza. Ardó-uteza: Seres, Sziogyártó, Kásás, Szabó, Gyarmati, Pósházi, Vári, Pál, Balósi, Varga, Kis, Bajza, Bodnár, Viski, Csürke, Damai, Joó, Rádi, Lueza, Tibor, Rádi, Valkócz, Joó, Kigvósi, Baranyi, Balyi, Bajza, Nyakas, Fazekás, Kontyos, Szántó, Tóth. A másik soron: Imre, Fazekas, Imre, Csürke, Szőlősi, Balázsi, Márton, Debreczeni, Baghi, Belai, Mészáros, Szabó, Molnár, Szalontai, Mészáros, Tóth, Bortöltő, Rádi, Szürti, Técsi, Fejér, Eötvös, Sziogyártó, Szűcs, Csieseri, Balázsi, Fias, Tóth, Dunai, Balázsi, Lueza. Az első Hostanczon*). más néven Kis-Kassán: A vízfelől való soron: Dobos, Pesti, Técsi, Lakatos, Varga, Portörő, Balogh, Eötvös, Vass, Csizmadia, Csengeri, Szász, Bereczki, Eötvös, Borbély. A hegy felől való soron: Pesti, Szabó, Szűcs, Tardi, Dobos, Fazekas. A második Hostanczon, a barátok felől: Basa, Lakatos, Tóth, Fazekas, Balázsi. A harmadikban, Malom-uteza: Kántor, Nagy, Bencze, Dékány, Szőlősi, Tariska, Mezei, Szeles, Huszár, Gál, Somi, Bencze, Molnár, Kovács, Huszti, Halász, Varga, Molnár, Tariska, Vékony, Szilágyi és Sziogyártó. A negyedik Hostán, másképp Tót-utczában: Szabó, Szilágyi, Veres, Nagy, Pécsi, Lévai, Elek, és Mészáros. Az ötödikben, Akasztó-uteza végében: Csergő, Kis, Szabó, Balázsi, Gombkötő, Egri, Pócsai, Perbárt. A másik soron: Seres, Kovács, Kőmives, Szabó, Vámos, Jankó, Báthori, Pap, Técsi. A hatodik Hostán, Szénégető-uteza végében: Pénzes, Borbély, Rettegi, Fazekas, Rettegi, Siró, és Balázsi. A hetedikben, Ardó-uteza végén: Pataki, Somi, Valkóczy, Szabó, Pusztai, Técsi, Sziogyártó, Gangos és Sziogyártó; a másik soron, Balázsi, Kovács, Szőlősi, Medvés, Magyar és Szilágyi. Ezekből állott akkor Beregszász lakossága, egytől egyig magyar, kik leginkább földműveléssel s kis terjedelemben kézmivességgel foglalkoztak.

Az ugynevezett Ujváros**) még mindig külön községet képezett, bírája és tanácsának hatósága a folyó víz feléig s másfelől

*) Másképp Hostát, mi különvárost, városvéget jelentene.

**) XVI. századbeli okmányok szerint volt Beregszász hármasháros, mennyiben az Uteza és Ujváros nevű részek külön területeket képeztek. Egy 1570-ki okmány szerint „Oppidum-uteza” Pap-utczának is mondatott s a domokosok birtokához tartozott. (Megyei levéltár).

a kertek hátsó gyepüig (kertek végeig) s az utca végeig terjedvén. E külön hatóság szintén ítelt vér, ütés („kékmutatás.“) hatalmaskodás, ellenszegülés, lopás, paráználkodás s egyéb ily vétesség felett is birságilag, a díj a hatóságot illetvén. E határozat ellen ment a felebbezés a beregszászi tanácshez s onnan az uriszékhez. Az újvárosi lakosok csupán az ispotálynak tartoztak dolgozni s a beregszászi bika számára kaszálni. Szokás volt itt, hogy az eladó félkőből borral s a vevő szintén annyi borral, egy kenyérrel és egy fazék-étellel tartozott a bírót és a tanácsot a maga házához gyűjtven, megvendégelni, étkezés előtt a bíró háromszor fenszóval kikiáltván: „hogy ha valakinek joga lenne a vett örökséghez, most lásson hozzája;“ akkor a kenyeret felvette és ketté metszette, melylyeel a vett örökség megerősítetett a vevőnél*).

Az 1703-ban kezdődött szabadságharcz folyamában II. Rákóczy Ferencz többször személyesen megfordult Beregszászon; így 1705. decz. 20. és 21-kén: e napon bocsátá ki innen azon lelkes felhívását, melyben a vármegyéket fegyverkezésre buzdítá. 1709. január 29. Beregujfaluból, hol vadászott reggelizés után Laimaire francia mérnökkel a kőbányára kiment s azt megtekintvén, a rengeteg erdőkön át vadászva tért Munkácsra. April 16-án ismét vadászván a beregi erdőkben és Kovászó és Bereg közt a mezőn ebédelvén, éjszakára ide érkezett, hová Racsenszki nevű küldött is a fejedelem nejének leveleivel megjelent; 17-kén délig ő felsége magánosan irással foglalkozván, délután a szőlők megtekintésére kiment; 18-kán pedig viradatkor ismét a nevezett erdőbe rándult vadászni s Beregujfaluban ebédelt, hol délután rövid alvás után Saleur francia tábornagygyal sétálni kiment, ki e napon ide érkezett**).

1707-ben folyamodott a város Rákóczyhoz a hajdan birt, de idő folytán a földesuri jogok fejlődése közt elveszített pallósjoga megújításaért, másolatban mellékelvén kérvényéhez IV. Béla 1247. kiváltságlevelét is; azonban annak sikere nem lett***).

Az 1715: 91. t. cz. szerint Beregszász határőri és harminczadi állomásul kijelöltetett.

1717-kén a tatárok Beregszászig értek s pusztítást tevén, Máramarosnak visszafordultak.

*) Beregszászvárosi levéltár, prot. dom. parvus. 28. lap.

**) Rákóczy-Tár, kiadja Thaly Kálmán, Beniczky Gáspár naplója.

***) Budai kam. lev.

1726. Beregszász is, mint a munkácsi uradalom tartozéka, gróf Schönborn Lothár Ferencznek adományoztatott.

1731. épült itt az első megyeház. 1779. pedig a mostani emeletes. 1857. az udvaron egy nagyobbserű kezdett épülni, mely 1859-ben félbe hagyatott. (L. közigazgatás.)

1739-ben a város nagy részével együtt megégvén a város-háza is, annak felépítéséhez az uradalom meszet adott.

1742. a pestis 300-nál többet elragadott; kiknek pusztán maradt telkeikre azután 1749-ben franki németek telepítettek. — 1774-ben megégett az Árok-uteza.

1776. rendeztetvén a város és uradalom közt az urbéri viszony, találtatott itt 354 $\frac{1}{2}$ háztelek, melyek után bérül fizettetett 50—50 frt. szentmihály és györgy napon; uri munka helyett megállapított évenként 451 frt. 8 kr. váltságfizetés; a termény és bor dézsma fentartatott, úgy a kisebb királyi haszonvételek is; fentartatott továbbá az uradalom részére, hogy a városi tisztujitásnál hármassal kijelöléssel befolyjon; hogy a fellebbezés a városi hatóságtól az uriszék elé terjesztessék polgári ügyekben, ellenben büntártyakban a városi tanács jogköre megszüntettetett.

Szokás volt, hogy a tized-szedésnél a hatóság, különösen a jegyző is közreműködven, ezért ennek számára az uradalom 1750-ben utalványozott egy hordó bort és két köböl buzát, mely díjat a jegyző 1769-ig élvezte, akkor a működéstől fölmentetvén.

1759. intézkedett az uradalom az iránt is, hogy a tanácsba 2—3 római katolikus egyén is beválasztassék, minthogy a nagyobb számú és vagyonosabb protestánsok azokat szándékosan mellőzték volt. Az 1786-ki összeírás alkalmával találtatott itt házaspár, r. k. 72, g. k. 30 és ref. 218; lélekszámra nézve pedig: 422 r. k. 169 g. k. és 1098 református. 1803. volt összesen 375 ház Beregszászon s nyolcznak kivételével; a többi fából és vályogból épülve; hogy azóta, különösen 1849 óta mily rohamosan emelkedett e város, kitünik az 1870-diki hatósági összeírásból, melyszerint találtatott akkor itt 716 ház és 6272 lakos, kik közül 3129 férfi és 3143 nő; vallásra nézve pedig 1531 római és 718 görög katolikus; 32 ágostai, 2814 helvét evangélikus és 1177 zsidó. A lakosság kezén volt 373 ló, 3 szamár, 1275 szarvasmarha, 782 juh, 16 kecske, 1145 sertés és 155 méhkas. Az 1881. január 1-én tartott népösszeírás alkalmával pedig találtatott 3404 férfi és 3527 nő, összesen 6931, kik 839 házban laknak. Nagy haladás a XVIII.

század elején volt nyomorult állapotához képest. A város termékeny határa áll 7681 holdnyi területből, hasonló arányban emelkedett itt a föld és telek beese is, mert míg a 18. században egy belvárosi telek 20—30 frton és 1 hold szántóföld 10—15 renus forinton kelt 1822-ben, a város hatósági jegyzetek szerint, egy belső telek ezer, a szántó föld holdja pedig 1—2 száz forintba is került; egy akkori irat szerint a városnak a mészárszék tartásán évenként 1200 rfrtnyi deperditája (vesztesége) volt, a drágaság miatt. 1812-ben kibéreltetett a koresma és mészárszék összesen 2200 frton, a hidvám és a vásárdíjszedés 1200 frton; a város szőlője, melyet a jövedelem szaporítása végett az összes lakosság, nemes és nemtelen egyaránt megmunkálni segített, fermett 150 gönczi hordót; ebből azután kapott a ref. pap 4, a kath lelkész 2, az orosz pap 1. a ref. tanító 2, a bíró 2, a jegyző 2 hordóbort s közszükségre öt hordó adatott.

1836-ban állíttatott fel itt az állami levélposta hivatal, mely az előtt a szomszéd Ardóban volt.

1839-ben építette a város a Plenári-főle telken a nagy-vendéglőt.

Beregszásznak közhasznú intézményei és egyletei a következők: 1. a gyógyszerárak 1813. évben Lipóczy György volt az első, ki itt ez intézménynak alapját megvetette akkép, hogy a vagyonbukott Hak máramarosszigeti gyógyszerárát megvásárolván, azt felszerelésével és állványaiival legyűtt idehozatta; azonban Lipóczy sem boldogulhatott vele, mert három év múlva ő is megbukott. Ekkor, 1816-ban Tajnel Teofil nyert engedélyt arra, hogy újat állíthasson, még pedig a megyei közönség kívánságához képest azon előnnyel, hogy a megye maga megszerezvén a szükséges telket, arra közköltségen építtetett számára házat, mert egy jó gyógyszerárnak nagy szükségét érezte. Tajnel 1841. évben eladta a gyógyszerárt Royko Sámuel tiszaujlaki gyógyszerésznek, ki azt főül kezelte 1847. április 1-ig, mikor azt Buzáth Simon és Kajetán testvérek megvették; 1848-ban azonban ez utóbbira szállt s ő azt 1880-ig kezelte, a midőn elhunyván, fia Ferenczre ment át. —

1877-évben többszöri meghiusult kísérlet után Lang Jenő engedélyt nyert egy másik gyógyszerár felállítására, melynek helyiségeül választatott a Naményi utcában fekvő újvárosház. E díszes épületet emeltette szállodának Feldheim Mojzes, kitől 1877-ben tizenhatszáz forintért megvette Bloksay József, ki azt csakhamar átengedte a városnak, ennek átellenében áll a Péchi Tamás

által 1876-ban nagy költséggel felépített diszes lakház, melyet 1878-ban a beregszászi hitelintézet megvásárolt. Lang Jenőről átment a gyógyszerértár Nónai Győzöre és Tódorovics Jánosra.

2. Könyvnyomda 1846. alakította Deák György itt az első könyvnyomdát. Ő arról is nevezetes, hogy ő találta fel a nyomda-festéknek henger általi alkalmazását. 1880-ban megvették e nyomdát Deák Jánostól Nagy Lajos és Sallay Gyula, kik azt ujonnan felszerelték.

3. Beregmegyei olvasó egyesület.

4. Polgári olvasó-egyesület 85 taggal, alakult 1867. márczius 15. s a kormány által megerősített 1870. április hó 9-kén. Célja: a közmivelődés emelése. Evdíj 3 frt.

5. Evang. ref. ének-egyesület, 28 taggal, alakult 1861. új alapszabályai 1874. megerősítettek; a tagok évdíja 4 frt, különben fentartja magát a temetési díjakból.

6. Róm. kath. ének-egyesület, 36 taggal, alakult 1861-ben; célja: isteni tiszteletnél éneklés. Díja egyszer s mindenkorra 2 forint. —

7. Zászló és temetkezési társulat, alakult 1878., 36 taggal; célja: a tagokat s azok özvegyeit temetkezési költségekben részesíteni; van tagja 25. befizetés 40 kr.

8. „Világosság“ című szabad-közművesi páholy, 1870.

9. Beregszászi és vidéki nőegyesület, 1873.

10. Az országos segélyező nőegyesület fiókja, vereskereszt. 1879.

11. Gőzmalom-résztvény társaság. 1881.

12. Beregmegyei ügyvédi egyesület. 1872. Nem működik.

13. Beregmegyei községi és körjegyzők egylete. 1875.

14. A felső tiszavidéki házi ipar-terjesztő egyesület, alapított 1878. tíz évre, 144 taggal.

15. Önkéntes tűzoltó-egyesület, alakult 1878. nov. 24. mely alkalommal elnökül megválasztott Ekel György ügyvéd, alelnökül Jandrasics Antal polgármester. Horváth István főispán tiszteletbeli elnökséggel és gróf Széchenyi Ödön diszfőparancsnoksággal tiszteltettek meg.

16. Beregszászi hitelintézet háromezer résztvénynyel, alakult 1870. Működését megkezdé 1871. május 1. virágzó állapotban van.

17. Beregmegyei gazdasági egyesület; 1875. halva született.

18. Fazekas-takács ipartársulat, alakult 20 taggal 1874., szabályait megerősíté a földm. ipar és keresk. min. azon évi feb. 14. 1872. sz. a.

19. Pintér-kerékgyártó sat. ipartársulat, alakult 18 taggal 1874, megerősített febr. 27. 2247. sz. a.

20. Csizmadia- ipartársulat alakult 73 taggal 1874. s megerősített febr. 27. 2248 sz. a; ugyanakkor alakultak.

21. A szabó-czipésztársulat 27 taggal;

22. A timár-iparegyesület 30 taggal; van saját háza, és

23. A kovács-asztalos stb. vegyesipartársulat 47 taggal.

24. Izraelita magyar egyesület, alakult magyarosodási célból 1881-ben.

25. Az 1876-ban alakult Ifjúsági kör és az ugyanakkor alakult

26. Lövész-egyesület, már két év múlva szűneteltek.

27. A néhány év előtt szervezett borászati- egyesület 1879-ben feloszlott.

Beregszásznak az igen erős és józamatu s így nagy kelendőségnek örvendő bor-termelésén kívül, nevezetesen a malom- és timkőbányászata is. Leginkább a Nagyhegyen fordul ugyanis elő a hazánkban páratlan timkő, mint a trachytképlet egyik faja; ez legnagyobb részben földpátos részekből állván, elmállás által épen úgy mint a földpát kaolinná (porcelán föld) lesz. A mostani Borzlyuk nevű igen messze terjedő barlangszerű malomkőbánya érdemes a megtekintésre, valamint a Derekaszeg urad. bányatelep is.

Gyásznapot fog képezni a város történetében márczius 18-ika; ugyanis 1880. Sándornap hajnali 3 órakor, Guthi Mór megyei irnoknak a megyeház udvarán állott földszinti lak északi szélén volt lakoszobájában. (mint állítják a kőolajos lámpa feldöntése következtében) tűzvész keletkezvén s csakhamar az emeletes megyeház is lángba borulván, a dühöngött északi szélviharban néhány

perez alatt a szomszéd városi nagy vendéglő s törvényszéki épület, a piacz kelet-nyugoti sora s a Felső, Tóth, Pap és Malom-utcákban összesen 72 fedél s e közt 44 lakház elhamvadt. Az épületekben szenvedett kár a butorokon kívül 140 ezer frtra, terményekben s bolti árukban 66 ezer, gazdaság, épületekben 15 ezer, összesen 221 ezer forintra becsültetett. A megyeházért 9 s a városi épületekért csupán 3 ezer forintnyi biztosított összeg fizettetett. A váratlanul beállott vész folytán a város főterét bővíteni és szépíteni ohajtván: kölcsönzött pénzen a rajta állott s leégett épületeket, ezek között a zsinagógát, Telendy-féle emeletes házat s több igénytelen boltokat s házakat kibecsültetvén, azok helyén diszes bazárokat és csarnokokat emeltetett, melyek nagyrészen 1881. évben elkészültek és 72 boltot, megfelelő raktárhelyiségekkel, 4 lakosztályt és 8 pinczét tartalmaznak. A város ennek fedezésére s az előbbi adóságok törlesztésére mintegy 320 ezer forintnyi kölcsönt kötött, mely évenkénti részletekben törlesztendő.

Beregszászi birák.

1337. Eberhard fia Péter. 1349. Miklós.
 1356. Comes Stephanus, luprechtszászi biróul említettik tizenkét hit-es tanácsosával és az összes vendégek közönségével (Zichy Cod. III. 19. l.)
 1363. György, 1368. Hermann, 1369. Jakab. 1377. István (János fia); 1400. Meijber Péter, 1419. Mikchy Imre, 1424. István
 1507. Deák (Literatus) János. (Heu Ambrus, esküttbiró).
 1524. Foszko Egyed (Index primarius).
 1545. Csikós Mátyás és Dienes Mihály.
 1548. Szabó Ferencz és Literáti Lukács (Lukács Deák).
 1552. Ádám Márton és Tóth Antal.
 1568. Kamanesi Sebestyén.
 1570. Király Lőrincz, 1573. Dékán Gergely. (jegyző Óriás János).
 1605. Vida István. (Vajda?).
 1612. Kamanosi János, 1613. Vida István.

1641. Szigyártó János.
 1649. Nyerges Demeter.
 1665. Borbély János.
 1698. Paumann József.
 1714. Bagi János.
 1724. Berzetei Márton, (1728. és 1742.)
 1729. Kis Kaszonyi János, (volt 1746. 1749, 1750-ben is).
 1735. Erdélyi János, (volt 1767. 1770. 73. 74 és 78-ban is).
 1736—37. Sas István.
 1739. Seres Mihály (volt 1745-ben is).
 1743. Lucza Samu.
 1748. Filep István, (előfordul 1751, 57 és 1771-ben is).
 1751. Petes András.
 1758. Sárközy István (1760. 65 és 66-ban is).
 1763. Fejér András, helyettesített.
 1765. Fazekas István. 1768. Graber Pál.
 1769. Hetei Márton.
 1771. Bitalinger Vendel bíró (Lázár Imre főhites).
 1776—79. Gáti János.
 1781. Paumann Antal 178⁵/₆).
 1786. Martinell János.
 1789. Bak András.
 1791. Rumpel György. (Ez azonban, mivel a főszolgabíró megszidta, leköszönt s helyét átadta Szeles Andrásnak).
 1795. Lang György (1799. 1800. 180⁴/₆-ben is).
 1801. Bak István.
 1803. Hézser András, (1802. 3, 9, 12. 14, 15, 17, 20-ban is).
 180⁵/₆. Pap Ferencz (1807, 8, 10, 13-ban is).
 18¹¹/₁₂. Szücs János.
 18¹⁶/₁₇. Paumann József (1820, 21, 22, 23).
 1824. Lipthay János. (1825, 26).
 1827. Hatalovics József. (1832—5).
 1828. Szücs János. (1829—30).
 1830. Debreczeni András. (1837—40, 41, 42).
 1831. Paskual Antal.
 1835. Lukács András. (1836—37).
 1840—1. Lang József.
 1842—7. Jandrisics Antal.
 1848. Szeles Gábor 1849. aug. 27-ig.
 1849. aug. 27-től Jandrisics Antal; majd azon évi okt. 7-kén az

ostrom állapotban önkénykedő katonai parancsnokság által letartóztatván, kiszabadulásáig helyetteseül működött kinevezés folytán Répássy Mihály.

1849. nov. 25. az akkori cs. k. ideiglenes biztos Fejérváry István főbírói helyetteseül kinevezé Tainel Theofílt, volt helybeli gyógyszerészt; végre 1849. decz. 9. Jandrasics Antal vissza-helyeztetvén, mint ilyen 1861-ig erélyesen működött.

1861-ben megválasztott helyhatóságilag Komjátí Sándor. —

1862. január 23. Tabódy Pál, főispáni helytartó által főbíróvá ismét Jandrasics Antal kineveztetett s mint ilyen az ideiglenesen felfüggesztett alkotmány idején működött 1865. márczius 30-ig; ezentul 1865 július 10-ig Mező László, ezen időtől 1869. május 31-ik napjáig Lakatos József. Ekkor az életbeléptetett új községi törvény alapján a főbírói czim megszüntetettvén, a csupán közigazgatási hatóság főnökeül polgármesteri czimen megválasztott Jandrasics Antal, ki mint ilyen a közönség megelégedésére maiglan működik.

Erdemes a följegyzésre, hogy 1788-ig a főbíró évi fizetése 60 forintból állott, amikor 100 frtra emeltetett; igaz, hogy azon ideig volt a városi jegyző napidíja kiküldetéseknél (a vásári cédlák osztogatásánál sat.) fél rénus forint, a kerülőé (csakányos, hajdué) pedig öt garas*).

1806-ig a munkácsi uradalom, mint volt földesuraság közbejöttével történtek a bíró választások, oly módon, hogy az uradalmi ügyész jelölte ki a pályázó egyéneket, kikből azután az egybegyűlt közönségnek választani kellett; a 12 választott tanácsos kijelölése is így történt, sőt, mint egy 1775-dik évi iratban láttam, az ekkép megválasztott bíró 2 aranyat tartozott adni díjul az uradalomnak; csupán 1846. nov. 1-jén történt először a bíróválasztás

*) 1806-ban állott a jegyző fizetése 100 váltó forint, 12 szekér tűzifa, 2 hordóbor vagy annak árából, szabad lakásból a városházánál, az ottani kert élvezetéből és 25 font fagyuból.

az uradalom beavatkozásának mellőzésével, azonban a járásbeli főszolgabíró elnöklete alatt.

A bíró és tanács-választás azelőtt évenként november 1-jén, mindszent napján esti hat órakor eszközöltetett, akkép, hogy akkor a város összes harangjai meghuzatván, e jeladásra a polgárok a városházán összegyűlekeztek. Az 1773-ki jegyzőkönyvben erre vonatkozólag azon határozat foglaltatik, hogy mely választók a bírótételre meg nem jelennek s elmaradásukat helyes okkal nem menthetik: 18 krajczárral büntetessenek. Azonban a téli esték sötéttségében ily választások alkalmával gyakran vérengzések s egyéb kicsapongások történvén: később a választás délutáni négy órára tetetett át.

A mult század első felében az Ujváros nevű utczabeliek, kik a beregszászi papoknak tettek uri szolgálmányt, külön, általok választott bíró és tanács hatósága alatt állottak, 1775. évben azonban a munkácsi uradalom azt határozta, hogy e külön helyhatóság megszüntetettvén, ezentul Ujváros is a beregszászvárosi tanács hatósága alatt álljon, mert, miként e rendelet indokoltatott, egy községben két tanács nem működhetik. Ennek daczára történt, hogy azon évi július 1-jén az ujvárosi volt bíró Nagy János, egy kihágó asszonyt elfogatott és vasra veretett, miről midőn a városi tanács értesült, a letartóztatott nőt kiadatni rendelte. mit azonban Nagy megtagadott; ezért már most a tanács elé őt is megidézteté a főbíró, Nagy azonban azt üzente vissza, hogy ha akarja elmegy, ha pedig nem, hát nem, miért is erővel behozatván, a tanusított engedetlenségeért 12 lapátra ítéltetett, az ujvárosi tanács „cassalása” pedig hatóságilag is kimondatott.

Különben a városi tanács régóta századokon át önálló törvénykezési joggal bírván, érdekesek e tekintetben jegyzőkönyvei, melyek, sajnos, csupán 1736. évtől kezdődnek s majd magyarul, majd, mint például 1768 táján is egy ideig latinul, vezettettek s melyekben a bünvádi tárgyalások röviden, sommásan, de lényegileg kimerítően bejegyezvék. A sok közül szabadjon itt néhány eljárást az akkori szellem és szokás jellemzésére felhoznom. Így 1748. nov. 12. Duszkané nevű asszonyt a „nemes tanács” azért, mert „adatteremtette, menykő üssön meg”-et mondott és részegeskedett, jöllehet halált érdemelt volna, arra ítélte, hogy három pénteken keményen lapátoltassák meg és a városból örökre száműzetessék. Kocsis Andrást pedig 24 lapátütésre ítélte azért, mert azt mondotta: „b a lelkét annak, ki a makkot eladta;” már pedig — az ité-

let szavai szerint — az eladást a tanács tette. 1768-ban Oláh Andrásné Szücs Sámuelné ringyó szóval illetvén, ezért és más szökhajtó asszonyok rettentő példájára 12 kemény korbácsütésre ítéltetett. Pap Erzsébetet nős paráznaságért 80 korbácsra akkép ítélte, hogy felét azonnal, felét pedig hétfőn kiszenvedje. 1769-ben Simon Kattit hasonló vétségért szintén 80 korbácsütésre s a városból való örökös kikísérésre ítélte, Nagy István „legénykét“ pedig azért, hogy olyatén megélemedett asszonyhoz magát tenni bátorzkodott, 40 pálczára ítélte; azonfelül Simonné háza „elpecsételtetett,“ azaz kisajátított s másnak eladatott. 1754. Fagyos Lukács b . . . anyja lelkével, teremtetével felette káromkodván, 24 lapátcsapással büntettetett, ítéletileg kimondatván, hogy ismétlés esetére: „kövel verettetik agyon.“ 1772. Orosz Zsófia a g. k. pappal összeveszvén, együtt ölbe estek s vele az asszony illetlenül küzködött, mondván hogy őt az Isten addig éltesse, míg a rostában a vizet, azért 24 korbácsosal sujtatott. Ugyanazon évben Diószegi István ujjvárosi Tóth Andrásné házára Boldizsár Istvánné és két leánya nógatására, csufságból s gyalázatára kerekét huzván fel, 25 pálczával büntettetett. Orosz Lászlóné gyakori részegeskedéseért és káromkodásaért 50 korbácsra ítéltetett stb.

A beregszászi régi pecsétről.

E város levéltárában két régi eredeti pecsétnyomó őriztetik; az egyik egy gyantából készült, ludtojás nagyságú s a tanácsnokok pecséteivel lezárt, régi dobozban tartatik. Alja bronzból, kismarkolatja pedig, mely újabb időkből való, sárga rézből készült. A kisebb pecsétnek átreszelt alja ezüst, markolatja réz. Évszám, vagy más, keletkezésöknek korát gyaníttató jel, egyikén sem látszik.

A első, mely régibb, épen 3 cm. széles, a közepén egy balra, hátsó jobb lábán álló, ragadásra emelt lábait kiterjesztő, nyitott száju oroszlán áll, felesucorodott bojtos farkkal, ezt jobbról fél

hold, balról hatágu csillag környezi; a két gyöngykerettel disztett szalagon ily gót betűkből összeállított körirat olvasható.

„† s. Hospitum de Luprehtzaz.“ azaz: Sigillum hospitum de Luprechtszasz. E pecsét, nézetem szerint, a XIV. századból, Nagy Lajos korából való. A másik, használaton kívül tett pecsét szintén köridomu s $2\frac{1}{2}$ cm. átmérőjű; a közepén egy oroszlán felső része látszik, kinyújtott előlábakkal s tátott szájjal, melyből nyelve kiáll, míg farkának csak bojtja látszik. E pecsét körszalagja gyöngyökkel és vonallal disztett s rajta félig gót félig folyó betűkkel írva e körirat olvasható: „X Si, hospitum de lompertzaza.“ E mű a XV. századból való. Hogy a beregszászi jövevényeket és lakosokat az 1247-ik évi kiváltságlevelében IV. Béla „charissimi hospites de Luprechtszasz“ nevezte, azt a város monographiájában tüzetesen előadám, s így a pecsétek feliratai is erre vonatkozhatnak, annál inkább, mert szabadalmaik e kiváltság által biztosítottak s a jövevények képezték a város zömét s helyhatósági kultánácsát.

Nevezetes azonban az, hogy a tanács az első pecsétet csak fekete, a másikat pedig vegyesen, majd fekete majd piros viaszon használta, mi kétségtelenül régi korból eredhet, a középkorban divatban lévén, hogy a fejedelmek a magok kiváltságos jogainál fogva okmányilag meghatározták a pecsét színét s különös kitüntetésnek tekintetett a jogadomány: veres pecsétet használni. Sajátságos szokás volt Beregszászon, hogy 1848-ig a tanács, az év utolsó napján az évben keletkezett adásvevési okleveleket és egyéb birtokviszonyokra vonatkozó iratokat, az érdekelt felek és népség jelenlétében jegyzője által felolvastatta s ha senki kifogást vagy órást nem tett, azokat, ha keresztény egyéneket illetett az irat, fekete, ha pedig a zsidókat illetett, veres pecséttel ellátta, mi által az okmány, még ha az a felektől alá sem iratott, jogerejűvé és teljes hitelűvé vált, arra a jegyző e záradékot tevén: extradatum per juratum Oppidi Notarium N. N.“

Számtalan ily okmányt láttam a 17. és 18. századból, s ez alapon mondhatom, hogy a kisebb pecsétet veres viaszon a tanács s illetőleg a jegyző azok hivatalos iratok ünnepélyesítésére használta, melyek a felek birtokaira vonatkozó becslésekre s szemlékre vonatkoztak s az év bármely napján kiadathattak, míg a rendes öröklevelek csak a közünnepélyesítés idején (decz. 31) feketével

pecsételtettek meg*). Ki ekkor az okmány tartalma ellen óvását kijelenté, köteles volt egy év alatt — jogának elvesztése terhe alatt — az ügyet perrel végleg tisztába hozni.

Kár, hogy e sajátos régi szokás írott adaton nem nyugszik, én annak nyomára legalább nem akadhaték s a városi hatóság sem emlékszik ilyenre. A XIV. században azonban már divatozott, mint azt a város történetének elején, egy 1330. évben kelt öröklevél alapján érintém.

Azon a zsidók és saracenok elleni tüntetésig s II. András királynak 1233. évben a beregi erdőben esküvel erősített intézkedéseiről nevezetes időkorig e szokást felvinni, — tán kissé túlzott törekvés lenne.

A pecsétlés, mint érintetett, mindig nagy ünnepélyességgel történt; az év utolsó napján e véghől a város összes harangjai meghuzatván, az érdekeltek a városház termében gyűltek össze, hol a teljes tanács is foglalt helyet, s kiknek jelenlétében a jegyző felolvastván az öröklevelet, annak, ki tartalma által magát jogaiban sértve érzé, szabadságában állott a pecsétlés előtt ez ellen vetot mondani. Volt eset, hogy férfiak karjaikon tartott kisdedek nevében nyilváníttak óvást. A kifogásolt okmányra feljegyeztetvén az óvástétel, ez által az okmány csak ideiglenessé vált s köteles volt a felszólamló az óvásutáni 15 nap elteltével összeült tanács előtt, mely *quindennalis* gyűlésnek neveztetett, jogát beigazolni vagy pert kezdeni, ki helytelenül tiltakozott, az pénzbírságban elmarasztatott, a felebbezés a megyei törvényszékre s onnan a királyi táblára menvén.

A veres pecséttel erősített okmány szintén csak ideiglenes jelleggel ruházta fel azt, mert zsidó lekvő vagyont itt nem bírhatván, tőle az ily szerzeményt bármelyik keresztény lakos bármikor kibecsülhette.

Annyi bizonyos, hogy a pecsétek piros színe hazánkban Róbert Károlylyal kezdődik és a XIV. és XV. századokban csak különös kitüntetésképen engedtetett meg némely városoknak, mint

*) 1727. márczius 13 Erdélyi István ily iratot állított ki Bolyki Ignác bereg-szászi lelkész számára. „En alább megirt személy elismerem, hogy adtam örök áron egy kaszálómat t. Bolyky Ignác urnak, — két hordó borért, mely kaszálórúl tartozom annak idejében városunk törvénye szerint *seketo pecsétos* levelet extrahálni és fent említett tisztelendő urnak kezéhez resignálni, hogy ő kegyelme annak utána szabadon bírhasssa. (Aláírások).

Buda, Szabolcza, Pozsony, Kassa, Visegrád, Raguza sat., úgy egyes kiváló egyéneknek is, hogy ily színű pecséttel élhessenek, s így bizton következtethetni, hogy e szokás Beregszászon is a XIV. századból ered, azon korból, midőn polgárai Nagy Lajos, Erzsébet és Mária királyok alatt a virágzásnak legnagyobb fokán állottak, midőn pallós jogot s önállóságot nyertek s az ország más szabad királyi városok rangjába helyeztettek.

A beregszászi r. k. templom.

A Vérke jobb partján, attól csekély távolságban áll a mind-szentek tiszteletére épített szép templom, mely a XIII. század óta annyi változáson ment át, hogy eredeti ősz alakjából ma már mitsem mutathat fel; s így képzelnünk sem lehet, milyen lehetett az egykoron. Az egészből csupán keletelt helyzetét tartá meg, de egyéb idomai teljesen eltűntek. Hogy a 13. században itt templom már létezett, azt támogatja Béla király 1247-ki kiváltságlevele, mely a plébánosról s annak díjazásáról szól. A néprege szerint, egy pásztor, két türköldöző bika nyomában talált kincsen építette volna e templomot, mely körül azután a község keletkezett. Én költői képletnek tartom e mesét, mely inkább Nagy-Beregre vonatkozhatik, mert ott maiglan egy bikafő szolgál czimerül a község pecsétjeül. Hihetőbb az, hogy 2. Gejza alatt a 12. században bevándorolt német bányászok s marhatenyésztők valának e templom első alapítói s hogy az e korban itt székelte templomlovagok s ispotályosok már abban tarták az istenitiszteletet. Az is bizonyos, hogy a XIV. században Erzsébet királyné, ki itt udvart tartott, a templomra gondot fordított, mert a helyi lelkész egyszersmind a királyné udvari papjául szolgált s ez időben itt nemesak több szerzet. Hanem e templomban több jól javadalmazott oltárnokság is alapított, melyeknek száma Zsigmond király alatt 8-ra, később pedig 24-re felszaporodott s az egyház javait is egy külön világi gondnok kezelé. Ilyen volt 1419-ben Vizes (Uyses) János, ki tekintélyes egyén lehetett, mert küldöttségileg a királyhoz ment. Ön-

kényes állítás tehát az, mintha a templom 1418-ban építetett volna; az ekkor már teljesen virágzásban állott. Ekkor a főtemplom déli oldalán, attól alig nyolcz lépésnyire már állott a Mihály őrangyalról elnevezett oltárnokszághoz tartozott s goth izlésben épült kápolna, mely 1846-ban hordatott el s mely körül századek előtt oltárnoki telkek, valamint a főtemplom nyugoti oldalán, hol ma a lelkészlak van, apácza-zárda, a keleti oldalán pedig ferenc-rendű szerzet rendháza s ettől valamivel tovább, ott, hol most a grófi tisztlak áll, akkor a plébániaház díszlett s így az egész környék a Mindszent utczával együtt papok tanyájául szolgált.

A XVI. század első negyedében a templom Mária királyné bőkezűségéből megújított, a mint ez a déli ablakon fent egy lengő szalagra kimetszett „1518” s a déli díszes ajtó kökeretének homlokzatára vésett „1522” évszámokból kitűnik. Az e korból fennmaradt kőfaragási és szobrászati művek itt valódi remek s tanui annak mennyire virágzott már a mohácsi vész előtt a katolikusoknál a műizlés és művészet. Csakugyan 1523-ban Nagy András és neje az itteni oltárnokoknak s a kápolnának fekvősegeket is ajándékozott, s úgy látszik, ekkor érte el a templom dicsősége főpontját, mely a protestantismus fejlődésével hova-tovább hanyatlani kezdett, el annyira, hogy csakhamar a reformátusok kezdék abban tenyészteni az új hittant, mi az elkeseredett híveket oly gyűlöletre ragadá, hogy az elfoglalt templom csarnokában 1552. évben állítólag Radán Balázs hitszónokot, 1571-ben pedig szónoklat közben Kálmáncsehi Sánta Márton buzgó reformátort erőszakosan megölék.

1657-ben jun. 17. a berontott bosszuálló lengyel sereg a templomnak lőrészekkel ellátott kökerítése megül ellenálló népség védelme daczára elfoglalta a szent helyet s abban tömérdeket lemészárolt; mely alkalommal a város nagy részével együtt porrá égett. Ugy látszik, hogy a szerencsétlenek hulláit a templomköri téren temették el, mert 1852-ben, midőn I. Ferencz József király Beregszászba jött, a tiszteletére emeltetett diadalkapu letevése alkalmával, az ispotály szögleténél tömérdek csontvázra akadtak. A pusztán maradt falakat azonban csakhamar befedeté a buzgó katolika hitű Báthori Zsófia fejedelemnő, de csak azért, hogy néhány év múlva, 1686. junis 8-kán ismét a lángok mártalékává váljék a templom, a midőn a munkácsi vár kurucz őrsége Radics András vezérlete alatt megrohanván a templom kerítése megett tanyázott két zászlóalj császári magyar katonát: ezeket csak úgy küzdhatték

le, hogy a déli mellékkápolnát felgyújták, melytől a főtemplom is lángba borult. Ekkor könyörületességből Jeney György özvegye a Rózsáson egy szőlőt adományozott a templom javára. Téves e szerint azon felirat, mely a diadaliv homlokáról hirdeti, hogy: épült 1418. és lerontatott 1657. évben.

1686. év óta a templom falai 1837-ig állottak fedetlenül, tehát majd másfél századig. A templom helyre állítását a 18. században a körülmények nem engedvén, 1743-ban csupán a Mihály-féle kápolnát javíttatta ki az uradalom, mely azután egy egész századig szolgált istentisztelet csarnokául, míg az ősi nagy templom romokban hevert s évről-évre mindinkább dűledezett. 1755-ben szőnyegre került ugyan, hogy a templom helyreállításáról kellene gondoskodni, sőt 1771-ben fel is hivatott a megyés püspök, hogy felépítéséhez ő is járuljon, mennyiben Beregszászról tizedet is élvez: a tervezgetés azonban nem birt tetté válni*). 1779-ben folyamodott Jandrasics János plébános a királynéhoz segedelemért, kiemelvén kérvényében, hogy gyónni képes hiveinek száma felülhaladja a négyszázat s hogy az itt állandóan tanyázó Trautmannstorff ezredből 200 katona vasárnaponként hallgatja a szent misét, holott a kiskápolna felét sem bírja befogadni s így a nagy templom helyreállítása égetően szükséges. E kisszerű kápolnában akkor két oltár állott, egyik az üdvözítő, másik pedig b. sz. Mária tiszteletére emeltetve; találtatott azonfelül egyházi felszerelésül: egy ezüst szentségtartó, két áldozó és misézőkehely, különféle színű palást és öltözék, egy orgona, egy lámpa, füstölő, egy kék és egy veres zászló. E közben a nagy templom pusztult, mi több rombolását tüzetesen is mozdták elő; így az 1749-ben itt letelepedett franki németek, az akkor elhamvadt iskolaház felépítéséhez járulván, e templom köveit is arra kezdék felhasználni. 1753-ban Hoffner Ignác lelkész, a templom nyugoti oldalán kiigazittatá a toronyt s befedeté egyszerű négyszögű sisak fedővel a végből, hogy abba azon régi érczel vegyített három harangot behelyezze, melyeknek egyike 14, a középső hat s a legkisebb $1\frac{1}{2}$ mázsányi volt. Eredetileg e torony magas és sugar volt s azt századok előtt ékes óra is diszíté. Az új torony a régiek helyén a boltozat anyagából 1804. évben kezdett építtetni. Több évtizednek kelle elmul-

*) Az 1780-ki tervelés szerint volt a főhajó $12\frac{1}{2}$ hosszú és $4\frac{1}{2}^\circ$ széles, a két mellékhajó 3° széles; míg a szentély 10° h. és $4\frac{1}{2}^\circ$ szélesnek tüntettetett ki. Előirányzott költsége 8472 forintba tétetett Soldaty Antal kir. építész által.

nia, míg a nagy templom helyreállítása ismét erőlyesen indítványoztatott. Így 1829ben készítettett gróf Schönborn urad. tisztsége tervet Turner János, ungvári kincstári építész által, melyet Turner András rajzolt; e terv azonban, mely a szokásos falusi izetlen templomok stíljénél nem emelkedett feljebb, vissza utasított, s az ügy is szünetelt; végre többek felhívására 1837. évben Tischler Albín itteni segédlelkész elfogadott tervet készítvén, mind gróf Schönborn Ervin Jenő, ki 3000 forintot adományozott, mind Hám János püspök s a megye hozzájárultak a költségekhez s közös erővel megkezdék az átalakítását az egykori remek templomnak, melynek dűledékein most moh, fű és nyírfák nőttek, míg egy 1834-dik évi rajz szerint, azon lörésekkel ellátott kőfalnak, mely a templomot övedzé, csupán az északi oldalon a mellék bejárattal szemközt, állott fenn egy csekély terjedelmű részlete, a kerek kapunyílással együtt. E rajz szerint állott a keletelt templom déli oldalán a három emeletes négyszegű torony egyenközü ajtóval, e felett csekély távolságban egymás felett két kerek ablak s ezek felett fent a sisak alatt egy nagyobb  ablak nyílott mind a négy oldaláról; a templom nyugoti homlokzatán két félkerekű hosszas ablak s lent a torony közelében a  ajtó látszott; míg az északnyugoti sarkát a most is ott látható oszlopszerű kerek rovátkos kirugás diszíté. A jóval terjedelmesebb hajónál kisebb és szűkebb s a nyolcszög három oldalával zárolt s támfalakkal erősített szentély északi oldalához vala ragasztva a sekrestyélül szolgáló helyiség, melynek szintén négyszegű ajtója felett egy ily kisalakú ablak látszott, míg a hajó ablakai csúcsiyesek és magasak valának. A hajó északi bejárása teljesen megfelelt a mostaninak, annyiban, hogy a kiálló falán a jelenlegi diszes góthalaku ajtó helyett négyszegű keretű volt alkalmazva.

1839. nov. 15-kén nagy ünnepélylyel létesített le az alapkö alá (a déli oldalon a toronytól számítva a második oszlop alatt) egy üvegpalaczkba helyezett emlék irat, mely a templom történetére s ujraépítésének korára vonatkozó jegyzeteket tartalmazott; ebben elősoroltattak az ország, a vármegye és város tisztviselőinek s az adakozók nevei és statisztikai adatok*.) Az emlékiratot

*) Ez irat szerint volt akkor Beregszászon 855 r. k., 234 g. k., 1980 ref. és 263 zsidó, kik „a babonáság vastag ködében botorkázóknak” mondattak. R. k. lelkész volt Ekker Ferencz, g. k. Hajdu Jorom, r. f. Arday Janku József.

fogalmazta Póchy István levéltárnok, s az üregeztül egy bádogdobozba illesztetett. A megye részéről Bay Ferencz alispán és Hadady Samu várnagy tanusítottak különös buzgalmat az építkezés körül, pontosan kiállítván a munkára felajánlott rabokat, kik naponkint egy félfont hust és pálinkát kaptak, míg a hivek az ígás és kézi munkát szolgáltatták. A kőmíves munkát vezető Petruska József pallér, ki a szentély s az oldalfalakat felhuzatta s ekkor őt Borrer váltá fel; kőfaragóul Vurer Lipót működött. Mint gondnok nem csekély tevékenységet kifejtettek Jandrisics Antal és Karácsorny Ignác, kiket segédgondnokul támogattak Máté Mihály és Hamar Mihály, később Szilesák József és Juhász Antal. Ekker plébános és utódja Grinausz Alajos szintén sokat áldoztak a szent célra. Végre 1846-ban elkészült a teljesen átalakított templom, mely azon évi november 1-jén, mindszen napján, Hám János püspök által Linczy József, nagyprépost, Obermayer András és Biró László kanonokok segédlete mellett, ünnepélyesen felszenteltetett, Vagner János hittanár tartván a szónoklatot. Ez ünnepélynél valának Lónyay József főispáni helytartó, Uray Pál és Buday István alispánok s egyéb kitünőségek.

A három hajós s szép nagy csucsban végződő ablakkal ellátott tágas templom meglepi a belépőt; meghatja szokatlan világosságával s nemes egyszerűségével. E keletelt templom egy hárompár hatalmas pillér által háromfelé osztott négyzetű hajóból és ahoz ragasztott, a nyolcszög három oldalával zárt szentélyből áll, míg a nyugoti homlokzat közepéről kiemelkedik a négyzetű torony, mely két emeletes, fent nagy két körídomu ablakkal, míg az első emeletet párkányszerű diszvonall futja körül; az óra felett kiszökő vaserkély terül el, az immár a nyolcszögletbe idomuló s alsóbb részénél vékonyabb torony felső részén, melyen horányos ajtóyszerű nyílások alkalmazvák s e rész a toronyőr lakául is használható; ezt egy gombba végződő, nyolczoldalú, párkánnyal ellátott sisakszerű bádogfedél takarja, egyszerű kereszttel. A torony két-két fent hegyes háromszögű vonallal összekötött féloszlopok közt álló alsó része a templom háromszögű homlokzatával olvad össze; ennek közepén áll a templom diszes s lobszerű oszlopokkal elállott csucsivű főajtaja, melyet ismét két hasonló más kisebb oldalajtó környez. A főbejárás felett van egy tágas, négyes lóherlelű kerek góth ablak, míg a két oldalon a két páros oszlop közt egy-egy kettős gót idomu csucsíves ablak alkalmaztatott.

A karsu s fent öszerüleg rovátolt oszlopokkal diszitett homlokfalat különféle bevéselt vonalak s meanderek diszitik.

A templomba lépve, egy hat méternyi hosszú alacsony csarnok fogad, mely felett a három pár oszlopon nyugvó erkélyszerű karzat terül.

A templom belső méretei ezek: a hajó 18.⁴⁶ méter hosszú, 18 széles és 13 magas; az egy lépcsővel emelkedettebb szentély 20.⁶⁵ hosszú, 8.⁵⁵ széles és 11 magas.

A szentélyen van keletről 3 és délről szintannyi csucsives ablak, míg a hajón délről 2 és észak-nyugotról 1—1 szintén gótidomu nagy terjedelmes ablak diszlik; ezek három osztályosok, egyes vonalu kajácsesal külső bélletén, míg az ívmezők ékes mérművel vannak betöltve, négyszirmu rózsákat s négyes löherlevelű diszeket mutatván.

Az épen megmaradt régi tágas diadaliv körívü s majd a boltozat tetejéig ér; hevederive kőből faragott s rajta a körte alaku hengertag s két horony mellett kajácses tagok látszanak. E mellett a nyugoti oldalon áll a fából készült gótdiszitményü szószerék, valamint az északi falba bemélyedő fent kettős csucsban végződő fülke padkával. A diadaliv jobb és baloldalán áll egy-egy faoltár, gót idomu, egy ily a karzat alatti sötétes tornác északi szélén s a fő, mely szintén egyszerű gót izlésü, a szentély keleti csúcsában. —

Mind a szentélyt, mind a hajót kögerinczekon nyugvó keresztboltozat fedi, melynek csomói a hajón a fal felső részéből kiszökő s fejekben s egyéb diszletekben végződő gyámköveken s belől hataknas négy pilléren nyugosznak, míg a szentélyben e gyámkövek a talajig lenyúló nyolcz vékony féloszlopokra fektetvék; a diagonal gerinczek középeit a keresztboltozat csúcsán pajzsszerű zárkövek diszitik, melyeken rózsák s egyéb ékitmények látszanak, s valamint a támkövek, úgy a zárkövek és a pillérek s a karzatot tartó alacsony vastag oszlopok fejei sárgára színezvék s végig égetett agyagból készült levelekkel, arabeszekkel s angyal fejekkel diszítvék. Kívül a boltozat belső nyomásának ellenálló támfalak állanak a falhoz ragasztva, mik, valamint a templomot körülfutó párkányzat faragott kövekkel szegélyezvék.

A szentélyből egy ajtó vezet a közönséges dongaboltozatu sekrestyébe; ezen kiálló négyzetü falon átvezető ajtó nyílása osztatlan, felső küszöbe leszelt, míg az egészlet csúcsives s három horonnyal ékitett kökeret veszi körül. Ez ajtó a lebontott régi mel-

lékkápolnáról tétetett át ide. A sekrestyébe észak felől kívülről is vezet egy csúcsives kis ajtócska: valamint egy másik szintén lezselte tetejű ajtó egy csúcsives, mélyezett s három horonyos kökeretű kapuzaton át a templom északi hajójába, mely felett a kiszökő falnégyzet sarkain két oldalt bevannak építve emlékül az előbbi boltozatból fenmaradt régi támkövek, mik egy göndörhaju férfi torz arczképét s egy vastag idomtalan fekvő kutyát ábrázolnak.

A homlokzati csúcsives ajtó újabb kora, ellenben a déli oldalról a hajóba vezető kettős választékú diszes kapuszerű ajtó XVI-dik századbeli mű. Ez 3.₂₀ méter magas és 1.₉₀ széles; a nyílást, hasonlóúl a kassai főtemplom nyugoti kapujához, csúcsban végződő négy horonyos s kajácsos, apró levélsokrokkal díszített, két kupalaku toronykával ellátott kapuzat környezi, melynek mélyedésében van maga a két osztályzatú ajtó. Mindkét részének felső küszöbe fekirányos vonala alatt minden szögén negyedkör alak, míg a közepén csúcs helyett épszögű nyílás látszik; e felett 0.₁₅ m. széles vonalakból egymást átmetsző három szögek foglalják el a körtealaku díszített tetejét, melyen az 1552. évszám van bevéste.

A templom alatt régi sirboltok találhatók, melyekben régi időkől fenmaradt értékes koporsókat s azokban különféle drága ékszereket leltek. Így 1733-ban is találtak egy sima, ezimer és felírás nélküli czinkoporsót, mely egy szatmári zsidónak ötven tallérért eladatott, három ezüst csat pedig gróf Schönbornnak adatott. —

1846-ban elhordatott a fentebb említett, Mihály őrangyalféle kápolna, mely a templom szentélyének déli falánál állott s melynek alapfalai maigla látszanak a sétatérre átalakított talajon. Ebben 1715 óta tartattak az istenítiszteletek, padlózata azonban deszkából lévén, szeles időben a lehulló por a buzgólkodó közönségnek sok kellemetlenséget okozott; falait öt vászon és három papirosra festett kép díszíté. Hat változatú orgonáját jónak mondá az 1778-diki egyházi látogatási jegyzőkönyv, a minthogy a mostani tizváltozatú új orgona is kitűnő.

Mint érintém, a torony egykor a templom déli szélén állott, később azonban lebontatván, a közepére helyezett s így az 1837-diki építéskor, a templom kétszéli köze a symetria kedvéért akként befoglaltatott homlokfallal, hogy az északfelőli belső tér most csarnokul, a déli pedig hasvéri szentsíru használják.

A templom északi oldalán a szabad téren álló keresztet

1771-ben márczius 28-kán állitató Papp Márton s felszentelé Bély Ádám az itt akkor állomásozó Török nevű ezred káplánja.

Az egyháznak birtokában van három szőlője; ezekből egyet Jenei György özvegye, a másikat a Mojseshegyen Suri István s a harmadikat a XVIII.. század végefele Farkas másképp Wolf József hagyományozott két réttel együtt, melyekből azonban egy később elpereltetett.

A templom körüli czinterem hajdan temetőül használtatott; később azonban ez, valamint a régi temető megtelvén, 1771. április 19-én felszentelé a város végén 420 ölnyi hosszúságban és 24° szélességben kimért újtemetőt Konczek Balázs munkácsi lelkész és főesperes.

A toronyban jelenleg következő négy harang csüng: 1. A nagy harangon e felirat olvasható:

„Refudit Georgius Szegedi in Oppido Beregszász anno 1753. cum Pet: Komlósi.“

Északi oldalán, négyszegű keretbe foglalt Szentháromság képe alatt:

„In Honorem S. S. Trinitatis

Beatae Marine S. Vir. et O. O. S. S.“

A déli oldalán gróf Schönborn-család czimere alatt:

„Refusa est ex munificentia Excel. Illmi Comitis Eugenii Ervini de Schönborn Doni Haerii Dnor. Munkács et Szent Miklós Supremi ac Per: Comitis de ete Pro Bereghszáziensi. Alsó kerületén: egy falevél „Sub Spi. Dno I. A. de Bindershoven Jnspectore Dnorum Supremo et A. R. Domino Ignatio Hoffner Parocho Lovi.“

A második „fertyalos“ harangon, e felirat látszik:

Déli oldalán: „Primum munificentia Excelsae Familiae — — Patroni Ecclesiae Beregszász D. D. Tum secundo rupta neofusa per Andream Schaudt Pestini die 26 novembris 1853.

Keleti oldalán: Szűz Mária képe, előtte térdel Szent István

a koronát felajánlva; egy máskép ábrázolja Szent Lászlót lován, midőn lovának patkója a sziklán hagyja nyomát. Aláírat: „Patrona Regni Hungariae intercedite pro Nobis!

Nyugoti oldalán: egy feszület e felirással: „O Crux ave spes unica“*).

A 3-dik kicsiny harangon ez áll: Sum fusa in gloriam Dei Anno 1755.“

Végre a negyedik u. n. halálváltó harangon olvasható:

„Pro Agoniz: Paroch: R. C Beregszásziensi

Joseph. Bárdosi curavit.

P. D. Leopold: Heysler Anno 1773.

*) E hat mázsás harang mindkét oldalán kiesorbulván. 1801. július 8-án átöntetett, hozzá adatván azon érez is, melyet a torony romjai közt találtak s mely az egykori megolvadt harangokból eredt; öntötte pedig akkor Beregszászon egy Bán Miklós nevű ref. vallásu fegyenez, Mihály őrangyal tiszteletére, mely képet Sebő Antónia beregi felkelő sereg kapitánya metszette. Akkori felirata ez volt. Felülről: „Sum refusa Anno Domini 1801. mense Julio in oppido Beregszász per Nicolaum Bán sub parcho Loci Joanne Jandrisich.“

Egyik oldalán állott:

„Me pia plebs fractam redivivam reddidit Ipsa,

O utinam frangi me pia fata vetent.“

A másik oldalon az Őrangyal alatt:

„O fortis Bellator ades. Archangeles Nostis,

Perstrebo dum sonitu, pello pericla focis.

Vinea cum campis, segetes et prata virescent,

Horrida tempestas ni mala damna pareat.

Hano si depellis: fulgur cum fulmine tollis

Hoc sonitu resonet Laus tua magnanimis.“

Megjegyzem, hogy az 1853-ban ismét átöntött e harangon a gróf Schönborn-család nevét a hitközség némely tagja felhevülésében azért regzelte le, mert akkor némi kérdés támadt az uradalom és egyház közt, a torony fentartása és harang öntésének költsége iránt. —

A beregszászi r. kath. lelkészség.

Itt kétségtelenül, már a tatárdulás előtt volt lelkészség, mert az 1247-dik évi királyi kiváltságlevélben feljogosítá IV. Béla itteni biveit, hogy választott papjoknak vetés és bortizedet adjanak, hogy kivételes egyházuk az esztergomi érsekség fennhatósága alá tartozzék s a plébánosnak, minden ötvenedik hely után egy márkát, szüret, illetőleg hegyváltás idején pedig egy ebédet és vacsorát adjanak. Az 1332—37-diki pápai tizedek rovataban is kivételesnek mondatik. Az egyház az esztergomi érsek alatt sokáig állott, ki egyszersmind a papkijelölési joggal is birt.

1364. évben Erzsébet királyné itteni udvari káplánjául János említettik*); egy év múlva kelt királynői okmányban pedig így czimeztetik: „Plebanus de Luprechtszasza et capellanus noster spiritualis***). 1391-ben volt itteni lelkész András, ki szintén Mária királyné udvari káplánja vala***). Ő 1393. a benedikei határjárásnál királyi emberül alkalmaztatott. A XV. század elején, 1417-ben, volt itteni lelkész Dávidházy János, ki testvérével együtt dávidházi birtokába a leleszi konvent által beiktattatott§). 1433-ban megerő-

*) Leleszi lev. ardói határjárás. Valószínű, hogy azon, gyűjteményemben levő 2 cm. átmérőjű ezüst pecsétgyűrű, melynek kerek sima lapján két liliumvirágszál közt püspöki süveg s oldalain, patkó alakú levéldisz látszik s mely a beregszászi sirboltban találtatott, ezen Anjou-korbeli főpapé vala. Ugylátszik, hogy ez áldozár az előtt Lajos király gyóntatópapja s történet írója vala, ki őt az 1352-diki veszélyes kirándulásnál Moldovába is kíserte.

**) U. o. Prot A. A. I. 12 sz.

***) U. o.

§) U. o.

sité IV. Jenő pápa az egyház választott papjául Gáspárffy Istvánt*), s ez okmányban a lelkeszség még mindig az esztergomi érsekség alá tartóznak mondatik.

1504-ben volt a lelkész náthafalusi Csontos János**). Ugy látszik, hogy e javadalmat többnyire előkelő nemes családok sarjai nyerték és akkori korszeilemhez képest méltán, mert az egyike volt az ország legjövedelmezőbbjeinek, oly gazdag lévén, hogy az 1525. 14. és 1545. 25. t. cz. szerint ez, valamint a nagy-szölősi, fekete-ardói, sárospataki s egyéb parochiák a legnagyobbak közé soroztattak, kötelesek lévén e lelkészek szükség idején minden százforintnyi jövedelmök után 2—2 lovast kiállítani***).

1513-ban Szalabázy Tamás volt a lelkész, kinek Nagy máskép Mészáros Gergely a Hosszuhegyen Osépan Balázs szomszédságában fekvő szőlőjét zálogul adta, azon tizenegy aranyforintért, mely nála Raskai Mátyás részére biztosított§).

1519. május 13. X. Leo pápa ezen, már az egeri egyházmegyéhez sorozott plébániát főesperességre emelé; az ez iránt kiállított okmány szerint, az akkori lelkész Szalabázy Tamás mester, Lajos király közbenjárására kivált azért neveztetett ki főesperessé és egyszersmind az apostoliszék jegyzőjévé, mert Beregszász városa a templom és annak számos szolgál fentartására 500 aranyat (ducatos) felülhaladó évi jövedelmet biztosított. Egyuttal megengedé a nevezett pápa, hogy Sz. Tamás püspöki süveget, gyűrűt, főpásztori botot, sarut és más főpapi jelvényeket viselhessen, ekkép isteni tiszteletet végezhesen s a népet megáldhassa. Az egyház számos szolgál alatt kétségtelenül az oltárnokok is értettek.

1524. Mária királyné Budán, (feria 4. ante domin. ramis palmar.) megerősítvén a város kiváltságait, kiköte, hogy a lelkészi állomást, „mely csak az imént emeltetett főesperességre,“ megüresedés esetében ő és utódai tölthessék be.

Ez időtájban a lelkészi lak a Mindszentutczá északi végén állott, mely II. Lajos 1518 évi rendelete szerint, egyszersmind határpontúl szolgált arra nézve, hogy azon utczában letelepedett szerzetesek és oltárnokok tovább ne terjeszkedjenek; továbbá a bortermelők esupán a parochialis udvaron át vihették mustjaikat a városba, ott megtizedeltetvén elébb. E szerint e hely az, hol most

*) Tudományos Gyűjtemény 1834. II. 72.

**) Lelesz 34. sz.

***), Corpus Juris II. 392.

§) Leleszi levélt.

az urad. gazdatisztalak áll. elfoglaltatván a közbejött vallási mozgalmakban s Petrovics Péter által a Miklós-féle oltárnoksági javadalommal Pekri Lőrincznek ajándékozatván. Ekkor élt a lelkész a fény és jólét legmagasabb fokán. mely a reformatio terjedésével mindinkább alászállt, sőt 1565-ben napjai annyira elborultak, hogy lakhelyét is elhagyni kénytelenítettett, a hatalomra vergődött protestansok megtartván nem csak a templomot, hanem a lelkészi lakot is s a javadalom nagy részét. I. Ferdinánd 1564-ben az itteni plébánost Bódy Györgyöt csanádi püspökké kinevezé: ez állomást azonban ő tetteleg el nem foglalhatá, mert e főpapi széken a Zápolya János által még 1539-ben kinevezett hederfaji Barlabásy János ült.

A lelkész jövedelmeinek nagy részét képezték egykor a tized, a kegyes alapítványok folytán a paputcza délfelöli részén, a Vörke jobb partján lakó jobbágyok adózásai és munkái, kik a szőlőket is tartoztak megművelni, valamint az Ujváros utczai lakóinak szolgálatai; a városon keresztül folyó patakon állott szegi nevű malom, Búcsún egy telek s egyéb adományozott s ajándékozott birtokok. Mindezen javadalmaktól elestek most a lelkészek; 1567-ben Schvendi Lázár es. hadvezér s Munkács főkapitánya, önhatalmilag elfoglalá még azt is, mit előde Petrovics Péter 1552. táján kegyelemből meghagyott, ki az elvesztett pénzbeli jövedelem helyett rendelte volt a pap számára a Miklós-féle oltárnoki alapítványt. Schvendi eltörölte a tizedet is, sőt katonái, midőn itt tél idején szállásoltak, felégették a szegi malmot is*). S csak később, a hívek írásbeli folyamodására, utalványozott a tized helyett 200 kereszt életet és 16 hordóbort a lelkész számára, mi azonban a bekövetkezett zavarokban csakhamar a protest. papokra szállt, a kath. áldozárok elűzetvén innen. 1570-ben a plébános jövedelme a munkácsi kir. várhoz szedetett**). E tekintetben érdekes azon óvástétel, melyet Beregszász városa 1573-ban a leleszi konventhez benyújtott. Ebben állítja, hogy 1. a bortized, mely az előtt a plébánost illette, most a kilenczeddel együtt a várhoz szedik; 2. a tizedet adók a szedéskor egy tyukot vagy e helyett két denárt tartoztak adni; 3. bort másfelől a városba behozni nem volt szabad, csupán a plébános udvarán át, hacsak a tizedelő meg nem engedte; 4. a papok a szüretet egy héttel előbb kezdhették sat.

*) Leleszi lev. 588—590 sz.

**) Budai k. lev. 108. cs. 1. sz.

És másfél századnak kellett nehéz küzdelmek közt elmúlnia, míg az itteni lelkésziségre némi fény kezde ismét derengeni. míg hosszú száműzetés után, az egykor oly gazdag és tekintélyes plébános, gazdag javadalmainak romjain újra megtelepedhetett, kijelöltetvén számára lakul az uradalmi udvarházon felül eső második ház, mely egykor oltárnoki telek volt. Báthory Zsófia védelme alatt ugyanis bevezettetvén, itt ideiglenesen kezde működni; majd a hívek is lassankint visszaszállinkóztak; 1689-ben Mátyás Mihály már rendszeres lelkészül működött itt, kit Kolonics Lipót, a Rakóczy árvák gyámja helyeztetett be, a protestansoktól elvett néhány oltárnoki tartozékot rendelve fentartására. De magánosok is segíték: így 1689-ben Jeney Györgyné, kieg. szőlőt ajándékozott. E pap 1699-ben a kerület espereséül is említették*). Végre 1711-ben a a harszi zajt nyugalom váltván fel, a munkácsi uradalom, melybe időközben a papi birtokok nagyrésze beolvadt, a kincstár számára Rakóczytól elkoboztatván s mint ilyen a szepesi kamara igazgatása alá kerülvén, ez által 1715-ben Bokros Ferencz munkácsi lelkész neveztetett ki egyszersmind itteni parochusul is. Ezt azonban a közönség elfogadni nem akarta s eleinte tömegesen ellenszegülvén, előtte még az ajtót is elzárta; végre azonban Szentiványi László, kamarai elnök rendeletére, a lelkései lakba bebocsáttatott. Majd a parochia jövedelme is rendeztetett, visszaállíttatván mindenekelőtt a lelkész a terménytized élvezetébe, jöllehet 1712. június 14. meghagyta volt a nevezett kamara Klobusiczky Gáspár, munkácsi uradalmi ügyész és felügyelőnek, hogy a beregszászi parochusnak és predikátornak az általuk követelt s egykor tized helyett utalványozott 200 kereszt búzát és 16 hordóbort többé ki ne szolgáltassa; megállapíttatván, hogy a 200 keresztet meghaladó mennyiség az uradalmat illesse**) Egyuttal javadalmául kijelöltetett két földrészlet és két oltárnoki telek, melyeken ekkor a ref. papok laktak. E telkek egyike tartozott a XV. században a Szent Jakabról czimzett oltár rectoratusához a régi parochia mellett, a másik pedig a Mihály őrangyalról nevezett oltárhoz, a hasonló kápolna szomszédságában. E telkek egyike a 18. század elején Kontra Mihály birtokában vala; 1727-ben a lelkész visszakövetelte azt özvegyétől, Nagy Annától, ki azonban perelni nem akarván, azon évi márczius 11-kén kelt nyilatkozatában nyilvánítá, hogy a

*) Nováki József azonkoru jegyzete.

**) Munk. urad. levéltár.

telket, mely közönségesen Takács Péter telkének neveztetett, s a paplak és iskola közt feküdt, egy hordóborért az egyház községnek átengedi. Ugyanakkor Erdélyi István is két hordóborért egy kaszálót engedett át a lelkészségnek. Ugy szintén vissza helyeztetett a város végén feküdt négy köre forgó uradalmi malom féljövödelmének negyed-birtokába, mi 1729-ben 16 köből búzát és 7 köből kétszerest jövedelmezett, visszahelyeztetett a Bácsú mellett telek birtokába is, melyet kegyes hivek ajándékoztak hajdan az egyháznak, de a protestansok elfoglalván, később, 1752. május 4-én Főtös Sándor és özvegy Vitkai Krisztina visszadták tartozékaival együtt. Ehez tartozik, a földeken kívül egy templomgaza nevű kaszáló is, melyen egy régi kápolnának nyomai látszanak.

Néhány év mulva, nem tudatik, ha a lelkész gondatlanságából vagy a kegyur lauyhaságából, az adományozott két oltarnoki telektől elesett a lelkész s ekkor a mostani telek, mely egykor apáca-zárda volt jelöltetett ki a gróf Schönborn család által lakhelyeül, némileg kiigazittatván az 1747-ben. Ebbe először Gyarmathy György lelkész költözött. E lak keletről nyugot felé terült s elején, a templom felőli szélén, a lakkal összefüggőleg egy kápolnaszerű imola állott, melynek szentélye a nyolczszög három oldalával záródott, míg maga a lakhelyiség négy kis zárkából (2 szoba, 1 konyha és 1 kamara) és egy T alaku tornáczból állott. A romokban hevert nagy templom körül még akkor fennállott a magas erdőszerű kőfal, a lakot pedig deszka kerítés választá el az utcától; a lelkészlak végre 1781-ben tétetett a mostani lakályosabb állapotba.

1753. febr. 11. a kegyuraság és Hoffner Ignác lelkész közt egyezségileg megállapittatott: hogy a termény és bortized s a malom jövedelem váltságaül fizetessék az uradalmi pénztárból a lelkész számára évenként 250 frt, mely egyezséget márczius 29-én gróf Barkóczy Ferencz egri püspök is megerősített.

A viszonyra nézve jellemző, hogy midőn Hoffner később (1768.) új állomására Tokajba volt menendő, ő írásban folyamodott az urad. tisztséghez, engedné meg, hogy egy évig a lelkészi és ispotályi jövedelmet még élvezhesse, ő ellenben egy barátot kész helyetteseül tartani, ki az alkuszerint pontosan elvégzendő hivatását naponkinti — két garasért! — 1769-ben lett a plébános Bárdosi Ferencz, ki az előtt Napkoron volt s 1775-ben Munkácsra tétetvén át, praesenta díjúl fizetett az uradalmi pénztárba 3 aranyat.

Az 1778. látogatási jegyzőkönyv szerint volt akkor a lelkész birtokában 3 kaszáló, egy a mezőn, egy aranyos alatt és egy Bereg felől: 3 kert. Búcsún egy telki illetőség, a pap-utcában 18 telek, melyeknek lakói az 1750. egyezmény szerint, évenként 3 frt és 8 napi munkát adtak egyénenként, egy-egy napszám 9 polturára becsültetvén, ezek feldolgozták a Mezői szőlőt is, melyen 27 hordóbor termett, a két más szőlő pedig parlagon hevert. Azelőtt e lakosok a szénagyűjtés, aratás és szüretelés körül tartóztak dolgozni, urnapkor zöldfűkkel kidiszítani a járórt s egyéb ily munkát végezni. Misékre kapott az ispotálytól a pap egy hordóbert, míg a nyolczadból huzott 16 frt 20 krt; husvétkor kapott az uradalomtól a 250 frton felül, egy bárányt; a várostól $\frac{3}{4}$ órányira feküdt szegi malom fele jövedelme őt illeté, mi 100 frtra tétetett. Stólája szabad volt, szokás szerint azonban, avatástól és gyermek temetéstől 51 krt, s esküvéstől egy, idegenektől két aranyat szedett.

Ekkor volt a lelkész Jandrisics János, énekléstanító Hrehuss József, egyházi Martinello János és harangozó Joó Péter. Az éneklész kapott fizetésül 60 frtot, 2 köböl búzát, 12 k. rozst, a tanonczoktól hetenkint $1\frac{1}{2}$ krt, olvasni tanulóktól 2 és írástanulóktól 3 krt; temetéstől $25\frac{1}{2}$, gyászmisétől 30 s a liberá-tól 15 krt. Az egyházi egy évre 5 frtot. — 1792-ben felment a lelkész jövedelme 533 frt $18\frac{1}{2}$ kr-ra, stólákból bejövén 22 frt 24 kr., esketésekért 20, temetésekért 25 frt 30 kr., házszentelésért (colleda) 24 frt sat. 1781-ben találtatott Beregszászon 354 r. kath. áldozó és 84 nem áldozó lakos.

A koronkénti lelkészek névsorát így állítám össze:

1364. János, 1391. András, 1417. Dávidházi János, 1433. Gáspárffy István, 1504. Csontos János, 1513. Szalaházy Tamás, (főesperes, később veszprémi püspök), 1544. Revelles Balduin, 1564. Bódy György, 1571. Melegh Boldizsár, 1689. Mátyás Mihály, 1715. Bokros Ferencz, ez idő tájban Benke és Szentmiklósi N., 1718—22. Sándor János, 1722—1728. Bolyky Ignác 1728—1734. Demeter Pál, 1734—1737. Katona Ferencz, 1737. Schönerauer Ferencz, 1738. Gyarmathy György, ujlaki páter, 1749. július 18. 1769. Hofner Ignác, 1769—1775. Bárdosy József, 1775—1789. Jandrisics János, 1809—1817. Schmotzer János, 1817—1837 Michna János*), 1837—1846. Elker Ferencz,

*) A beregszászi plébánosok háza főleg a forradalom előtti időkben, midőn a városban levő két kezdetleges, silány szálloda a megyei gyűlések alkalmával betódult vidéki vendégek befogadására elégtelen vala igen lá-

1846—1851. Grynaeus Alajos, 1851—1863. Ruzsák Lajos, 1863. Pasqual Antal alesperes, 1878. Forgács János.

Az anyakönyvek 1723-tól vezettetnek.

A görög kath. lelkészség.

A mult században keletkezett a mikor, mind a templom, mind a paplak fából épült szűk épületek valának. 1781-ben volt a lelkész Javorszki András s akkor volt áldozó hive 82, nem áldozó 14. Anyakönyve 1772. óta vezettetik. Mostani kötemploma e század elején 1825. épült. Az anyaegyházhoz a közel környékéről 20 fiókköztség tartozik, összesen 1132 lélekkel; Beregszászon az 1878-diki adatok szeint 361 g. k. lakos találtatván. Jelenlegi lelkésze Fodorovszki József.

A beregszászi oltárnokok.

Az itteni mindszentek tiszteletére épült templom azon tulajdosággal birt, hogy a XIV. század korszemleméhez képest, több oltárnoki alapítvánnyal birt. Mikor és kiáltal alapittattak ez oltárnokságok (altaristae) bizonytalan, valószínű, hogy

togatott volt; főleg Michna János, — tótajku s volt szerednyei lelkész — kitünt ittléte alatt vendégszeretete által, ét- s játékasztalánál a megyei tisztek s táblabírák kedélyes órákat töltvén. S midőn egy alkalommal akkép nyilatkozá, hogy vágyainak netovábbját két szép fekete ló, hímő s vörös őv képezi: a megyei tisztikar csakhamar meglepé őt az óhajtott fogattal s a befolyásával kieszközölt vörös ővvel: azonfelül emlékül még egy a tarok négy dáma-káryával diszített arany burnót-szelenczét is nyújtottak át neki, melyen ez vala metszve: „Káro dámat ingyen kapja, Bereg szeretett barátja!”

Erzsébet királyné, ki itt gyakran megfordult, e tekintetben is buzgólkodott, annál inkább, mert ekkor már más kiválóbb helyeken is léteztek ily birtokokkal ellátott alapítványok, mint például 1333-ban Egerben, hol 32 oltárnokság találtatott*); de egy alább előadandó 1544-diki bevallás is e királynénak tulajdonitja alapításukat. Annyi bizonyos, hogy a XV. század elején Zsigmond király idején, már 8 oltárnoki állomás okmányilag említettik**), melyek Szent Miklós püspök, Erzsébet, Szűz Mária, Dorottya, Jakab, Kozma és Demjén, Mihály őrangyal és ker. szt. János tiszteletére valának alapítva; különösen a Szent Erzsébet-féléről állittatik, hogy 1370-ben az említett hasonnevű királyné által alapítottatott volna. Minden oltárnokság külön telkekkel, szőlőkkel s egyéb javadalmakkal volt ellátva. Később egyesek kegyessége folytán számuk 24-re emeltetett, melyek a reformatio idején következők valának: 1. Szent László, 2. Szentháromság, 3. Szentlélek, 4. Katalin, 5. remete barátok, 6. Kozma és Demjén, 7. Szent kereszt. 8. Szűz Mária, 9. Szent Mihály, 10. Miklós, 11. Bertalan, 12. Dorottya, 13. Ilona, 14. Krisztus teste, 15. Mindszent, 16. Anna, 17. István király, 18. Jakab, 19. Adalbert (Béla), 20. elhunyt lelkek, 21. Márton, 22. Keresztelő Szt. János, 23. Magdolna, és 24. Erzsébet nevére czimzettek***).

Az oltárnokok hivatása s rendeltetése volt, hogy az alapítók lelki üdvösségeért imádkozzanak s miséket mondjanak; miért javadalmakkal ajándékoztattak meg. 1516-ban törvényszékieleg elmarasztatott Buttykai László abban, hogy az oltárnokok részére 222 frtot fizessen, mit ő kötvényileg biztosított részökre§). Házaik bent a városban, leginkább a mindszent utczában fekvének, hol azonban kevésbé rendes életfolyamok által a polgárok nyugalma háborítván: 1518-ban II. Lajos király megrendelte§§), hogy az itteni oltárnokok és szerzetesek a lelkészi laktól felfelé jövőben házakat építeni vagy venni ne merészeljenek, sőt a lakosok nekik ne is hagyományozhassanak; megrendelte továbbá, hogy azon házaikat, melyeket az áldozárok a polgárok házaik közt elszórva bírnak, három év alatt a mindszentutczabeli polgárok és papok házaival és telkeivel cseréljék fel, hogy ekkép ők egy helyre szorittatván, a világiak-

*) Balácsi Ferencz: Az egri egyház tört.

**) Rup. J. M. O. helyr. tört. II.

***)) Budai k. lev. 106. es. 70. sz. a városi tanács jelentése az oltárnokok alapítványai iránt.

§) Leleszi levéltár.

§§) Városi lev.

től elkülönözve, magokhoz illő szomszédok közt tisztességesen és békésen élhessenek. Meghagyta, hogy a papok ésúgy a királyi jóváhagyás mellett szerezhessenek fekvő vagyont, de egy teleknél többet nem s az eddig szerzett nagyobb birtokuktól is bért és adót fizetni tartozzanak; megtiltatott nekik továbbá, hogy a harmas városban*) nyíltan vagy alattomban bort mérjenek, különben az ily bor elkoboztatni s szegények közt elosztatni rendeltetett**).

1555-ben I. Ferdinánd megengedte a szegények háza (ispotály) és kápolna gondnokainak s a templom oltárnokainak, hogy a végrendelkezés nélkül elhunyt javadalmasok hagyatéka három részre osztván: egyik rész a helybeli templom javítására és diszitására; másika a szolgák és hitelezők részére fordíttassék, végre a harmadik rész az elhunytak rokonainak vagy ezek nem létében a szegényeknek juttassék***).

Az oltárnokok itteni lételésének véget vetett a protestantismus, mely ujítási dühét leginkább a papság ellen irányzta.

1544. évben megjelent a leleszi konvent előtt Mihály mester, a beregszászi Miklós püspök nevére alapított oltárnokság rektora (igazgatója) és két más oltárnokság dékánja, Máté áldozár társaságában, ki a Dorottya-féle oltárnokság rektora és a régibb papok és oltárnokok seniora volt, s kijelenté a rend nevében, miszerint kétségtelen, hogy Erzsébet, Károly király özvegye és Nagy Lajos anyja, hajdan adomány- és kiváltságlevelet adott volt a beregszászi oltárnokoknak, mely azonban a közbejött zavaros időkben elveszett s így most, De Revelles Balduin veszprémi prépost, bécsi kanonok és beregszászi főesperes, nem hallgatva az oltárnokok szóbeli állításaira, őket jogaikban s haszonvételeikben háborgatja; miért is késztetve érzi magát a rendtársak tanácskozása folytán, jogaik megóvása végett örökméltóztatul feljegyeztetni, miként, mint

*) Itt kétségtelenül a főváros, Új- és Papváros (másképp Paputeza) értetik, melyekhez még egyes külvárosok „Hostatok” is tartoztak.

**) Városi lev. — Mindamellett már 1523. Nagy András és neje Margit hagytak Ulászló és Lajos királyok által adómentesített, az Aroktuczában feküdt házat és három, az Akol, Kerek- és Hosszuhegyen, az oltárnokok és Ferenczrendűek szőlői közt fekvő szőlőt, és egy Golotka-oldal nevű kaszálót az oltárnokoknak és a kápolnának örök időkre. (Lelesz, Prot. A. A. G. 819). Ez okmány szerint, volt a Dorottya-oltárnokság akkori rektora Hetei János, kinek jelenlétében az e végből meghitt leleszi áldozár előtt, a fekvő birtokon felül még négy ólom középnyagságu tálat, egy ezüst kannát, két ily kanalat, egy nyoszolyát s összes házi és ékszereiket hagyták alapítványul azon kötelezettséggel, hogy lelkök üdvösségeért hetenkint két misét mondjanak az oltárnokok.

***) Rup Jakab, id. h.

Máté áldozár is lelkiismeretére hivatkozva állítá, ő, valamint Hetei János, Komjáthy Péter szelmenzi pap, Gecsey György és más már elhunyt oltárnokok, saját szemeivel látta és kezeivel érinté, s olvasá az Erzsébet-féle adománylevelet, melyben az foglaltatott: hogy a végrendelet nélkül elhunyt oltárnok javait csupán e rend örökölje s más abból, jóváhagyás nélkül, mitsem foglalhasson el; s hogy hasonló joggal a többi beregszászi papok és áldozárok is élhessenek; hogy az áldozárok a királynői erdőkben faizási haszonvételt élvezhessenek a hatóság engedélye nélkül, továbbá, hogy egy-két vagy háromszáz sőt több sertéseiket és egyéb marháikat az erdőkben szabadon legeltethessék s meghizlalhassák: hogy az, ki az oltárnokok birtokait, házait, földeit, réteit, szőlőit megtámadná, 500 forintban marasztaltassék el, ki pedig a plébános lakút megháborítaná, ezer forinttal sujtassék*).

Mindamellett Petrovics Péter, Zápolya hive s Munkács ura, később Ferdinánd pártbelije, itt gazdag adományokat nyervén, csakhamar elfoglalta az oltárnokok javait is, melyeket magánosok közt elosztott. Petrovics a Miklós-féle oltárnoki telket a helybeli vagyontalanná lett plébánosnak adta, de ezt is később Schvendi Lázár hadvezér visszavevén, 1570-ben Pekri Lőrincz, protestans vezérnek egyéb birtokokkal együtt ajándékozta. 1571-ben Miksa király meghagyta Soklyósi István deáknak, munkácsi udvarbírónak, hogy adja vissza Persey Miklósnak és Csytneki Ferencznek azon szőlőket, melyek az itteni plébániához tartozó Szent László és Demjén s Kozma nevű oltárnokok alapítványául szolgáltak s melyek addig, míg az oltárnoki rektoratus visszaállítatnék, a nevezetteknek adományoztattak**).

1571-ben junius 20-kán felsorolá Balázs nevű hetven éves áldozár az itteni papok 1543-diki javadalmaikat következően: 1. A Miklós-féle oltárnoksághoz tartozott javadalomul egy a lelkészilak mellett álló ház, melyet a tatárok (1567.) elhamvasztottak; abban volt szalmával fedett kőpincze is; továbbá 4 szőlő, melyek jó időben 32 hordóbort adtak. E birtokokat közelebb elhunyt kazai Pekri Lőrincz kapta volt Petroviestől s most nejére hagyta, ki azokat használja. 2. Az Erzsébet-féle oltárnoksághoz tartozó öt szőlőt birja Balázs áldozár. — 3. A Mária-félc oltárhoz tartozott 3 szőlőt a Lámpáson birta Bódy György plébános s később eladta a szepesi

*) Prot. domest. parochiae Beregsz. 5. p.

**) Budai kam. lev. 948 cs. 12. sz.

kamara Erszénggyártó Jánosnak, Lakatos Jánosnak és Dékány Györgynek. 4. A Dorottya-féle oltárnokság javadalmait birta Pál, salánki lelkész, két szőlőt a Kalmáron és egyet a Burkös hegyormon műveltek a munkácsi várhoz. 5. A Jakab-féle oltár házat bírja Sentai Gábor, tartozván ahoz 3 szőlő. 6. A Kozma és Demjén-féle oltárhoz tartozó házat és 3 szőlőt használja Schvendi Lázár adományából Borzsvai Miklós. 7. A nagytemplom czintermében épült Mihály kápolnához tartozott lakház, a parochia szomszédságában és 5 szőlő, melyeket a város egy kereskedőnek eladott. 8. A szerekhegyi szőlőt a káplánok birták s most a várhoz műveltetik. Egyéb papi birtokról nem tesz ez írás említést*).

Miksa király Bócsben, 1571. sept. 20-án kelt kibocsátványja szerint, Melegh Boldizsár leleszi prépostnak a Miklós-féle elpusztult oltárnoksági rektoratust, melyet Pekri Lőrincz (haereticus) birt, az ahoz tartozó háztelekkel együtt, mely a Jakab és Mihály-féle oltárnoki házak közt feküdt, négy szőlővel együtt, adományozta oly módon, hogy a parochialis templom helyreállításáig bírja s azután a templomnak s illetőleg szolgálának vonakodás nélkül bocsássa vissza**).

Ekép folytatólag az oltárnoki alapítványok szét daraboltatván, más-más kezekre kerültek, annyira, hogy immár egykori lakházainak nyomai sem ismertetnek.

A fentebb érintett jelentés szerint, melyet a beregszászi tanács a 16. század végén vagy a következőnek elején kelet nélkül a kormányhatósághoz felterjesztett, a Szent László-féle oltárnoki javadalmat Schvendi Lázár a munkácsi uradalomra ruházta; a Szentháromság-féléből Rákóczy György kapott Schvenditől néhány pusztá szőlőt és azon telket, mely később a plébániának jutott; a Szentlélek-féle alapítványt, elpusztult szőlőjével együtt, adta Schvendi Pernyestei Mátyásnak; a Szent Katalin oltárnoksághoz tartozott szőlőt adta Bornemissza Jánosnak; a remete-félét Székely Antal foglalta el; a Kozma- és Demjén-félét adta Schvendi Bocskay Miklósnak, a király pedig Persei Miklósnak; a Szentkereszt-félét birta Schvendi adományából Szalay Ferencz; a Mária-félét egy szőlővel együtt eladta a kincstári tanácsos Gergely nevű dékánnak 200 forintért, egyik szőlőjét pedig Székely Antal foglalta el. A Szent Mihály-félét adta Schvendi Zay Ferencznek, egyik el-

*) Prot dom. id. h.

**) U. o.

pusztult telkét pedig birta Fornosi Péter; a Szent Miklós-félét birta a leleszi prépostság; a Szent Bertalan-félét Schvendi beleegyezésével Fornosi Péter; a Dorottya-féle birtok a király számára tartatott meg; a Szent Ilona-félét elveré Székely Antal, a Krisztus-teste-féle telket ajándékozta Petrovics Péter Beregszásznak városházául. A Mindszent és Anna-féle telkeket Izabella és fia Zápolya János odaengedték a Ferencz rendűeknek szenvedett káraik megtérítéseül; az István király-félét birta Borbély András, ki azt Bekes Farkastól vette; a Szent Erzsébet-félét egy pap az ispotálynak hagyta; a többi hat oltárnokság vagyonát birtokolták az akkori papok, névszerint a Jakab, Béla, elhunytlekek, Márton, Keresztelő Szt. János és Mária Magdolna-félüket, mely utóbbi később szintén az ispotályt illeté. Ekkép végleg elenyészett e városban az oltárnoki intézmény, melynek immár emléke is homályos.

A református egyház és lelkeszség.

Már 1548-ban Radán Balázs mint esperes működött itt és 1552-ben a protestánsok által elfoglalt nagytemplomban vértanui halált szenvedett. Utána működött Kálmáncsehi Sánta Márton esperesül, ki alatt itt 1552. decz. 1-jén a híres zsinat tartatott. A helybeli ref. papok az áttért hivektől nyertek ellátást, mint e tájban Petrovics Péter és később Schvendi Lázár az elfoglalt szerzetesi és oltárnoki alapítványokból s javakból tett adományokkal szaporított, melyeket ismét később a XVII. század elején Bocskay István, Bethlen Gábor, majd pedig Rákóczy György bőkezűen emelt, úgy, hogy ez időben két pap kényelmes javadalmakat élvezett. Így az 1613-kiki urbéri összeírás szerint; a helybeli hitszónok a határon temett őszi vetés-tizedéből száz kalangya búzát kapott*) és az itteni három köre járt malomból a jövedelem $\frac{1}{4}$ része szintén őt illette; a többi $\frac{3}{4}$ részben a földesuraság, akkor gróf Esz-

*) Uradalmi levéltár, azonkoru urbér.

terházi Miklós, a deákok és iskolamesterek és a molnárok osztzkodván. 1632-ben volt itt a lelkész Simándi Mihály esperes, 1637-ben Tejfalvi Csiba Márton, 1646—1747-ben ifjabb Kolosi Dániel és Szikszai Pál, kiknek idejében 12, sőt néha több deák is működött itt. Az 1645-ki urbéri összeírás szerint Rákóczy György idejében itt két pap működött, kiknek 2 lakházok, „a scóla és kántorházzal együtt” adómentesek voltak. 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt a papok házaihoz és iskolához szolgáló jobbágyok száma 17 volt, kétségtelen az Ujváros azon lakóiból, kik azelőtt a katolikus papoknak tartoztak dolgozni. A beregszászi vizen levő szegi nevű két kőre forgó malom jövedelmének egyik fele a deákok számára járt, úgy szintén a hidvám fele is. Báthori Zsófia 1670 táján némileg megszorítá ugyan a papok illetményét s javadalmát, sőt azokat a működésben akadályoztatta, azonban Thököly Imre felléptével 1680 után csakhamar ismét elfoglalák előbbi helyzetüket. 1684-ben működtek itt papokul Szántai István és Gyöngyösi Mihály, kik egymás ellen szóval tettel mocskolódván a szószékből is, azért a zsinat által megfeddettek, valamint 1689-ben Szerencsi Gerzon botrányos kicsapongásai miatt.

E század óta szokásban volt itt, hogy a főbíró minden sátoros ünnep harmadnapján meghívta asztalához a predikátorokat és mestereket, mely célra az ujvárosi lakosok mivel sem akartak járulni, később azonban önkényes járulás czímén kezdetek tyukokat tőlük követelni.

Thököly hadjáratának sikertelen bevégzése után 1688-ban a munkácsi vár az osztrákoknak átadtván, Kollonics Lipót bíbornok mint a Rákóczy árvák gondnoka, ide is katolikus papot állított, kinek a református pap birtokában volt javadalom egy tette részét utalványoztatta, azonban az 1704-ki urbér szerint, II. Rákóczy Ferencz alatt, a Csiga nevű háromkövű malom jövedelmének $\frac{1}{4}$ részét a ref. pap és iskola élvezé. Végre 1711-ki fegyverletétel után a szepesi kamara elvette a tized fejébeni járadékot s azt a kath lelkésznek juttatá; kimozdítván egyszersmind a ref. papokat a Szent Mihály és Jakabról czimzett azon két egykori oltárnoki telekről, melyeket a XVI. század óta birtokoltak s ennek folytán átköltöztek az egykori ferenczrendiek telkére, hol királyi engedély mellett 1715-ben imaházat emeltek; 1750-ben megengedvén a helytartótanács, hogy a protestáns hitközség harangot használhasson. Majd elromolván az imaház, 1775-ben beadott kérvény folytán a megyei hatóság küldöttségileg szemlét tartott felette s

megállapítván kijavításának szükségességét, azon évi sept. 7. 1443. sz. a. kelt intézményében annak kijavítását megengedé a helytartótanács azon megjegyzéssel, hogy hozzá tornyot is emelhessen a vallásfelekezet, minek folytán 1780-ban a templom megújított. Az 1778-diki egyházi látogatási jegyzőkönyv szerint, csüngött a templom mellett faharanglábon egy hat mázsás harang s a deákok részére egy tizenöt fontos, mely egykor a bucsui r. katolikusoktól elvéteztet.

A lelkészség anyakönyveit 1736 óta rendszeresen vezeti a mikor Bogaméri Ferencz volt a lelkész.

1781-ben volt Kondor Boldizsár prédikátor illetménye (stola) az esketéstől 51 krajczár s a keresztelestől 1 poltura; hivatól pedig kapott egy-egy mérő buzát és 1 forintot; ebből azonban $\frac{1}{3}$ az éneklész tanítónak és harangozónak járt. A „preceptor“ pedig kapott minden lakostól működéseierő egy és a harangozásért szintén egy ite z e b o r t. Ekkor létezett itt 600 áldozó és 200 nem áldozó lélek.

A város a reformationnak egyik legtermékenyebb helye lévén, nem lesz érdektelen az itt működött papok teljes sorozatát közölni. Radán Balázs volt 1552., Kálmánesehi Sánta Márton 1553—1571., Tályai Nagy Bertalan 1580—1593., Gyarmati Miklós esperes 1595-ig. 1594-től Szalmadi János is. 1597—1609-ig Szerdahelyi István, ki czivakodó természetü lévén, sokat versenyzett egyházi előjáróival. 1600—1617. Turi János, ki két ízben viselé az esperesi hivatalt. A már akkor divott szokás, hogy két javadalmazott pap működjék, tartott egész a 17. század végefeleig, mikor Báthory Zsófia elszedetvén a protestans egyháznak tetemes javadalmait, a papok száma is egyre leapadt; volt tehát folytatólag 1610—1615-ig Szenté Simon Gábor és Nagyari Máté. Ujhelyi István 1615—1620., Simandi Mihály 1630—1639., Csiba Márton 1637-ig. Ez buzgón terjeszté a protestans vallást s nemcsak szóval harczolt, hanem tollal is, irván a többi közt ily című munkát 1637-ben (nyolczadrétben 526 lapon): „Romano categorius, az az: az apostoli, vallással ellenkező minapi Római Catholikusok tudományának mutató lajstroma, melyet a nemes személy Tejfalvi Chiba Márton egy pápista vallásra tévelyedett atyafiának irt; és be-regrszászi predikátor lévén, hazájának ajánlott.“ A könyv Perényi Gábor Ugocea és Abaujmegyék főispánjának s szintén buzgó protestánsnak s neje Salga Katának volt ajánlva.

Szikszai Pál működött 1646-ig, Kolosi Dániel 1646—1679.,

Czeglédi István 1670., Buzinkai István 1680—1684., Szántai István 1684- és Gyöngyösi, kik egymás ellen predikáltak. Szerencsi Gerzon 1684—1689., Szatmárnémeti Gerzon 1686., P. Teremi István 1705—1707., Patai Sámuel 1700—1709., Várallyai István 1709—1713., Nyíregyházi Sámuel 1710—1713., Szöllösi András 1715—1720., Polgári 1720—1725., Ráczkevi 1725—1728., Tunyoghi 1728—1734., Bagaméri Sámuel 1735—1743., Nánási István 1744., Kondor Boldizsár 1744—1787., Vekerdi Nagy Mihály 1787—1792., Kömlei János 1792—1796., Derezeni Szabó Péter 1796—1806., Derecskei Szabó Péter 1807—1836., ifjabb Janka József 1838—1850., Orbán József 1850—1852., Békási Sándor. aranykeresztrel kitüntetett buzgó lelkész 1852—1876., s azóta Kalós Tivadar.

Az 1736-ban latin nyelven megnyitott anyakönyv „Tabellarium ecclesiasticum“ czimet visel; abba az első keresztelt így iratott be: 1736 május 23. megkereszteltetett Fejér Mihálynak Mihály fia.“

Az is áll abban emlékezet okaért megörökítve, hogy 1749-ben a beregszászi ref. község egy harangot öntetett helyben, mit meghallván a Kaszonyban gyűlésezett róm. hath. papi bizottság, Beregszászba készült, hogy a harangot elkobozza s annak használatát betiltsa; a község azonban kifogott rajta, mert nem várván be a bizottságot s hogy annak megérkezte előtt „usus“-ában legyen a harangozásnak, azon melegen kivette az öntéshelyéből a ki nem hűlt harangot s azt megkongatta.

A beregszászi ispotály.

Ezen a 16. században, okmányaink szerint, már virágzott jóteköny intézetnek eredete a régibb kor homályában vész el; vannak, kik állítják hogy azt a 14. században Koriathovics Tódor munkácsi herczeg alapította volna, míg mások azt Erzsébet és Mária királynék kegyességének tulajdonítják, kik itt több szerzetet is alapítottak. Lehetséges egyébiránt, hogy még előbbi korban itt hajdan

létezett Szent János rendűek vagy is ispotályosok maradványa e most csekély kiterjedésű intézet, melynek 1493. Turi Domokos volt igazgatója („rector hospitalis in Szasz“), kívül János munkácsi orosz püspök Hollós János herczeg előtt állítá, hogy a csernekhegyi monostorra vonatkozó alapítólevelet, ő sikkasztotta volna el*). 1530-ban Bekényi Mihály „magister hospitalis-nak in Ujváros“ mondatik**). — 1555. évben pedig I. Ferdinánd király a szegényekháza javára megengedte, hogy az örökösök és végrendelkezés nélkül elhalt javadalmasok hagyatékának egy harmadrészét a helybeli árpolda gondnoka vegye át***).

A 17. század elején az egykori itteni oltárnokok birtokához tartozott Mária- Magdolna és Szent- Erzsébet- féle javadalnak az ispotály birtokába kerültek§).

Az 1613-ki uradalmi urbér szerint, az ujjvárosi lakosok egyik fele az ispotály javára tartozott dolgozni§§), különösen annak szőlőt megmunkálni, miért azután a földesurak nem tettek szolgálatot. Ekkor az ispotály kezelése a városi tanácsra bízott, ki erre kebeléből egy tagot kijelölt. Az 1649-ki urbér szerint, az itteni ispotály adómentes volt s az Ujjvárosban lakó és ispotályhoz szolgáló jobbágyok száma 15 házhelyen 28-ra ment; a szegi nevű malom a beregszászi vizen állott s szigeti-malomnak hivatott, két köre forgott s egykor azt Füller Antal nevű ember§§§) hagyta az ispotályra s az ujjvárosiak fentarták. Akkor a jövedelmét az ispotály és iskola oszták fel maguk közt; 1726 táján azt egy Szentmihályi nevű itteni plébános helyre állítá.

Az ispotályt a reformatio alkalmával a helybeli protestánsok elfoglalták; de 1715-ben a katolikusoknak visszaadatta a szepesi kamara minden tartozékaival együtt. 1725. április 10 Kassáról a kamara igazgatója meghagyta iklo di báró Szluha György kamarai tanácsosnak, a fiskusi kibérelt javak igazgatójának s a többiek tisztfőnökének Munkácsen, hogy a beregszászi ispotályt illető s elfoglalt borait adattassa ki s hogy báró Hagert, a beregszászi fiskusi vagyon bérlőjét s kezelőjét utasítsa, hogy az ispotály részére tett alapítványokat, melyek 4 szőlőből s egyéb fekvőségekből állanak,

*) Egri káptalan kiad.

**) Budai kam. levélt. Liber IV. Tom. VII.

***) Rúp Jakab, Magy. orsz. tört.

§) Budai k. l. 106. cs. 70. sz.

§§) Munk. urad. levéltár.

§§§) Helytartótanácsi intézmény 1777. prot. dom. par. Beregsz. 76. lap.

oltalmazza; s minthogy azok jóvedelmét a város profanus czélokra fordítja, zárgondnokául az ottani harminczadost nevezze ki.

Az 1726. április 6. Püspöki János szolgabíró és Zombori Péter eskütt által, Bolyky Ignác itteni lelkész kérelmére tett vizsgálat szerint, tartoztak az ispotály birtokához: a Hájas Nyiresben, Csiga Pallónál és a sűrű Miez közti szántóföldek, egy szőlő az Akolhegyen, egy Borkut nevű, egy Dienes nevű, egy a Mezőben a Rigó vizárka mellett fekvő és egy Aranyos nevű szőlő, melyek a város gondatlansága miatt elpusztultak. E földek és szőlők nagy része egykor a fentebb nevezett oltárnokságokhoz tartoztak. E szerint a szegi malom féljóvedelme az ispotályt illeté, vizszonszolgálatául azon fáradságokért és szolgálatokért, melyeket az újvárosi lakosok a molomkörüli teljesíteni tartoztak s hogy az ispotály, mely a r. k. lelkészek mellett fekszik, az elaggott és elnyomorodott lakosok menhelyeül szerveztetett, oly feltétel alatt, hogy a befogadottak a közeli templomban a szokásos imádkozást gyakorolni tartozzanak. Ez időben még italmérési jogot is kezdett gyakorolui vásárok alkalmával, 1769-ben azonban eltiltatott ettől.

1751. meghalván gróf Schönborn Anselm Ferencz neje gróf Monteforti Mária Terézia, ő márczius 31. kelt végrendeletében ezer forintot s a romladozott háza kijavítását hagyományozta az ispotálynak, minek következtében 1756-ban újra építtetett s négy szobával ellátatott.

1773-ban ismét oly elhagyatott állapotban sinlódott, hogy abban csupán egy nyomorult ápoltatott; a tanács panasza szerint, a munkácsi uradalom tisztség javadalmait a r. k. lelkésziségre átruházta, valamint az ispotály kezelését is, melynél fogva az intézmény, melyben egykor vallás különbség nélkül többeket ápolta a tanács, most alig képes egyet fentartani. Az ennek következtében 1774-ben bizottságilag eszközöltetett vizsgálat szerint, tartozott az Újvárosból 26 lakos az ispotályhoz és 18 a lelkésziséghez; azt is állítá a város, hogy az ispotályt hajdan a város alapította s annak javára a közterületből elszakasztott Paputeza és Újváros nevű részekben új megszállókat telepített volna, mit azonban a lelkész kétségbe vont, sőt szemére veté a városi tanácsnak, hogy a Rákóczy-féle hadjáratok idején és után rosszul kezelte az intézet javadalmait, mert az 1726-ki vizsgálat, a szőlőkben megtermett 8—9 hordóbort a birák itták meg, a helyett, hogy annak az árán a szőlőket műveltették volna, minek folytán azok elpusztultak; állítá a lelkész azt is, hogy egynél több keldus azért nem tartatik, mert több

olyan egyén nem jelentkezik, ki naponként a templom csarnokában az előirt imákat elmondaná; állítá, hogy 1726. táján az ispotály borából 6 koldus vasárnaponként egy-egy itezét kapott*).

1775-ben 1—3 szegény tartatott az ispotályban, kik naponként elegendő kenyeret és élelemre 2—2 krajczárt kaptak; de más külső nyomorultak is tápláltaftak a jövedelemből. Néha kenyér helyett egy véka lisztet, évenként egy négy forintos süldőt és havonként egy forintot kaptak a befogadottak. Az ujjvárosi lakosok fával látták el az ispotályt, a szőlőket műveltették s a ház és malmot javígtatták.

Tanuvallomások szerint, Benke nevű plébános foglalta volna el a parochia számára a szegi malom felét a 18. század második felében. később pedig a többit is.

Az 1777. febr. 11-ki helytartói intézmény értelmében az ispotály kezelése csakugyan a beregszászi lelkészszégre bízott, rendeltetvén a lelkészség és ispotályt illető birtokok iránti kérdés is.

Az 1778-diki egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint volt akkor az ispotály jövedelme következő: 1. A malom jövedelméből 100 frt., 2. A Dienes szőlő termelt 20 s a mező-szőlő 3 hordóbort, a Borkut (Burkos) nevű a Csillagos hegyen, valamint az Akol és benei hegyen levő, melyet Rehvinkel Rokus, volt urad. tisztartó ajándékozott, keveset jövedelmeztek; a Nagyaranyosi szőlőt eladta az ispotály nevében Hoffuer Ignác lelkész 1752-ben 100 aranyért. Az ujjvárosi lakosok 27 telekről tartoztak tűzifával ellátni az ispotályt, a dienesi és mezői szőlőt megművelni, az ispotály melletti kertet megmunkálni s egyéb szolgáltatokat tenni. Szántóföldje volt: a Szent Bertalan mezőn 13, Csizaljon 6, Miczközben 6 és a Hájosnyíresen 7 hold. Az 1751-ben végrendeletileg nyert ezer forintot most kifizettetésén, a kamatokkal együtt felszaporodott 2300 frtra. Az ispotály tartozott a helybeli papnak misékre adni egy hordóbort.

Jelenleg is a hid és kath. paplak közti szöglet ház, melynek falában néhány év előtt Szent János szobra volt betéve s most északi oldalán néhány bolt nyitattott, szolgál ispotályul annyiban, hogy egy-két elaggott, helybeli lakos itt menedéket talál, miért a templomot tisztogatni köteles; jövedelmét a kath. lelkész kezeli.

*) Prot. dem. par. Buzász. 46. lap.

A kereskedés Beregszászon.

Már 1247-ik évben feljogosított Beregszász város, kétségte-
lenül a tatárok berohanása előtt már élvezett jog folytatásaul, hogy
hetenként szombaton tartson vásárokat, melyeken mind a vevők,
mind az eladók a székértől csupán egy denárt tartoztak vámul
fizetni. (Városi kiváltságlevel.) A következő XIV. században is
folyvást szombaton tartattak itt a heti vásárok (Zichy cod. II. 342.)
sőt ekkor már országos vásárok is tartattak. 1348. és később
1351. években megfordultak ily vásárokon azon kiküldött idéző
személyek is, kik a perbe fogottakat a törvényszék előtti megjele-
nésre a sokadalom alkalomával hangos szóval felhívták. (U. o. 148.)

1573. évben a város és földesuraság (a munkácsi uradalom
birtokosa) közt keletkezett viszály folytán a beregszászi tanács
küldöttei a leleszi convent levéltárába betették okirataikat az iránt,
hogy a vásárok összes jövedelmei, hová a bors és sáfrány járulék
is tartozott, egyedül a birót és hiteseit illeti. Ez emlékiratban a
vámra nézve feljegyezték, hogy az a munkácsi vár részére szedetik
ugyan, azonban minden szombaton délutántól fogva egész másnap
délelőtti tíz óráig azok, kik a vásárra érkeznek, vámot nem fizet-
nek; hogy vásár alkalmával tizenötöd napig mindenki vámmentes
s a vásártartama alatt bejövő egyéb jövedelem — a biraké.

1613-ban, gróf Eszterházi Miklós levén a földesur, ekkor a
vásárvám kizárólag a földesur, ellenben bordézsma alkalmával a
a biró, illetőleg a tizedszedő számára szedetett.

Az 1682. évben Thököly alatt szerkesztett urbéri összeírás-
ban szó van az itteni négy rendbeli országos vásárról, melyeknek jö-
vedelmeit a földesur tetszvényéből a városi tanács élvezé; ellen-
ben az 1690-ki urbérben már hat vásár említettik, melyek estek
karácsonyra, virágra, Tóbiásra, Szaniszlóra, Mindszentre és áldo-
zóra. Ezek jövedelmeit a fő- és vásárbiró huzzák. Egy 1733-ki
naptárban következő öt vásárról olvastam: virágvasárnapi, sza-
nislói, tóbiási, bertalani és mindszentiről. Tóbiás napját azaz ju-
nius 13-kát paduai Antal követvén: innen e vásár is később így
neveztetett el; különben 1733. május 12-kéről felirt Beregmegye a
helytartótanácsához az iránt, hogy az 1599. 45. t. cz. alapján,
mely szerint az új naptár elfogadtatni rendeltetett, az országos vá-
sárok napjai is az új naptár szerint állapittassanak meg.

A 18. század közepe táján mily jelentéktelen heti vásárai voltak Beregszásznak, kitűnik onnan is, hogy 1771. érvben, Bitalinger Vendel bíró és Lázár Imre főbíró alatt, a mártius 2-ki heti vásáron nem több mint 6 mérő buza és 2 mérő rozs, ellenben július 13-kán összesen csupán 56 mérő buza (1 frt 50 kr.) és 5 mérő rozs (1 frt.) hozatott be eladás végett. (Munk. uradalmi le-
véltár).

1773. június 1. Besényei Gábor, szolgabíró, Nagy Mátyás törvénybíró és Szuhai János bíralatt hallgatván ki az urbéri kilencz pontra az érdeklettek, ezek az esztendei öt országos vásárra nézve megjegyzék, hogy hárma barinos, ketteje pedig barom nélkül való.

1774-ben behozattatván az urbér, ez alkalommal a beregszásziak a vásárjogot kiváltságaik alapján magok részére követelték, mi hosszú perlekedésre nyújtott ürügyet.

1784-ben a helytartótanács felkérván a megyétől a vásárok jegyzékét, ez június 15-kén kelt jelentésében kimutató, hogy a beregszászi hat vásár tartatik virágvasárnap, Szaniszló, Antal, Bertalan, Mindszent és Ákos napjain.

1789. május 28-kán kihirdettette Hainbucher (Bikkési) Károly alispán, hogy a szombati heti vásárok azoontúl szerdán tartassanak; azonban 1816. nov. 5-kén kelt intézményében a helytartótanács csak a szombati vásárokat ismervén el jogosultaknak, e miatt később a város a szerdai heti vásárookra szóló kiváltságért folyamodott, melyet 1818. június 5. I. Ferencz királytól meg is nyert. Ez ellen azonban az uradalom tiltakozván, az ügy csak 1824. évben döntetett el, a város régi gyakorlata alapján a heti vásárok élvezetében azon év febr. 20. kelt és június 14-kén kihirdetett ki-
bocsátvány szerint meghagyatván.

Az uradalom a boltok után itt is szedvén földesuri illetéket; a magán boltok és áruhelyek szaba építését erőlyesen akadályozta, így 1822. július 23-kán Cseh Sándor, itteni uradalmi számtartó 60 jobbágy hozzájárultával lerontatta a helybeli csizmadiák által engedély nélkül felállított áruszint.

1830. okt. 27. a megyei közgyűlés azt határozta, hogy a szerencsétlenségek és rendetlenségek elkerülése tekintetéből jövőre a vásárok ne a római kath. templom és az urad. korosma közötti téren s általában a városban. hol a kereskedők sem állithatnak sátrakat. hanem künn a pázsiton tartassanak.

Az 1824. febr. 20-kán kelt királyi szabadsalom szerint nyer-

vén a város jogot ápril 6-kán, május 7., június 13., aug. 24., nov. 2., és deczember 10-kén, illetőleg virágvasárnap előtt, Gergely, Antal, Bertalan, Mindszent és Lucza hetében mindig szerdán és csütörtökön országos vásárokat tarthatni; azokhoz később felsőbb engedéllyel az ötvenes években még a következők járultak: három vásárok: január 5., mártius 2., július 6., sept. 21. és nov. 23-kai határnapokkal; továbbá megengedett, hogy juhvásárokat évenként április 6—7. és nov. 2—3-kán tarthasson, melyek folytonosan vannak divatban, a nélkül, hogy a kitűzött czélnak megfelelénének.

Nem lesz érdektelen itt megemlíteni, hogy az 1749. évi Keglevics-féle adó (dicalis) összeíróbizottság 15 frtra tette a beregszászi vásárok évi jövedelmét. Koronkint a város a vásár és hidvám iránt egyes szomszédos községekkel egyezsége lépett, így például felhozom, hogy 1736. és megújítva 1769-ben szerződést kötött a tanács a daróczi birtokosokkal az iránt, hogy Daróc községet a vásárvámtól felmenti azon feltétel alatt, hogy a község a sáros gyakor pallagát javítani, a királyi kutnál a Miez vizén a város által építendő hidhoz fával járulni, az egyházi épületekre szükséges fát beszállítani tartozzék, s azonfelül a városi lakosoknak megengedi, hogy a daróczi erdőbe fáért jár hassanak.

1799. évben pedig a beregszásziak és beneiek közt kötöttetett olyatén egyezés, hogy 1. a két helyi lakosok mind a benei mind a beregszászi vámon díj nélkül jár hassanak; 2-szor a kereskedők, ha teherrel érkeznek meg, akkor fizessenek ugyan, de ha gyalog vagy lovon mennek, — nem; 3. a lakosok pecsétes igazolvánnyal láttassanak el. (Vár levéltár).

Beregszászi polgári iskola és tanügy

Az itteni tanügyet illetőleg megjegyzem, miszerint itt a reformatió fénykorában az iskolák nagy lendületet nyerték; 1590-ben oly iskola találtatott, melyben két deákot megtámadtak a fejedele-

lem katonái. 1625-ben Bethlen Gábor, Beregszász birtokosa nem csak a protestáns egyháznak, hanem a virágzó iskolának is volt hatalmas gyámolítója. Bethlen Gábor 1615-ben az 1589-évben született Geleji Katona Istvánt, ki mint korának legnagyobb hitszónoka, író és nyelvész ismeretes, Beregszászból, hol mint iskola-igazgató működött, további kiképezése végett Heidelbergbe küldötte, midőn pedig onnan visszatért, ismét ifj. Bethlen Istvánnal az ottani főiskolába másodszor is menesztette. Természetes, hogy ott, hol ily tudományos erő működött, a tanintézetnek is virágozni kellett. 1649. Lorántffy Zsuzsánna megerősíté az intézetet az itteni hidvám jövedelmének élvezetében, azonkoru urbarium szerint*), ennek fele a földesuraságnak s fele a Scolabeli deákok sustentatiójára adatott,“ továbbá a három köre forgott malom vámbeli jövedelmének egy része a földesur, két része a predikátor, tanító és deákok számára, negyedik része pedig a molnároknak szedettet; járt továbbá a szőlőhegy tizedéből a predikátor és iskolamestereknek 16 hordó bor és a buzából száz kalangya. — 1660—80-ban évenként 12 sőt több deák is működött a felsőbb tanfolyamokban. 1713-ban a protestánsok vallásügye hazánkban elnyomtatván, ez azok nevelési eszközeire is kártekonnyan hatott, annyira, hogy ez időben itt alig tengődött néhány egyenest oktattató tanuló. A vármegye azon óhaja, hogy itt a sintaxisig való tanosztályok létesíttessenek, 1777-ben teljesedésbe nem ment. 1781-ben az itteni tanodákban is a németnyelv behozatott. 1802. évben egy korektorral láttatik el az iskola, kinek vezetése alatt oly virágzásra éled, hogy csakhamar e mellé „rektor és preceptor“ hozatván, visszaállított minden osztály az elemitől a biennisi deákságig. Ez állapot tart 1809-ig, midőn még volt az iskolában 1 deák és 52 klassista. 1813-ban már csak a novitius retorikaig jártak növendékek, kiket két fitanító vezényelt, de ezek is később tanítványok hiányában népiskolai tanítókká lettek. A hanyatlás oly rohamosan haladt, hogy már 1854-ben a polgári iskola majd nem üresen állt, egy fi és egy leánytanító alatt alig lévén összesen 30 gyermek. Akkor Békásy Sándor, itteni buzgó ref. lelkész indítványára a tandíj eltöröltetvén s az iskola örökös gond alá vétetvén: 1862-ben már úgy megszorodtak a tanulók, hogy csakhamar négy osztályúvá vált. 1862-ben Békásy buzditása folytán az egyházi tanács egy négyosztályu gymnazium építését határozta el,

*) Munkácsi urad. levéltárban levő eredeti.

melynek alapköve 1864. július 14-kén tétetett le. Ekkor Lónyai János beregi főispáni helytartó áldozatkészsége s tevékenysége, a város, egyházmegye buzgótsága s mások adományozása folytán aláírások útján egy tanári állomás biztosítottván, azon év október havában bérelt helyiségben a gymnasium első osztálya megnyitott, melyet évenként egy-egy követvén, az 1866. évben befejezett új tanépületben 1867-ben már mind a négy osztály négy tanár vezetése alatt megnyílt. Az 1865—6. tanévben járt a nem teljes gymnasiumba 81 tanuló; ezek közt volt 8 r. k., 72 ref., 1 zsidó; 1870-ben pedig 147, ekkor Katinszky János igazgatása mellett tanárokkul működtek Budaházy Tamás*), Janka Sándor és Zágonyi Károly, mindannyi jeles férfiú. Zsiros Sándor ének- és szépírással foglalkozott.

Az intézet azóta folytonosan 140—150 tanulóval virágzásnak indult, biztatván az uttörőket a remény, hogy idővel hat osztályúvá fog emelhetetni s teljesen felszereltetni. Azonban a kiadás folyvást szaporodván s a lelkesültség hora-tovább lankadván, 1873. aug. 15-kén Horváth István felkarolván a hanyatló iskolaügy sorsát, tanácskozássra hívta fel a megye közönségét, a nélkül azonban, hogy a táplált remény teljesedett volna, miért is a hely. hitvallásu algymnasium a kellő jövedelem hiánya miatt beszüntetett, a csekély alapítványokat a város vette át, helyébe 1874. évben polgári iskolát szervezván s kellően felszerelvén azt. Midőn a városi képviselő e nemes határozatot hozta, kétségtelenül vezérlelkét azon felírás magasztossága, mely az előbbi gymnasium épületének homlokzatáról oly hamar eltűnt s mely fennem hirdeté, hogy: „Elvész a nép tudomány nélkül.“ S minthogy ez átalakított intézetet most már az állam is segíti 4000 forintnyi évi díjjal: remélhető, hogy jövője s virágzása biztosítva lesz; sőt, mivel e polgári iskola megyénk déli részének egyetlen felsőbb tanodája, kívánatos, hogy az 5. és 6-dik osztállyal is mielőbb bővítessék.

A „beregszászi és vidéki nőegylet“ pártfogása és igazgatása alatt áll az általa 1873. évben egy osztállyal megnyi-

*) E jeles tanár született 1838. január hó 5-kén Cserebaktán Abaujmegyében: a gymnasiumot Miskolcon s az akadémiai tanulmányokat Sárospatakon elvégezvén, tanítói és nevelői pályán, majd segéd lelkészül működött, 1865-óta pedig a beregszászi polg. fiskolában oktat. Ő egyéb találmányi kísérletei közt megalkotá a bilentyű rendszerre alkalmas ott betűszedő és osztógépet, melynek jobb sorsra méltó gépmintája a budapesti Köztelken hever.

tott felsőbb leány iskola, melyet akkor 42 növendék látogatott. Azóta a közönség teljes elismerése és támogatása s az állam segélyezése mellett már a negyedik osztálya is megvan nyitva s a növendékek száma évről-évre emelkedik. Az egyes hitfelekezethelyek szintén fen tartanak külön népiskolákat; ezekbe járt 1873. évben összesen 301 fi- és 211 leánytanuló, nevezetesen:

1. a r. kath. iskolába	67 fi 32 leány	.
2. a reform. „	152 fi 79 „	„
3. a g. kath. „	20 fi 18 „	„
4. a nő-növeldébe	— fi 42 „	„
5. egy magán-nevelőnőhöz	— fi 16 „	„
6. az izr. magán iskolába	62 fi 24 „	„

A mester inasok vasárnapi iskoláiba járt 20 ref., 33 római kath. és 6 g. kath., összesen 59 tanonc.

Beregújfalu.

Magyar helység a tiszaháti járásban 160 házzal, 861 lakossal és 7681 holdnyi sík határral, melynek nagy része lombos erdőkkel borított. A szorgalmas népű falu a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1378-ban Macsolai Rudolf beiktattatott itt némi részekbe, 1380-ban pedig a Dolhai család perelt Rácz Miklós munkácsi várnaggyal s a beregi és újfalvi lakosokkal az elfoglalt szándoki földek miatt; e szerint a falu már akkor a munkácsi uradalom tartozéka vala.

Az 1495, és 1498-ban adománylevelekben szintén a várhoz tartozónak mondatik s mint ilyen a többi uradalmi helység sorsában részesült, hódolván Mátyás király, Hollós János, Szilágyi Er-

zsébet, majd Csáktornyaiak, Ferdinánd, Büdi, Szapolyai, Bethlen, Rákóczy, Mágócsi, Eszterházi, Thököly végre, 1726 óta a gróf Schönborn-családnak, mint volt foldesurainak.

1566-ban a tatárok feldúlták s népét elhurezolták.

1644. jul. 26. Munkácsen kelt iratában Rákóczy György fejedelem s Munkács ura, jószívüségből a helység jobbágyait azon erdő használatában, melyet ennekelőtte Bethlen Gábor fejedelem a határ szűk volta miatt „sertés marhájoknak“ legeltetésére szakasztatott, oly módon megerősíté, hogy az erdőt ne pusztítsák, mert ha ezen érik őket, elvegyék tőlük, a makkját azonban étessek. Ez időben tartoztak a jobbágyság telekbért fizetni, évenként 2 hordó bort kimérni, a beregszászi Horgas szőlőt megmivelní, ahoz hordókat készíteni; adtak terményeiktől kilenczedet és sertéseikből tizedet; 1645. még a beregújfalvi uradalmi földet is tartoztak megmunkálni. A Borsován levő két köre forgó malom jövedelmének $\frac{1}{3}$ részét a molnár szedte.

Az 1649-ki urbárium szerint volt Lorántffy Zsuzsanna idejében itt 44 jobbágy, $34\frac{1}{2}$ telek, $21\frac{1}{2}$ pusztahely, 56 fiu, 153 ökör, 51 tinó, 85 tehén, 487 sertés és 63 méhkas. Biróságot viselt Tihor János, mely család maiglan él, esküdtek voltak Puskás M. és Baso; Székely-drabant vala Fazekas. 1672-ben volt a főbíró Puskás Pál. A jobbágyság ily nevűek voltak: Ádám, Antal, Baso, Czitó, Futaki, Gargyan, Hajdu, Kerülő, Konyás, Kondor, Tóth, Verbóczi sat. Azóta a marhaállomány csupán a szarvasjószágnál némileg emelkedett, mennyiben az 1870-diki hivatalos összeírásnál 765 szarvasmarha találtatott az 1649-ki 466 darab ellenében; ló pedig 165, sertés csupán 497 és méhkas 68 mi vagyoni emelkedésre nem mutat.

A vallási ügyet illetőleg megjegyzem, hogy a magyarközség a XVI. században jókor fogadta el a helvét hitvallást; 1645-ben már virágzó anyagyülekezetet képezett; akkori hitszónoka volt Janki, kiről azt beszéli hagyomány utján a nép, hogy egy tengerijét pusztító s általa lesből megsebzett medve viaskodás közben leharapta az orrát. Annyi bizonyos, hogy a helységet minden oldalról most is környező s egykor még terjedelmesebb volt rengeteg-erdőkben hajdan bölények, medvék, hiuzok, nyestek és szarvasok bőven tanyáztak; vadsertések, farkasok s őzek pedig most is tenyésznek. II. Rákóczy Ferencz is itt örömet vadászott s 1709. január 28. és sept. 12. itt tölté az éjszakákat*).

*) Rákóczy-Tár Beniczky naplója.

Az itteni nagyszámu ref. egyháznak idönkint 3 fatemploma volt, melyek részint az idö, részint tüz által megemésztettek. Az 1792. Bari István által fölszentelt helyére 1829. építettett a mostani kötemplom, mely 1838-ban fölszenteltetett. Egyik harangja 1781., a nagyobbik 1805-ben öntetett. Anyakönyve 1765-ben kezdödik. Iskola tanítója 1796-óta külön működik. 1850. körül gróf Schönborn itt gőzfürészmalmot állíttatott, mely azonban csakhamar beállíttatott.

1756-ban egy malomnál a sertések 140 darab ezüst lengyel-érmet turtak ki. A tehetősebb birtokosok közül kiemeltetnek: Darczi András, Molnár Ferencz, Máté János, Puskás János, Simon Ferencz, Szeles Pál, V. Tóth János, Tihor András sat.

Kis Beresztó.

Ruthen község a munkácsi járásban; a munkácsi uradalomhoz tartozott. Magócsi Ferencz 1607. április 24-kén kenézséget adott Kopcsa Simonnak a végből, hogy ezen Kis Dubravicza, Zuppetnik és Nagy Beresztó közt feküdt helységekre idegen jobbágyokat telepítsen hat év alatt, igérvén az új megszállóknak öt évi adó- és tehermentességet. Ez okmányt megerősíté Kopcsó Imre és örökösei javára 1613. január 1-jén gróf Eszterházy Miklós. 1649-ben találtatott itt 4 jobbágy, 2 telek, 14 fiu, 2 ló, 4 ökör és 10 tehén; 1699-ben már csupán egy féltelek volt benépesítve, a többi a háborus idökben részint elveszett, részint elbujdosott. Jelenben is néhány izraelitán kívül csak 25 g. k. lakosa van, kik a nagyberesztói lelkészséghez tartoznak.

Nagy Beresztó.

Orosz helység a fönnebbi szomszédságában. Az 1638-dik munkácsi uradalmi összeírásban megjegyeztetett róla, hogy Rákóczy Zsigmond 1602. január 21. adott kenézséget a Likovics-családnak. 1649. Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt: 13 jobbágy, 8 telek, 21 fu, 6 ló, 30 ökör, 23 tehén, 40 juh, 23 sertés és 5 méhkas. Batyko volt Pap Simon. 1699-ben II. Rákóczy Ferencz alatt volt a kenéz Popovics István. Azon évben Pap Mátyás a maga féltelkét a parochiára szánta, melyhez Sztanko Iván féltelke is csatoltatott, hogy „annálinkább fizethesse a pap a nyest pénzt.“ Jelenleg is itt van a lelkeszség székhelye kényelmes kőakkal s a templom szintén új kőépitmény. A község áll 183 lakosból és 23 házból, melyek a Gyl alatti lejtőn épitvék.

Beregócz.

Orosz falu a vereczkei járásban a verchovinán, 11 házzal, 92 lakossal és 34 holdnyi hegyes határral; fekszik Felső-Vereczke közelében s hajdan is a munkácsi s nem a szentmiklósi uradalom hatósága alatt állott. Az 1649-ki urbárium szerint találtatott itt 10 jobbágy $5\frac{1}{4}$ telken, 13 fu, 3 ló, 12 ökör, 13 tehén, 71 juh és 12 sertés, mely marha állományánál ma sincs sokkal több. Akkor volt a kenéz Cziganovics Demeter, ki a várhoz 1 nyestet, 1 császármadarat, 2 kavolyt és 3 frtot adott. Később a harezias időkben a népesség s a falu még inkább elpusztult, annyira, hogy 1699-ben csupán $\frac{3}{4}$ telke volt népes. 1831-ben volt 93 lakosa, 1870-ben pedig 92 s így négy tized alatt épen nem gyarapodott, azonban 1881-ben már 123 találtatott, kik 13 házban laktak.

Berezinka.

Ezen 13 házat és 73 telket számláló helység fekszik a munkácsi járásban Munkácestől keletre, a XVIII. század elején Kisleányfalvának is neveztetett, minthogy Leányfalva szomszédságában az ottani magaslaton fekszik; tartozott a munkácsi uradalomhoz. Az 1649-ki urbér szerint, találhatott akkor 13 magyar nevű jobbágy-lakos, kiknek kenézüik Kozma János és Fejér Tamás volt; míg Fejér Ferencz, Máté és Simko a várhoz drabant-szolgálatot teljesítettek. A koronkénti jobbágy-létszám ekkép változott: 1599-ben Rákóczy Zsigmond alatt volt a faluban 2 ház; 1649-ben $5\frac{1}{4}$ telken a 13 jobbágy kezén találhatott összesen 1 ló, 20 ökör, 15 tehén, 36 sertés és 4 méhkas; 1672-ben volt $6\frac{1}{2}$ telken 9 jobbágy és 20 fiu; 1682-ben 8 telken 15 jobbágy és 15 fiu; 1704-ben II. Rákóczy Ferencz alatt 9 telken 12 jobbágy és 5 fin; 1728-ban gróf Schönborn alatt csupán 4 jobbágy, 6 fiu, 2 népes és $4\frac{1}{2}$ pusztatelek, a többi időközben részint elvesztett, részint elköltözött; ennek folytán gróf Schönborn Frigyes Károly 1730-ban külföldi németeket telepített ide, kik 1842. évben már 9 családot képeztek. Ezek szorgalmas földmivelők, s a felső schönborni r. kath. anyaegyházhoz tartoznak.

Betlen.

Pusztá Kaszony, Darócz és Edelényes közt, mely Barabással egy adósorozati községet képez, leginkább erdőterületből áll s birtokosa a Lónyai-család. Hajdan Petlen-nek is neveztetett. Egy 1344-ki okmány szerint, Hetjen, Mátyus, Kerecseny és Iszterjén helységeket érintő határjárásnál említettik Kerecseny közelében, a Remete gorondja nevű tónál fekvő Petlend nevű tér, melyet akkor

Disznósi Péter fia Barabás birtokolt*). — 1583. Daróczi Szeráf Perényi Jánostól és Györgytől szerezték meg e pusztát. 1641-ben Gulácsi Ferencz és István a Petlen puszta őket illető részeket átengedik 80 frtért Gulácsi Ambrusnak; e család birta különben már a XV. század elején, mert 1428-ban felosztották magok közi s akkor falu — possessio — volt. Mikor pusztult el, bizonytalan.

Bilke.

Mező város a felvidéki járásban s a megye keleti szélén: 1870-ben volt 728 háza, 3633 lakosa és 10341 holdnyi határa; az 1881-ki népszámlálás alkalmával azonban már csak 1625 férfi, 1722 nő s így összesen 3347 lélek és 696 lakház találtatott benne. A hűbér idején feje volt egy hasonnevű uradalomnak, melyhez Bilke, Dubróka, Kis és Nagy-Rákócz, Rosztoka, Szajkófalva, Misztice, Lukova helységek s egykor Szunyoghmező (oroszul Komár) tartozott. A monda szerint Árpád idejében a Tiszától a Borsováig fölfelé Boris, a Borsovától a Latoreza vizeig IIs-családok foglalták volna el a tért s hogy még a XIV. század elején is az uradalom területe egy határral lett volna körvonalozva, melyet királyi adományul a Karácsony nevű család birt. Ennek utódai: a Bilkei, Dolhai, Komlósi, Lipesei, Gorzó és Rákolezi-családok. kik egy törzsből erednek, t. i. az 1260. év táján élt lipesei — bilkei Karácsonytól, ki fiaai számára a máramarosi lipesei uradalmat is megszerezvén, egyike innen Lipeseinek kezdett neveztetni, míg a másik az azon uradalomhoz tartozott Gorz nevű pusztától a Gorzó nevet vevé fel s e családok maiglan virágznak, míg a Bilkei 1711. Miklósban kihalt**), a Dolhai és Rákolezi pedig már elébb. —

*) Zichy-Codex II. 97.

**) Gorzó János, szotgabíró ur szíves közlése.

E családok egyenlő ezimerrel bírtak; ez egy négyfelé osztott pajzsból áll. első osztályu vörös udvarában arany korona van. a másodikban, kék udvarban könyöklő kar kivont kardot tart; a harmadik osztály vörös udvarában két magas zöld élőfa és a negyedik osztály kék udvarában két egymás alatt s egymással ellenkezőleg uszó hal látszik.

Bizonyos, hogy az Ilosvay-család is rokon a fentebbnevezettekkel s hogy a XIV. században, mint azt Ilosvánál terjedelmesen kimutattam*), ezek oláhok valának. kik sajátlagos kiváltságokkal éltek. —

A bilkei uradalomhoz tartoztak a Bereg és Máramaros megyéket érintő havasok is. a mint az a családnak I. Lajos királytól, Erzsébet és Mária királynétól nyert új adománylevelekből kitetszik, melyeket 1412. Zsigmond király megerősített. 1433-ban Bilkei István, Illés, János, Gorzon és László pereltek Perényi János-sal a borsvai havas miatt**).

1447. Ilosvai Tivadar István beiktattatott a zálogjogon szerzett Bilke, Dobróka, Rákócz, Miszticze, Lukova és Szunyogmező helységeken levő részekbe, mely alkalommal királyi emberül működött Komlósi Tamás.

1453. Bilkei Balicza Péter fia Ivasko ajándékozott leányának Iónának Bilkén négy jobbágytelket. 1457. beiktattattak a nevezett uradalmi helységekre Bilkei Miklós, István és Mihály, (kinek atyja volt Péter és ennek István), Bilkei Illés fiai Sándor és István és Bilkei Balicza János.

1460. Ilosvai László és Bilkei Sándor leányai Anna és Veron beiktattattak a Bilkei Sándor-féle részekbe Beregben, valamint máramarosban Lipcse, Herincse, Keselyőmező, Berezna, Ökörmező, Vízköz, Ripina, Kalácsa, és Kelecsény helységekbeli jószágba. 1463. említetik Ilosvai László nejéül Bilkei Anna, Vörösmarti Palkó fia Ivasko nejéül pedig Bilkei Veron.

1475. Endrődi Fitza Demeter királyi udvarnok és testvére Ferencz s mindkét nemű utódai királyi adományul kapták az Ilosvai K. László s hasonló nevű fia birta Bilke és Ilosva helységekeni összes részeket, a két Ilosvay László ellenmondása mellett. A beiktatást eszközölő Longodári Mátyás kir. ember. Ez okmány szerint Bilke Máramarosmegyéhez tartozott.

*) L. Ilosvánál az 1364., 1370. évi okmányokat.

**) Leleszi levéltár, honnan a többi adatot is merítém.

1476. Komlósi Imre kir. ember felsőbb rendeletre osztályt tett egyrészt Lipesei Bilkei Mihály és Lázár (kiknek atyjok volt István, ennek Gergely, ennek János, ennek Szerecsen és ennek Karácsony), másrészt Bilkei Illés István és fiai János és György, János fia András, Rákolezi István és Mihály (az okmány szerint: „Bolong Páter fiai“), Gorzó János fiai István, Péter és András, és Bilkei Miklós fia György között a Bilke, (melyhez két malom is tartozott), Dobróka, Rákócz, Miszticze (malommal), Lukova és Komár pusztá iránt.

Nagy Iván*) sejtí, hogy az Ilosvai, Komlósi s Dolhai családok, már a törzs Karácsony kora előtt szakadhattak ki e családból; mert akkor (1476) már csak a Lipesei, Bilkei, Gorzó és Rákolezi-családok valának osztályosok és pedig úgy, mint fentebb is látszik, hogy származásuk Karácsonyban összpontosul.

1480. Perényi János kapta zálogúl Bilkei András beregi és máramarosi részeit.

1491. Perényi Gábor és általa atyja P. János, testvérei Mihály és István s mindkét nemű utódai királyi adományul nyerték a néhai Bilkei György után maradt összes részeket, mely alkalommal a Bégányi Antal kir. ember által tett beiktatásnál ellenmondottak Bilkei János, testvére György és ennek gyermekei András, Margit és Dorottya.

1505. Szarmaszói Bank Illés neje Naszta perelt rákolezi Gorzó Péterrel s másik rákolezi másképp bilkei Gorzóval néhai Andárs fiával foglalás miatt; királyi emberül működött Kisfalusi Sztojka János. —

1507-ben pedig perelt erőszakoskodás miatt Bilkei György — Buttykai Lászlóval.

1530-ban említetnek birtokosokul: Bilkei György és Péter, Lipesei György és Miklós, Petrovai Péter, Zékán János, Zovárd Szaniszló, Gorzó László és Ferencz**).

1548. Bilkei Péter eladta összes birtokát Bilkei Máténak és Ferencznek. 1550-ben beiktattattak Mucsei Pál és Kerepeczi Demeter deák a Bilkei János magtalan kimultával ennek részeibe s itteni udvarház birtokába Bilkei Máté ellenmondása mellett. 1552-ben birtak még itt; Szirmai Lajos, Báthori András, Gorzó János és Zékán Miklós***)

*) Magy. orsz. családai 9. köt. 117. lap.

**) Budai kam. lev. Lib. IV. Tom. VIII.

***) U. o.

1562. Kőrösbányai Móré Gáspár kir. adományul kapta a Bilkei Mátétól hűtlenségi bélyegen elkobozott bilkei, rákolezi és dobrókai részeket.

1567-ben adó végett összeirattak itt birtokosokul: Bilkei Máté és Ferencz, Szirmai Lajos, Ilosvai László, Lipesei, Gorzó János, Horváth Kristóf, Tarnóczy István és Daróczy György. 1572. említetik Tarnóczy István.

1574. Gorzó János bilkei, rákóczy és dobrókai összes birtokát elzálogosítá bilkei Gorzó Lukácsnak 150 frtban.

Ugyanakkor Ternei Keszthelyi György beiktattatott a Mátyfalvi Zoárdffi István és Szirmai László magvaszakadtával örökidőre rázállt bilkei, miszticzei, rákolezi, szőlősvégardói, ujlaki, mátyfalvi, és rákosi összes részekbe, Dolhai György, Erki Gáspár, Szirmai Lajos özvegye, Bódi Borbála, — Csepei Ákos és Mihály és Ujhelyi János ellenmondása mellett. A beiktatás 1575. ismét megkíséreltetett.

1575. Daróczy Szeráf királyi táblai jegyző adományul nyerte a Bilkei György fia János magvaszakadtával fölért bilkei udvartelkét s egyéb birtokát. A beiktatásnál, melyet Bilkei Gergely kir. ember és Ványai Mózes leleszi pap teljesített, ellenmondattak: Lipesei Ferencz, Imre, György, Gáspár és Gergely; Gorzó György, Palko János, Lipesei Péterné, G. Katalin és Kenéz Elekné Margit; Thegze János özvegye Anna, Lipesei János özvegye és Daróczy Miklós.

Ugyanakkor birtak még itt Fancsikai Födör másképp Csuzi György és Daróczy Szeráf; valamint Bilkei Máté és Perényi István. —

1576. Bilkei Máté, id. és ifj. Bilkei Ferencz, Miklós, István, Tamás és Gergely, és bilkei Lipesei Gáspár, Imre, Ferencz, Farkas, László, György, és Gergely, valamint id. bilkei Gorzó János, György, László, és ifj. János beiktattattak kir. új adomány folytán a bilkei uradalom s egyéb részbirtokok-birtokába Ilosvai László kir. ember által. Ez uradalom akkor Lukova, Miszticsze, Rákócz, Dobróka falukból és Komorót nevű pusztából állott. Ez utóbbi hely (Szunyogmező) Bilke határszélén feküdt s minthogy a Borsova vizétől sokat szenvedett, lakosai Bilkéhez közelebb, az ugynevezett „borju-legelő“-re költöztek, mely városrész maiglan Borjuvég néven ismeretes. Az elhagyott falu helyén csupán egy templom-rom maradt emlékül, melynek környéke maiglan köztemetőnek használtatik.

1580. Daróczi Szeráf kir. adományul kapta az Ivasko András magtalan elhunytával fölkerít birtokát, a beiktatásnál, melyet Gulácsi Ferencz kir. ember eszközölt, ellenmondván Dolhai György, Butykai Lajos özvegye Bódi Borbála, Ujlaki János és Szirmai Lajos özvegye.

1587. A bilkei uradalom tartozékául emlittetik Rosztoka és Szajkófalva. 1588. tiltakoztak Büdi Mihály és István — Csáki Gábor ellen az itteni és szajkófalvi részek elidegenítése miatt; 1595-ben pedig hasonló ügyben Bilkei János és Lipcsei Márton — Vécsei Orsolya ellen.

1595. Komlósi Albert munkácsi udvarbíró beiktattatott a Bilkei Mátétól 1594-ben Rákóczy Zsigmond és Ferenczre vételutján 1500 frtért s ezekről átengedés útján Komlóssira s mindkét nemű utódaira szállt bilkei részjóság, ház és kuria, rákóczyi rész és dobrókai pusztatelek és ház birtokába Bégányi Kristóf kir. embre által, mely alkalommal Bixi Ferenczné szül. Bilkei Krisztina, Bilkei János és Lipcsey Gedeon ellenmondottak. 1597-ben beiktattatott bókósi Bixi Ferencz. —

1600 ban birtak itt: Rákóczy Zsigmond, a Bilkei, Lipcsei és Ilosvai-családok, Kisfalusi János, Daróczi Ferencz, Bixiné és Mező Gáspár, 1625-ben pedig Bilkei János és András és Erzsébet, Urai Gáspár. Daróczi Magda és Kisfalusi másképp Ilosvai Miklós.

1625. Vettek Egresi István és neje Bilkei Erzsébet Szegedy Annától részeket itt és Dobrókán, Szajkófalván, Miszticzen, Lukován és Rákóczon.

1631. Lipcsei Gergely, András, gróf Bethlen István, erdélyi kormányzó asztalnokának fia beiktattattak a hűtlenségi bélyegen néhai Lipcsei Pál fiától Gábor és Györgytől, és János fiai György és Andrástól elkobzott részekbe, a Lipcsei család ellenmondása mellett; ez okmányban említettnek a többi uradalmi falukon felül még Szajkófalva, Kis-Rákócz, és Rosztoka is, mely utóbbi Kis-Dobrókának is neveztetett, mint mely Dobróka határából épen úgy szakítottatott ki, mint Szajkófalva Bilkének és Kis Rákócz, Nagy Rákócznak határából.

• 1638-ban a Bilkei család a szomszéd erdélyországi Máramaros-megyében fekvő Dolhán lakott Dolhai családdal határ-villon-gási perbe keveredvén, az 1638: 41. t. cz értelmében Lónyai Zsigmond küldetett ki biztosul, az ügy azonban még évtized múlva sem lett elintézve. mert az 1649: 72. törvényczikkben az előbbi országos küldöttségi intézkedés megújittatott.

1638-ban gróf Eszterházi Miklós nádor Lipcsei Gergelynek Bilkén, Rákócson, Dobrókán, Szajkófalván és Lukován ismét némi részbirtokot adományozott. Ugyanakkor említették Ilosvai Jánosné nejeül Barchi Anna.

1648-ban említettnek birtokosokul: Lipcsei Sándor, Ferencz, Gergely, István, Zsigmond és Péter; Bilkei Pál, Gorzó Imre és Mátyás, Komlósi Benedek, Kállai István, Egri István, Lázár Tamás, Zavatkai András, Ilosvai Ferencz, Kisfalusi György és Ilosvai János özvegye. Lipcsei Gergely és Szuhai Anna pedig megvették Bilkei István részeit 200 tallérért. 1652-ben említették birtokosul Urai Miklósné szül. Lipcsei Zsuzsánna, és Bilkei György és Anna; 1664-ben Horváth Jánosné Bilkei Eufrozina, és 1668-ban Gorzó László és Popovics Máté és László. 1680-ban Bilkei Miklós átenged itt és Szajkófalván bizonyos részeket, mi ellen Bilkei Zsófia tiltakozott. — 1698-ban említették birtokosul báró Liebenberg Károly József.

1709. Bilkei Miklós és neje Semsei Julia, Rácz Gergely és neje Kállai Máriának ezer forintért lekötik zálogul a bilkei, szerednyi, miszticzei, dobórkai, lukovai, ökörmezői és rákóczi részeket —

Az 1711-ben magtalanul elhalt Bilkei Miklós vagyona királyi adományképen elébb báró Libenberg, azután Niezki, később Romocsaházi, Pálfi, végre pedig Keresztes nevű családnak jutott birtokába; majd egyik része 1802. az említett Bilkey Miklós és Ilosvay László ágának kihaltával királyi adományilag Bartóffi Andrásnak, másika Ruzsák Ferencznek, harmadika pedig Partsetich-családnak adományoztatott. A Bartóffi-féle rész később Czi-bur és Petróczi családokra ment át. — A folyó század negyvenes éveiben eladatott a Bartóffy-féle rész Szintay Jánosnak és ne-jének, kik azonban csakhamar csőd alá kerülvén, e részt árverés útján a Bartóffyak visszavásárolták; kihalatván abból később $\frac{1}{4}$ rész Bottka Imréné született Petróczy Gabriela részére, míg a $\frac{3}{4}$ részt a Bartóffy örökösök megtarták s jelenleg is birják. — 1822. évben adományoztatott a Bartóffy, Gorzó és Lipcsay-ágaknak közösen a vásárjog is, melyet maiglan osztatlanul bírnak, az itál-mérési s malomjogokkal együtt. 1807. báró Sahlhausen Mór bilkei kisfaludi, szajkófalvi és ilosvai vagyonát 7100 frtért Mor-vay Pál és neje Ormós Máriának eladta.

A bilkei uradalom, melynek birtokosai egykor pallósjoggal is birtak, az idő folyamában részint házasság, részint elzá-

logosítás által nagyon feloszlott; a különböző helységeknek külön birtokosaivá lettek a Lipesei és Gorzó törzs családokon kívül a következők; u. m.: a Kóródi, Szuhai, Mokesai, Szecezi, Fráter, Pongrácz, Kanafoszki, másképp Madarász, Komlósi, Nemes, Ilosvai, Bradács, Pap (kinek jelenleg utódai: Báró vagy Jurkanics-Pap, Roszpopa-Pap, Gyakunik-Pap, Szidlási Pap és a Jurkanics-Popovics-családbeliek); Bodó, Galgóczy, Kovács, Tóth, Molnár, Subert, Cserszki, Csorba, Péter, Tolvay, Angyalosy, Szabó-Pap, Bakosi, Gerezi, Szai-Vüsznik, Morvai, Ujhelyi, Selevér, Szabó, Kodra, Berzsényi, Vass, Rácz, Jármí, Ajtai, Bényei, Szarka, Román, Jobszti, Tákosi, Budai, Szalai, Pogány, Balogh, Halmagyi, Talapkovics, a kinestár, Vaszko, Chira, Koroszkai, Javorszki, Dienes, Orbán, Sztojka, Böthi, Tiszaujhegyi, Zékány és mások. A Zékány család férfi ága kihaltván, a leányágon származott utódok, a Pap nevet vették fel; a múlt század végén azonban ismét a Zékány névhez tértek vissza s azzal maiglan élnek, jóllehet a Dobra-család eleintén tiltakozott az ellen s a megye is ez ügyben intézkedett.

Vásárjogot e város birtokosai I. Ferencz királytól nyertek 1822., 1873. júliusban pedig a város engedélyt kapott arra, hogy heti vásárt is tarthasson.

Bilkén hajdan római katolikus templom is volt, melynek romjai még 1766-ban állottak s melynek két régi harangját, akkor a lakosok elrejtve tartották volna, mint erről azon időben Hoffner Ignác, beregszászi esperes a megyéhez jelentést tett, javasolván, hogy itt r. k. lelkészség ismét alapíttassék, mert az egész környéken latin szertartású pap nem találtatik*).

Bilkéhez hajdan görög kath. apátság is köttetett, mely ily czímet visel: „Archimandria S. Crucis de Bilke“

Az itteni nemes családok közt a 16. században a reformált hit hamar meghonosodott, jóllehet az oroszország s a volt jobbágyország legnagyobb része megmaradt ősi vallásánál. 1703-ban a protestánsok már anyaegyházzal bírtak, később azonban a 18. század végén Ilosva fiókja lett, még 1784-ben kötvén e tekintetben azzal egyezséget; végre 1828-ban ismét anyaegyházza lett.

A 3105 görög katolikus lelkészsége igen régi; anyakönyvei azonban csupán 1772 év óta vezettettek.

*) Megyei levéltár. Egyházi ügyek.

Kis-Bisztra.

Oroszfalu a vereczkei járásban a polena-ploszkói völgyben 12 házzal és 81 lakossal. Rákóczy Zsigmond 1590. június 15. a munkácsi várból Kalabiska Demeter, Márton, János és Andrást s utódait a kis-bisztrai kenézségben megerősíté, mint melyet elődjök Kalabiska János 1584-ben Mágócsi Gáspártól kapott, midőn 1582-ben a helység alakítására vállalkozott. A kenézséget 1613. gróf Eszterházy Miklós szintén megerősíté. 1649-ben Rákóczy György özvegye alatt összeíratott itt 31 jobbágy, 32 fiuval, 4 ló, 42 ökör, 40 tehén, 10 juh, 32 sertés és 4 méhkas. A kenézeknek volt a Pinye-patakon egy malmuk; a nagy és kis Pinye és Korna tilalmas vizeiben pedig a pisztráng, kövi és kophalak tenyésztettek. 1699. volt a kenéz Kalabiska Ilnát s népes telek $3\frac{1}{2}$. Most a ploszkói g. k. lelkészség alá tartozik.

Nagy-Bisztra.

Oroszfalu Szolyvától nyugotra egy kellemesen fekvő lejtőn, 48 házzal, 284 lakossal és 1236 holdnyi határral, melynek legnagyobb része a munkácsi uradalomhoz tartozó lombos erdőség, melyben mészkőbányák is üzetnek és egyes bérlők bükkfa-lemezeket kezdetleges művű vizigépen gyártanak.

Rákóczy Zsigmond 1597. június 28. Melles János és Gergelynek szabadságot adott arra, hogy Bisztra helységet hat év alatt idegen jobbággyokkal megnépesítse, igérván a telepítvényeseknek öt évi adó- és tehermentességet. 1649-ben volt a főkenéz Czvianko Luka, kenézek pedig váltakozva Melles György és fiai Danko, Iván és András. Batyko vala Pap Lázár, ki egy nyestet tartozott évenként a várhoz adni, mert atyjával egy jobbágytelken de külön kegyeren lakott. Akkor találtatott itt 48 jobbágy, 69 fiu, $20\frac{1}{4}$ telek,

25 ló, 108 ökör, 18 tinó, 80 tehén, 26 juh, 71 sertés és 9 méhkas. A kenézek birtokában volt két s a batykónak egy kallós malma, melyektől egy-egy lasnakot tartoztak adni, vagy 2—2 frttal megváltani. A Szuszka és Nagy-Bisztra nevű folyók jó pisztrángjai és kövi halai miatt tilalmasban tartattak, a minthogy itt külön is egy pisztrángtartó tócska volt, melyekben mindig eleven halakat tartottak a vár szükségére.

1645-ben csupán 122 frtnyi bért fizettek a lakosok, ekkép megváltván a szerjárást; de mivel a szomszéd Paszika és Jobovicza nem győzték a várhoz a meszet égetni, Debreczeni Tamás tisztfőnök rendeletéből a mészkemencze körüli szolgálatra fordítottak.

1682. Thököly Imre alatt találtatott itt 72 jobbágy, $20\frac{3}{4}$ telek, Czianko Pap Demeter és Czianko Ivan nevű két batyko és Melles István főkenéz.

1699-ben is még Cz. Pap Demeter volt a pap, kinek családi féltelke a parochiához adatott úgy, hogy attól nyestpénz fizetessék.

Érdekes összehasonlításul megjegyzem, hogy 1649., tehát 220 év óta e helység anyagilag alig szaporodott, mert akkor birtak a jobbágyok 206 darab különféle szarvasmarhát, 1870-ben pedig összesen csupán 240-et, akkor 25, most csak 3 lovat, akkor 26, most csak 22 juhot, végre akkor 71 s most 75 sertést, holott azóta a lakosok száma kétszeresen emelkedett.

A g. k. hitközség — melynek itt csinos művű kupolás fatemploma van, — a szomszéd szolyvai lelkészséghez tartozik.

Felső-Kis-Bisztra.

(Visnyoje-Bisztroje).

Oroszfalu a laturkai völgyön a Verehovinán 21 házzal és 139 lakossal. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1649-ki urbéri össze-

írás szerint volt a Huszlya nevű hegyen 17 ház, melynek lakói, kik különben Telegdi, a szentmiklósi uradalom birtokosának jobbágjai valának, Lorántffy Zsuzsánnának a munkácsi várhoz zabtizeddel tartoztak azért, mert a várhoz tartozó hegyen műveltek földet. E helység 1691-ben a Nagy és Kis-Bisztra nevű falukból alakított egygyé, felvevén akkor jelenlegi nevét. Azon időben a kiskoru Rákóczy Ferencz és Juliáé volt e birtok, melyet Szentléleki Péter tisztartó kezelt, ki alatt volt Nagy-Bisztrán a kenézség a Szütevics-családnál, mely négy testvérből állott, míg Kis-Bisztrán kenézek Mikus, Ruszin és Pap-családbeliek voltak; Pap Gergely jobbágyfi egyszersmind a batykói tisztséget is végezvén. A többi jobbágyság családjai Ruszin, Kallusz, Bombics, Bobonics, Moskevics és Umazanics nevet viselték, míg a többi öt család elpusztult. 1699-ben az egész faluban nem találtatott csupán 3 tehén, más lábasjószág nem volt, a népség megfogyott, elszegényedett. Ez urbér mondja, hogy a gör. kath. templom régi s hogy lelkészi alapul a Bombics-féle elpusztult $\frac{1}{4}$ jobbágytelek határozottatott. A fa-templom most is áll, a lelkészlak azonban kőből épült. Időfolytán a népesség s annak vagyona is emelkedett: 1870-ben találtatott 111 szarvasmarha, 113 juh, 26 sertés és 2 méhkas.

Borszucsina.

A laturkai völgyöntuli magaslaton, közel a galicziai határszéli hegyeken fekszik ez igénytelen falu 12 házikójával és 65 ruhén lakosával; egykor a szentmiklósi uradalomhoz tartozott. 1691-ben birta a kenézséget a Kalusz-család, mely egyedül birta az egész határt, mivel a többi jobbágyság mind kivesztek egy Mosinecz nevű zsellér kivételével, ki 1 frtnyi bért fizetett, míg a kenéz-család 6 forintot tartozott beadni. Idővel új telepítvényesek ke-resték fel a zordon helyet, mely nevét a rengeteg borzaitól vette. A

lakosok kezén van most 66 szarvasmarha, 23 juh és 23 sertés, mi nem nagy gazdálkodásra mutat.

Borzsova.

Magyar falu a tiszaháti járásban a Borsa folyó jobb partján, melyről nevét is vette egykor, ez pedig valószínűen a Brezova nevű szláv szótól ered, mely nyirest jelent. Hogy az Anonymusban előforduló Borsova-vár alatt a szomszéd Mező-Vári mellett feküdt erősséget, — melytől eleintén a megye és főesperesség is neveztettek — kelljen értenünk, e városka leírásánál tüzetesebben előadandom, itt csak annyit említek meg, hogy a hontoglaló magyarok e táj termékenységet megkedvelvén, az itt talált és Ungvárra elhajtott oláh és bolgárok telepeit megszállották, s e helységet is megalkották, mely a 13. században már virágzott, mennyiben akkor már lelkésziséggel birt. Így 1321. évben Pál volt itteni lelkész*), az 1333-diki pápai tizedek rovatában pedig lelkészül Kozma említették, ki ily adóul 3 garast fizetett.

1372. a leleszi konvent László nádornak jelenté, hogy Várdai János részére Zuchy Pál fia Mihály királyi ember társaságában Borsovai Györgyöt és Vay (Woyai) Benedeket megidézte**). E szerint a Borsovai-család birtokolt itt, mely nevezetesen Borsovai Jakab és György (Imre fiai) királyi adomány mellett még 1365. évben beiktattatott. Ezek 1373-ban a bírósági eljárás elhatalasztásába ügyvédek közbejöttével belesgyeztek, ezek voltak Bakai János és Bakai Brigyes***).

1418. Dolhai János fia Bogdán hatalmaskodási tényben bíróilag elmarasztaltatván, az osztály közte és részöket még ki nem vett testvérei Szaniszló, János, és György közt eszközöltetett azért.

*) Zichy-Codex I. 197. lap.

**) U. o. III. 470.

***) U. o. 497.

hogy a Bogdánt illetett s elkülönítendő negyedrészt elkoboztathasák. Az osztály tárgyát képezték: Borsova, Sarkad, Makaria, az almaspataki malom, Románpataka pusztja, négy forrás, Dolha, Zadnya, Dolhán a Sebespatak folyón egy malom. a borsovai alólcsapó két kerékre forgó malom harmadrésze 12 népes jobbágytelek s egy ekényi szántóföld és makkos erdő, s az e helységekhez tartozó s „mind keresztény, mind ruthén“ templomok, toronyok, sirboltok és czintermek, nemkülönben a Máramaros vármegyében fekvő polányai, oroszfalvi, leordinai, petrovai, rosalyai, sajói, batizházai, szurdoki, bélaházai, polan-ujfalvi, mocsári és zpini birtokok. Azonban a végrehajtó küldöttség, melynél Perényi Péter országbíró ítélete alapján és Zsigmond király parancsára, Haraszti Eraszmusz királyi ember és leleszi konv. pap, Bálint működtek, Máramarosban nem járt el a kellő sikerrel, mert midőn az ottani birtokot összeírni akarná, Bogdán testvére György fegyveres kézzel ellenszegült s az eljárást megakadályozta, sőt a jelentők szerint, ha futással nem mentik meg életüket, utánok lőtt nyilak által megölettek volna*).

1423-ban a leleszi konvent és Kissurányi Mihály fia János királyi ember által beiktattatott örökösödési jogczimen kismuzsaji Kánthor Mihály fia Ferencz az ősi borsovai, oroszii s hegyi részekbe és Helmecz nevű pusztja birtokába.

1424-ben beiktattattak kosali Jakcsi György fiai Mihály és László a Borsovai Fábián fiától zálogczimen átvett borsovai, kismuzsaji, hegyi és helmeczi beregmegyei, valamint oroszii (akkor ngocsavármegyei) összes részbirtokokba, mely alkalommal mint királyi ember működött Borsovai Fülöp.

1426. következő nemesek: Kisandrásfalvi, Szeles, Oroszi, Tivadarfalvai, Farkasfalvai, Sarollyáni és Bökényiek tiltakoznak nemes Oroszi, Nagymihályi Ungi Albert auraniai perjel és ennek György és más fiai ellen, a borsovai s egyéb részbirtokok elidege-
nitése iránt.

1430. kiharasztott Borsovai Andrásnak (kinek atyja volt Tamás és ennek Simon), borsovai, kismuzsaji, hegyi, helmeczi, és oroszii ősi vagyonából a testvéreit Erzsébetet és Katát illetett negyed. Erzsi volt szántói Péter fiának Mihálynak, Kata pedig Lukács fia Andrásnak, a nyalábi várnagynak neje.

*) Leleszi lev. Prot. B. B. II. pag. 389. N. 24. a többi következő adatot is e levéltárból merítém. L. T.

1454. Kisguthi János törvénykezett Oroszi Péter fiának Györgynek fiával, Mátyás deákkal az amattól zálogczimben elfoglalt borsovai, kismuzsaji és oroszii birtokok iránt; ez ügyben alkalmaztatván királyi emborül Borsovai András. 1455. pedig ugyanaz óvást tett azért, hogy Kisguthi János a bevallásra kitűzött határidőt meg nem tartotta.

1457. beiktattatnak Fornosi János és neje Margit, valamint fiaik László és Osvald azon hét jobbágytelek birtokába, melyek egykor Kántor Ferenczet és fiát Mihályt illették s most a beiktattottak Jakesi Mihály özvegyétől Margittól zálogba vették.

1458. Kállai János fia Pál beiktattatott királyi adomány mellett a néhai Oroszi János fiától Miklóstól hűtlenségi bélyegen elkobzott borsovai, oroszii, kismuzsaji, hegyi és helme czusztai részekbe. Oroszi Fülöp, Miklós testvére ellenmondása mellett.

1458. Mátyás király (Budán, feria 2. ante festum regis Stephani) vizsgálatot rendelt a leleszi konvent által tétetni Borsovai András kérelmére az iránt, hogy Borsovai Benedek, Mihály és Balázs egy általa a Borzsova folyón épített malmát elrontották, e czélból királyi emberekül kijelöltettek: Óbégányi Benedek, Gulácsi István és Pelbárt, Geesey György, Oroszi Fülöp és Guthi János. E malmot 1463-ban elzálogította Borsovi András 24 arany forintért Keszi Balázsnak.

1478-ban Jakesi László és János megintetik Matuznai Zsigmondot, Miklóst és Anasztát a borsovai zálog-birtok visszabocsátása iránt.

1479. Szirmay Főris és Péterfalvi másképp Oroszi Beke Mihály fiának Istvánnak fia, Kelemen bevezettetett Daróczi János királyi ember által a fentebb nevezett birtokok harmad részébe.

1493. Drágfi Bertalan erdélyi vajda beiktattatott zálogczimben a Jakesi Ferencz részbirtokába. 1494. Tarczay János és Kántor Mihály birtokoltak itt és Oroszi és Kis-Muzsaj helységekben.

1495. Tótselymesi Tarczay János, neje Sára és bányai Kata és Borbála beiktattattak csere és ráíratás folytán a Borsovai Mihály birta részekbe; ekkor és ismételve 1498-ban behelyeztetett Bilkei Péterné Matucsina Dorottya a borsovai részbe, Matucsina Miklós, Kata, Ferencz, és György s más érdeklődők ellenmondása mellett.

1496. Oroszi Tamás, István és János zálogba veszik borsovai Kántor Mihály itteni és oroszii részeit, a beiktatást eszközlék a

király rendeletére Beregmegyében Halábori Barabás és Ugocsában Fancsikai Lázár kir. emberek.

1499. Körösi László fia Zsigmond behelyeztetett a leleszi konvent által Kantor Ferencz fia Mihály birta $\frac{1}{3}$ részbe; az Óbégányi Simon kir. ember jelenlétében teljesített beiktatásnál ellenmondottak Borsovai Mihály, Oroszi István, Tamás és János, Kantor Pál, Oláh Tamás özvegye Erzsébet és ennek fia Albert.

1502. Halmaghi Magavajda Mihály fiai Péter és Sándor pereltek Matuesinai Miklóssal foglalás miatt.

1506. Borsovai Péter és András megvették Daróczy Mártontól $47\frac{1}{2}$ aranyforintért Oroszi és Borsova helységbeli részeit. 1510. Borsovai Fülöp és János tiltakoztak győrei Borsovai Péter ellen foglalás miatt, ugyanakkor Borsovai Miklós egész birtokát Borsovai Miklós, Fülöp és Gergelynek a leleszi konvent előtt bevallá. Ugyisintén Borsovai Péter 46 aranyforinton elzálogítá birtokát neje Lucziának.

1507. Kusali Jakcsi András és György, Jakcsi László fia János után maradt jószágrészt örökségi czimen átveszi, Óbégányi György királyi ember közbejöttével. 1512-ben ismételtetett a beiktatás a leleszi konvent által.

1507. évben Oroszi István és László, beiktattattak Fancsikai Lázár kir. ember és Kaposi Péter leleszi pap által Oroszi Fülöp és Tamás, valamint néhai Oroszi Mihály és István itteni, oroszii és kismuzsaji részeibe bírói ítélet folytán; ez alkalommal ellenmondásukat kinyilatkoztatták Lónyay János és László, amannak neje Kisguthi Dorottya (János leánya), Jakcsi László és András, Zaricsai Gáspár áldozár, János és Bálint özvegye Katalin.

1513. Idősb Lónyay János neje Dorottya (Szirmay Főris leánya) bevallá a leleszi konvent előtt, hogy Daróczy Márton és Oroszi Boldizsár fiai Gáspár és István tőle az oroszii, nagy és kisdaróczy, borsovai és kismuzsaji elzálogosított részeit kiváltották.

Ugyanakkor eltiltotta Oroszi István Matuesinai Ferenczet itteni birtokának eladásától, mint melyre ő joggal birt.

1550. ő megvette Borsovai László 200 frtért Borsovai Kata itteni félbirtokát.

1551. királyi adomány folytán hetei Olasz Pál királyi ember által beiktattott Oroszi Demeter a néhai Borsovai Fülöp-féle borsovai udvarház és 3 jobbágytelek birtokába, melyeket ez hűtlenségi bélyegen örök időre elvesztett, a beiktatásnál ellenmondott Borsovai Lőrincz.

1554. a Borsovaiak tiltakoztak Geesey János deák ellen. minden ez Geesé helysége határát bejáratta; ez eljárásnál működött Halábori István királyi ember s a leleszi konvent részéről Várkonyi Albert pap.

1567-ben taláztatott itt 13 népes telek, minthogy az előbbi évben az erre átvonult tatárok 17 telket elpusztítottak s azokról a népet elhajtották.

1575. Daróczi János és Oroszi Gáspár megestek itteni és oroszii, kismuzsaji s ugor nyai birtokaik iránt.

1578. Rudolf király Borsovai Lőrincz, Pál, Miklós, Máté, Boldizsár, Jakab, György, másik Miklós, János, István, Péter, ismét István, Bálint és Györgynek hű szolgálataik jutalmazásául Borsován egy egész rész birtokot adományoz.

Csakugyan ez évben Borsovai Oláh András és néhai Borsovai Nagy László fia János s leánya Zsuzsánna beiktattattak a borsovai azon részbe, mely néhai Borsovai Osvaldot illette, ez azonban fejeváltság és tartási költség fedezése végett Nagy Ferencz munkácsi várnagynak eladta és örököseire ráíratta.

1581. Borsovai Simon bevall Vajai Máténak Borsován egy telket tíz forinton. 1590-ben pedig Borsovai György 3 telket elzálogított Borsovai Jakabnak 121 frton.

1600. birtokoltak itt: Oroszi Pál és János, Borsovai Boldizsár, Bálint, Ferencz, Lozi Farkas özvegye, Nyáradai Albert és Makasai Bálint.

1610. Borsovai Ferencz és beregszászi Borbély Ferencz meg egyeztek egy a Borzsán levő 3 kerekű malom birtoklata iránt.

1612. birtokolt itt még Halábori Pál, Oroszi László és Tóth Imre. 1623. emlittetik Borsovai Mátyás. 1626. Borsovai István és Máté itt és Kis-Muzsajon. 1632. Halábori Miklós és neje Bégányi Borbála, ki a Borsovai Jakab-féle kuriát Haranghi Miklósnak száz forintért átengedé.

1637-ben emlittetnek Székely János, Bezerédi Imre, Tenghe Pál, Borsovai Mátyás és Nemes Csizmadia András. 1643. Borsovai István. 1648-ban: Borsovai Ferencz, Gergely, Kércsi Péter, Pogány István, Halábori Pál, Kölcsey Péter és Pogány Kristóf.

1652. Máté Tamás Kürtösi-telek nevű birtokát testvérei Mihály, István, János és Ambrusnak 32 frtért átíratja. 1665. birtak itt még Moczok Mihály és Kállay Mihály.

1663. Vajai Péter fia Abrahám beiktattatott Bay Ferencz királyi ember által egy itteni udvartelek birtokába, melyet nádori en-

gedély mellett Szobonyai Ferencztől elcserélt s mely alkalommal Borsovai György ellenmondott.

1666. Szigeti Vass Márton királyi adományt nyert Borsovai György magtalan kimulta esetére annak borsovai nemesi udvarháza és részjóságaira nézve, a beiktatást eszközölő Nagy Balázs királyi ember.

1671. királyi új adomány folytán beiktattattak Kende Ádám és neje Látran Borbála a Peres Zsigmond és Andrástól hűtlenségi bélyegen elkobzott borsovai két nemesi kuria, egy ahhoz tartozó malomrész s az összes királyi jog birtokába. A Nagy Balázs királyi ember és Kelenis Mátyás leleszi pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondottak: Borzsovai Miklós, Baghi Péter és neje Turai Borbála, Vay Ábrahám, Egressi János és Fancsikai Ferencz.

1749. beiktattatott Longer Antal és Gulácsy Zsigmond Borzsova felebirtokába. A Herkal Jakab királyi ember és Schveller Herman leleszi pap által tett ünnepélyes eljárásnál ellenmondottak Biki, másképp Cseh János özvegye, Gulácsi Eva, Horváth Mártonné Gulácsi Erzsébet, Szendi György, Gulácsi Ferencz, Egri András, Orbán András és Mihály.

1750. Kölesei Kende János Csicseri Orosz Évától született fia szintén ellenmondott a Gulácsi Zsigmond-féle beiktatásnak. —

1765. birtokoltak: Fülöpösi Ilosvai László, Dessewffy Imre, Toboly, Bende István, Szendi György, Papp Mihály s mások.

Jelenlegi főbirtokosai: a Sipos család, Horváth Pálné, Mály Gábor s Gottesmann-család után Coburg János herczeg flandriai gróf, Gecsey Ferencz, Bánthó Ferencz, Bikfalvy József, Dessewffy család, Kerekes Károly, Nagy Zsigmond és Károly, Pandák László sath. —

A protestantismus fejlődésekor, a nép-hagyomány szerint, óhitű magyarok laktak itt, kiknek lelkészek Vay Mihály a községgel együtt felvevén az új hitet, ezen érdemeiért a birtokos lakosok a helység északi részén a Borzsán levő vizimalmot fűről-firanekei ajándékozták, miért is Vay-malmának neveztetett az és sokáig hasznosan fennállott, míg az 1835-ki hatósági intézkedések folytán mint a folyót gátló építmény, eltakarították. Annyi bizonyos, hogy 1595. már reformált anyaegyház. 1646. pedig már iskola-tanítója is volt. Régi XV. századbéli, torony nélküli temploma, mely egykor római katolikus volt, idővel a megszáporodott köz-

ségre nézve szűkké válván, 1830-tól 1835-ig megnagyobbított és kőtoronnyal feléktetett. Anyakönyvét 1784-óta vezeti.

A termékeny síkon fekvő helységnek volt 1870-ben 143 háza, 606 lakosa és 2107 hold földje. 1881-ben azonban már csak 549 lélek találtatott, kik 114 házban laktak.

Bótrâg.

E magyar helység, mely Boltrágnak is mondatik, a Tiszaháti járásban a Csaronda folyónál fekszik s nevét kétségtelenül a határában folyó hasonnevű pataktól vette, mely így már a 13 századbeli okmányokban említettik.

A helység már a 12. században létezett s akkor a Beth család birta, kitől Bánkban veje Simonra s ettől elkobzás folytán a koronára, végre 1270-ban Rusdi Mihályra s ennek második nejével Berenczei Náné fiára jutott. kitől azt annak utódai, a Lónyay-családbeliek, maiglan birják. Bővebb viszonyai Nagy-Lónya leírásánál közöltetnek, mint melynek tartozékát képezte, azon uradalomhoz tartozván.

1413-ban zálogczimen beiktattattak négy itteni jobbágy-telek birtokába Kereknyei Imre plébános és testvére Márton ruszkai lakosok, mely alkalommal mint királyi ember működött Krisánov György. (Leleszi lev.)

Az 1567. évben átvonult tatárok a helységet, úgy látszik, megkímélték, a körötte talált tanyákat azonban felégeték*.) Akkor 7 kapu találtatott itt, 1600-ban pedig hat után vettetett ki az adó.

A XV. századbeli, római katolikusok által épített templom, a hagyomány szerint, Mátyás király idejében emeltetett, s valóban keletelt fekvése s építészeti modora azon kor izlését hordja magán. A XVI. század első felében a község elébb az evangeli-

*) 1567. évi adólajstrom a kamarai levéltárban.

kus, majd a reformált hitre térven, a templomot maga használataira megtartá. 1595-ben már vlrágzó anyatemplomul emlittetik, melynek Bátyu és Harangláb voltak leánygyülekezetei. 1600-ban volt papja Petrohai András. — A tanítói laknak való telket 1800-ban 200 forintért vette a község, jóllehet tanítók már azelőtt is működtek itt. Anyakönyve 1775-től kezdődik.

Bótrágyon találtatik 154 ház, 1015 lélek és 4844 holdnyi terület s ezen Tóerdő, Jakbandó, Hollós és Petre puszták; mik Haranglábbal együtt egy adó-községet képeznek.

Főbb birtokosai: Lónyay Gábor, Albert és Sarolta, Ehrenreich Izidor, Bagu József, Bajusz Antal és József, Demjén Gábor, Farkas Ferencz, Gál Péter, Gönczy Antal utódai, Izsák Gábor, Kovács Pál, Molnár Pál, Péter János stb.

Bród.

Oroszfalu a felvidéki járásban az Ilosva folyó mentében. Nevét a szláv Brod, Borod szótól nyerte, mi partot vagy révet jelent, 142 házzal és 795 lakossal. A XIV. században már az Ilosvai család kezén volt, hova az 1373-dik évi adománylevelét alapján került. 1454-ben Ilosvai László, Karácsony fia birta; 1546-ban pedig Ilosvai Orbán és Miklós. 1570-ben pereltek I. László és Miklós egy itteni malom miatt. 1567-ben birtak Tarnóczy István, Ilosvai, Vitkai és Bégányi Miklós.

1572. beiktattatott Tarnóczy István, Bilkei Ferencz kir. ember által, mely alkalommal Ilosvai György ellenmondott.

1591. Kunmisei Lukács deák beiktattatott a Vitkai másképp Ilosvai János-féle részekbe.

1600. emlittetnek Ilosvai, Tarnóczy Simon, Erdélyi János és Mező Gáspár. 1615-ben beiktattatott Ilosvai János egy itteni részbe s a fanciesikai kuria és Lap nevű pusztá birtokába. — 1648-ban összeíratlak birtokosokul Ilosvai Simon, Ferencz és Lajos, Mező

G. és László, Tarnóczyi András, Kisfalusi Borbála, György és Gábor.

Az 1639. Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter kívánatára, Kolosvári Péter leleszi k. pap által megkezdett határjárás többször félbeszakasztatott a munkácsi vártisztek ellenmondása folytán.

1691. ifj. Ilosvai György egy jobbágytelket elzálogosított Komlósi Sándornak 50. frtéért, 1784-ben pedig gróf Schönborn Ervin Jenő vett Ilosvai Lászlótól egy birtokrészt 100 frtéért.

1796. nov. 15. beiktattatott Lónyai János királyi ember által Somosi Pál adományul nyert fiskális jószágba.

1823. Urai Pál (Urai Pál és Somosi Katalin fia) tiltakozott a kiskorúsága alatt a Somosi család által szerzett bródi, ilonczai és oláhesertészi birtokra nézve történt osztály miatt.

Később Hasko János szerzett itt birtokot s épített malmot, melyet Steinberger Berko vásárolt meg.

Bród g. k. községe Ilosva fiókja, de itt kötemploma van.

Lejtős határában vasbányák műveltetnek.

Bubuliska.

(Bobovistsi.)

Régi ruthén helység a munkácsi járásban hegyes völgyes tájékon 124 lakossal és 598 lélekkel, holott 1870. évben 737 lakosa volt; határa 2326 holdnyi. Régi okmányokban Bobovistye és Bubulistyének is mondatik. A XIV. században Koriathovics Tódor munkácsi herczeg a Csernekhegyen általa alakított görög hitű Bazil-rendű szerzeteseknek a szomszéd Lauka helységgel együtt örök időre adományozta s azok maiglan birják. A XV. században azonban a két helység a munkácsi uradalomhoz visszaesatoltatott, valószínűen azért, mert az 1360-ki alapító okmány valódiságát 1458. Hollós János kétségbe vonta. Az 1484-dik évi adoménylevélben, mely szerint Mátyás, fiának a munkácsi uradalmat ajándékozta,

és az 1555-dik évi kenézlevelében Bubuliska és Lauka a várhoz tartozóknak nyilváníttatnak. 1555-dik évben ugyanis Petrovics Péter, Munkács birtokosa, Fillér László és fiai: Illés, Ferencz és Mihály, és unokája László részére kenézlevelet állított ki, melyben előadatik, hogy mivel az előbbi kenéz levelét némely irigy gonosztevők elvevék, helyette ez ujjabbal megerősítették ő és családja a bubuliskai előjáróságban (praefektura), „kenézi vagy is soltészi“ minőségben, megengedvén, hogy e tisztséggel járó előjogokat, birtokot, malmot és kallót élvezze, ezért ő s utódai a kenézi tartozást teljesíteni köteleztetvén*). Ez okmányban már a bubuliskai szőlők is említetnek. — Az 1635. decz. 18. Bécsben Rákóczy György fejedelem részére kiadott adománylevelében Bubuliska, Kisbubuliska és Lauka szintén munkácsi helységekül említetnek, és Taraszovics Vazul munkácsi püspök is 1640. évben sikertelenül tiltakozott ez ügyben.

1645. Rákóczy György a munkácsi várban 1645. április 13. kelt s Debreczeni Tamás uradalmi igazgatójához intézett magyar levelében, Munkácsi János nevű szakácsinasának szóbeli kérelmére felmenté ennek itteni bátyját, Taginecz Istvánt a jobbágyi teher-és adóviseléstől, megemlítvén ez iratban, hogy azért menti fel a szegény állapotban élő bátyját, mivel az öcscse is udvarában fizetés nélkül szolgál**).

Egyébiránt már előbb, 1564. Szapolyai János választott király alatt is a munkácsi várhoz tartozott e falu, akkor azt e fejedelem további jóakarataig Szalai Kristóf birván, mint az azon évben Berylla Gergely részére Hribócz helységre nézve kiadott kenézlevelből kitünik, melyből az is kitetszik, hogy akkor itt és környékén, valószínűen Erdélyből ide költözött, több oláh család is lakott***).

Az 1649. évi urbárium szerint, Lorántffy Zsuzsánna birtoklata idejében tartoztak a munkácsi várhoz való itteni jobbágyok következő terheket viselni: fizettek évenként házadóul 1 frt., a főkenézek 1 nyestet vagy 4 frtot adtak; 2 császármadarat vagy 50 denárt és 3 frtot drabantpénzül; a kenézhelyen lakó nem főkenézek, ki drabantsággal, ki lovas szabadsággal a tisztek rendelése szerint tartoztak és azonkívül dézmával, juh, sertés és méhtizeddel.

*) Dat. in oppo Lugh (os); munk. urad. lev.

**) Munk. urad. levéltár.

***) U. o.

Az egész kerületben fizetett a batyko (óhitű pap) 1 nyestet vagy 4 forintot; a jobbágyság adott az őszi és tavaszi vetéséből s a szőlőtermésből tizedet, ugy sertése és méheiből is; a juhokból minden 20 után egyet adtak sztronga idején, a 20 alólit 16 pénzzel válthatván meg. Sztrongálásakor*) a főkenéz és batyko 16 pénzt adott a sztrongásnak, a földesur számára a juhos főkenéz és batyko különben mindenik egyet, a sztrongásnak pedig még egy csirkét („tyukfiut“) is, vagy 3 denárt és 1 pintbort vagy 6 denárt. Tartoztak a kerületbeli jobbágyságok a földesuraság javára 12 hordóborát kimérni s a szokásos szolgálatot és szerjárást tenni; karácsonyi ajándéknak 2 tyukot és 8 tojást vagy ehelyett 14 pénzt adtak az egész helyesek, különben félannyit.

Az 1649-ki urbér összeírás szerint, találtatott Nagy-Bubuliskán 51 jobbágyság, 79 fiu, 37 ló, 104 ökör, 36 tinó, 116 tehén, 18 juh, 290 sertés és 17 ménkas; Kisbubuliskán pedig 4 jobbágyság. Ezek közt sok magyar nevű volt, u. m. Fillér, Pap, Kálniki, Csatár, Bányász, Csapóczi, Halász, Kovács és Jászoli; a lelkes (batyko) vala Pap Ferencz és Péter. Lakott itt egyszersmind 12 hópénzes és 2 hites drabant.

1663-ban az itteni, ruszkóczi és irányii, a várhoz tartozott birtokok Barkóczi Istvánnak adattak használatra.

1672-ben volt a kenéz Fillér László, a batykók: Pap János és Lukács. Bubuliska 1691-ig folyvást a várhoz tartozott, végre Kollonics Lipót érsek s I. Rákóczy Ferencz gyermekeinek gondnoka 1691. sept. 20. aként intézkedett, hogy Bubuliska és Lauka a csernekhegyi monostornak visszaadattassanak. Azon nap meghagyta Kollonics Bécsből írt levelében Klobusiczky Ferencznek, az elkobozott Rákóczy-féle vagyon kezelőjének, hogy e két helység átadását eszközölje; ennek folytán ő 1692. január 19. meghagyta Krasznai Samu munkácsi udvarbirónak, hogy a vagyont adja át, mi Nagy-Lohón, január 21-kén meg is történt De Camellis g. e. püspök, Kölkedi András szolgabíró, Szécsi Ferencz esküdt, Szeredszegi Imre hites és Kalmár Mihály munkácsi polgár jelenlétében, a határok és birtoklati mód iránt folytatott viszálykodások már elébb, január 10-én Podheringen tartott értekezleten, melynél a

*) Sztrongálás-nak neveztetett a huszad alá tartozott juhok, bárányok s kecskék összeírása. A számlálónak járt 1—1 bárány és 16 pénz minden főkenéztől és paptól, a földesurnak a gazdától 1—1 sajt és minden huszadik juh. Sztrongálásakor az ügy körül felmerült panaszok is elintéztettek; sok helyt e foglalkozás Demeter napjára esett, mikor a gazdák a juhokkal osztozkodtak is.

zárda részéről Bazilovics Joannicius főnök és Ortutai Arsen áldozár jelen valának, elintéztetvén. Ez okmányt az uradalom részéről Neupauer Samu ügyész, Cserszki András pénztárnok, Rhehuss József tiszttartó, Román Ferencz ispán és Delegány Demeter irnok irván alá, a határokat pedig még azon évi június 4. Jobszthi György szolgabíró és Gecsey György esküdt állitván helyre. Ez intézkedést Lipót király 1693. febr. 23. megerősítvén : azóta a rendház e két helységet nyugodtan bírja.

1788. a bubuliskai hívek sikeretlenül pereltek a kolostor, mint földesurok ellen a Dubova erdő tulajdonjoga iránt. A helység 1865. tagosittatott. A kolostornak itt esinos majorja és gazdasága van. A templom újabb koru kőcöpitmény két kiszögelő oldalkerek toronynyal, míg a paplak régi faház. Anyakönyve 1784. vezettetik. Határában jó és sok gyümölcs terem.

Bucsu.

Magyar helység Beregszász közelében a naményi országun, 62 lakházzal, 324 lélekkel rs 919 holdnyi határral. Hajdan Nagy és Kis mellék névvel különböztetett meg, most azonban csak egy falut képez.

Nevét, mely majd Bulesu, Bolcsu, majd Bocsu és Baesu-nak is iratott okmányilag, valószínűen a Taksöny vezér alatt 947-ben beköltözött izmaeliták egyik vezére Boesu-tól nyerte, amint hogy ugyanakkor, a monda szerint, Het y e n is alapita az adományul nyert területen töle elnevezett helységet. Annyi bizonyos, hogy még a 13-dik században is a magyaroknál férfi név volt Buchou (Buesu); így 1280. körül János országbíró, Abrahám fiát Miklóst, Jéki Tiborc. és Bucsu által, törvény elé idézteté. — 1327-ben Károly király adományozta Nagy-Bulesut, Csombortelket és Csomát, Mihály fia Miklós és János magtalan kimultával Piliskei Pál fia Dezső beregi főispánnak és örököseinek, a beiktatást az egri káp-

talán eszközölvén*). Ekkor a Bulesu már család nevet képezett. Ugyanis 1321-ben Ivan borsovai főesperes és várii pap Bucsun kelt bizonyítványa szerint, János itteni földesur neje Bucsui Mihály fia Miklós comesnek leánya Anna betegágyában végrendeletet tett, melyszerint hitbérét és hozományát férjének hagyta. E végrendekezésnél tanukúl szolgáltak a fentebb nevezett esperesen kívül, az ő bulesui papja Egyed, Pál borsovai, Jakab bodolói, László tarpai, Demeter jánosii (ivánosii), Miklós derezeni Péter atyai lelkészek; a világiakból Mihály fia Miklós comes s más bereg vármegyei nemesek**). 1325-ben pedig az egri káptalan előtt Várdai Aladár fiának Lászlónak özvegye (Zochud fiának Morthunnak leánya) az őt illető leány negyed iránt Bulesui Dénes és János által támasztott igény ellen tiltakozik, óvást tévén az ellen is, hogy Dénes a János részét megvegye. E tiltakozást ő Valter mester borsovai főesperes és egri kanonok előtt tette***).

A pápai tizedek lajstromában 1333. évben parochialis helyül említetik „Bolthu,” fizetvén papja évenként papadoul 4 garast.

1349. Bulesui Dezső fiaul János és Miklós említetnek, kikkel ekkor Várdai János három márká iránt perlekedett†). 1357. említetnek királyi ember jelölteiül Bulesui Beke fia István és Pál fia Mihály††). 1399. elcserelték Piliskei Miklós, György és István itteni részöket az Uporiak biharmegyei jóságaiért.

1424. Zsigmond király Budán (feria 2. ante fest. Cathedro beati Petri ap.) Nagy Bulesui Péter (Mátyás fia) kérelmére meghagyta a leleszi konventnek, hogy eunek nagy-bulesui határát igazítsa ki, kijelölvén királyi emberekul Mikul Lászlót, Benedeket és Szaniszlót, Barlabási Jánost, Gecsei Jakabot és Pétert, Nagybecsényi Gergelyt és Homoki Györgyöt. A határjárás kezdetett Lompertszasza széléről a Basa folyónál, és innen alig haladt a bizottság néhány lépésnyire észak felé, midőn István beregszászi bíró tiltakozott a továbbbi eljárás ellen ura István herezeg rácz despota nevében s így az abban maradt†††).

1478. Szirmai Fóris deák és neje Bulesui Veron (Bulesui Miklós leánya) beiktattattak Bulesui Miklós fiai Mátyás és György

*) Budai k. lev. Fasc. 744. Nro. 38.

**) Zichy-Codex I. 197. és 203. lap.

***) U. o. I. 270

†) U. o. II. 411.

††) U. o. III. 67.

†††) Leleszi lev. Prot. Met. I. 485.

örökbevallása folytán egy nemesi udvarház és 3 jobbágytelek birtokába Kis-Bulesun és két telekbe Nagy-Bulesun az ottani malom harmadrészével együtt. Ugyanakkor ezek megintették Bulesui Péter özvegyét Brigidát, Bégányi László nejét, két elzálogított telek és malomrész visszabocsátása iránt.

1492. Bégányi Ferencz és Mihály beiktattattak bizonyos részekbe s a királyi jogok élvezetébe.

1506. elzálogit Bulesui Györgyné egy telket 20 frton Lónyay Jánosnak.

1525. tiltakozott Bulesui Anna hajadon Kerepeczi Ferencz és Pelbárt ellen, birtokának megvétele ellen.

1526. Bulesui Mátyás elad Oroszi Ferencznek és Kerekes Györgynek 20 frtéért némi birtokot; ugyanakkor Horváth Miklós beiktattatott Giezi Ferencz és Serédi Györggyel a Bulesui János-féle részekbe. A következő évben beiktattattak Oroszi és Kerekes az általok Bulesui Mátyástól elébb zálogba birt s most megszerzett két nemesi udvarház és egy pusztatelek birtokába. ugyanakkor (1527.) Bulesui Mátyás eladott Lónyai Dorottyanak is egy részt 100 forintért.

1548-ban perelt Lónyai András és Patócsi Ferencz, — Csapó Jánosné férjezett Patócsi Annával itteni részbirtok iránt.

1552. birtokolt itt még Kerepeczi András. 1566-ban az átvonuló tatárok felégették annyira, hogy csak két házhely maradt épen, akkor birtokolt itt Kerepeczi István*).

1569-ben pedig Bulesui Ferencz, (kinek atyja volt Farkas és neje Komlósi Margit), ugyszintén néhai Bulesui Farkas után Aszté, Komlós és Kövesd helységeiben is, mely birtokok iránt Lónyai Istvánnal viszálykodott.

Ez évben Bulesui János neje, Sára gyermek vesztés miatt halálra ítéltetett (akkép, hogy élve temetessék el), mivel ártatlanságát hittal nem igazolta, ellenben férje heted magával a fejére esküdött. Elkobzott birtokát később Bolcsi Ferencz kérte fel, mi ellen Lónyay István tiltakozott. (Megyei levéltár).

1571. beiktattatott Kerepeczi máskép Majthényi Demeter a Kerepeczi-féle elkobzott s Rossó Vinczének adományozott, ettől pedig visszaszerzett részekbe.

1579-ben beiktattatott Hartyáni Mátyás deák a Patócsi-féle

*) Budai kam lev. Liber IV. Tom. VII.

azon birtokba, melyet az előtt Pörös Benedek használt s egy egész nemesi telekből állott.

1582. Kerepeczi Majthényi Zsuzsánna birtokát Zyös Ambrusnak 19 frton elzálogítá.

1604. Bucsui Patócsi Ferencz halálával ennek kiskoru fiai Farkas és Jánosra szálltak a bucsui és asztélyi részek s azokat mostohaanyjuk, Csicséri Ilona és Lónyai István kezelték*).

1672. volt itt a Rákóczi-családnak egy egész telke, melyen 1682-ben Retkes és Nagy nevű jobbágyok laktak, majorsági föld pedig állott 32 hold szántó és 2 h. kaszáló s egy a Lónyaiakkal közös erdőből.

1728-ban a Rákóczy-féle birtok a gróf Schönborn-Buchheim családra szállt, mely 1762-ben német gyarmatosokat akart itt letelepíteni, kik azonban csakhamar eltávoztak innen.

1822. birtokoltak még itt Pogány József, Kajdy Lajos s a beregszászi r. k. lelkész. Később szállt a Pogányféle rész Dercsényi Lászlóra neje, báró Sztojka Julia után, kitől azt 1872-ben Feuerstein Leba megvette. Birtokosok még: Barmos János, Fejes István, Krajnik György, Nagy Károly, Somi Ferencz, Juhász Mihály stb. A beregszászi lelkészi birtokhoz tartozó egyik kaszálóján egy régi kápolna nyomai látszanak, mely rét ezokon templom gazának mondatik. Bir még itt Rác István Bay György után.

A reformatio kezdetén a lakosság az új tanhoz csatlakozott s elfoglalta a kath. pap fentebb említett birtokát is. 1689-ben itt kerületi gyűlés (traktusi sinodus) tartatott; 1755. azonban a predikátor meggyőzött a lelkészi telek birtoklásában a beregszászi r. k. lelkész által, ki az épületek fát széthányatta s a házi kertet a maga részére felszántatta. A község lakói hiába ellenezték ezt és Szoboszlai Fekete János bulesui birtokos sikeretlenül vágta háromszor össze az ekét, mely erőszakoskodás miatt Eötvös alispán által Naményba idéztetvén, fogságba tétetett s két tehene 25 frtban elbecsültetett, ez áron bocsáttatván szabadon. A reformált egyház így a birtoktól és paplaktól megfosztatván, Beregszásznak lett fiókja, később egy kis imolát a gazosból felfogott temetőben építtetett, melynek felvége hosszú ideig lakhelyül is szolgált a levitának. Idő múlva a templom mellé házat is épített, a templombeli rekeszt elbontván, székeket csináltatott s 1800-ban egy kis fatornyot is emeltetett s így 1803-ban ismét a nyagyü-

*) U. o. 745. eszmő 22. szám.

lekezetté lön, Vásárhelyi Samu lévén akkor első papja, ki az anyakönyvet is kezdé vezetni. Az egyház jötevőjeül csomai Kajdi Lajos és neje Ludányi Bay Teréz említettnek, kik 1825. a papi telket megnagyobbitották.

Brusztopatak.

Oroszfalu a vereczkei járásban s a sztrojnai völgyön a munkácsi uradalomhoz tartozván, Rákócy György 1645. április 6. Munkácsról kiadott okmányban Füzér Demeter és utódainak, névszerint Péter és Ferencznek, adott kenézséget arra, hogy Brusztó-patak mentében falut alakítsanak. Az 1649-ki összeírás alkalmával találtatott itt már 6 jobbágy, 10 fiu, $2\frac{1}{2}$ telek és egy kenéz-malom. Ez időben a szomszéd helység Duszina Lövei Gergelynél el lévén zálogosítva, a lakosok panaszkodtak, hogy Lövei egyik duszinai jobbágya egy inpenső rétét, melyet Sarkadi Mihály nevű uradalmi tömlőcztartótól megvett volt, „ő nagysága kárára és a falu injuriajára“ mindinkább öregbit.

Idővel a falu népe annyira elpusztult, hogy 1699. a kenézségen kívül csupán $\frac{1}{4}$ telek műveltetett; később ismét gyarapodni kezdett. annyira, hogy a 6 házban lakó és a sztrojnai g. k. lelkész-séghez tartozó község 47 tagot számlál; 1870-ben 60 lakosa volt. —

Bukócz.

Ruthén falu fent a Verchovinán a zsdenovai völgyön; mint a munkácsi uradalom tartozékának kenéze volt a 17. században

Szemegha család. 1649-ben találtatott itt 25 jobbággy, $7\frac{3}{4}$ telek, 24 fiu, 8 ló, 26 ökör, 2 tinó, 29 tehén, 75 juh és 25 sertés; ekkor volt a kenézség Szemega Olexánál és Fedornál és felváltva a Zahoránszki családnál, kik a szokott kenézi dijon felül a Bukovinka nevű vizen levő malomért 2 lasnakot vagy 2 frtot tartoztak évenként a várhoz beadni. Gróf Eszterházy Miklós és neje Dersffi Orsolya 1613. megerősítették Mágócsi Fereneznek 1571-ben Szemega részére kiadott kenézlevelet; ezenkívül kapott 1613. okt. 8. ugyanezen földesurtól Orosz Ferencz is szabadalmat arra, hogy a falut idegen jobbággyokkal megnépesítse; később Zahoránszki Iván és Gergelyre nézve is megújított a kenézi jogosítvány. 1699-ben volt a kenéz Szemega Fedor s a batyko Pap Sándor.

1765-ben a gróf Schönborn igazgatósága a harminczadi hatarörlovag számára kijelölt egy házhelyet.

Az 1773-diki rendezésnél megengedte a helytartótanács, hogy a g. k. lelkeszség ezentulra is itt maradjon: most kölaka van, míg a templom régi faépitmény; anyakönyve 1819-től kezdődik.

A helység 47 házból és 382 lakosból áll, kik a környező erdők s hegyeken leginkább marhatenyésztésből élnek, találtatván 1870-ben nálok 20 ló, 343 szarvasmarha, 381 juh és 68 sertés. Valamint itt ugy az egész Verhovinán csupán a zab és burgonya természetik sikerrel, a hüvelyes vetemény ritkán érik meg, ugy a gyümölcs sem.

Bukovinka.

Munkácsi uradalmi orosz-falu 47 házzal és 274 lakossal; fekszik a Hát erdő északi végén, magas lejtőn, melynek talajában barnaköszén rétegek is találatnak.

1649. összeirt itt a munkácsi uradalmi tisztartó 19 jobbággyot, 6 telket, 22 fiut, 1 lovat, 22 ökröt, 24 tehenet, 35 juhot, 26 sertést és 4 méhkast. A helyi batyko volt akkor Holecza Lu-

kács; ennek családja még 1613-ban kapta a kezézséget gróf Eszterházy Miklóstól. 1699-ben volt a g. k. lelkész Pap Vaszil, a paplak még 1690-ben emeltetvén a Czibar András-féle adományozott fél pusztatelken.

A községnek van saját g. k. kötemploma, de jelenben a repedői anyaegyház fiókja.

A lakosság kezén 1870-ben 143 szarvasmarha, 44 kecske, 22 sertés és 20 méhkas találtatott.

Csabina.

Oroszfalu a munkácsi járásban, a zimbrilovai szűk völgyön magas hegyek tövében. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1649-ben összeíratott itt 8 jobbágy, 12 fiu, 1½ telek. A batykó volt Csabinai László, a kenéz pedig Csabinai János; a többi jobbágyok közül, Lengyel János mint sütő alkalmaztatott a várban, míg Lengyel és Bisztrai mint gyalogszeresek szolgáltak. Magyar lakói azóta eloroszosodtak. 1699-ben volt a kenéz Dobos János, kinek azt az elszegényedett Bunga András átengedte. A község ma 72 lélekből és 10 házból áll s fiókja Dunkofalvának.

Csapóczka.

Közbirtokossági falu a munkács-ungvári országutttól északnak fekvő lejtő alatt; századok előtt Csapolecz-nak neveztetett; áll 58 házból, 287 orosz-ajku lakosból és 462 holdnyi határból.

Miként Benedikenél tüzetesebben előadatott, a XV. században a Tárkányi és Kerecsenyi családbeliek birták; 1501-ben Vassa István, 1503. Kenderesi Péter; 1507-ben Kerecsenyi István, majd a Nagytárkányiak rendelkeztek itt; vétel és zálogjogon birtokosai gyakran változván. Így 1567. Eödöfni, Vékei, 1600-ban Sennyei Mihály, böki Paczoth Ferencz és Borsi; 1647-ben birták Bácskai István, Tárkányi István és Borsi János.

1813. Farkas Zsuzsánna Kövesligeti Román Ferencz özvegye és fia Román Antal Zsukón két telket és Csapoczán egyet tartozmányaival együtt eladták Ruzsák Ferencz és neje Ueidler Annának ezer forintért.

Mostani főbb birtokosok: Joó Lajos, gf. Schönborn, Barkóczy, Klobusiczky, Szenkószky és Haluskai családbeliek.

1798-ban ide terveztetett áttétetni a zsuói g. k. lelkész-ség, hol már előbb egyizben székelt a lelkész azon papi telken, mely a Barkóczy háza mellett áll s melyet most az éneklész-tanító használ. Diszes régi fatemploma 1864. december 23-kán délután mise közbeni vigyázatlanság folytán porrá égett; most új kötemplomot építenek.

Csaroda.

Magyarfalu a beregszász-naményi országun a tiszaháti járásban, 135 házzal, 678 lélekkel és 3458 hold tértartalommal. Nevét vette a határában folyó s fekete színe miatt hajdani tót lakóitól Csarna-vodának elnevezett vizétől, mely a később itt letelepedett magyarok által Csaronda majd Csarodára változtatott; egyébiránt innen származott a XVII. századig élt nemes Csarnavodai-család is, mely a megye hajdani előbbkelő családai közé tartozott.

1311-ben Amade nádor halála után, mint Csarnavodai Gáborján fiának Jánosnak fiai János, István, Tamás és György az

egri káptalanhoz intézett panaszokból kitetszik, Agesi Detre fia Mátyás, Korordi fia Roda, István fia János, Kis-Suráni fia Miklós, Horebei fia Imre, Guthi Suprun fia Simon, burkuszloni Nyúl Miklós, Kirsani Kázmér comes, Bagin fia Péter, Vajda fia István, Venedeg Péter, Noszky Jakab és fiai Jakab és János, Mihály fia Lőrincz, Sede János, Fekete Péter és Wyehen, kisasszony szül. napján (sept. 8.) Csarnavoda helysége fegyveres erővel törtek, erőszakosan megrohanták s azt teljesen elpusztítván, abban találtató minden ingó vagyont elraboltak, mely prédálásban részt vettek Kuke Jakab fia Benchench és Kozma, fiával Jánossal és Vagalth fiának Istvánnak fiai Pouch és Beke*).

1323. a nagy-váradi káptalan előtt Tamás fia János és Gábor nuokái: Gábor, János, István, Tamás és György osztozkodván, ugocsamegyei Váralja és Babun. és szatinármegyei Lázár helységek Jánosnak jutottak, a tamásvári erősség közönsnek hagyatván; ellenben Csarnavoda, Papi és Fejérese emezeknek adattak**).

1348. az egri káptalan előtt megerősítettett a Lázár és Csarnavodaiak közt keletkezett osztály egyezség. Jelesül egyrészről Fülöp (kinek atyja volt Gábor és ennek János) és öcsece Jakab mester, és más részről Tárkányi Máté fia László, mint Csarnavodai Sebestyén megbizottja, bejelenték az egri káptalannál, hogy köztök és Tamás mester (János fia), Miklós és István fiai közt a csarnavodai, balazséri és ugocsamegyei kereszturni birtokaik elosztásában akként egyeztek meg, hogy a fél Csaroda nyugoti és a fél Balazsér déli oldala Fülöp és Jakabnak jussan***).

1349. Miklós nádor meghagyta a váradi káptalannak, hogy Csaroda egyharmadrészébe iktassa Várdai Jánost; ennek folytán jelenté az, hogy a Györgynapi nyolczadon a helyszínére kimenvén, s a kijelölt nádori ember: Bakai Mihály, Marázi László, Teerehei Miklós és Petry István közül, Teerechi Petenye fia Miklóssal Csarodán négy napig várakozott a szomszédos érdekelt nemesekkel együtt, és jöllehet Lázári Tamás fia János Csaroda felét 55 márkában zálogul Várdai Jánosnak átadni akarta, de minthogy Monáki Simon a nádor tiszte őket attól eltiltotta, kijelentvén, hogy ő a csarodai, halmii, és lázári birtokokat birság fejében lefoglalta s már hét hétig lefoglalva tartja, e miatt a beiktatás elmaradt§).

*) Zichy-Codex I. 136.

**) U. o. 248.

***) Fejér György Cod. dipl. 331. és 9. I. 602. lap.

§) Zichy-Cod. II. 365.

Ennek folytán a per Várdai János felpéressége alatt Lázári János fiai Tamás, Mihály és László ellen folyamatba tetetvén s az alperesek 1351-ben Miklós nádor elé a szentgyörgyi nyolczadra megidéztetni rendeltetvén, e végből a nagyváradai káptalan küldötte Anarchi László nádori ember társaságában a hármás kikiáltás végett elébb a Látori, majd a luprechszászi (beregszászi) s végre a küllői vásárra mentek s ott a sokadalom alkalmával fenszóval az alpereseket a megjelenésre felhívták; azon megjegyzéssel, hogy elmaradásuk esetére is irányukban a törvény és igazság ki fog szolgáltatni a nádori szék által*). 1352-ben megjelen a leleszi konvent előtt Csarnavodai Tamás mester János fia Fülöp névében kellő meghatalmazással ellátva s kinyilatkoztatá, hogy Fülöp nemes Várdai Jánosnak két márkával és 20 garassal egy hián tartozik a 45 márka kiegészítésére a János és Tamás csarnavodai birtokainak kiváltásául, mely pénzt annálinkább siet letenni, mert a virágvasárnap utáni hétfőn letelvén a kiváltási határidő, ha az összeget akkor le nem tenné, annak kétszerezét megfizetni tartoznék**).

1363. lelkészül emlittetik Benedek***).

1364. Lajos király Visegrádról (die dom. post. quindenas festi Corp. Xti) megidéztetí a leleszi konvent által a király elé császlóczi Székely (Zekul) Pétert a Csarnavodai István fia István elleni ügyben.

1364. Lajos király megerősíti és átíratja a Csarnavodaiaktól időközben eltolvajlott, függő pecséttel megerősített osztálylevelet, kérvén annak újabb kiadatását Csarnavodai István fiai, István és Miklós, Tamás fia György, János fia Fülöp és Gábor fia Sebestyén§).

1449. beiktattatott Hetei György királyi ember által Szepessy István (kinek atyja volt László, ennek pedig János) a Csarnavodai Kun István fia György birta részek birtokába.

1642. beiktattattak nádasdi Ungor Péter, bélteki Drágffi Miklós és Szálasi Erdélyi Péter Csarnavoda, Halmi, Kökönyesd, Tamásváralja, Pást, Bábon, Lázár, Homok, és Darócz fele birtokába, e részek Csarnavodai Egyedtől koboztattak el, ki osztályos testvérét Ujhelyi Pétert „Kain módjára“ megölvén, elítéltetett

*) Zichy-Cod. II. 448.

**) U. o. 447.

***) U. o. III. 219.

§) U. o. III. 273.

s birtoka a fentebb nevezetteknek adományoztatott*). Ez Egyed már elebb a szatmári királyi kastély építése alkalmával ellenszegült Mátyás királynak, ki neki azonban 1460. e bűncért megkegyelmezett**).

1464. Csarnavodai Egyed, úgy is mint ifjabb testvérei György és János (Domokos fiai) nevében egy részről és más részről Vadas Mihály (Demeter fia), Demjén, Orbán, Péter, Mihály, és Gergely; Kantor Gerő és Mihály, hetei Danes Gergely, Fóris Mihály, Vadas Pál és Gábor, Demjén fiai közt egyéb rokonaik nevében is egyezség kötött a Csaroda és Hete közt fennforgott határvillongás megszüntetése iránt. Ez okmányban megállapított határpontokul említettnek: a Szipa folyó, Kurtapatak, Baacz-egre, Somospatak, Patakközihorota, Kispatak, Kisgát nevű ut, Kisgát réve, más-kép Vezsa pataka, Paladicza pataka, Határéger, Biske foka, Kistrét, Keremieze erdő (mely Hetének maradt), Orberék (mely a két falu közt megosztott) és Kaladás réte***) 1468-ban azonban ismét kitört a viszálykodás, s csak 1544-ben döntetett el végleg a határigazítási per.

1466. Szepessy Miklós és Demeter és ennek neje Matucsina Margit (László leánya) vizsgálatot intéztettek rosalji Kun Jakab fiai László, Miklós, Kristóf, Jakab, és János ellen, kik Margit birtokait Gyarmaton és Kis és Nagy Ar helységekben elfoglalták, egy ugornyai erdejét kivágatták, egy másikat pedig Baydi és Vassányi Kenderessy György és Balázsszal, valamint Naményi Antallal együtt elfoglaltak, továbbá Csarnavodai Egyed ellen, ki Csarodán időző fejéresei jobbágyaikat erőszakkal letartóztatta. Ez ügyben királyi emberül eljáró papsi Eördög László.

1474. zálogczímen beiktattattak Daróczi Miklós és Márton a néhai Csarnavodai Domokos fiai György és Jánostól átvett négy jobbágytelek birtokába.

1476-ban megegyeztek a lelkészi konvent előtt tett bevallás szerint, Csarnavodai Egyed és György, ez testvére János, amaz pedig fia Móríc névében is, hogy néhai Csarnavodai Anna, (Ujhelyi János nagyanyja) és Zsuzsánna (Ujhelyi Péter anyja) negyed illetményeik fejében a nevezett Ujhelyieknek s utódaiknak, Ujhelyi János, Benedek, Miklós és Györgynek, a csarodai, lázári, daróczi, szigeti, kökönyösi, halmii, váraljai, turezi, báboni és

*) Leleszi lev.

**) Szatmármegye leírása Szirmaytól, 154.

***) Lelesz, Prot. Met. I. 517.

pásti, birtokrészek helyett Keresztúrt átengedik s azt különösen Helele örökösei ellen szavatosokul megvéendőik*).

1486. Kölesei Farkas Márton neje Csarnavodai Anna elismeri a leleszi konvent előtt, hogy a fentebb érintett birtokaira nézve Csarnavodai Egyed és György által kielégítettett.

1492. Surányi György zálogkezimen beiktattatott a tisztelendő Csarnavodai Krizogon tasnádi helyettnöknek néhai Csarnavodai Mihály-féle csarodai, homoki, lázári stb. részeibe.

1493. behelyezettett Beregi László királyi ember által néhai Szepessy László fia Péter, Miklós (István fia) és Kölesei Mártonné Csarnavodai Domokos leánya Anna, a néhai Csarnavodai Domokos és Krizogon részeibe.

1505. vizsgálatot intéztetett Tárkányi László özvegye Anna, néhai Csarnavodai Egyed leánya, néhai Czekei János fia Márton ellen, ki csarodai udvarházát erőszakosan megtámadta.

1507. Csicseri Ormos Imre és néhai Szepessy Miklós gyermekei, László, Tamás, Zsófia és Anna tiltakoztak az atyjok után maradt birtoknak Szepessy Imre által szándékoltt elidegenítése ellen —

1508. Liptai Miklósné Csarnavodai Erzsébet (előbb Ártándi Tamás özvegye) perelt Tákosi Mátyással, ki itteni kuriáját megrohanta.

1511. Csarnavodai Zsófia Vetési Márton neje és Nagytárkányi István tiltakoztak Dercsényi Péter ellen foglalás miatt. Valamint később Surányi György és Pál tiltakoztak az ellen, hogy Csarnavodai Margit Dercsényi Péterné, Zsófia Vetési Mártonné, Erzsébet, Ártándi Tamásné, Potentina Csarnavodai Egyedné, Tárkányi László, Lukács János és Pál a csarnavodai, turezi, várallyai, báboni, halmii, kökényesdi és port pusztai ugoesamegyei, valamint a lázári, szigeti és daróczyi szatmármegyei birtokokat illető okmányokat a kitűzött határidőben felnem mutatták. (Pozsony, Prot. budense, 3 köt. 196 lap.)

1519. beiktattatott a leleszi konvent által Surányi György.

1525. perelt Surányi Sebestyén Perényi Gáborral a csarodai határban levő Nagy és Kis rét nevű terek és a tamásváraljai Fekete nevű rét elfoglalása miatt. — 1525. Surányi Sebestyén, Dercsényi Pál, Ártándi Tamás, anarcsi Tegzes László, csicseri Ormos Imre és Tárkányi László megegyeztek az itteni és ugoesai

*) Leleszi kiadvány.

részek iránt. — 1544. említettnek birtokosokul: Csarnavodai Egyed, György, János, Vadas Mihály, Demjén, Orbán stb.

1551. Surányi János és Miklós tiltakoztak Drágfi Zsófia ellen foglalás miatt.

1554-ben pünkösd hava 17-ik napján ismét rendeztetett határjárás, mely alkalommal midőn a bizottság, mely Bulesui Farkas királyi ember és Czeglédi Péter leleszi paphöl s a meghitt s megjelent számos érdekelt és szomszédos birtokosokból állott. Hetétől indulva Csarodán keresztül azon helyre ért, hol a Csarnavoda vizénél Hete, Gulács és Jánd határai összeponatosulnak. itt Perényi János küldöttei ellenmondottak s a további eljárás ellen tiltakoztak*). Később a Hete és Csaroda közötti határvonal iránt az egyezés megkötetett, melyet Surányi Miklós és János, Hetei Tamás és Simon, Hetei Dobronyi Simon, bogdani Farkas György, Olasz István és Pál, Hetei Danes Ferencz, Máté, Imre és Pál s mások aláírtak.

1557. beiktattatott Püspöki Ferencz Borsovai Lőrincz királyi ember által a Surányi Miklós-féle csarodai és surányi két udvarházba, valamint a fentebb nevezett ugoesai és szatmári részekbe, melyek Surányi Miklóstól hűtlenségi bélyegen a koronára szálltak s később az összes királyi jogokkal együtt Püspökinek adományoztattak; ez alkalommal Surányi János és fia László, valamint Eufrozina, Borbála és Zsófia ellenmondottak.

1558-ban Büdi Mihály beiktattatott itt többek ellenmondása mellett; 1559. Csarnavodai János eltiltatta Büdi Farkast a csarodai, papi és surányi birtokok elfoglalásától; 1561-ben pedig Csarnavodai László tiltakozott Surányi Katalin ellen a csarodai, surányi, fejéresei, papii, balazséri, aszteji, kismuzsaji és kissurányi birtokokra nézve. 1560. Mathuznai Zsuzsánna és Zsófia, Horváth Borbála, Szentiváni Anna és Surányi Kata nyertek birtokokat Beregben és Ugoesában Surányi Zsófiától. 1567-ben az erre átvonult tatárhad érzékenyen sújtá e helységet.

1572. említettek birtokosokul Csarnavodai Gábor és Daróczi Szeráf; 1578-ban Salgai Bálint beiktattatott itt egy nemesi udvarház, Surányon és Papiban 3—3 jobbágytelek, Halmiban 3, Kökönyösdön 2, Tamásváralján 2, Turczon 2, és Bábonyon 1 jobbágytelek birtokába, mely vagyont Csarnavodai Katától szerze, ki

*) E határjárási okmányt egyéb iratokkal együtt királyi parancsra kiadta hiteles másolatban a leleszi konvent idősb Szalay Ferencz és Azari Bodonyi Jánosnak 1772. évben.

előbb Jakesi István, utóbb Matuznay György neje vája. Ez alkalommal működött királyi emberül Ujhelyi János.

1582. pereltek itt Büdi Farkas és Mihály Matuznai Zsuzsánnával.

1583. végrendeletet tett Csarnavodai Gábor beregi, ugocsai és szatmári említett birtokai iránt, azonban még 1585. is élt; akkor a leleszi konvent előtt visszavonta minden bevallását, melyet elaggott korában tett, ezek közt előfordulnak még a kistárkányi, nagyrozvágyi, őrsi, moraszai és bodolói, zemplénmegyei részek is. 1588-ban tiltakozott ellene Csarnavodai Klára, 1592-ben szerződést kötött nejével Prépostvári Borbálával Csávrágh másképp Prépostvári Bálint leányával az asztéji, fejércsei, papii és balazséri birtokok átengedése iránt; ugyanakkor Zarándi Péterre 300 frtban egy itteni telket íratott. 1598-ban egyezséget kötött Surányi Klárával beregi és ugocsai birtokaira néve, nemsokára azonban meghalt, mennyiben 1602-ben leányai Zsuzsánna, Eufrozina és Borbála már mint jogutódai említetnek. Ugylátszike Gábor banki halt a Csarnavodaiak fiága; leánya Eufrozina különben férjhez ment Anarcsi másképp Bácskai Györgyhez, Borbála osztópáni Perneszi Gáborhoz és Zsuzsánna Telegdi Gáborhoz, kik az atyai birtok felett is intézkedtek; 1617-ben említetik csarnavodai Surányi Klára, ki Bornemisza Mátyás neje volt.

1593. Büdi Mihály és István visszaüzéssel éltek Monnay Kata végrehajtási ügyében, mely per Csaroda, Kaszony, Déda, Badaló, Barkaszó, Vid, T. Szalka, Zápszony, Surány, Papi és Barabás helységekbeni birtokrészeket érintett. 1599. volt itt Rákóczy Zsigmondnak 24 adózó jobbágya.

1600-ban említetnek birtokosokul Surányi Gábor, Kubinyi István, Bornemisza Mátyás és Dessewffy Ferencz; ugyanakkor beiktattattak itt Melith Péter, Perényi s más atyafiak.

1609. néhai Surányi másképp Csarnavodai Gábor nevezett három leánya és Surányi Gábor testvére Klára (ki neje volt előbb Alaghi Istvánnak, utóbb Bornemissza Hegedüs Máténak) beiktattattak ősi jószágaikba.

1631. Lónyay Menyhért neje Bornemisza Erzsébet 30 frton ráíratott Miklós Bálintra egy jobbágytelket.

1639. Kubinyi Kata elzálogít Telekesi Istvánnak itt egy házat és telket 200 frton. Ez okmányban először említetik Csarnavoda „Csiarodá“-nak.

1643. Ibrányi István cserél Hetei Zsigmondtól egy telket.

1651. Bornemisza Kata, előbb Kállai, utóbb Perényi özvegye

fusittatván, birtokába jött ő s általa Perényi Gábor fiai és leányai Kata és Klára, valamint Kállai László, egyéb helységeken kívül „Csarnavoda másképp Csaroda“ tulajdonába. — Ugyanakkor Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna beiktattattak egy részbirtokba, ugyszintén Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina is.

Ez időben birtokoltak itt: Telegdi István, Perneszi Gábor, Ujfalusi Zsigmond, Fuló Mihály, Lónyay Menyhért özvegye, szigeti Vas Márton, Perényi Gábor, Guthi Boldizsár, Dessewffy László, Váradkai Ferencz, Barkaszi István és Melith Péter. (1648-ki adóösszeírás.)

1652. Özvegy Lónyay Menyhértné Bornemisza Erzsébet Farkas Miklós és Annának 200 frton egy jobbágytelket átenged viszszaválthatás feltétele mellett.

Ez évben Lónyay Zsigmond iktattatott be Guthi Miklós végrendelete alapján a csarodai és más részek birtokába, kinek utódai, valamint Rédey és Bay-családbeliek jelenben is földbirtokosok itt, kiket a Csaroda patakon levő hidvámber is illet; névszerint birnak itt most Bay Gáborné, Bay Ferencz és Ilona, Lónyay Albert, Horvát István, Baksay Lászlóné, Buzinkay Péter, Uray Miklós, Kanizsai Ignác, Baksay Ferenczné, Bakó Zsigmond, Cserepes Ferencz, Kakas Sámuel, Nagy Lajos, Reviczky Imre, Székely Lajos, Szalay Tamás s mások. Bay Ilona birtoka itt és Márokpáiban az ezer holdat meghaladja.

A helységben levő nagyobbára téglából épített, keletelt, magas, hajdan római kath. templom XV. századbéli, e tájon szokásos styl szerinti egyhajós építmény, melynél a szentély jóval alacsonyabb; a nyugoti oldalon levő kettős ablaku torony a Tisza-mentén szokásos, magas, hegyes, kupalaku tetővel fedett. Kétségtelen, hogy még a 16. században alakítá át a község protestans imolává a templomot, kivetvén abból, szokásossá vált divat szerint, az oltárt, diszitményeket s mindazt, mi a katolikusok hitmivéletére emlékeztetne.

1595-ben már virágzó anyaegyházul emlittetik, melynek 1598-ban papja volt Kvassai Mátyás, 1613. Vári Menyhért, 1631. Károlyi Mihály sat. 1633-ban megengedte Beregvármegye közgyűlése a csarodai híveknek, hogy predikátoruknak lakot a helység erdejéből építhessenek*). A templom belseje 1747. Kisrédei Rédei Ferencz pártfogása mellett ujittatott meg, ki a papi és iskolai tel-

*) Megyei levéltár IV. I.

ket is ajándékozta, különben tanítója már régtől volt, így 1600-ban Gyarmati Miklós működött. A templom alatti nagyszerű sírboltban többek közt az 1758-ban elhunyt Rédei Ferencz, egyházi jótevőnek is hamvai nyugsznak, a mint a templomban kifüggesztett fatáblán levő dagályos hosszú magyar sírversből kitűnik, mely régies izlésű ékes rímekben íratván, így kezdődik: „Kérdhedd Útonjáró, ez helyben kinyugszik, Tyászos sírboltjában itten ki aluszik?” sat. Anyakönyve 1756-ban kezdődik; egyik 300 fontos harangja, mely 1800-ban öntetett, 222 forint 12 krajczárba került. --

A helység magyar lakói ily nevűek: Angalét, Bán, Besenyei, Bedő, Biró, Csorja, Danyók, Dano, File, Györi, Kozma, Király, Kulcsár, Kakas, Kis, Lukács, Marosi, Nagy, Nyakas, Orosz, Pap, Pénzes, Ricsei, Rostás, Rédei, Sebestyén, Szabó, Székely, Turi, Tarpai, Terebesi.

A Tiszaszabályozása előtt a falut környező vizek, főleg a Szipától dagasztva, kártékonyak voltak; e patak, a falut elhagyva, Csarnavoda, illetőleg most már Csaroda névet visel s arról nevezetes, hogy fekete talaján a legnagyobb szárazságban sem apad ki a víz. —

E helység határához tartozik a Bajos nevű pusztá is. 1822. birták a Lónyay, Rédei és Bay-családok, kik itt a Csarodán hidat is építettek, e családok birják a határbeli Akol, Egres és Bencze nevű erdőket is.

A XV. században volt e tájon Csaroda és Fejérese közt a Bencze pusztá. 1499-ben beiktattatott annak birtokába Szepesi István, kinék előde volt Csarnavodai Kun György. 1651-ben kapták Perényi György özvegye és általa fia Perényi Gábor és első férjétől származott leányai Klára és Zsófia.

Cserejőcz.

Igénytelen orosz falu a munkácsi járásban Nagylohó és Iványi közt 22 házzal és 117 lakossal; hajdan magyarul Csűr-falu-

vának nevezték. A XVII. század elején Pederi András birta zálogképen, 1631-ben Brandeburgi Katalin Bethlen Gábor özvegye „Csürfalvát,“ Kulinkóczot és egy kuriát Munkácsen, melyek a munkácsi várhoz tartoztak, 4000 frton Horváth Ferencz és neje Székely Borbálának s utódainak átengedte*). 1640-ben azonban Horváth Ferencz akkép egyezett meg Rákóczy György fejedelemmel, hogy a munkácsi kuriát Ibrányi Mihálynak, csürfalvi és kulinkóczyi birtokát pedig Rákóczynak 1500 magyar forintért s a fejedelem klácsanói jobbágyságaiért visszaengedé.

1649-ki urbérben ugy emlittetik e hely, mint a munkácsi vártól elszakasztott birtok, melyet Horváth bir zálogul, kitől Rákóczy György engedelméből Földvári János maga részére váltotta ki; később Borbély Zsigmond lett zálogbirtokosa; 1666-ban Súranyban tartott megyegyűlésen Földesi István, mint Rákóczy Ferencz és Báthori Zsófia jogi képviselője megkínálta Borbély Zsigmondot s nejét a zálogösszeggel, mit azonban ezek visszaautastottak**). Később ismét a Földvári család birta, kitől Marin Péter váltotta ki, ettől pedig Ráti István 1682-ben. Majd a Joó-családra ment át; 1793. Joó Ferencz birta, ki váltságösszegül nyolcz-ezer forintot kért, de az ezentul is a család birtokában maradt maiglan.

Csermelő.

A munkácsi uradalomhoz tartozott orosz falu a munkácsi járásban az ungi határszélnél 89 házzal, 542 lakossal és 445 holdnyi sik határral. Hajdan Csermelőnek és Csernelőnek is hívták s folyvást fejedelmi s illetőleg a munkácsi várhoz tartozó birtok volt.

1548-ban Dobó Ferencz és István a szomszéd Ignécz hely-

*) Budai kam. levél. fasc. 743. N. 19.

**) Megyei lev.

ség határait igazittatván, ez alkalommal a királyné csermelői jobbágyságai ellenmondottak s ennek folytán a bizottság, melynek élén Orosz Demeter kir. ember volt, az eljárással felhagyott. Akkor volt itt előjáró Kenéz Ferencz.

1634. Palágyi István birta zálogul rövid ideig.

1649. Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt: 33 jobbágyság, 23 fiu, 5 ló, 76 ökör, 28 tinó, 61 tehén, 362 sertés és 78 méhkas. A batyko volt Pap János, kenéz Díenes János és hetesdrabant Kajdani és Fekete, míg a többi jobbágyságok is magyarok voltak, u. m. Csécs, Fagyas, Kurta, Hornyák, Várkol, Rác, Lengyel, Iváni, Repedi, Simoni, Hodor, Sipos sat., kik közül nyolcz drabant volt, ezek közül ma már alig akad egy utód, a lakosok teljesen eloroszosodván.

1672. Kálniki János volt a pap, ki atyjával lakott egy telken. 1699-ben pedig Pap András, csak fél nyestpénzt fizetett. A g. k. hitközségnek, mely Ignécz fiókja, van régi fatemploma.

A határ déli oldalán áll a gróf Schönborn család tulajdonához tartozó domboki majorjápak egy része.

Csernik.

Uradalmi oroszfalu a vereckei járásban Szolyva közelében, 15 házzal, 72 lakóssal és 216 holdnyi határral, egy kellemes hegylejtőn. 1645. évben, midőn Rákóczy György fejedelem Munkácsról, április 6. Czivanko Gergelynek és általa Mihály, János és Gergely nevű fiainak kenézséget adott, már három jobbágyság lakott itt, kik csakhamar megsaporodtak, mennyiben négy év múltán már 7 jobbágyság találtatott, kiknek kezein összesen vala 18 fiu, 1 ló, 8 ökör, 7 tinó, 8 tehén, 60 juh, és 4 méhkas. A Csernik nevű patakon a kenézeknek egy malmok volt, melytől egy lánakot adtak a munkácsi várhoz évenként. Később ismét megritkult a lakosság, úgy, hogy az 1699-ki uradalmi összeírás alkalmával, a kenézen kívül még

csupán Hirtelen Demeter nevű jobbágy művelte telkét, a többi a harcziás időkben részint elveszett, részint elbujdosott. A helység g. k. hitközsége Sztrojna fiókja.

Csetfalva.

Magyarfalu a tiszaháti járásban, a megye délkeleti szélén, a Tisza jobb partján, 89 lakházzal, 473 lélekkel és 1685 holdnyi határral. A népmonda szerint Cset nevű első alapítójától vette a helység nevét.

1418. Szécsi Pál és Jakab fia György birták Csetfalvát, kik ez évben pereltek Tódorné munkácsi herczegnő (ducissa) Helele nevű tisztével, ki egyik itteni jobbágyukat erőszakkal Váriba hurczoltatta. Az okmány szerint e herczegnő özvegy Koriathovics Valha volt*).

1488. beiktattattak tótselymesi Apród Miklós fiai Tarczai Márton és János a somi Széchi birta csetfalvi, somi és zápszonyi, valamint Kóhán, Gerendes, Tárnok és Zebegnyő (zempléni), Szelmenecz (ungi) egész, valamint Karácsonymező (sárosi) és Szécsi (zempléni) fél, ugyszintén Mátyus, Tárnok, Tehna, Karád, Kereplye, Szög, Agárd, Bél, Dobra, Dámócz, és Dargó helységekbeli egész részbirtokokba zálogkezimen, ifjabb Azari János megbízott királyi ember által.

1498. beiktattatott királyi adomány folytán Tarczay János Som, Zápszony, Csetfalva és Mátyus helységek részeibe, a Bégányi Kristóf királyi ember által történt bevezetésnél Széchy Miklós özvegye, Brigida ellenmondván.

Ez évben Zápolya János, Szepes ura, Magyarország nádora és a kunok birája Tarczay János kérelmére meghagyta a leleszi káptalannak, hogy Vári felől a határt rendezze, kijelölvén királyi

*) Leleszi levéltár, Prot. B. B. I. 455 lap. 63. sz.

emberekül Bégányi Kristófot és Boldizsárt, Homoky Istvánt, Borsovai Miklóst és Gulácsi Ambrust; azonban mindjárt a menet kezdetén Dewngeus István, várii bíró, urai Geréb László erdélyi püspök és Geréb Péter nevében tiltakozott a határvonal ellen, miért is ez utóbbiak a Mihály-nyolezadára a nádori szék elé idéztettek. A határjárás megbiusulta adott azután okot arra, hogy a szilaj természetű Tarczay és a szomszéd várii birtokos gróf Geréb Péter emberei közt viszálykodásra és vérengzésre került a dolog, kik különösen a Zsaró moesár nevű Tisza-halványnak halászati joga felett czíródtak.

1503-ban ismét megkísérté Tarczay a határjárást, azonban midőn a bizottság nyugotról a Körösfok nevű térre ért, a váriak Csáktornyai Zsigmond pécsi püspök nevében ellenmondottak s a Bégányi Kristóf királyi ember és Péter nevű leleszi pap által eszközösbe vett működést megakadályozták, minek folytán azután 1504-ben Tarczay megidézttette Csáktornyait, ennek emberei által Csetfalván elkövetett hatalmaskodásai miatt, mely ügyben Tárkányi Péter királyi ember járt el.

1509-ben Sztrithei Zsigmond, eszenyi Csapi Gergely, Szerdahelyi László és Bácskai Simon nevében eltiltatta Tarczayt a somi s ahoz tartozó zápszonyi és csetfalvi, valamint Gálszécs s ahoz tartozó Gerendes, Kohán, Zebegnyő, Tárnok, Dargó, és Szög helységekbeli birtokoknak Perényi Gábornak vagy bárki másnak leendő eladásától.

1513. beiktattattak Lónyay Albert és neje Naszta, ugy Kristóf, Péter, Farkas és Marina nevű gyermekeik a Tarczay János özvegyétől, Sárától örökáron megvett Zápszony, Csetfalva, Som és Mátyus birtokába. Ez évben Oroszi István eltiltatta a Lónyayakat attól, hogy az Ugocsamegyében fekvő Eperjes határából foglalásokat tegyenek és a még Szécsy Gál által az oroszii határból elfoglalt és Csetfalvához csatolt földeket birtokolja.

1516. Szerdahelyi László elzálogitá részbirtokait Sztrithei Lászlónak 100 frton oly feltétel alatt, hogy ha ő a kitűzött határidőben ki nem váltaná, azok nála örökösen megmaradjanak.

1521. Sztrithei László végrendeletileg csetfalvi, mátyusi, kertgényi s egyéb birtokait a leleszi egyháznak, 20 frt és egy aranyat a darmai barátoknak (claustralibus fratribus de Willa in Darma), szálkai ingó vagyonát Agata leányának, minden egyéb birtokát pedig Pál fiának s annak magtalan kimulása esetére Erzsébet és Agata

leányainak, ezek örökösök nélküli halála esetére pedig a leleszi egyháznak hagyományozta.

1523. Surányi Margit, Lónyay Kata és Farkas s Kristóf tiltakoztak Perényi Gábor ellen itteni és Mátyusi részeik elfoglalása iránt. 1524. pedig Lónyay Kristóf — Naszta ellen birtok elidegenítés miatt.

1530. említettnek birtokosokul Lónyay Kristóf, Vitéz János, és Csapi Péter. 1551-ben Büdy Mihály megvette. Csapi Ferencztől itteni birtokát 300 frtért. Ez évben a csetfalvi lakosok, mint Báthory, Lónyay és Büdi jobbágysai tiltakoztak a kovászói Mathuznay Pál által Bene felől tett határjárás ellen, melyre megjelentek gócsi Kun Miklós mint királyi ember és Gyöngyösi Ferencz, mint a leleszi konvent megbízottja. Ekkor birtokoltak itt: Báthory András, Büdy Mihályné és Lónyay Péter.

Az 1567-iki adóösszeírás szerint itt 11 népes és 12 pusztatelek találtatott, mely utóbbiakról a népet azon télen a tatárok elhurcolták.

1573. tiltakozott beregszói Hagymásy Kristóf gyarmati Balassa András ellen Csetfalva, Som, Zápszony és a makoviczai vár elfoglalása miatt.

1580-ban Büdy Farkas visszavonta azon bevallását, melyet a leleszi konvent előtt Csapi Ferencz javára itteni birtoka iránt tett. —

1582. Lónyay Péter királyi adomány folytán beiktattatott a Lónyay Albert-féle itteni részekbe.

1600. birtak itt: Rákóczy Zsigmond 5, Lónyay István 14, Mikolay István 1, Réthey Péter, Melith Pál, Báthory István és Anarcsi Péter egy-egy telket.

1611. Telegdi Borbála, elébb Csapi Kristóf, utóbb Rákóczy Zsigmond özvegye és Csapi Zsuzsanna férjezett Lónyay Kendy Istvánné beiktattattak a II. Rudolf királytól nyert adomány folytán az első férjétől eredő eszenyi kastély, valamint Eszeny, Agtelek és Bezdéd, úgy a somi, csetfalvi és zápszonyi részek, valamint Parnó (nemes udvarházzal), Bozsnicza, Kincses, Sztankócz, s a gálszécsi és albini részek birtokába, a bevezetést eszközlék Tussay Sándor és Horváth István királyi emberek és Ruttkay Mátyás leleszi aldozár.

1633. beiktattatott itt iktari Bethlen István és nagylonyai Lónyay Zsigmond. 1641-ben birtak itt Göde Péter és Zoltán József, 1642-ben beiktattattak Ugron Erzsébet és férje Horváth Ist-

ván. 1647-ben említettnek birtokosokul: Lónyay Zsigmond, Bácskay István, Lónyay István, Horváth János, Mező László, Uray György özvegye, Hunyady János, Kállay György és Sulyok Ferencz. —

1669. Lónyay Anna Kemény Jánosné elzálogítá 1500 frton itteni és barii (zempléni) részeit Báthory Zsófiának.

1671. pedig Jenei Samu, mint Lónyay Anna meghatalmazottja, a nem rég Ujhelyi Jánostól szerzett itteni birtokát egy malomhelylyel együtt 700 frtban két évre engedé át zálogul.

1674. Vécsey Sándor és István beiktattattak Nyarádi Zsigmond királyi ember és Mokesai András korbói választott püspök és premontrei leleszi prépost által az egykor Bácskay István birta itteni, szürtei, csapi, ráti és ásványi részekbe. 1695-ben pedig Absolon Dániel.

1775 tiltakozott Bossányi János özvegye Irényi Julia (ki Irényi Imrétől és Romocsaházi Évától, Romocsaházy György és Tholvay Erzsébet leányától született), testvére Irényi László és rokona Romocsaházy Krisztina, Niezky Ferencz özvegye nevében is a néhai Romocsaházy István és neje nádfői Krucsay Borbála közt a csetfalvai, ugornyai és szabolesmegyei birtokok iránt kötött kölcsönös végrendelet érvénye ellen.

Jelenben bírnak itt a Lónyay, Csató, Pogány s Abonyi családbelieken kívül bölesei Buday Sándor örökösei, kiknek birtokához tartozik a közelben fekvő Vigyorgó nevű pusztá is.

A reformatio rémkorszakában a protestansok a régi XV. századból való, csucsives, egyszerű idomu r. k. templomot és a parochialis birtokot megtarták, minthogy a község nagyobb része az új hitet elfogadá, mely 1645-ben már virágzó anyagyülekezetet képezett; később a templomot tetemesen megújítván, azt teljesen átalakíták, a felirat szerint, Beregi István nemesi bíró és Gerét Mihály másod bíró idejében. Az iskola régi jötevőjeül említették az itteni főbirtokos bölesei Buday-család; különösen 1847-ben Buday István, alispán, ki római katolikus létére, a ref. szegény tanulókat könyv- és írószerekkel bőven ellátta. Nánási Szabó György özvegye Vasziv Judit 1648-ban egy ékes ezüst áldozó poharat készíttetett. Anyakönyve 1767-óta vezettetik.

Csoma.

Orosz-magyar falu a tiszaháti járásban Gecse, Macsola és Badaló közt, 67. házzal, 383 lakossal és 1706 holdnyi sík határral. Nevét vette a Csoma vizétől, mely folyó már egy 1272. évben a Lónyaiak részére kiadott adománylevélben említették. A Csomával határos s annak ma egyik részét képező Czibik földje, melyhez később Csoma nevű pusztája is járult, már a XIV. század első felében volt a beregszásziak birtokában; ugyanis 1365. Bebek (Bubek) György a királyné tárnokmestere, a luprekszászi lakosok és a váriak közt Czibikföldje iránt felmerült peresügyben az alpereseknek ítélte meg azt*). 1366-ban azonban beiktattattak a beregszásziak királyi ujadomány czimén annak birtokába, azonrész kihagyásával, mely Vári királynői helység (villa) részére megítéltetett. —

1378-ban Macsolai János fia Rezső iktattatott be Csoma helység egyik részébe, ki azután 1379-ben Csoma, Macsola és Gecse határait is megújította. 1399-ben cserét kötöttek a Piliskei és Uporcsaládbeliek. (L. Gelénes).

A XV. század elején Upor István Csoma-pusztának harmadrészét elzálogosította Beregszásznak, minek folytán 1428-ban a beregszászi polgárok („providi cives de Lompertzaza“) beiktattattak a Pusztácsoma helység birtokába Macsolai Mihály fia László ellenmondása mellett; királyi emberül eljárva Pósaházy Adorján; a következő évben azonban maga az ellenmondó beiktattatott Kiskurányi Péter kir. ember s a leleszi konvent által zálogkezimen e helység harmadrészébe.

1475-ben elzálogosítja Upor László itteni részét leánya, Borbála férjezett Czékei Jánosnénak és nővéreinek, Kata Zsófia és Jusztinnak.

1477. Upor László megintette Beregszász gondos biráját, eskütteit s némely polgárait az iránt, hogy a néhai testvére Upor István által a városnak elzálogosított Csoma pusztája harmadrészét a zálogpénz felvétele mellett engedjék neki át.

1518. pereltek Csoma és Czibik iránt a beregszásziak Kiskálai János és Lewkes János badalói lakosokkal, mely alkalommal utóbbiak a pusztája egyik részének használatában meghagytak a

*) Budai kam. lev. 744. cs. 16. sz.

választott bíróság által. Később a Csomai család birtokában volt az egész helység; ugyanis 1548-ban néhai Büdi Mihály fiai László, Mihály, Farkas, Gergely és György beiktattattak Csoma birtokába, mely annak előtte a magtalanul elhunyt Csoma Jánosé volt. Ez okmányban királyi emberekkül kijelöltettek: Révai Ferencz, nádor-helyettes által: Óbégányi Sebestyén, Mátyás és Lőrincz, Gotthard Bálint és Simon, Guthi Benedek és Simon, Borsovai Bertalan és Tamás és bulesui Pathoczi Farkas. A beiktatás alkalmával megjelentek érdekelt és szomszédos birtokosokul: István Antal. Halábori István és György, Gecei László, Ujhelyi Ferencz, halábori Daróczi András, György és Mihály, Gerzsényi Gergely, Surányi János, Kende Máté, Kölesei Ferencz és Báthori András; ez alkalommal Lukács deák beregszászi bíró a polgárság nevében ellenmondott.

A beregszásziak ennek folytán azután folyvást pereltek a föld iránt nem csak Csoma birtokosaival, hanem a váriakkal is; különösen 1604. a csomai erdő miatt, magoknak a Czibik nevű területtel együtt követelvén, míg Vári felhozta, hogy Rákóczy Zsigmond a lakosoknak Komlósi Albert nevű tiszttartója által megengedte az erdőből való faizást s hogy a beregszásziak csak azóta „kapkodtak rajta.” A persorán bíróilag kihallgatott tanuk közül Bíró János badalói bíró és jobbágy vallá: hogy Csoma és Czibikfölde egy darab volt, melyet két nemes birt, kik azzal megosztozkodván, mivelhogy az egyik sánta volt, annak a részét elnevezték a parasztemberek „Czibik” földének. Ezekről szállott volna a két darab föld a beregszásziakra. Azt is megjegyzék a tanuk, hogy a földeknél huzódott Vári felől a Vásárér és ut Beregszász felé s az agyagásó határa*). A váriakkal folytatott per 1608-ban ért véget, a kassai törvényszék, melynek tagjai voltak: Mladosovics Horváth Péter, Barkóczi László zempléni és Lónyai László beregi alispánok, Bornemisza Miklós, Szuhai Gáspár, Pinkóczi Ferencz, Dóczi Ferencz és Berniczei András, azt ítélvén, hogy a váriaknak — kik perpatvarkodás miatt már azelőtt 200 arany forintban elmarasztattak, — régibb gyakorlat szerint, a Czibik nevű erdőben csupán terméketlen, ugymint szil s más ily nemű fát szabad levágni s földeket használni, de azért kötelesek a beregszászi közönségnek a tulajdonjog elismeréséül terménytizedet adni; megengedettett nekik a Csoma és Czibik erdőkben a legeltetés is, de a Csoma erdőből a faizás

*) Lelesz, Prot. Met. I.

rem*). A viszálykodás ezzel nem szűnt meg; 1628-ban ugyanis kérték a váriak Bethlen Gábor fejedelmet, hogy őket Beregszász ellen a birtoklásban védje**). Az 1642. sept. 29.-kén összeült választott bíróság újra megerősíté az 1608-ki ítéletet, annál inkább, mivel a kassai törvényszék ítéletét akkor II. Mátyás király is jóváhagyta. Az 1642. évi választott bíróság tagjaiul működtek: csernelházi Csernel György, királydaróczi Debreczeni Tamás munkácsi uradalmi főnök, Szemere Pál kir. táblabíró, Ujhelyi János ugoosai táblabíró és jegyző, gelsei Balling György, sárköz-ujlaki Ujlaki György, Hamvai Péter, Patai Sámuel, Fejérpataki Márton, Mező Gáspár, Kende Mihály, bilkei Lipcsei Gergely, Kerepeczi István, Borsovai István, Bégányi Gergely beregi szolgabíró, Lácza János, szigeti Vass Márton, Váradkai András, Pap Mihály és Sütő Miklós deák. A perbeli tanuvallomások szerint a vári lakosoknak nem engedték meg, hogy Csoma és Cibikföldön felül a Vásárér és a gecsei kertek alatt való domb határain át járjanak. A tanuk közt Fodor Imre, Mágócsi Ferenc nagyberegi jobbagya, 105 évesnek vallotta magát.

Idő folytán a csomai birtokrészek a Szentiványi, gróf Károlyi és Kajdi-családok kezeire kerültek.

1729-ben gróf Schönborn-Buchheim-Wolfsthal Frigyes Károly érsek váltotta magához a Károlyi és Kajdi-féle részeket 833 $\frac{1}{3}$ rénes, vagyis ezer magyar forinton s az ottani téreken marhatenyésztést kezdett gyakorolni; 1744-ben hat német családot is telepített oda a grófi család és a templom és lelkész számára telkeket jelöltetett ki; 1748-ban megszerezte a Szentiványi-féle részt is.

1750-ben beiktattatott Sebbei György királyi adomány folytán a kihalt Csomai család után felkért csomai és cibiki részekbe Klobusiczki László királyi ember által, többek ellenmondása mellett.

1753. a királyi ügyész közbejötté folytán a Schönborn-család a vételt visszabocsátá a Kajdiaknak, mely család Beregszász várossal is folytatott pert a nála levő birtokrész iránt, miért is 1756-ban a város, mely akkor 250 frtnyi birságban is elmarasztatott, meggondolván, hogy 1729. óta, „mikor ő hercezségének — Schönborn érseknek s választó fejedeleme — Csoma zálogul átadatott, egy pereznyi hasznát sem vehette itteni birtokának, mellette pedig sokat kellett költenie, azért elhatározta, hogy mivel Kajdi Benjamin van a terület birtokában s a gróf is már visszabocsátá jogát: kinnálja meg a közönség is Kajdit birtokával, ha megadna érte ötszáz

*) Leleszi Prot. Met. I. 324. lap.

**) Budai kam. lev. 744. cs. 30. sz.

forintot, a város cedálja/ neki oda örökösen privilegiumaival együtt.⁴ Ennek folytán végre 1756. márczius 26. 400 frtért csakugyan át is vette Kajdi a beregszászi részeket s a szokásos bevallásra elküldötte a leleszi konventhez Bereczkei Jánost és Sárközit.*)

A csomai határbeli pusztá Hedze néven ismertetik s az később Bay Györgyre szállt, ki Kajdi Lajos leányát, Máriát, birta feleségül. Ettől s illetőleg gyermekeitől szerzek a pusztát, mintegy ezek bold fennálló tölgyerdőt hatvanezer frtért, Gottesmann Adolf és Miklós, kiktől azt 1875. János tlandriai gróf és koburg-góthai herczeg megvette. A Hedze pusztá 1874. június 29-én a bérlők gondatlanságából nagy tűzvészt szenvedett s jelenleg Gottesmann Jenő (Miklós fia) bérlí. Birnak még: Bekk Mártonné, a község, Balogh Ignác, Tóth Mihály, György János sat.

A környékét még nem rég elborító rengeteg tölgyerdők lassan ritkulni kezdettek, főleg az ötvenes években, midőn a százados tölgyfák jövedelmező kereskedési cikké kezdettek válni s azok helyén szántóföldek keletkeztek.

A helység pusztá telkeire még a század elején a Kajdi-család telepített orosz jobbágyokat, kik a beregszászi g. k. anyaegyházhoz tartoznak s itt fatemplommal birnak.

Csoma és Gecse közt a mezőn találtatott 1874. egy hat hajlásu vastag halavány aransodronyból készült vándor-korszaki gyűrű, mely Gottesmann Jenő birtokába került.

Csomonya.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 168 házzal, 1061 lakossal és 2346 hold tértartalommal. Hajdan rengeteg őserdők és a Szernye és Latorcza-folyókból kiáradt posványok környezték. A XV. században birta Koriathovics Tódor podóliai herczeg, ki a Kerepecz

*) Beregszász városi jegyzőkönyv.

családdal való viszálykodás miatt 1406-ban itt idéztetett meg Zsigmond király parancsára a leleszi konvent által a törvény elébe. 1418. beiktattattak Pálóczi Mátyás, Imre és György; 1427. Brankovics György s 1440-ben a Ruszkai Dobó család. 1453. Pálóczi Simontól erőszakoskodás miatt része elkoboztatott. 1523. Pálóczi Antal ignécezi és csomonyai birtokát Dobóruszkai Ferencznek oly módon engedé át, hogy Pálóczi magtalan kimulása esetében szálljon erre*) s csakugyan 1536-ban Ferdinánd király parancsára azt Pozsgai Zsigmond, Dubróka, Baesava és Andrásfalvával együtt neki átadta**). — Később Lorántffy Mihályra szállt e birtok; ennek Zsuzsánna leányával együtt pedig Rákóczy Györgyre, kinek utódai azt folyvást birták.

1567. birt Dobó itt $7\frac{1}{2}$ portát s a mult télen erre átvonult tatárok a helységet rutul elpusztiták.

1638. perelt Melith György a csomonyai és lueskai lakosok közt viszálykodás tárgyául szolgált Siposnyárasai erdő miatt, valamint a horgasszegi és más csomonyai és nagy-dobronyi erdők határai iránt, közbejárván királyi emberül klacsanói Horváth György és Tasnádi Bálint, leleszi pap.

Majd Csomonya és Nagy-Dobrony közt is kiütvén a határvillogás, Debreczeni Tamás, Rákóczy György munkácsi uradalmának főnöke kérelmére 1638-ban homonnai gróf Drugeth János országbírónak azon évi aug. 11. Varrannón kelt rendelete folytán a leleszi konvent a vizsgálat megtételére utasított, ajánlatván királyi emberekül: Kerepeczi István, Bégányi Tamás és Ferencz, Kisfaludi Péter és Ferencz, Ilosvai Péter és János, Keszi György és Gergely és Vedári János. Az aug. 17-ki nyomozás alkalmával a tanuk, névszerint Tamás Máté, Melith Péter jobbágya, barkaszói lakos, 100 éves, Kovács Péter szernyei lakos, Csomaközi Zsigmond jobbágya 90 éves, Forgó Ferencz nagy-lueskai jobbággy 100 éves vallották, hogy a határkérdés régóta fennáll, eziránt a csomonyai és nagy-dobronyiak soha megegyezni nem tudván; a többi közt vallák azt is, hogy a csomonyai ispán Eördögh András és a nagy-dobronyi ispán Huszár Balázs egyizben a Pohár-patakát tüzték ki határuul; Kovács vallá azt is, hogy atyjától hallá, miként akkor, midőn Dobó István Szerednyét megvette, egész Kis-Dobronyig maga birta az avast és hogy Kirsanóig a Siposnyárasára nézve, Lueskával határos a Löretin (Leoreton) pataka. Megállapított különben, hogy Dobó

*) Budai kam. lev. 741. csomó 5. sz.

**) U. o. 927. cs. 2. sz.

Ferencz idejében a peres erdő közösen használtatott, mivel egy ur birta a két falut, a délről való oldalát azonban tilalmazta ő 12 frt birság alatt; határául említették a Bekény-pataka, a Mertvieze, Szomorupatak, Poháraljaviz, mely a Szernyébe szakadt, Lőretin Gőr moesár s a Maczoneza vize, mely a dobronyi malomra ment.

1676. gimesi gróf Forgács András említették birtokosul, ki Csákány Mártonnak egy telket 60 frton átíratott.

1781-ben valának közbirtokosok: Eszterházi herezeg. Ormos, Lónyai, Rozner, gróf Haller és Hadar családok; jelenlegi főbirtokosok: a gróf Schönborn, Rozner, Hadar, László, Róth, Csákány, György, Makkay Endre, Nagy, Sándor, Szanyi, Sas, Tamási és más családbeliek. 1790-ben eladatott egy fél urbéri telek 64 frton.

A helvét hitvallást követő község 1782-ig Nagy-Dobrony fiókja volt; 1780-ban, tehát egy évvel a türelmi pátens kibocsátása előtt, megengedettett a folyamodó községnek, hogy templomot építhessen, mi végből egy szemlebizottság küldetett ki a helyszínére; csakhamar azután anyaegyházzá alakulván, 1782—86-ig volt első papja Váradai Sámuel, ezt követé 1792-ig Literáti János, 1807-ig Márton István, 1810-ig Gál János, 1814-ig Kása Dániel, 1817-ig Turóczi László, 1823-ig bálóczi Bakcsy Ferencz, 1857-ig Kézdivásárhelyi Pap Sámuel és 1858-tól Makkay András.

Csonka-Papi.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 110 házzal, 655 lélekkel és 3052 holdnyi területtel. Hajdan, különösen a 16. században, Paposnak is íratott.

A 14. században a Kerecsenyi-család birta; nevezetesen 1369. Kerecsenyi Barabás és Konák István, kikről Erzsébet, Lajos király anyjára szálltak részeik, a beiktatást eszközölvén a leleszi konvent itt, Muzsaly és Szálka helységeiben.

1416. Haraszti Erazmus említették birtokosul. 1420-ban zálog-

ezimen beiktattatott Miklézi Sebestyén fia, Márton, Mikai Benedek királyi ember és Demeter nevű leleszi pap által többek ellenmondása mellett.

1434. Kirsanói György, Mihály, Tamás és egy másik György (Dénes fia), Orbán, György fia, Tamás, Mihály fia, és Kozma s János beiktattattak Baghi Miklós királyi ember és Mihály leleszi k. pap által az idegen kezekben levő birtokokba; mely alkalommal ellenmondottak Jakcsi László és Upor Mihály fiának, Miklósnak, fia Ambrus.

1449. behelyeztetett Hetei György királyi ember és László leleszi áldozár által Szepessy István László fia a néhai Csarnavodai György birta itteni részekbe.

1451. ítélet folytán beiktattatott itt Báthory Szaniszló fia, István, a Jakcsi András és László birta részekbe.

1458. Kusalyi Jakcsi György és János törvénykeznek Upor János és Lászlóval foglalás miatt.

1459. vizsgálatot és perbeidézést intéztetett Mikai Beregi Miklós Surányi János ellen, ki hat itteni zálogban birt jobbagyút maga részére elfoglaltatta tulajdonul; ez ügyben királyi emberül működött Mikai András.

1461. beiktattatott Surányi János, György és Pál „Papitalu” összes birtokába.

1475. Upor László fejváltásra ítéltetvén, itteni részeit Czékei Jánosné Upor Borbálának és unokahuga Katának felerészben, valamint nővérei Zsófia és Jusztinnak elzálogította.

1497. beiktattatott Szepessy János a Tákosi Mátyástól hűtlenségi bélyegen elkobzott itteni s egyéb részekbe.

1524. törvénykezett ruszkai Dobó Domokos — Perényi Péter, Ferencz és Gáborral s Szepessy Jánossal foglalás miatt.

1552. birtak Surányi János és Miklós.

1566-ban birtak itt Perényi János és István 9 kapu után; az 1567-ki adóösszeírási lajstrom szerint: a német katonák által annyira felégettetett és elpusztított, hogy a házhelyek legnagyobb részben üresen állottak.

1578. beiktattatott Salgai Bálint három telek birtokába, melyeket Surányi Katától szerzett.

1600. birtak még Telegdi Zsigmond és Szokoli Miklós.

1608. Barkóczi György özvegye, Kohári Judit, tiltakozott Beregmegye ellen azért, hogy őt egy az itteni határban régóta fennállott malma használatában háborgatta.

1609. beiktattattak Surányi Eufrozina, Zsuzsánna, Borbála és Klára.

1651. Sályi István és neje, Váradkai Ferencz s hitestársa királyi uj adomány folytán beiktattattak, valamint Bornemisza Kata, ki fiúsított, s általa a Perényi és Kállai családbeliek jöttek e helység birtokába.

Jelenlegi főbirtokosai Lónyay Gábor és Albert, gróf Degenfeld Imre, Veisz Dávid, Veres János, Szántó Sámuel, Sütő Ignác, Halász János, Baksa Sámuel és Ignác stb.

A község már 1646-ban reformált anyaegyházat képezett, sőt 1661-ben itt tartatott püspöki gyűlés is. Csonkapapinak azért nevezetik e helység, mert Csonkás nevű helység e faluhoz közel feküdvén, lakosai az akkori zavaros időkben Papiba költöztek s innen új lakhelyüket Csonkás-Papinak nevezték el, hogy Márok-Papitól megkülönböztessék. Anyakönyve 1769. kezdődik Rapolti András lelkészségében. Iskola-tanítót 1659. óta tart, mikor e célra Bakó András és Miklóstól vett a község egy telket. Mostani kőtemplomát és tornyát az előbbi faépítmény helyén 1795-ben kezdé emeltetni s felszentelte, illetőleg az isteni tiszteletre ünnepélyesen felavatta 1800. június 7-én Kömley Zsigmond várii lelkész-esperes és Balogh János csarodai hitszónok. A harangok 1773. és 1799-ben öntettek.

Czolánfalva.

Orosz falu 106 lakossal és 19 házzal, a munkácsi járásban, a Gyl alatti lejtőn; nevét vette a Czolán nevű családtól, mely a 17. században már mint kenézséget viselő elterjedt; különben azon partak, melynek partján a falu fekszik, szintén Czolán nevet visel. A munkácsi uradalmi 1649-ki urbér szerint, taláztatott akkor itt 10 jobbagy. 3¹/₂ telken, kiknek vala 11 fiok; marha állományuk pedig állott: 9 ló, 10 ökör, 10 tinó, 15 tehén, 24 sertés és 8 méhkasból. A Czolán család akkor kenézlevéllel nem volt ellátva; mert ez ur-

bér szerint, azon időben bizonyos Kovács Péter hada, mely a falut megrohanta s a ládát feltörte, elvette. — 1699-ben lakott a ke-nézhelyen Czolán Gergely. Akkor vala Leczfalva, most pedig Nagy-Bresztó az anyaegyháza. Hogy azóta lábas jószága nem igen gyarapodott, kitűnik az 1870-ki összeírásból, mely szerint ekkor 1 ló sem találtatott, az összes szarvasmarha pedig 70 darabból, 35 sertésből, 52 juhból és 13 kecskéből állott, holott a lélekszám tetemesen emelkedett; azóta vagyoniilag még inkább leszállt.

Darócz.

Magyar falu a kaszonyi járásban Déda és Csaroda közt 143 lakházzal, 848 lélekkel és 4086 holdnyi tértartalommal. Honnan vette elnevezését, bizonytalan; valjon a régi Docirovától, vagy a hajdankori itteni erdőségekben tanyázott solymároktól-e, kiknek tanyái „villae Draucariorum regalium“ néven említetnek, meg nem határozható; annyi bizonyos, hogy a 14. század okmányai szerint Doroth, Doroch és Doroueh-nak iratott s hogy a 15-ik században Nagy és Kis melléknéven ismertetett két egymás közelében feküdt ily nevű helység.

Legrégibb birtokosai voltak a Gutkeled családból eredt Daróczy és Várdai hatalmas családok, melyek már a 13. században laktak itt. Így 1307-ben a Gutkeled családból származott Daróczy János (István fia) Aladár nevű fia (Várdai) Perbártnak 24 márkáért Darócz negyedrészt oly módon elzálogosította, hogy ha Miklós-ünnepnapig ki nem váltaná, a pénz kétszeresét tartozzék megfizetni. *)

1327. Atyai Mátyás említettik itt zálogbirtokosul, eladván részeit Piliskei Dezsőnek. (L. Atya.)

Az 1333-dik évi pápai tizedek rovata szerint, Darócz népes parochialis helyül említetik, fizetvén annak akkori lelkésze, Benedek, 4 garast ily adóul.

*) Zichy-Codex II. 605.

1341. a leleszi konvent előtt Kisvárdai János és Daróczi János comes, Darócz, Sid és Kriva (Kirva) helységek iránti osztályos ügyök elintézését választott bíróságra bízta, később pedig Pető főisp. és bírótársai előtt a tárgyalást elhalasztották. Daróczy J. fiával László említettik.)*

1348-ban az egri káptalan előtt Daróczi István fiának, Jánosnak fia, László a maga és atyja, János nevében Darócz birtokának délről fekvő negyedrészt Várdai László fiának, János mesternek, pünkösdtől számítva 18 évre 17 márkányi budai garasokért elzálogosítja.**)

1349. Miklós nádor a leleszi konventnek meghagyta, hogy a kárászi közgyűlés végzeménye folytán, Daróczi János által Várdai Jánosnak még 1341-ben 80 ezüst márkáért elzálogosított Darócz negyedrészt és Sid és Kirva nevű birtokokat az átadás megtagadásából eredt 40 márkányi pótlék s így 120 marka fejében Várdai János számára foglaltassa le; az eljáráshoz nádori emberekül kijelölve Bakai Mihályt, Gyulaházi Lászlót, Petri Petőt és Gutti Sopront.***)

Az eljárásnál azonban a felek kiegyezkedvén, a birtok Várdainak átadatott s a határ is megállapított. 1350. azután Várdai J., Daróczi J. és László ellenében Tamás beregi alispán és a négy szolgabíró előtt Darócz negyedrészenek tulajdon joga iránt tett nyilatkozatot. De nem sokáig élvezhette V. nyugodtan e birtokot, mert már 1353. Ardón, hol Marochuk főispán jelenlétében a beregmegei nemesek és közönségesek közgyűlést tartottak, panaszt emelt, állítván, hogy D. János és fia a birtokrészhez tartozó földekből egy részt elfoglalt, minek folytán 1354. I. Lajos király meghagyta a leleszi konventhez husvét előtti szerdán kelt leiratában, hogy ejtse meg ez ügyben a vizsgálatot, kijelölve a fentebb nevezetteken kívül még Lövei Jánost és Pethenyi Lászlót. A nyomozásnál kitűnt, hogy Daróczi a földek egy részét jogtalanul elfoglalta; 1455-ben a váradi káptalan is eljárta itt s később Drugeth Miklós országbíró halála miatt a per is elhalasztott. (Zichy-Codex II. 399., 429., 534., 568. és 614.)

1356. Várdai János és Daróczi János s László elhalaszták a pertárgyalást, az első nevében ügyvédül Dienes fia, Miklós, az utóbbiért pedig Daróczi László működött Visegrádon az országbírói szék

*) Zichy-Codex I. 612.; 629.

**) U. o. II. 292.

***) U. o. 393.

előtt*). 1357-ben Lúprechtszászról a beregmegyei alispán és négy szolgabíró jelenték Lajos királynak, hogy a rendelethez képest D. János és László részére megtették az erőszakos foglalás iránt Daróczon a vizsgálatot s az „Isten nevében“ megkérdezett nemes és nemtelen emberektől, papoktól és világiaktól megtudták, hogy erőszakosság fenn nem forog, mert Darócz helységnek fele, t. i. D. János és László birtokrészei Várdai Jánosnál lévén elzálogosítva, ők e czímen az osztatlan birtokot közösen használták.**). Még azon évben megrendelte tehát a nevezett király, hogy Darócz nyolcz részre osztassék fel, mi végből a leleszi konvent küldöttével Györgynapra megjelentek osztoztató bizottsági tagokul felperes Várdai János részéről: Terecsei Pecsényei fia Miklós és testvére András, D. János és László részéről pedig: Tákosi Sámson fia Jakab és testvére Lukács királyi emberek; minthogy azonban akkor a nagy vízáradás és feneketlen sár miatt a határt bejárni nem lehetett, azt pünkösdre elhalaszták.***). Ennek folytán Szécsi országbíró a V. Jánost illető nyolczadrésznek kijelölésére és visszabocsátására a nagyváradai káptalant kiküldé, kijelölvén királyi és osztoztató emberekül V. János részére Gyulaházi L., Pecsényei M., Balai Mihályt, Albert fiát Pált, D. János és L. részére pedig: Tákosi S. Jakabot és Sándor fiát, Gergelyt, Macsolai Nyilas Jánost, Bulcsui Beke fiát, Istvánt, és Pál fiát, Mihályt, Homoki János fiát, Pált, Cseh Jakabot és végre Bodor fiát, Miklóst†), meghagyván, hogy a mennyire lehetséges, Várdai nyolczadrésze erdejével, kaszálóival s szántóföldeivel együtt egy helyen, ha pedig nem lehetne, akkor új inesgyék és határok közt alkalmas területen hasítottassék ki.

1358. Maróchok beregi főispán és a királynő főlovászmestere bizonyítja, hogy a megye közgyűlésén a kiküldött királyi emberek, névszerint: Pál szebeni prépost és Simon mester leleszi áldozár előtt Várdai Miklós a gyűlésen felkelt és felmutatván az egri káptalan levelét, előadta, hogy D. János és Lászlótól Darócz helységnek egy patak által elkülönített dél felőli fele részét 17 évre 44 márkás garasért (budai mérték szerint, minden márkát 56 garassal számítva) zálogul birják, oly feltétellel, hogyha valaki V. Miklóst ezen zálogos idő alatt birtokában megtámadná, a tulajdonosok őt saját költségökön szavatosokul megvédeni kötelesek; s e szerint,

*) Zichy-Codex III. 24.

**) U. o. 52.

***) U. o. 60.

†) U. o. 65.

mivel most őt Szkárosi Hunt fia, Farkas és Hanvai János fia, László az egri káptalan előtt néhai anyjok Balkani Pál fiának, Lőrincznek, leánya utáni leánynegyed kiadatása miatt megkereste, ő azokat most szavatosságra felhívja s arról magának bizonyáglevelet kiadatni kért. *) A Hunt testvérek nevében a fentebbi keresetben Lukaházi Lukács fia, Gergely, működött ügyvédül, lévén a leleszi konvent előtt meghatalmazva. **) Azonban még azon évben elcserélte Daróczy János a váradi káptalan előtt az elzálogosított birtokot Várdai Miklóssal, oly módon, hogy Darócz fele részeért, ugyszintén Pete Lázári és Kutéri birtokokért örök időkre kapta Sid nevű helységet, mely Darócz és Gelényes közt feküdt és a daróczyi elkülönített negyedrészt s azon felől ráadásul 36 márkát, s különösen kötelezték egymást minden megtámadás ellen szavatossággal megvédeni. ***) Ezekután, midőn 1359-ben a váradi osztóztató bizottság Daróczon megjelent, a felek kinyilatkoztatták, hogy Darócz felosztása iránt kiegyezkedtek †), a minthogy kiegyeztek az egri káptalan előtt Hanvai János egy részről és Daróczy János és László s Várdai János és fiai Miklós és Domokos másrészt a leánynegyed iránt, a jámbor férfiak által megállapított értékét letevén s így a birtokot megtartván.

1360. vizálykodtak Demeter András zempléni esperes, jogtudor és helynök előtt Daróczy Simon fiának, Máténak fia János egyrészt és Várdai Miklós másrészt D. János anyja, Daróczy Klára (D. István fia, János, leánya) leánynegyedi illetősége iránt. Felperes ügyvédek említették Kisanaresi Fábiant, alperes fél részéről pedig Bakai János, kinek megidéztetése a gelényesi Gergely nevű pap által eszközöltetett. ††) Még 1361-ben is sürgette az egri püspöki helynök az ügy befejezését, felhozván, hogy a kitűzött határidőre a Várdaiak meghatalmazottja, Ajaki Péter comes, a választ be nem adván, azt az újabb határnapon multhatatlanul adja be, magát sem királyi, sem királynői levéllel, sem hadgyakorlat vagy más ürüggyel sem fogván menthetni. †††) 1362. évben a Várdai család ügyvédek Jékei András fia Mihály említették §), ki a fentebbi peres ügyben szintén eljár; 1363-ban Reynald Miklós egri püspöki hely-

*) Zichy-Codex III. 100.

**) U. o. 101.

***) U. o. 126.

†) U. o. 141.

††) U. o. 177.

†††) U. o. 194.

§) U. o. 205.

nők, Gergely bégányi, Péter surányi és Benedek csarodai papok társaságában megjelent Daróczon osztóztató bizottságul a fentebbi ügyben, azonban minthogy a követelt haszontárgyak kiadatása megtagadtatott, eredménytelenül eloszlott.**)

1365. kellett volna Daróczy Lászlónak a 44 márkáért egykor Daróczy János mester által elzálogosított birtokot Várdai Miklós és Domokostól kiváltani, azonban a keresztelő János nyolczadán, mint a kitűzött határidőben, D. László meg nem jelenvén, jöllehet reá a Várdaiak ügyvéde Ibrányi Albert fia, Pál, Kont Miklós nádor levelével ellátva, négy napig hiában várakozott.**)

1373-ban Imre nádor Várdai Miklósnak Daróczy László elleni ügyében halasztást enged azon okból, mert tizenötöd napra a királyi sereget lázadók ellen mozgósítani kellett.***) 1374-ben Szepesi Jakab országbíró végre meghagyta a leleszi konventnek, hogy Daróczy László fiát, Istvánt, Darócz dél felőli felerészébe iktassa be; királyi emberekül kijelölván: Ranki Beke fiát, Lászlót, vagy Jánost, Surányi Tamást, Miklós fiát, Lőrinczet, és Homoki Pál fiát, Miklóst; azonban a beiktatásnál Kisvárdai János fia, Domokos, nevében annak tiszte János ellenmondván, az ügy ismét nem fejeztetett be.†) mi a vizálykodást s kölcsönös kesergést még inkább növelé. Így 1375. I. Lajos király meghagyta a szabolcsi alispánnak és birótársainak, hogy Várdai Domokos panasa folytán vizsgálatot tegyenek Daróczy Máté fiai János és Mihály ellen, kiknek tisztei Daróczon levő jobbágyságait nemcsak megsarczolták, hanem azokat elűzván, egy lovát és több marháját elhajtották. A vizsgálat folytán, melyet Szolnoki Tamás fia János és Jékei Lőrincz fia Péter a helyszínen eszközöltek, a panasz valósága kiderült.††)

1378. Lajos király parancsa folytán Jakab országbíró ítélete közetkeztében a nagyváradi káptalan küldötte, Bégányi László kir. ember társaságában kimentek, hogy a Daróczy László felperes részére megítélt Darócz felerészét neki átadják s kimérjék, mely célból László részéről Balácsi Jánost és Kisvárdai Domokos részéről Apáti Gergelyt jelölték bizonyságul, kik megállapíták, hogy a peres felerészhez 8 ekényi szántóföld (= 1200 hold), 14 népes és 12 pusztá telek, az erdő és kaszálókon kívül tartoznak; — ez utóbbiak megállapítására Mihály-nyolczada tüzetett ki, kijelöltetvén királyi em-

*) Zichy-Codex III. 219.

**) U. o. 650.

***) U. o. 494.

†) U. o. 560.

††) U. o. 605.

berekül Kallós Mihály fia, Ugrin, Barabási Barna és Imre, Mikai Lőrincz, Bulcsui Beke fia, János, Muzsai Péter fia János, Borsovai Egyed fia László és János, Bégányi László, Zágoni Mihály, Endesi Dénes fia László, Apáthi Gergely, Zuti Mihály, Bánki Pál és Kárászi Tamás, kik a kaszáló területét oly nagyságúnak állapíták meg, melyen a fűvet egy nap alatt 250 ember lekaszálhatja, míg az erdőt 7 ekényire (azaz 1050 holdnyira) határozták,*) Daróczi Istvánt 73 és fél marka és 1 forint lefizetésére kötelezván váltság fejében.

Azonban a béke még akkor sem szilárdult meg, mert még azon évben panaszt emelt Várdai Domokos a király előtt, állítván, hogy Daróczi László fiai István, Lőrincz, Tamás, János és Bertalan és maga D. László az ő részét, t. i. Darócz felének negyedrésztét, erőszakosan elfoglalták; meghagyatott ennél fogva a leleszi konventnek, hogy ez ügyben járjon el, királyi emberekül kijelölván Zuchi Mihályt, Bezdédi Kántor Mihályt és Gégéni Imrét; — ez utóbbi a leleszi konvent kiküldött Tamás nevű papjával Daróczon Erzsébet ünnep előtti ötöd napján megjelenván, a király nevében felhívta D. Lászlót s otthon talált fiait: hogy az elfoglalt birtokot adják V. Domokosnak vissza, mire azok kijelenték, hogy a jogos birtoklást a király előtt beigazolandják.**)

1379. a leleszi konvent előtt Daróczi István és fiai Lőrincz, Tamás, János és Bertalan s vérrokonai Guthi János fiai Mihály és Péter, Kutai Lőrincz királyi ember jelenlétében a megrendelt beiktatás alkalmával Darócz egy negyedrészenek és Sid birtoknak Várdai Domokos által való birtokba vétele ellen tiltakoztak.***) A perlekedés ismét megkezdetvén, az éveken át tartott. Így 1381-ben is Várdai Domokos ügyvéde Czigány László kérelmére Szécsi Miklós országbíró a Mihály-nyolczadra kitűzött határnapot az országban dühöngött dögvész (pestilentia) miatt elhalasztá;†) 1387-ben pedig Zsigmond király a leleszi konventet küldé ki az elfoglalt birtok visszaadására, kijelölván királyi emberekül Lövei Miklóst, Keresi Pétert és Daróczi Máté fiai Jánost és Mihályt, mely alkalommal, midőn az összegyűlt szomszédok és érdekelték előtt Darócz negyedébe Várdai Domokost beiktatni akarták, Daróczi László fia István ellenmondott s azért igazolás végett őt mindszentnapra a felség elé megidézték.††) Majd ugyanazon évben V. Domokos ismét

*) Zichy-Codex IV. 77.

**) U. o. 80.

***) U. o. 106.

†) U. o. 117.

††) U. o. 332.

telt panaszára Zsigmond király meghagyá a leleszi konventnek, hogy a Daróczi László fiai István, Lőrincz, Tamás, János és Bertalan által elkövetett hatalmaskodás tényét állapítsa meg, mi megtörténvén, a helység negyedének történt jogtalan elfoglalása iránt tétetett a királynak jelentés.*) Bár miként végződött is később a vizzálykodás, a rokon felek közt a béke nem honosodott meg s évtizedek múlva is üldözték egymást. Így 1453-ban Daróczi Márton, János, György és Gergely embereikkel s fegyveres kézzel megrohanták Várdai Miklós és Lászlót s két itteni jobbágyukat bántalmazták.***) A vizsgálatra kiküldetvén királyi emberekül Pósa-házi Brigyes, Gerzsenői Máté és Tamás és Bégányi Mihály.

1399-ben a Daróczi és Atyai családok tiltakoztak Hagymási János és Beregszászi Domokos ellen birtok elidegenítés miatt.

1401. Uper Imre fiai János és László Daróczot illetőleg 50 frtnyi adósságról állítottak ki kötvényt Daróczi Máté fiai János, Mihály, Benedek és János fia, István részére, feljogosítván őket, hogy a Gelényes iránt megkezdett pert folytassák.

1420. Daróczi László fia Lőrincznek fia Gergely és testvére Kelemen tiltakoznak atyjok Lőrincz és nővérök Margit és sógoruk, Szabó Miklós ellen egy telek elfoglalása miatt, kinek 8 hold földet és a barlahási szőlőnél egy rétet is elzálogosított 8 frtban.

1423. Daróczi István fiai László és István, ugy Bálint, Veronika és Ágnes eladják örök áron negyedi jogukat, vagyis két pusztateltet, 16 darab szántó, 2 kaszáló és erdővel együtt, valamint az ott épített egyházi kegyuri jog részével együtt Várdai Domokos fiai Miklós, Mihály és Pelbártnak 200 királyi uj pénzért.

E tájban a falu határa bejáratván, Gelényes, Barabás, Surány és Darócz közt említettnek következő határpontok: Révhatár, határreketye, Szilvás, Dávidfoka, Kirvapataka-mocsár s az ebből kifolyó Középér, Kepeldek erdő, Hosszuberek, Mich folyó és több névtelen tó és mocsár***).

1454. Várdai Miklós, Daróczi István törvénytudor, György, Márton és János panaszára vizsgálat tétetett az iránt, hogy malomvizi Kenderesi János és Szokolai Péter munkácsi várnagyok a a daróczi Liget nevű erdőt dédai lakos Gergely István, Gosár Ferencz, Menyák Bálint, Verthyk Mátyás és Demeter, Papi Pál és mások ösztönzésére erőszakosan elfoglalták. Királyi emberekül ajánl-

*) U. o. 353.

**) Prot. C. II. 27. sz.

***) Leleszi orsz. lev. prot. met. I. 553. sz.

tattak: Borsovai Anderke András, Gersenői Máté, Pósházi Simon és Brigyes, Barlabási János és Kerepeczi György.

1467. vizsgálat tétetett Daróczi Brigyes és János részére fő-tisztelendő Kisvárdai István kalocsai érsek és testvére László özvegye Adrig és Miklós özvegye Katalin, valamint ez utóbbinak gyermekei: Miklós, Aladár, Mátyás, és Simon, ugy László és János László fiai ellen, azért, mert ezek a helység déli oldalán Darócz patak mellett fekvő bizonyos részbirtokot az elzálogosított helység nyolczadánál többet elfoglaltak a Hosszuliget nevű kaszálóval együtt s mert az őket illető irományokat jogtalanul visszatartották.

1469. Kisvárdai László fia András és Miklós, fiai Miklós és Simon, valamint Daróczi János, Márton, Brigyes és Miklós perlekedtek Csarnavodai Egyed. György és Jánossal Cs. Domokos fiaival az iránt, hogy ez utóbbiak szántó és kaszáló földjeik és erdők nagy részét, valamint a Horgashát, Adomasűrű-hát. Bégány tava mezeje, Homokos liget és Bartava mezeje nevű Sid és Csarodáng nyuló vizjárta téreket elfoglalták s Csarodáéhoz csatolták, ez alkalommal királyi emberül működven Barlabási János.

1477-ben ismét vizsgálatot tett Homoki Miklós kir. ember és Ambrus leleszi pap Daróczi János, István és Márton részére Kisvárdai Miklós és anyja Katalin, valamint néhai V. László fiai János és András ellen, kik a fentebb nevezett dülök és Nagy és Kis-nyomás nevű téreket elfoglalták s Kis-Darócz helységökhöz csatolták, Daróczi János anyját Dorottyát s testvérét Erzsébetet pedig illetlen szitkozódó szavakkal sértették.

1489. Mátyás király Budáról (feria 6 post. fest. visitationis B. M. V.) Daróczi Márton, Pál és István kérelmére Darócz határát bejáratni rendelte s arra a megyei választott hites nemesekből kiküldött Hetei György királyi emberül megjelenvén, midőn a leleszi konventbeli áldozárral s érdeklettekül megérkezett Nagysurányi György, Kissurányi János, Borsovai Péter mároki tiszt, Szirmai Főris s más szomszédosok társaságában kiment, Déda felelő a helység bírása a birtokos király nevében ellenmondott s így a működés félbeszakított*).

1492. Surányi György beiktattatott a néhai Csarnavodai Kriszton és Miklós birta daróczi részekbe, s nádori parancs folytán Daróczi Márton, Pál és István kérelmére a határ bejáratott. Ugyan-

*) Lelesz, prot. met. I. 492.

akkor egyik birtokosul Dávidházi Kata említették, kinek első ura volt Tekői Jakab, mostani pedig Kisanarezi Jakab.

1506. pereltek Kisvárdai László és Kerecsenyi István, Antal és Barabás, ez utóbbiak az itteni részeket erőszakkal elfoglalván s Daróczi Mártonra iratván, ki azokat később visszaadta*).

1511. Daróczi Gáspár lelkész elzálogosítja itteni telkét 25 frton Daróczi Mártonnak, s D. Szeráf tiltakozott Márton s neje Borbála ellen házelandás miatt.

1513. Idősb Lónyai Jánosné Szirmai Főris Dorottya bevallja, hogy Daróczi Márton tőle a nagy és kis-daróczi elzálogosított birtokot kiváltotta légyen.

1519. néhai Daróczi János hasonnevű fia törvénykezett D. István fiával Pállal, ki a panaszló néhai testvére tisztelendő Gáspár által elzálogosított részbirtokot kiadni vonakodott, királyi emberül eljárván Homoki János. — Ugyanakkor D. János vett Guthi Annától, az előtt Daróczi Nagy Pál özvegyétől részeket.

1522. Daróczi Anna és Kisvárdai Ferencz lépnek birtok iránt egyezsége. 1523. beiktattatott Daróczi György zálogczimen Homoki Lőrincz királyi ember és Kapi Pál leleszi k. pap által a Daróczi János és Mihály nagy és kis-daróczi összes részeibe Daróczi Erzsébet és fia Mihály, Fejér Lászlóné Dorottya és Polyák Jánosné Ilona ellenmondása mellett.

1524. Daróczi Pál és Surányi Sebestyén elcserélik daróczi és fejércsei némely részeit, s ugyanakkor beiktattatott bélteki Drágfi János a rozsali Kun Lászlótól hűtlenségi bélyegen elkobzott itteni birtokba.

1538. megvette Büdi Mihály Várdai Ambrus és Mihálytól ezeknek mároki és daróczi birtokait 90 frtért. 1539-ben pedig Büdi M. és neje Anna, fia Mihály és leánya Klára királyi adományul nyerik a kis-daróczi részjóságot s abba Guthi Benedek kir. ember által beiktattattak; e részeket később Melith Péter s vérrokonai kapták.

1549. eltiltatta Daróczi Kata — Kisvárdai Mihályt és Istvánt Nagy és Kis-Daróc, Gát, Gut, és Kirva nevű helységek elidegenítésétől.

1552. perlekedtek Daróczi Mihály — Surányi Jánossal és Miklóssal. Azon évi adóösszeírás szerint birtokoltak Kis-Darócson: Vár-

*) Daróczi Márton mint beregmegeyi követ jelen volt az 1505-ki rákosmezei gyűlésen.

dai Mihály és Büdi Mihály, Nagy-Daróczon pedig több nemesek.

1569. Szigeti Vass János a zólyomi, pozsonyi és sopronyi törvények alapján visszavétetni kérte Büdi Mihály és Farkastól a kezőkön levő itteni részeket.

1577. említettnek birtokosokul: Bilkei Anna, férje Gulácsi István és Daróczi György. Ez évben Daróczi Szeráf végrendeletileg összes birtokát Ferencz, Anna, Borbála és Zsófia nevű gyermekeinek hagyá. 1585-ben azonban e végrendeletét megtoldotta. D. Szeráf királyi táblabíró, valamint István és Miklós, idősb és ifjabb János és László beiktattattak D. János és György a nagy-daróczi részekbe.

1583. birtokolt Kisvárdai Mihály itt, Jándon és a kis-daróczi pusztán.

1610-ben beiktattatott Daróczi Ferencz. 1652-ben említettik Daróczi István, ki Lónyay Zsigmonddal perelt Daróc és Homok iránt. 1661-ben Daróczi Magda, Kemecsei Ferencz neje tiltakozott Daróczi László ellen birtok eladási ügyben. — 1662-ben idősb pongyoloki Galambos László és neje Kubinyi Borbála (Kubinyi László és Daróczi Kata leánya) behelyeztetett Daróczi Lászlóval tett kölcsönös bevallás folytán egy itteni nemesi kuriába és részbirtokba. A Miskolezi István kir. ember által történt beiktatásnál ellenmondott Horthi Istvánné született Daróczi Anna és Kemecsei Ferenczné szül. Daróczi Magda.

1656. D. László Tömösvári Borbálának egy nemesi udvartelket 156 frtban átírat.

1666. Lövei Miklós szabolcsi szolgabíró és Rákóczy Zsigmond leleszi áldozár királyi adomány alapján beiktatták Barakonyi Ferenczet, Kemecsei F. és nejét Magdát és lekesei Sulyok Borbálát (Barakonyinét) egy nagy-daróczi kuria és kis-daróczi puszta birtokába. — 1667-ben pedig beiktattatott Daróczi Márton, utolsó kiről említés történik.

1680-ban Károlyi László Daróc, Homok, Sonkád, Lázár, Palád, Szigetfő és Bótpalád helységekben levő részbirtokokba beiktattatván, ez ellen az egész Csomaközi-család ünnepélyes óvást tett.

1743. osztozkodtak itt és Gulács s Czekén Gulácsi Zsuzsánna, Kata, Márton, Gábor, Ferencz és Kristóf. 1756. tiltakozott és perlekedett Gulácsi Márton hasonló nevű rokonával a daróczi, dédai, tivadari és szabolcsmegyei bökönyi, mieskei, nagy-ari s szálóki birtokok elidegenítése iránt. Ez okmányban érdeklettekül említettnek:

Budaházi Gábor s neje Somosi Kata, Cselei András s leánya Zsuzsanna Kálnási Mihály neje s ennek leánya Kata, más Cselei Zsuzsanna Guthi Zsigmond neje és Gulácsi Márton gyermekei; Sándor és Kata, kik zétényi Klobusiczky Borbálától születtek.

Jelenleg a Lónyai-család itt a főbirtokos, nevezetesen Lónyai Gábor, kiknek birtokához tartozik a helység határát képező Petlen és Kisasszony-erdő nevű erdő puszták is. Továbbá: gróf Degenfeld Imre, Horthy László, báró Uray Gyula, Csánk Nándor, Barkaszy István, Keresztény János, Kötény. Kiss, Tari sat. családok. A lakosok Ábrány, Balási, Barkaszi, Benke, Csajko, Csók, Dénk, Filep, Gál, Iski, Isák, Juhász, Kantor, Kelemen, Király, Kis, Kovács, Kötény, Mester, Nagy, Orosz, Szőlősi, Szernyi, Szücs és Tasi nevet viselnek.

A helységben van a Lónyay-családnak csinos gazdasági udvara és laka, azonkívül figyelemre méltó az egykori rk. kőtemplom, melyet a XVI. század óta a protestánsok használnak. Ez a XIV. század folyamán emeltetett, a Várdai-család által, mennyiben egy 1436. évben kelt okmányban, melyben a Kisvárdai Miklós és Pelbárt és Daróczi Miklós és Istvánt illető birtok, ugymint, 10 jobbágytelek, 2 ekényi erdő, 1½ ekényi Liget nevű s 6 ekényi cserjésről történik intézkedés, felhozatik, hogy Daróc e déli fele részében találtatott egy száraz-malom, a falun átfolyó Kér nevű halászó hely és egy torony nélküli kőtemplom sirboltal és haranglábbal együtt a Várdaiak birtokában.

Volt pedig e templom keletelt fekvéssel akkép építve, hogy a hossz-négyszegű hajó tágas, ellenben a keleti szélén levő szentély jóval kisebb s alacsonyabb vala, hosszukás s alig arasznyi széles, nyílásszerű ablakai csupán a keleti és déli oldalról hintettek némi fényt a belül fresco-képekkel díszített egyszerű sima falakra. E templom időfolytán többször átalakított s így hajdan régi eredeti alakjából a törzs falakon kívül alig bir már ma többet mutatni. Az 1861-kí tűzvész után pedig, melyben ez épület is megégett, teljesen átídomíttatott akkép, hogy az alacsonyabb szentély falai a hajóval egyenlő magasságra emeltettek s a keskeny ablakok meg bővítették, a veres és feketésszínű falfestmények, melyek mint magam is láttam, életnagyságu szenteket és püspököket ábrázoltak, e kijavítás alkalmával teljesen lekarcoltattak és bemeszeltettek. A szentély egyébként a nyolezszög három oldalával záródik, míg a hajó egykori boltozata helyett most lapos famennyzettel fedett. A

kőtorony 1838-ban ragasztatott a templomhoz, ebben van egy igen régi felirat és jegy nélküli harang, míg a másik László István, kis-gejőczy műves által öntetett. Előbbi félreesett paplakát 1839-ben cserélte ki Lónyai Gábor a mostaniért.

Dávidháza.

Két egymás közelében levő ruthén helység a munkácsi járásban; hajdan csak egy létezett, az mely a két falut elválasztó Latorcza jobb partján állott s Ó Dávidháza-nak neveztetett; a Latorcza bal partján álló Uj Dávidháza a 18. század elején alakult és pedig, miként egy 1807. évben a megye által tétetett perbeli tanuvallomásból kitűnik, oly módon, hogy az ó dávidházi lakosok a kuruczok és más portyázó hadaktól sokat szenvedvén, innen a Latorczától eső tölgy erdő sűrűségébe menekültek s ott előbb gunyhókban tartózkodtak, míg idővel megszorodván, rendes falut építettek. Vass György nevű, akkor 78 éves ember eskü alatt vallá, hogy még az ő emlékezetére is egykor csak 32 lakosa volt az uj telepnek; most van Uj Dávidházának 1293 lelke, 220 háza és 781 holdja; Ó Dávidházának ellenben csak 64 háza, 334 lakosa és 416 holdnyi tértartalma. Uj Dávidháza szélén még most is ligetszerűleg áll a régi tölgyerdő, melynek bámulatra méltó fái oly vastagok, hogy némelyike mellmagasságyira majd két méter átmérőjű. —

A XIV. században a Dávidházi nevű nemes család birta e helységet; 1364-ben királyi emberül emlittetik Dávidfalvai is, névszerint Dávid fia László*). Egyik Dávidházi János királyi emberjelölt volt 1408-ban a Makariai családnak Makarján történt beiktatása alkalmával; 1417-ben pedig Zsigmond király Budán, dec. 1. kelt rendeletében uj adomány folytán ismételve beiktattatá a

*) Leleszi lev. prot. A. A. I. 97. sz.

leleszi konvent által Dávidházi János lompértházi mindszenyegyházi plébánost, valamint Demetert, Tamás fiát, Boldizsárt, Pált és Jánost Domokos fiát, Jánost és Györgyöt, Mihály fiait, Antalt, Lászlót és Miklóst, Gergely fiát, Benedeket és Györgyöt, Tamás fiát s osztályos rokonokat. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek Guthi Pál, András, Lukács, Márton és Mihály és Pósa-házi Jakab. E szerint az Ó Dávidházáról elnevezett Dávidházi család a 14. században már virágzó és népes volt.

1501. Dávidházi Gergely beiktattatott 16 telek birtokába; zálogczímen pedig Gulácsi Simon királyi ember által Dávidházi Gáspár fia Mózsés, mely alkalommal a bevezetésnek ellenmondottak Klacsanói Horváth István és Dávidházi Albert és Gáspár. 1506-ban Dávidházi Imre eladott Posegai Kellemennek telket és egy pusztá harmadrészt. 1510-ben Dávidházi Ilona özvegy Alsónémethi Benedekné átadta birtokát itt s Alsónémetiben és Batván leányának, Ilonának özvegy Tibai Miklósnénak; ez ellen azonban Dávidházi Gáspár tiltakozott, ugyszintén D. Miklós és Márton ellen is. —

1542. megvett Büdi Mihály Csapi Pál özvegyétől Dávid Katától akkor férjezett Nagy Imrénétől 60 frtért egy telket.

1548. beiktattatott Kisguthi Benedek kir. ember és Nagybajomi Gergely mester leleszi k. pap által Büdi Mihály özvegye Ártándi Anna és fia Büdi Mihály vétel útján nemes Györgyi Tamás itteni összes részeibe, Ujlaki Bertalan deák neje Zsófia és Técsi Kristófné Ilona ellenmondásai mellett.

1549. cseréltek birtokot Dávidházi Kata Nagy Bálintné és Ártándi Anna s Büdy Mihály, László és Farkas. — Ekkor birtokoltak itt még Tárcei Kristóf és Battyányi Mihály.

1550. Dávidházi Erzsébet és András, néhai D. Gáspár gyermekei (kinek atyja volt szintén Gáspár, ennek pedig Albert,) Büdi Mihály özvegyét Annát és fiát Mihályt megperle Dávidháza helység átengedése iránt, minthogy azt egykor néhai Dávidházi Mihály, Gáspár testvére, leánya Katalin Büdi Mihálynak elzalogosítá vala*).

1552. Battyányi Mihály neje Magda beiktattatott egy birtokrészbe; ugyanakkor birt itt Nyilas Mihály is; 1554-ben átíratta birtokát Halábori Bornemisza Mihályra — Halábori Kata. 1567-ben birt itt Battyányi M. 6, Balogh János 4, Possy János 4, Büdi

*) Lelesz, prot. A. A. fosc. 2. N. 45.

Mihály 3, Kerepeczi Demeter 2, Tarnóczy János 1 és Dávidházi István 2 jobbágyhelyet; 1569-ben említették még Bilkei Máté és neje Wessei Orsolya. Kerepeczi D. jobbágyául említették Szarka Mihály. 1570-ben pereltek Balogh János és neje Kata — Lónyay Péterrel a felett, hogy az utóbbi Szilágyi Balázs tiszte által a Dávidházán átfolyó vízből kenderét kiveteté, szétszóratta s itteni nemesi udvarába erőszakosan berontott. 1571-ben örökölt itt Battányi M. után Lónyay Péter; ugyanakkor behelyeztetett Kerepeczi másképp Majthényi Demeter a Rosso Vincze es. k. tűzérparancsnoknak Schvendi Lázár által adományozott, de attól visszabocsátott részekbe Kerepeczi Gáspár ellenmondása mellett, ki állítá, hogy e birtok őt anyai jogon illeti a Molnár Pál és Orosz Simon lakta telkek kivételével.

1582. beiktattattak Horváth Mihálovics Simon, Barkóczy Albert özvegye Bégányi Dorotya, Horváth Miklós és Margit, valamint királyi adomány alapján Lónyay Péter is egy birtokrészbe; 1660-ban pedig Melith Péter, Csapi Zsófia s a többi rokonok a Büdy-féle részekbe. Azon évben előfordulnak birtokosokul még Rákóczy Zsigmond, Pacsot Ferencz, Nemesi Gáspár, Szürtei Miklós, Szabó Lukács, Gataly Miklós, Vessei Orsolya és Fornosi János; 1612-ben még Sárközi Kelemen, Körösi Isván deák és Klacsanói Horváth Ferencz.

1647-ben birtak itt: Horváth F., Lövei Gergely, Kende Ferencz özvegye, Balling György, Jékei Pál, Balogh János, Beesi István, Sennyei Ferencz, Forgáth István, Desewffy Ádám, Barkóczy Ferencz, Dávidházi András és Dobrosóczy György.

1657. Kissennyei Sennyei Ferencz zálogba adta Tárkányi Istvánnak 1500 arany forintért a Dávidháza, Medvegyócz, Benedike, Kúszmina, Zsukó, Patkanócz, Kálnik, Gajdos és Komorócz helységeken levő birtokait.

1716. nov. 25. kelt okmány szerint, Komlósi Sándor (ki írni nem tudván, keresztvonást tett,) a Komlósi-féle részeket Dávidházán, melyet Klobusiczki Gáspár Komlósi Ferencz özvegyétől 200 frtért szerzett és neki átengedett, ugyanannyi magyar forintban elzáloggatta.

A Rákóczy György özvegye által 1649. évben készítettett urbérben Ó Dávidházáról ez áll: „hogy régenten a várhoz tartozott, de a földesur által elidegenítettett s akkor a lakosok a tűzfáért szintén tettek némi adózást természetben, mit akkor Lövei Gergely és Kende Ferenczné birt zálogképen.

1737. Kereknyei Kata Komlói Tamás özvegye Dobócz Bálint deáknak két jobbágytelket elzálogított itt 150 m. forinton.

1767—1801-ben birtokolt itt a Miklós család is.

Jelenben birnak Miklóék után Buzinkai Mihályné, gróf Schönborn, Szikszai, Komjáthi, Turcsányi Györgyné, Bornemisza Lajos, Gotteszmann Adolf, Szenkovszki Lászlóné, Ewa László örökesei, Tarnóczi Istvánné, Feuerstein Sámuel s mások.

Új Dávidházán van a görög katolikus híveknek lelkészszékök és kötemplomuk; anyakönyvük 1780-tól kezdődik. Ó Dávidházán van szintén fiók kögyházuk; ellenben a reformált lakosok a rákosi lelkészszékhöz tartoznak; Újdávidházi templomuk különben már rég óta fennáll; 1545. évben engedélyt kértek a megyétől arra, hogy a templomuk kijavítására szükségelt költséget adakozás útján gyűjthessék; az 1826. elkészült templomuk helyét mint szintén a tanítóét (levita) ajándékozta az egyház községnek Steftmann Ferencz nyugalmazott kapitány; ez előtt már két fatemplomkaja volt a Balla-család kertjében, melyek egyszerűen szalmával valának fedve. Első tanító 1812-ben Lovas János volt.

Déda.

Szép magyar falu, termékeny síkságon, Beregszásztól nyugatra egy órajárásnyira 134 házzal. 1870-ben 862, most csak 679 lélekkel és 2617 holdnyi területtel.

Már a XIV. században itt megye-gyűlések tartattak. Így 1356-ban András apostol ünnepén Marochuk mester királynői lovászmester és beregi főispán Sid birtokosai ügyében intézkedett*). 1367-ben pedig Beregvármegye négy szolgabírája bizonyoságot tett Dédán kiállított okmányában arról, hogy Bogama fia János mester beregi alispán, Császlóczi László fiával, János mesterrel oly

*) Zichy-Codex III. 36.

egyezségre lépett, miszerint három átvett lóért becszerint 12 forinttal (minden forinttól 28 garassal számítva) adása maradván, azokat Mária ünnep nyolczadán Jánosnak a leleszi konvent előtt lefizetendi; ha pedig ezt a kitűzött helyen és időben nem tenné, akkor kétszeresét megadni köteles legyen; továbbá János mester panaszára végeztetett: hogy ez a kitűzött napon a leleszi konvent előtt esküdjék meg arra, hogy jobbágysai László és Miklós Császlóczy Jánostól 14 frtot fel nem vettek.

Déda hajdan királyi birtok volt; később a királynék élvezték jövedelmét, azonban már a XV. században egyes magánzók is említetnek birtokosokul; majd a munkácsi vár tartozékaul tekintvén, mint ilyen György rácz despotának adományoztatott, 1440-ban azonban tőle elvételvén, Pálóczi Lászlónak s később Szilágyi Erzsébetnek jutott birtokába.

1454-ben Hunyadi János kormányzó alatt vizsgálatot intéztek a szomszéd daróczi birtokosok, Várdaiak Kenderes János és Szokoly Péter munkácsi várnagyok ellen azért, hogy a Daróczhoz tartozó erdők és kaszálók egy részét a munkácsi várhoz tartozott Dédához esatolták. A vizsgálatot teljesíté mint királyi ember Borsoi Andorko András. (Lelesz.)

1463. királyi adomány folytán beiktattattak a leleszi konvent és Pósa-házi Simon kir. ember által Kezi Balázs deák, munkácsi királyi várnagy, neje Anasztia és testvére Veron a „munkácsi vártól elszakított“ dédai jószág birtokába.

1469. törvénykeztek Kezi Balázs és néhai Kezi Ferencz fia Ákos, Kisujlaki Balázs, Kalathazi Szupan Péter és Kusali Jakcsi György özvegye Affra, valamint Jakcsi György fia László — Nagybégányi Miklóssal azért, mert ez a vádlók dédai és kaszonyi erdőkben legelészétt sertéseket megöletett s Kezi Balázs dédai jobbágysaitól száz aranynál többet zsarolt és elfoglalt.

1477. Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja birta Dédát a munkácsi várral együtt, ekkor a leleszi konvent közbejöttével bejáratta e helység határát is.

1484. Mátyás király Beatrix beleegyezésével Korvin Jánosnak a munkácsi uradalmat adományozván, ahoz tartozó helységül említetik a sorozatban Déda is, valamint 1495-ben is, midőn az uradalom Csáktornyai Zsigmond és testvére Ernőnek adományoztatott.

1492. Déda ellenmondott azon alkalommal, midőn Daróczi István, Pál és Márton a szomszéd Darócz határát igazították.

1498. Bilkei Péterné szül. Matuesinai Dorottya beiktattott

dédai részekbe Matucsinaí Miklós neje Katalin és fiaí Ferencz és György s leányai Jeremia s Magda ellenmondása mellett.

1502. Halmaghi Magavajda Mihály és fiaí pereltek Matucsinaí Miklóssal foglalás miatt.

1540. I. Ferdinánd meghagyá a munkácsi várban kelt irattal a leleszi konventnek, hogy a várhoz tartozó dédai részekbe iktassa be Büdi Mihályt, kinek azt hű szolgálataiért adományozta azon ígérettel, hogy idővel azt más hasonló, legalább 16 jobbágytelekből álló birtokért kicserélendi. A beiktatáshoz királyi emberekül kijelöltettek: Guthi András és Benedek, Ugrai István, bégányi Sárközi Gergely deák és Klacsanói Gallis János és István. A bevezetésnél ellenmondott Kovászói Matuznai Pál (Ferencz fia), atyja s testvérei György és Gábor nevében; később pedig bíróilag eltiltatták Ferdinánd királyt és Szapolyai Jánost attól, hogy Déda és Longodár helységeket eladományozhassák. (Lelesz. A. A. 22).

1566-ban az erre átvonult tatárok 16 házhelyet elpusztítottok s a népet fogságba hurezolták, az 1567-ki adóösszeírásban Büdi Mihály kezén hat kapu találhatott, az 1600-ki összeírásban pedig említettnek birtokosokul: Büdi Erzsébet kisasszony, Kubinyi István és Dessewffy Ferencz. 1632-ben Dessewffy gyermekei: László, Ferencz, Ádám. Klára Pernyesztei Gáborné és Kata Dóczi Menyhértné, kik ez évben Déda, Szeretva, Szbugya és a munkácsi birtok iránt osztozkodtak. 1634. említettik birtokosul Kubinyi Istvánon kívül még Károlyi András is. 1648-ban pedig: Dessewffy Ádám, László és Ferencz, Zavatkai Ferencz, a Fuló-család, Guthi Boldizsár, Barkóczi István és Melith Péter.

1636. június 4-kén egyezsége léptek Fuló Jánosné született Barkács Katalin (Sziszeki Barkács István és Büdi Erzsébet leánya), Barkács Gábor és Mihály és Krisztina kisasszony egy-, másrésről pedig Barkács István a néhai Büdi Erzsébet és Barkács István vagyonának felosztása iránt. Az osztoztató bírák valának: bedeki Nyári István ajtónálló és szabolcsi főispán, priberi idősb Melith Péter és György, osztópáni Pernessi Gábor és klacsanói Horváth Ferencz és Simon. A leleszi konventnél letett egyezségi okmány szerint Barkács Mihály kapta a hetenyi, ez és Gábor a dédai, Krisztina a kerecsenyi birtokot sat.

1609. Perényi János és osztályos rokonai Székely, Pázmán és Büdi utódok nélkül elhalván, deregnyői Daróczi Ferencz kapta azok birtokait, valamint a dédai határban levő Kirva nevű pusztát. A beiktatást eszközölé Gulácsai Kristóf királyi ember.

1651. Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna beiktattattak a Büdy-féle részbe, ugy Váratkai Ferencz és neje Barkács Krisztina.

1652. Lónyai Zsigmond öröklé Guthy Miklós végrendelete folytán annak itteni birtokát.

1660. Priberi Melith Péter s rokonai királyi új adomány mellett beiktattattak a Büdi-féle birtokba, mely az atyai várhoz tartozott egykor. A beiktatásnál Fuló János ellenmondott.

1695. évben is a megye itt többször tartott gyűlést.

1830. táján építtetett Perényi Zsigmond itt egy timsögyárat, melyet 1849. után az osztrák kormány birtokaival együtt elkoboztatott s később ifjabb Bay György megvett.

Mostani főbb birtokosok itt a Bay család, Bloksay István, Szarka Kálmán, Pásztélyi János, Szunyogh-család, Vokurko József; a Perényi Zsigmond-féle részt megszerzé Leszkay Károly s ettől Létai; bírnak még: Besenyey János, Kozák, Kosztyó, Molnár sat.

A határ nyugoti oldalán posványos téren áll a Kirva nevű puszta, melynek egyik emelkedettebb pontján egy régi földvárnak nyoma látszik. E várnyi erőd csak 25 méter átmérőjű s hármassánczczal és töltéssel vala egykor körülvéve, hozzá észak és délfelel az egykor kétségtelenül átgázolhatlan mocsáron át két 3—400 lépésnyi hosszú pallószzerű híd vezetett, melynek a földbe vert tölgyfa czölöpjei két sorban maiglan jól látszanak. A várhelyen jegytelen téglák és kövek hevernek s némi üregek, melyeket kincskeresők rájtak. A láp most már kiszáradt s legelőnek s részben kaszálónak használtatik. A határban egyébiránt több régi halmot verék észre, melyeknek átkutatása kívánatos lenne.

A reformáta hitvallás itt, mint minden magyar vidéken a protestantismus fejlődése idején jókor honosodott meg, az áttért hívek a római kath. templomot s az annak szomszédságában álló lelkészi telket magok részére foglalván el, melyet maiglan bírnak. A keletelt, egy hajóju s az ennél alacsonyabb, egyenes fallal zárolt szentélylyel bíró kőtemplom a XV. század csúcsives izlés szerinti építmény, mely a 8 lépés hosszú szentélylyel együtt 18 m. hosszú és 13 m. széles, a hajóban 7½ m. magas. Korát a közvélemény alaptalanul bár sokkal régibbnek állítja. Déli és keleti oldalán kis körívű ablakok hintenek fényt a templomba, melynek falai egykor festményekkel valának díszítve, a levakart mészréteg alatt, különösen az északi oldalon vörös, sárga és fekete színelésre akadtam. A hajó alatti sírboltban e század elején több elkorhadtt és egy rézkoporsó maradványai közt tíz arany gombot is találtak.

A nyugati homlokzat közepén áll a téglából később hozzáépített 15 m. magas torony, mely egyszerű négyág alakban száll fel és csonka tetején sátorfedőt visel; nyitott csarnokszerű alján szembeötlik a templom egykori diszes csucsíves s három horonnyal díszített kökeretű főajtaja. Az északi oldalon a hajdani sekrestyének romjai látszanak. Anyakönyve különben csak 1770. éy óta vezetetik. A község jelenlegi lelkésze Koncz Imre szíves volt nekem 3 régi templomi edényt mutatni, melyek 1620, 1634 és 1667. évekből valók. Az egyik harangon e felíratot olvastam: „Ez harangot csináltatta Nemes Fülöp János uram dédapai ecval edűtt Isten dicsőségére. Joannes Schmox eracoviensis me fudit. A. D. 1675.” A másikat 1810. öntette az „ecclesia.” Az iskolai telket az utcáról bejáró templom melletti széles síkútorból alakította az egyház 1800-ban.

Derczen.

Magyar helység a munkácsi járásban, 158 lakházzal, 1466 lélekkel és Pusztakerepeczcel együtt 7805 holdnyi tértartalommal; fekszik kellemes lapályon, a Szernye-tó északi szélén s az e fellet emelkedő szőlővel beültetett kerek hegy alján. A helység már a 13. században népes volt; egy 1321-dik évi okmányban akkori lelkészeül bizonyos Miklós emlittetik;*) az 1333-diki pápai tized rovata szerint, plébánosa 8 garast tartozott adóul fizetni, mi nagy jövedelemre mutatott.

A helység előbb a fejedelmek birtoka vala, később, nevezetesen a 14. században a Széni-család emlittetik birtokosául; 1389. Mária királyné Derezent Széni László fiának Istvánnak és testvérei Teke, László és Jakabnak adományozta, kik 1392. táján tisztán beiktattattak.**)

Széni Istrán azonban nem sokára a 15. század ele-

*) Zichy-Codex I. 197.

**) Budai kam. lev. 745. es. 35. sz.

jén utódok nélkül elhalván, 1436-ban királyi adomány mellett Derezen falut Pálóczi György esztergomi érsek, testvére Márton nádor, s általok néhai Pálóczi Imre fia László s a nádor fiai Péter, Simon és János s örökösei nyerték; az ünnepélyes beiktatást Dávidházi László kir. ember ellenmondás nélkül eszközölvén.

1450. Pálóczi Simon bevádolta Csaholi Jánost, a rácz despota tisztét, ki ura meghagyásából, a tőle elvett Derezent felégette s a jobbágyok szarvasmarháit és sertéseit erőhatalommal elhajtatta, mely erőszakoskodásért Csaholi 1453. fej- és vagyonvésztesre ítéltetett. — 1459-ben Pálóczi János Bégányi Benedek ellen tétetett vizsgálatot, ki egyik derezeni jobbágyát elfogatta s elzáratta; ez ügyben királyi emberül eljár Dobronyi Miklós.

1552-ben Derezen a Dobó-család birtokában volt, mely az 1567-ki adóösszeírás szerint 14 $\frac{1}{2}$ telket birt; 1571-ben említettnek birtokosaiul Dobó Ferencz barsi főispán és Dobó Jakab; ugyasintén Kerepeczi István és János, Pósházi Zay Mátyás és Pogány Gergely.*)

1582. Horváth Mihalovics Simon és neje Bégányi Dorottya, azelőtt Barkóczy Albert özvegye, ugy Horváth Miklós és Margit s utódaik beiktattattak egy derezeni udvarház s az összes részek birtokába. 1588. birtak itt Melit István és Pál; 1612-ben Melit Pál özvegye Csapi Krisztina, Perényi György és czoborszentmihályi Czobor Mihály, valamint Földvári Imre és Kakas Pál.

1647. említettnek: Forgács István, Melit Péter, Perényi Zsigmond és Imre, Eszterházy László, Melit György, Pető István, Barkóczy László, Beniczki György, Nyári Zsigmond, Mezei, Lövei és Eszterházy Miklós gróf.

1754—64. birt itt Beniczky Péter özvegye Csató Klára egy nemesi kúriát. A 17. század végén birtokolt itt Forgács András is, ki a Rákóczy fölkelésben résztvevén, 1711 után vagyona elkoboztatott és 1727-ben Szuhányi Mártonnak adományoztatott, kit abba butykai Viczmándy Károly, királyi ember beiktatott; ennek utódja vala Szuhányi János, 1798-ban birtokos. A XVIII. században még birtokolt itt a derezeni Munkácsy család is, nevezetesen István, ki ősi birtokait itt és a vidéken a Klobusiczky-családnak elzálogosította; fia Munkácsy János azután innen Bösörménybe költözött s ennek népes utódai a hazában szétoszlottak; egyik unokája Munkácsy Sándor (Dániel fia) jelenleg paksi ref. lel-

*) A munkácsi nagyligeti erdő iránti beiktatási okmány 1572.

kész. Egyik mellékága Szatmáron lakik, névszerint Munkácsy László, orvostudor.

1793. Weisz János orvostudor s táblabíró királyi adományul Derczen, Barabás és Nagy-Bégányban némely fiskális részjószágot kapván,*) azokba 1794. évi május hó 12-én Nagy-Bégányban Lónyay Menyhért kir. ember és a nagyváradi káptalan küldötte által beiktattatott, felvevén e helyről a Dercsényi nevet. E jeles férfi nagy vagyon és érdemet szerzett magának a timsó-gyártás életbe léptetése által; előbb Podheringen, 1825-ben pedig itt állítatván timsó-főzdeket. (L. ezt.) Hamvai az itteni gyönyörű kerek hegy tetején levő sirboltban nyugszanak, mely felett hat dőriai kőoszlopon fekvő kupolás emelvény áll.

A múlt század végén birtak itt és a szomszéd Pusztakepeczen: Hosvai László 9, Bóris László 1, Dercsenyi János 8, báró Perényi István 3, Haller jogán Póchy Antal 1, Szuhányi János 1, gróf Schönborn Jenő Ervin 9, Farkas András Buzinkai jogán 1, Rusák Ferencz 1 és Erdőhegyi László 1 telket; később a határban 46 telek és 2895 hold találtatván, ebből birt Dercsényi 23 $\frac{1}{2}$, Schönborn 12, Bősz 4 $\frac{1}{2}$, Perényi 1 $\frac{1}{2}$, Bekné 1, Ruzsák 1, Erdőhegyi 1, Buzinkai 1 és Szuhányi $\frac{1}{2}$ telket.

1815-ben birt itt Dercsényi J. 25, Kállay Antal 11 $\frac{1}{2}$, Dercsényi Ferencz 24 $\frac{1}{2}$, Lévy László 1 és Bősz János özvegye Tauber Jozefa 1 telket. 1824-ben említettnek birtokosokul: Dercsényi Ferencz, báró Perényi Zsigmond, Kállay Antal és báró Vécsey Miklós; 1827-ben pedig Dercsényi Károly és János, gr. Schönborn Ferencz Fülöp, Beck Pál királyi tanácsos özvegye Bárczay Anna és Ruzsák Ferencz. Ekkor emeltette a közbirtokosság az országutnál álló ugynevezett Vörös-körcsmát, melyet árlejtés útján 3993 frtéért Mandula György ungvári építőmester épített a 1828-ban teljesen elkészített.

1858. április 26. megvette a Dercsényi-féle részeket gr. Schönborn Károly; a szerződés szerint Dercsényi János es. k. tanácsos $\frac{1}{3}$, báró Dercsényi Henriette született báró Geymüller, ugys mint kiskoru fia 6, Dercsényi Rudolf s leánya gyámja és nagykoru fia 6, D. Jakab $\frac{1}{3}$, Dercsényi László és Kálmán s neje született Hosvay Krisztina szintén $\frac{1}{3}$ részesek eladták 136,000 pengőforintért az őket néhai D. János mint szerző után az 1837. márczius 11-én kelt végrendelete szerint alapított s eddig hitbizományilag kezelt

*) Az 1793. évi kir. adománylevél szerint, kapta Dercsényi különösen a Bay Mihálytól hitlenségi bélyegen elkobozott nemesi birtokrészeket.

következő birtokaikat: 1. a pusztakerepeczi timsógyár felerészét, 2. a munkácsi (podhering-kölcsemi) timsógyár őket illetett $\frac{3}{8}$ részét, 3. a pusztakerepeczi egész birtokot s 4. a derezeni, nagybégányi és barabási részeket; — ezeket azonban később 8000 frtért átengedte vevő Deresényi Istvánnak.

Derezen főbirtokosai most gróf Schönborn Ervin, Kállay Otto, Gotteszmann Adolf és Demeter Manó után a község, Des Echerolles Kruspér Sándor, Freyseysen Gyula utódai és Abonyi Emil, kinek atyja István a Perényi Zsigmond-féle részt megvette; továbbá: Bakos János, Frieder Simon, Dóka, Fodor, Iván, Nagy, Szabó sat. családok.

A derezeni község a reformatió kezdetén csatlakozván Kálvin hittanához, régi anyaggyülekezetet képez; 1593. Carkai Mátyás volt lelkésze; 1600-ban Ökörítői Sándor, iskolatanítója pedig Csarodai János. — 1765. május 30-án megengedte az akkor Pozsonyban székelte magyar kir. helytartótanács, hogy szűk és elavult fatemplomát, hasonló anyagból szélességben egy, hosszában pedig két öllel nagyobbítva megépíthesse; e kegyelmes intézkedés a vármegye által azon évi július 9-én kihirdettetett és kiadatott. Példa arra, mily korlátok közt éltek alkotmányos országban eleink csak egy század előtt is! 1777. decz. 12. ismét megengedte a megye, hogy eddigi haranglábja helyett, egy kis fatornyot építhessen; 1784-ben külön engedély kellett arra is, hogy a fatemplom és toronyrothadásnak indult talpa alá kőalapot tétethessen! 1799-ben megváltá a község a királyi tizedet. 1835. szenteltetett fel mostani derek kőtemploma. Egyik harangján nincs felirat; nagyobb harangja öntetett 1796. Bán Miklós, gáti rektor által az egyház költségén. Anyakönyve 1770. évben Szatmári Sámuel lelkész idejében kezdődik.

Sajátságos szokás itt, hogy a fejfákra, mint azt az említettem kerekhegy tetején levő temetőben tapasztaltam, rimes versekben róják fel az elhunytira vonatkozó emlékiratot ily módon:

„Itt nyugszom már megpihenve,
Minden bajtól menekedve,
Dóka Sámuel volt a nevem,
Mig a földön volt életem;
82 esztendőm éltem,
Akkor jött a Jézus értem.“

1875. május hó 2. a helység nagyobb része porrá égett.

Deskofalva.

Orosz uradalmi falu a Hosszuhát keleti oldalán, a felvidéki járásban 47 házzal, 297 lakossal és 1501 holdnyi hegyes-völgyes határral. Magócsi Gáspár, Munkács birtokosa, 1581. Desko Andrásnak adott kenézséget a végből, hogy itt a Sigo nevű pataknál, Sztrimtura hegy s a Cseresznyefa nevű erdő és Köhegy közti alkalmas részen új helységet alakítson, a meg szállóknak 15 évi adó és 14 évi szolgálatmentességet igérvén. E szerint a helység itt is a telepítő kenéztől Deskó-falvának neveztetett el. E kenézi kiváltságot később 1611. aug. 18. Magócsi Ferencz is megerősíté, a kenézcsalád pedig folyvást terjedett, úgy, hogy 1699-dik évben is Desko Lukács vezette a kenézséget..

1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt még csak 6 jobbágy család létezett itt, mely azóta tetemesen megsaporodott.

1636-ban, midőn Rákóczy György és neje L. Zs. Kerepeczi Istrán királyi ember, Bégányi Tamás szolgabíró és Dobrai János törvényszéki jegyző jelenlétében beiktattatott, Simai Mező Gáspár, László és Péter, Deskofalvára nézve ellenmondottak, mint annak volt zálogbirtokosai. Az 1672-ki urbéri összeírás szerint, volt itt akkor a batykó Pap László, ki egy nyesttel adózott. Szántóföldei leginkább a Szobatin nevű mező felé feküdtek. A határban volt két pisztrangos és kövihalas tilalmazott patak, melyekben ma ily halak nem találhatók. Fatemplomáról már 1699-ben történik említés s akkor papja Tökésen lakott, melynek ma is fiókja.

Diczkovicza.

Uradalmi orosz helység Polena közelében egy magaslaton 17 házzal, 109 lakossal és 1029 holdnyi hegyes határral. Az 1649-ki urbér szerint Ujbisztrának s az 1682-ki szerint pedig Zsitkoviczának is neveztetett; Bisztrának, mi magyarul Sebest jelent, azért, mert ily nevű pataknál feküdt. Magócsi Ferencz Munkácsról 1611. június 8. kenézlevelet adott Lizanecz Mihálynak a végből, hogy e helyen Bisztra nevű helységet alakítson, igérvén az idegen megszállóknak 6 évi adómentességet. Ez okmányt 1613. gróf Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya megerősítették Lizanecz öcsese, Zicsko Hritz részére.

1649-ben találtatott itt 17 jobbágy 30 fiuval, mely alkalommal volt a batykó Zicsko Prokóp. 1699-ben volt a kenéz Lebovies Szimon, de a lakosság e közben annyira elpusztult, hogy csupán 1½ telek vala megnépesítve s temploma is el lévén rongálva, a csekély számú g. k. hivek Polenára jártak isteni tiszteletre. 1682-ben még 17 jobbágyszemély volt s a kenéz Zitko András.

Ma a szolocsinai lelkészséghez tartozik.

Kis-Dobrony.

A Kis és Nagy melléknévvel megkülönböztetett két magyar helység fekszik egymás közelében, a kaszonyi járásban Ungmegye határszélén, erdők- s ligetekkel körülvett gyönyörű rónán, melyet

távolról északfelől a jó zamatu és lelkesítő szesze miatt méltán elhíresedett bort termő szőlőhegyei szőlőhegyek s az azok megett fokunkinti magaslatsban emelkedő hegységek környeznek. Egykor rengeteg erdők boríthaták a most eke alatt álló részeit is, melyeken a vadak és vízi madarak ezrei tanyáztak, a nyomokból ítélve, e lapály áradásoknak lévén nem kis mértékben kitéve.

Hogy itt a történelmet megelőzőt korban is már tartózkodtak emberek, kétségtelenné teszik azon sir- és lakhelyek nyomai, melyek koronkint napfényre kerülnek; mint 1865. évben is, midőn egy belső kertben számos bronzkarikák, pereczek, füles gomb, karvédő, sarló, véső, lándzsacsucs s egyéb tárgyak; Nagy-Dobronyban pedig 13 két centim. nagyságú, gömbölyű zöld üvegből öntött vörös és fehér habvonalakkal díszített gyöngy találtatott.

Hogy a magyarok beköltözése előtt itt szlávok laktak, onnan gyaníthatni, hogy e helyet tölgyerdőről „Dubrony“-nak elnevezték, mit a magyarok Dobronynak változtatták át.

E helység most 189 lakházzal, 1101 lélekkel és 2430 holdnyi területtel bír.

Különben e falu a XIII-dik században „Csépánföldre“ és „Csépántelek“-nek is mondatott s az erre átvonult tatárok által elpusztíttatott, birtokosaitól teljesen megfosztatott.

1248-ban ugyanis IV. Béla a pusztán és örökösök nélkül maradt földet (terra vacua) Seneta fiának, Mátyásnak adományozta; e birtok akkor az egri káptalan küldötte által körüljárattván, a határjárási okmányban határpontokul felsoroltatnak e következő helyek. u. m.: Dobrony (Dubrun, a mai Nagy-Dobrony), Szalóka, Eszeny, Ignéc, az Ung felé vezető nagy út, Karachna, Zopochmező, Kalucha domb, Hosszmező s vizek: a Latoreza, Mertvicze, Potokszada, Remech, Scserneve (Cserlenő?) Határazamuga, Sdala, Sztara Szada, Holt Latoreza, Usztó mocsár, Sulmostó, Kirnicse stb.

Egy 1270-ki okmány szerint V. István, ifjabb király „Csépántelek“ birtokot, mely 3 ekényi földből ($3 \times 150 = 450$ holdból), erdő és rétekből állott s a királyra szállt, hű szolgálataik jutalmazásul Seneta fiának, Mátyásnak s fiainak Hetének, Mihály és Lászlónak adományozta, feküdvén e hely Dobrony és Aggtelek közt. Ez okmányok átvétettek 1299. Mátyás fia László comes, testvére Mihály fia Ratold és Hete fia Rudolf megyei főispán részére.

1282-ben IV. László király az uratlan Csépánföldet Mátyás fiának Lászlónak és általa testvérei Hete és Mihálynak jutalmazásul különösen azért adományozta, mert a „Scelench“ vár ostrománál a

király szemeláltára kövel megsebesítetett; a leleszi konvent által történt beiktatásról vezetett iratban ily határok említetnek: kezdődött az keletről a Latorczánál; délről állott Dobrony föld, Mertvica patak, Uticse folyó, azentul Machal Mics-patak, nyugotról Zopocs rét, Kalicsa domb; ezen átmenve Span-tó nevű mocsár, melynek végén állott egy hegyecske; majd a nagyut, melynek mindkét szélén emelkedett öt határdomb; majd jött a Kerepecz-folyó és tul „OcoK” körül a mocsár és Szernye-patak, hol Mihály fia Demeter birtoka kezdődött; lentebb a hely, hol e határfolyó a Csarna-vodába ömlött; ezen átmenve határoltatott Eszeny által, innen Kerepecznek tartva a Hosszumezön levő patak, majd a Bemete mező és a Tamás egre nevű mocsár, ismét a Nagyut s a Veczken tul a Latorca, hol a határ végződött.*)

1364-ben Kisdobronyi Ratold fia János és Miklós fia János; 1373-ban pedig Dobronyi Rupert fia János említetnek királyi emberekül.**)

1374-ben Széchi Pap István fia Gál panaszkodott, hogy Vámos Tamás fia János, Oroszi Rofaiu fia István, Lőrincz fia Demeter, Demeter fia Egyed, Beke fia János és Loránd, Borsvai Tamás fia Miklós, Jakab Imre fia György és Miklós, szent Mihálynap előtt 44 sertését erőszakosan elhajtották Csépanfalyáról, miért ellenök vizsgálat intéztetett.***)

1379. Szepesi Jakab országbíró Széchi Tamás fia Imre részére IV. László királynak 1282-ben Csépanföldéről kiadott oklevelét átirta†), valamint 1384-ben István király 1270-ki okmánylevelét, minthogy Szécsi Imre, Kisdobronyi Ratold fiával Mihálylyal perbe bocsátkozott; ez országbírói kibocsátványban††) Csépanföldé más néven Kis-Dobronynak mondatván.

1380-ban kihalattván a helység negyedrésze, mely Kisdobronyi Ratold fiai János és Mihályé volt, Milota fia Lőrincz (bereg) szász polgár s testvére András, nővére Annus és unokája Erzsébet nagy Lajos leánya és Tamás leányai Ilona és Anna részére, a határjárás okmányban említetnek határoku: a templom melletti almakert, ennek szögletétől délről kelet felé három vad körtefa. innen az Asztrag tava déli oldalán az erdei és tovább a közut, mely

*) Zichy-Codex I. 49. lap.

**) Lelesz, Prot. A. I. 97. sz. és 12. sz.

***) Leleszi levéltár.

†) Zichy-Cod. IV. 103.

††) U. o. 644.

Ungvárról Bereg felé huzódik. *) 1381-ben Lajos király parancsára a főnebbi okmány kiadatott a leleszi konvent által Jánosnak és Lőrincznek. **) 1383-ban pedig Eszenyi Tamás fia Imre Gara Miklós nádor elé idéztette Kisdobronyi Pált, Tamást és Lászlót. ***)

1393. beiktattattak királyi új adomány folytán Kisdobronyi Ratold fiának Jánosnak fiai Gergely mesterdeák, Tamás, Mátyás és Sebestyén, Kisdobronyi Miklós fia János és fiai László, Miklós és Tamásnak összes és bárhol létező vagyonaiba testvérölés bűne miatt, mely alkalommal a Kisdobronyi János fia Bertalan kir. ember által történt beiktatásnál ellenmondottak a vagyonvesztettek†).

1393. Kisdobronyi Ratold fia Gergely deák, János Miklós fia és László, Miklós és Tamás (János fiai) osztozkodnak.

1394. peréltek Gara nádor előtt Kisdobronyi iránt Szécsi Simon fiának Tamásnak fia Imre felperesül Kisdobronyi András ellen, kinek atyja volt Miklós, Bertalan János fia, Miklós Loránd fia és Mihály Ratold fia ellen; ezeknek atyjok volt Mihály, ennek Mátyás és ennek Szente.††)

Ugyanazon évben Kaplai János gróf országbíró rendeletére a leleszi konvent Kisdobronyi Mátyás, János és Pál kérelmére a kisdobronyi határt megigazítani akarván, királyi emberül kijelöltettek: Báth Jakab, Miklós fia, Báth Balázs, Helmecezi István és Domokos fia; azonban mindjárt a kezdetén Antal nevű nagydobronyi lakos Dobóruszkai Domokos mester (Miklós fia,) Báthori János (Jakab fia) és Báthori Jakab és Péter (István fiai) nevében az eljárás ellen tiltakozván, az elmaradt és a felszólamlók a királyi szék elé utasítottak.†††)

1396. tiltakoztak Kisdobronyi László és György — Kisdobronyi Ruben fia Bertalan ellen foglalás miatt.§)

1311. Beiktattattak Dobronyi György és Antal a falu felerészébe; 1409-ben pedig Kisdobronyi Pál és neje Öbégányi Potencziána itt és Fornoson.

1420. emlittetik birtokosul Kisdobronyi Barnabás, Tamás fia.

*) Leleszi lev. Prot. AA. 6. sz.

**) U. o. 6.

***) U. o. 6.

†) Egy 1390-ki okmányban emlittetik még János fiánál Imre is; ugyanakkor voltak Mihály fiai: Pál és Brigyes vagyis magyarosabban: Bereczk; János volt Miklós fia, László és Miklós Loránd fiai, Bertalan János fia, kinek atyja Rubennek neveztetett. (Budai kam. lev. 747.)

††) Budai k. l. 747. cs. 68. sz.

†††) Leleszi l. Prot. Met. I. 501.

§) Budai k. l. 747. cs. 14. sz.

Ugyanakkor Kisdobronyi Gergely leánya Fruzsina Lengyel Jánosné itteni összes részét negyedi- és hitbéri jogaival együtt anyja alsó nempti Szocsik Jakab leánya Borbálának s gyermekei Szocsik János s Annának átadja; egy külön okmányban a fornoszi és iszkei részeit is azokra ruháztatván.

1429. Kisdobronyi Ratold János özvegye Szocsik Borbála, leánya Fruzsina s gyermekei Miklós és Imre eladják itteni részeket, a kisdobronyi Szent Miklós hitvalló tiszteletére szentelt, fából épült templom kegyuri jogával együtt László mester királyi alkoriátnoknak s Csapi másképp Eszenyi Imre fiának Ákos és Istvánnak és István fia Jánosnak 60 arany forintért.

1455. Kisdobronyi János elad egy részbirtokot Szolnoki János és Péternek.

1478. Dobronyi András vizsgálatot intéztet Kapolezi Simon ellen, ki ennek érdekes állapotban volt nejét saját hatalmával megtámadta, bántalmazta s irományait erőszakosan elvette. Királyi emberül eljár Homoki Balázs.

1487. Dobronyi Pál bátyja Vinczének és neje Krisztinának részbirtokot átenged.

1492. Ulászló Budán (sabato post fest. exalt. s. crucis) Kisdobronyi Brigyes kérelmére e helység Nagydobrony felőli határának megújítását a leleszi káptalannak megrendelvén, midőn e végből Guthi Balázs kir. ember megjelent, Nagy Tamás, Dobóruszkai Domokos és Hetei János deák nevében tiltakozott s így a további eljárás felfüggesztetett; s mivel Guthi betegsége miatt eljárásának előadása végett a leleszi káptalan elé nem mehetett, nyilatkozatának felvétele végett Gergely áldozár küldetett ki annak guti lakására, hol bevallása megtörténvén, az a királynak bejelentetett. 1494. (Budán feri 4. post. fest. parif. beatae V. Mariæ) ismét megrendelte a határjárást, kijelölvén kir. emberekül: Guthi Balázst, Odvani Mihályt, Oroszi Istvánt, Daróczi Mártont és Surányi Györgyöt: azonban ennek Dobó és János lelkész ismét ellemondottak. *)

1504. Kisdobronyi Mátyás özvegye Margit elzálogosít Huszár Balásznak egy telket 16 arany forinton.

1509. K Brigyes itteni részeit testvérei Magda, Nyáradi Jánosné, Margit Pazoni Cseres Mihályné és Zsófia jékei Buly Jánosnéra iratja 30 frtban azon kikötéssel, hogy utódai beesértékben majdan visszaválthassák. 1516. Magda és Margit kielégítették ne

*) Lelesz. Prot. Met. I. 428. és 493.

gyedi jogaikra nézve K. Péter által. 1519. Nagydobronyi Kata itteni birtokrészét Dobó Ferencznek átengedi. 1523. K. Péter egyik telkét 6 frton Csapi Gergelynek elzálogosít; kisdobronyi Nagy Simon pedig Kassai Jánosnak egy másikat 4 frton.

1524. Beke Márton és Sütő Gergely egy-egy telket szereznek zálogkezimen 16 forinton. 1530. emlittetik birtokosul Deseő János. —

1548-ban beiktattattak hetei Vadas István és Kisdobronyi Erzsébet fia Simon, Nyáradai János és neje, gyermekei András Miklós és Katalin; Hetei György fia László, kinek anyja volt Kisdobronyi Erzsébet (ennek pedig K. Loránd János leánya Dorottya;) Huszár György és neje Huszár Boldizsár leánya Dorottya, férjezett Kürtösi Gáspárné (H. György született Kisdobronyi Mátyás leányától Erzsébettől;) néhai Jobbhágy Mihály és Kisdobronyi Katalin fia Dobronyi István, Nagy Simon fia Menyhért, ki született Kisdobronyi Borbálától, Márton és Potenciána leányától; Dobronyi Benedek, Kisdobronyi Pál és Krisztina fia, végre Budaházi György, néhai Kisdobronyi Boldizsár és Krisztana fia, — az összes itteni részekbe királyi uj adomány czimen, mely alkalommal az ünnepélyes beiktatást eszközlé Óbégányi Sebestyén királyi ember.

1560. Tiltakozott Hetei Csaszi Gergely, Hetei László özvegye Erzsébet, Kántor Máté özvegye Dorottya, Hetei Ferenczné Czili, besenyői Lénárti Gáspárné Klára, Csaszi Gergelyné Katalin és Dancs Ferenczné Borbála nevében is az ellen, hogy Hetei Ferencz és Lasztóczi Mátyásné Erzsébet a kisdobronyi birtokot nemes radváncai Budaházi Györgynek eladják.

1570. emlittetik birtokosul Sárvégi Péter is. 1580. beiktattatott Budaházi, másképp Vitéz Péter királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi k. pap által Nyáradai Ferencz a nyáradai és Kisdobronyban egy nemesi udvarházból és 3 jobbágytelekből álló birtokrészbe, mely Nyáradai, másképp Deseő Miklóstól hűtlenségi bélyegen elkoboztatott s neki a királyi joggal együtt adományoztatott.

1586. Dobronyi másképp Hetei Gergely egyik telkét Szőlősi Mihálynak 32 frtért eladja. 1593. tiltakozott Hetei Anna Pinkóczy György ellen birtokelidegenítés miatt.

Az 1600-ki adóösszeírás szerint*) birtokoltak itt: Dobó Ferencz, Budaházi Kristóf, Mórítz Gáspár, Nagy Sebestyén, Hetei Gergely, Fejes János, Vid László, Pinkóczy György, Nagy Albert

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

és Halábori Péter: Ugyanakkor Kerepeczi Ferencz és Margit eladván Telegdi Borbálának és Csapi Zsuzsánna hajadonnak 135 frtért egy telket: ez ellen Pinkóczy György, Dobronyi Kata és Kürtössi János tiltakoztak. 1603-ban Kürtössi István elzálogosította birtokrészét Kádas Andrásnak 60 frtért; és Kürtössi János egy kuriaját Keregszegi Ábrán Istvánnak 104. frtért.

1604. Kisdobronyi Huszár Balázs tiltakozott Huszár Ilona ellen egy nemesi ház és udvar elidegenítése miatt.

1610 Deregyői Daróczi Ferencz beiktattatott egy birtokrészbe Dobó Ferencz után; 1611-ben pedig serkei Lorántffi Mihály Kis Dobrony, Szornye, Ujfalu és Nagy Muzsaj birtokába; később Lorántffi Zsuzsánna kezével Rákóczy Györgyre esett, ki itteni részét uradalmi igazgatója Debreczeni Tamásnak elzálogosította 600 frtban. 1611-ben említettnek birtokosokul: Ur Gergely és András, Kürtössi János, Huszár Gy., Vincze Mihály és Miklós, Budaházi Kristóf és Telegdi Borbála Rákóczy Zsigmond özvegye. 1638. Fejes János özvegye Budaházi Eufrozina egy részbirtokot iratott Vedányi János és neje Fejes Katának 400 frtban.

1640. Kisdobronyi Ur Erzsébet néhai Viktorin János özvegye és Kápolnás ragyóczy Ragyóczy Zsigmond birtokaikat elcserélik. —

1643. Vincze Krisztina nagydobronyi Kovács Mátyás özvegye Kisdobronyban egy házat és kuriát elzálogosított Mórícz Margitnak 202 frtért; valamint

1646. Kürtössi Kristóf — Jánoki Borbálának egy telket 110 frtért; és 1665. Hetei István egyet Harangi Borbálának Andor Istvánnának 20 frtért. —

1700-ban Görgei Imre és neje Kárászi Horváth Mária vétel útján és királyi adomány mellett behelyezkednek a kisdoronyi Forgács Endrétől hűtlenségi bélyegen elfoglalt részekbe.

1754. Gerzsényi Éva Vályi István özvegye birtokát itt és Ugornyán, Gergelyiben s Gerzsenőn fia Vályi Sándor és leányai Éva és Katalinra hagyományozta.

A múlt század végén birtokoltak itt: Mednyánszky, Ragyóczy, Csomonyai, Nagy, Ur és Munkácsi nevű családok, kiknek utódai maiglan élnek itt, ezeken kívül bírnak még itt a Morvay, Izsák, Huszár s más családbeliek, névszerint: id. Ur Albert, Ragyóczy Antal és József, id. Nagy Lajos, Nagy Miklós, Veisz Farkas, Groszfeld József, Jakab Istvánné, Komonyi Istrán és Jánosné, Lebovics Ja-

kab, a magyar tudományos akadémia, Nagy Péterné, Nagy Miklós János, Szücs József, Várady József sat.

Nagy-Dobrony.

Most 299 (1870-ben 334) lakházzal, 2096 (1870-ben 2319) magyar lakossal és 6886 holdnyi területtel bíró falu az előbbi szomszédságában.

Már az 1272. V. István királytól a Rusdi Mihály részére kiadott okmánylevélben úgy emlittetik e helység „Dobrun“, mint királyi birtok; s hogy már e században népesnek kellett lennie, kitűnik onnan, hogy az 1333-dik évi pápai tizedek lajstromában plébániával ellátott helyül emlittetik, melynek lelkésze 4 garast fizetett és nem a borsovai, hanem az ungi főesperesség kerületébe tartozott.

1340. Dobronyi Ruben itteni birtokos Csapi Tamás részére bizonyos 24 malacz iránt fenforgott ügyben megbírságotlatott az egri káptalan előtt folyt eljárásnál Usapit törvényesen vallott ügyvéde Balogh János képviselvén.*)

1385. volt itt lelkész György, (Sacerdos et rector), kitől Báthi Miklós és Botfalvai Miklós egy lovat elsajátítván, e miatt elnök a leleszi konvent kiküldötte vizsgálatot tett.**)

1389. tiltakozott Kisdobronyi Gergely deák több nemes nevében az ellen, hogy a fele részben őket illető itteni latoreczai vámjogot szeretvai Romocsa Péter és Császlóczi Péter Balázs fia és Miklós János fia a királytól felkérjék.***)

A XVI. végén a ruszkai Dobó család bírta Nagy-Dobronyt; ugyanis 1394. királyi parancs mellett Ráth Balázs királyi ember itt határjárást tévén a szomszéd Kisdobronyi János fia Mátyás és Mihály fia Pál részére: ez alkalommal ellenmondottak Ruszkai Dobó fiai István, Balázs és László; de 1400-ban azok, valamint tisztelendő Turóczi prépost panaszára a leleszi konvent Kisdobronyi Ger-

*) Zichy-Codex I. 569.

**) Leleszi lev.

***) Budai kam. lev. 747. cs. 50. sz.

gely deák ellen, ki két nagydobronyi jobbágyokat letartóztatta Kis-Dobronyban, vizsgálatot tett.

1394. említettnek itteni birtokosokul: Dobóruszkai Domokos mester (Miklós fia), Báthori János (Jakab fia) és Báthori Jakab és Péter (István fiai); 1400-ban pedig még: Dobóruszkai Jakab fia László és István és Ruszkai Báthor János fia András.

1420-ban perlekedtek Dobó István és Kisdobronyi Mihály (Brigyes fia), János (Tamás fia) Mátyás és Tamás (János fiai) foglalás miatt.

A XIV. század végén s a következő elején Tódor podoliai herczeg is birtokolt itt, kétségtelenül Nagy-Dobrony akkor részben már a munkácsi vár uradalmához tartozván; 1410-ben egyezséget kötött a nevezett herczeg — Dobronyi István, László és Balázsszal bizonyos foglalási perben, melylyel a herczeg vádoltatott.*)

1412. Garai Miklós nádor mint Beregmegye főispánja intézkedik azon perben, melyet Kisdobronyi Ratold fiának Jánosnak fia Gergely deák neje és leánya Frusina — Dobóruszkai Jakab fiai Balázs és László ellen hitbér és hozomány iránt folytatott.**)

1494. Dobó Domokos birtokolt itt; lelkészül pedig emlittetik Hetei János.

1508. a leleszi konvent a Nyáradai János részére hozott bírói ítéletet Dobó Domokos ellenében nagy-dobronyi és panyóki (abauj-megyei) részeit illetőleg végrehajtá.

1521. beiktattatott Hetei Simon kir. ember által Dobó Domokos fia Ferencz nagy-dobronyi nemes Jobbágy Mihályné született Kisdobronyi Katalin kisdobronyi részeibe Huszár Balázs fia György ellenmondása mellett.

1599. Perényi Péter Somogyi Pálra iratta nagy-dobronyi kuriáját és egyik jobbágytelkét, hová Ujhelyi Miklós kir. ember által be is iktattatott.

1610. Deregyői Daróczi Ferencz beiktattatott az egykor Dobó Ferencz által birt s közönségesen Dobóruszkai uradalomnak nevezett jószágok fele birtokába; ez uradalomhoz tartozott Beregvármegyében: Kis- és Nagy-Dobrony, Szernye, R.-Ujfalu és Nagy-Muzsaly; ezenkívül Dobóruszka nemesi udvarházzal, Bartafalva, Radics. Bező, Zahar, Pinkóczon az Ung vizén egy hat kerekű malom; Panyók, Pérben nemesi kuria és a péri részjószághoz tartozó bihari, szabolcsi, krasznai és középszolnoki birtokok. Daróczi e tete-

*) Budai k. lev. 747. cs. 73. sz.

**) U. o. 69. sz.

mes birtokhoz részint Lorántffi Mihálynak, úgy is mint néhai neje Zeleméri Borbálától született hajadon leányai Erzsébet, Zsuzsánna és Mária term. gyámjának, Kassán a királyi tábla előtt tett ünnepélyes bevallása, részint a kassai kamara tanácsosa és a bethlenfalvai gróf Thurzó György nádornak a király nevében tett adománya folytán jutott. A Pinkóczi Ferencz kir. ember által teljesített beiktatásnál azonban többen ellenmondtak.

A rákövetkezett 1611. évi július 17-én Kassán új egyezség jött létre, mely szerint az utódok nélkül elhunyt ruszkai Dobó Ferencz a kincstárra jutott fentebb nevezett birtok 33 ezer magyar forintban Perényi Zsófiának adatván, most 20 ezer tallér ráfizetése mellett Daróczi Ferenczre s Lorántffi Mihályra, mint annak egykori birtokosai utódaira királyi adomány mellett egyenlő részekben ruháztatott.

A gróf Thurzó György nádor által kiadott beiktatást rendelő parancsban királyi emberekül kijelöltettek: Kisbégányi Gergely, András és Sebestyén; Kerepeczi Ferencz, Priberi Melith, Tompa József, Morgai Imre sat. Szomszédos birtokosokul említetnek: a kisdobronyi nemesek, s Ungból: Bornemissza Jósza huszti várkapitány, Homonnai Drugeth István, Magócsi Ferencz, Lónyai István s mások, kik a beiktatásnál ellenmondtak.

1619. Kishartyai Harthyay Gábor és neje Mikolai Ilona, egyezséget kötöttek Rákóczy György és Lorántffi Zsuzsánnával az itteni birtok iránt; 1629-ben pedig ez utóbbi végleg átvette Nagy-Dobronyot.

1638. Melith György törvénykezett a csomonyai és nagydobronyi erdők határa iránt, a minthogy Rákóczy György is az erdők használatára iránt vizsgálatot tétetett. (L. Csomonya.)

Ez időtől fogva a Rákóczyak birták Dobronyot. A XVII. század végén II. Rákóczy Ferencz birván, 1699-ben, midőn a beregmezei közgyűlés némely károkat okozó vízi malom elhánytatását elrendelte, azon évi sept. 29. Munkácsról a nagy-dobronyi malomra nézve ekkép válaszol: „Esett értésünkre, hogy Ispán uram fő kegne szándékoznék némely malmaink elrontására, a mit is az elmúlt napokban bizonyos számú népeket összegyűjtetvén, már épen dobronyi malmunkhoz elmentek volt, mivel penig az, mint informáltunk, a nemes vármegyének nem ott jár az elméje, hogy teljességgel mindenütt a malmok elhánytassanak, hanem a melyek kár nélkül lehetnek, megmaradhassanak és rektifikáltassanak: azért ha ezen dobronyi malmunk károsnak ítéltetik lenni, leszen nekünk is

annyira való emberünk, hogy efféle malmainkat megorvosoltathatjuk, csak a ns vármegye is maga részéről hoc in passu malmait vizsgálja meg.“

Most is gróf Schönborn-család birja az uradalomhoz tartozó részeket, ezen kívül a főbb birtokos Róth Benjamin; a többiek pedig: a község, Benedek, Braun, Badó, Bara, Deák, Eperjesi, Fogarasi, Katona, Molnár, Nyomó, Nagy, Szanyí, Szilvási, Schvarz, Tóth, Vinda s más családok.

1769. több egy kenyéren levő ruthén család ide és Nagy-Lucskára helyeztetett át. A nagy-dobronyi ref. hitközség 1776-ban nyert hatósági engedélyt arra, hogy templomát kijavíthassa; azóta szép kő-templomot épített; a királyi tizedet pedig még 1779-ben megváltá.

1879. márcziusban szerveztetett itt a gyalogposta.

Dobróka.

(Dubruvka.)

Orosz falu a megye keleti szélén Bilke közelében, a felvidéki járásban, 112 házzal, 587 lakossal és 1563 holdnyi határral. Régi okmányokban Dubrókának mondatván, kétségtelen, hogy nevét a tölgyfákkal (dub) borított egykori rengeteg erdőktől vette; fekszik pedig e helység egy kellemes domb keleti oldalán, melynek ormáról szép a kilátás a beregi, máramarosi és ugoesai hegyekkel környezett borzsai völgyszerű vidékre, melyen 16 falunak fehérlő templomai és csillogó tornyai látszanak.

1447. beiktattatott Ilosvai Tivadar István a zálogul neki jutott dubrókai, bilkei, rákóczi s a többi a bilkei uradalomhoz tartozott részekbe.

1457. Bilkei Péter fiai Miklós, István és Mihály István fia Illés és bilkei Balicza János iktattattak be itt; 1460-ban pedig Ilosvai László és Bilkei Sándor leányai Anna és Verona ez utóbbinak

vagyonába; három év múlva pedig a fentebbieken kívül még Vörösmarthy Palko fiának Ivaskónak neje is azon öt jobbágytelek birtokába, melyeket, valamint Herincsén is ötöt Bilkei Ivasko még 1457-ben Vörösmarthy Palko fiai Péter és Jánosnak 50 arany forinton elzálogított, 1462. Bilkei András elzálogított Ivasko Péternek 12 frtért itt és Lukován egy egy telket.

1475. Ilosvai László tiszte és jobbágya dobrókai Palko Pétert megölvén, ez iránt királyi parancs folytán a megyei hatóság vizsgálatot tett.

1476. királyi parancs mellett osztály eszközöltetett Lipcsei Bilkei Mihály és Lázár és másrésről Bilkei István s rokonai közt Dobrókának egyharmada iránt.

1480. Perényi János kapta zálogul Bilkei András részeit.

1491. Perényi Gábor s osztályos atyafiai királyi adományt nyertek a néhai Bilkei György után maradt részekre nézve, Bilkei János, György s ennek gyermekei ellenmondása mellett. 1530-ban voltak birtokosai: Vitkai Tamás, Falusi András, Karácsony István és Petrovics Péter 1552. Palko Ferencz, Lipcsei János s Horváth Pál. 1548-óta a Kun család is, mely a szomszéd Karaszlón is birt.

1562, Kőrösbányai Móré Gáspár királyi adományul kapta a Bilkei Mátétól hűtlenségi bélyegen elkobzott részeket. 1567-ben birták Palkó Péter özvegye, Ilosvai György, Komlósi Gáspár, Lipcsei György özvegye, Gáspár Elek és Ferencz. 1572-ben beiktattott Taruóczi István a néhai Ilosvai Jánostól zálogba vett részekbe; 1574-ben Dobrókai Palko Jánosnak eladott Bilkei Máté itt és Miszticzén telkeket; 1575. említették birtokosul Dolhai György és Komlósi Gáspár. 1576. királyi új adomány levelet nyertek Bilkei Máté, Ferencz, Miklós s többi atyafiak ősl birtokaikról; 1580-ban Daróczi Szeráf kapta adományul Ivasko. András uratlan birtokát.

1595. Komlósi Albert iktattatott be egy paraszt-telek birtokába, melyet Rákóczy Zsigmond és Ferencz Bilkei Mátétól vettek.

1599. volt itt Rákóczy Zsigmondnak 19 a munkácsi várhoz tartozott jobbágy háza.

1600. előfordulnak birtokosokul: Lipcsei, Almási János, Ilosvai, Bilkei, Literáti, Gorzó, Rákóczy és Bixi Ferencz özvegye. —

1631. Lipcsei Gergely kapta adományul a Lipcsei Pál fiától elkobzott részeket, 1641. Korláth Borbála és férje Mokesai Ferencz elzálogították Lipcsei Györgynek itteni részöket 400 frtért.

1648-ról említettnek mint birtokosok: Lipcsei András, Sán-

dor és Gergely; Zavatkai András, Bornemisza Mátyás, Kisfalusi György, Putnoki István, Komlósi Benedek, Gorzó István és Simon, Almási Józsa és Bálint, Kállai István, Mező Gáspár és László, Bégányi Ferencz özvegye, Hunyadi János és Szani György.

A közelebbi időben voltak bírókai a Bilkei, Lipesei, Gorzó, Ilosvai, Fogarasi és Partecsecs-családbeliek.

1798-ban a kiküldött vegyes bizottság a dobrócai g. k. lelkészséget Rosztokára áttétetni véleményezte, állítván, hogy az itt kijelölt paptelek vízhiányban szenvedne. Rosztokán pedig már előbb vala templom és paplak, holott a dobrócai fatemplom szűk és teljesen elavult, czélszerűtlen épület. Mindamellett a lelkész itt telepedett le s most szép kőtemplommal és tágas, lakályos lelkészséggel dicsekszik. Anyakönyve csupán 1826. évtől vezetetik.

Dragabartfalva.

(Dorobrátovo.)

A Háterdő nyugoti alján a felvidéki járásban fekvő népes, volt uradalmi orosz falu 186 házzal, 1032 lakossal és 6000 holdnyi hegyes határral. Hajdan a kiváltságolt beregi krajnához tartozott. Nevét oláhoktól nyerte, kik egykor nem csak itt, hanem a krajna (végvidék) több nyolcz helységeiben is laktak s kikről a 16. századbeli okmányok még mint ilyenekről emlékeznek; egyik 16. századbeli adórovatban a falu Barátfalvának is iratik, mi azonban valószínűen csupán az illető tiszt magyaritási buzgóságának tulajdonítandó.

1378-ban Erzsébet királyné az itteni oláhokat különös szabaddalokkal ruházta fel. (L. Sztánfalva).

1504-ben beiktattott Hetei Boldizsár királyi ember által „Dragabartfalva” birtokába bérleti Drágfi György.

1523-ban már orosz papok működtek itt lelkészekül.

1648-ban Rákóczy György megerősíté Munkácsra, július 27. kelt levelében a vidék szolgálati viszonyaira vonatkozó régi gyakorlatot; 1649-ben pedig takáltatott itt: 58 jobbággy 102 fu. 20

ló, 148 ökör, 78 tinó, 130 tehén, 127 juh, 312 sertés és 17 méhkas. A kenézséget viselte Kenéz László hat atyafiával, kik évről-évre felválták egymást a tisztségben. Papok (batykók) valának: Juszko Mihály, Juszko Lázár és Roszpopa Lázár, kik 1—1 nyestet adtak évenként a munkácsi várhoz; itt lakott akkor a várhoz tartozott két lovas szabados: Fekete és Ganczi és 5 hetes-drabant, u. m.: Buczko Mihály és András, Fejér, Kovács, Sarkadi és Holcza; székel-drabant pedig vala Komjáthi János; tányéresináló Muzga. A 31 marhás és 4 gyalogszeres közt előfordultak ily magyar nevéek: Karácsony (főbíró;) Martinczai, Szép, Jancsi, Fejér, Kovács, Drága, Sarkadi, Komjáthi, Kis, György, Máramarosi, Nagy, Szabó, Kobza, Banko, Vizniczki stb. 19 hely pnszta vala.

1672-ben voltak itt batykók: Juszko Lőrincz, László és fia Lukács; a kenéz pedig Kis Lukács.

A népes s tehetős helység most a gróf Schönborn család birtokához tartozik.

1709. okt. 27. itt töltött II. Rákóczy Ferencz egy éjszakát midőn a huszti gyűlésről visszatérvén, Medenczén ebédelt s 28-án Munkácsra érkezett.

A falu határában, sőt magában a helységben sós források lakadnak, jeléül annak, hogy a földgyomrában sórétegek léteznek. A külső források magas palánkkal kerítettnek be s az itt-állomásozó sólovag által őriztetnek. 1729. kérdést tett az uradalmi igazgatóság a felsőbbbségnél, az iránt, hogy szabad-e a jobbágyoknak a sósvízet használniok, mire válaszul a máramarosi kincstári igazgatóság a forrásokat betemette. Egy itteni domb cárszki horb-nak (császári halom) neveztetik; valószínűen a tilalmazott források miatt. —

A régi g. k. hitközség saját régi lelkesésséggel bir, melynek kényelmes laka néhány év előtt épült; 1783. évben megengedte az uradalom, hogy a község a temploma építéséhez szükséges mészkövet törhesse.

A Sztariláz, Gerbesovicza és Vorocsánszki nevű, uradalmi majorok és gazdasági tanyák Dragabartfalva környékén fekszenek.

Drahusóc.

Oroszfalu Felső-Vereczke közelében; hajdan a munkácsi uradalomhoz tartozott, találtatik benne 21 ház, 142 lakos és 76 holdnyi terület. A 17. század elején Telegdiékhez került zálogjogon, mely család akkor a szentmiklósi uradalmat birta, később azonban ismét a munkácsi várhoz csatoltatott és 1649-ben Lorántffy Zsuzsanna alatt az erdőség kizárólag Munkácshez tartozván, a nagy távolság okozta, hogy azok e környéken teljesen kiirtattak, mi annál inkább elnézetett, mert az idegen jobbágyok is a várbeli erdőkben irtott földön természetű zab után és a tűzifáért „Kemen-e-zab“ ezimen kilenczedet adott. Akkor volt itt $6\frac{1}{4}$ jobbágyhely, melyek azonban 1689. körül elpusztultak, annyira, hogy 1691-ben, midőn I. Rákóczy Ferencz és Julia árvák javára a jószág összeíratott, itt egyetlen egy jobbágy sem találtatott, sőt még a kenéz-telek is üresen, elhagyatva állott s csak később már a gróf Schönborn-család alatt kezdett ismét népesedni.

Dubi.

A hátmegi uradalmi erdő Dubi nevű területén 1861-ben keletkezett e telep, az első fávágók Hontmegyéből kerültek ide, kiket cseh és németek váltottak fel és 13 házban laknak, melyekhez 4—4 holdnyi szántóföld jár. 1870-ben 85 lélekből állott a fávágók telepe, most saját zenekarral és iskolával bír a község.

Dubina-

Oroszfalu a munkácsi járásban 29 házzal éa 193 lakossal a zimbrilovai völgyben. hegyes vidéken, a munkácsi uradalmi 1649-ki urbér szerint találtatott itt 10 jobbágy, $8\frac{1}{2}$ házhelyen, 6 fiu, 32 ökör, 28 tehén, 85 juh és 38 sertés. A kenéz volt Lucskai Dienes, lakott itt akkor 2 hetes és 2 hópénzes drabant, névszerint Sopodi, Jancsa és Turi, a jobbágyok többnyire magyar nevűek valának, u. m. Illés, Koczák, Drogár és Vereczkei, kiknek ma nyomuk sem létezik. A kenézeknek volt egy malmuk az Obava patakon, melynek bére fejében tartoztak a munkácsi várhoz a szükséghez képest ácsot állítani. 1699-ben adtak a jobbágyok egyéb szolgálaton kívül konyhaelésül 16 tyukot, 4 ludat, 32 tojást, $4\frac{1}{2}$ font vaját s vágó helyett 1 frt 20 kr.

A g. k. községnek, mely Dunkófalva fiókja, van saját kötemploma s 1785 óta anyakönyve.

Dubrovicza.

A XVII. században Nagy melléknevet viselt ezen uradalmi rnthen helység, mely Szentmiklóson tul Repede mellett egy magaslaton fekszik a Nagy-Dobrovicza nevű patak partjain. Az 1570. urbérben Tódor falvának mondatik.

Az 1649-ki munkácsi uradalmi összeírás alkalmával találtatott itt 10 jobbágyszemély, $4\frac{1}{2}$ telken és 21 fiu, a kenézség vala a Mohucz-családnál, melynek kenézlevele annakelőtte megégett, midőn a villám meggyújtá a házat. 1699-ben Mohucz Sándor viselte

a kenézséget s volt a 20 házból és 112 lakosból álló község. mi-ként ma is, Repede fiókja.

Dunkofalva.

(Obava).

A munkácsi járásban, hegyes vidéken fekvő uradalmi község 29 házzal és 207 lakossal. Ez oroszfalú a XVI. század közepén keletkezett akképen, hogy Szentjánosi Lajos beregi főispán és a munkácsi uradalom igazgatója, 1568. febr. 4. kenézi meghatalmazást adott Koczán Dankónak arra, hogy az Obava másképp Ubava nevű patak mentén a kijelölt erdőirtáson falut alakítson, s mivel Koczán Danko (Dániel) utódai a Danko majd Dumko nevet vették fel: róluk a helység is így elneveztetett; oroszul pedig Obarának azért hivatik, mert a kövi halas patak, mely e völgyön végig folydogál s egykor két kenéz-malmot is forgatott, ily nevet visel. Az 1649-ki urbérben Dumko Máté említettik kenézül, levén akkor itt 24 jobb-ággy 12½ telken 33 fiuval, batyko volt Pap László, a lakosok közt 7 közdrabant, 1 hetes és 1 székely drabant tartózkodott. 1672-ben volt a batyko Pap Gergely; 1671-ben Glagola János lett új kenéz. 1699-ben viselték a kenézséget Dunkofalvi János és Glagola Mihály, Dunkofalusai Mátyás pedig lovas szolgálatot tett, ekkor temploma elpusztult volt s a pap is elköltözött. A község tartozott a szerjáráson kívül a várhoz 26 tyukot, 6½ ludat, 52 tojást 6½ font vaját s vágóért 1 frt 95 denárt adni. A kenézek egy serfőző kazánért fizettek a várhoz 2 frtot s ugyanannyit a pálinka üstért.

Ma g. k. lelkeszségi állomás fatemplommal, anyakönyve 1785. kezdődik.

Duszina.

Oroszhelység a vereczkei járásban a sztrojnai völgyben, a munkácsi várhoz tartozott. Van 97 háza és 563 lakosa. A 17. században gelsei Balling János munkácsi főkapitánynak elzálogosítatván, róla 1649. Lövei Gergelyre szállott. Az 1672-ik évben Báthory Zsófia alatt készített urbéri összeírás szerint, volt ezen Paulovának is mondott helységben Melles Péter, a kenéz s találtatott 27 jobbágy 10 telken, 30 fiu, 6 ló, 40 ökör, 37 tehén, 144 juh és 16 sertés. A kenéznek volt egy malma a Duszina nevű patakon, a kenézlevelet Lorántffy Zsuzsánna állította ki. — 1682-ben volt 39 jobbágy, a főkenéz Jaszulics Szimkó, a batyko pedig Mihovics Pap György. 1699-ben a kenéz Melles Vaszil, kit igen szegénynek mond az összeírás, batyko Mihovics Pap Danko, míg öcsese Miklós „orosz-deák“ czimen éneklészül működött. Zajacz Vaszilról megjegyeztetett, hogy a „mostani veszedelemben elpusztult,“ a mint-hogy a falu sorsa is hanyatlott, nem taláztatván akkor több mint 4½ népes telek, 10 ló, 10 ökör, 15 tehén; 5 juh és 11 sertés. — Már 1597-ben volt papja. Most a lelkésznek van kőlakása s a kőtemplom is csinos építmény. Anyakönyve 1785. kezdődik. Határában vas-kéneg-rétegek taláztatnak.

Egereske.

(Vülyhchovicza.)

Orosz falu a munkácsi járásban 25 lakházzal és 117 lakossal; egykor a munkácsi uradalomhoz tartozott. Fekszik Szentmiklós kő-

zelében meredek hegylejtőn. A 17-dik században Vusnikfalvának is hívatott, azért, mert ily nevű patak nál épült. A Vusnik patak az 1649-ki urbér szerint az uradalom által pisztrángjai miatt tilalomban tartatott. Akkor a kenézség itt sorban járt, jöllehet 1613. január 1-jén gróf Eszterházi Miklós Bosznik Sándornak adományozta azt, s 1649. utódai a Kopeza-családbbeliek magoknak követelték. Ekkor találatott itt $3\frac{1}{2}$ telken 10 jobbágy, 10 fluval. 1699-ben már Egerecskének mondatott, a mikor annyira el volt pusztulva, hogy csupán $1\frac{1}{2}$ népes telke volt s abban Kopcsa László volt a kenéz.

A határában fekvő Derenova erdőben 1832. évben az esővíz hat bronzkardot s egyéb tárgyakat mosott ki.

Falucska.

(Bogerevicza.)

Ruthen helység Komlós közelében a felvidéki járásban 103 házzal, 533 lakossal és g. k. kőtemplommal. Egykor a Komlósi család és uradalomhoz tartozott, jöllehet időközben zálogjogon a gróf Károlyi és Hankus család kezén is volt. 1821 óta g. k. lelkeszség székhelye, a pap azonban Kövesden tartózkodik.

Fedelesfalva.

(Fedelesüvözi.)

Orosz falu a munkácsi járásban 19 házzal, 107 lakossal és 774 hegyes-völgyes határral. 1581-ben aug. 29. kelt okmány szerint, Mágócsi Gáspár Munkács birtokosa a Fedeles nevű család-

nak adott kenézi kiváltságot arra nézve, hogy Olenyova nevű falut benépesítse; e helyett azonban e családbeliek itt telepedtek le s az irtott erdőterületen idegen jobbágyokat megszállítván, a falut a kenézes család nevéből Fedelesfalvának nevezték el.

Most mint a puznyákfalvi g. k. lelkészség tartozéka mindinkább növekedik; 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna idején, nem találhatik itt csupán 3½ telken 15 jobbágy, 13 fiu, 18 ökör, 6 ló, 18 tinó, 21 tehén, 25 sertés, 116 juh és 23 méhkas. Az Olenyova nevű patak akkor jó pisztrángja miatt tilalmasban tartatott, melyeket a vár számára halásztak. — 1711-ben a svédek itt is nagy pusztítást tettek.

Fatemploma igénytelen építmény.

Fejérese.

Magyar falu a Tisza jobb partján Csaroda és Hete közt 49 lakházzal, 206 lélekkel és 703 holdnyi terjedelemmel. Mint a sík határán koronkint felmerülő őskori régiségek igazolják, itt már a történelmet megelőző időben tanyáztak emberek; 1825-ben, midőn a reform. tanító földjét szántották a hivek, az eke egy durva anyag-edényt vetett ki, melyben különféle sulyos, durván kalapácsolt nagymennyiségű aranykarikák és ékszerek rejtettek, melyeket a jelenvoltak magok közt elosztván, később a kincstári ügyész által indított vizsgálat folytán, már csak kevés darab került elő. Ez ékszerek maradványai s néhány bronz véső a bécsi cs. gyűjteményben kerülván, az ottani jegyzékbe 317. és 345. sz. a. mint barbárkor művei bevezetvék.

A helység nevét különben a határában volt Fehér nevű tóval vette, mely egy 1353. határjárási okmányban Fejérese faluval együtt említettik, a mikor a Csarnavodai és Surányi nemes családok birták.

A 13. században a Gutkeled nemzetségből eredt Várdai s

Csarnavodai családok birtokában volt; 1323-ban Csarnavodai Gáborján unokáinak jutott osztályrészül.*)

1447. Surányi Zsigmond fia János és Antalnak özvegye, Erzsébet visszavonta ellemondását, melyet intézett azon alkalommal, midőn Szepesi László Csarnavodai Jakab fia Miklós és Egyed itteni fél és Surányi János egész részbirtokába beiktattatott

1449. Szepesi János fiának Lászlónak fia, István beiktattatott a néhai Csarnavodai Kun György részébe. 1453. Csarnavodai Jakab fia, Egyed eladta birtokát Szepesi Lászlónak; a következő évben azonban pereltek együtt az itteni, vásári és keszi biharmgyei zálogbirtokok felett.

1466. Szepesi Miklós és Demeter s ennek neje Matucsina Margit vizsgálatot kértek rosali Kun Jakab fiai ellen erőszakoskodás, Csarnavodai Egyed ellen pedig a miatt, hogy fejércsei jobbagyaikat Csarodán (Csarnavoda) elfogatta.

1493. beiktattattak Szepesi Péter, Miklós és Kölcei Mártonné Csarnavodai Anna, a néhai Csarnavodai Domokos János és Krizogon itteni részeibe.

1510. Megintette Szepesi Péter özvegye, Zsófia, Tákosi Lászlót és Mátyást az iránt, hogy az örökösödési jogon őt illető fejércsei, tákosi és ugornyai részeket a beruházási összeg felvétele mellett bocsássák neki vissza.

1520. beiktattatott Surányi Zsigmond fiának Jánosnak fia, György és Csarnavodai Gábor fia Sebestyén Fejércse összes birtokába; a bevezetést eszközölő Hetei László királyi ember és később Gulácsi Zsigmond, Tarnóczy Mátyás leleszi k. pappal együtt.

1530. említettnek birtokosokul: Szepesi István és Surányi Zsigmond. 1549-ben Surányi György fia János és Surányi Sebestyén fia Miklós elcserélnek Kissurányi Györgytől Surányban 1 és itt 2 jobbagyitelket; a beiktatást eszközölő Bulcsui Farkas kir. ember; ugyanazok megidéztték endrédi Szepesi Istvánt Fehércse és Lázár helységeknek kiadatása végett.

1551. Kisvárdai Mihály Márok, Papi és Surány nevű birtokaira nézve a határokat megujtattván, ez ellen Surányi Miklós és János Fejércsére nézve tiltakoztak, később azonban megengedték; az eljárást eszközölék Hetei Pál kir. ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi pap.

1552. birtokolt itt még Kerepeczi Pelbárt is; 1567-ben pedig Surányi László, Szalay Benedek és Mathuznai Györgyné.

*) Zichy-Codex I. 248.

1559. Szilágyi Bálint nyerte királyi adományul a Szelendi János, Bozzási István és János és Beregi Ferencz és Jánostól hűllenségökért elkobozott részeket. 1600. említettnek birtokosokul: Surányi György. Daróczi Ferencz, Hetei Miklós, Pál és István; Fornosi János és Kosik Ferencz. 1609. beiktattatott Surányi Eufrozina testvéreivel együtt ősi birtokába.

1648. birtak itt: Telegdi István, Perneszi Gábor, Vass Márton, Perényi Gábor, Ujfalusi Zsigmond és Lónyay Menyhért özvegye. 1651. Bornemisza Kata beiktattatván, általa a Perényi és Kállai családok jöttek itt birtoklásba; később a Bay és Rédei családbeliek. Most főbirtokosai Horváth István és Kanizsai Ferencz és Ignác, Bakó Gáborné, Szalay Ferencz, László és Antónia, Kulcsár Pál sat.

A hitujítás idejében lakosai a helvét hitvallást fogadták el s 1648-ig a csarodai anyaegyházhoz tartoztak; később, 1778-ban a heteihez csatlakoztak, míg végre 1793. a község anyagyülekezetté vált; első lelkészeül Kömlei Mihály választatott, ki, valamint utódai 1805-ig tanítással is foglalkoztak. Kőtemplomát 1802-ben kezdé építtetni, ahoz 1836-ban kőtornyot ragasztván. Anyakönyve a heteiből átvéve 1770-ben kezdődik s 1793 óta rendesen folytatattik.

Fekete-patak.

(Csornipotok).

A felvidéki járásban s a Hátbegyentul fekvő munkácsi uradalmi helység 64 házzal, 431 lakossal és 3365 holdnyi hegyes határral. 1649-ben birta a kenézséget a Balogh-család, mely évenként 1 nyestet, 1 karolyt, 1 özet és 3 frtnyi kenéz pénzt tartozott a várhoz beadni. A 13. jobbágy közt volt a batyko Pap László, hetes drabant Bródi János s a többi jobbágy is ily nevű magyar volt: Maszárfalusi. Keliczki, Mitz. Ozibely. Boris, Troján, Lengyel és Pattyu. 1699-ben volt a kenéz Balogh János s a batykó Len-

gyel Pap Demeter, még 1690-ben rendeltetvén lelkészi illetőségül az Ábránkai Illés-féle elpusztult telek.

A XVII. század elején alakított Troján nevű csakhamar elpusztult helység földjeit a feketepataki kenézek használták. E határban van a gróf Schönborn-családnak egy a szomszéd helységek határaiból alakított gazdasági udvara az ugynevezett Pohlodulázon, mely 1844-ben keletkezett s gróf Schönborn Károly neje gróf Bolza Annáról Anna-udvarnak (németül Annahof, oroszul Anna Pohlodova) neveztetik.

Van az itteni g. k. hitközségnek saját lelkészsége s kőtemploma, anyakönyve 1774-től kezdődik.

Fogarás.

Uradalmi oroszfalú a felvidéki járásban 44 lakházzal és 326 lakossal. Dombos határában őskori szántások nyomai látszanak, különösen a százados tölgyfákkal benőtt Baranóka nevű kerekhegyen. —

1649-ben volt itt 36 jobbágy, 41 fluval, 9 ló, 80 ökör, 26 tinó, 58 tehén, 107 sertés és 8 méhkas, a kenézséget vitte Kenéz István, batykok voltak egyszerre Pap Mihály és Pap András. Fel-tűnő, hogy a 17. században minden lelkész e megyében, az alsó tájakon, ugymint a Verchovinában, elhagyván a családi elnevezést, a „Pap“ nevet vette fel, mi arra mutat, hogy a magyar elem itt akkor tulnyomó volt, így az itteni jobbágyok is akkor kizárólag magyar nevet viseltek, u. m.: Boris, Csikó, Borda, Sztánfalusi, Kepics, Szalagon, Sipos, Dragabartfalvi, Pisztraházi, Kovács, Oláh, Képes, Bárány, Szarvas, Lukács és Troján. Ezek közt volt 2 székely, 5 betes és 1 hópénzes drabant, Boris pedig lovas szabados, ki t. i., posta és küldöncz gyanánt használtatott. 1672-ben volt a batyko Pap András s a főkenéz Tolyoesko István.

A gróf Schönborn-családnak van itt esinos épületekkel és szeszgyárral ellátott majorja. Utolsó posta Kis-Almás.

Az új 1868. fölszentelt kőtemplommal ellátott g. k. község Leányfalva fiókja.

Fornos.

Magyarfalu Munkácestől délre egy órajárásnyira fekvő dombháton, a munkácsi járásban, 111 lakházzal, 524 lélekkel és 4886 holdnyi határral. Hajdan ily nevű család birta ezen egy 1392-diki okmány szerint: Farnos, Fornus és Fornas-nak nevezett helységet. Azonban e korban a mostani falu nem itt, hanem beljebb délnek feküdt s Ó-Fornos-nak hívatott, ez a Szernye mocsártól elborítottván, végkép elpusztult s belőle lakosai a jelenlegi emelkedettebb helyre költözvén, azért ez Új-Fornos-nak is neveztetik. A népnél élő monda szerint a régi helység a tóba elsüllyedvén, aszály idején a torony keresztének csúcsa még most is kilátszanék.

A XIV. században már saját lelkészségével bíró népes falu volt*), s ekkor a Fornosi-család már virágzott itt. 1378-ban Fornosi Márton fiai János, László és Mihály perbe idézték Bégányi Csók Jánost itteni birtok iránt, ez ügyben királyi emberekül kijelöltettek: Kerepeczi Miklós fiai Mátyás, János és Péter, Ketik Lőrincz, Krisanói Miklós fia Imre és Urusztón Demeter fiai László és Miklós**).

1398. Barlabási Barna fia János beiktattatott zálog czimén egy részbirtokba. 1409-ben pedig Kisdobronyi Pál neje Óbégányi Cseh Potenciána. 1420-ban Lengyel János neje Kisdobronyi Frusina átruházta itteni és iszkei birtokát Szocsik Jánosra és Annára.

1455. Kirsanói Tamás királyi ember által beiktattatott Bégányi István két telekbe, melyek egyikében Fornosi János, másikban pedig Fornosi Pap Mátyás leánya Kata lakott.

*) 1333. pápai tizedrovat.

**) Leleszi lev. Prot. AA. 29. sz.

1530. birtokoltak itt Bégányi Mátyás Perényi Péter s a szentmiklósi uradalom.

1546. Ferdinánd, Pozsony, (in festo beat. Mathiae Ap.) meghagyta a leleszi konventnek, hogy Óbégányi Bálint, Lőrincz és István kérelmére a fornoszi határt Munkács és Ujfalu (ma Alsó-Schönborn) közt igazíttassa meg, kijelöltetvén kir. emberekül Kisguti Benedek és Péter, Kerepeczi András, „Maythyni“ Demeter deák, Borsovai Benedek és Bertalan és Hetei István és László, a leleszi konvent részéről Czeglédi Péter pap megjelent, azonban már az első határpontnál Mangóch Pál és Kozma Demeter, Mária királyné nevében Munkács részéről utját állván, a bizottság a további eljárást beszüntette.

1552. birtak itt a Bégányi-családbeliek. 1567-ben a Csáki Mihály serege által elpusztított*).

1571. Miksa király midőn a Fornost környező Nagyliget és Bolona erdőket új adomány levél mellett Munkács városának átengedé, a beiktatásnál Bégányi Gergely összes rokonai nevében ellenmondott, állítván, hogy ez erdők Fornoshoz tartoznak, mi azután perre nyujtván alkalmat, ez 1573-ban egyezségileg akkép befejeztetett, hogy Óbégányi Sebestyén és Gergely s a munkácsiak közösöknek nyilváníták a peres téreket. — 1600. említettnek itt Bégányi, Fornosi János, Halábori Miklós és Posgai István.

1643. megosztzkodtak Fornosi Zsigmond gyermekei: Péter, Gergely, János és Péczeli Mária Eszenyi Albertné.

1647-ben éltek itt: Bégányi János, Miklós, Gergely, Péter, Gerzsényi Sándor és Fornosi János, mint birtokosok. — 1660-ban beiktattattak Bégányi György és Ferencz királyi új adomány címén. 1661-ben pedig B. Gergely.

1649. Rákóczy György özvegyének 2 marhás jobbágya volt itt, melyet néhai fejedelmi férje Bégányi Tamástól 1646-ban erre veje, Kuti András tartozása fejében, kötelezvénye alapján elfoglaltatott. E két uradalmi jobbágypart tartozott karácsonykor 2—2 kalácsot és 1—1 tyukot adni a várhoz s a szokott szerjársát teljesíteni, azonban R. Lorántffy Zsuzsanna 1650. május 9. e birtokot a Bégányiaknak visszabocsátotta**).

A 18. század végén Bégányi Péter özvegye Hartyányi Anna és leánya Zsuzsanna Fancsikai Lázárné elzalogosították fornoszi s

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

**) Munk. urad. urbárium.

más birtokait Földesi Istvánnak, Szegedi Istvánnak és neje Bégányi Máriának.

1765. Joó István neje Dancs Éva maga és érdekeltjei nevében tiltakozott Ujvári Samu azon tette ellen, hogy magtalan halála közeledése daczára, az elzálogosított ősi birtokokra „auctiot“ (pótlékot) felvett.

1844. Nemes Bégányi Sándor és József, Guthi Gedeon, Imre és Ilona, özv. Füleki Józsefné; Bégányi Mária, néhai Balogh László özvegye, Dancs Zsófia Tüzes Józsefné és Dancs Erzsébet Nánási Andrásné, végre Dancs Zsuzsánna Balássi István hitvese Fornoson levő hat egész és négy foglár jobbágy-telkeiket, mint melyeket 1819 óta Munkács városa zálogkezimen bír, azon városnak Dancs Pál törvényes meghatalmazottjuk által 3840 pengő forintért örök áron eladták s bevallották.

A folyó század közepén birtokoltak itt a Bégányi, Nánási, Balogh, Galgóczy, Bösz, Létai és Mező családok is; jelenleg a főbb birtokosok: Munkács városa, a Freyseysen család, gróf Schönborn, Joó Lajos, Cs. Darcsi József, Barta János és József, Horváth István, Román Ferencz hagyományosai (Szenkovszky Mária s a várományos: a Magyar tud. akademia), az egyház, Haluskay, Pecz örökösei, Géressy Istv., gróf Degenfeld Imre, Pogány Ferencz, Meisels Baruch s a Szarka, Létay, Mező, Buday és Jobszty családok.

A protestantismus fejlődése kezdetén reformált község 1645-ig Derezennek volt főkegyháza, akkor anyagyülekezetté vált, azonban 1703—1719-ig a dögvész s más bajok a lakosok számát lecasztván, ismét Derezen fiókjává lett; 1740-ben azonban már megint saját papja volt. Az utolsó pestis, mely 1738—1745. dühöngött, ismét roppantul lekaszaolván a helység lakosait, megmaradt hivei újra Derezenbe jártak templomba, sőt ott temetkeztek is. 1746-ban elpusztulván a fornosi fatemplom és paplak, 1758-ban az egyház Ujfornoson a Balogh, Nánási s más birtokosok ajándékozásából parochiális telket nyert, melyre paplakot építvén, újra anyává lett, Piczer Pál nevű predikátort hozván Viskről, ki itt el is temettetett s akkor Ujfornoson egy kis fatemplomot is építtetett, mely 1782. helytartótanácsi engedély mellett megnagyobbíttatott, Lehotai István papságában. 1780-ban ugyanis helytartótanácsi intézkedés folytán kiküldetvén Bárdosi József, munkácsi r. k. plébános a szolgabírákkal, ez jelenté, hogy juniús 6-án megsejmelvén az itteni $4\frac{1}{2}$ öl hosszú és $2\frac{1}{2}$ ° széles, $1\frac{1}{2}$ ° magas faimolat, minthogy a 200 lélekre menő hitközség abba be nem fér, megengedhetőnek találták, hogy 2 öllel

megbővítették. 1822. évben azután ez épület északi része is kitoldott. Fatornyát még 1794-ben közadakozásból építteté a község, melyet 1844-ben a villám lesújtván, teteje alacsonyabbra vétetett. 1798-ban egy zálogba vett földön építé a tanító-lakot.

A határbeli lejtőségeken s erdőkön régi kova és obsidian műeszközöket és szilánkokat s durva cserepeket tartalmazó helyek fordulnak elő, melyeket a lakosok Kovács-gödröknek neveznek. ezek valamint a hasontartalmu halmok őskori lak- és temetkezőhelyek.

Frigyesialva.

A vizniezei regényes völgy szélén terjednek el a gróf Schönborn család vasgyár-telepei; melyeknek 1807. a Szepességről beköltözött munkásai és bányászaiból alakult e helység, mely nevét gróf Schönborn Frigyesről nyerte; a mostani 52 ház és 321 (1870-ben volt 537) lakosból álló község alatta szerveztetvén. E völgyben már két század előtt voltak hámorok, sőt régebben kezdetlegesen földbe vájt gödrökben termeltek vasat, mint a környéken találtató nyomokból kitűnik. A helységnek ma jól rendezett népiskolája van, s a helységhez Obláz s a völgyön fekvő vasgyári munkások telepei is számíttatnak.

Gajdos.

(Gojdos.)

A megye északnyugati szélén fekvő orosz helység, melyet egy patak választ el oly módon, hogy éjszaki része Ung-, a déli pedig Beregmegyéhez tartozik, mely sajátlagos állapot mind az egyes la-

kosokra, mind hatóságokra nézve hátrányos. A XV. században egészen a megyéhez tartozott, akkor azt az Agárdi család birván. — 1455-ben tiltakozott Agárdi István, fiai Miklós, János, Mihály és László ellen a birtok eladása s Keszi Balázs ellen annak megvétele miatt. 1501-ben Vassa István kapta zálogul a Tárkányi családtól, 1503. Kenderes Péter, 1507, Kerecsényi István s így az folyvást más-más családra jutott. 1600. birták Paczott Ferencz és Borsi János. A múlt században a Vécsei, Turánszki, Ghilányi, majd Béhmer s más családok birták s most is közbirtokossági helység 37 házzal, 515 lakossal és 799 holdnyi dombos határral.

A fatemplommal ellátott g. k. hitközség Köblér fiókja. U. p. Szerednye.

Gálfalva.

(Kobalyovicza.)

Munkácsi uradalmi ruthén helység a felvidéki járásban, a Hátvidéken, 11 házzal és 74 lakossal.

1649. Lorántffy Zsuzsánna idejében találtatott itt összesen 3 család, u. m. Gál István és két Gál Ferencz, kik a családot illetett kenézségben akkép válták fel egymást, hogy míg az egyik a kenézséget vitte s azért csupán 1 nyestet, 1 karolyt, 1 őzet és 3 frtot adott a munkácsi várhoz, addig a másik az urét végző. A harmadik család volt az Asztalos nevű, melynek feje Demeter csakugyan mint asztalos mester dolgozott a várhoz s akkori szokás szerint müipara után nyerte nevét. 1672-ben volt a kenéz Gálfalusi Gergely, míg a többi 3 jobbágy 1½ telken lakott. 1699. vitte a kenézséget Gálfalusi Fedor, s e szerint a falu is e családtól, mint első megszállójától vette fel nevét.

A helység Nagy-Ábránka fiókja.

Gát.

Magyar helység a Munkács-beregszászi útvonalon s a Szer-nye másképp gáti-tó nyugati szélén. E tó — Stagnum — okmá-nyilag már egy 1272. V. István király által kiadott adománylevél-ben említettetik, az 1374. beregszász végardói határjárási okmány-ban pedig a falu mint Jánosival szomszédos és határos érintetik. Nevét valószínűleg onnan vette, hogy a Szernye-mocsár, mely haj-dan áthatolhatlan áradásokat okozott, e falunál mint torkolatánál gáttal volt ellátva. Ily gátokról a 13. században gyakran történik említés. Így az 1299. határjárási okmányban, mely Márok és Su-rányról szól, említettetik a Szipa patakon András gátja („Clausura Andreae“), valamint a Mitz vizén is volt akkor egy ily gát.*) s bizonyos, hogy már századok előtt e tájon vitt a közlekedési út az ország délkeleti részeibe. Egy 1482-ki okmányban említettetnek Gát, Derezen, Isnéte és M. Ujfalu közt határpontokul: Liget erdő, Galatya, Klencesentisza, Mocsárerdő, Hidaspatak, Molnosmocsár és Határosér.**)

Gát, mely most 133 házból, 860 lakosból és 6310 holdnyi sík határból áll, a legrégibb idők óta folyvást a munkácsi várhoz tar-tozott. Az 1649-ki összeírás szerint találtatott itt 46 jobbágy, 51 fu, 1 ló, 147 ökör, 31 tinó, 96 tehén, 453 sertés és 86 mélikas. Ekkor volt a főbíró Lőrincz János, esküdt Márton András, betes-drabantos Anda, Járó, Horváth, Hő, Bak és Bakos, vári puskás Ba-kos Mihály; a jobbágyok közt volt két cserépesínáló, 21 marhas és 4 gyalogszeres, 4 özvegy és 5 pusztahely; a jegyzék szerint: „a pap háza és templom szintén az előtt paraszt-fundusok“ voltak. szegény Gábrriel fejedelem engedte volt papháznak és temp-lomnak.“ Az itt kifolyó Szernye vizen állott egy malom, melynek $\frac{1}{3}$ a molnár s $\frac{2}{3}$ a vár használta; a malmon felől volt a hid. mel-lyet a derezeni lakosok tartoztak építeni; idegen jobbágy, ha maga dolgában járt, tartozott vámul fizetni 4 pénzt, az évi jövedelme föl-ment 7, egész 8 forintra. A Szernye vize halászó volt, miért is a

*) Lelesz, Met. 2.

**) U. o. Prot. AA. 16.

jobbágyoknak csupán kasokkal engedtetett a halászat, hálókka! nem; a gáti tó is így tilalmaztatott. A vetésekből a király számára tizedet adtak, a földesurat illetett kilenced helyett tartoztak annak számára minden pénteken 60 fél-félsinges csukát a várba felvinni; de mivel nem mindig szolgáltatták azt be, azért a pénteki halakért később évenként 52 frtot fizettek. A beregszászi Boeskor nevű szőlőt a gátiak is mivelték a többi „orosz jobbágyokkal együtt.“ A három főünnepen három hordó urasági bort tartoztak kimérni; karácsonyi ajándéku! pedig egész helyek 1, félhelyes fél köböl zabot volt köteles adni, sat. A lakosok többnyire magyar nevűek valának, ugymint: Király, Lőrincz, Gara, Turi, Botos, Pál sat. A kerepeczi erdőség, melynek ma kevés a nyoma, akkor makkja miatt tilalmasban tartatott.

Gát, valamint a szomszéd Jánosi a XVI. század közepén az erre átrouuló hadak által sokat szenvedvén, az 1552. évi adóösszeírás szerint,*) teljesen elpusztult; aminthogy az 1566-ban erre Tokaj alól elronult tatárok is 11½ telket elpusztítottak s róla a népséget elhurczolták.**)

1672. Báthori Zsófia alatt volt a főbíró Hő György s Balázs Máténé a falusi bába. Az 1699-ki urbérben az áll: hogy Bakos Mihály telkét országutnak fordították. Akkor adott a jobbágyság konyha élésül a várhoz 67½ tyukot, 17 ludat, 136 tojást, 17 font vaját, 17 kita kendert, s a vágó helyett 5 frt 10 krt. A Szernyevizi két köre forgott malom kijavittatván, évenként mintegy 20 köböl gabonát jövedelmezett. A gutiaknak a rekesztés 24 frt birság alatt volt megtiltva. A kerepeczközi makkos erdőben száz sertés hizhatott meg. A méhrajokból a magyar lakosok a király, az oroszok pedig a földesur számára adtak tizedet. A magyar jelző alatt a reformált hitűeket kell érteni, kik a királyi tized alól magokat a 18. században megváltották.

A gáti malom 1752. évben hatósági intézkedés folytán elhor-datván, szárazmalommal pótoltatott.

Az e helység határát is elborító Szernyetó, gátinak is nevezetetik: itt-ott régi okmányokban sz ő r n y e i l á p n a k is mondatott (L. e.)

A 57 g. k. lélekből álló csekély hitközség a szomszéd jánosi anyagyházhoz tartozik; ellenben a reformált községnek már a XVII. század elején rendes papja volt s most is virágzó anyagyü-

*) Rudai kam. lev. Liber IV. Tom. VII.

**) U. o.

lekezetet képez. Anyakönyve 1779-től kezdődik. A régi templom helyére 1828. tétetett a mostani szép kőtemplom alapja és fölszenteltetett 1834. május 4-kén Tóth Mihály predikátor idejében. Első tanítója a községnek 1796. Bán Miklós volt; 1874-ben tágas iskolát épített a helység.

A volt földesur, gróf Schönborn-családnak a helység északi oldalán szép gazdasági udvara, tagosított birtoka s gőzmalma és szeszgyára van.

Gecse,

Magyar helység Vári és Muzsaj közt termékeny síkságon, 58 lakházzal, 241 lélekkel és 816 holdnyi határral. Ősi fészke a Gecsey-családnak, mely ismét nevét a Gecse keresztnévtől vevé, mi annyit jelent mint Gejza. A Gecsey-család már a XIV. században népes és virágzó vala; így 1319. a jászói konvent igazolja, hogy János főispán ítélete s meghagyása szerint, Gecsey János fia Simon 30 nemessel együtt letette az esküt a Lyppolochi Sándor mester elleni ügyben, ki helyett megjelent Dock mester nevű tiszte*). 1369-ben királyi emberül említették Gecsey István fia János**). 1378-ban beiktattatott Macsolai János fia Rudolf egy itteni részbe, 1423-ban pedig Gecsey Albert és Mihály.

1434. Gecsey György volt itt birtokos. 1464-ben Mátyás királytól nyert adomány alapján beiktattattak a leleszi konvent által Gecsey Gergely, Márton, György, Máté és Bálint Gecse birtokába az összes királyi joggal együtt. — 1504. Gecsey István birtokolt. 1520. néhai Gecsey Lőrincffi Lőrincz fia András várii plébános és testvére Gergely törvény elébe idéztették gecsei Kun Gergely fiait, György és Miklóst a néhai Kun Gergely után maradt gecsei részjóság negyedének visszaadása iránt, ez ügyben eljáró királyi emberül halábori Munkácsy Péter és Tarnóczi Mátyás leleszi pap.

*) Leleszi lev. Prot. AA. II. 1. sz.

**) U. o. I. 9. sz.

1554. Ferdinánd király Bécsben, márczius 4. kelt rendeletében meghagyá a leleszi káptalannak, hogy Gecsey János deák kérelmére a gecsei határt igazíttassa meg, e végből királyi emberekül kijelöltettek: Halábori István, Gulácsi Ambrus és György, Hetei Ferencz, Romocsai György, Bessenyei Lampert, Daróczi István és György és Buesui Farkas, a szerzet részéről Várkonyi Albert jelent meg, érdekelt batárosokul pedig: Bulesui Farkas, Bornemissza Mihály és Nagy Boldizsár Haláborról, Halábori György özvegye férjezett Szentegyedi Vass Máténé és Petrovics Péter. A határjárás megkezdett keletről a Szipa folyónál, hol Thoboly István szolgabíró, Oroszi Lázár, Borsovai Lőrincz és Benedek ellenmondottak, innen átmenve az északi oldalra, a Borsova felé vezető úton át, egy halomra akadtak, melyen egy mesgyejegy állott, innen Melmocsár (Mélymocsár?) nevű parlag helyre értek, hol Mikó Péter, kis-muzsaji bíró ura, Oroszi Máté és Péter nevében tiltakozását nyilvánítá: majd nyugat felé haladva, Gáboros vagy Gáboru nevű berek közelében egy azelőtt Bakta felé vezetett, most elhagyatott sáros utra értek, hol Bakó földnél egy halmot emeltek; innen a Vásáros-utra, majd a Balacsa nevű helyre jöttek, hol egy régi ut huzódott, itt ismét Tibai Ferencz és Ujhelyi Ferencz macsolai birtokosok mondtak ellent; tovább menve jöttek a Balacsa erdeje nevű térre, majd a liget erdőre, Hosszumel, Reketye és Füsteling nevű erdőre, mely az írás szerint, azelőtt „Füstheling Arthjanus“-erdőnek mondatott, végre a Szipa vizénél berekeszték a határt. *) A határvillongási pert végre 1560-ban kiegyenlített Borsovai Imre, Gecsey János, Oroszi Lázár, Thoboly István és Nagyráthy Magda.

1570. birtak itt: gecsei Kisfaludy János, Gecsey János özvegye Kata most Kerepeczy Lukács neje, Gecsey Gergely és Tivadari Miklós**). 1604-ben említetnek: Gecsey István és Ferencz, nemes Peres László, Nagy Gergely és Tivadari Miklós, ki 1647-ben is élt.

1631. beiktattatott Tivadari Péter a Gecsey Miklós magtalan elhunytá után maradt Gecsey részjóság és nemesi kuria birtokába. A Nagy János királyi ember által eszközölt bevezetésnél ellenmondott Kürtüssi György. Péter azonban nem sokáig birhatta e részt, mert már 1664. Tivadari Lászlóban a fiág megszűnván, a birtok a tivadari, ugornyai és jándival együtt Vass Mártonnak adományoz-

*) Lelesz. Prot. Metel. I. 420. lap.

**) Beregmegyei lev.

tatott; végezvén a beiktatást Pócsy István királyi ember és Pinkóczy Zsigmond leleszi pap.

1652. birtokoltak itt: Gecsey Kata és István, Károlyi Mihályné született Gecsey Margit, Gecsey Miklós és neje Eördögh Zsófia. — 1660-ban Tivadari Miklós és Varró András. A derék Gecsey család sarjadékai most is élnek még s mivelik az őseik-szerezte birtokot.

A mult s jelen században a csomai Kajdy nemes család is birt itt részeket, valamint a Bényey. Igy 1822. Kajdy Lajos vala egyik birtokos, kinek részét később megszerzé a Gotteszmann-család Bay György utódaitól, kitől azt ismét 1874. C. János flandriai gróf vette meg. Jelenben Gecsey Ferencz a főbirtokos, valamint: Horváth István, Szarka Lajos, Karabélyos István, Rácz Péter utódai, Kézi Jánosné stb.

A reformált község, mely azelőtt Macsolának volt fiókja, 1714. lett anyagyülekezetté. Anyakönyve 1777. kezdődött Cseresznyés Samu papságában. A hajdani fatemplom helyett 1805. június 25. kelt királyi engedéllynél fogva, Kajdy Lajos és neje Ludányi Bay Teréz buzgalmuk a mostani kőtemplomot és paplakot emelte az egyház számára, a fölszentelés 1817. sept. 21. Fazekas János lelkész idejében történvén. A jelenlegi papitelket 1826. aug. 1. csere útján szerezte a község Bényey Károlytól, a régi Kajdy István által aján-dékozottért, fizetvén toldalékul 300 váltó (120 oszt. ért.) forintot. E telken 1828. készült el az új lak, melyhez szintén sokat áldozott Bay Péter urhölgy. Nagyobb harangját 1826. önteté a nevezett házaspár Szatmári Pál mester által és nyom 331 fontot (185 kilót); a másikat 1777-ben készítetté a község Gecsey Miklós gondnoksága alatt, ez 172 fontot nyom, és öntötte Fogarasi Lőrincz rettegi (erdélyi) lakos 132 frt 48 krajczárért váltó pénzben. Egyik ezüst áldozó poharát 1779. Görgey Kata adományozta. Az iskola a régi fatemplom és torony helyére 1813. építtetett.

Gelénes.

Magyar falu a kaszonyi járásban 106 lakházzal, 645 lélekkel és 2067 holdnyi területtel; sik határát hajdan viz járta s rengeteg erdőség borítá.

1327. Balkán Lőrincz fia Jánosnak fiai László és Sebestyén Gelénes felét 50 márkáért, melyeket Agcsai Detre fiának Pálnak özvegye részére kifizetendő hitbére fejében szükségeltek, Piliskei Pál fia Dezsőnek elzálogosították.**) Ugyanazon évben megerősíté Károly király István fia Drauch János bevallását, mely szerint itteni birtokát Detre fia Mátyás comesnek 55 márkáért a váradi káptalan előtt eladja.**)

Ez időben Gelénes, mely nevét Gál névről vette, már népes hitközséget képezett; temploma szent Gál tiszteletére való építve és saját lelkésze 1333-ban pápai tized fejében 3 garast fizetett.***) Azonkoru okmányokban a helység Gellyanus, Gellenus, Gelvénus, Gyljenus és Gellienesnek iratott. Hajdan a Csaroda és Micz patakok okozta mocsároktól körülvett téren földvára is volt, mely árkokkal s földtöltésekkel való megerősítve, a hozzávaló járás hidakon és pallókon történvén.

A 14. század elején Dezső birta, kinek fiai Domokos és Péter később a szomszéd Sid birtokosával Várdai Jánossal viszálykodtak.†) 1342. az egri káptalan előtt Várdai János Atyai Detrik fiát Mátyás comest és ennek rokonait Balkán János fiait, Lászlót és Fábiánt Gelénes eladásától, Dezső főispán fiait pedig megvételtől eltiltja††); hasonlóul az 1347. évben Kárászon tartott bereg- és szabolcsmegyei közgyűlésen Miklós nádor és kunok birája előtt Várdai János Gelénes és Szálkának Balkán János fiai által néhai Beregi Dezső fiai Miklós, János és Domokos és Magyar Pál részére való elidegenítése ellen tiltakozott.†††)

*) Budai kam. lev. 744. ca. 35. sz.

**) U. o. 40. sz.

***) Azon koru pápai tizedlajstrom.

†) Zichy-Cod. II. 534.

††) U. o. II. 5.

†††) U. o. 264.

1356-ban Várdai János még említették, valamint 1360-ban itteni lelkészül és igazgatóul bizonyos Gergely.*)

1366-ban Laczkffi vagy Apor, másképp Opor (Upor) Pál beregmegyei főispán birta az itteni várat.

1399. elcseserélék gelénesi, csomai és bulcsui birtokukat Pilis-kei István fiai Miklós, György és István az Upor Pál fiának, Imrének fia István titeli prépost és testvérei János és László, ugy Gál fia Mihálynak fiai Miklós és Péter által birtokolt biharmegyei Ecz, Béd sok, Tar másképp Csapzug helységekért Zsigmond király jóváhagyásával.**)

1399-ben az Atyai és Daróczi nemes családok óvást és tiltást intéztek Hagymási János és Beregszeni Domokos ellen az iránt, hogy ők gelénesi birtokrészöket Csák Miklósnak, Csák István temesi főispán fiának eladták; valamint a Csákiak ellen, kik itten birtokukat Domokos győri kanonok és Imre s László testvéreinek elárusiták, perlekedvén egyszersmind az atyai vám és Osztró nevű halastó iránt is.

1401-ben Upor János és László elismerik, hogy Daróczi Máté fiainak 50 frttal tartoznak s feljogosítják őket, hogy a gelénesi birtok iránt megkezdett pert folytassák.

1420. zálogbirtokosnak említették Miklézi Márton, 1416-ban pedig Haraszi Eraszmus. 1417. a váradi káptalan beiktatja új adomány czimén Upor Imre fiát Lászlót, ennek fiát Balázst, János fiát Istvánt erdélyi püspököt Gelénes és Csoma pusztá birtokába.***)

1439. beiktattattak zálogkezimen Várdai Miklós, Domokos (Mihály fia) és István (Pelbárt fia) az Albert vinnai perjel fiai birta tarpai rész birtokok felébe, valamint a Tolesvai István által birtokolt gelénesi részjóság egyharmadába az itteni vámjoggal együtt. A beiktatást eszközlé Óbégányi Márton, kir. ember.

1447. birt itt Bulcsui Benedek. 1451. beiktattatott Báthori István ítélet alapján a Jakesi András és Lászlótól elperelt itteni birtokba; 1454-ben pedig Atyai László.

1458-ban pereltek kusali Jakesi György és János, Upor János és Lászlóval foglalás miatt; Kirsanói Tamás királyi ember tevén a vizsgálatot.

1464. Upor János, László és Pál itteni jobbágyaikkal Szécsi Mihály és Simon somi birtokát megrohanván, ezek jobbágyait ke-

*) Zichy-Cod. III. 36. és 177.

**) Budai k. l. 744. os. 41. sz.

***) U. o. 86. sz.

gyetlenül bántalmazták s kirabolták, mely erőszakoskodást később Régányi Benedek kir. ember nyomozta.

1469. Kisvárdai András, Miklós és Simon és a Daróczy családbeliek perlekedtek Upor Lászlóval, ki a Várdaiak itteni birtokát fegyveres erővel jogtalanul elfoglalta; e viszálykodás folytán ismét Daróczy Brigyes Upor Lászlónak gelénesi udvarházát megrohanta s tisztét kegyetlenül megölve, e miatt ellene később bűnvizsgálat indítottatott*), melynek következtében Mátyás király 1474-ben meghagyta, hogy az erőszakoskodó Upor Lászlónak gelénesi vára 25 nap alatt hűtlenségi bélyeg terhe alatt lerontassék és teljesen elpusztíttassék**), mi foganatosított, ő maga csupán tízezer arany forintot válthatta meg fejét, miért is, hogy a tetemes összeget a kellő időre kiállíthassa, 1475-ben gelénesi s más birtokait leánya Borbála Czekei Jánosnénak, nővére Zsófia hodosi Jakó özvegyének és Jusztina Nyárasapáti Györgynének, unokahuga Katának, Zsófia gyermekei Jakab, György és Jánosnak, Jusztina leánya Klárának elzalogosította. E birtokhoz tartoztak: Csoma, Gelénes, Papi-falu, Gercsel, Tolesva, Abara, Jákófalva, Som, Kápolna egészen, s Nagytoronya, Csörgő, Vámosujfalu, Szabolcs és Bolsa felerésze. A zálogbaadási bevallás történt a váci káptalan előtt, honnan később 1506. Kaponyai Benedek részére átiratott a leleszi konventhez.

Egy 1486-ki okmányban Apor István székelyek grófja gelénesi és altorjai előnévvel iratik.

1513. Daróczy György deák és István, Simon, Pál és János tiltakoznak a Perényi Gábor és Imre által tett itteni birtokuk elfoglalása miatt; 1524-ben pedig ruszkai Dobó Ferencz perlekedett Perényi Imre nádor fiaival, Péter, Ferencz és Gáborral és Szepesi Jánossal itteni birtoka jogtalan elvétele miatt; 1546. birtokolt itt Perényi János; kinek itt szabadosai is voltak, névszerint Bencze Lukács és Mihály. Ő 1567-ben megrovatott adóval 7¹/₂ kapu után; ez évben az erre átvonult tatárok nagy rablást tettek itt, de a falut a tüztől megkimélték.***)

1560. Ferdinánd Gelénes és Papi s egyéb helységbeni birtokot Perényi János és Pázmán Farkastól hűtlenségi bélyegen elfoglalván, Büdi Mihálynak adományozta; e király ugyanakkor Csékei Márton magtalan kimultával ennek itteni, barabási és papii birtokát Dobóruszkai István és Domokosnak adományozta†). 1562-ben pedig

*) Leleszi lev. Prot. AA. I. 641. lap. 41. sz.

**) Corpus Juris I. 224. lap. 1474. 29. t. cz. 3. rend.

***) Budai k. lev.

†) U. o. 744. cs. 26. sz.

Báthory András országbíró a Dobó J. és D. javára Perényi Gábor és István ellen a birtok harmadrésze iránt hozott ítéletét a leleszi konvent végrehajtani akarván: ez utóbbiak fegyveresen ellenállottak. az ellenök alkalmazott katonai karhatalomnak azonban meghódoltak.*)

1600-ban említettnek birtokosokul: a fentebbieken kívül Székely György özvegye is; 1602. Perényi János utódok nélkül elhunyván, birtokát Daróczy Ferencz felkéré.

1611. Lónyai László ítéletileg beiktattatik Gelénes, Papi és Petlend pusztá birtokába; megítéltetvén birtokrészek Perényi Gábor, Daróczy Ferencz, Dessewffy Ferencz és Thurzó Zsuzsánnának is; hiába tiltakozván Dessewffy Ferenczné Katalin (pálocsai Horváth György és Büdi Klára leánya) a Perényiek és Daróczy Ferenc ellen a birtokok bitorlása miatt.

1647-ben előfordulnak birtokosokul: Czobor Imre, Pető István és Galambos László.

1661. Szalai Barkóczy István volt e hely főbirtokosa, mint az következő leveléből is kitetszik: „Én Szalai Barkóczy István, minden rendbeli kapitányoknak, hadnagyoknak és minden vitézlő rendnek, kik ezen levelemet látnák és olvasnák, szolgálatra való készségemet ajánlom. Itt Gellénesben lakozó szegény embereim találának meg, panaszolkodván, hogy nyavalyásokon a sok itt alá s feljáró vitézlő rend, mindenkor megszokott volna szállani, ki miatt szegény nyavalyások nem is kevés kárral vagynak, sőt hovatovább mind magok, barmok élet nélkül maradnak. Kérek azért minden rendbeli embereket, kik ezen levelemet látnák vagy olvasnák, cselekedjenek érettem szegény embereimmel annyi barátságot: hogy itt való megszállásokat inkább rendeljék más közellevő szomszéd faluba, kit én is azoknak minden alkalmatossággal megigyekezem szolgálnom. Datum Gellénes, sept. 30. 1661. Idem qui supra. P. H.**)

1667. birtak itt Barkóczin kívül, Perényi Ádám, Forgács Miklós és Barkóczy Zsigmondné.

Később a Haller grófi család is birt itt; 1822-ben a Józsa, Bárczai, Péchy és Guthi családok is; most gróf Degenfeld Imre a főbirtokos; valamint: Veres Miklós, id. Simon Károly, Kósa Miklós sat.

1672. megszerezték a Gelényesiek a Sid pusztát.

A hitujítás itt termékeny talajt találván, a hitközség csakha-

*) Budai k. l. 33. sz.

**) Eredetije a község birtokában.

mar meghódolt az új tanoknak, jöllehet csupán 1631. évben lett önálló anyagyülekezetté. 1694-ben készült egyik ezüst áldozó pohara, 1712-ben pedig Portörő Erzsébet ajándékozott egy diszesen kivarrt kendőt az egyháznak. Anyakönyve 1765. kezdődik, Létai Ferencz papságában. 1769-ben kért a község engedélyt arra, hogy a régi kőtemplom mellé egy fatornyot építhessen, melyet előleges vizsgálat után 1777-ben felépített; 1774-ben a templom javítása iránt is kért hatósági jóváhagyást. Egyik harangja 1776., a másik pedig 1789-ben öntetett. — 1790. adta gróf Haller József az iskolának való telket; a paplak építéséhez pedig Beck Pálné született Bárczai Anna tett áldozatokat.

Gergelyi.

Magyar helység a Tisza jobb partján a naményi országnál 102 lakházzal, 573 lélekkel és Ugornyával együtt 2860 hold földdel. Hajdan Gergeri- és Geregeli-nek is iratott. 1425. Csarnavodai Kriszton pap (kinek atyja volt György, ennek pedig István) átengedé itteni, tákosi és ugornyai részeit anyja részéről való testvérének Juliának, Miskei (Mikai) Miklós özvegyének Klárának, Szepessi János (László fia) és Borbálának, Csabi Orosz László (Mihály fia) nejének.

1468. Pálóczi László országbíró mint kiküldött királyi bírótál beiktattatott Hetei Gábor a paposi Eördögh László birta gergelyi, tákosi, paposi és ugornyai részjóságok egyenlő felerészébe zálogozimen.

1488. és 89-ben beiktattattak Oroszi István (Tamás fia) és Miklós (Fülöp fia) a néhai Pósházy Miklós fia birta részek $\frac{1}{3}$ birtokába női jogon. A Hetei Gábor és Tákosi Antal királyi emberek által történt bevezetésnél ellenmondott paposi Nyiri Benedek; később 1493. hasonló czímen kapták a vagyont más harmadrészt is, mely azelőtt Pósházy Mihály fia Jánosé vala; a beiktatást eszközölő Halábori Barnabás királyi ember.

1497. felkérte Szepessy János a Tákosi Mátyástól hűtlenségi bélyegen elkobzott gergelyii, ugornyai, tákosi és paposi részeket s azokba királyi adomány folytán jándi Beregi László kir. ember által tisztán be is iktattatott.

1503. Mikaji Beregi Miklós fia Gergely törvénykezik Helmecki István, Gálócsi Péter, Daróczi Bertalan deák és fia Györggyel, valamint Margit Helmecki Jánosné (azelőtt Barlabási Miklós özvegye) ellen gergelyii, mikaji, kis-surányi, ugornyai, tákosi, jándi, barlabási, paposi, paraznyai és szátkai részek jogtalan elfoglalása s erőszakoskodás miatt.

1546. Szegedi Koppány Mihály beiktattatott a Tákosi István magtalan kimulta után maradt gergelyii, tákosi és ugornyai részekbe, melyek neki az összes királyi jogokkal együtt adományoztattak; a Hetei István királyi ember és Czeglédi Péter leleszi pap által tett bevezetésnél ellenmondottak Szalmady Imre és Horváth Ferencz, néhai Tákosi Miklós neje Kata és Tákosi Antal leányának fiai.

1550. királyi adományt nyert Murgay János, kit Szalmádi Imre kir. ember beiktatott. 1567-ben birt itt még Görbedi László is $3\frac{1}{2}$ kapu után; 1570-ben Pósaaházy Ábrahám és Eördögh Borbála, ki akkor perelt Horváth Gosztovics György özvegyével Margittal, Pósaaházy Tamás özvegye Dobronyi Annával, Posgai Mátyással és neje Orsolával.

1594. beiktattatott királyi új adomány folytán néhai Murgai János leánya Borbála, Anyos Boldizsár özvegye az atyai birtokrészekbe Hetei Miklós kir. ember és Ványai Mózsés leleszi pap által.

1600. birtak itt Kereki János és Bégányi Ferencz is.

1633. beiktattatott Vhittevics Péter és György az itteni, ugornyai, tákosi, barabási, nagy-muzsalyi és bogáti összes részekbe Gulácsi Ferencz beregi és Szomor András szabolcsi királyi emberek által. —

Főbirtokosok most itt Degenfeld gróf után Uray Miklós, Horváth István, Lónyay György, Freyseysen és Demjén István öröksei, Kozma János, Illosvay Agoston, Vladár Ervin és Ullmann-család.

E helység Ugornyának fiók egyháza. A fatemplomában levő korona Huszti Miklós és többek által készíttetett 1752., a szószerk pedig 1762. — Erős fatornya 1816—17 években épült. A község 1775-ben vett egy 93 fontos harangot 91 német frtéért; 1823-ban pedig öntetett egy másikat; a harmadik legkisebb 1834. készült.

Az iskola helye 1824. vétetett be az új temető végéből s 1828-ban a Kis-szekeresen lakó Domahidi családnak az itteni templom nyugoti végénél levő telkeért elcsereltetett.

Gerzsenyő.

Jelenleg pusztá Csomonya, Szernye, Barkaszó és a Haracsina erdő közt, mely adósorozatilag Barkaszóhoz tartozik. Hajdan, a 13. században falu volt, mely Krisanó és Kirsanó-nak is mondott s mely az egykor a megyében virágzott Krisanói család ősi fészke vala. A XIV. században birtokosaiul említettnek Kirsanói Miklós fiai György és Kozma és Imre fiai Mihály és János, kik a szomszéd csomonyai birtokos Koriathovics Tódor herezeggel viszálykodván, egymásnak kölcsönösen károkat okoztak, mi 1401-ben hatósági vizsgálatra is nyújtott alkalmat.*)

1364-ben említették királyi emberül Kirsani Miklós fia Miklós és 1738. Imre.**)

1432. Kirsanói Tamás, — kinek atyja volt Dénes és ennek István — és testvérei Gergely és Jusztin — hajadon — átengedtek itt egy jobbágytelket Gecsei Benedeknek; ennek nagyatyja volt Gecsei Imre, atyja László és anyja Krisanói Dorottya.

1481. Gersanói (igy) Tamás fia Sándor gersanói nemesi udvarházát Erdélyi Zsófiának bevallja; 1541-ben pedig Büdi Mihály megvette Poly Gergelytől 300 frtért annak gersanói birtokát. 1505. és 1513-ban működött királyi emberül Gersanói János.

1545. beiktattatott Huszár György királyi ember és Megyesi György áldozár által „Kirsani“ Mihály, a Kirsani István, Gergely és Simon, valamint Gergely hasonnevű fia birta itteni részekbe, melyek tőlük hűtlenségi bélyegen elkoboztattak s a fölkérőnek adományoztattak a volt birtokosok ellenmondása mellett.

1570. említettnek itteni birtokosokul Gerzsanói Simon és Uzi-

*) Lelesz. Prot. BB. I. pag. 84. N. 2.

**) U. o. Prot. A. I. 29. sz.

gány Boldizsár fiával Jánossal. — 1575. perelt Büdi Farkas Gersanói Katával birtoklás miatt. Ugyanakkor beiktattattak ellenmondás nélkül Kirsanói Gergely és János, (kiknek atyjok volt Balázs, ennek Mihály, ennek Gergely és ennek Tamás) ugyszintén Péter és Tamás (kiknek atyjok volt Simon, ennek János és ennek Lőrinc), valamint Mátyás és István (kiknek atyjuk volt Péter, ennek János és ennek Lőrincz); egy másik Tamás, ki fia volt Gergelynek, ez pedig a fentebb említett Tamásnak. Nem különben beiktattattak az itteni kuriába királyi uj adomány mellett Bihari János királyi ember és Gálffi Lőrincz leleszi pap által Kirsanói Csucsua (Chwchwa) Mátyás és Mihály, kiknek atyjok volt Csucsua Miklós, ennek András és ennek Miklós.

1594. pereltek Girsanói Mihály és Dorottya Thunyoginé, Thunyogi János és Péterrel.

Az 1599-ki adóösszeírás szerint volt itt Rákóczy Zsigmondnak tiz a munkácsi várhoz tartozott jobbágytelke.

1600-ban beiktattattak a Büdi-féle részekbe a Priberi Melith családbeliek és rokonai. 1607-ben osztozkodtak Gerzsényi Eufrozina, Anna és György. 1610-ban birt itt G. Mihály, kinek Bégányi György 1614-ben egy telket 150 frtéért elzálogosított; 1638. birt G. István.

1660-ban Gerzsányi Ferencz működött mint királyi ember a bégányi beiktatásnál.

Mikor pusztult el Gerzsényő, bizonytalan; de valószínű, hogy a XVIII. század elején, jöllehet a barkaszói egyházi emlékkönyv szerint még 1705-ben is Teremi István esperes idejében Gerzsényő fiók-faluja volt Barkaszónak; különben régi templomának és temetőjének nyomai maiglan látszanak.

A Gerzsényi család innen Szernyére és Barkaszóra vonult lakni; a Szernyéről 1730-ban Kaszonyba Szántó Jánoshoz nősült nemes Gerzsényi Panda, ez alkalommal magával vitte oda az egykori gerzsényi szentegyház urasztalát és ládáját.

1754. Vályi István özvegye Gerzsényi Éva vagyonát fia Vályi Sándornak és leánya Évának Ujfalusi Györgynének és Katának Szabó Ferencz özvegyének hagyományozta; 1758-ban pedig végrendekezett Gerzsényi Zsigmond Baghi Erzsébet született fia, József javára, kinek magtalan elhunytja esetére várományosokká tette Krisztinát Lipesei Györgynét, Máriát Pataki Mihálynét, Annát Herczeg Ferencznét, Juliát Herczeg Jánosnét és Klárát Nagy-Györgynét.

1761-ben emlittetik Gerzsényi Gábor.

A pusztát jelenleg is a Gerzsényi, Sütő, Hadar s más családok birják.

Hogy Kirsanó e Gerzsenyővel azonos, kitűnik egy a leleszi levéltárban levő 1417-ki okmányból*), mely szerint azon évben Beregi Helele Kirsanói máskép Grizsanói Tamás beregi szolgabíró ellen vizsgálatot intéztetett a miatt, mivel ez bizonyos ítéletet végrehajtani vonakodott s vádolá őt azzal, hogy azon száz forintot, melyet Helele tisztei az uton elvesztettek, visszaadni nem akarta.

Gévénfalva.

(Genyuvcezi.)

Munkácsi uradalmi orosz helység a vizniczei völgyön a munkácsi járásban 14 házzal, 66 lakossal és 165 holdnyi hegyes határral. Nevét vette a XVI. században ott megszállott Gévén nevű kenézcsaládtól; ugyanis 1608. febr. 5. Mágócsi Ferencz a munkácsi vár és uradalom birtokosa Gévén László nevű ott lakott jobbágyának kenézi jogosítványt adott a végből, hogy a kijelölt helységet idegen jobbággyokkal megnépesítse; 1649-ben volt már Poroskai, Tokár, Szolyvai és Fazekas nevű hat lakosa. 1672. volt a kenéz Gévén Sándor. Most a csekély g. k. hitközség Felsőviznicze fiókegyháza.

Gorond.

Orosz falu Nagy Lucska és Sztrabiesó közt a munkácsi járásban 189 házzal, 904 lakossal és 2464 holdnyi sík határral,

*) Lelesz. Prot. BB. 156. lap. 17. sz.

melyen szép tölgyerdők is találtak. Gorond annyit jelent orosz nyelven, mint kimagasló hely s innen vette nevét, a falu területe egykor vízzel levén körülvéve. A község a munkácsi uradalomhoz tartozván, annak sorsában részesült. A XVII. században Rákóczy György fejedelem Balling János nevű főkapitányának adta zálogul; 1636. évben, midőn Rákóczynak az uradalom átadatott, a beiktatásnál Balling György, Erzsébet és Anna itteni birtoklási joguk alapján ellenmondottak. Balling 1645. április 25. elhunván, róla Lövei Gergely és testvére Erzsébet, Kende Ferencznére szállott Gorond, kiknél azt Rákóczy újabb sommában meghagyta, mit 1649. Lorántffy Zsuzsánna is helybenhagyott, ki azt 1652-ben viszszeaváltotta. (L. Isnyéte.)

1672. Báthori Zsófia idejében Gorond teljesen a várhoz tartozott s az akkor eszközölt urbéri összeírás szerint találtak itt 28 jobbágy család, 16 fiu, 2 ló, 63 ökör, 33 tehén, 70 tinó és 31 sertés. Batykok voltak Pap György és Pap János. 1699-ben pedig Pap János és veje Deák Péter, kik nyest pénzül szintén 4 frtot fizettek; akkor $6\frac{7}{8}$ népes és $26\frac{1}{2}$ elpusztult telek találtak. A határbelei hidon az idegen utazók vámot fizettek.

1703-ban a német katonák a falut meggyújtván, számos gazdát tönkre tettek;*) II. Rákóczy Ferencz hadjárata után a falu legnagyobb részt pusztán állott; később 8 orosz család szállt oda s 1753. évben, midőn a gróf Schönborn-család német családokat akart az üres házhelyekre telepíteni, ezek ott az oroszok közt megszállani nem akartak; ennek folytán 1763-ban ismét több ruthen család hozatott ide, kik a helységet csakhamar megnépesíték.

1834. évben építettett a falu nyugoti szélén álló jól berendezett uradalmi major; 1873-ban pedig „Eisler Ezsaiás s fia” nevű czég a helység keleti szélén épített gőzfűrészt gyárt és 1879. gőzmalmot. A g. k. lelkészség 1862. alakított; temploma fából készült régi építmény. Utolsó posta Sztrabicsó, melynek határánál a „Gorond-Sztrabicsó” nevű északkeleti vasuti állomás fekszik.

*) 1704. urbárium.

Gulács.

Magyar helység a tiszaháti járásban, a Tisza jobb partján 237 házzal, 1064 lakossal és 3914 holdnyi határral. Sik határában őskori urnákban gyakran találtak aranykarikák nagy mennyiségben. A Gulácsi családnak ősi helye, mely már a XIV. században virágzott. Így 1380-ban kijelölt királyi emberekül említettnek Gulácsi Tiba fiai: András, Fábián és Sebestyén,*) és Fábián, 1417-ben mint királyi kiküldött működött Báthori István s testvérei ünnepélyes beiktatásánál Tarpán s így a megye előkelő családai közt foglalt helyet.

1428-ban kölesönös bevallás történt a Gulácsi Mihály fia Perbald, Ferencz fia János, ennek testvérei: Barnabás és László, — valamint néhai G. Sebestyén leányától Verontól született testvér gyermek Petneházi Mihály (kinek atyja volt Jakab s ennek László) közt létesült egyezés folytán Gulács, Tivadar és Petlend negyedrésztét illetőleg.

1435. Jármí Miklós fiai László és Miklós és Hetei László fia András beiktattattak zálogczímen Hetei Miklós kir. ember által a G. Ferencznek fia Barnabástól birtokolt gulácsi és tivadari részekbe. —

1467. G. Ambrus és István saját és László s András, valamint László fiai János, Benedek és Ferencz nevében tiltakoznak Báthori András, Náményi Pócsai Antal, Vadas Mihály, Kéresi Demeter, Hetei Fóris stb. ellen, a gulácsi és tivadari határban levő szántó és kaszáló földek, erdők és rétjeik elfoglalása miatt.

1495. előfordulnak határpontokul: Ecsed oldal-erdő, kistrét mocsara s Tarpai berek. Míg egy 1552. évi határjárásnál említettnek: Nagyszeg, Ecsedszeg, Korospalaj, Csán-mocsara, Danárius foka és Dubin pataka**).

1509. G. István órást tett az ellen, hogy jöllehet ő az osztály alkalmával Szerémi Gulácsi Bertalannak itt és Tivadaron négy jobbágyot átengedett és 32 frtot fizetett, erről nyugtát nem kapott.

1518. Szerémi Gulácsi István és Egyed pereltek Vitkay Ist-

*) Lelesz, Prot. A. I. 33. sz.

**) U. o. AA. 30 sz.

ván, Ilosvai Tamás és Petri Miklóssal, kik Sz. Gulácsinak itteni nemes udvarházát fegyveresen megtámadták, valamint G. Benedek fia Mátéval, ki Egyedet bántalmazta.

1520. G. Ambrustól és Nagybégányi Margittól született G. Mihály beiktattatott néhai Nagybégányi Miklós nagy-bégányi és maszárfalvi birtokába.

1525. Sz. G. Orsolya tiltakozik G. Ferenczné ellen az itteni és tivadari vagyron elidegenítése miatt.

1545. kir. uj adomány folytán beiktattattak Oroszi Péter özvegye Sz. Gulácsi István leányai Kata és Anna, Oroszi Demeter neje az összes itteni és tivadari részekbe a királyi jogokkal együtt. Kir. emberül eljáró Hetei László s a leleszi konvent küldöttenül Nyáradi János. Ezeknek kérelmére Ferdinánd király 1546. a gulácsi és tivadari határokat bejáratni rendelvén, kir. emberekül e célra kijelöltettek: Borsovai Benedek és Bertalan, Kerepeczi András, Majthyny Demeter deák, Kisguti Benedek, Hetei László és Óbégányi Mátyás; működött Kisguti s a leleszi konv. részéről Czeglédi Péter áldozár, kiknek felhívására jelentkeztek érdekelt szomszédosokul: Surányi János, bogdani Farkas György, Hetei István alispán, Vadas Simon, Kisdobronyi, Kosik Márton és Pál, Olasz István és Gáspár, Demjén Ferencz, Hetei Ferencz, Tamáspál András, Fóris János, Hetei Tamás, Kosik Albert és Kántor Máté. Heteiből, Óbégányi Bálint és Kirsanói György. A határjárás megkezdett a déli oldalról Porgaua Patakánál és folytattatott Taplós gorondja, nyugatnak Dési-rét, Csonokosapatak, Csonokosa egréje és Kalodás-rét felé, hol egy nyíllövésnyire észak felé menve, állittatott egy halom, két nyíllövésnyire egy másik és így tovább még négy, hol azután még Gulács és Tivadar határai a heteitől elválasztattak.*)

1550. G. Orsolya visszavonta az Oroszi Demeter javára a tivadari és itteni birtok iránt tett bevallást.

1552. emlittetnek birtokosokul: Oroszi Demeter, G. János és Hartyányi György s a többi Gulácsi családbeliek.

1553. G. Ambrus, Boldizsár, János és György beiktattattak kir. uj adomány czimén az itteni birtokba Hetei László kir. ember által. Ugyanakkor Hetei Pál kir. ember és Várkonyi Albert leleszi pap beiktatták Oroszi Dem. és Szerémi Annától született Fruzsínát és Krisztinát, és a Kürtösi Annától született Sárát és Katát itt 3 és Tivadaron 2 jobbágytelek birtokába, melyeket egykor néhai G. Mihály fia János Oroszi Demeternek zálogul lekötött, később a feu-

*) Lelesz, Prot. Met. I. 477.

tebb nevezett négy Gulácsi és Zsigmond reá és leányaira egyezségileg örökösen irattak. A beiktatásnak ellenmondottak G. Péter özvegye Hartyányi Györgyné, Szigeti Vass Antalné szül. Oroszi Kata és Oroszi János és István.

G. János magtalanul elhunyván, 1561. kir. adomány folytán kapták az összes királyi jogokkal együtt a gulácsi és tivadari részeit beregszászi Nagy László és keresztesi Gombos András; a beiktatásnál, melyet Lónyai János mint kir. ember és Beregszászi Mihály mint a leleszi konvent küldötte végezett, ellenmondottak: Gulácsi Ambrus hasonnevű fia, István és Ferencz, valamint G. Máté, János, László és György.

Az 1567-ki adórovat szerint $9\frac{1}{2}$ porta után megadóztattak Oroszi István és Gulácsi Ambrus; s megjegyeztetik, hogy Schvendi Lázár császári seregei itt és Tivadaron tanyáztak s hogy elébb a tatárok e helységet elpusztították.

- 1575. Daróczi Szeráf vett itt egy kuriát G. Hartyányi Gáspártól 70 frtért; mi ellen Oroszi István és Vass Márton tiltakoztak; kik még 1580-ban is perlekedtek; 1581-ben pedig G. H. Gáspár egyik fél udvartelkét Báthori Miklósnak 50 frtért eladta; valamint 1582. Gulácsi Gáspár egy kuriát és házat G. Boldizsárnak 108 frton elzálogosította.

1594-ben Gulácsi Kovács Klára és férje Szabó, másképp Ferenczfői Gáspár G. Hartyányi Györgytől itt és Tákoson birtokot elcseréltek s a nevezett nő férjének egy telket ad.

1600. említettnek birtokosokul: a Gulácsiak, Vass Gábor, Hartyányi Ferencz, Kende Miklós, Daróczi János, Somosi Miklós, Szuhai István özvegye, Egresi János, Pócsi János, Dobóczi Ferencz és Garázda Gáspár (Grazda).*)

1602. G. Mihály egy kuriát és 2 telket ráirat nejére Ugrai Annára 250 frtban.

1603. pedig Gulácsi Eufrozina itteni és ugor nyai s tákosi összes részeit 500 frtban férje Csomai Pálra. 1612. Daróczi Magdának átengedi Vass Gábor itteni birtokát élte fogytaiglani használatul. 1616-ban G. Mihály egy házat és telket ráirat Gecei Ferencznek 200 frtban. 1634-ben Gulácsi Orosz Ferencz oroszii, borsóvai, kis-muzsalyi, tivadari és itteni, valamint madai részeit Pallagi Istvánnak eladja, nemkülönben 1638-ban G. Ambrus elad Kisbégányi Andrásnak itt és Tivadaron részbirtokokat. E tájban birtokoltak

*) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.

még itt Oroszi János és Tamás és Halábóri István és Vass György, kinek V. Gábor még 1632-ben egy telket 50 frtért átíratott. 1642-ben birt itt G. Ambrus és Mihály.

1643. G. Ambrus beiktattatott a néhai G. Mihálytól hűtlenségi bélyegen a korona részére elfoglalt gulácsi kuria és ahoz tartozó részek birtokába. A G. Zsigmond kir. ember által történt beiktatásnál ellenmondottak: Izsák Benedekné szül. Gulácsi Zsófia, G. Mihály és hajadon testvérei Rebeka, Erzsébet és Zsuzsánna; G. Péter özvegye Széki Zsófia, Medgyesi Mihály és G. István, Ferencz és Gulácsi máskép Szerémi István.

1648. említettnek birtokosokul: Gulácsi Ferencz, Ambrus, Zsigmond, Márton és Simon; Vass Márton, Homoki Pál, Somosi István és Miklós, Szerémi István, Uray Gáspár, a Bárczi család, Hartyányi család, Pócsi István, Kun László, Uray György özvegye szül. Raduli Mihály, Halábóri György, Ercsi Zsigmond, Oroszi Tamás özvegye, Szendi István, Oroszi Ferencz, Homoki Pál és Bégányi Gergely.

1650. osztozkodtak itt és Tákos, Ugornya, Papos s Ökörítói birtokokon Hartyányi Ferencz, Gáspár, György, János, Kata Nagy Imréné, Judit Bégányi Tamásné és Anna Bégányi Péterné.

1654-ben itt több ízben tartattak megyei gyűlések.

1696-ban osztályra léptek: Bori Kata Zoltai Zsigmondné, Bori Erzsébet, Bori Ferencz özvegye, Zsófia Almási Gáborné és Somosi László, Ferencz és Anna.

1736. gulácsi Horváth László, Heti Klára fia ellenmondott a testvérei Horváth Klára, Gábor, Krisztina és Éva közt létesült osztálynak, különösen a Tiszaparton fekvő Szilvásszeg nevű kert miatt.

1743. G. Zsuzsánna, Kata, Márton, Gábor, Ferencz és Krisztof kigyezkedtek a gulácsi, daróczi és czellei birtokok iránt.

Jelenlegi főbb birtokosai a Gulácsi családon kívül: Uray Miklós, Péchy, Dancs Menyhért, Szarka László, Albert és Vincze, Freysen Gyula utódai s özvegye Uray Ida, Gulácsi Dezső, Farkas Albertné, Somosy László, Vass Lajos, Nánássy Vincze. stb.

Gulács lakói jókor térvén át a reformált hitre, 1595-ben már virágzó anyagyülekezetet képeztek, melyhez Tivadar fiókul tartozott. 1600-ban volt papja Szentmiklósi Demeter, tanítója pedig Beregszászi Márton. Anyakönyve 1776. óta vezettetik. — 1766-ban kért a hitközség hatósági engedélyt egy harang felállítására. — A régi és sirboltal ellátott temploma helyett 1818-ban kezdett újat

építeni, melynek azon évi aug. 3-án tétetett le alapköve a közös utcából szakasztott téren, hol a pap- és iskolalakok is állanak.

Kis-Gut.

A kaszonyi járásban, Gát és Isnyéte közt lapályos erdőterületen fekszik a két Kis és Nagy jelzővel megkülönböztetett magyarhelység egymás közelében, találtatván Kis-Guton 48 lakház, 268 lélek és a rafajnai uradalmi majorral együtt, 3663 holdnyi terület. Kis-Gut a XV. századbéli okmányokban Nagy-Szernyének is iratik.

E helynek volt régen földvára is, mely a Szernye tóból kiszakadó Jaszino és gáti nagy víz nevű folyók egyesülésénél, földtöltésekkel erősítve mintegy két holdnyi területen feküdt; e várat, mely a két helység közötti vízzel körülvett szigeten maiglan is némi nyomokban látszik, a nép állítása szerint, egykor „Kis-Munkács“-nak is nevezték s a népmonda meseszerűleg azt tartja róla, hogy a várhely közepén, hol némi épület nyoma is szemlélhető, hat arany ökör, ugyanannyi arany eke és arany béres lenne eltemetve (lásd 1552.) Azt is állítják, hogy e helységet az István és Péter királyok idejében beköltözött Gut Keled-család alapította volna, e családból eredtek a Butykai, Raskai, Drágffi, Gilet, Ramocsa, Szeretvai és Báthory-családok, melyeknek e vármegyében kétségtelenül sok nyomuk és emlékük van.

Azt is állithatni, hogy Kis-Gut elejétől fogva közbirtokosságot képezett, míg Nagy-Gut a munkácsi várhoz tartozott.

Kis-Gut birtokviszonyait illetőleg megjegyzem e következőket:

1349. Guti Sopron fia Pál megyénkben királyi ember jelöltül említettik*), valamint 1368. Guti Simon fiai Zoard és János. 1383-ban Guti Pál fia István és János fia Mihály, ugyanakkor Guthi Lukács, Kálmán és János, 1384-ben pedig Guti Péter és Pál.

1465. Kisguti Barnabás Miklós fia, Óbégányi másképp Kisguti György fia Márton és Orbán fia Benedek birtak Kis-Guton, ekkor

*) Zichy-Codex II. 399.

részekre a leleszi konvent és Barlabási János királyi ember megállapítani akarták Kis-Gut és a szomszéd Nagy-Gut határait, mely utóbbi helységet akkor Szilágyi Erzsébet, Mátyás király anyja birta. Ugyanis 1465. Mátyás király Budán (feria 3. post fest. Sacri corp. Christi) megrendelte a nevezett konventnek*), hogy a határjárást eszközölje, kijelölvén királyi emberekül az alkalmazott Barlabásin kívül, Gulácsi Lászlót, Bégányi Éles Györgyöt és Surányi Istvánt, Szilágyinét annak munkácsi várnagya Keszi Balázs képviselvén. A határjárás kezdődött a Szernye folyón levő hidnál s tartott Nagy-Gut körül a Szernye folyónál kelet felé, hol valamint a Kerepecz partján a határjegyek megujtattak, daczára annak, hogy Keszi ellenmondott, innen észak felé egy erdőn átmenve Tiszaberekhez ért a bizottság, hol egy halom emeltetett, majd a nagyuton át nyugot felé tartva Utiho nevű folyónál haladva, egy másik nagy uthoz ért, hol midőn az óbégányiak halmot akartak emelni, a gis-guti másképp nagy-szernyei határ bejárását folytatnia nem lehetett, mert a nagy-guti uradalmi jobbágyság és lakosok nyilakkal és neki szegzett vas villakkal megrohanták a bizottságot, mely eltávozni kényszerült.

1470. királyi adomány folytán beiktattatott Kis-Gut birtokába Gulácsi László kir. ember által Guti Márton s általa Barnabás fiai Miklós, Balázs és László s néhai Jakab fiai János, Máté és Barnabás s ezek utódai.

1478. Óbégányi Benedek néhai Orbán fia és Ujfalusi Mihály, Sebestyén, László és Péter birtokaikat rendezik.

1493. Oroszi István néhai Tamásnak fiai és Miklós, néhai Fülöpnek fia beiktattatnak Halábori Barnabás kir. ember által a néhai Pósházi Mihály fia János kis-guti, pósházi, tákosi, gergelyi, s ugornyai őket női jogon illető harmadrész birtokába.

1504. Udvari Mihály és Anna, Udvari Gáspár neje beiktattatnak egy nagy-guti kuriába s utóbbiak a kis-guti Nyiri Jakab és Tamás összes részeibe.

1509. Kisguti Csépán János eltiltatta Guti János fiát Ferenchez az egykor Guti Márton birta itteni kuria elzálogosításától, Domahidi Simont pedig annak átvételétől.

1519. Guti László tiltakozott szászi Csépán Balázs ellen kis-guti vagyona elfoglalása miatt, Óbégányi Mátyás neje Kisguti Csépán Klára és Óbégányi Péter özvegye Katalin pedig törvénykezik Kisguti Lászlóval az itteni határban a Szernye folyón levő malom

*) Leleszi lev. Prot. Met. I. 499.

használata iránt és Domahidi Ferenczezel a kiscuti kuria s abban levő ingóvagyon és butor elfoglalása miatt. Ugyanakkor vizsgálatot indított Hetei János mester királyi táblai jegyző és H. László neje Borbála, néhai Kiscuti Balázs leánya, Kiscuti György, László és Miklós ellen a miatt, hogy rétjeit erőszakosan lekaszáltatta.

1522. Domahidi Guti Ferencz és Bérei Gersin Gáspár perlekedtek Kiscuti László és Miklóssal, Kiscuti Abonyi Imre és Menyhért, Bérei Csepi Péter, György és László, valamint Bérei Mindszenti Istvánnal erőszakoskodás s bántalmazás miatt, ugy az itteni határon levő Berkes nevű Makkos erdő jövedelmének önkényes bitorlása s a pósaházi részbirtokot illető záloglevél elsikkasztása miatt. —

1524. Mária királyné D. Guthi Ferencz és Imrét és Kiscuti László, Bencze és Miklóst a Rafajna és Nagyszeg nevű erdők ügyében a munkácsi várnagyok ellen védeli.

1546. Fornosi Mihály beiktattatik a néhai Guti Pál fiát Miklóst illetett Kis-Gut felerészének birtokába ennek örökbevallása folytán, G. Benedek és Mihály ellenmondása mellett.

1552. Artándi Pál özvegye Anna és fia Büdi Mihály visszavonják tiltakozásukat, melyet Fornosi Mihály ellen intéztek, midőn ő a Nagy és Kis-Gut között fekvő kuriába beiktattatott, mely udvarház valószínűen a fent említett vár területén állott.

Az 1567-ki adóösszeírás szerint birt itt Kiscuti Balázs, s az mondatik abban, hogy a múlt télen erre átvonult tatárok a falut feldulván, egynek kivételével valamennyi jobbágyot rabokul elhurczolták*).

1571. Kerepeczi másképp Majthényi Demeter beiktattatott Kis-Guton bizonyos általa és fia Gáspár által már elébb birt részekbe, melyeket Schvendi Lázár cs. halvezér tőle hűtlenségi bélyegen elkoboztatott és Rosso Vincze tüzérparancsnoknak adományozott, ez pedig ismét bizonyos díjért visszaengedett.

1588. birt itt Fornosi Gergely; 1600-ban pedig: Fornosi Zsigmond, János, Guti Imre és Gerzsenyi Mihály, ugyanakkor Guti Ferencz elzálogosított Fornosi Jánosnak és Lászlónak 100 frtban egy kuriát és jobbágytelket. 1612-ben említettik még Guti Miklós és Ferencz és 1638-ban Fornosi László és Vid András; 1647-ben Gulácsi Ferencz, Kéresi János és Balling György özvegye. — 1651. Guthi László 1653. Fornosi Péter.

*) Budai kam. lev. Liber. IV. Tom. VII.

A helységtől nyugotra fekvő ugynevezett rafajnai major a gróf Schönborn-család birtoka, itt egyszersmind Klinkhart Frigyes is alakított egy tanya-birtokot, melyet 1877-ben Kroó Hermann megvásárolt, főbb birtokosok még Kis-Guton: a Berzsényi, Pogány, Morvay-családokon kívül: Kroó Hermann (Klinkárt után), Balogh Ignác, Joo Lajos, Géresy Istvánné, Tóth András, Pócsay Sámuel és Pál, Simon Ferencz stb.

Nagy Gut.

62 lakházzal, 392 magyar lakossal és 974 holdnyi területtel bíró község az előbbi helység tözsomszédságában.

Mint a munkácsi várhoz tartozott helységet 1465. Szilágyi Erzsébet bírta: Ő 1466. Demeternap körül (okt. 24.) Udvary Antal nevű tisztének hű szolgálatai jutalmazásául a Nagy és Kis Gut területén folyó Szernye és Jaszeno nevű patakok közt levő szigeten egy nemesi udvarnak (Curia) való telket s ez utáni illetőséget örök időkre adományozott.*) 1484-ben pedig Mátyás király kedvelt fiának, Jánosnak adományozta Gutot, s a király, a nép állítása szerint, akkor ajándékozta volna a lakosoknak az Esztrom nevű, most is birtokukban levő, határbeli erdőt.

Az 1495-ki Csáktornyai Ernuszt-féle adománylevélben Gut szintén a munkácsi uradalom tartozékaul említettik.

1499-ben Guti Miklós birt itt némi részt.

Az 1566-ki tartárdulesskor Nagygut teljesen elpusztított; lakói rablòkul elhurezoltattak.

1645. beiktattatott Nagygut, Isnyéte, Gorond és Timsor birtokába zálogczimen gelsei Balling János, várbeli főkapitány. 1649-ben pedig Lövei Gergely és Kendéné birtak itt mintegy 9 részt, kikre azok Ballingról szállottak s Rákóczy-Lorándfi Zsuzsánna ál-

*) Az erről szóló eredeti hártya-okmány Hunyady Béla nagy-muzsalyi birtokosnál van.

tal bizonyos pénzért azokban megerősítettek. Ugyanakkor birt itt a Földvári család is, kitől azt később Marin Péter váltotta ki s ennek neje után szállott a birtok 1682 körül Ráti Istvánra.

Az 1649-ki munkácsi uradalmi urbáriumban feljegyeztetett: hogy Nagyguton mintegy 12 külön kenyeres ember, ökrös jobbágy és gyalogszeres van, a többi pusztahelyekről a szegénység elbujdosott. Az 1682-ki urbér szerint pedig találtatott itt akkor 25 jobbágy hely és 13 telek; a lakosok közt volt 3 ács, 2 cserepező; találtatott a községben 34 fiu, 1 ló, 48 ökör, 29 tehén, 50 sertés és 19 méhkas. Az itteni uradalmi hivám behozott jó időben 22 frtot és 12 kősót. A barkaszóiak fizettek együttesen évenként vám váltságul két forintot.

A községben legtöbbet bir most Paksi János, lelkész. A község 1877-ben megvette a góf Schönborn családtól az itteni korcsmát s ahhoz tartozott földeket 3500 frtért.

A vallási ügyeket illetőleg megjegyzem, hogy Nagy és Kisgut község a kalvin tanait elfogadván, 1645-ig Isnyétének képezte fiókegyházát s akkor nagy gyülekezetté vált. A Nagyguton székelő lelkézség 1774-ben kezdé Váradi Samu pap idejében anyakönyvét vezetni. Eredeti fatemploma helyett 1830-ban kezdett kőtemplomot építeni, melyet a toronynyal együtt 1844-ben bevégezett, ehhez gróf Schönborn Fülöp Ferencz az anyagot ingyen adományozván, e nemes tetteért az egyház jötevőjeül emlittetik, annál inkább, mert a szabályozás alkalmával a pap és éneklész részére 26 hold szántó- és 16 h. kaszáló földet méretett ki.

Halábor.

Ezen most 77 lakházzal, 364 magyar ajku lakossal és 908 holdnyi tértartalommal bíró s a Tisza jobb partján fekvő helység régi okmányokban Hrabor, majd Harabur, végre a VI. század elejétől Halabornak mondatott, hajdan egy a megyében sokáig élt

családnak kölcsönözvén családnevet. A XV. században egy „Pók-János Harabor“ nevű helység is említették, mely az itteni halványontul északra, most „Pusztá“ nevet viselő helyen, Badalóból Váriba vezető utnál feküdt, honnan idő múltán a lakosok azon tónak keleti és nyugati partjaira egyszerű kis templomukkal együtt átköltöztek.

1332-ben Ipsa fiának Moysnak fiai Pál és Balázs, harabori nemes birtokosok és a beregi vár jobbágysai (jobbationes castrí Bereg, nobiles de Harabor), e helység három részét mint ősi birtokukat, mely keletről a Tisza és a király birtokában levő Vári, valamint nyugatról Csató Miklós, László és Tamás Pouka-Harabor nevű helysége közt feküdt, örökáron Pál fiának Dezsőnek, beregi főispánnak és munkácsi várnagynak 20 márkányi garasokért, melyek a Kassa városi érték szerint számítandók voltak, eladák, a negyedik rész István fiának Jánosnak fenmaradván.*)

1398. beiktattatott Csarnavodai István fia György minden ellenmondás nélkül egy halabori részbirtokba. 1400-ban pedig egy Harabori János királyi emberül említettik.**)

1422. Tolesz-Harabori Benedek fia János a zálogul nyert Harabor és Pók János Harabor nevű két helységben szerzett részjóságba beiktattatott Gecsey Mihály királyi ember által.

1427. Csarnavodai Kriszgon áldozár s rokonai Péter és László Fornosi Nagy Andrásnak átiratnak három a Tisza mellett feküdt jobbágytelket hű szolgálataiért.

1432. beiktattattak zálog ezimen Sinői Sebestyén királyi ember által Baktai Gergely fiai Balázs, János és Gergely Harabor birtokába.

1459. harabori Bód István özvegye Márta, Tussa László fia János és Imre fiai Mátyás és Miklós tiltakoznak Bód István fia Vincze ellen a miatt, hogy birtokát Beregi Andrásnak eladja. 1472-ben beiktattatott Tholeszhalabor (igy) János Halabor és Pók János Halabor birtokába.***)

1505. vizsgálatot indított Kölesei László, Kölesei Jakab özvegye és Halabori Péter és Barnabás ellen, Halabor és Kölese helységekbeli birtokán elkövetett erőszakoskodás miatt. A vizsgálatot teljesíték Beregmegyében Halabori János deák, Szatmármegyében pedig Borsovai Kopó Pál királyi emberek.

*) Zichy-Cod. I. 386.

**) Lelesz, Prot. B. I. 13. sz.

***) Leleszi levéltár.

1523. beiktattatott Bethlen János a halábori és urai részekbe. Ugyanakkor Halábori Zsófia hajadon tiltakozott Verbőczy Ferencz és Halábori György ellen foglalás miatt; 1524-ben pedig Bethlen Jánosnak azért, mert őt a foglalások ellen védelmezte, Haláboron egy részbirtokot és Nagy-Muzsalyon egy szőlőt ajándékozott. — 1536. Halábori Euszták Halábori Györgynek eladott egy részt az itteni Szőlőslázi és Szegszurdoki pusztákkal együtt. 1564. Hetei Pál és Szalay Simon kiegyezkedtek a halábori, borsovai és nagy-muzsalyi birtokok felett. — 1567-ben birtokoltak itt Gecsei János, Borsovai Mihály és Szalai Simon; 1600-ban pedig: Halábori János, Miklós és István, Kende István és Uray Mátyás; és 1604-ben: Nagy Gergely, Tarnóczy Simon és Halábori Pál, Erzsi és Budai Dánielné, Halábori Raxonia, nemkülönben Tordai Zsigmond. 1612-ben említettnek birtokosokul: erdőtelki Szentmáriásy György, Peres László, Felesdi András deák, Szentmártoni Nagy Bálint, Kölcsei Kende Demeter özvegye, Rakomazi János özvegye, Gecsei Ferencz és Nagy János.

1646. Halábori Pál, gyermekei nem létében, három leánya után birtoka a Budai, Matólesi és Tordai családokra szállott, kiknek a falu közepén fekvő három telkeik végén az uteza és tó közötti hely rendeltetett templom helyeül és paplaki telkül. Az ide áthozott kis fatemplom több ízben megtoldatott s bővítettett, mint a rajta látható feliratok igazolják. — A fenyőfából való szószéket 1646-ban készíttette Halábori Pál.

1665. Budai Dánielné özvegyül említettetik, ki Kun Istvánné, Gecsei Erzsébettel itteni birtoka iránt egyezsége lép. 1822. birtak a Farkas s Bay családok.

Jelenben birtokos lakosai: a Balog, Bakó, Bányai, Bozsár, Csobi, File, Hegyi, Halábori, Kerekes, Király, Kocsis, Komáromi, Kelemen, Kőszegi, Márton, Tar, Tóti, Vass és Veres családbeliek.

A 17. századbeli fatemplom 1753. a lángok martalékává válván a helység nagy részével együtt, Viski Mihály nevű papja elhagyta a községet; később 1760-ban építettett a televényes halvány partján az új fatemplom, mint azt a mennyezeten lévő felirat igazolja, lévén e szerint azon időben a lelkész Pap Mihály, gondnok Matólesi János és főbíró File Mihály; ez építmény azonban később keletre dőlven, 1835-ben helyre nyilataltott s kőalapra tétetett. Harangjai 1784-ből valók, a kisebbet Kőszegi György adományozta. Anyakönyve 1777-ben kezdődik.

1801-ben megvette a község Kőszegi Ferencztől 30 váltó forintért (12 frt 60 kr.) az iskola telket.

A Haláboron volt tó a Tiszaszabályozás előtt gyakran kiszorította a lakosokat házaikból.

Utolsó földesurai voltak a Bay és Budai családok, most leg többet bir özvegy Budai Lázárné, Balogh Istrán, Komáromy Lajos, Matolay József sat.

A Halábori Bertalan pap által 1508-ban irt Magyar Codex az 1819. évi tudományos gyűjtemény III. kötete, 75—81. lapjain ösmertetik. Ez foglalja magában elől Szent Dávid zsoltárait magyarul a római breviárium szerint, azután jön néhány ének, egész évi leczkék és evangéliumok, egy beszéd a szent szüz tiszteletére, Krisztus beszéde a végvacsora után, Krisztus szenvedésének története, énekek éneke, néhány nagybőjti evangelium s végre Jób hat első s utolsó része. A zsoltárok fordítása rosz, sőt nevetséges. Enyolcadrétben irt könyv a károlyfehérvári püspöki könyvtárban tartatik s itt csupán azért hoztam említésbe, mert alaptalanul bár, sokan a helylyel hozzák összeköttetésbe.

Harangláb.

Magyar helység Bátyu és Bótrágy közt, 39 lakházzal és 279 lélekkel. Nevét, mely már a XIV. századbéli okmányokban így emlittetik, valószínűen valamely magános kápolná, vagy a rengeteg erdőségben hajdan elrejtve volt remetelaknál állott haranglábtól nyeré.

A helységet már a 14. században a Lónyai család bírta, mely 1419-ben királyi uj adomány czimén iktattatott be; s minthogy a jeles család maiglan főbirtokosa s az a feudális korban a nagy-lónyai uradalomhoz tartozott: birtoklati viszonyai Nagy-Lónya leírásánál közöltetnek, azzal egyenlők lévén.

A reformált lakosokból álló község 1645-ig Bótrágnak volt leányegyháza, 1795-ben azonban lett anyává, megvevén Lónyay Ferencztől a mostani paplaki telket száz váltó forintért.

Birtokosai most Lónyay Menyhért gróf és L. József utódjai; Izsák József, Baranyi György, Gerő Zsuzsanna, Szabó Ferencz és Dániel, Baranyi István sat.

Hankovicza.

A Szolyvától nyugatra s a pudpolóczi szorostól délnek nyíló vadregényes Latorcza-völgy meredek balpartján, lombos erdők közt fekszik ez uradalmi orosz helység, mely 33 házból és 280 lakosból áll, míg hozzá 10,340 holdnyi leginkább uradalmi erdőségből álló határ csatlakozik. A falu a XVII. századig a szentmiklósi uradalomhoz tartozott. Az itteni lakosok közt is él a hagyomány arról, hogy e völgyön át vonultak be, a népszava szerint „kutyafejű tatárok”; sőt a Jajkun-Popovics nevű család házában mutatnak maiglan egy 1·89 méter hosszú, 95 cm. széles 16 cm. vastag, egy darab köröstörzsből durván kifaragott asztaltáblát, melyen Batu kán tatárai arasznyi széles bárdal vágást ejtettek volna.

1691-ben volt a kenézség a Fennenics családnál, lakossága azonban elpusztult, mert az előbbi 14 jobbágycsalád közül már csak öt élt, a többi részint kiveszett, részint elbujdosott. Batyko azonban kettő is volt, u. m. Pap Fedor és Pap János, kik testvéreik István és Péterrel $\frac{1}{4}$ telken laktak. Ma a gróf Schönborn család birtoka, kinek itt vadászlaka van.

A sajátságos szerkezetű régi fatemplom ott áll a völgy felett, egy magaslaton; a múlt század első felében, úgy látszik, nem volt az itteni g. k. népségnek lelkésze, mert azért 1757-ben folyamodott s azt később meg is kapta, tekintve, hogy már az 1691-ki urbér, az itteni lelkészséget és templomot réginek mondá. Anyakönyve azonban csak 1834. kezdődik. A helység határa 1877-ben rendeztetett.

A Hankoviczát környező uradalmi rengeteg erdők vaddusak s e miatt a vadászat kedvelők által telkerestetnek. Ily alkalommal 1875. február hó 24-én történt, hogy gróf Schönborn Ervin, Hoyos József és Colloredo Mansfeld Ferencz grófokkal szánkán Hankovicza felé haladván, a völgy déli részén a fogat egy 30 méternyi magas meredekségről lezuhant, s nélkül, hogy nagyobb baj

történt volna. Ennek emlékezetére azután e helyen gróf Schönborn vasból öntött feliratos feszületet emeltetett.

Hársfalva.

(Nelipina).

Oroszfalu a vereckzei járásban, Szolyvától keletre félórajárányira, a Latorcza és Vicsa nevű völgyek torkolatánál, háttérben az innen emelkedő szolyvai és huklivai havasokkal, hajdan a 18. századig a szentmiklósi uradalomhoz tartozott s 1726. óta a gróf Schönborn-család birtoka. Az 1641. évi urbérben „Nollipenná“-nak iratott, holott oroszul „Nelipina“ hársat jelent. A Rákóczy és Thököly-féle hadjáratok s egyéb beállott viszontagságok folytán lakosai annyira elpusztultak, hogy az 1691. évben eszközölt összeírás alkalmával a régi 38 házhely s illetőleg jobbágytelekből nem találtatott csupán 13 népes, a többi elpusztult. A kenészség akkor a Romanovics, Falesz és Bogus-családoknál volt, kik magokat évenként felváltották. Az akkori Batyko-Pap Simon „szegénysége miatt“ kegyelemből csupán két frtot fizetett négy frtnyi nyest pénz helyett s az itteni lelkeszség és templom már akkor réginek mondott. Jelenleg 115 ház 795 lélek és 3288 holdnyi hegyes határból áll a falu, melynek szélén gyönyörű helyen, lombos hársfasorok és hűvös berkek árnyában fekszik az égvényes savanyu és vassas viz forrásokkal, 70 lak és 32 fürdő szobával ellátott fürdőintézet, mely régi jó hirnek örvend. (L. ásványviz).

A g. k. lakosságnak van saját lelkeszsége s kötemploma. Anyakövei 1785. kezdődnek. Utolsó posta Szolyva.

Hátmeg.

(Zahátya).

Ezen a a Hosszuhát nevű erdőség keleti oldalán a felvidéki járásban fekvő, egykor a krajnai kiváltságolt vajdasághoz tartozott munkácsi uradalmi orosz helység a XV. és XVI. századokban Hed-

meg és Hegyelőnek is mondatott, sőt az 1504. évi Drágfi György adománylevelében Hátelőnek nevezetik. 1649. évben Lorántfi Zsuzsanna alatt itt 67 jobbággy $37\frac{3}{4}$ népes és $8\frac{1}{2}$ puszta házhelyen, a kenéz telken lakott Gál Demeter két testvérével; a batykok voltak Pap Kosztya, Sándor Péter és Márton Lázár, kik 3 nyesttel adóztak a várhoz; Holcza László és Ágoston voltak lovas szabad osok és Márton, János, Holcza, Nitor, Gál, Király, Simon, Halász és Hogy-nevű családbeliek hetes drabantok; ezeken felül találtatott a várhoz dolgozó 2 bodnár, 2 asztalos, 1 tányércsináló, 11 marhás jobbággy, 4 gyalogszeres stb. A lakosok többnyire magyar nevet viseltek, u. m.: Szegénesi, Oláh, Gergely, Szabó, Demjén, Bodnár, Asztalos, Kovács, Szamos, Balkány, Morgocz, Fehér, Lengyel sat. Találtatott továbbá összeírva 99 fiu, 9 ló, 140 ökör, 38 tinó, 110 tehén, 217 juh, 189 sertés és 39 méhkas.

1672-ben volt a főkenéz Parlag Orbán, 1699 II. Rákóczy Ferencz alatt pedig Holcza Ferencz, ekkor azonban a háborus idők folytán a falu népessége és vagyonossága már annyira lehanyatlott, hogy összesen csak 12 jobbággy, 3 ökör, 12 tehén, 46 juh és 17 sertés találtatott a helységben. Idővel a gróf Schönborn-család alatt ismét annyira meggyarapodott, hogy az 1870-ki összeírás alkalmával 120 ház, 807 lakos, 590 szarvasmarha, 25 juh, 35 kecske, 17 ló, 358 sertés és 40 méhkas találtatott; 1881-ben összeíratott 132 lakház és 691 lakos.

A g. k. hitközség bir saját lelkésziséggel, kőtemplommal és 1826. kezdődő anyakönyvvvel.

A helység déli lejtőjén áll a gróf Schönborn-család vas olvasztója és hámora. A hátmegi major udvarán pedig Hirsch Gyula, Elszner Rudolf, és Trexler Ferencz bérlo özég 1875. évben alakított itt derék üveggyárat, melyet a tulajdonosáról Ervinhalom-nak elneveztek; kár hogy e nagy lendületnek indult iparág, mely a völgy annyi lakosának nyújtott keresetet, a közbejött orosz-török háboru miatt 1877-ben megakadt, az épületek egyrésze pedig 1879. elején megégett.

A határának északi szélén 1861. keletkezett Dubi nevű telepítvény, azóta önálló helységgé lett. (L. e.)

Herczfalva.

(Herczuvezi).

A munkácsi járásban fekvő, a puznyákfalvi g. k. lelkeszséghez s a munkácsi uradalomhoz tartozó orosz helység 10 házzal, 64 lakossal és 534 holdnyi hegyes határral. Az 1649-ki urbérben hibáson iratik Herczeg-falvának, mert nevét a Hercz-családtól vette, mely még Rákóczy Zsigmondtól 1592. febr. 25. kapott kenézi kiváltságot a régből, hogy itt falut alakítson. 1649-ben találattott itt 2 telek, 7 jobbágy, 2 fiu, 15 ökör, 13 tehén és 40 juh. A lakosok közül négy rendbeli család viselte a Hercz-nevet, a többi Polányi, Ruszin és Moncsáknak neveztetett. A Rodó patak piszt-rángjai miatt tilmasban tartatott s rajta egykor kenéz-malom állott. Az 1870. összeírás alkalmával nem találattott több itt mint 15 szarvasmarha és 8 juh: e szám mutatja, hogy a község vagyoniilag századokon át épen nem emelkedett.

Hete.

Magyar falu a tiszaháti járásban 81 lakházzal, 437 lakossal és 1894 holdnyi tértartalommal. Határán már az őskorban laktak emberek, amint azt az illető helyen elősorolt ily leletek igazolják.

A Hetei család itt már a 13. században birtokolt, s egyike volt a megye előkelőinek. Egy Csépanföldére (Kis-Dobrony) vonatkozó 1299-ki okmányban Hetei Mátyás fia László comes emlittetik. Hete különben őseinknél keresztnév volt; így 1270. adományoztatott Csépantelke Mátyás és fiai Hete, Mihály és Lászlónak*). 1270.

*) Zichy-Cod. I 22.

V. István király megerősíti a nemességben Hetei Mártont, ki Mihály fia vala; ő a nemességet mint szolgagyőri jobbágy kapta IV. Bélától. 1350-ben Hetei Antal megyénkben királyi emberül említették.

1353-ban törvénykezett a Várdai Nagymihályi család a Hete, Fejércse, Márok és Tarpa közt fekvő makkos erdőség határai iránt; ez alkalommal említettnek a meghívott hetei nemesek és beregi vár jobbágyokul: Arath fia Pál, Jakab fia Péter és Mihály. *)

1405. beiktattatott Hetei Araes fiának Andrásnak leánya Anna, Hetei Miklós fiának Lőrincznek neje a Dancs Mihály és György, Hetei Péter fiai Miklós és János és Zebe asszony ellen nyert ítélet folytán, őt illető leánynegyed fejében kihalított egy kurialis telkek birtokába.

1415. királyi parancs adatott ki Hetei László fia Gergely és Dancs János fiai Gábor és András, Dancs Miklós fiai Jakab, András és Pál, Dancs Mihály és György, Hetei István fia János, Hetei András fia György, Hetei Antal fia István és Miklós fia Demeter, mint osztályos atyafiak részére, hogy a leleszi konvent Báthori Péter fia János ellen az ennek jobbágysai által hetei és tarpai birtokukban elkövetett erőszakoskodás és kártétel iránt vizsgálatot tegyen.

1436. Hetei Tamás és Benedek vizsgálatot tétet Kercsi Demjén és Ilona s férje Oláh János ellen bizonyos birtokfoglalás s jobbágysai elkövetett hatalmaskodás miatt. 1437. perlekedtek Nagy Jakab, Bálint és Miklós Csarnavodai Jakab, László és Domokossal.

1466. Szepesi Miklós és Demeter s ennek neje Matucsina Margit vizsgálatot indítottak Hetei Kánthor György fia Péter ellen, ki ezeknek Hete és Fejércse közt fekvő erdejöket elfoglalta.

1468. szabályoztatott a helység határa a Csarnavodai, Vadas, Kantor és Dancs családok, mint érdekelték közt létrejött egyezés alapján; a határvillongás azonban nem sokára ismét megújult, mert 1478. Szirmai Fóris vizsgálatot tétetett Hetei Dancs Balázs ellen azért, mert őt saját határában s birtokán s használatában háborgatta. 1484. azonban Tarpa, Fejércse és Márok közt a határ csakugyan megállapíttatott.

1504. Hetei Benedek egy itteni házát és kuriáját eladta tiz aranyért hetei Koucz Balázs, András, János és Ferencznek; előbb két telkét 40 frtban elzálogosítván Kissurányi Jánosnak.

1510. a leleszi konvent előtt bevallja H. Benedek egyik it-

*) Zichy-Cod. II. 539.

teni jobbágytelkét nemes Koncz Balázs, András és János, néhai Koncz Antal fiai Jakab és Ferencz és Balázs leánya Katalin Ongi Jánosné részére, ugy H. György leánya Koncz Jakab özvegyének negyedjogait is.

1519. vizsgálatot intéztetnek H. János mester királyi táblai jegyző és H. László neje Kisguti Borbála néhai Hetei Dancs Balázs fia Ferencz ellen azért, mert ez H. János itteni tisztét saját kertében méltatlanul tetteg bántalmazta, kir. emberül eljár ez ügyben Óbégányi Mátyás s a leleszi konvent részéről Teonavai Mátyás. —

1543. Büdi Mihály megvette Hetei János részét 50 frtért. 1544-ben kezdetét vette a szomszéd birtokosokkal való határvillongás, mely sokáig eltartott. Igy 1546. Oroszi Kata és Anna kérelmére határigazítás rendeltetvén el, érdekelt szomszédosokul megjelentek: Babóczy Mátyás deák és Horváth Antal, mint Perényi János jándi tisztjei, Bencze Lukács és Mihály, Perényi János gelénesi szabadosai, Horváth István és paposi Eördög jobbágyai. Határpontokul említették: a déli oldalról Csónakfark, Kisrét mocsara, Csán-pataka, Csomatova erdő, Csaudi-Ostoru nevű tér, Ergéje patak, a Gulács s Jánd felé vezető ut, Thyeye mocsár, Chyzye viz s a gulács-tivadari határnál Bakaszegelő. (Lelesz, Prot. Met. I. 479.)

1560. birtokoltak itt és Homokon Kisfalusi István, Homoki András és beregszászi Nagy László; 1570-ben Kantor Gergely és Erzsébet. 1575-ben Girsanói Kata és Csapi (Csaszi?) Jusztina pereltek Büdi Mihálylyal hetei és girsanói birtokfoglalás miatt, 1577-ben pedig Csapi Jusztina Büdi Farkassal is. — Csakugyan 1575. fejéresei Szalay Lőrincz és neje Főris Erzsébetnek a leleszi káptalan előtt Főris János 43 frtban egy nemes udvart és részbirtokot örökösen átenged.

Az 1583-ki királyi adomány alapján beiktattattak 1584-ben Kerepeczi István kir. ember és Ványai Mózsés leleszi k. pap által a hetei összes részekbe s királyi jogokba Lasztóczy János, Fornosi Péter, gulácsi Orosz János és Tamás, Nagy Sebestyén, Kantor Gergely, Dancs Máté, Székely Tamás, Olasz Lukács, Szalai Balázs, Kossik Márton, István, Lőrincz és Miklós, Benkő Tamás, Csaszi János, Hetei Berki Simon, Szabó Miklós leánya Lusza, Hetei Márton leánya Erzsébet és Csaszi Judit hajadon.

1622. Halábori Mózes elzalogosítá itteni részeit 150 frton Székely Györgynek. 1628-ban birtokolt itt még Szalay Balázs is, és 1648-ban: Somosi István, Hetei István, Ferencz és Zsigmond.

1650. Hetei Zsigmond magtalan kimultával ennek felkért nemesi kuriájába és részbirtokába beiktattatott erdődi gróf Pálffy Pál nádortól nyert adomány alapján szigeti Vass Márton, a beiktatást végzé Vass György kir. ember és Baritzius Dávid. leleszi k. pap.

1659. hadadi Vesselényi Ferencz nádor parancsára beiktattattak kir. adomány folytán néhány it'eni részekbe Hetei Márton és Miklós, Dancs Mihály és Ferencz, Kossik István, Nagy János, Kátona János, Kanizsai Ferencz, György és Mihály, Bagi István, Miklós és Mihály, Horváth János, Balázsi Mihály, Nagy Ferencz, Olasz Albert, Bakó Márton, Székely István, Bagi Péter és István és Kovács István.

1667. említettnek Vaji Ábrahám és Kovács János.

1668. beiktattattak Bakó Márton kir. ember és Szentkirályi István leleszi pap által Csernei István és neje Sulyok Katalin mindazon it'eni birtokrészekbe, melyeket egykor Hetei Zsigmond birt s melyek Vass Mártonnak adományoztattak; ez azonban szintén örökösök nélkül elhalván, a nevezett felkérőknek adattak; a beiktatásnál ellenmondottak: Hetei István, rokona Dancs Mihály, Kossik Ferenc, Pál és István és Vass Márton özvegye Sarmaroghi Erzsébet.

1742. nádori adomány czimén az összes királyi jogokba s két kuriába beiktattattak hetei Pap István és Mihály, Ferenczi Ádám kir. ember és Vágó Gergely leleszi pap által.

A helység főbb birtokosai most Horváth István főispán, Urai Miklós, Bakó Gáborné, Kanizsai Ignác, Pap Gábor, Medgyesi Gábor, Nagy Gábor, Nánási Bertalan, Kozma Ferencz stb.

A reformált hitközség 1648-ig Tarpának volt főkegyháza, akkor nyervén rendes lelkészt, papilaknak való telket Sárándi Annától vett a község 100 frtéért, iskolatanítója azonban már 1645. előtt is vala. Anyakönyve 1768. kezdődött. Mostani kőtemplomának s tornyának alapja 1799. tétetett le s felépítettett 1819-1846. május hó 26. a villám lesújtván a toronytetőt, helyébe csinos bádofedél tétetett. Áldozó kelyhét Csaszi Katalin ajándékozta 1656., a hozzá tartozó ezüst tálcát pedig ő és férje Csaszi Lakatos János 1663.

Hetyen.

Magyar helység a kaszonyi járásban a Tisza jobb partján, 94 lakházzal, 490 lakossal és 2828 holdnyi területtel. Valjon nevét a Taksony alatt letelepített Hetény bolgár főúrtól vevé-e s mi viszonyban volt ő e vidékkel, bizonytalan; annyi bizonyos, hogy a 14. században már jól rendezett község, sőt temploma létezett itt, melyet a Kerecsényi-család épített s alapított.

1383. említettetik birtokosul Hetény András, Miklós fia, amikor a helység határa is bejáratott.

1400. Barabási Mihály fiának Ivánnak özvegye fiával János-sal együtt felsüezi Bubek Dezső nádor elébe perbe idézte Kerecsényi Barabás fiait Györgyöt, Pétert és Jánost Hetény-féle birtoka iránti ügyben.*)

1407. királyi parancs folytán beiktattattak itteni rész-birtokba Guti Pál és Balázs; az átadásnál ellenmondván Szalóki Domokos fiai István és László.

1417. Kerecsényi Péter fia András eladta Hetény egyenlő harmadrészét, az ott alapított templom kegyurasága részével együtt Balogh László, ungvári tiszti nejeinek Kerecsényi Szalóki Domokos leányának és fia Jakabnak 127 forintért, minden egyes forintját 100 denárral számítva.

1427. beiktattattak bizonyos részekbe Guti János, Imre, Mihály és Pál, valamint kir. adomány mellett Ujlaki László bán tiszte Kerecsényi István, atyja János és testvérei Pelbárt és Kristóf, ugy Kerecsényi György és András.

1436. elzálogosította Kerecsényi Magyar Zsigmond özvegye Zsófia hitbéri jogát Bornemisza Jánosnak 200 arany forintért a visszaváltás idejeig. — 1439. perelt Kerecsényi István özvegye sógorával K. Pelbárttal hitbére és özvegyi joga megtagadása miatt. — 1452. említettetik királyi emberül Hetényi Miklós.**)

1462. Kölosei Bornemisza János beiktattatott zálog címen Magyar Zsigmond özvegye birtokába Kerecsényi Péter ellenmon-

*) Lelesz, Prot. B. B. I. 10. sz.

**) U. o. C. II. 31.

dása mellett; 1470-ben pedig Üpor László szintén zálogjogon a hány itteni és barabási, zemplénmegyei abarai, füzeséri és letényi részekbe Lasztóczi János kir. ember által.

1489. beiktattatott Petneházi (Pethenyeházi) a Gutti Ország László-birta részekbe zálogczimen; 1492. ráfizetés történvén, a beiktatás ismételtetett.

1507. zálogba vették Lónyai János és László Atyai Ferencz itteni részét Tarczai János ellenmondása mellett; úgy szintén beiktattattak Batthyányi Benedek és Tarczai János a Kerecsényi Márton s testvéreitől elkobzott itteni s más részekbe. Tarczai megvette 1508-ban Atyai Ferencz részeit is.

1509. Surányi Pál özvegye Erzsébet és Atyai Ferencz özvegye Anna, Melétei Benedek kiskoru leányai Dorottya és Erzsébet terhére is, elzálogosíták Kerecsényi Istvánnak Hetyén negyedrészt. —

1510. Kerecsényi István perelt Czékei Mártonnal hatalmaskodás miatt; a vizsgálatot teljesíté barlabási Gálócsi Péter kir. ember és Kaposi Péter leleszi pap. — Az ez évben történt határjárás iránti okmányban említettnek Papi és Hetyén közt: Neneberke, Palyhát, Palagszeg és Bobolichka.

1511. megvásárolta Kerecsényi István a néhai Tarczai János és Atyai István özvegye birta itteni birtokokat; nevezetesen 1512. a Tarczai részeket 300 aranyforinton.

1515. beiktattattak kir. adomány folytán Losonezi Zsigmond és fia Antal és Farkas a Kerecsényi István magvaszakadtával felkért hetyéni, kerecsényi mátyusi és eszterjéni részeibe. A Daróczi István kir. ember által teljesített beiktatásnál ellenmondottak az özvegyen, Magdán kívül, Kerecsényi Barnabás és fia Ferencz s leányai Anna, Margit, Dorottya, Jeronima és Erzsébet; K. Péter leánya Krisztinának leánya Veron, lövei Kabas Gergely neje Péntek, kinek anyja volt Kerecsényi Dorottya, és végre K. András leánya Fruzsina férjezett Soklyai Ferenczné.

1520. Vámosatyai Magda, Zsófia és Dorottya özvegyeknek adományoztattak az itteni és más részbirtokok.

Ez évben volt itt r. k. lelkész Dobó János, kinek nagy-muzsalyi, szernyei és ujfalvi birtokrészeit öröklé 1524-ben testvére Dobó Ferencz.

1526. birt itt részjóságot Lövei János, ki a pórlázadás alkalmával elveszett ez iránti okmányait a leleszi levéltárból kiadatni kérte. 1530. birt Vitéz János és Ország Imre.

1550. Hetyéni Katára átíratta Kerecsényi Zsófia birtokát.

1553. beiktattattak Losonezi István és Antal leányai kir. adomány folytán itteni zálogbirtokba.

1566. a tatárok feldúlták a helységet; akkor birt itt Ország Kristóf, Büdi Mihály és Farkas és Lónyai János $4\frac{1}{3}$ kapu utáni részeket. 1574-ben kapták Büdiek a Guthi Ország Kristóf-féle birtokot is.

1600-ban említetnek birtokosokul: Réthei Péter, Dessewffy Ferencz, Czobor Mihály, Petri György, Lónyai László, Kubini István, Büdi Erzsébet. Ugyanakkor kapta adományul Romocsaházi István a lövöpetrii Petri Györgytől elkobzott részeket; s beiktattattak Melit Péter s Perényi György örökösei a Büdi-féle jószágokba.

1623. Lónyai László végakarata szerint beiktattattak birtokába özvegye Mónai Katalin és leánya Zsuzsánna.

1636. osztály útján kapott birtokrészt Barkács Mihály.

1651. beiktattatott kir. új adomány alapján Váradkai Ferencz és neje Barkács Krisztina, úgy Sályi István és neje Fuló Zsuzsánna.

1653. íratott Bótrágyi Jánosra neje Dobronoki Erzsébet itt két nemes udvarházat, Dobrán 3 telket és Kaszonyban egy szőlőt.

Később kaptak itt birtokot még a Bay és Ferenczi családbeliek is; ezeken kívül legtöbbet bírnak jelenben Lónyai Albert, Horváth Károly, gróf Degenfeld Imre, Eötvös Jenő, Horthy László, Komjáthy Sándor, Naményi István, Jászter Piroska, Tamás és József, Veres Lőrincz, Sütő Ignác és Szeles Ferencz.

A reformált község volt 1645-től 1739-ig Csonkapapinak főlkja s akkor anyagyülekezetté vált. Anyakönyvét 1765 óta vezeti. Mostani kötemploma 1793-ban épült egy roskadt előbbi fatemplomka helyén. A templom keleti végén külön álló fatornyában van két 1783-ban öntetett harangja.

A tiszaszaszályozás előtt a Mice viz gyakran árasztotta el a falut és akkor egyik házból a másikhoz is csak csolnákon közelkedhettek a lakosok; azóta a sík határ is termékenyebb és haszonvehetőbb.

Csanády Sándor itteni birtokos 1874. dec. 9. Kossuth Lajos nevére hat holdnyi és 1875. január 7-én Irányi Dániel nevére 14 holdnyi földet íratott át, mi által azok a választók sorába felvételtek.

Hluboka-patak.

(Hluchanovicza).

Oroszfalu fent a Verchovinán, mely a munkácsi uradalomhoz s a verbiási lelkészséghez tartozik. Az 1672-ki urbérben „Luboka-patakának” iratik, holott magyarul Mély pataknak kellene nevezni; azon időben Hlukotics nevű családnál volt a kenézség, mely a munkácsi várhoz szolgáltatta a kenézi tartozást, akkor találtatott 6 jobb-ággy és 4 zsellér. E szerint: Lorántffy Zsuzsánna állította ki egykor (tehát 1649. körül) a kenézlevelet, melyet a „kegyelmes asszony” (Báthori Zsófia) megerősített; 1699-ig azonban annyira elpusztult a helység, hogy akkor csupán $1\frac{3}{4}$ népes telek találtatott, jelenleg is csak 11 ház és 78 lakosból áll a szegényes falu.

Holubina.

(Holubinnoe).

Magyarul Galambfalvának kellene ezen a vereckei járásban s a Pinye folyó jobb partján Szolyva közelében fekvő orosz helységet nevezni, melyben már 1597-ben orosz pap állomásozott. A XVII. századig a szentmiklósi uradalomhoz tartozott, most a gróf Schönborn-család birtoka, mint a munkácsi uradalom tartozéka. Az 1691. urbér szerint, volt akkor a kenézség a Denik, Rípkovics, Csiga, Ruszin és Szverenko-családok birtokában, kik szegénység miatt 10 frt helyett könyörülethől csak 5 frtot fizettek a földesuraságnak, azonkívül volt egy másik kenézség a Sipkovics és egy harmadik a Gurics és Illyés és a negyedik a Csoklya és Morgánicos-

családoknál, kik együttesen birtak egy jobbágytelket; találtatott ezeken felül még 3 jobbágy és a szegénységgel küzdött Pap Miklós nevű batyko, ki egy féltelket művelt, a többi annak előtte itt létezett 23 jobbágy-család a harezias idők folyamában elpusztult, vagyoniilag is nyomorult vala a község, mennyiben csupán 4 ló, 5 ökör, 9 tehén és 10 juh találtatott birtokában Később, különösen a gróf Schönborn-család alatt ismét népesezni s gyarapodni kezdett a helység, annyira, hogy 1870-ben 753 lakos, 13 ló, 573 szarvas marha, 136 juh, 76 kecske, 177 sertés és 24 méhkas iratott össze. 1881-ben pedig 121 ház és 783 lakos találtatott. Az állomási hely különben gyakran volt a ragályoknak kitéve: így 1795-ben itt ütött ki először a marhavész; 1854-ben pedig az epemirigy száznál több áldozatot követelt, míg a szomszéd helységekben alig 1—2 eset történt.

Az 1798-ki fölvétel szerint, a helybeli g. k. papi lak és templom a dombon kicsided és fából volt, melyet később a buzgó hívek lentebb kőből építettek. A lelkészséghez tartoztak 1798. Szuszkó, Jobovieza, Szolocsina, Diczkovicza és Polena. Az eljáró vegyes bizottság elébb Uklinára tervezte a parochiát, hol egy parányi fatemplomka már állott, később Polenára káplánságot véleményezett helyezni, végre ide tétetett a lelkészség úgy, hogy Szuszkón és Szolocsinán is külön papi állomások legyenek. A mostani szép kötemplom, melyre még 1808-ban kapott a község az uradalomtól anyagot, 1824. s a torony 1837. kezdett épülni.

Homok.

Magyar-tót falu a tiszaháti járásban Deda és Balazsér közti 51 lakházzal, 210 lakossal és 631 holdnyi tértartalommal. Már a XIV. században a Homoki család volt birtokosa; ezek közül 1369-ben királyi emberekül említettnek H. Demeter fiai Bálint, Gergely és Mihály.*) De már előbb 1356-ban H. Péter ügyvédnek mondatik**)

*) Leleszi lev. Prot. A. I.

**) Zichy-Cod. III. 19. 60.

1357-ben pedig H. Juahon (Iwahcum) fia Pál szintén mint királyi ember működött, valamint 1374-ben a daróczy beiktatásnál Homoki Pál fia Miklós.)*

1434. Homoki Németh János és neje Zsuzsánna zálogkezimen beiktattattak a H. család ellenmondása mellett. Gecsei György kir. ember által 3 itteni pusztatelek birtokába, 1400-ban pedig Gecsei András fia György szintén zálogkezimen H. György összes részeibe.

Ugy látszik, a H. családbeliek nem igen ösmerték a takarékoság czélszerűségét, mert birtokaikat folyton terhelték zálogul; így 1440-ben lompertszászi Stéber Péternok és Kércsi György fia Albertnek adták zálogba Homok nyugati felét; Stéber, ez okmány szerint lompertszászi polgár (cives) nőül bírván H. Pál leányát Erzsébetet, kit és hajadon testvérét Margitot, Ulászló király Budán 1441-ben, tekintve esedező Gutti János hű szolgálatait, fiúsított s atyjuk birtokába beiktattatta. E kir. parancsban kijelöltettek királyi emberekül: Gutti Jakab és János, Pósházi János, Kirsanói Tamás és Daróczy Gergely. A beiktatásnál ellenmondottak: Homoki Vince fia Pál s ennek fiai Demeter és Adorján, ugy Homoki Balázs is, ki László fia volt.

1464. Mátyás király meghagyta a leleszi konventnek, hogy H. Demeter leányait Annát és Erzsébetet, atyjok zálogban volt ősi birtokába örökségi jogon iktassa be, királyi emberekül kijelöltetvén Komlósi Imre, Halábori Demeter, Óbégányi Illés György és Benedek és Halábori István.

1466. pereltek H. Demeter és László, Lengyel Jánossal és neje Erzsébettel s fiok Jánossal Homok egyenlő negyedrésze iránt.

1473. beiktattatott Komlósi Tamás kir. ember által a Bereg közelében (Kis-Bereg, ma Alsó-Remete) lakó, bold. szűz Mária nevére alapított Pál-rendű szerzet, az annak Homoki Demeter által a nagyváradi káptalan előtt örökidőre adományozott birtokrészbe, mely Homok negyedrészből állott.

1475. vizsgálatot indított néhai H. Adorján fia István H. Miklós ellen, ki panaszló nejét Borbálát kuriájában megtámadta s szidalmazta, egyik szolgáját megverte s egy jobbagytelket elfoglalt; ugyszintén perelt Klacsanói Demeter és Tamással, kik klacsanói részjóságát magok részére elfoglalták. Kir. emberül eljár Kissurányi Antal.

1492. beiktattatott kir. adomány mellett Bégányi Ferencz, Mi-

*) Zichy-Cod. III. 560. lap.

hály és atyjok testvérétől való Ferencz a homoki királyi jogokba, és Surányi György a Csarnavodai Kriszgon s néhai Cs. Miklós birta homoki részekbe.

1509. tiltakozik Kaponyai Benedek neje Komlói (Gergely és Homoki Anna leánya) Ilona személyében Komlói Péter ellen a miatt, hogy ez okmányait letartóztatta és Homoki Demeter birtokát önszámára felkérte; hasonlóul tiltakozott az ellen néhai Homoky Kelemen fia György, ki magvaszakadás reményében a birtokát a királytól előre felkérte. Azonban 1513. Komlói Péter mester, testvére Gergely és Kaponyai István csakugyan beiktattattak királyi beleegyezéssel a homoki, komlói, kövesdi, vajnaki, máskép dománházi, uj bárdi, pusztaszállási, pinkóczi, k-szeretvai és keresztesi birtokokba többek ellenmondása mellett. Megjegyzem, hogy ez okirat szerint, Óbégányi Bakos Tamás Beregben, Nagytárkányi Péter Zemplénben és Konezházi Konez Tamás Ungban teljesíték mint királyi emberek a szokásos beiktatást; miből kitűnik, hogy a gyakorlat szerint, minden megyében saját királyi emberek alkalmaztattak.

1512. Homoki János tiltakozott Komlói János, Péter, Mihály és György ellen foglalás miatt.

1524. beiktattatott béltelki Drágfi János a rozsali Kun Lukácstól hűtlenségi bélyegen elkobzott itteni részekbe.

1558. Daróczy György királyi ember beiktatta adomány folytán Fornosi Mihályt, ki most Homoki Péter és fiai magtalan kimultával megkapta Homok egész helységét a kuriával együtt; a beiktatásnál ellenmondottak Homoki Bertalan, Tamás és Ferencz, Katalin Endesi Kristóf neje, Margit Szalmadi Mátyás hitese, Homoki István deák fia Antal, Komlói Mihály és László, Beregszászi Nagy László és Homoki István. — 1560-ban egyezséget kötöttek H. Andrással, Kisfalusi István és Nagy László.

1566. a Tokaj alól erre átment tatárok teljesen elpusztíták, annyira, hogy az 1567-ki adóösszeíráskor nem találtatott több 1½ népes teleknél.

1570-ben birtak itt még Homoki Boldizsár és Daróczy Szeráf. 1572. H. István Kürtösi Dorottyának egy jobbágytelket adott; 1575-ben pedig perelt Török Jusztina Győrei Zsófiával foglalás miatt.

1580-ban beiktattattak borsvai Olasz András (Olachy), királyi táblai hites jegyző és Makó János kir. helytartósági tiszt a néhai Homoki Miklós fia Pál magtalan kimultával a koronára szállt s nekik királyilag adományozott Homok fele részébe. Kir. emberül eljárt

Borsvai Mihály s a leleszi k. részéről Gálffi Lőrincz; ez alkalommal ellenmondott Daróczy Szeráf.

1582. Mátyóczy Gutti Ferencz perelt Komlósi Gáspárral egy részbirtok iránt.

1600. birt itt Daróczy Szeráf.

1609. beiktattatott Czeglédi István szabolcsmegyei jegyző, ki Endesi Kristóf összes birtokait, u. m. Endest, a jékei, sinyői és homoki részeket Verancz (Fauszt) csanádi püspök s a leleszi konvent előtt 1603. tett bevallás folytán nyerte, örökbe fogadott fia lévén az elhunytak. A Rády Péter kir. ember által tett beiktatásnál ellenmondottak: Lövei Erzsébet és Gergely, Anarcsi István, Szabó Klára, Nagy özvegye és Endesi Eufrozina hajadon. Rády azonban nem sokáig birhatta e vagyont, mert már 1638. kir. adomány folytán besenyői Tarnóczy András kir. ember és Kolozsvári Péter leleszi áldozár által beiktattatott Homok egész birtokába priberi Melith Péter, cs. k. tanácsos és szatmári főkapitány.

1644. Daróczy Kata és férje Kubinyi másképp Madocsay László tiltakoztak Lipcsei Gergely ellen egy itteni rész iránt.

1647. birt itt még Galambosi László és Perényi János is.

Később a Lónyai családra szállt, mely jelenben is a helység főbirtokosa, névszerint Lónyay Gábor, valamint Egresy János, Major Bertalan, Kazimir György sat.

A helységben leginkább görög katolikus hitűek laknak, kiknek saját kőtemplomuk van ugyan, azonban a makkos-jánosii anyagyeházhoz tartoznak s mely a királyi tizedet 1779-ben megváltá.

Alsó-Hrabonicza.

(Hrabüvnicza).

A munkácsi várhoz tartozott orosz község, a munkácsi járásban, Szentmiklóson túl egy északra forduló völgyön 1870-ben 45 házzal és 283 lakossal, jelenleg pedig 40 lakház és 195 lélekkel és

236 holdnyi hegyes határral; — az 1649-ki urbérben Rabonicezának mondatik, nevét nyervén a Rabo-viztől, mely pisztángjai miatt akkor tilalmasban tartatott. Találtatott pedig akkor 15 jobbágý, 11 népes és 2 pusztatelken; a kenézséget a lakosok renddel sorban viselték, akkor volt Koczán Sándor, ki egy nyestet, 2 császármadarat és 3 frtot fizetett, míg a többi lakos jobbágýi szolgálatot tett; hópénzes drabant volt 2, székely 1, míg Zahayko mint dobos szolgált a várban; 1649. volt a batyko Pap Péter, 1672-ben Pap András, 1699-ig azonban a lakosság nagyobb részével együtt a lelkész is elpusztult. Az ismét megszaporodott g. k. hitközség a szentmiklósi lelkézséghez tartozik, de van saját régi fatemploma, míg az 1847-ben megkezdett kőtemplom maiglan felépítetlen. Anyakönyve 1784 óta van.

A falu déli végén levő fa-gereben (Hrabina) egy erdész felügyelete alatt áll. Az 1830. év körül épített s kevés ideig működött papirgyár helyén most jól rendezett lisztőrő malom áll; míg teljebb egy hamuzsir-főzde nyújt keresetet.

Felső-Hraboniceza.

A vereczkei járásban a Rozgyila hegy északkeleti tövén fekszik ez uradalmi orosz helység, 39 házzal, 290 lakossal és 8715 holdnyi többnyire hegyes, erdős határral. Felső-Kis-Hrabonicezának is neveztetik. 1649. Lorántffi Zsuzsánna alatt volt a kenézség a Kochan-családnál és találtatott a helységben 8 jobbágý, 1 hópénzes drabant, 8 fiu, 1 ló, 10 ökör, 9 tinó 25 tehén, 22 sertés és 15 méhkas. 1672-ben volt 11 jobbágý. Az 1782-ben alakított major s az ugyanott működő üveggyár, mely 1833-ban állított, a gróf Schönborn-család tulajdona. Az 1649-ki urbér szerint, a Raboniceza nevű patak, itt is tilalmasban tartatott s a pisztángtartó tóban mindig friss halak uszáltak a vár szükségére. Most Pudpolócz fiókegyháza.

A helységtől nyugatra az erdőben irtott begyoldalon áll a Hrabonicza ujfalunak elnevezett, de inkább „Slóg“ néven ismert 1865. alakított telepítvény, melyen szerződés mellett 14 két holdas zsellérhely jelöltetett ki a megszállott munkások, favágók és üveggyárosok számára 6 frt évi bér fizetés mellett.

Hribócz.

Bubuliskától keletre, a munkácsi járásban fekvő uradalmi orosz helység, mely 1564. évben keletkezett. Ugyanis Szapolyai János választott király azon évi márczius 29-én Kolozsváron kelt s Csáki Mihály alkanczellár ellenjegyzésével ellátott okmányban felhatalmazta Berilla Gergely nevű poroskói lakost, hogy a Szalai Kristóf ideiglenes birtokában levő, gyümöleshozó területen új falut alakítson, családját a szabad kenézi jogokkal felruházván, egyszersmind meghagyta Bornemisza Benedék munkácsi főnökek és Fejér Tamás deák udvarbirónak, hogy az új megszállókat minden háborgatástól védje. — 1649-ben már 24-re ment a jobbágyok száma, a „Berengye“ kenéz család pedig hat tagból állott, kik a kenézséget felváltva viselték. A határban volt egy darab szőlő is, melyről tizedet adtak, az új ültetésűek azonban 12 évig adómentesek voltak. A jobbágyok közt sok magyar volt, u. m. Pap János, ki egyszersmind mint batyko működött, Siket, Madócsi, Csurei, Cserei, Lengyel, Kozma stb.; volt 2 hetes és 2 hópénzes drabant is, 32 fiu, 8 ló, 48 ökör, 42 tinó, 186 juh és 93 sertés.

1672. volt a kenéz Pap Ferenc, 1699. pedig Beresznya Ferenc, a mikor az egész faluban nem találtatott több mint 1 ló, 4 ökör, 5 tehén, 10 juh és 16 sertés; a lakosság legnagyobb része elpusztulván. 1711-ben az erre átvonuló svéd hadak nagy prédálást követtek el, kirabolván a templomot is, hová a lakosok féltettebb ingóságait elrejté. — 1798-ban még Bubuliska fiúkjá volt, csakhamar rendes lelkésszeggel álltatott el, a mióta anyakönyvei is kezdődnek. Temploma és paplaka most is faépületek.

A helység 45 házból, 258 lakosból és 372 holdnyi hegyes határból áll, melyen a gyümölcsfatermelés szerfelett diszlik; azt, a néphagyomány szerint, II. Rákóczy Ferencz megszökött szakácsa honosítván meg.

Hukliwa.

(Huklivoje.)

Népes orosz helység a Verchovinán s a vereczkei járásban, égbe emelkedő havasok hűvös alján, örökön zöldelő illatos fenyvesek között; 117 házzal, 727 lélekkel és 4849 holdnyi hegyes, legelődus határral. Rákóczy Zsigmond, a munkácsi uradalom birtokosa 1588. okt. 21. adott Peczkovics Péter és Jánosnak kenézi jogositványt arra nézve, hogy „Nagy-Huklivát“ idegen megszállókkal benépesítse. Ez okmányban kijelöltettek határokul: keletről a Nagy-Hukliya patak, (melytől a helység is vette nevét, hukliwa oroszul annyit jelent, mint zúgó) és a hayas, nyugatról Volócz s annak Rüh vagy Szaruhegy nevű havasa, északról Glyva-hegy s végre Lengyelország felől Polonina, Zsupánya a Beszkid-hegy tetejeig és Vereczkéig. Egy másik, Batka nevű család is kérkedett kenézséggel, mi vizzálykodásra is adott alkalmat, de attól 1597. eltiltatott Olcsvári János munkácsi udvarbíró által 200 frt büntetés súlya alatt. A lakosok itt 1649-ig annyira megszaporodtak, hogy az akkori összeírás szerint, Rákóczy György özvegye birtoklata alatt, találtatott a helységben 102 jobbágy, 69 fu, 31 ló, 98 ökör, 1 tinó, 73 tehén, 256 juh, 87 sertés és 19 méhkas.*) A batyko Pap Demeternek neveztetett. Havasain akkor is nagyban divatozott a marhalegeltetés, miért minden ember, ki oda juhokat hajtattott, bármely nagy nyájtól 1 kost és 1 sajtot adott a földesurnak, a nagy marhától pedig darabonkint 3 pénzt. A lakosok a szomszéd szkotárszakai,

*) Ma a 701 lakos bir 54 lovat, 594 szarvasmarhát, 636 juhot, 153 kecskét, 187 sertést és 23 méhkast.

talamási, kanorai és volócziakkal együtt a Borsóva havas tulsó oldaláról zsindely és deszkának való fenyő törzsöket és egyéb épületi fákat tartoznak a vár szükségére szállítani; ezek pedig a talamási fűrészhez vitték a rönköket. A nevezett falubeliek minden egész házhely után tartoztak ezer zsindelyt készíteni a vár szükségére, miért adójukból minden ezerért 75 denár leszámíttatott. — Később 1650. május 5. Rákóczy-Lorántffy Zsuzsánna elrendelte, hogy minden ezer zsindelyért a beszállítással együtt, a tisztek 1 forintot fizessenek az illető jobbágyoknak.

Hogy 1649 táján itt a koresma még nem sokat jövedelmezett, kitűnik egy azonkoru jegyzetből, melyben ez áll: „Ezen faluban vagy on asszonyunknak (Lorántffy Zs.) egy fenyő fából eppetet háza, az allya Keoboltos pincze, Vendegfogadónak eppettette volt szegeny Ballingh János, de annak soha csak egy penz haszna sincsen, job volna Jobbagyot szállitanj reá, hogy nem mint haszontalanul pusztan allyon.“ Ma másképp áll e tekintetben a dolog, az elszaporodott izraelita-koresmabérlők jó haszonnal gyakorolják az italmérési jogot.

* 1699. volt itt két óhitű templom s ennek folytán két batyko is, akkor tartozott a község egyéb szolgálaton kívül a várbeli konyhaszükségletére 58 tyukot, 14 ludat, 116 tojást és 14½ itcze vaját beadni; azonfelül minden egész helytől egy öreg „kazup“ (¼ fontnyi doboz) szurkot és egy szál fenyőfa fáklyát beszolgáltatni. Serfőző is működött, ki díjul 2 frtót fizetett évenként. A község a földesur borát tartozott kiméretni. Az egész verchovinai kerületben földesurilag még volt állapítva, hogy vérengzés, szabad személyek közti parázñaság, házaselek elhagyása, halált nem okozó bántalmazás, tolvajlás és uri tilalom megszegése testi büntetésen kívül, 12 frtnyi díjjal sujtassék, mely birság a földesurat illette. Ha valaki fejeváltásra (40 frt) íteltetett, az is a földesur jövedelme volt. Az egymást méltatlanul vádolók 3 frtot fizettek, melynek ⅓-a az udvarbirónak járt. Az 1 frtos birság az ispánt illette, mely szokás az urbériség fennállásáig tartott.

Minthogy e helység, valamint a szomszéd Kanova, Talamás és Szkotárszka II. Rákóczy Ferencz által a Sennyei családnak elzálogosíttatott, azokat 1767-ben gróf Schönborn a Sennyei, Perényi és Döri családbeliektől visszaváltotta 13,333 frt 20 kron s azonfelül fizetett a robothátralékért 120 frt 5 krt. — Az urbér behozatalakor 1775. még két pap találtatott itt; most csak egy működik s a templom fából készült csinos építmény.

1775-ben történt, hogy a határos lengyelországi zsupányai la-

kosok határvillongás folytán néhány huklivai embert megölven, Ná-vai Vereczkén állomásozó munkácsi uradalmi kasznár buzdítására a huklivai s szomszédos falubeli jobbágyok tömegesen fölkerekedtek s a zsupányai földesur, Thuránszki udvarát megtámadván, feldul-ták; miért 1756. vegyes bizottság vizsgálatot tartott ez ügyben, mely egyezségileg elintéztetett, a huklivaik 500 frtnyi kárpótlást fizetvén. 1795-ben több jobbágy Máramarosba költözött s itteni tel-keiket pusztán hagyták.

Jalova.

Orosz uradalmi falu Pudpolócz közelében a Verehovinán. Az 1679-ki összeírás alkalmával volt itt a Huszlya hegyen 11 ház, mely a munkácsi várhoz tartozott tizedet fizetni azért, mert a vári he-gyen levő földeket használta, különben pedig Szentmiklóshoz adó-zott. 1691-ben takáltatott itt kenézül Duzsár István, a többi job-bágy elpusztult annyira, hogy az egész faluban egyetlen marha sem találtatott. Az évi adó 1 frtot tett, mivel, mint az urbér mondja, a szegény kenézen kívül más nem élt. 1870-ben 84 lakos s azok kezén 12 ház, 94 szarvasmarha, 94 juh és 36 sertés találtatik. — Most 12 házból es 89 lélekből áll a hegyek közt elrejtett község. A g. k. község Pudpolócz fiókja, de van saját pici fatemploma.

Jánd.

E Nagy Jándnak is nevezett magyar helység fekszik a Tisza jobb partján Tákos közelében. Határában kutásás alkalmával barbárkori görög utánzatu ezüst érmeket találtak, melyeknek egyik oldalán egy ól s a másikon vértezett nyaku férfi ábrázoltatik.

A 14. században a Barlabási család birta Jándot; nevezetesen 1398-ban Mikai Lőrincz fia Sebestyén, Barlabási János fia Mihály özvegyén Veronikán elkövetett jogsérelem és hatalmaskodás miatt elmarasztaltatván, Jánd, Mika és Papos helységekbeni részbirtokait visszaváltásig a nevezett özvegynek leköté a leleszi konvent előtt.

1410. Haraszti Erasmusz és György, Endesi Pál és János kapnak királyi adományt itt; 1413 Perényi Péter főispán szerez birtokot. Később a Sárkány, Dobó, Székely, Czobor és Turzó családokra ment át a Haraszti-féle rész. 1448-ban törvénykeztek Mikai Miklós, Mihály és János — Perényi János és Miklóssal foglálás miatt; 1478-ban pedig Miklós Beregi Gergely Naményi Pócsai Antallal. — 1500-ban királyi adomány mellett beiktattattak Mikai Beregi László és Gergely — a János-féle részekbe. A kihalt Barlabási család rokonai pedig, névszerint Helmecezi Jánosné (előbb Barlabási Mihályné) tiltakozott Galócsi Péter és Helmecezi István ellen a barlabási Mihály-féle részek eladatása iránt; e per még 1503-ban is folyt; — 1520-ban vizáلكodtak Beregi Szeráf Perényi Gáborral foglálás miatt. 1530. zálogul kapták Mokrai Dániel és neje Ilona paposi Beregi Benedek itteni részeit, 1544-ben pedig Beregi Gáspár részét.

1546-ban birtak itt Perényi János, Horvát István és Paposi Eördög; 1547-ben pedig Perényi Ferencz és Mihály; ezek birtokai később hűtlenségi bélyegen a király részére elkobztattak a nagydai s más uradalmakkal együtt, azonban 1556-ban Ferdinánd király által Perényi Ferencznek 3000 arany letétele mellett ismét visszaadattak, jöllehet 1548-ban mokcsai Horváth István királyi adományul nyerte.

1559. Horváth György nyerte királyi adományul a Hatvani Jánostól elfoglalt részeket, melyekbe Mokrai Dániel ellenmondása mellett beiktattak; Szilágyi Bálint pedig a Beregi Ferencztől elkobzott részekbe, melyekbe 1564-ben primási meghagyás mellett ismét tisztán beiktattatott.

1560. királyi adományozás mellett beiktattatott Büdi Mihály testvérével együtt Paksi Gáspár ellenmondása mellett.

1564. Beregi János itt és Ugornyan bevall Beregi Orsolának néhány részt a leleszi konvent előtt.

Az 1567. rovatosszeírás szerint emlittetnek birtokosokul Perényi János, Draskovics Gáspár, Beregi János özvegye sz. Balázsházi Anna. sat 15½, kapuval. Ez utóbb nevezett nő később Barna Mátehoz ment nőül, 1569-ben már így emlittetik, a mikor

birtak még itt Hetei Pál, Hetei Főris János, Hetei Kristóf, és Draskovics Gáspár, kinek itteni tiszte volt Sővényházi máskep Szabó István; 1570-ben említettik még Makrai István, Somosi István, Surányi László, Hatvani János, Gecsi András és Perényi István.

1579. pereltek Daróczi Szeráf és Dobó Anna. — 1584-ben Beregi Miklós utódok nélkül elhunyván, annak birtokait felkérte Makrai Miklós. — 1587. beiktattattak királyi parancs mellett Vitkai János kir. ember által Makrai leányai Kévesi Istvánné és Petneházi Péterné. Az 1588.-ki birtokosok közt említettik a fönnebbieken kívül még Gyulai János és Daróczi.

1589. beiktattatott Paksi Mihály, Szepesi Kristóf özvegye Makrai Katalinnak jándi és rohodi azon birtokrészeibe, melyeket néhai Makráiné életében Paksinak 200 frton elzálogosított; a beiktatásnál ellenmondottak Makrai Zsigmond, Kéresi Anna, Petneházi Borbála, Rohodra nézve pedig Győri Mártonné született Székely Anna; királyi emberül eljár Jármi János és a leleszi konvent részéről Gaicsali László.

1589—1594. birtokoltak Perényi György és János 1592. egyezsége léptek per folytán Daróczi Ferencz és Perényi Krisztina. 1600. említettnek: Halmi Gábor, Gulácsi János, Tivadari Miklós, Hatvani János, Telkiházi Orbán és Petneházi Péter; ugyanakkor egyezséget kötöttek Daróczi F. és dalnoki Székely Boldizsár. —

1609. Perényi János magvaszakadtával kir. adomány folytán beiktattatott birtokába Daróczi Ferencz; 1641-ben Kéresi Ferencz.

1648-ban birtokoltak itt: Rákóczi András özvegye, Vitkai Mihály és János, Csiba János, Tivadari Miklós és Péter, Miko János, Hatvani Mihály, Váradkai Ferencz, Kéresi János, Hunyadi Mihály és Gulácsi István; — 1660-ban Hatvani Erzsébet és gróf Kemény János.

1664. beiktattatott Vass Márton a Tivadari László fiának kihaltával felkért jándi, gecsei, tivadari és ugornyai részekbe, mi ellen Barakonyi Ferencz és neje Sulyok Borbála tiltakozott: a beiktatást eszközölő Pócsi István kir. ember és Pinkóczy Zsigmond leleszi pap.

1665. Csibai István itteni és dobosi részét elzálogosítja Vitkai Mihály özvegye, Kalocsányi Annának 2100 frtban.

1742. birt itt izbugyai Viczmándi Gábor, kinek özvegye kárászi Horváth Istvánné Vitkai Judit egy telket adott. Ennek vég-

rendelete ellen tiltakozott Judit testvére Vitkai Mihály, ennek gyermekei Éva, Mária, Borbála, Krisztina és Mihály nevében is, kiknek anyjak Kalocsányi Anna volt.

Most is a Vitkai, Gyulai, Károlyi, Urai, Győri s más családok itt a főbirtokosok. Névszerint: grf Gyulai Sámuel, Eötvös Jenő, Ulmann Mór, Horváth István, Géressi Istvánné, gr. Degenfeld Imre, Toldi Ferencz, Simon András, Kölesei Ignác, ifj. Konez Gábor, Konez Pál és Mihály, Mándy István, Boksay Lászlóné, Grünfeld József stb.

Az itteni ref. templomot illetőleg megjegyzem, hogy egy kezeimnél levő okmány szerint, mely 1665. márczius 12-kén kelt, ez idő előtt Jándon lelkészség nem lévén, a szomszéd Ugornyáról járt ide mint fiók egyházába a predikátor, akkor Barakonyi Ferencz és neje Sulyok Borbála megengedték, hogy a község Péter Mihály nevű jobbágyuk telkén építtessen paplakot, oly módon, hogy a lakosok azért viszonzószolgálatképen az ő „sulimos“ (sólumos, sulymos?) tőháton levő mezőkert nevű kertjüket kiírtsák, kaszálható állapotba tegyék, karókkal jól bekerítsék és három éven át megmunkálják; kötelesek lévén azontul is szolgálattal „kedveskedni“ az adomány emlékezetéül. A falu birája volt akkor Lantos Balázs, főesküdtjei pedig: Konez Miklós, Kajos Gáspár, Tóth István, Kónya Gergely, Gofár Tamás, Balog István, Fazekas Mihály, Medve Mihály és mások, mindannyi magyar nevűek,

Ez egyházi község, mely előbb a szabolcsi kerülethez (tractus) tartozott, 1821. évi rendezéskor a beregi egyházvidékhez kapcsoltatott. Templomának már 1615. év előtt kellett lenni, mivel kisebb harangja már akkor meg volt öntve, mely elavulván, romjain új egyház emelkedett, a mostani izléstelen, melynek építésére gróf Gyulai Ignác feles költséget ajánlott; ez felszenteltetett 1773. évben. Előbbi kisebbszerű tornya 1792. a paraszniai egyháznak eladatván, megyei engedelem mellett 1791-ben nagyobb építtetett.

Ezen a templom közelében álló fatorony bár újabb alkotásu, mégis megtartván a hagyományos idomot, ez által leköti a nézők figyelmét. Az ily fatornyok mindig érdekes látványt nyújtanak, mert a régi kor sajátságait hordják magukon: Az ily tornyok alatt többnyire a faépítészet elvéhez ragaszkodnak, de a templomontul érve, a kőtornyot utánozzák. A torony felső részén rendesen széles karkazat szokik ki, melynek árkadjai tetején emelkedik az igen magas toronytető, mely rendesen nyolczszögű és csak kivételesen (rendesen mint itt is, a Tisza körüli helységeekben) képez igen he-

gyes csüsköt, e tetősisak négy sarkán, mint a jándin is, a négy evangelista emlékezetére, kisebb tornyocska emelkedik. Ugy látom, ma holnap az ily remek faépitmények egészen el fognak tűnni a földszínről s utódaink valószínűen csak hírükből fognak magoknak ilyeneket képzelni.

A templomban levő keresztelő edény s egy aranyozott ezüst pohár jegynélküliek; az áldozó ezüst poháron 1639. év és B. A. betűk; valamint egy M-en álló T jegyek láthatók. A nagyobb einkannát csináltatta Komáromi Cs. Miklós 1692. Első kisebb harangja öntetett 1615., mely 1749. átöntetett, a nagyobbik 1792-ben, ez azonban csakhamar meghasadván, 1800. más öntetett, mely szintén megrepedvén, 1818-ban készült a mostani 318 fontos. — Anyakönyve 1764. kezdődik zavart vegyületben. A mostani paplak épült a réginek, telkén 1796-ban mely telek megbővítettett albisi Bakcsi László esedezésére 1847-ben Buzdor Mózes, gróf Gyulai család volt jobbágya telkéből részszel csereképen.

1764-ben iskolatanítóul Tóth Ferenc említettik, a mostani lak azonban 1808 körül épült a Barakonyitól ajándékozott telken. A régi temetőhöz a Halvány tö nyugoti végén cseréltetett 1776-ban Vézse Ferencztől Eötvös tábornok engedelmével egy negyed hold föld.

A naményi hid felépítéseig az itteni révet a Károlyi és Gyulai családok közösen birták s tarták fen.

Jándon van 167 ház, 812 lélek és sik határa, a Nagy Bajos nevű pusztával együtt 3222 hold terjedelmű.

Jobbovieza.

Uradalmi orosz falu a vereczkei járásban a Latorcza jobb partján 38 házzal, 226 lakossal és 61 holdnyi határral; az 1649-ki munkácsi uradalmi összeírás szerint, találatott itt 27 jobbágy. 40 fu, 1 ló, 43 ökör, 39 tehén, 9 tinó, 39 juh, 16 sertés és 38

méhkas. Nevét vette a Jobbák családtól, mely e helységet alakította. Ugyanis Mágócsi Ferencz Munkács birtokosa 1583. aug. 5. kenézséget adott Jobbák Istvánnak a végből, hogy e helyen a Szinyák (kék bércz) alján falut létesítsen, oda idegen „becsületes” jobbágyokat telepítvén. 1649. volt a kenéz Jobbák Máté. 1699-ig a lakosság felényire elpusztult, majd ismét megszapordott úgy, hogy most virágzásnak indult. A határban foly egyéb-iránt egy Jobba nevű hegyi patak is, mely a XVII. században a földesuraság által pisztrángjai miatt tilalmasban tartatott.

A 219 g. k. lakosból álló hitközség a közvetlen szomszédságban fekvő Szuszko fiókja.

Iglinez.

(Hlinyanecz.)

Ruthen uradalmi falu Szentmikulóssal szemben egy jó, faragásra alkalmas homokkövekben bővelkedő magaslaton 39 házzal, 254 lélekkel és 6479 holdnyi hegyes határral, melynek legnagyobb részét uradalmi erdők képezik. Az 1570-ki urbérben Illnyk más-kép Agyagosfalvának, 1588-ban pedig Hliniknek mondatik. 1649 Lorántffi Zsuzsánna alatt taláztatott itt 17 jobbágy és 19 fiu; kenéz volt a Viscsák-család, a batyko Pap László; Kis, Balmus, Sindeles, Szentmikulósi és Viscsák voltak hópénzes és Szabó János hetes drabbantok. A kenéz-malom az Ubova patakon forgott, miért azok a vár szükségére egy ácsot tartoztak állítani. Akkor szőlőt is termesztett a jobbágyság a déli hegyoldalon, adván a borból kilenczedet a várhoz; ma már ennek semmi nyoma itt. 1672. volt a kenéz Viscsák János, rendre járván az a család-beliek közt; Pap János batyko pedig paraszt-házat bérelt. Ez évi urbér szerint, az iglinezi lakosok a lengyelek berohanása (1650.) óta elszegényedvén, a szőlőművelést is elhagyták. A községnek van régi fatemploma és 1784 óta anyakönyve, azonban jelenleg Szentmikulós fiókja.

Ignécz.

(ZnyáczoVo).

Oroszfalu a munkácsi járásban az ungvári országutnál s az ungi határszélnél, 258 házzal, 1346 lakossal és 5328 holdnyi síkhatárral. E közbirtokossági helység igen régi, a XIII. század elején már fennállott. Ugyanis 1248-ban, midőn a szomszédos elpusztult Csépan földé (most Kis-Dobrony) Seneta fiának, Mátyásnak adományoztatott és határa körülíratott, ebben határos helységül Dobrony, Szalóka, Eszeny és Ignécz említettnek, úgy az ennek határában levő Sztára viz, holt Latorcza és Mertvicza, mely a helység nyugoti részein maiglan ismeretes. Itt rendetlenül elhelyezett tíz régi halom is emelkédik csoportosan, melyekben őskori cserepeket, hamut és szénét találtam.

Ignécz a XIII. és XIV. századokban a munkácsi királyi várhoz tartozó birtok vala.

1418. adatott Pálóczi Péter fiának Mátyusnak, Imrének és Györgynek az itteni vámjoggal együtt királyi adományképen, mely okirat szerint Ignécz akkor Ungmegyéhez tartozott; 1427-ben Brankovics Györgyre ment át, 1440-ben azonban elvéttétvén ettől, előbb a Ruszka Dobó-családnak, majd a Pálócziaknak adatott.

1450-ben Csaholi János, Brankovics tiszte fölégette és elpusztította s a jobbágyok összes marháit elhajtatta.

1502-ben Pálóczi Antal, ki már 1495-ben bírta s akkor tiszteül Bégányi Simon említettik, perelt Bekesi György és Keeske-méti Patócsi Miklóssal, kik a már Beregmegyéhez csatolt Ignécz helységbeni jószágán hatalmaskodtak; a vizsgálatot Bégányi Simon, kir. ember vezetrén.

1523. Csomonyával együtt Dobó Ferenczre szállt, ki azt még 1530-ban is bírta. 1548-ban Révai Ferencz, nádorhelyettes rendeltére a leleszi káptalan Dobó Ferencz, István és Domokos kérelmére Ignécz határát megigazittatván, királyi emberekül kijelöltettek: Ztrithei Pál, Lónyai Péter, Matuznai Pál, Oroszi Demeter és Ilosvai János és Ferencz, érdekelt szomszédosokul pedig megjelentek: Huszár György, Veres István, Kisdobronyi Menyhért, Helme-

ezi Balázs, Péter és Ferencz, Szalay Miklós, Szűrthei Sebestyén, Kishelmeczi Komjáthi Tamás és Budaházi Benedek, s ezeken kívül jobbágyaik által képviselve: Tárkányi Gáspár és Miklós, Pethő Gáspár, benedeki Székely Mátyás, kálniki nemesek, Tárkányi István és Farkas, csapóczyi nemesek. Az eljárás alkalmával azonban Mária királyné nevében annak cserlenői jobbágya Kenéz Ferencz a határmesgye ujtásának ellenmondván: a további határjárás megszüntetett*).

Az 1552., 1567—1588. adóösszeírásokban itteni birtokosul Dobó Ferencz emlittetik. — 1603-ban beiktattattak Melith Pál és Klára, Czoborszentmihályi Czobor Mihály neje, Barkóczy László, Raskai Magdolna Nagymihályffi Eödönffi Kristóf neje és Palajthai Katalin Soós neje. 1632-ben Melith György egyik fételkét Somogyi Györgyre ruházta 65 frtért. 1648. birtak itt: Forgács István, Barkóczy János, Melith György, Barkóczy László, Pethő István, Keller István, Gombos László, Perényi György és Szirmai János. — 1682-ben hidvám volt itt, melynek egy ötöd jövedelmét Thököly Imre, Munkács birtokosa kapta Búránffi után**).

A XVIII. században Rákóczy és illetőleg Barkóczy jogon is jött a gróf Schönborn-család a szerednyei és ignéczyi részirtokok tulajdonába; később valának még itt birtokosok: a Barkóczy, Senyneyi, báró Böhmer, ilosvai Bornemissza, bölesei Budai, báró Ghilányi, gróf dobóruszkai Berényi, b. Vécsey, fügei Csató, Kardos Mátyás, báró Horváth s Irinyi-családok, s ez utóbbi után lászlóffi Eördögh Dániel és Petrovai József, Rhédei, Kölcsei Kende, Kovács Péter, Szikszai, gróf Klobusiczki, Joó, benniczei Kmosko, esicseri Orosz, Mezihradszki, Balogh, báró Bozdossi, a csernekhegyi kolostor, Szirmai, Bernáth, és Jobszti-családok.

Most a főbb birtokosok: gróf Butler Sándor, Barkóczy, Klobusiczky, Turánszki, Hitter, Minay, Petrovai, gróf Schönborn, Haluskai, Joó, Kende István, Freyseysen Gyula örökösei, a csernekhegyi kolostor, Veinberger Benjamin sat.

Az 1798-ki összeírás szerint, itt a paplak szalmával fedett szűk faházikó s a templom korhadt faépitmény vala, most mind a lelkészilak, mind a templom díszes kőépületek, mi virágzóbb korra mutat.

A helység hajdan más téren, az országuthoz közelebb fektött: e dűlő most pusztá-falunak neveztetik.

*) Lelesz, Prot. Met. I. 392. lap.

**) Munk. urad. urb. 536. lap.

Ilkócz.

(Jivkuvezi).

Orosz helység a munkácsi járásban a bubuliskai völgyön. Első alapítójától, Vilkától Vilkofalvának mondatott. Ugyanis Mágócsi Ferencz, mint a munkácsi vár birtokosa 1608. január 30. kelt okmányában kenézi szabadalmat adott Vilkai Ivánnak s testvérei János, Gergely és Lukácsnak a végből, hogy itt Vilkafalut alakítson s a telepre idegen jobbágyokat szállítson. E kenéz utódait 1649-ben Ilkoaknak nevezték s róluk a falu is ekkép az oroszok által. Egyébként megjegyzi azon évi urbér, hogy a kenézek a szomszéd Trosztaniczán laknak, mivel a kijelölt új helység területén félelmes a medvék s más ragadozó állatok miatt lakniok, kértek egy erdőterületet, melyen letelepednének s biztos házakat építhetnének. Az akkori összeírás szerint, nem találtatott a kis helységben csupán 4 jobbágy, 6 fiu, 2 ökör és 4 tehén. Az 1699-ki uradalmi összeírás szerint II. Rákóczi Ferencz alatt Hinkócz és Ilyko-falvának íratott, amikor is a Hlib Péter és Benyo Kozmán kívül, kik oda 1696. a falu benépesítése feltétele mellett telepedtek, más nem lakott, az előbbieken időközben mind elpusztulván. Jelenben van itt 9 lakház, 52 lakos és 84 holdnyi határ, s a kis község Hribócz fiókegyháza.

Iloncza.

(Ilnicza).

Orosz helység Bilke közelében 632 házzal, 2832 lakossal és 13, 227 holdnyi lejtős határral, melyben, elmállott trachytközetten vasbányák is műveltetnek.

Birtokviszonyait illetőleg e népes helység a szomszéd Ilosvával, mint azon uradalom tartozéka, egy sorsban részesült. 1450-ben volt birtokosa Kisfalusi Maxim György, kinek neje Komlósi Ilona 1457. elégittetett ki hozományára s özvegyi illetményére nézve.

1454. Ilosvai László és testvérei említettnek; 1458. Dolhai Ambrus és fiai Demeter, János és László tevén itt foglalást, Ilosvai Andrással és Lászlóval perlekedtek.

1460. Ilosvai László megvette a helység felét; — 1463. megállapított határa. — 1572-ben Tarnóczy István zálogképen megszerző az Ilosvai János-féle részeket, ki azután birtokát 1591-ben Kunmiseri Lukácsra s mindkét nemű utódaira 1200 frtért örökösön átíratta. 1588-ban említettnek birtokosokul: Ilosvai, Vitkai, Bégányi, Guti Péter és Tarnóczy Simon; 1600-ban pedig Karácsonyi István, Kisfalusi Miklós és Mező Gáspár is. 1615-ben Ilosvai János iktattatott be. — 1639-ben Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter hiában erőködtek a munkási uradalommal szemben határaikat biróilag megállapítani. 1648. említettnek Ilosvai Ferencz, Lajos és Simon, Kisfalusi György és Gábor, Uray György özvegye és Mező László.

1770-ben Vitéz Sándor és neje Ilosvai Anna itt 2 jobbágyselket s Polyánkán egy felet átengedtek Ilosvai Lászlónak 100 frtért.

Jelenben is főbirtokosok itt az Ilosvaiak s azok révén vétel útján Soós Pálné, ki Buzáth Kajetán részét vette át, és báró Leutsch Albertné birnak legtöbbet.

A népes g. kath. hitközség saját lelkeséssel és kőtemplommal bir. Anyakönyvei 1788-tól vezettetnek.

Ilosva.

(Irsáva)

A megye keleti szélén, a Borsova jobb partján, kies völgyben fekszik ez orosz helység, mely a XV. században nagy mel-

léknévvel illetetett s melynek határa már az őskorban lakók tanjául szolgált. Sőt Ilosva ez időben hadászatilag fontos hely lehetett, mennyiben a déli síkföldet a bérceztől elválasztó vonalon felállított hatalmas védművek egyik végső pontja itt a sztrémura nevű azon hegy ormán állott, mely a Bród felé nyíló völgy felett emelkedik s így ez észak felé nyúló völgy elzárására szolgált. Ez ős pogányvár fent rendetlen négyzetben mintegy husz holdnyi tért kerít be 3—6 méter magas és ugyanoly széles földtöltéssel, melyek maiglan fenállanak s jól kivehetők; délkelet felől a belső tér egy része külön van megerősítve; itt kétségtelenül hajdan falakok állhattak, minthogy kőfal nyomaira nem akadók, vizmosta árkokban azonban dnrvművű őskori cserepeket találtam. E vár összefüggésben állott a Hát hegységen levő Bogoszlav és Selesztó feletti óvárral, melyek egyenlő alkotásuknál fogva, egy kor maradványaiul tekitethetnek.

A határ Szobatin felőli részén egy másik ujabbkori vára cs némi romjai látszanak, mely Bodoló néven ismertetik.

E falu a maiglan élő Ilosvai családnak származási helye s egyszersmind feje vala a hasonnevű uradalomnak, melyhez egykor Kisfalu másképp Kis Ilosva, Bród, Ilonca, Csértész, Révkaraszló, Polánka, (másképp négy forrás) és Mátyfalva tartoztak. Ugy látszik, hogy az Ilosvaiak ősei oláhok valának, legalább az első ismeretes, ide vonatkozó okmány, mely 1341. évben kelt s melyben Károly király rendeletére Makszem háza határa bejáratott. Makszem úgy említettik, mint Ilosvai Oláh Tatamér fia*). Az 1370-ben kelt okmány**) szintén azt igazolja; ugyanis Erzsébet királyné Budán, Szent Mihály ünnep előtti negyednapon a királynéi oláhok Makszem fiai Kelemen, János és István, Miklós fia Simon és Bálint fia Karácsony panaszára megengedte, hogy a tőle nyert birtokokon, melyeken most ez oláhok laknak, az ispán (comes), kisebb pereikben pedig az ő vajdájuk bíraskodjék; miért is meghagyta a nádornak, országbirónak s azok akkori s jövődöbeli helyetteseinek, hogy a nevezettek felett ők ne tartozzanak bíraskodni, se őket ítélőszékek elé ne idézzék, és a kinek ellenük keresete lenne, azt a Beregmegyében levő királyi ispán, vagy illetőleg az oláhok vajdája előtt folyosolják. Különben e királyné már előbb, 1364-ben kelt okmányában***) megengedte a beregmegyei oláh kö-

*) Budai kamarai levéltár 742. cs. 21. sz.

**) A bórhátyára írt okmány 25 cm. hosszú és 10 cm. széles s 8 sorból áll.

***) A hasonló írat 31 cm. hosszú, 11 cm. széles s 9 sorból áll.

zönség panaszára, hogy mennyiben királyságaik ellenére megyei tisztek alkalmaztatnak középök, jövőben a Máramarosban és az ország egyéb részeiben lakó oláhok szabadalmihoz képest, ők is egyetemesen választhassanak magoknak vajdát, ki a köztök keletkező minden ügyeket a kellő időben elintézni jogosítva legyen s ki egyzsersmind a királynét illető minden járulékokat és jövedelmeket az oláhoktól beszedni és az ispánnak vagy a királynénak híven beszolgáltatni tartozzék.

E két eredeti okmány Gorzó János birtokában van, kinek közlése szerint: „az Ilosvai-család törzseül csakugyan Tata merius Vlachus de Ilosva“ tartatik s hogy e család a fentebb érintett Karácsonyban összpontosulván, azzal a Lipcsei, Bilkei, Rakolezi, Komlósi, Dolhai és Gorzó családok rokonok és osztályosok valának, a mint az Mátyás királynak egy 1476-ki osztóztató parancsából is kitűnnék. Igaz, hogy az Ilosvai család épen oly nemesi czimmerrel élt*), mint a Komlósi s a többi fentebb nevezett, azonban a XIX. század elején, a négy felé osztott pajzs feletti sisak koronájára még egy kucsmás magyar férfit állítottak, ki hátán egy rudra tűzött két halat visz. Egy régi osztálylevélből kitűnnék az is, hogy a Dolhai család (János) kapta az első osztályt, Dolhát, Karácsony, kinek utódai a Bilkei, Lipcsei és Gorzó családbbeliek, a másodikat, Bilkét; Karácsony vagy Nagy és Makszem vagy Kis Ilosvai, később Kisfaludi a harmadikat és Karácsony Tatamér a negyedik osztályt — Ilosvát.“

A leleszi levéltárból kikerestem okmányok szerint: 1453. beiktattattak királyi adomány czimén, de ellenmondás mellett Ilosvai Karácsony fiai László, András, Sándor és György Kisfaludi, Iloneza, Karászló, Rév, Négyforrás és Ilosva birtokába Komlósi Mátyás királyi ember által. — 1454-ben folyamodott a család a beiktatási okmány másolatáért.

1454-ben Ilosvai Karácsony fiai László, András és Gergely vizsgálatot tettek Komjáthy László, Láncezy Lőrincz, Kenderes János és Szokoly Péter, Hunyadi János munkácsi várnagyának tisztjei ellen, kik a vádlókat Ilosva, Kisfalud, Iloneza, Rév és Négyforrás

*) E czimer egy négyfelé osztott pajzs, melynek első veres osztályában arany korona, a második kékben panczélos kar kivont karddal, a kék harmadikban két balirányban egymás felett uszó hal s a veres negyedik mezőben két élő fa látszik. A pajzst balról arany és kék, a jobbról ezüst és veres folyadék környezi. A pajzs feletti sisak koronájából egy kucsmás magyar férfi emelkedik ki, ki balkezeben a hátán egy rudon két halat visz.

puszta birtokába behelyezkedni nem engedték s a királyi emberül megérkezett Komlói Mátyást és Antal nevű leleszi papot beeresztetni nem akarták; miért Hunyadi János maga (Bereg) Szászon (feria 2. post. dom. Judica), a várnagyok pedig Kisfaludon megidézettek a nádori törvényszék elé*). Ez okmányban királyi emberekül ajánlottak: Báti Mihály, Dávidházi Péter, Kerepeczi Márton, Ardánházi Máté és Miklós, Komlói Illés, András, Gergely, Mátyás és Antal és Pósaaházy Brigyes.

1457. Komlói Miklós fia Gergely, és Imre fia Mátyás, fia Miklós és testvére Gergely, Imre és Tamás nevében is felmentvényt adnak Ilosvai Lászlónak arról, hogy néhai Kisfalusi Makszem György özvegye, született Komlói Ilona hozománya, valamint férjét illetett ilosvai, iloncza, kisfalusi és révi birtokaira nézve kielégítették.

1458. Mátyás király; (Budán, feria 4. post fest. assumpt. beat. Mariae virg.) vizsgálatot rendelt tétetni a felett, hogy Márton napja körül Dolhai Ambrus, neje Margit beleegyezésével és fiai Demeter, János és László, Ilosva, Iloncza, Kisfalud, Rév helységeket és Négyforrás pusztát elfoglalták Ilosvai András és Lászlótól, kiknek ilosvai házát felgyújtották; majd Mária ünnep körül Pál nevű tisztokra törtek egy éjjel, ezt elfogták, szemeit kiszúrták, vagyonát pedig elhúrozolták; ismét Bilkéről 16 ökreiket elhajtották, nem sokára pedig Dolhai Ambrus Szőlösön találkozáván Ilosvai Andrással, azt ott nyomban elverte, megsebesítette s kifosztotta; nekik kétezer forintnyi kárt okozván. Királyi emberekül kijelöltettek ez alkalommal Ardánházi Pál, Miklós és Mátyás, Bilkei István és Sándor, Komlói András, Illés, Mihály, Gergely és Mátyás.

1460-ban megvette Ilosvai László a fentebb nevezett helységek és puszta felét ezer arany forintért s azokba Bilkei Sándor királyi ember által ünnepélyesen beiktattatott.

1463. zálogczímen beiktattatott Karácsonyi Ilosvai László, neje Bilkei Anna, úgy Vörösmarty Palko fia Ivasko és neje Bilkei Veron bizonyos itteni és bilkei részekbe.

Azon évben Mátyás király Budáról, Balázs leleszi konvent főnökéhez irt rendeletében meghagyta, hogy Ilosvai László és testvérei András és György kérelmére, azok Ilosva, Kisfalud, Iloncza, Rév, Korostomező és Négyforrás nevű helységeinek határát megújítsa. Ez okmányban kijelöltettek királyi emberekül: Bilkei Sándor, András és János, Komlós Imre, András és Mátyás, Gulácsy Pelbart,

*) Lelesz, Prot. C. II. 32. sz.

Fornosi János, Kerepeczy János, Ardánfalvay Pál, Miklós és András, Szomszédos érdekelt birtokosokul említettnek: Szentmiklósi Wajvoda János, Bilkei István, Mihály, Miklós és András. A felvett határjárási okmányban az egyes helységek határai körülíratlak; ezekből kiemelem, hogy a Borsova folyó mellett fekvő Kövesdnél említetik a régi ut, a bérczen egy terhes ut, majd Medencze helység, mely e szerint hajdan Ilosvának is nevezetett; Disznó fertőhely, Háterdő, Horotyánkő, Barlanghegye, (hol a munkácsi várbeli határ érintkezett), Kis Ilosva folyó, Dobuka patak, Boszorkapatak stb. 1464. évben a nevezett birtokosok a határjárási okmánynak Ilosva és Kisfaludra vonatkozó részét magoknak kiadatni kérték a leleszi káptalantól, mivel az előbbi irat véletlenül elszakadt.

1463. Ilosvai Karácsony László a Szilágyi Erzsébet birtokában volt s a munkácsi uradalomhoz tartozó makkos erdeiből az ott legelt sertéseket erőszakosan behajtatván s azokat megtizedelvén, Mátyás király parancsára e miatt vizsgálat alá vonatott. Minek folytán Csarnavodai Egyed, Nagy Bégányi Miklós, Lónyay András, a beregmegyei ispánok helyett, kik mint Erzsébet, Mátyás király anyja házi emberei ez ügyben érdekelve voltak, kinevezett királyi biztosok, valamint Gecsey Márton, Hetey Ferencz, Homoki Balázs és Bégányi László, e vármegye szolgabirái jelentést tettek Mátyás királynak arról, hogy azon évi január 3. kelt parancsa értelmében, Ilosvai Karácsony Lászlót a vármegyei törvényszék rendes helyére Beregszász városába idézték, hol a törvényszéki gyűlésen január 24-én ő meg nem jelent ugyan, hanem az ellene panászt emelő Szilágyi Erzsébet nevében Keszi Balázs deák, munkácsi várnagy megjelenvén, Pósházi Bereczk, királyi ember és a leleszi konvent küldötte András, mint hiteles bizonyság és a kikiáltott gyűlésre összehívott beregmegyei nemesség előtt, a munkácsi vár és uradalmával határos birtokosokat, névszerint Fornosi Istvánt és Jánost, Kosfalvi Imrét, Dávidházy Mózes, Pétert, Jánost, Istvánt, Amburst és Tamást, Kerepeczi Márton fiait, Benczét és Györgyöt, Miklós fiát Andrást, András fiait Miklóst és János deákot, Pósházy Simont és Tamást, Komlósy Györgyöt, Pált, Mátyást, Mihályt, Osvátot, Andrást és Imrét, Daróczy Tyzthesz (Tisztos?) Benedeket, Gergelyt, Tamást és Dienest Dédáról, Bulcsui Miklóst, Tamást és Jánost Beregszászról, Kereszi Miklóst és Albertet, Homoki Szabó Lászlót, Kisguti Miklóst, Óbégányi Benedeket, Miklóst és Györgyöt, Ferneszi Istvánt és Jánost, Kis Surányi Antalt, Nyiri Györgyöt és Mátét, Csomai Bálintot, Biró Györgyöt, Borsovai Benedeket, And-

rást, Mihályt és Balázst, Szerémi Andrást, Pelbártot, Gulácsi Istvánt, Hetei Pétert, Nagy Jánost, Halábori Istvánt, Jánost, Benedeket és Antalt a keresztre megeskertvén, a királyi parancsban előadott hatalmaskodás iránt kihallgatták, kik is bizonyították, hogy Ilosvai Karácsony László Szilágyi Erzsébet munkácsi uradalomához tartozó jobbágynak, a várhoz tartozó és az oroszország széleig s a Zugó patakig terjedő makkos erdőkre, Beregszász, Bereg, Vári, Ujfalu, Deda és János helységekből hajtott dézsma alá való sertéseiket erőszakkal betereteltvén, Ilosván jogtalanul megtizedelte. Minek következtében a királyi parancs értelmében a hatalmaskodót az említett erdők birtoklatából kivetvén, abba Erzsébet visszahelyeztetett, Ilosvai László pedig a királyi ember és leleszi konvent küldöttje által a szentgyörgyi nyolezadra a királyi személynek elébe idéztetett.

1475. Endrődi Titza Demeter, királyi udvarnok és testvére Ferencz beiktattattak az Ilosvai László és fia birta részekbe, ezek ellenmondása mellett.

1478. törvénykezett Ilosvai Miklós és László és Szirmay József — medgyesi Morócz István és Lászlóval, kik panaszlóknak Ilosván, bábafalvai, bikszádi és turvékonyai jobbágyaik által négy ízben érzékeny kárt tettek.

1508. Bazini György gróf országbíró megrendelvén Komlósi Péter, János, Gergely és Mihály kérelmére az ilosvai, kövesdi és kisleludi határok megjárását, királyi emberekül kijelöltettek Óbégányi Kristóf, Mihály és György, Hetei Demjén, Homoki Péter és bilkei Gorzó Péter. (Lelesz, Prot. Met. I. 507. sz.)

1518. Ilosvai János vizsgálatot intézett Karácsony István és fiai András, Péter és Jakab ellen, kik itteni szántóföldeit és egy malom-helyet erőszakosan elfoglaltak. Királyi emberül eljárta ez ügyben Gorzó Péter s a leleszi konvent részéről B e c s i János áldozár.

1519-ben birtokolt itt Gutti Ferencz.

1522. Ilosvai Miklós János megintették Lipcsei Györgyöt és Bilkei Gorzó Lászlót a miatt, hogy a ligeti erdőben önkényileg hattyú jeleket emeltettek, mi ellen ők tiltakoztak.

1546-ban Ilosvai Orbán és Demeter említettnek birtokosokul.

1547-ben Lónyay Gergely Karácsonyi Ilosvai Ferenczet ilosvai lakában megtámadván, őt elfogatta s ingó jószágát elhajtatta, miért később perrel illettetett. (Lelesz, A. A. 2. N. 10.)

1548-ban Ilosvai Orbán és Ferencz itteni birtokosok részére a leleszi káptalan határigazítást eszközölván, a Révai Ferencz nádori helyettes rendeletében hiteles emberekül kijelöltettek Bilkei Péter, Gorzó László, Komlósi János, Péter és Mihály. Az eljárásnál megjelentek az érdekelt dobrókai és kis-karaszlói birtokosokul: rosali Kun László, Miklós, Imre és János; — ugy Komlósi Mihály, Péter, János és Gáspár (Mihály fia), letényi Komlósi Ferencz, dobrókai Palko György, bilkei Kis György, Bilkei Péter deák fia Miklós, Lipcsei Miklós, János fia és Palko Ferencz özvegye. Ez alkalommal Dobróka felől az itteni nemesek, Kis-Karaszló felől pedig az Ér nevű szikkadt medernél a nyílt uton ott, hol a határdomb emelendő vala, a Kun-család nevében Pál nevű salánki plébános tiltakozván, Kun János, Miklós és Imre tizenötöd napra a királyi szék elé utasítottak. (U. o. I. 426.). — 1567. említettnek birtokosokul Tarnóczi István, Bégányi Miklós és Vitkai Mihály. —

1569-ben történt, hogy Vitkai Ilosvai Mihály itteni Lukács nevű jobbágyát és orosz áldozárt (praesbitert) elfogatta s az uton nyilvánosan megölette, elébb mindkét kezét levágatván, miért később perbe fogatott. (Megyei levéltár 184. cs. 20. sz.)

1571. Tarnóczy István említettik birtokosul, ki következő évben zálogczimen beiktattatott a néhai Mátyóczi Ilosvai Jánostól megszerzett itteni és más birtokrészekbe, névszerint Bilke, Ilosva, Kisilosva, Bród, Iloneza, Dobróka, Polyánka és Kjsfalud helységekben.

1587. Ilosvai másképp Vitkai János eladja itteni és iloncza, bródi és kjsfalusi birtokát 1200 forintért Kunmisei Lukácsnak.

1589. Ilosvai László és Miklós perlekednek Kjsfalusi Demeter, János és Mihálylyal birtoklás iránt.

1590. Ilosvai Anna férje simai Mező Gáspárnak itteni és nagybégányi, maszárfalvi, bródi, ilonezai és kjsfaludi birtokait átadja.

1591. Kunmisei Lukács deákra Vitkai másképp Ilosvai János egy itteni telken kívül minden egyéb birtokát ráíratván, ő azokba ünnepélyesen beiktattatott. 1600-ban birtokoltak itt az Ilosvaiak és Erdélyi János.

1615. beiktattatott Ilosvay János, Komlósi Gergely királyi ember által; ekkor birtokoltak még itt Kun Anna, Iváncsi István, Ilosvai István, Kjsfalusi Péter és Mező Péter pedig megveszik 1200 frtért az Iváncsi István, József és Márton-féle részeket itt,

Ilonezán, Bródon és Kisfaluban. — 1628. özvegy Szini Jánosné született Ilosvai, másképp Kárácsony Margit említették birtokosul.

1639-ben Ilosvai Péter és Kisfalusi Péter a határokat akarták bejáratni, a munkácsi uradalom tisztei azonban ennek ellenszegülvén, az ügy eredménytelenül végződött. — 1648-ban birtokoltak: Ilosvai Ferencz, Tamás ifj. és idősb, László, Miklós, Péter, Gáspár és János, Zavatkai András és Kisfalusi György.

1657. Ilosvai István és Gergely osztozkodtak az ilosvai, ilonczai és bródi birtokban száz tallér kötbér mellett.

1660. birtokoltak Ilosvai Péter, Gergely és ennek neje bogdányi Farkas Judit.

1665. pedig Ilosvai Péter, János, István, Gergely, György, Gábor és Márton, 1667-ben János és Miklós, 1677-ben Ilosvai György és Sámuel, majd Erzsébet, férjezett Zoltán Péterné.

1701. decz. 10-kén idősb Ilosvai György és ifjabb. I. István az ilosvai, ilonczai, kisfalusi, bródi, csertézfalvi, dobrókai és polyánkai birtokok iránt folytatott perben tett fáradozásai díja fejében adományoztak Ilosvai Gergelynek Bródon egy jobbágytelket. — Az 1703-ki szabadságharcban kitüntek Ilosvai Imre és Bálint. —

1715. Ilosvai János és neje Somosi Anna említettnek.

1719-ben Ilosvai György, mint Ugocsa megyei volt alispán felmentvényt kapott a megyétől az iránt, hogy a közelebb történt kurucz és tatár-járaskor idegen vagyont el nem idegenített és a keze alá került marhát mind azon tulajdonosainak visszaadta, kik az iránt jelentkeztek; a többiért pedig engesztelésül kötelezte magát az Isten dicsőségére a nagyszőlősi templom javára száz forintot ajándékozni.

1743. Baji Patai Samu eladta a Szubai-féle birtokot.

1766-ban említettnek Ilosvai Imre, Mihály, János, József és Ferencz; 1770-ben Ilosvai László.

1707-ben egy akkor folyt per szerint az Ilosvai-családhoz tartoztak a következő családok: Nemes, Gombos, Bertók, Lázár, Csuzda, Lőrincz, Pap, Tánczos, Ziday, Bukovinszky, Zseldos, Ritók, Sziveczky, Fonagy, Dobos és Tóth.

A jelen század első felében éltek: Ilosvai Gédeon, Menyhért, Károly, Dániel és György. Az 1848-diki szabadságharcban részt vettek Ilosvai Lőrincz főhadnagy a 10. honvédszászlóaljnál, Lajos nemzetőri hadnagy, Ferencz önkéntes nemzetőri hadnagy (elesett Erdélyben,) László és Kálmán (meghalt 1858.) honvéd

főhadnagyok, végre Sándor nemzetőri százados, és Rezső honvéd kapitány és zászlóalj-parancsnok.

Az ilosvai uradalomnak a 19. század elején különféle birtokosai voltak kivált Polyánkán és Kisfaludon; így a törzsökös Ilosvai családon kívül birtokoltak itt a Bessenyei, Komoróczy, Ajtai; Csertészen a Somosi család utódai; Szarka, Gulácsi, Somosi és Uraicsaládok; Ilonczán Ilosvai Péter után a Komlósiak. — 1866. évben megvette 8460 forintért az Ilosvai Gedeon, illetőleg utódja Rezső osztályrészét Buzáth Kajetán itt és Polyánkán, Bródon, Ilonczán, és Csertészen, kitől azt ismét Soós Pálé 1869-ben megvette és ráíratta báró Leutsch Albertnéra. Károó Herman bírja I. Károly, Gáthy Samu a Dániel-féle részeket. I. Menyhért utódja Lőrincz s a György Sándor.

A helységet több uri kastély s az izletes g. k. kötemplom disziti. Székhelye a kir. járásbiróságnak is.

Az ilosvai református templom már a múlt században fenállott; 1777. június 5-kén megsejmelte azt hivatalos kiküldetés folytán Bárdossy József munkácsi r. k. esperes s azt rongált állapotban, 6 öl hosszú és 2 $\frac{1}{2}$ ölnyi szélességűnek találván, kimondá, hogy a fatemplom helyett ujnak építése szükséges; ennek folytán 1781-ben Budinszki János uj. tervet kőépületre, elől toronynyal, beterjesztvén, a költséget 403 frt 30 krban előirányzá. 1784-ben az ilosvai hívek a bilkeiekkel oly egyezségre léptek, hogy ezek sátoros ünnepeken az ilosvai templomba járhasanak, ugy azonban, hogy, mint az okmány mondja: „a tiszteletes uraknak filiánkba leendő excursusaiban legkisebb fogytkozás ne deprehendáltassék s lelki tanitónk fizetésének letételében provokálják magokat az ilosvai Ecclesia tagjai által már concipiált obligationalis levélre. „(Berregmegeyi levéltár.)

A helységnek hegyen völgyön fekvő s helyenkint silány határa 2965 holdnyi terjedelmű; lakóinak száma 955, kik 137 házzal laknak.

Izsnyéte.

(Zsnyatino.)

Magyar-ország helység a munkácsi járásban 180 házzal, 1107 lakossal és 5985 holdnyi sikkhatárral, melynek nagy része lombos erdő. Nevét az orosz Znatin vagy Snjatin szótól, mi szént vagy égvényt jelent, lehetne származtatni; jöllehet akadnak, kik a szarmata-jászok e tájbeli Iscenum nevű lakhelyét, mely Krisztus előtt 150 évvel létezett s melyet Ptolomaeus említ, Izsnyétében gyanítják. Annyi bizonyos, hogy határában Traján-féle érmek s a százados fákkal borított erdőségekben régi szántások nyomai találatnak.

Hajdan Isnyétet minden oldalról mocsárok környezték, Sesztó, Máriántó, Csanáros, Virágos, Árokhát, Piskálóhat, Tövismocsár, Beregtó és Kigató nevű dülők, mindannyi emlékei az egykori vízjárásnak; még e század elején is, egy 1813. készített térkép szerint, több dülön, melyet most szántanak, akkor csak széleit legeltethették.

A helység a munkácsi vár s uradalomhoz tartozott, így fordult elő az az 1488-ki Mátyás-féle s az 1495-ki adománylevelekben; az 1530-ki adóösszeírásban is királyi birtokul említették.

Rengeteg erdőségei gyakran menedékkül szolgáltak a bujdosóknak; így 1552. dálnoki Székely Antal jobbágysai a Nyirből ide menekültek, kiknek fölkeresésére ő Beregvármegyét felkérte. 1566-ban a tatárok kegyetlenül elpusztíták.

1635. Rákóczy György fejedelem Izsnyétét gelsei Balling Györgynek, leánya Annának, Lövei Gergely munkácsi várparancsnok nejének, Erzsébet, Kende Ferencz özvegyének Timsor faluval együtt zálogképen még 1635. évben átengedte, melyeknek birtokába ők Kerepeczi István, királyi ember és Cziki Péter, leleszi pap által 1645-ben be is iktattattak; 1648-ban birták Lövei Gergely, Csérnek Pál s a nevezett két nő.

1652. bessenyői Tarnóczi Zsuzsánna, elébb Balling György, később Csernell Pál neje, mint Balling János nevű fia gyámja fel-

vett 3000 frtot Lorántffy Zsuzsánnától a Ballingnak elzálogosított Timsor, Gorond, Izsnyéte és Nagy-Gut helységek visszaváltása fejében*).

Izsnyéte lakosai mindig hű alattvalói voltak a munkácsi vár urainak. A néphagyomány szerint, ha e vár ostromoltatott s körülzároltatott, a várőrséggel híreket akkép közöltek, hogy Pósa háza felől kijelölt tölgyfák tetejéről fehérkendőt lobogtattak, mit sokszor az izsnyétei nők is tettek, ekkép jelezvén az ellenség mozdulatait vagy a segítség közeledését. Történt az is, hogy egy ízben az egész izsnyétei csorda behajtatott a várba szorult őrség élmezése végett, melyből később, mint a nép beszéli, csupán a jelzésről ismeretessé vált Spenik nevű özvegyasszonynak egyetlen riskatehenét adták vissza. Ily hűségökért nyerték a lakosok 1660. március 8-kán Rákóczy-Lorántffy Zsuzsánnától a Tiszaberek, máskép Alsóerdő nevű erdőjükre az adománylevelet, melyet előbb Balling János várparancsnok tőlük egy a Szernye folyón volt malommal együtt elfoglalt. Ez erdőt maiglan bírja a község.

1703. május hónapban a hagyomány szerint, Bohus Márton munkácsi várbeli őrmester és izsnyétei fi, az itteni falusi legényeket egy vasárnap délután a templom melletti dombra összegyűjtvén, zeneszó mellett egy hordóborral megvendégelte s késő estig tartott táncz után II. Rákóczy Ferencz zászlója alá felhivta, mit azok örömmel elfogadván, a nép szava szerint, azonnal felesküdték s mind végig vitézül harcoltak. E fejedelem kedves kocsisa Deák Mátyás is e falu szülöttje volt, kinek hű szolgálatjaiért itt két telket, Rafajnában egy vízi malmot és R.-Ujfaluban egy telket adományozott, melyeket ő a harcz megszűntével elvesztett ugyan, azonban halálaig jól bírhatta magát, mert Rafajna-Ujfalu részére egy harangot öntetett.

A reformált község 1595. már anyaegyház volt, melynek 1645-ig fiókja vala Nagy és Kisgut. Mindkét harangja Eperjesen öntetett, ily felirattal: „Georg Wierd in Eperjes goßs mich. Anno MDCXXXVIII.“ — Pap János 1660-ban egy talpas ezüst poharat ajándékozott az egyháznak. 1666. Báthory Zsófia zaklatni kezdé a híveket s elvonta a pap jövedelmeit is, azonban 1667. Gulácsi Ambros alispán a fejedelem asszonyt a jövedelmek kiadására fellelvita. — 1684. július 12. Radics András, Thököly Imre főújszta rendelt

*) Budai kam. lev. Fasc. 745 N. 18.

régi szokás szerint a papnak a rafajnai birtokosok malmából 12 köből buzát.

1682. Dobos Péterné szül. Fejér Erzsébet egy diszes abroszt ajándékozott az egyháznak. Azonkori szabadságharcz folyama alatt Kacsó, Kósa, Guti és Lőrincz nevű kuruczok, kik később itt le is telepedtek, egy aranyozott réztányért, két abroszt s más egyházi szereket hoztak ide, mik maiglan használtatnak. Kende Sámuel lelkész 1768. kezdé az anyakönyvet vezetni. A mostani fatemplom 1792-ben épült és került 270 frtba; 1796. pedig a 20 ölnyi magas fatorony és 1798-ban a paplak. Az első tanító volt Pap József 1795-ben. — 1813-ban kiméretett gr. Schönborn Fülöp a lelkésznek 35¹/₂ és a tanítónak 18 holdnyi földbirtokot. 1850-ben épült a mostani iskolaház.

A 344 g. k. lakosból álló hitközség Gorond fiókja, itt azonban fatemplom van, magas csücskös toronynyal. A munkácsi uradalom egyik főerdésze itt lakik.

Iványi.

(Iván u v c z i).

Munkácestől nyugotra egy órajárásnyira fekvő orosz uradalmi helység 108 házzal, 577 lakossal és 1406 holdnyi határral, van benne öt vendég-szoba és 10 káddal ellátott vasas fürdő, uradalmi major és g. k. lelkészség kőtemplommal. A 17. században Nagy Ivánnak neveztetett. Nevét kétségtelenül azon pataktól vette, mely egykor a helység déli részén folyt s Iván névet viselt, jelenben csekély vize Rákos, Kajdanó, Dombok és Cserleno fele való folyásában inkább mocsarat, mint patakot képez. Az 1391. évi határjárás iránti okmányban Iványi s a szomszéd Kajdanó, Rákos és Oroszfalu, mint a királyné birtokai említettnek. E határjárás alkalmával királyi emberül működött Domokos leleszi prépost kíséretében András (berég) szászi plébános és Szántói Pető fia.

János mester.*) Az 1333-dik évi pápai tizedek rovatában itteni, bánosul Demeter említettik, ki ily adónl 3 garast fizetett.

1356. Munkácsi Balázs comes és fiai István és László említetnek „hospites de Ivan“; ennek nyugati végén feküdt akkor Bród nevű helység, melyet szintén Leo utódai birtak;**) valószínű, hogy e vendégek a tatárdulás utáni időkben megyénk több helyein letelepített idegen jövevények utódai, kik itt a szőlőművelést is meghonosíták. Hogy a szőlőtermelés már a 14. században itt diszlett, kitetszik Koriathovics Tódor podóliai és munkácsi herczegnek a csernekhegyi kolostor 1360-ik évi (?) adományleveléből is, melyben az iványii szőlőhegy tizedét a szerzetnek adományozza. E miatt azonban az iványii ró m. kath. plébános később a nevezett szerzetnek nem csekély bajt okozott, mert a szőlőtizedet maga részére elfoglalta; sőt egy alkalommal, Benedek r. k. lelkész, a dézsma beszedésére kijött orosz szerzeteseket eseléideivel erőszakosan megtámadta, szakállukat csufosan megezibálta s őket kemény ütlegekkel illette. Ily panaszok folytán 1488-ban Mátyás király, Raskai Balázs budavári főfelügyelőnek meghagyta, hogy az ügyet vizsgálta meg azonnal, mert a megbízott munkácsi várnagy igazságot szolgáltatni késett.

Ezekből kitűnik, hogy Iványi már a XIV.—XV. századokban népes helység volt. Az e korbéli kőtemplom később elpusztult, azonban 1869. április 26. alapfalai napfényre kerültek, midőn t. i. az új paplak építéséhez szükséges köveket a falu déli oldalán a Latorcza régi medrének jobb partján, egy belső telek udvarán levő emelkedettebb helyről kezdték hordani. A mint a helyszínén tett szemlénél meggyőződtem, a hajdani templom maga keletelt fekvésű volt s szűkebb kerek apissal ellátott szentélyvel birt. A négyszegű hajó 9⁴/₁₀, a szentély pedig 5⁶/₁₀ mt. volt hosszú s majdnem oly széles, alapfalai 1²/₁₀ mt. vastagok és 1¹/₁₀ méternél mélyebbek valának. A templom északi oldalához volt ragasztva a sekrestye, mely körül felhalmozva tömérdek emberi csont hevert; az itt-ott feltűnt erős vakolat vörös és fekete színű falfestés nyomait mutatta. Mikor pusztult el e r. k. templom, bizonytalan; annyi bizonyos, hogy a hitújítás korszakában innen is kiszorították a kath. lelkész, ki többé nem is foglalá el helyét, mert később protestáns pap helyezkedett be. Ugyanis e válságos időkben, különösen a 16. század végén s a 17. elején a reformált várurak s a belháborúk alatt itt annyi ide-

*) Lelesz, Prot. Met. I. N. 51.

**) Zichy-Cod. III. 68.

gen protestáns jobbágy telepedett le, hogy 1605-ben Iványiban vírágzó ref. anyaegyházat képeztek, melynek papja Szerényi István, Rákos pedig fiók községe volt. Protestánsok laktak akkor a szomszéd Klacsanó, Oroszveg, Dávidháza, Rákos és Kajdanó helységeken is, melyekből azonban, a két utóbb nevezett kivételével, később elköltöztek, annyira, hogy most a községek majdnem kizárólag ruthén lakosokból állanak. Rákóczy György aug. 4-én 1648-ban kelt rendelettel helyeztette át a ref. parokhiát Rákosra és azon évi aug. 5-én eltiltá az iványii lakosokat attól, hogy az orosz püspöknek bortizedet adjanak. 1650-ben Iványiban Létay István volt az utolsó ref. pap, ki innen Rákosra tette át székhelyét, hol, valamint a szomszéd Kajdanón maiglan ref. pápok működnek. Mint állítják, az egykori r. k. templom köveiből e század elején épült volna fel a g. k. kötemplom, mely egy dombon magasan áll.

A helység folyvást a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1648-ban Rákóczy György felmenté az iványiakat a g. k. püspök részére szedetni szokott bortized kiszolgáltatásától. 1649. Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt („Nagy-Iványiban“) 35 jobbágy, 31 fiu, 4 ló, 58 ökör, 13 tinó, 41 tehén, 205 sertés és 5 méhkas. Ez urbér szerint adtak akkor a magyar (azaz reform.) jobbágyok buzájukból kilenczedet, az oroszok pedig tizedet, s azonfelül, hogy Nagy és Kis-Iványi a várhoz bordézsmaát adott, tartozott együttesen az uraság részére 2 hordó bort évenként kiméretni. A magyar jobbágyok így neveztettek: Dobos, Bogár, Kelemen, Raád, Andocs, Szerencsfalvi, Vizniczei, Gerzsani, Vadász, Kisari, Kovács, Fagyas, Vereczkei, Bán, Csorba, Halász, Tóth, Szabó, Hosznai, Gaál sat. Kenéz volt Molunka Péter. Erről az 1649. urbér ezt jegyzé fel: „Mivel a specifikált kenéz igen elszegényedett és gyakran bujdosóban is vagyon, az falubelieknek birót kell választani magok között az szerint, az mikor valamelyik bíróságot visel közölök s azon esztendőben ha minden adó, zab, pénz, tyuk, kender hiával nem lézen és adminisztráltak az mennyi helyes lézen, azon biró, az minthogy több helyeken is ezen jószágban, adót nem ad.“ Ebből is kitűnik, hogy a kenéz rendszerint előjárója volt a helységnek.

Egykor Nagy-Iványi, Ruszkócz és Lohó közt feküdt Kis-iványi helység, mely azóta teljesen összeforrt Nagyiványival. Az 1568. sept. 5. kelt okmány szerint, Szentjánosi Lajos, beregi főispán és munkácsi igazgató adott Dobrova Andrásnak és ennek fia Ferencznek, valamint peroskói Besi Lukács és Simon nevű kenézeknek kiváltságot arra, hogy a Krivó pataknál új falut alakítsanak,

mely Dobrókának neveztessék, a megszállóknak 14 évi adómentességet igérvén s hozzáadván, hogy azontul a törvény szerint Szentgyörgy és Mihály-napjain 50—50 denárt, minden tíz sertés után egyet s azon alul a szokott váltságpénzt tartozandnak fizetni. Határul kitűzetett: délről a Zavida folyó Iványi felől, nyugatról Busz-kócz és északról a lobói határ.

1649. találtatott Kisiványiban 17 jobbágy, 10 fiu, 7 ló, 26 ökör, 10 tinó, 22 tehén, 104 sertés és 34 méhkas. Batyko volt Pap János, kenéz Dobrava György, ennek testvére és Dombosi voltak hetes drabantok, a jobbágyok pedig: Poroskai, Rai, Klacsanói, Fazekas, Kovács, Repede, János deák sat.

1672. volt Kisiványiban a batyko Pap Lukács, a falu bábája Dubrovai Mihályné, kenéz Bese János; 1699-ben pedig Bezó Pap Miklós. Ez évi összeírásban megjegyeztetett: hogy a falu határa a Nagyiványiétól elszakított, később azonban egybeolvasztott s így ma is Iványi néven egy helységet képez. Különös, hogy sem az 1672., sem az 1649-ki urbérekben Nagyiványira nézve papról említés nem tétetik, s így feltehető, hogy akkor csak Kisiványiban működött orosz pap. 1682. találtatott Kisiványiban 19 jobbágyszemély 14 telken, Nagyiványiban pedig 26 gazda 30¹/₂ telken. Ekkor tett az itteni majorsági föld 100 holdat, 1645-ben 111.

Az 1682. évi urbérben említettik, hogy a nagyiványi akózábból, kenderből s tyukokból, az itteni ref. predikátornak harmadrész járt, de ez 1671 óta a vár részére elvételre és szedetik; 1670-ig a ref. lakosok papjoknak bortizedet is adtak. Az akkori magyar lakók, kik kétségtelenül az alföldön dult török fegyverei elől menekültek ide, s ideiglenes jobbágyokul letelepedtek: ekkorig alig egy két család maradt fen, a többi időközben részint elköltözött, részint eloroszodott vagy nevet cserélt.

Hajdan Iványi alatt folyt a Latorcza, melynek régi medrő maiglan jól kivehető. A nép hagyomány szerint: egy földrengés a régi virágzóbb helységet elsüllyeszté s a folyót dél felé sodorta, hol ma is folyik. Az akkor elsüllyedt templom harangjait koronként most is véli még a nép hallani.

Az 1798-ki felvétel szerint, a paplak szalmával fedett rozszant faépület volt, valamint a régi templomka is; most mindkettő derék kőépítmény.

A jöhrü fürdő udvarának északi szélén most új diszes épület emelteik, melynek alapja 1881. június hó 15-kén tétetett la-

délkeleti sarkán. Bérllője Ehrmann Antal, ki mult évben az iványi határban egy kisebbszerű gőzmalmot is létesített.

Ivaskofalva.

(Vaskovicza.)

Uradalmi orosz falu a felvidéki járásban 41 házzal, 253 lakossal és 1273 holdnyi hegyes határral, mely a magas Gyil nevű hegy alatt elterül. 1649-ben találtatott itt 10 jobbágy, 12 fuu, 7 ló, 10 ökör sat. Kenéz volt az Ivasko család, melynek azt Mágócsi Ferencz 1612. január 1. kelt okmányban adományozta; a helység, mely Ivasko Pap-falvának is mondatott, a kenéztől vette tehát nevét. Akkor voltak itt Ivasko Sándor és András lovasszabadosok, Zubko hetes drabbant, szolyvai teknőcsináló. 1672-ben vala a kenéz Zgoga, a batyko pedig Lippai János. Az 1649-ki urbáriumban mondatik a batykóról, hogy Ivasko-Pap János a Nyirbe szökött, valószínűen kenyérhiányában dolgozni, aminthogy akkor a község legnagyobb része részint elköltözött, részint kiveszett, úgy, hogy a Rákóczy konyhájára csupán 2 tyuk, egyfél lud, 4 tojás és félfont vaj került innen s megjegyzi, hogy a malom, serfőző és pálinkás üst szintén elpusztult.

A g. k. hitközségnek, mely Nagybábránka fiókja, van fátemploma. A lakosság most meglehetősen jólétnek örvend, lévén annak kezén 167 szárvasmarha, 180 juh, 53 kecske, 109 sertés és 2 méhkas.

Izvor.

Ezen a vereckzei járásban s a ploszkói völgyön fekvő helység áll 35 házból, 226 orosz lakosból és 269 holdnyi hegyes ha-

tárból s tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1582-ben adott Mágócsi Gáspár Uchal Illés és István és Lizanecz Jánosnak kenézséget a végből, hogy itt falut alakítsanak. 1649-ben volt a kenéz Kohut Kosztyu s a batyko Uchal Vaszil; ekkor taláztatott már itt 17 jobbágy 15 fiuval. A kenéz, mint egy jegyzetből kitűnik, elhagyván atyai Uchal nevét, anyja után nevezte magát Kohutnak testvéreivel együtt. 1672-ben Báthori Zsófia alatt taláztatott 26 jobbágy, $5\frac{1}{4}$ telken 22 fiuval. Az Izvor nevű patak pizstrángos volt; tehát itt is a helység vizétől, melynél épült, vette nevét; egy pizstrangtartó tó is tartatott fen a vár részére. A főkenéz akkor Kalinics Iván volt, a pap pedig Ukaly Vaszil.

A 234 orosz (g. kath.) lélekből álló hitközség, melynek 1852. épült saját kőtemploma van, Ploszko fiókja.

Izvorhuta.

Munkácsi uradalmi telepítvény a fentebbi helység szomszédságában 52 házzal és 281 lakossal. 1827-ben ugyanis a gróf Schönborn-család, mint az itteni 26023 holdból álló erdős és hegyes határ tulajdonosa, munkás-telepet létesíteni akarván, 1830-ig mintegy 38 család szállott ide, kik részint favágással, részint az 1834. itt alakított üveggyárban foglalkoztak, mind addig, míg az üveggyár beállítatott, amikor sokan a felsőhraboniczai üveggyárba mentek dolgozni.

1848-ban tíz évre újszerződés kötött az uradalom s a telepítvényesek közt, mely szerint két-két holdnyi külsőséggel látott el a 44 házhely, miért évi bérül minden gazda 6 frt 20 krt tartozott fizetni vagy bizonyos mennyiségű hamut beadni.

Kajdanó.

Magyar-oroszl falu a munkácsi járásban Rákosl szomszédslágában 152 házsl, 772 magyar-oroszl ajku vegyes, (1870-ben 1203) lakossal és 891 holdnyi sik, termékeny határral a Latoreza jobb partján. Tatár nevét honnan vevé bizonytalan. Már a XIV-dik században mint a munkácsi várhoz tartozott királyi birtok említetik. —

1456. királyi adományul kapták és beiktattattak Kajdanó birtokába Hassagi Farkas és testvérei Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai Karácsony fia László. Az 1484-ki Hollós János-féle adománylevélben Kajdunnak mondatik. Az 1649-ki urbéri összeírás alkalmával találtatott itt: 44 jobbágy, 35 fu, 9 ló, 83 ökör, 24 tinó, 60 tehén, 635 sertés és 73 méhkas, a lakosok pedig majd mindnyájan magyarok voltak, ily nevekkal: Király Márton, ki főbíró volt, Remete Pál, futosó bíró, Domokos, Cseh, Hetei, Laczok hetes drabantok, Laczko székely drabant, Kasza János ki a rákosi kastélybeli kertben kertészül alkalmaztatott; Kata halász, Nagy, Ferencz, Joé, Benkő, Kálmán, Soltész, Bara, Hegedüs, Ország, Panasz, Szántó, Szücs, Sándor, Ondi, Kebel sat. Akkor a jobbágyok még jobbára reformátusok voltak, kik 1650 óta a szomszéd rákosi predikátor alá tartoztak; 1815-ben azonban a falu földesura gr. Schönborn Fülöp templom és iskolai laknak való telket ajándékozván, azon évben fatemplomot, tornyot és tanítói lakot épített a hitközség. 1816-ban volt a tanító „Mágócsi Gáspár.“ Végre 1822-ben anyaegyházzá lett, legelső lelkésze lévén Kiss János; 1848-ban új kőtemplom építéséhez fogott. 1870-ben 231-re ment a reformáltak száma, míg a gör. katolikusok 693-an valának, most pedig 780 vannak. Ezeknek 1672-ben saját papjok volt bizonyos Panasz János, most azonban a rákosi lelkészhez tartoznak, de itt kőtemplomuk van.

1614-ben Dobó Zsófia Bárdi Ferencz özvegye Kajdanó, Cserlenó, Rákosl, Ruszkóoz és Iványi helységeknek azon hűséges szolgáztatik jutalmazásául, melyeket néhai bátyja Dobó Ferencznek tettek, a Kojdanó-vidéki erdőt adományozta; a Tasnádon július 13-

kiállított okmányt Barcsai Péter és Tasnádi Ádám előttemezvén.*) Az adomány azonban nem érvényesített.

A helység délnyugoti határán Kajdanó és Cserlenc közt az uradalmi Vidék nevű erdő szélén, irtott s termékeny területen fekszik a gróf Schönborn-család birtokához tartozó, $478\frac{1}{8}$ holdnyi szántó és $241\frac{3}{8}$ holdnyi kaszálóból álló Dombok nevű major**), mely tágas épületekkel van ellátva. Nevét vette azon őskori halmoktól, melyek a major körül emelkednek s melyekben durva cserepek, hamu és szén találhatók.

E major 1832. évben a Bagnya nevű mocsáros területnek vízmentesítése által akkép keletkezett, hogy a Járok és Ivanó nevű patakok elvezetése által az ártér művelhetővé tétellett. 1860-ban a terület 142 holdnyi még használhatatlan volt, az akkori újabb szabályozás által azonban a gyakori árviztől az is megmentetett s így most összesen van itt a $22\frac{7}{8}$ holdnyi udvarral s legelővel együtt $884\frac{4}{8}$ hold. Dülőinek nevei ezek: Tövissek, Bognya, Lukovics, Erge, Örinke s Pusztafalu sat. Ez utóbbi a major északnyugoti szélére esik s mint állítják, egykor ismeretlen falu volt.

Kálnik.

Ruthén falu a munkácsi járásban, hegyes-völgyes vidéken, 151 házzal, 896 (1870-ben 973) lakossal és 2889 holdnyi határral. A XV. században a Tárkányi család birta, 1501-ben pedig vassilioi Vassa István zálogjogon.

1478. beiktattatott méztegenyői Szerecseny György és Laki Tamás Kálnik, Benedike, Bisztra, Gajdos és Gyulaj birtokába. 1494-ben említették Nagytárkányi László. 1503. Kenderesi Péter lett zálogbirtokos; 1506. Nagytárkányi Márton és Miklós kötnek egyezséget Kálnik s a többi szomszédos közbirtokossági falu iránt; 1505.

*) Megyei levéltár.

**) Oroszul „Horbki“-nak neveztetik.

Kerecsényi Antal és 1507-ben K. István említettnek birtokosokul. 1511. Nagytárkányi László és Ferencz elzálogosítják itteni és benedikei részeit 40 frtért Sztrithi Lászlónak; 1512-ben pedig Nagytárkányi Miklós és Péter részöket 25 frtért N. Péternek.

1512. voltak itt kenézek Lázár és Máté, kiknek Rakomazi Gergely és Szentmihályi András munkácsi várnagyok engedélyt adtak arra, hogy Lázárfalva nevű helységet alakítsanak.*)

1547. Nagytárkányi István elzálogosítja itt és Bisz'tra, Zsukó, Csapócza, Benedike, Balázsvágás, Gajdos, Nagy és Kis-Lucska, és Lácza, Leányvár és Sárkány zempléni helységekben levő részeit Kaszonyi Péternek 40 frtért; 1549-ben pedig Nagytárkányi Miklós az ő részeit maroki Proxyth Jánosnak 82 frtért.

1560. birtak itt Tárkányi Farkas, Bácskai Miklós és Vékei Ferencz; 1567-ben Tárkányi Ferencz.

1576. Komlósi Albertné Székely Erzsébet és Székely György iktattattak be, Nagytárkányi János pedig a nyolcz helységekbeni részeit Bornemissza Lukácsnak elzálogosítja 200 frtért.

1588. birtak Orlai Mihály, Pető István, Sennyei Mihály, Tárkányi János böki Paczoth Ferencz és Komlósi Albert. 1592. Nyári Pál birt itt, később Török Zsuzsánna.

1593. Tiltakozott Halábori Péter, Komlósi Albert és neje és Pinkóczi György és Zsuzsánna ellen vagyonelidegenítés miatt, ugyanazon évben Komlósi Albert neje elhunytával kapta adományképen itteni 11 telekből álló részét.

1600. birt itt Telegdi Ferencz és Borsi János is.

1601. Ruszkai Dobó Ferencz visszauzéssel élt a királyi ügyész ellenében a Pethő Ferencz és István, Vass Ilona és Borbála-téle ügyben a kázniki, benedikei és gajdosi birtokot illetőleg.

1648. birtak itt: Tárkányi István, Lövei Gergely, Szirmai János, Bárczi Tamás, Bácskai István, Keller István, Borsi János és Sennyei Ferencz; 1663-ban még Zoltai Zsigmond is. Jelenleg birnak itt a következő közbirtokosok: gróf Buttler Sándor, b. Barkóczy Sándor, gróf Schönborn Ervin Beősz Károly után Gotteszmann Adolf, Freyseysen Gyula örökösei, Dobé, Andrászi és b. Horváth Gedeon.

1788. a gk. fatemplom megégvén, helyébe már akkor uj kőből építettett, mely azon időben a harmadik kötemplom volt a megyében, azóta uj építettett s a paplak is kényelmes ház.

Kanora.

Oroszhelység a verchovinán Volóczon-tul, mely a basonnevű víztől kapta nevét, áll 70 házból, 431 lakosból és 2101 holdnyi hegyes, kopár határból. A vereczkei járásban fekvő e helység a munkácsi uradalomhoz tartozván, Mágócsi Ferencz 1611. július 8. Pirochovics Lőrincznek és Pletyák Jánosnak adott kenézséget a végből, hogy itt a Kanura nevű telepítvényt megnépesítsék, az oklevelet később, 1618-ban gróf Eszterházi Miklós is megerősíté. 1649-ben találatott itt összesen: 25 jobbágy, 41 fiu, 8 ló, 14 ökör, 24 tehén, 20 juh és 18 sertés, a nyestet szolgáltató batyko volt Czuprovics Koszty. 1657-ben Lorántffy Zsuzsánna is ellátta a Pirochovics-családot kenézi oklevéllel. 1699-ig tetemesen csökkent a lakosok száma, s akkor a Kosztovics Demeter-féle elpusztult telek jelöltetett paplakul, levén a batyko Csuprovics Pap Vaszil. Most Volócz főkegyháza.

Hogy e völgyön át már az őskorban vezetett közlekedési vonal, mutatja azon körülmény, hogy 1833. május 3-kán Kobrin másképp Loch Tódor a pud omelisztom nevű dülőben levő földjén bronzkori tárgyak s arany gyöngyök eserépedényekbe rejtve találtak.

Mező-Kaszony.

Régen, első királyaink idejében, midőn észak-nyugotról a Tatra és keletről a máramarosi hegylánczat-képezte harmincz mért-földnyi hosszú rengeteg vadonban csupán egyes pásztorok, néhány

határőr, a királyi vadászok s világot kerülő magános remeték és zarándokok tartózkodtak s a községi élet e tájon még jó formán ösmeretlen volt, a Tiszamentében elterült erdőkben egyes kápolnák, imaházak keletkeztek, mint Tiszaújlakon, az Ilonának szentelt kápolna (fanum sanctae Helenae) és tovább azon csörgedező bő forrással ellátott magaslat lejtőjén, mely körül ma Kaszony áll, egy szent Katalinnak szentelt imola, mely később, midőn körötte helység keletkezett, nevét a kápolna védszentéről, „Kata asszony“-ról nyerte.

A hagyomány szerint, az eredeti apró imaház a mellette később megnagyobbított új templomhoz sekrestyéül ragasztatott s védnökeül Szent László választatott volna. Innen sokan állítják, hogy az 1086-diki ütközet, melyben László király a Salamon védelmére berontott Kuteszk kun hordáit megverte s kik Munkácsn Mármarosnak futottak ki az országból, épen Kaszony közelében vívott volna. Az évkönyv szerint, a győzelem helyén hálául templom keletkezett. Annyi bizonyos, hogy a XIII. században már népes hely volt; az 1333-diki pápai tizedek lajstromában „Kazun“ parochialis helyül említetik, melynek akkori lelkésze Benedek 6 garast fizetett pápai adóul.

A XIV. századbeli okmányokban gyakran említetnek kaszonyi jövevények, vendégek (hospites), s így feltehetni, hogy ezek a tatárulás után külföldről megtelepítettén, itt tetemes birtokot s kiváltságos jogokat nyertek s századok mulva is jóllétnek örvendtek. Így 1364-ben az itteni hospes-ek Bézs Péter zápszonyi bitokos szernyei malmát elpusztítván ez erőszakoskodás miatt a nádori szék elé idéztettek. (L. Zápszony). Egy 1369-ki idézésben pedig Benedek, János és Tamás ide való jövevények, vendégek a leleszi konvent által megidéztetnek a királyné elé a Bégányi Jakab közt fennforgott ügyben.

1374-ben felhozzatik okmányilag, hogy a kaszonyi bíró és tanácsa eljárása folytán Kenézi Szaniszló azért, mert Kisvárdai Domokos egyik kalongyai jobbágyát megölte, Miklós jobbágynak egy 40 köbőnyi tartalma hordóbort és 3 ökröt átadni köteleztetett*).

1398. Zsigmond király Tokajt és Tarczalt az ottani hajóvámokkal együtt Debrői István mester, királyi kincstárnoknak cserébe adván Kaszony helységért, következők: hogy azelőtt azt a Debrői család birta; ez évben egyszersmind a király parancsára Kaszony

*) Zichy-Codex III. 561

határa megigazított. Később azonban D. J. egri várkapitány, a Zsigmond király ellen forralt összeesküvésnek részesévé válván, sőt a király Siklósi elzáratásába is Czudar Péterrel tetteleg befolyván, Debrői főszerepet vitt azon pártosok közt, kik Durazzi Károly királynak fiát, nápolyi Lászlót kiálták ki fejedelmöknek, kinek zászlóit Kántor Jánosi Péter és Balint, Tarpai Márton, Laozkffi István s más beregi birtokosok körülhordozván, a templomokban bálványképen kívánták tiszteltetni, miért később fejeiket s javaikat vesztették. Debrőinek emlékét ma is hirdeti a kaszonyi szőlőhegyeken a Nagy-Deber és Kis-Deber völgye.

1403. a Debrői István birta Nagyidát, Tarczalt, Tokajt s Tályát Izsépi Péter- és tibajdi Kornis Antalnak s a Perényieknek adományozták.

1436. Kusali Jakcsi György tárnokmester és beregi főispán, Dienes váradi püspök és Mihály a székelyek grófja birták Kaszonyt és Hadadot, melyek később Vesselényire szálltak.

1447. a Jakcsi család, névszerint László, Mihály, Péter és György birták e helyet és környékét, 1451-ben pedig Báthori Szaniszló fia István. 1459-ben J. László fia János elzalogosította itteni részeit Györgynek. — 1460. Jakcsi László után örökölték bérteki Drágffi Miklósné és Kállai Jánosné; 1461-ben pedig Szilágyi Erzsébet kapta zálogul Jakcsi János részét.

1470-ben a Keszi (Kezi) család birt itt; ez kitűnik azon vizsgálatból, melyet Homoki Balázs kir. ember legfelsőbb parancsra teljesített Kezi Balázs deák, munkácsi várnagy, néhai Kezi Ferencz fia Ákos, Kalatszegi Zupán Péter, Jakcsi György özvegye Affra és néhai Kusali J. György fia László kérelmére, néhai J. György fia János ellen, ki Kezi János egyik itteni jobbágyát megverte s foglalatásokat tett, úgy szintén pereltek Nagyhegányi Miklóssal a miatt, hogy ez a panaszlók kaszonyi és dédai erdejökben levő tenyész-sértéseket megölte s más hatalmaskodásokat tett. 1474-ben perelt Kezi és Kisujlaki Balázs Kusali Jánossal foglalás miatt.

1478. megintetik Jakcsi János és László Matucsina Miklóst és Zsigmondot, úgy Kezi Balázs özvegyét és ennek leányát Nasztát Matucsina Miklós nejét a Jakcsi János-féle elzalogosított részek visszabocsátása iránt.

Ugyanekkor vizsgálatot tettek Homoki Balázs királyi ember és Elek leleszi pap Matucsina M. Jakcsi J. és László s Affra ellen itteni jobbágyain elkövetett erőszakoskodás s a Vethe-szeg, másképp Szelez Mocsár nevű rét elfoglalása miatt.

1495—8-ban Bilkei Péter neje Matucsina Dorottya beiktattott egy részbe M. Miklós ellenmondása mellett.

1496. Kaszonyi Mathuznai Miklós beiktattatott zálogcimen a Jakcsi László-féle részekbe, ennek, valamint neje Krisztina és fia György ellenmondása mellett, királyi emberül működven Zabszoly Pelbárt.

Ez okmányban Kaszony első ízben mondatik mezővárosnak (Oppidum).

1501. Matucsina Mihály és Jakcsi János özvegye Klára vizsgálatot indítottak Óbégányi Bertalan királyi ember közbejöttével Jakcsi László ellen, ki a Miez vizen levő malmához vezető töltéseket fölemeltetvén, ez által a határ elárasztását és három telek elrontását okozá.

Ugyanakkor a szomszéd birtokos Tarczai János felperes és Matucsina Miklós, Jakcsi László, Klára és János fiai Miklós és András alperesek közbejöttével megújítottak a Kaszony és Zápszony közötti határjelek.

1506. Hetei Demjén kir. ember előtt perelt Jakcsi András Nagybégányi Simonnal a kaszonyi területen levő Ligeterdő, máskép Salabicska nevű makkosból elhajtott sertések miatt.

1507. beiktattatott Jakcsi András és György, a J. János után maradt birtokba örökösödési jogon, valamint 1511. és 1512-ben is.

1512. Nagymihályi Ödönfi András leánya Zsófia, Pán Kristóf neje beiktattatott zálogjogon a Jakcsi János-féle részekbe. A Pán család a Koriathovics-féle csoporttal bejött az országba a 14. században s a megye különböző helyein lett birtokos.

1519. Zápszonyi Szeráf kir. ember és Kerecsényi Péter lelelő k. pap vizsgálatot tettek Jakcsi János és György ellen itt elkövetett károk és erőszakoskodás miatt; valamint Matuznai Ferencz kérelmére az iránt, hogy Magos, más néven Szados hegyen levő szőlőjét elpusztíták s borházát hamuvá égették.

1520. Kusan, máskép Kaszonyi Jakcsi András özvegye Czili megidézette Matuznai Ferenczet és Kenderes János és Andrást s miatt, hogy kaszonyi kúrlóját erőszakosan megrohanták s egyik szolgáját megölték.

1523. Jakcsi András özvegye Czili, férjezett Butykai Lászlóné perelt Mathuznai Ferenczcel négy behajtott ökrének jogtalan lefoglalása miatt.

1524. Ruzskai Dobó Ferencz beiktattatott a száz forint zálogdíszegért lekötött néhai Jakcsi György birta kaszonyi és muzsalyi

részekbe Jakcsi János és László özvegye s gyermekei János és Magda ellenmondása mellett. Királyi emberül működött II. Lajosnak Budán 1524, Erzsébet napján a leleszi konventhez menesztett beiktatási parancsa folytán Hetei Simon és a leleszi konvent részéről Bagosi László; a kijelölt királyi emberek közt említett Kisdobronyi Péter és Benedek és Hetei Demjén fia dobronyi Hetei Simon.

Ugyanazon évben egyezséget kötöttek Mathuznai Ferencz és Miklós egy itteni kuria s a kovászoói várhoz tartozott itteni részjószág iránt.

1543. paposi Eördög János és István beiktattattak a Jakcsi István magvaszakadtával neki adományozott birtokba; ugyanakkor beiktattatott kovászoói Mathuznai Ferencz a néhai Jakcsi János némely birtokába J. János árváinak ellenmondása mellett.

1545. Büdi Mihály beiktattatott az örökösök nélkül maradt Jakcsi János-féle részekbe.

1552. említettnek birtokosokul: Matuznai Miklós és Pál és Pázmán Péter. 1563. Matuznai Pál özvegyének visszaadta Székely Antal itteni birtokát. 1562-ben II. Szapolyai János választott király Mathuznai Péter birtokát azért, mert a németekkel tartott s azok javát előmozdítani iparkodott, elkobóztatta s munkácsi várna-gya, Gáltewy Ferencznek adományozta.

1566-ban az erre Tokaj alól elvonult tatársereg a várost fel-dulta s a jobbágyságot 59 házhelyről rabul elhajtotta. Az 1567-ki adóösszeírásnál felsoroltatnak birtokosokul Mathuznai János és György, Büdi Farkas és Mihály, Székely Antal, Horváth Kristóf, Szentiváni János özvegye, Bégányi György és Mathuznai Pál özvegye.

1567. megvette Bilkei Anna és Daróczi György Eördög Euf-rozinától ennek itteni részirtokát s két szőlőjét 200 forintért; s ugyanannyiért Daróczi Szeráf és neje Oroszi Kata két szőlőjét.

1570. birt itt még Soós Jánosné született Jakcsi Anna és Jakcsi Erzsébet is. — 1572-ben beiktattak királyi uj adomány folytán Mathuznai, máskép „Kovászói Matuosinai“ János, István és Ferenc itteni s más részekbe, melyeket M. Pál halálával Székely Antal többek ellenmondása mellett hatalmasul elfoglalt, melynek visszaadását az 1569. 49. tcz. szerint az országgyűlés is elrendelte.

1576-ban beiktattatott szintén kir. uj adomány alapján Ma-thuznai Gedeon.

1600. birtak itt: Literáti József, Szabó Bálint, Ujhelyi Mik-lós, Kubinyi István, Büdi Erzsébet, Sajgai Bálint, Daróczi Ferenc, Csernell Pál, Lónyai István, Albert és Eufrozina, Horváth Kristóf,

Mathuznai Zsigmond és Gedeon, Dessewffy Ferencz, Szürtei Miklós özvegye, Réthei Péter, Tatai István özvegye, Melith Pál és Székely Miklós.

Ugyanakkor priberi Melith Péter s néhai Perényi Melith Zsuzsánna örökösei, Kapi Sándorné utódai Eszenyi Csapi Zsófia új adomány mellett beiktattattak a Büdi-féle részekbe.

1613. Paksi Pakos Miklós királyi adományul nyerte a Tatai Ferencz és János nótázása folytán ezek elfoglalt két szőlőjét; premislei Horváth Kata pedig Bornemisza Józsnak két telket és öt szőlőt bevall.

1623. beiktattattott királyi adomány alapján Inanczi Horváth István a kaszonyi összes birtokrészekbe, itteni nemesi házakba és udvarokba, úgy a szernyei és ujfalvi részekbe, melyeket előbb Mathuznai Istvánné és Pálné birtak, de István magvaszakadtával a nevezett felkérőre átruháztattak. A Bégányi György szolgabíró s királyi ember és Szentkereszti Bazil leleszi áldozár által teljesített ünnepélyes bevezetésnél ellenmondottak: Soklyói Balázs fia István és neje Mathuznai Katalin, Csomáközi Zsigmond és Zsuzsánna s Borbála kiskorú gyermekei, Perényi Gábor ungi főispán neje Salgai Katalin (Salgai Bálint és Mathuznai Zsuzsánna leánya, kinek anyja Mathuznai Györgyné Surányi Kata volt); nemkülönbén Nábrádi János árvái Pál és János, kik a Mathuznai-féle kaszonyi és más részekbe való békés és tényleges használati jogra támaszkodtak, valamint az összes Bégányi és Jakcsi családbeliek.

1633. Bégányi Mihály és Rapolthi Magdának átirat Salgai Kata Perényi Gábor neje itt részjószágot és Balazséron egy udvarházat.

1637. magtalanul elhunyván premislei Horváth, más néven Polyák Kristóf és neje Katalin (ki előbb Mathuznai Ferencz, majd Bornemisza Józsa s végre Bogdán János nejévé lön), annak vagyonát felkérés folytán adományul nyerte Szelecsényi István, ki abba Ragyóczi Zsigmond által be is iktattattott.

1639. Perényi Kata eladott Lengyen (igy) Lászlónak 500 frt-ért három telket. 1640. jul. 16. osztályegyezséget kötnek Csomáközi Péter maradékai, u. m.: Cs. Zsigmond, Cs. Zsuzsánna Kállay Györgyné és Cs. Borbála Sulyok Ferenczné, s másrésről Szoklyai Szabó István maradékai: Szabó György, Sz. Zsuzsánna Horváth Dánielné, Sz. Zsófia Ráthonyi Ferenczné; az osztálytárgyául szolgált nagynénjök Perényi Gáborné született Salgai Kata itteni és kovászói birtoka. 1641-ben Szabó Zsuzsánna és Horváth Dániel el-

adták Kállai Györgynek s neje Csomaközi Zsuzsánnának az itten kastély felét 1200 forintért. E kastély erőditett helyen feküdt, melynek a Dolinai-féle lak körüli téren maiglan némi nyomai, földhányások és árkok vonalai látszanak.

1642. Urai Anna Péczeli Péter özvegye, akkor Eszenyi Gergely neje Péczeli Sándornak végrendeletében egy szőlőt hagyományozott.

1651. beiktattatott Salyi István és neje, ugy királyi uj adomány folytán Váradkai Ferencz s neje Barkács Krisztina. Ugyan akkor beiktattatott donátio folytán Lónyai Zsigmond a reá s mindkét nemű utódaira szállt részjóságba, melyhez Szernye, Ujfalu, Bene és Kovászó is tartoztak. Királyi emberül működött Gulácsi István s a leleszi konvent részéről Fehérvári Miklós áldozár. 1653-ban tiltakoztak Kállai Gy. és Nábrágyi János a Horváth-féle részek elidegenítése miatt; ugyanakkor birtak még itt Soklyói László György és Isaák Simon. 1652. Lónyai beiktattatott a Guthi Miklós részeibe is végrendeleti jogon.

1653. Váradkai Ferenczné tiltakozott a leleszi konvent előtt atyja Barkács István ellen a miatt, hogy itteni telkét Szemere Borbálának eladja.

1659. Verebélyi Ferencz és neje Vitkai Erzsébet cserét kötnek a vitkai, ujfehértói birtok s kaszonyi szőlőkre nézve.

1660. Herczeg János sátoralja-ujhelyi ref. lelkész és Miskolczi Istvánné Mónai Kata egyezsége lépnek egy itteni szőlőre nézve.

1673. említettnek még birtokosokul Bótrágyi János idősb és ifjabb.

1682. Csomaközi Kata kisasszony tiltakozott a rokonai által Lasztóczi Györgynek eladott vagyon iránt. — Megjegyzésre méltó, hogy ez okmányban első ízben neveztetik e város „Mező“-Kaszonynak.

1690. Vass György adományul kapott az elkobzott Lónyai-Kemény Jánosné-féle birtokból egyes részeket itt, Hetén, Atya és Szernye helységeiben; 1693-ban pedig felkérte Vass Gábor a fentebb nevezett honleánytól elkobzott naményi, asztélyi, barabási, atyai és dédai részeket,*) melyekből 1695. Absolon Dániel is, a munkácsi vár feladásánál tett érdemeiért nyert részeket s azokba beiktattatott; ezt 1717. megvette Absolon özvegyétől, Csauner Karitasztól, Eötvös Sándor, ki az itteni 125 öl hosszú és 70° széles

*) Beregi levéltár 282. ca. 42—44. sz.

nemesi udvaron 1724-ben egy 3 szoba és kamrából álló kőépületet emeltetett, mely 1752-ben 1512 frtra becsültetett. Mellette terült el egy halastó is. E birtokra 1656-ban Eötvös Sándor és családja adományt nyervén, ennek folytán 1757 beiktattatott, még pedig az egykor Mathuznai család birta részekbe, magát ez ágból származtatván*), mely alkalommal Dolinai, máskép Dráskóczi Miklós, Gábor fia ellenmondott. E birtokrészhez tartozott 5½, pusztatalek, 60 köblös föld, kaszálók, szőlők, kocsma és erdőrészt.

1822. tiltakozott Dolinai Miklós egy egyezség ellen, mely 1639-ben Lónyai Zsigmond, Csomaközi Zsigmond és Nábrádi János közt keletkezett itteni birtok iránt.**)

Jelenlegi főbirtokosok: Eötvös Jenő, Lónyai Albert, Dolinai Miklós és Rácz Samu örökösei, Horthi László, Bloksay Ferencz, Uray Miklós, Galgóczy Pál, Szántó Samu, Uszky Menyhért, Péchy Amália Kállayné, Dercsényi Istvánné, Toperczer Imre, Rózsa Dániel, ifj. Kun Mihály, Dolinay Károly sat.

A vallás ügyeit illetőleg megjegyzem, hogy Kaszony magyar lakói jókor fogadták el a reformált új hitet; 1595-ben már anya-egyházul említettven. Bocskai István fejedelem s e vármegye ura különösen kedvelte e városkát, mi abból is kitűnik, hogy annak egy másfél lábnyi (46 cm.) magas, fedeles, arannyal futtatott, diszes művű ezüst billikomot ajándékozott. Ennek oldalain három tojásdad kerítvényben domboruan kivert tájképek, az előtérben római stílusú mithosi alakokkal látszanak; levehető fedelén egy pánczélos, sisakos római viador áll, jobb kezét feltartva. A fedél belsejében domboruan kiverve van a fejedelem czimere illesztve: egy szárnyas kígyó (sárkány) farkát szájában tartva, melyen belül egy ülő oroszlán, lábában nyilvesszőt tart. A czimer körül e felirat olvasható: „Stephanus Bochkay de Kis Marja.” Valóban becses ereklyéje a ref. egyháznak.

1600-ban már iskolája is virágzott, lévén abban egyik buzgó tanító Gyarmati János. 1645. évben diákok is tanultak itt. Anyakönyve 1775. kezdődik. Az egykori r. k. templomot a protestánsok már 1552-ben foglalták el. Ekkor történt, hogy a katolikusok az e templomban tartott szent Katalinnak drága klárisokkal ékített szob-

*) „Ex Julianna filia Sigismundi, ex Juditha Beesky de Tasnád Szántó filii senioris Sigismundi ex Sofia Ibrányi de Vaja, filii Petrii Csomaközi de eadem ex Catharina filia Blasii Szabó de Soklyó, ex Sofia filia Georgii Matuznai alias Matuesinai de Kovászó ex Katharina Surányi descendens. (Leleszi lev.)

**) Leleszi levéltár.

rát a karzat alatta földbe rejték, hol azt az elrontástól megőrizhessék, mely körülmény az ez ügyben később tartott vizsgálati iratokban maradt emlékezetül feljegyezve. Egy másik a reformátusok részéről történt 1775-diki tiszti vizsgálatból következő adatok tűnnek ki: 1. találtatott a templomban Nábrádi János halotti zászlója, melyen arany betűkkel ez is volt rá varrva: „Meghalt Anno 1628.“ 2. találtatott sírköve tisztt. Liszkai Andrásnak és feleségének „Anno 1640. die 7. November.“ kelettel. 3. hogy a templomi fedeles papszéket 1642., a kart 1645., a menyezetet 1654. Kállay György és neje Csomaközi Zsuzsánna készíttették. Később a romladozott templom kívül belül megújított 1766-ban annyira, hogy előbbi csucsíves alakját egészen elveszté. — 1780-ban új kar és székek készíttettek bele; végre 1828. évben a templom megnagyobbított s tornyával együtt ujonnan bezsindelyeztetett és új kar, szó- és ülszékekkel láttatott el. Érdekes még itt az egyház 5—6 mázsás régi harangja, következő felirattal: „Mea vox vitae, voco vos, ad me venite. Omnia transibunt, — ibimus, ibitis, ibunt. Bornemisza Józsa, Capitaneus in Huszt. F. F. Me fecit M. Philippus Piscator Neosoliensis. Anno DCXIII.“ (1513.) — A kis harangnak, mely 160 frtos, felirata ez: „A mezőkaszonyi ref. ekklezsia öntette MDCCLXXXIII.“ (1783.)

A protestantismus fejlődésekor elnyomatott katolikus hívek két századig nélkülözték itt lelkészöket, végre 1750. visszaállított, 1751-ben kijelöltetett a paplaki telek s ugyanakkor tett Hoffner Ignác beregszászi alesperes a lelkész javadalmazása s a templom építése iránt jelentést a helytartótanácsához; a szentegyház szent István tiszteletére állíttatván. Ez időtől vezettetnek az anyakönyvek is. — 1770-ben a lelkész korlátozván az utczán levő kuthoz való járást, ez ügy hatósági közbejárásra nyújtott alkalmat s szabályoztatott.

A 20 orosz lakosból álló g. k. hitközség a gorondi lelkészszékhöz tartozik.

Vegyes ipar-társulata alakult 1875-ben 30 taggal. Célja: az iparosok ségélyezése.

A Miklós püspök napjára eső sertés vásárai régóta híresek.

1864. gyógyszertert alapított Szniscsák Mihály.

Kaszony a hasonnevű járásbiróság székhelye. Határa 5042 holdnyi s hajdan posványos volt; trachyt hegyén levő szőlőiben kellemes ízű bor terem. Lakóinak száma most 1464, 242 lakházzal,

míg 1870-ben a városnak 1529 lelke volt. kik akkor 340 házzal laktak. Kezdetleges szállodája újabb időben keletkezett.

Kelemenfalva.

(Klimovicza.)

Uradalmi orosz helység a felvidéki járásban 35 házzal és 214 lakossal s a Hátmegével együtt 3615 holdnyi hegyes, erdős határral; nevét vevé Kelemen Kosztya nevű kenéztől, kinek Magócsi Gáspár 1579. márczius 15. adott kenézi szabadalmat a végből, hogy a kijelölt területen falut alakítson; ez okmányt 1613. Eszterházi Miklós és neje Szerdahelyi Orsolya is megerősíték. 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt 5 jobbágy, kik közül négyen Kelemen családbbeliek voltak, az ötödik pedig Delegán hetes drabant. Kelemen István mint asztalos alkalmaztatott a várban; a hatodik jobbágnőt, Nelipinai János özvegyét a fejedelemsné kegyelemből az adó- és szerjárástól fölmenté. 1699-ben volt a kenéz Kelemen Ferencz.

Most Hátmeg fiókja.

Kendereske.

(Kenderesüv.)

A Szarka-hegy alatt Munkács közelében fekvő orosz uradalmi falu 23 házzal, 113 lakossal és 1077 holdnyi hegyes határral. Az 1523. évben kelt azon okmányban, melyben Mária királyné a kraj-

niai kiváltságait megerősíté- Kendereske is a szabadalmazott kilencz falu közt emlittetik, s hihető, hogy akkori lakosai szintén, mint Kerepeczkén s máshol e tájon, oláhok voltak.

1613. január 1-jén gróf Eszterházi Miklós és neje megerősíték Dénes nevű kendereskei kenézt ez állásában, úgy fiát Dankó Demetert is, oly megjegyzéssel, hogy mint eddig tevé, azontul is igyekezzék a helység lakosságát új megszállókkal gyarapítani. 1599-ban volt itt hét ház, 1649-ben már 8 jobbágy, u. m. Kis, Risko, Balog, Foscály, Fekete, Lengyel, Kalmár, Bucsko és Fodorin. Ezek közül Risko vinczelléri szolgálatot tett a halastónál levő uradalmi szőlőben, mely tónak nyomai maiglan jól kivehetők a Fülhagy észak nyugati sarkán elterülő lapályon. A határbeli Kendereske és Szarka hegy nevű szőlőktől a lakosok már akkor is adtak kilenczedet a várhoz. Ez urbér szerint 1649. az itteni batykonak az erdőszélen a „Czerkom“ (templom) mellett volt egy kis háza, melyhez föld nem volt s mint az irat megjegyzi: „bár a pap mit sem fizet, az őnga (Lorántfi Zsuzsánna) tűri őt.“

A jobbágyok száma 1672. is ugyanaz volt. 1682-ben már egygyel megszaporodott, lévén 10 jobbágy és 7 fu; 1728-ban 4 jobbágy és 8 fu. Ez utóbbi összeírást Szenczi Ferencz harminczados és Ócskai György ügyvéd eszközölte. 1733. volt 7 gazda, 1749-ben. 4, 1764. ismét 9 és 1792. tizenkét jövevény. A gör. k. község a podheringi lelkészséghez tartozik.

Tisza-Kerecseny.

A Tisza jobb partján fekvő magyar helység 192 házzal, 1052 lélekkel és 3292 holdnyi terjedelemmel. A hely adott nevet egy 13. századig virágzott nemes családnak, mely itt már a 13. században előkelő szerepet vitt. Nevezetesen 1343. évben Kerecsenyi Péter fia Barabás választott bírónak működött Márokon, mely okmányban „probus vir“ jeles, jámbor férfinak mondatik. (Zichy-Codex II. 86)

1344. Csabai Dezső fia Mihály mint felperes és Kerecsenyi Disznós Péter fia Barabás mint alperes közt a Kerecseny, Iszterjén, Hetjen és Mátyus helységek közti határ iránt villongás támadván, az egri káptalan küldötte előtt a per egyezségileg rendeztetett. Ez okmány szerint a határ kezdődött Kerecseny nyugati oldaláról a Tiszánál s ment Remetegorondja nevű tó mellett kelet felé tartva Petlend mezőre, innen Iusuk mezőre, majd egy Sima rekettye nevű helyre, innen egy erdőre, hol a mátyusi határ akkép kezdődött, hogy az erdő Kerecsenyhez, a rekettyés pedig Mátyushoz esett. Tovább folyt a határ egy Torna-homoka nevű dombnak s innen egy Eresztőn nevű erdőnek, a Mélytő nevű folyón keresztül menve, jött egy Kontur Pál-vize nevű halastó gátjához a vonal, hol Iszterjén nevű helység feküdt egy Sólumos nevű tónál, innen folyt a helység Solymos ere nevű pataka, melyen vala Kerecsenyi Barnabásnak egy malma, alsó végén e víz a Csarnolta (Csarnavoda, Csaroda) folyóba szakad, most a határ e folyó partján ment egy híd felé, hol ismét egy bokros mocsár terület el, mely itt kisebb Palaszkának neveztetett, ettől nem messze feküdt a nagyobb Palaszká, melyet megkerülve ment a határ a Reznepatak nevű folyóba, majd a Csarnolta folyóhoz, melyen áthaladva egy Apabarnava nevű erdőnek s a Csarnavoda folyónak tartott, ennek alsó részén Kolos vize nevű halastó feküdt, melynek közelében felállított három dombnál végződött a négy helység határa. (Zichy-Cod. II. 97.) — 1368. perelt K. Barabás Várdai Miklós és Domokossal. (U. o. III. 344.)

1370. perelt Kerecsényi Barabás Somosi Lászlóval papi birtok iránt. 1374-ben Kerecsényi B. fia János említették itteni és Adony s Galgony helységek birtokosául. (U. o. III. 540.) 1376-ban pedig Kerecsényi Szalóki Domokos fordul elő. (U. o. 641.)

1373. Kenézi Szaniszló bevádolta Kerecsenyi Domokos deákot Bagona János beregi alispán és négy szolgabírája előtt, hogy 24 sertését és 1 ökrét elhajtatta. (Zichy-Cod.) III. 508.)

1407. birtokoltak Szalóki István és László és ezek után Guthi Pál és Balázs; 1427-ben Guthi Gáspár fiai János, Imre, Mihály és Pál, valamint Kerecsenyi István, János, Pelbárt, Kristóf, György és András, ezek közül István és János beiktattattak azon évben itt és Eszterjén, Adony, Hetjen és Galgo-féle birtokrészekbe. (Leleszi lev.)

Ugyanazon évben beiktattatott még zálogkezimen Bajori Fülöp fia Zakár a Kerecsényi Barnabás fiát Györgyöt s ennek fiait illetett birtokba Fornoszi János királyi ember és Mátyás nevű leleszi kon-

ventheli „frater“ által a Kerecsényi, máskép „Kelecsényi“ család ellenmondása mellett.

1436. Bornemissza János vette zálogba Kerecsényi Magyar Zsigmond özvegyétől ennek birtokát, melybe azután 1462-ben be is iktattatott Kerecsényi Péter ellenmondása mellett.

1439. törvénykezik Kelecsényi István özvegye férjezett Apáti Kopolcsi Mátyásné Kerecsényi Pelbárttal hitbére és özvegyi jogának elvonása miatt.

1475. beiktattatott Csapi János.

1478. meginteti Atyai István Upör Lászlót, hogy a nála levő Kerecsényi Péter-féle részbirtokokat a pénz felvétele mellett bocsássa vissza, mint melyek családi jognál fogva őt illetik.

1489. Petneházi Mátyás iktattatott be zálogczimén a Guthi Ország László-féle részekbe, valamint 1492. szintén ráfizetés folytán.

1507. Kerecsényi Márton, Antal, Barna és Istvántól elkoboztatván itteni jószágaik, azok felkérés folytán Batthyányi Benedek és Tarczay Jánosnak adományoztattak; a beiktatásnál ellenmondottak Atyai István özvegye, Kerecsényi Antal, Barnabás és István.

Ugyanakkor Atyai Ferencz részét Lónyai János és László kapták zálogul, valamint vassilói Vassa István az Atyai István részét.

1508. Tarczay János megvette az Atyai Ferencz-féle részbirtokot.

1509. Kerecsényi Erzsébet, özvegy Surányi Pálné és Anna Melétkei Benedek özvegye zálogba vetik birtokaikat Kerecsényi Istvánnak, ki 1511. megvette a Tarczai és Atyai István-féle részeket, melyekbe 1512-ben ünnepélyesen be is iktattatott. Azon évben vizsgálatot indítottak Baeska Miklós egri prépost, anaresi Tegzes László és Kerecsényi István — Losonezi Zsigmond ellen a Kerecsény és Ladány melletti tiszai rév birtoklata iránt.

1515. beiktattatott királyi adomány folytán Kerecsényi István magtalan elhunytá után Losonezi Zsigmond fiaival Antal és Farkassal együtt többek ellenmondása mellett.

1519. megvett Surányi Agata Kóka Gergelytől itt két telket 25 arany forintért.

1520. Vámosatyai Magda, Zsófia és Dorottya adományul kapták az itteni, fiágról reájok szállt birtokrészeket a rév-joggal együtt.

1526. Lövei János birtokolt itt, ki a pórlázadás alkalmával

elveszett iratainak ujlagos kiadatásaért folyamodott. 1530. birtokoltak még Ország Imre és Vitéz János.

1553. beiktattattak Losonczy István és Antal leányai az ősi, most a leányágra is kiterjesztett birtokokba.

1566. A Kerecsenyi család egyik tagja László volt a szigeti és gyulai várak főnöke, hol őt a törökök megfojtották.

1570. említettnek itt Kerecsenyi Rádi János, Nyakas Márton és neje Jékei Borbála, Csapi Ferencz, Büdi Mihály, Büdi Farkas, Petri Jób és Lónyai János. 1575-ben Büdiek beiktattattak a Guthi Ország Kristófról a koronára szállt birtokrészekbe. 1580-ban Büdi Klára irat Pankotai Mihályra egy jobbágytelket 50 frt fejében.

1583. Bégányi Lukács királyi ember által beiktattattak itteni. zápszonyi és eszterjéni összes birtokokba Büdi Mihály és Büdi Farkas özvegye született Lónyai Anna mint gyermekei István, Mihály és Boldizsárnak természetes gyámja.

1600. priberi Melith Péter és rokonai beiktattattak királyi adomány czimén a Büdi-féle részekbe, Romocsaházi István pedig a Lövei Péter-féle elkobzott birtokba.

Említettnek még: Büdi Erzsébet, Dessewffy Ferencz, Kubinyi István, Petri Gergely, Rádi Péter, Petri György, Retei Péter, Melith Pál és Czobor Mihály.

1623. Végrendelet alapján beiktattatott özvegy Lónyai Lászlóné és leánya Zsuzsánna, 1629. pedig cserneki Dessewffy Ferencz a magtalanul elhalt Sebesi Pál-féle részekbe királyi adomány mellett.

1633. birt Dessewffy Ferencz és Barkács István özvegye Budai Erzsébet.

1636. Barkács Mihály Kerecseny, Adony, Hetyén, Vid, Bodoló, Csaroda, Déda, Barkaszo és Zápszony helységeiben levő birtokait nejére Szemere Dorottyára iratja 3000 frton, Szabó Mihályra pedig egy telkét 100 frton. — Ugyanazon évi junius 4-kén kelt egyezség szerint Barkács Krisztina kapta osztályrészül a kerecsenyi részt szőlővel és malommal együtt.

1648. birtak itt Guthi Boldizsár, Dessewffy Ferencz és László, Lónyai István, Nyakas György, Barkóczy István, Bay István, Forgács István, Szintay Miklós, Váradkai Ferencz, Barkóczy László és Rákóczy László. (Megyei rov. összeírás).

1651. Péchi Ferencz és örökösei, majd Sályi István; 1652. Lónyai Zsigmond Guthi Miklós után, 1653. pedig Váradkai Fe-

renczné nyertek itt birtokot; ez utóbbi tiltakozott atyja Barkács István pazarlása ellen is.

1656. Pataki Gál János neje elzalogit Lövei Sámuelnek és Nadányi Margitnak egy nemesi udvart és házat 300 frton.

1694. Barkács István tiltakozik — Büdi Erzsébettől született gyermekei Barkács Mihály és Gábor, Katalin Fuló Jánosné és Krisztina ellen a Büdi-féle vagyon önhatalmu elosztása iránt s különösen Barkács Mihály és Katalin ellen azért is, hogy kerecsenyi házát erőszakosan megrohanták s abban hatalmaskodtak. (Leleszi lev.).

1815. Koczka József és a Nemessányi Poléxinától született fiai József, László és Zsófia nevében is tiltakozik Nemessányi Anna, elébb Füzzesséri Zsigmond, utóbb Némethy István özvegye ellen azért, hogy Kala Jánosnak bizonyos ősi birtokokat eladott.

Főbirtokosai most gróf Degenfeld Imre, Liptay Károly gr. Lónyai Gábor, Suhajda Mihály, Bárczay József, Uszkay Gábor, Szécsy Károly stb.

A kerecsenyi reformált község már 1595. évben anyaegyházat képezett; azonban 1645. és később 1745. táján ismét Adonynak volt fiókja. 1650. Uszkai Zsigmondné szűletett Barkács Éva egy kendőt és 1664. évben Dobozi P. András egy czintányért ajándékoztak az egyháznak. Anyakönyve 1766. kezdődik. A róm. kath. vallásu Uszkai-család egy harangot öntetett a ref. egyháznak, melyet 1773. megtoldva átöntöttek. Erről ez áll az emlékkönyvben: „és mivel több súlyu volt a harang, mint az új anyag, azért a katolikus Uszkai-családbeliek halálakor is megadták vele a harang általi tisztességet.“ Nagyobb harangja 1801. öntetett részben szintén az Uszkaiak segedelmével. Templomát 1792-ben megnagyobbította a község. Az 1823-ban megégett paplak 1825-ben épített fel.

Tiszakerecseny újabb időben azon különös állapotba jutott, hogy régi ősi helyéről elmozdulni kényszerült. Ugyanis a Tisza árjai évenként mindinkább szorongatván s partjait mindinkább mosván*), nehogy az elnyelés veszélyének kitéve maradjon, elhatározá a derék magyar község, hogy tovább költözik s lakházait is elviszi. S ez valóban megtörtént: most a falu a töltésen belül biztonság helyen nyugszik.

*) Mily gyorsan mosta itt a Tisza a partot, kitűnik onnan, hogy 1841. évben a templomtól és paplaktól még 12 ölnyi távolságban folydogált, 1848-ban már csak kilenczre, néhány év múlva pedig egészen közel ért hozzá.

Ez alkalommal a lakosok a régi elhagyatott hajdani r. k. templom köveit bontogatván, többször apró csecse-becsékre akadtak, később a cziinteremben talált alapfalakból is szedegették ki a téglákat és köveket s szintén némi régi műtárgyakra és emberi csontokra akadtak. 1868. nyarán azonban a munkások egy beszakadt nagy sirbolt-féle dűledékre akadván, abban tömérdek emberi csontot s egy helyen következő értékes ékszereket találtak: egy karsonton két igen szép arany karpereczet, fehér és kékre zománcozva s veres kövekkel diszitve, ily alaku 17 darab arany gombot, 3 ujjgyűrűt, ismét egy ezüst kard-hüvely-töredéket, melyre K. G. betűk valának vésve, e mellett feküdt egy igen nagy tallér nagyságu, 12 aranypénz súlyu, füllel ellátott arany emlékérem, melynek egyik oldalán Bocskay fejedelem arczképe s e körirat: „Stephanus Bocskay, D. G. Hung. Trans. Princeps et siculorum Comes 1605.“ másik oldalán pedig egy kivont kardot tartó kéz s e felirat: „Dnlce pro patria mori“ (édes a hazáért meghalni) látható. Ezeken kívül volt ott egy kis arany elkoptatott állapotban, 1 belga és 1 lengyel arany a XVI. századból, 5 apró ezüst pénz, egy láb hosszú menteláncz rozsz aranyból, vastag, ezüsttel átszőtt zöldszinű selyem női ruha-foszlányok, melyeken arany csillagocskák ragyogtak s más apró vastöredékek. Ez ékszereket feldarabolva s részben átalakítva az egyház javára kisorsolták.

Kicsorna.

Oroszfalu a verchovinán, mely a nagyrosztokai g. k. lelkész-séghez tartozik 25 lakházzal, 127 lakossal és 1580 holdnyi hegyes határral. 1870-ben 236 lakosa volt. A munkácsi uradalomhoz tartozván, Mágócsi Ferencz 1611. Puppín Istvánnak és utódainak adott kenézséget a végből, hogy itt falut alakítsanak; 1649-ben már 15 jobbágy-család tett itt urbéri szolgálatot. 1672. volt a kenéz Púpinovics Vaszil; 1699-ben a kenézség kibéreltetett 8

frton és adott a község II. Rákóczy Ferencz konyhájára 17 tyukot, 4 libát, 34 tojást és $4\frac{1}{2}$ font vaját.

Kigyós.

Kies fekvésű magyar falu a Szernye tó déli szélén az ardói hegy közelében N. Bereg szomszédságában 49 lakházzal, 210 lélekkel és 2457 hold tértartalommal. A helység déli szélén az erdőnél egy kis lapályos mező terjed, mely király táborának neveztetik, valószínűen II. Andrásnak a megyében való táborozása emlékeül. A falu különben nevét vette a határban folyó Kigyós pataktól, mely így már egy 1364-ki határjárásnál említették. A XIV. században Kikos-nak is íratott, legalább így fordul elő az 1333-dik évi papai tizedek rovatában, melynek akkori plébánosa Péter 3 garast fizetett papai adóul. Régi kötemploma a XV. század elejéről való.

1349. évben Péter lelkész az ő beregszászi szőlőjét, minden tartozékaival együtt a beregszászi bírák előtt a tőle eredt János, István és Klára nevű gyermekeinek örökösen átadta*). A helység eleintén királyi birtokot képezett, később azonban a Beregszászon alapított egyes kolostoroknak adományoztatott, 1366-ban ugyanis Erzsébet királyné meghagyta a leleszi konventnek és Debrői Miklós mester és udvari őrének (aulae nostre militi,) hogy a beregszászi Szaniszló rendű apácák panasza folytán, mely szerint gymzsaji Konák István és fia János kigyósi birtokaikat háborgatták, vizsgálatot tegyenek s a kifejlődöthöz képest alapítsák meg a határt**) különben már 1364. évben bejáratván a szomszéd Ardó község határa, abban Kigyós úgy említették, mint a szerzetesek birtoka.

1456. beiktattattak királyi adomány alapján Hassagi Farkas, Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai László Kigyós azon részeibe, melyet a beregszásziak elfoglaltak. Az 1530-diki adóösszeírásnál birtokosokul a beregszászi barátok említettnek.

*) Zichy-Cod. II. 403. lap.

**) Datum Visegrad, feria 6. post. fest. Egidii, Leleszi lev. Prot. A. I. 24.

1545. Büdi Mihály királyi parancs mellett Longodár helység határát igazittatván, ez alkalommal a Körösberek nevű első megyénél a beregszászi- Domokos szerzetesek s a beregszászi lakosok ellenmondottak.

1552. gróf Révay Ferencz nádor Pozsonyban kelt parancsban meghagyta a leleszi konventnek, hogy a Szaniszló vértanu tiszteletére alapított beregszászi kolostorban lakó Domokos szerzetesek kérelmére, kigyósi birtokuk határát járják be; ez okmányban királyi emberekül kijelöltettek Mathuznai György és Oroszi Demeter; szomszédos és érdekelt birtokosokul pedig meghivattak: Beregszász részéről Ádám Márton bíró és Tóth Mihály hites, I. Ferdinánd beregszászi jobbágysai; Tyukodi Mihály deák; a beregi szent Pál rendű szerzet részéről: Barát Gergely, Károlyi Péter és Barta István; Büdi Mihály nagymuzsaji birtokos; Nagy Bereg részéről: Konez Márton bíró, Varga Lnkács, Ujlaki János, Konez Tamás királyi jobbágysok. Az Ardónál megkezdett s a Kigyós nevű patak partján folytatott menetnél, az itteni régi domb megújításánál ellenmondottak: Ruszkai Dobó Ferencz, István és Demeter nevében annak jobbágysai. E határjárási okmányban említetik la nagy-szölősi ut is, melyen „sót szoktak szállítani.“

Az 1567-diki adórovatban említetik 2 telek birtokosául Székely Antal, azon megjegyzéssel, hogy az előző évben a tatárok két telket elpusztítottak.

1579-ben Schvendi Lázár cs. vezér a beregszászi szerzetesek birtokát elfoglalván, a szépesi kinostári igazgatóság alá helyeztetett; majd Mágócsi Gáspárnak adatott zálogul, ki azt Kátai Ferencz nevű szabadosának kétezer forinttal együtt hagyományozta (1586.*)

1612. birtak itt Melit Pál özvegye, Tárkányi István es Perényi György. 1626 és 28-ban beiktattatott idősb priberi Melith György Kigyós és zempléni Szent Mária helység s annak Mogyoróska nevű utcája birtokába, melyet azelőtt néhai atyja Melit Pálnak a fejedelemsé hű szolgálataért zálogul adott, ennek elhunytá után pedig örökösei megosztzkodván, a nevezett két helység Melith Györgynek s utódainak adományoztatott. — A Bégányi Pál és Korcsma János királyi emberek s Kalmanicsics Samu leleszi pap által eszözölt beiktatásnál ellenmondottak Kapi Sándor, mint kiskoru Kapi Kata gyámja és a királyi ügyész.

*) Budai kam. lev. 746. cs. 19. sz. Kátai Fereneknek anyja volt idősb Mágócsi András leánya.

1648 említettnek birtokosokul: Forgács István, Becsky György, Pető István, Melit Péter, Nyári Zsigmond, Perényi Zsigmond, Ráthonyi Ferencz és Barkóczy László. 1649-ben beiktattatott Szalai Barkóczy László és neje nagymihályi Bánffi Katalin ujonnan Kigyós és ungmegyei Zayoda helységek birtokába ellenmondás nélkül; ez alkalommal királyi emberekül működven Kigyóson Szabó György és Závodán Orosz Tamás s a leleszi konvent részéről, Kozmási János áldozár.

Főbirtokosa most a gróf Károlyi család és pedig György után gr. Károlyi Pista; nevezetesebb birtokos lakosai pedig: Csók, Gróf, Bákos, Balog, Bara, Fábian, Kaszonyi, Mester, Sass, Szarka, Vég és Kacz Kálmán örökösei.

A község 1595-ben már ref. anyaegyházat képezett, lévén akkori hitszónoka Milotai János, s megtartá a maga számára a hajdani r. k. templomot is, mely a falu szélén némi magaslaton fekszik, körötte az egykori kolostor nyoma látszatván. A keletelt fekvésű, vastag falazatu templomka, nyugati oldalán diszes fő és délről kisebbszerű ajtóval bir; a hajónál jóval kisebb s kerek apsiszal ellátott szentélye körboltozatu s rajta délről egy és keletről két kis ablakocska látszik. A vastag faragott kövekből épült diadaliven, olvashatlan betűk nyomai észlelhetők. A bejáratnál fekszik egy pénzgyűjtő czintányér, melyen domborműben az apostolok alakjai öntvék, ily megjelöléssel: „Sanctus Petrus“ sat. a közepén a felfeszített Jézussal. Egy gótalaku kőoszlop, keresztelő medenczének vagy zászlórudnak tartójául szolgálhatott. A templom melletti faharanglábon egy régi kis harang csüng, e felirattal: „Sanctus Paulus, ora pro nobis! Kétségtelen, a kisbereg-i pátosok maradványa. Egyik ezüst áldozó poharát 1646-ban Nagykeresztesi János és neje Szabó Zsuzsánna csináltatták. Egy szép aranyvirágokkal himzett nagy kendője 1615. évből való. Anyakönyve 1765. kezdődik Vári Mihály papságában. 1829-ben a régi templom megújított s karzattal s körszékkel ellátott, de azért tiszteletre méltó ódonágát megőrzé.

Érdekes, a helységnek maiglan használt régi magyar feliratu pecsétnyomója 1557, tehát I. Ferdinánd korából való. E kerék és kis tallér nagyságu pecséten, melyet éles perem fut körül, egy pajzs van jó mélyen vésve, s melynek alját s két oldalát két ágas bogas, leveles, felül tulipán alaku tölcserben végződő virágszál környez. A pajzs felső szélén nagy kicsücsorolás látható s tompa szögre vágott két sarkának alsó vonalai kacskaringós fülekben vég-

zódnek. Ezután a pajzs behajlik, majd ismét urnaszerűleg kidom-
borodván, alul szivalakban fut össze. A pajzs közepén, alsó csu-
csától fölfelé, a helynévre vonatkozólag, egy tekervényes nagy kí-
gyó látható, emelkedő helyzetben, feltátott, nagy fogakat előtün-
tető szájjal. A kigyó mellett jobbra I. I. H. S. betűk, balra pedig
az évszám „1557” végre a pajzs fölött, korona helyett ez egyen-
lőtlen betűkkel írt név: „KEQIOS” (= Kigyós) látszik.

Kisfalud.

(Szilcze.)

Orosz falu a felvidéki járásban 101 lakházzal, 1114 lakossal
és 1803 holdnyi hegyes völgyes határral a Borsová termékeny jobb
partján. Hajdan Kis Ilosvának is mondatott. Innen vette nevét a
Kisfalusi másképp Kisfaludi, egykor a vármegyében virágzott ne-
mes család. — Már egy 1457-diki okmányban említetik, hogy
Kisfalusi Maxim György özvegye s Komlósi Miklós fiai
csztozkodtak; e szerint a Kisfalusi család egyik ága volt az Ilos-
vai és Komlósiaknak. Ugyanis Karácsony egyik utódja Maxim vagy
Maxem e faluba költözvén, innen Kis Ilosvai utólag Kis-
falusinak neveztetett el.

1458-ban Dolhai Ambrus tett itt foglalást, miért az Ilosvai
család ellene panasszal fellépett.

1522. pereltek Ilosvai Miklós és János berzenczei Bornem-
iszával és Tomori Lőrincz munkácsi várnagygyal, kik a Hát erdő-
ben a Kisfaludi határban termett makkot elfoglalták s ott önké-
nyesen határjeleket állítottak.

1552. birtokoltak itt: Ilosvai Miklós, Menyhért és János,
Tarnóczy István, Kerepeczi Ferencz és Kisfalusi János,
1567-ben még Ilosvai László és Mihály, Vitkai Mihály és Bégá-
nyi Miklós. Tarnóczy 1572-ben is beiktattatott az Ilosvai János-
féle részbe.

1589-ben Kisfaludi Demeter, János és Mihály birtak itt. 1600-ban még Erdélyi János és Mező Gáspár is. 1628 Kisfaludi Miklós és Péter, özv. Szini Józsefné és Eödönffi Vinnai István. 1648-ban pedig Kisfaludi Gábor és György, Urai György özvegye, Ilosvai Simon és János özvegye. 1667-ben említettnek: Kisfaludi György és Horváth György. E Kisfaludi volt ez időben a megyének alispánja s meghalt 1681-ben Munkácsen, özvegye Milcesek Erzsébet rendezvén a diszes temetést.

1687. Pálóczi Horváth Pálné Kisfalusi Zsuzsánna bevallotta Dombi Györgynek és Kapornaki Gergelynek kisfaludi, bródi, illosvai és polyánkai birtokát s Munkácsen egy kuriáját és 2 szőlőjét.

1750. Bagossi György fia József és Zoltán István említettnek birtokosokul.

1803. junius 30. beiktattatott báró Salhausen Mór. 1818 április 5. kötöttek Nagyvárad Ajtai Ferencz és Imre szerződést az Ilosvai családdal az Ilosvai Imre magtalan kimulása esetére rájuk szállandó vagyon iránt; mi ellen többen tiltakoztak.

Később lettek még itt birtokosokká az Ilosvai és Ajtai családokon kívül a Morvai, Gulácsi és Komoróczyak is. 1864-ben megvette Nizsalovszky Endre, kir. járásbíró Ajtai Samutól, Gulácsi Lőrincztől, Komoróczy Károlytól és Pétertől ezeknek birtokrészeit. —

A g. k. egyházközségnek van itt lelkeszsége és kőtemploma. Hajdan e helyhez apátság is volt csatolva, ily czim alatt: „Archimandria s. Joannis baptistae de Kisfalud,” mely most szűnetel.

Postája 1868 óta működik.

A Mocsárka nevű pusztá e falu határához tartozik.

Klaesánó.

(Klyacsánovo.)

Orosz falu Munkács közelében 129 házzal, 703 lakossal és 1709 holdnyi határral. Lejtőin számos őskori halom emelkedik, melyben szén, hamu, durvacserép, tűzkő szifánkok és bronzeszkö-

zök találtak. 1868. évben e sorok írója is több ily halmot ásott fel; a Gallis hegyen régi irlalapok (graphit.) Lovácskán pedig őrlőkövek és barbárkori ezüst érmek találtak. E lelhelyek azt igazolják, hogy évezredek előtt az őskorban erre vezetett a közlekedési út az északi és keleti tájak felé s az őslakók a magassabb helyeken tartózkodtak.

A XV. században élt itt egy klecsanói nevű család, ugyanis K. Demeter és Tamás 1475. elfoglalták Homoki István itteni birtokát, miért Mátyás király parancsára Kissurányi Aurel kir. ember és Domokos leleszi áldozár vizsgálatot tettek*).

Ugyanazon században birtokolt itt a klacsanói Gallis család is, melyről a közeli szőlőhegy is nyerte nevét. 1507-ben Gallis István a megye alispánja volt. 1519-ben Kókai Gergely Gallis Margitnak 25 frtért két telket eladott. 1530-ban élt Gallis Ferencz; 1552-ben pedig Gallis János, ki az azon évben Benedikén a Tárkányi család, Bajomi Ferencz és Mérei Gáspárné Nagytárkányi Ilona kérelmére megtartott határigazításnál királyi emberül működött. —

1567-en volt itt Bilkei Mátyásnak 7, Németi Kristófnak pedig 4 jobbágya.

1563. Gallis Zsófia Nyilas István neje, Pohuxai Kata, Sztrithei Miklos, Lónyai János és Kerepeczi István tiltakoztak a klacsanói és dávidházi részek elfoglalása miatt. — 1569-ben Gallis István egy részt átenged Drugeth István és Miklósnak. 1570 említetik Thusai János özvegyeul Gallis Klára.

1570-ben tiltakozott Gallis István — Anna ellen foglalás miatt. 1576-ban Gallis Zsófia és Sztrithei Miklós megvették Kerepeczi István egész itteni birtokát. 1578-ban elzálogosította Gallis Klára birtokrészét munkácsi Nyilas Mihálynak és Gallis Zsófiának.

1579-ben Gallis Anna Ormányi Istvánné és Ormányi Kata hajadon megvették itt Gallis Istvántól egy részbirtokot. Ormány István pedig két jobbágytelket.

1538. Karvai Orlle Miklós és Ormány István beiktattattak Klacsanó egész birtokába, Gallis István magvaszakadtával az nekik adományoztatván. A Gyalui Vass István kir. ember és Rajki Péter leleszi pap által tett beiktatásnál Lónyai János és Gallis Nyilas Zsófia ellenmondtak.

*) Leleszi levéltár, Prot. A. A. D. II. pag. 512. N. 11. Innen a több adatot is merítém.

1584. Gallis Klára kiegyezett Drugeth Istvánnal férje, Thusai János megöletése ügyében. — 1592-ben Gallis Klára elzalogította itteni birtokát Szabó Lukácsnak 200 frtért. 1638-ban volt itt zálogbirtokos Ibrányi János és Mihály.

1640. Kacsanói Horváth Ferencz csere útján kapott itt Rákóczy György fejedelemtől jobbág্যokat; Horváth neje volt mészáros Székely Borbála. Az egyezkedésnél képviselték Rákóczyt annak ügyészei Bodó Lajos és Göczy László s udvari tiszte Varjassi János. Az oklevelet pedig aláírták: Kisfalusi Péter alispán, Kerepeczi István és Gulácsi Ferencz szolgabírák, Kigyósi István, Kerepeczi Márton, Hetei Zsigmond és Péchy István táblabírák és Balling János munkácsi várkapitány.

1647. kacsanói Horváth Borbála 12 frtért eladott egy telket Bartha Lászlónak. 1657-ben tiltakozott Horváth László testvére, Ferencz ellen az itteni kuria és dávidházi birtok elidegenítése miatt. Akkor birtokolt itt Szabó Pál is.

1663. Kacsanói Horváth János és neje Szentmarjai Mária adományul nyertek Munkácson egy udvartelket.

Ez időben birt itt Báthori Zsófia Barkóczy Ferenc fejedelem özvegye is udvartelket, mi kitetszik az azonkori urbéri feljegyzésekből, mely így hangzik: „Majorság, szántóföld a dávidházi határon két nyomásra vagyon, rét is ő ngok szükségére excindált rész vagyon; de protunc az akkori mélt. fejedelem asszony conferálta mind a majorság szántóföldét, mind a rétet Kacsanói Kuriához Marin Péter ur számára ad beneplacitum et dispositionem D. Terrestris; minthogy pedig ezen collatio expirált, tiszturaiméknak ezen majorság szántóföldeire, rétekre gondot kell viselni úgy mint másokra“.*)

1778-ban pereltek Joó Mihály — Horváth Jánossal és Dobos Jánossal az ezek által kövényesdi Pap János, László és Mihálylyal az iteni birtokok iránt kötött szerződés miatt.

1814. Kövényesdi Pap Mihály többi rokonai nevében is meghatalmazta Joó Imrét arra, hogy a kacsanói, munkácsi és dávidházi családi vagyont visszaszerezze**).

*) 1672. 1682. 1699-ki urbérek a munk. levéltárban.

**) *Plaeipotentia constitutio generosi Michaelis, filii Georgii, filii alterius georgii Pap de Kövényesd, e nobili Dna Maria Dieső de Attya, filia Katharinae Horvath de Klecsanó, ex uli condam Dna Elisabeta Leővey de Eadem, filia vero Francisci aequae Horváth de Klecsanó, ex uli Dna Barbara Székely de Mészáros filii vero alterius Francisci aequae Horváth de Klecsanó, filii item Joannis utpote Horváth de Eadem Klecsano, e uli olim Catharina Gallis de Klecsano progenitarii. (Leleszi lev.)*

Ugyanakkor Debra János elzálogosított Cseh Sándornak és örököseinek 32 évre 400 frtban két itteni telket és egy faházikót, mely joga itt maiglan bírnak a Cseh-családbeliek.

A Horváth család, mely itt a XVII-dik század elején honosodott meg, (H. János nőül vévén Gallis Katát,) 1878. évben enyészett el, azon évi június 29-kén törvényes utódok nélkül hunyván el Horváth Alajos ügyvéd, ki az általa itt néhány év előtt épített r. kath. templomban temettetett el.

Jelenlegi főbb birtokosai most: Joó Lajos, Cserszki Antal, Hubert Károlyné, Cseh Sándor s mások.

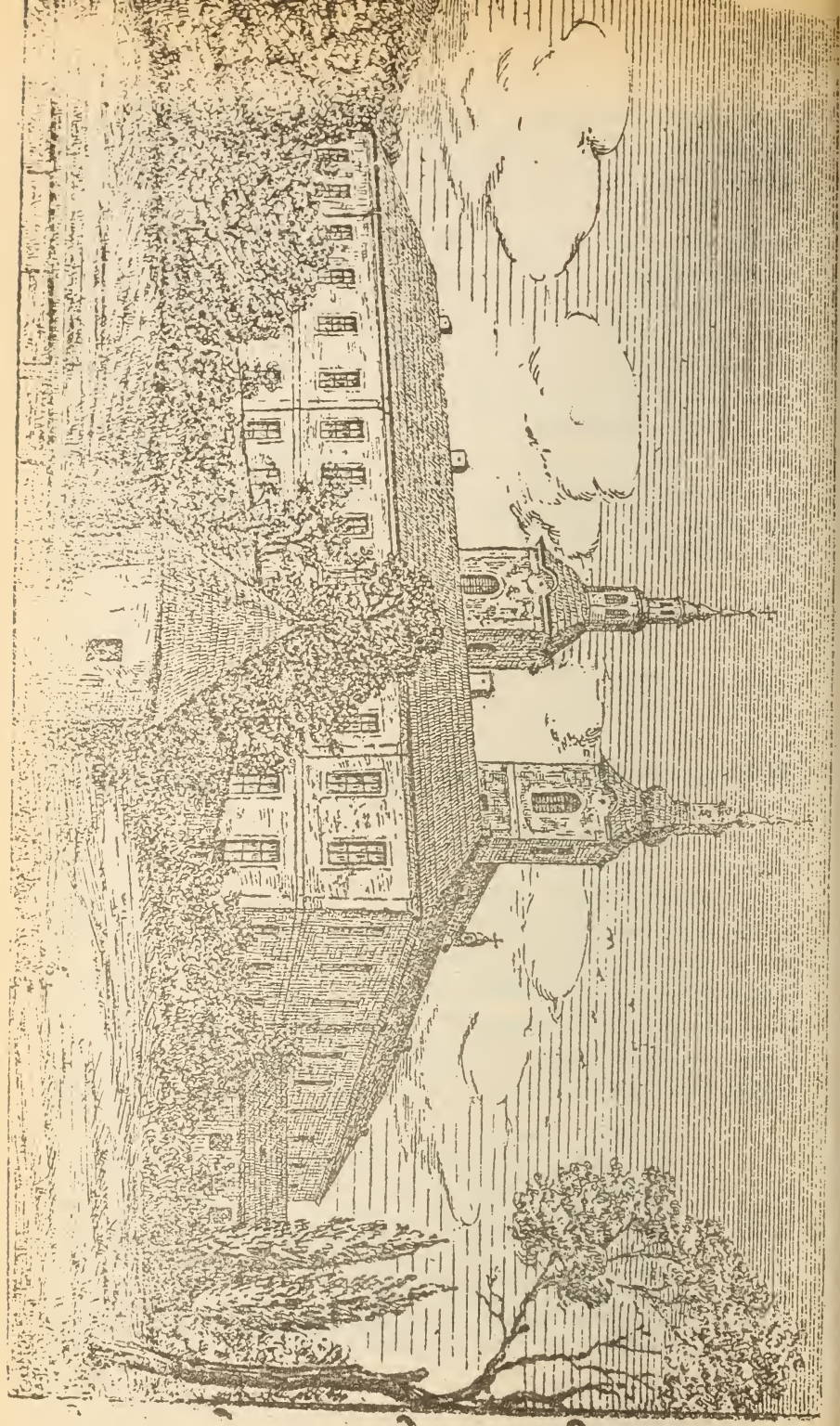
A XVI. században itt számos református jobbágy lakott, kik az akkor Iványiban volt protestáns anyaegyházhoz tartoztak; azóta a lakosok teljesen eloroszosodtak s a 420 főre menő g. k. hitűek, kiknek itt kötemplomuk van, a szomszéd iványi lelkészséghez tartoznak.

Klastromalja és a csernekhegyi monostor.

~ (Podmonasztirj.) Képpel.

Munkács bájdus vidékének egyik művészi ecsetre érdemes pontját képezi a várostól észak-nyugatra mintegy negyedmértföldnyi távolságra emelkedő, tölgyfa és szőlővel beültetett Csernekhegy lejtőjén diszlő emeletes kolostor, mely a Vazulrendű szerzet rendháza. A monda szerint e ponton állott Álmos sátora midőn a honfoglaló magyarok elsőizben megállapodtak Munkácsnál. Általános a vélemény, hogy a csernekhegyi Vazul rendi kolostort*)

*) Az alapítójáról elnevezett Vazul görög kath. rend 361-ban alakult s így felette régi. Legnagyobb népszerűséget nyert az oroszoknál és görögöknél s annak tagjai közé nem ritkán császárok s azok nejei sem állottak belépni. Hazánkban 1360. év óta él e rend, s mint tudjuk, 1491-től 1772-ig ennek tagjai közül kerültek ki a munkács-egyházmegyei püspökök, kik a múlt század közepéig Csernekhegyen laktak. A magyarországi rendtartományhoz, melynek főnöke (protohegumen) rendszerint itt tartja székhelyét, tartozik a miszticzei (alakult 1676.) a bikszádi (1700), bukóczi (1742), huszt-baranyai (1716); kis-bereznai (1742), krasznabrodi, mária-pócsi és az alsó karaszlói zárdá, mely alapított 1750-ben.



1360-ban Koriathovics Tódor litvániai herceg és Munkács ura alapította volna szent Miklós püspök tiszteletére azon kijelentéssel, hogy a szerzetesek az ő lelke üdvéért Istennek szolgáljanak. Ehez rege is fűződik. Ugyanis a klastrom irattárában levő régi feljegyzés szerint, Koriathovics herceg egy ízben a Csernek-hegy tájékán vadászván, egy óriási kígyó által támadtatott meg, melyet csak szent Miklós segítségül hívása mellett annak oltalmával győzhetett le s ezért fogadásához képest, azon helyen, hol a szörnyeteget megölte, hálából szent Miklós tiszteletére alapítá a klastromot. Az alapító okmány szerint, mely Munkácson, mártius 8. 1360-ban kiállított, Koriathovics a monostor javára, az ő saját vagyonából két helységet, Bobovistyt (Bubuliska) és Laukát minden azokhoz tartozó jövedelemmel, tizeddel, folyókkal és malomokkal adományozott oly megjegyzéssel, hogy Bubuliska község tartozzék még évenként a szerzetnek hat, Lauka pedig 4 sertést adni; továbbá ajándékozta az iványii és „lelyeocskai“ (Lovácska) s más szőlőhegyek tizedét, Oroszvég helység termés-tizedét és attól hét sertést; azonfelül rendelt a munkácsi vár jövedelméből évenként tíz köböl rozst és tengerit, négy hordó bort, száz kőst és száz vonás forintot adatni. Ez adománylevelet végre azon nyilatkozattal fejező be, hogy ki a monostort utódai közül az alapítvány élvezetében megháborítaná: az lelkéről Isten előtt feleljen.

Ez alapítványt s illetőleg adománylevelet megerősíté 1458. Mátyás király; ellenben birtokosutódja Hollós János 1493. Dorottya napján Munkácson kelt, Dienes Munkácsi plébános és a csernekhegyi monostor közt némi jövedelmek élvezete iránt támadt viszály elintézése alkalmával, hamisnak, valótlannak kinyilatkoztatta. Ez okmány a pozsonyi káptalan levéltárában őriztetik*), hol azt 1877-ben megsejtem; s valóban e bőrhártyán kiállított irat első pillanatra gyanusnak tűnik fel, mert eltekintve attól, hogy a bőrhártya szokatlanul vastag, durva, s alakja rendetlen, mintha valamely könyvborítékjáról lemetszetett volna, a rajta lévő írás, mely elfakult s nagy betűkből áll, inkább a 13., mint a 14. századbéli okmányok utánzatára mutat, a szövegben előforduló szóróvidítések is; de a gyanut még inkább növeli azon körülmény, hogy nincs pecsétellátva s a róla lecsüngő selyem czafrang e kételyt s hiányt helyrehozni képtelen.

1458. Mátyás király, Budán (in vigilia festi assumptionis b

*) Fasc. I. N. 1. Capsa 11.

Virginis) kelt iratában Lukács nevű ruthén áldozárnak a munkács monostori Szentmiklósról nevezett plebániát adja a hozzá tartozó két nevezett helységgel együtt s a beiktatást a leleszi konvent által eszközölteté.*)

Ez időben az iványii r. k. lelkész s a szerzetesek közt a bortized s egyéb jövedelem élvezete iránt ozivódás keletkezvén, a lelkész több társával a monostorba erőszakosan berontott s a barátokat szakálluknál fogva rángatta és ütésekkel illette, nemcsak, hanem a monostort a dézsma útján nyert bortól megfosztotta, miért is Lukács áldozár panaszára Mátyás király 1488-ban meghagyta Raszkai Balázs budavári udvarbírónak (Provisori castri budensis)**), hogy a panaszt vizsgálja meg és a nevezett plebános által, ha csakugyan bűnös, a monostornak elégtételt adasson.

1484. Mátyás király neje Beatrix beleegyezésével fia Jánosnak a munkácsi uradalmat adományozván, ahoz. ez okmány szerint, már akkor Bubuliska és Lauka is tartoztak, melyek, úgy látszik, ez időben vétettek el a monostortól s három századon át a várbeliek által használtattak.

Különben a csernekhegyi igénytelen monostor, mely eleintén templomával együtt egyszerű fa-építmény lehetett s csak évek múlva építtetett a zárda szűk kiterjedésben szilárd anyagból, a fatemplom azonban még 1661-ig fennállott, s melynek helyére akkor Multyánszky Ágoston moldovai vajda egy új templomot szilárd anyagból építtetett, mely 1823-ig fennállott a mostanitól észak felé. — 1491. évtől fogva a munkácsi püspökök székhelyeül szolgált, mint azt illető helyen tüzetesen előadám;***) s mint ilyen az elfolyt századokon át több izben viharos jeleneteknek és szenvedéseknek tárgyul szolgált. Így 1551. évben is feldulatott a kolostor s a latorozái malma, melynek felépítésére 1552. márcz. 15. Ferdinánd királyi engedélyt adott.†) 1640. decz. 13. elfogatott az oltár mellől Taraszovics Vazul püspök, jöllehet ennek előtte ő Rákóczy György kedveltje volt, kinek kérelmére 1648. aug. 5. megengedte, hogy a kolostor körüli vizet halásztathassa s az urad. erdőkben tüzi és épületi fát vágasson.††) Ez alkalommal a zárda ismét feldula-

*) Fasc. II. N. 1. — Ez okmány 1643-dik évben Krupeczki Athanasz premiszei püspök birtokában volt, mint ezt sajátkezű feljegyzése igazolja s kinél akkor, kétségtelenül megőrzés végett, letétettek a kolostor fontosabb okiratai.

**) U. o. N. 3.

***) L. Munkácsi püspökség.

†) Pozsonyi kápt. id. h. 8. sz.

††) U. o. 17. sz. Ez okmányban Rákóczy az ő hívének mondja „Taraszovics Balázs” orosz püspököt.

tott s az elszéledt szerzetesek az érdekes alapítványi és egyéb okmányokkal ismét a szomszéd Galicziába menekültek, üresen hagyva a kolostort. Az okiratok azután a pozsonyi káptalani irattárban tétettek le, hol maiglan őriztetnek; 1720. szept. 13. VI. Károly a munkácsi püspökségre vonatkozókat hiteles másolatban kiadatni rendelvén. Végre Thököly kivonulása s az oly soká dühöngött szabadság- és polgárharcz megszűntetése után az elnyomott kolostorra nézve is szebb napok bekövetkeztén, Kollonics bibornok s a Rákóczy árvák gyámja közbejárására 1692-ben vissza nyerte Bubuliska és Lauka helységeket is; megerősítvén az illető átadási okmányt 1693. febr. 23. Lipót király is s így azóta azokat a szerzet hábotlanul bírja.

Kollonics 1692. aug. 22. intézkedett az iránt is, hogy az uradalom tisztjei a Koriathovics-féle alapítványt teljes épségében fentartani s annak értelmében a püspöknek minden járulékait kiszolgáltatni tartozzanak; maga Rákóczy Ferencz, Sárospatakról 1697. április 21. kelt, Csap János munkácsi uradalmi felügyelőhöz intézett rendeletében meghagyta, hogy addig is, míg közte és nővére Julia közt a jószágok elosztása iránt intézkedés megtörténik: Bubuliskát és Laukát a szerzetnél hagyja meg.

De Camellis József püspök a régi kolostort kiigazította; hogy mily szerény volt e püspöki székhelyül is használt lak, kitűnik egyik 1734-diki fölvételéből.*) E szerint a kőtemplom szűk és ronda volt, a püspöki lakosztály állott két kis szobából, 1 kamarából és konyhából; a szerzetesek zárkái (cella) sötétek és szerfelett szűkek valának, és pedig állott egy sorban hat, melyek egyenkint 4 lépés hosszúak és 3 szélesek voltak; a közös étterem hasonlóul sötét és parányi s az épületet kétfelé választó folyosó oly keskeny volt, hogy abban csak egy személy fért el. Ezen, a mostani kényelemhez szokott utódok előtt hihetetlennek látszó szűk kolostor alapfalai maiglan látszanak a kolostor udvarán a nyugati bejárat előtt. De Camellis alatt ez épületnek 1 konyha, pincze és kőlakházból álló része került összesen 457 frt és 10 denárba; jegyzéke szerint fizettetett a pinczevájó munkásoknak 16 frt és 4 mérő roze, a kőtörésért 5 frt, mészért 8 frt; Márton nevű kőmivesnek 37 frt 28 d., napszámoskodó németeknek 44 frt s étellemezésökre 22 frt sat.

1734-ben ismét kibővítettett a kolostor Olsavszki Simon püs-

*) Beniczki Péter szolgabíró és Patai Samu esküdt által 1734. febr. 26 kiállított hivatalos bizonyítvány.

pök alatt; melynek felépítéséhez az uradalom is száz forinttal járult; azonban 1751. áttéetett a püspöki lakhely Munkácsra.

Valamint a 17. század harczias korszakában, ugy későbbben is a fejedelmek védlevéllel látták el a kolostort; így 1693. Lipót király is, ki a kolostort s az ahoz tartozó helységeket a katona-szállásolástól s egyéb terhektől felmenté. E szabadalmat azután a kolostor s a helység sok éven át élvezé, mint azt a megyei levéltárban levő, 1754. évről szóló jegyzőkönyvek igazolják, mely szerint megrendeltetett, hogy a fejedelmi kiváltság csupán a régi lakosokra terjesztessék ki; végre 1746. a közterhek viselése czéljából megrendelt hatósági összeírás, minden ellenvetése daczára, ide is kiterjesztetett; Olsavszky Manó püspök a felséghez sikeretlenül folyamodván. E buzgó püspök alatt kezdett ujonnan építeni a mostani diszes, emeletes kolostor, melynek alapkövét 1766. ő tevő le s mely hat év múlva befejeztetett. E nagyszerű épületet Rácz Demeter alapította saját költségén. Rácz 1710. született Munkácsra, hol atyja György gazdag görög kereskedő volt, ki a Rákóczy-háboru idejében egy alkalommal Apostol nevű kereskedőtársával a császári seregnek 80 ezer forintot kölcsönzött. Atyja halálával Demeter gróf Károlyi Ferencz lovas ezredébe állván, egy ütközet alkalmával azáltal menté meg Károlyit, hogy őt lován az ellenség kezéből kiragadá, mely hőstettét a fővezér nemcsak az által jutalmazá meg, hogy a kölcsönösszeg visszafizetését kieszközlé, hanem vezendi birtokát is ajándékozá neki és jószágai igazgatójává tevő, s mint ilyen a gróf sógor-nője, gróf Csáki kisasszony kezét is elnyeré; ennek korai magtalan halála után a Dombrádi család egyik leányát vevő nőül, azonban ez is csakhamar utód nélkül elhunyván, lelke vigasztalására kezdé a zárdát építtetni, melyben 1782. április 11. el is temettetett. Ő alapítványokat is tett, melyek azonban, valamint Rácz Demeter egyéb hagyatéka, nővére által, Seguny oroszországi tisztartónál volt férjénél, 1786-ban támasztott örökösödési jogon lezároltattak. A kolostor felett állott templom, mely Zékán püspök alatt a 17. században, a régi eredeti fatemplom helyén Multyánszky vojvoda és neje Dominika által építtetett, immár kevésbé diszes lévén, egy ujnak emelésére Rácz Demeter végrendeletileg tetemes összeget hagyományozott, melynek alapja azután 1798-ban Basilovits Iván rendfőnök alatt letéttetett és 1804-ben befedtetett.

1770. junius 3 pünköst vasárnapján hallgatott a régi templomban II. József császár misét, mely alkalommal a kolostorhoz Albert herczeg, Lasci tábornok és Noszticz ézreddel hajón ment

át, onnan pedig az épületig lovon; a templomba a kolostor főnöke által bevezetve, az ajtótól a második székben megállapodott, jobbjafelől Albert, bal felől pedig Bacsinszky András dorogi főesperes foglalván helyet; ez utóbbi művelt és tudományos papot azért rendelve magához, hogy a szertartás egyes mozzanatait neki megmagyarázza. Mise után a Latorcza balpartján levő táborba visszament.

Midőn József a kolostorok eltörlését megrendelvé, e monostor felett is történtek értekezések s kevésben mult, hogy a létszámból ki nem töröltetett*). — 1862. július 18-kán reggeli 7 $\frac{1}{2}$ órakor a templom tornyát bádoggal fedő zsidó-legények vigyázatlansága folytán a templom fedele meggyuladván, attól csakhamar a kolostor s a helységben nyolcz lakház égett el.

Egy 1704. évi urbérben a Csernekhegy Csernizsegnek, 1798-ban pedig Csernik-nek is mondatik. — E helyhez van csatolva egy g. k. apátság is (archimandria S. Nicolai de Monte Csernek prope Munkács,) mely most szünetel.

A nagy terjedelmű kolostor épületében, melynek éttermében több régi olajfestmény, a többi közt Koriathovics Tódor képzelt arczképe is látható, jelenben Mikita Mátérendi főnökön kívül 6 szerzetes atya és 4 növendék lakik**).

Maga a klastrom alatt elterülő s az oroszvégi g. k. lelkész-séghez tartozó helység áll 191 g. k. 23 r. k. és 10 izraelita lakosból és 40 lakházból.

Klastrom-falva.

Uradalmi oroszfalú a Háthege nyugoti lejtőjén, a felvidéki járásban, 19 házzal, 133 lakossal és a faluhoz csatolt 2032 holdnyi

*) Munk. urad. levéltár.

**) E rendnek vannak még házai: Miszticzen, Máriapócsan, Kis-Bereznán, Bikszádon és Husztharanyában.

uradalmi határral. Nevét, a néphagyomány szerint, a 13. században onnan vette, hogy e helység, valamint a szomszéd Papfalva papi birtok volt, s hogy e tájról egy Kárász nevű nagyváradi kanonok telepítette volna a lakosokat a róla elnevezett Karaszló ugo-csamesgyei helységbe is 1317. évben. Különben oroszul Handero-viczának mondatik azért, mert a 17. században Handera nevű családnál volt a kenészség; 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna idejében Handera János kenéz volt egyszersmind e vidéken uradalmi ispán*), miért a kenészséggel járó fizetéstől szolgálata tartamáig fölmentetett. Akor találtatott itt 3 jobbágy, 3 fiu, 2 telek, 12 ló, 6 tinó, 10 tehén, 100 juh, 50 sertés és 10 méhkas. Ma a lakosok kezén van 9 ló, 84 szarvasmarha, 4 juh, 40 kecske, 80 sertés és 9 méhkas. A gróf Schönborn-család birtokához tartozó Malinik és Hürki nevű gazdaságok ide tartoznak.

Uj-Klenócz.

(Novi-Klenuvcki).

Tót-falu a regényes vizniczei völgyön a munkácsi járásban s tartozik a munkácsi uradalomhoz. 1827-ben Gömör vármegyéből ide költözött szlávokból alakult e telep, akkor elsőizben heten szálltak ide, 1829-ben már 17 ház állott s 1830-ban ismét többen vándoroltak ide, kapván az uradalomtól munka és bérfejében bel- és külső telkitartozmányt, az illető telepítvényi szerződést 1830. május 16. irták alá gróf Schönborn Ferencz alatt. Ez uj helység a Viznicze, Runo-, Gévénsfalva, Olláz, Iglincz és Koczkaszállás helységek határai közt irtott erdőterületen keletkezett. A lakosok többnyire ágostai hitvallásuak s Beregmegyében az egyetleneg evang. hitközséget képezik, jelenleg 55 házban 341 lakos találtatik, kik a közeifekvő uradalmi vasgyárban és erdőkben nyörnek foglalkozást s

*) Azon évi urbarium az urad. levéltárban.

fuvarozással is keresik kenyérüket. Van saját evang. lelkészek és kőtemplomuk. A Klenóczhoz csatolt uradalmi terület, leginkább erdőség, 13,541 holdat tesz.

Klocsk6-falva.

(Klyoeskuvezi).

A hribóczi g. k. lelkeszséghez fiókul s a munkácsi uradalomhoz tartozó falu 14 házzal, 63 lakossal és 183 holdnyi hegyes határral a munkácsi járásban. Nevét vette a XVI. században élt Klusko András nevű itteni kenéztől s eleinte Kluskokofalvának mondatott. Az 1649-ki urbér szerint volt akkor itt 9 jobbágytelek, 22 fiu, 10 ló, 26 ökör, 6 tinó, 28 tehén és 12 sertés és 12 méhkas, akkor öt külön kenyéren élő Klusko nevű jobbágy lakott itt és 5 drabant; 1672. Báthory Zsófia idejében volt a kenéz Klusko János, a batyko pedig Baranko Pap János. 1699-ben Rákóczy Ferencz alatt volt a batyko Zareva Pap Péter s volt akkor külön paplak és fatemplom is, de a kenéztelek elpusztulva üresen állott. Vagyoni-lag a lakosság azóta nem igen gyarapodott, nem találtatván több 1870-ben a kezén, mint 28 szarvasmarha és 3 sertés.

Klucsárka.

A munkácsi járásban fekvő uradalmi orosz helység, 116 házzal, 584 lakossal és 605 holdnyi sík és termékeny határral. Egykor, különösen a 15—16 századokban Alsó-Luoskának nevez-

tett. 1455-ben birta az Agárdi-család, majd a Tárkányi és Kenderesi. Az 1484-diki Hollós János-féle adománylevélben Kislucska néven a munkácsi vár tartozékaul említették. Jelenben a népes g. k. hitközség az ujdávidházi lelkészséghez tartozik, de van itt saját régi fatemploma. 1787-ben az erdőben Holeczki Dániel nevű fiu egy bőgrében régi lengyel érmekeket talált.

Koczkaszállás.

(Koszino).

A munkácsi járásban hegyek közt fekvő, a munkácsi uradalomhoz s a dunkofalvi lelkészséghez tartozó orosz helység 32 házzal és 178 lakossal. 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt 24 jobbágy, 33 fiu, 4 ló, 56 ökör, 25 tinó, 55 tehén és 64 sertés. A kenézség a lakosok közt rendre járt s volt egy kenézmalom is az Ubova patakon. Az akkori jobbágyok közt volt több magyar is, u. m. Berengya, Kolbász, Koczka, Busnyák, Parlagh, Kovács sat., ezek közt volt 9 hópénzes és 4 székely drabant, batyko, Pap Prokóp. — 1672-ben volt a kenéz Kolbász András, batyko Pap Jakab; 1699-ben a batyko Pap Demeter. — Nevét valószínűleg a Koczka nevű családtól vette, mely keletkezése idején telepítő kenéz lehetett.

A g. k. lakosságnak van saját régi fatemploma.

Kucsova.

(Német Kucsova.)

Orosz-német helység a munkácsi járásban a Felső-Schönborn feletti magaslaton 33 házzal, 213 lakossal és 1549 holdnyi területtel; határában vasércz és barna kőszén rétegek találhatók. A 17. században, nevezetesen az 1649-ki urbárium szerint Korcsovának (bozótos) neveztetett, melynek akkor Szentmiklósi Tamás volt a kenéze. A 12 jobbágycsalád magyar volt ily névvel: Vólya, Vizniczei, Lengyel, Mihovics, Szolyvai, Charitin, Lucskai, Sánta és Kerepeczki, kik azóta mind elenyésztek. 1649. okt. 25. Lorántffy Zsuzsanna Horváth Györgynek életfogytig adományozta a falut, hogy abból magát táplálja, de el ne idegenitse. 1672-ben Báthori Zsófia alatt volt itt a kenéz Munkácsi Miklós, ki évenként 1 nyestet, 1 őzet, 2 császármadarat és 3 frt drabantpénzt tartozott a munkácsi várhoz szolgáltatni. Ekkor volt itt 10 jobbágycsalád, 17 fiu, 10 ökör, 18 tehén és 25 sertés. Vizniczei Tamás volt a „futosó bíró“. 1699-ben viselte a kenézséget Munkácsi Gergely, ki nyest helyett 4 frt, a kavalyért 1 frt, a császármadarért 50—50 pénzt s az őzért 1 frtot tartozott fizetni. Majd a lakosság annyira megfogyott, hogy 1728-ban, midőn a helység a munkácsi uradalommal együtt a gróf Schönborn családra jutott, a telkek fele üresen állott, miért is oda 1748-ban német jövevény családokat telepített, kiknek száma 189 lélekre megy, s mint római katolikusok a f.-schönborni parochiához, ellenben a 33 orosz a repedei g. k. lelkeszséghez tartozik. Amazoknak van itt kötemplomuk is. A németek, kiknek átlag 4—5 holdnyi birtokuk van, szorgalmasak s munkakedvelők.

A 17. században még rengeteg erdőség borítá e vidéket; így az 1649-ki urbáriumban említettik, hogy az Aszaj nevű határbeli erdő bőven terem makkot; ma ennek területét apró cseprenták borítják.

Kölc s i n.

(Kolcsino.)

Orosz falu a munkácsi járásban Podhering közelében 53 házzal, 298 lakossal és 1898 holdnyi határral. Egykor a szentmiklósi, majd a XVI-ik századtól a podheringi kastélyhoz tartozott, végre 1673-ban Báthori Zsófia szerzé meg. 1668. Eszterházi Drugeth Mária birtoklása idejében, Báthori Zsófia Munkács birtokosnőjének Bornemisza nevű tiszte fegyvereseivel széthányatta a határbeli malmot, a Latorcza vize iránt támadt viszálykodás folytán. 1691-ben volt itt 11 jobbágy, a többi 12 időközben elpusztulván; Surányi Dániel, Illés és Kudrimics Miklós pedig közelebb történt letelepedések miatt adómentességet élveztek. Temploma réginek mondatott ez urbérben, s a faépitmény a régi temetőben állott; a mostani g. k. kőtemplom új csinos épület. Az 1849. április 22. itt vívott ütközetben a helység házait néhány ágyugolyó érte, különösen a korcsmát, a nélkül, hogy súlyosabb kárt szenvedett volna.

1800-ban állíttatott fel, miután még 1799. nov. 9. kapott Dercsényi János tiz évre kiváltságot arra, hogy gróf Schönborn Jenő Ervin és Bösz János társaival a beregszászi, kigyósi, nagy- és kismuzsalyi, nagy-bégányi, ardói, dédai és kovászói kövekből a római vechiaihoz hasonló timsót termeljen*), a podheringi s illetőleg munkácsi név alatt 1850-ig virágzott uradalmi timsógyár, melyhez a timkőzet a beregszászi hegyekből szállíttatott. Az innen kikerült híres timsó a debreczeni és pesti kétfrendheli műipari kiállítás alkalmával arany éremmel, a párisiban pedig diszokmánynyal lón kitüntetve.

A 347 g. k. lakos a selesztői lelkőszőséghez tartozik.

*) E kiváltságlevélben megengedte I. Ferencz király azt is, hogy a nevezettek az üzlet céljából Tokajban a kegyesrendűek ottani elhagyatott zárdáépületét megvehessék, annak becsárát öt év alatt a vallási alapnak megfizetni tartozván.

Komlós.

Oroszfalu a felvidéki járásban elébb 143, most 96 lakházzal, 618 lakossal s a falueskai s kövesdi határral együtt 5971 holdnyi területtel. Egykor két, Nagy és Kis jelzővel megkülönböztetett helységből állott s ősi fészke a maiglan virágzó Komlósi-család-nak

Lejtős határában bronz-kori emlékek találtaknak.

Komlós feje volt a hasonló nevű uradalomnak, melyhez tartoztak egykor Sarkad, Nyíresfalva, Pálfalva, Falucska, Kövesd és Medencze, azonban a XV. században Koriatovics podoliai és munkácsi herczeg, Komlósi Mihály és Egyeddel perelt, de midőn a bírói eljárással nem boldogulhatott, önerejére bizakodván, erőszakkal vetett véget a villongásnak: ellenfeleit elfogatta s a Sarkad és Komlós közötti erdőket bitorolta; később a peres erdőt visszakapták ugyan a Komlósiak, hanem Sarkad, Nyíresfalva és Medencze helységeket elvesztették. Nevezetesen 1412-ben Koriatovics Tódor perbe idéztette Komlósi Ugron fiát Miklóst s más Komlósi és Kövesdi nemeseket azért, mert a munkácsi vár fensőbbtségét s hatóságát elismerni vonakodtak*). 1414-ben végre megállapították a helység határa, ez okmányban Komlós Bereggel határos falunak mondatik.

1414. az Atyai-család perelt Komlósi Ugronnal a Komlós és Sarkadot illető okmányok megtagadása miatt.

1418. a Komlósiak és Ilosvaiakkal egyenlő czimert nyertek Hasagi Farkas, Kakas János, Macsolai János és Uszfalvi Pál.

1458-ban vizsgálatot intéztek Komlósi Gergely, Tamás, Simon, Pál, András, Imre és Mátyás az Ilosvai, Bilkei és Rakolczi-családok ellen Látalmaskodás miatt.

1471. Komlósi Pál két pusztát telkét Komlóson és egy népet Kövesden elzálogosította Komlósi Tamás és Gergelynek 12 tiszta arany forintért.

1505. Komlósi Péter mester, János és Mihály e faluhatárát

*) Lelkesi levéltár, Prot. B. B. I. p. 448. N. 10. A többi adat is innen merítetteti.

Sarkad felől bejáratják Ilosvai Miklós királyi ember közbejöttével. Ugyanakkor tiltakoztak K. Miklós és Pál — K. János, Mihály, Péter, György és András ellen Komlós, Vajneg és Ujbartfalva (máramarosi) helységekben levő birtokuk egyharmadának visszatartása miatt.

Ugyanakkor említették itteni birtokosul Kormos János.

1507. vizsgálatot indítottak Komlósi Mihály és Péter Csaholi Ferencz munkácsi várnagy és Klacsanói Gallis István alispán ellen azért, mert a komlósi határban fekvő ligeterdőből 15 ökrét erőszakosan elhajtatták. A vizsgálatot eszközlék Ilosvai András kir. ember és Kaposi Péter, leleszi pap.

1513. beiktattatott kir. adományilag Komlósi Péter mester és Gergely és Kaponyai István a komlósi, kövesdi, homoki, vajnagi máskép dománházi, ujbándi, pusztaszállási, pinkóczi, k.-szeretvai és keresztii birtokokba, királyi emberekül eljárak: Beregben Óbégányi Bakos Tamás, Ungban Koncz Tamás és Zemplénben Nagytárkányi Péter.

1518. Komlósi Lukács és György itteni és kövesdi részeit 600 arany magyar forinton elzálogosították Huszti Gergely neje Komlósi Magdának, melyekből néhány részt 1524-ben neki már mint Horváth Márk nejének örökösen átengedtek a leleszi konvent előtt.

1546. Komlósi Albert eladta Huszti Pejthy András és neje Komlósi Erzsébetnek 200 frtért komlósi és kövesdi részeit.

1550. özvegy Korcsvai Kata Ilosvai Miklós leánya perelt komlósi Nagy Mihálylyal foglalás miatt.

1588. Kálnai Ilona bevallott Komlósi Zsuzsánnának egy itteni udvartelket és házat, Komlósi Albert pedig tiltakozott K. Sándor ellen birtok elidegenítés miatt.

1614. Kerepeczi György és Zsigmond a Komlósi-családból eredt anyjok jogán osztozkodtak Komlós, Kövesd, Szaniszló máskép Utifalva és Dobróka helységekben.

1615. említettnek Komlósi György és Tamás; 1638. Kércsi János.

1659. beiktattatott királyi uj adomány folytán Komlósi Mária bácskai Ujlaki György neje és gyermekei Ferencz és István a Nagy-Komlóson levő nemesi kuria, kövesdi rész, a Borsován levő malom és a Szaniszlón és Pálfalván levő birtokokba. Az ifj. Lipcsei Péter kir. ember és Gyöngyösi Pál leleszi áldozár által eszközölt beiktatásnál ellenmondott Komlósi Mihály által az egész család.

1667. vizsgálatot tétetett Barkóczy György az iránt, hogy ő a nagy és kis-komlósi, pálfalvi és kövesdi birtok s a Mocsár nevű erdő békés használatában, melyben elődei a rozsali Kun-családbeliék szabadon részesültek, Komlósi Mihály és Benedek emberei által megháborított. A vizsgálatot eszközlék Szegedi Pál kir. ember s a leleszi konvéntról Pinkóczy Zsigmond (L. Kövesd).

A XVIII. században s a mostaninak elején birták a komlósi uradalomhoz tartozott helységeket a Komlósi-családon kívül a Hankus utódai, Ilosvai Károly és Vasadi Gábor, különösen Komlóson a gróf Károlyi-család; de mindezen elzalogosított részeket később a Komlósi-család magához váltván, most azt legnagyobb részben a család bírja, nevezetesen Komlósi János, Albert, Bálint s neje után Gorzó Bálint szolgabíró, kiknek itt csinos és kényelmes lakházaik vannak.

1594-ben a reformátusok már anyaegyházat képeztek, lévén papjok Kállai György, 1797-ben azonban Ilosvának lett fiókja; majd 1835-ben ismét anyagyülekezetté vált, de 1846-ban Beregujfaluhoz csatlakozott fiókegyházzal. Anyakönyve az ilosvai egyházzal közösen kezdődik 1797. május 12. Mostani kötemploma 1808. épült az utcából felfogott téren, annakelőtte Komlósi Zsigmond házában tartatván az isteni tisztelet. A paplaki telek a Komlósi-család osztálya alkalmával 1835-beu ajánltatott fel.

A g. k. lakosok a kövesdi lelkésztséghez tartoznak.

Kotilnicza.

Orosz falu a Verchovinán 29 házzal és 169 lakossal; 1649-ben Kundratovicsnak s egy más iratban Kosztelniczának is neveztetett, 1645. április 6. Rákóczy György Kotelnicza nevű pusztá megnépesítése végett kenézséget adott Petrosovics Sándor és Demeternek s általok fiaik László, János, Demeter és Istvánnak, a vég-

ből, hogy ott falut alakítsanak. 1649-ben itt már 55 jobbágy, 47 fu. 25 ló, 80 ökör, 9 tinó, 86 tehen, 305 juh, 59 sertés és 4 méhkas találtatott. jóval több mint mennyit jelenleg bir. A lakosok, ugylátszik, lengyelek, s ily nevűek voltak: Petrusovics, Kurtakovics, Rotkovics, Proszovics, Mikulics, Paskovics, Lepticsovics, Kaszurovics, Szovoesinics, Sztenics és Szablovics, kikhez zsellérekül Hoscsuku, Trimbilo és Vasztics csatlakoztak. A szentmiklósi kastélyhoz tartozott részen volt 1691-ben a kenéz Kondraszt-család, ekkor azonban a lakosság nagy része már elpusztult, s csak 14 házhely találtatott. A helység az 1728-ki gróf Schönborn-féle adománylevélben is máskép Petrusoviczának — tévesen — mondatott. A g. k. hitközség Felső-kis-bisztra fiókja.

Kovászó.

(Kvaszovó.)

Nagy Bereg és Bene közt a Borsova folyó jobb partján emelkedik a dűledékeiben heverő kovászói vár, melynek repkény és folyondár-födte csonka falai hirdetik a mulandóság törvényét. Maga a helység 93 házával és 1870-ben 675, most 514 lakóval a völgyben terül el s határa 1822 holdnyi terjedelmű. Nevét valószínűen a határában elterjedő Kovas-sziklaktól vevé.

Már a 14-ik században birtokosokul említetik a Nagymihályi család. Ugyanis Zsigmond király 1390-ben Nagymihályi György fiának János mesternek új adománykép adta Kovászó (Kvaszov) és Vári királyi helységeket, melyekbe ez a leleszi konvent által beiktattatott (Budai kam. lev. fasc. 861 n. 41). — Később a kusali Jakcsi család nyert itt birtokot, ez ellen azonban a Báthori Szaniszló család folytatván pert és megnyervén, egyéb tekintélyes birtokkal együtt Kovászó is rászállt.

Az 1409-ki határjárás alkalmával Kovászó, Bereg és Feketepatak határos helységekül említetik.

1455. Kusali Jakesi András, László és György, Szokoli Péter és Kenderesi János (munkácsi vártisztek), valamint Kállai János, a beregi és kovászlói határhoz erőszakosan foglalván és kapcsolván a Salánkhoz tartozott Nagy- és Szalva nevű erdőt, abba Atyai János és György, itéletileg visszahelyeztettek; azonban még a következő évben is megújult a viszálykodás a Jakesiak és Atyai János, Csarnavodai Miklós és Kun György közt a két nevezett és Attak nevű erdő miatt, honnan is alperesek a kovászlói jobbágyok se szívték el a birtokukat. A vizsgálatot teljesítő Borsovai András királyi ember. (Leleszi lev. tár.)

1456. beiktattattak Hassagi Farkas, Albert, Imre, László és Lénárt, valamint Ilosvai Karácsony fia László e helység (villa) birtokába.

1459. Jakesi János elzálogosítja birtokát Kusali Györgynének.

1460. beiktattattak örökségi ezimen Jakesi László részeibe beltéki Drágffi Miklósné és Kállai Jánosné, 1461-ben pedig zálogjogon Szilágyi Erzsébet Mátyás király anyja.

1461. Hunyadi János besztércezei gróf beiktattatik a kovászlói, kaszonyi, ujfalvi, szernyei és ugornyai féle és a benei, muzsaji és oroszai negyed rész birtokaiba.

1470. Keszi Balázs és Kisujlaki Balázs, Keszi Ákos, Zupán Péter, Jakesi Affra és Kusali László vizsgálatot indítottak Kusali János ellen foglalás miatt. A vizsgálódás még 1474-ben is tartott, akkor nyomozás történvén Keszi és Ujlaki itteni jobbágyain elkövetett hatalmaskodás miatt.

1478. Jakesi János és László megintetik Matucsina Miklóst, Zsigmondot, Nasztát és Keszi Balázst az elzálogosított Jakesi János-féle részek visszabocsátása iránt.

1495. beiktattatik Matucsina Miklós leánya Dorottya, Bilkei Péter neje, a kovászlói váraes (castrum) féle, ugy a kaszonyi, benei, ujfalvi, szernyei, almási, oroszai, borsovai és dédai birtokba; 1498-ban megerősített e birtokokban.

1512. Nagymihályi Ödönffi András leánya Zsófia, Pán Kristóf neje, beiktattatott zálogezimen a Jakesi László-féle részekbe Óbágyi Kristóf királyi ember által.

1519. Matucsina Ferencz Jakesi János ellen intéztet nyomozást az iránt, hogy egyik itteni jobbágyát letartóztatta, a vizsgálatételben eljáró Zápszonyi Szeráf királyi ember.

1523. Butykai Lászlóné törvénykezik Matuznai Ferenczcel egyik jobbágyának elhűrezoltatása miatt.

1540. Kovászó Matuznai Pál és Györgytől Kávási Kristóf a kovászói várat elvevén, a leleszi konventnek meghagyatott legfelsőbb helyről, hogy abba Kávásit beiktassa; ugyanakkor Kaszonyi Matuznai Miklós eltiltatta testvérét Matuznai Ferenczet attól, hogy az ősi vagyont elidegenítse, Kávásit pedig, hogy azt megvegye. Két év múlva 1542-ben már mind két testvér Kávási huszti kapitány ellen fordult, attól a jószágot visszakövetelvén, mely per folytán a király utasította a leleszi konventet, hogy vizsgálat folytán derítse ki, mi módon s ígélet mellett jutott Kávási a panaszlók atyja Matuznai Ferencz vagyona birtokába? (Leleszi lev. A. fasc. 1. 2. N. 18. 23. 37. 46.) Kitünvén pedig, hogy Kávási vétel útján szerezte a birtokot, ennek folytán 1543-ban újabb királyi rendelet folytán ő Oroszi Lázár királyi ember által beiktattatott a kovászói vár, az Attak folyón levő kétkerékű malom s a vár alatti Borsova folyón levő őrlőmalom, valamint a vám és Nagy szőlő nevű a kovászói előfokon lévő s a várhoz tartozott szőlő birtokába, Matuznai Pál ellenmondása mellett.

1543. Jakesi István magtalanul elhunyván, ennek jószágát felkérték paposi Eördög János és István; ugyanakkor beiktattatott vétel folytán Matuznai Ferencz a Jakesi János-féle részek birtokába, ennek árvái ellenmondása mellett.

1545. bevezettetett Kisguti Benedek kir. ember által Matuznai Pál a Jakesi János részekbe és 1551-ben megigazitván a Kovászó és Bene közötti határokat, ez alkalommal a beregi lakosok a Kunhegyről való lejövetelekor ott, hol a beregi és muzsaji határ elválasztatik, ellenmondásukat nyilváníták Gecsei Kun Miklós királyi ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi konv. pap előtt.

1546. Matuznai György és Pál a kovászói vár és ahoz tartozó részek birtokába visszaállítottak. 1549-ben Jakesi Erzsébet kovászói Matuznai Pálnak 2000 frtért valamennyi birtokát átadta, ugyanakkor kiegyezett Jakesi Mihálylyal a kovászói, kaszonyi, benei, fegyverneki, ványai és gyendai birtokai iránt is.

1549-ben Matuznai Magda anarcsi Tegzes László özvegye és Zsófia pócs-petri Ders Mátyás özvegye (Matuznai Miklós leányai, úgy Kata, Horváth Györgyné (Magda leánya) és egy másik Katalin, Tóth György neje (Zsófia leánya) perbe fogták Matuznai Miklóst és Matuznai Ferencz fiait Györgyöt, Pált, Gábort, Ferenczet és Pétert, az őket a kovászói várból és kaszonyi kastélyból, valamint szernyei, ujfalvi, benei, alnási birtokokból illető leány-egyedűk kiadatása iránt. (Leleszi lev. A. fasc. 2. No 32.)

1551. Révai Ferencz nádorhelyettes meghagyván a leleszi konventnek, hogy Matuznai Pál s testvérei részére a Kovászó és Bene közötti határt állapítsa meg, e célra nádori emberekül kijelöltettek: Oroszi Demeter, Lázár és Péter, Máté és Márton; Borsovai Benedek, Bertalan és János, Gecsei Miklós, Illés és János; e kiküldetés folytán Gyöngyösi Ferencz áldozár és Gecsei Kun Mihály kir. ember Kovászáon Gergely pápa napján megjelenván, beidéztet határosokul megjelentek: Borsovai Benedek, Bertalan és János; Gecsei János, Oroszi Máté és Lázár, Fancsikai István és Csatóházi Máté; így megejtvén a határjárást, végre egy kőhegy, másképp aranybánya nevű helyre értek, hol Koncz Kelemen s más beregi királyi jobbágyságok ellenmondván, ezek tizenötödnapra a királyi kuria elé utasítottak.

Az 1557-től 1562-ig terjedő időben II. Zápolya János és Ferdinánd király közt keletkezett versengés folytán a féktelenség e tájon is jó talajra találván, Matuznai Pál a kovászói várat rablótanynak használta, melyből fegyveres zsoldosait prédálásra portyáztatván, ez által a környék ostorává vált, majd Balassa Menyhért szövetkezvén elpártolt Zápolyától s Ferdinánd ügyét mozdítá elő, miért Zápolya Gyaluvárban 1562. április 24-kén világosan azért, mert a rendelet szavai szerint „a némettel cimboráskodott s néhány czinkosával minden erejével a császár párta előnyeit előmozdítá” — vagyonát elkoboztatta s munkácsi várnagya Galtövi Ferencznek további jóakarataig adományozta. Majd az 1563. évi pozsonyi országgyűlés is (56. t. cz. Corp. Jur. Hung. I. 509. lap) ellene az anathemat (kárhozatot) kimondván, meghagyta az ország főkapitányának, hogy vizsgálta meg, vajon a kovászói vár szükséges-e ő felsége megvédésére? ha igen, tegyen intézkedést, hogy az abba helyezendő őrség a prédálástól visszatartassék s a császári párt híveit ne zaklassa; ha pedig a közvédelemre alkalmatlannak fog találtatni, úgy azonnal romboltassék le. E határozat azonban akkor nem foganasítottathatott, mert e vidék nagy része János Zsigmond birtokában volt; végre 1564. Schvendi Lázár császári vezér jelentékeny sereggel Kassán át Munkács alá jöven, azt elfoglalá, honnan a környékbéli várakat s azok közt Kovászt is hatalmába keríté s leromboltatá. Matuznai Pál, kinek neje Jakcsi Erzsébet vala, maga sem élt sokáig azután, mert az 1569. országgyűlés 49. t. cz. 3. §. szerint, már özvegye panaszára elrendelé, hogy a vármegye, vagy ha az elégtelen lenne, a főkapitány közbejöttével helyezettessék vissza a dálnoki Székely Antal által erőszakol-

ban elfoglalt birtokába, ki 1562. évben eszközölt ki maga részére adományt és beiktattatott itt, és Almás, Bene, Szernye, Ujfalu és Kaszonyban, e mellett azonban birvágyát önkényileg érvényesíté. Matuznai Pálné azonban a közbejött háborus idők következtében csupán 1572-ben iktattathatott be királyi uj adomány folytán Matuznai János, István és Ferencz, valamint 1576-ban szintén királyi uj adomány alapján Matuznai Gedeon. A beiktatásnál, melyet 1572. Lónyai János kir. ember és Diáki Gál leleszi k. áldozár eszközöltek, ellenmondván Székely Antal, neje Maghi Zsófia és fia Gáspár. E birtokhoz tartoztak ez okmány szerint: Kovászó, Kaszony, Almás, Bene, Szernye, Rafajna és Ujfalu helységekben részek s az összes királyi jogok.

Különben az adóösszeírási lájstromok szerint birtokoltak itt 1530-ban: Matuznai Ferencz, Veselényi Miklós és Jakesi István, 1552. még Jakesi Mihály; az 1567-ki rovat szerint, az előbbi évi hadjáratban 24 házhelyről elhurczoltatott a nép a tatárok által.

1569-ben Bilkei Máté mint Matuznai György özvegyének, Surányi Katának ügyvéde és Matuznai Pál özvegye Jakesi Erzsébet perelt Székely Antallal itteni birtokok iránt, melyeket mégis 1573-ban Székely megszerzett s azokba beiktattatott.

1570. Említettnek birtokosokul Bozássi István özvegye Ördög Borbála és Oroszi Lázár. (Megyei lev.) 1695-ben csere után egyezsége léptek Daróczi Ferencz és Székely Boldizsár itteni és kaszonyi, kigyósi, muzsaji, benei, nagy és kis-almási, szernyei, ujfalvi, csegöldi és olesvai birtokaikra nézve.

1600. említettnek birtokosaiul: Matuznai Gedeon, Zsigmond, Ujhelyi Miklós, Bégányi Ferencz és Literáti József.

1623. Rhédei Péter erdélyi vajda lovas seregének vezére beiktattatott a Matuznai Pál és István magvaszakadtával a koronára szállt részekbe, ki és neje Oroszi Zsuzsánna azon évben tiltakoztak a leleszi konvent előtt az ellen, hogy a rozsalyi Kun László szatmári kapitány részére Bethlen Gábor parancsa folytán. Bellovári Dávid munkácsi uradalmi főnök s helyettese Budai István udvarbíró a peressé vált Szalva erdő helyett a békésen használt Nagyerdőt osztotta fel s adta át Kun birtokába a felszóllalók nem csekély jogséreelmére.

1627-ben sikavai Bellavári Dávid beiktattatott a kovászói vár s illetőleg kuria és ahoz tartozó itteni, benei és kis-muzsaji birtokrészekbe (leleszi lev.)

1633. Perényi Gáborné Salgai Kata bevall két itteni telkét Ujvári Istvánnak 200 frton.

1639. birtokolt itt soklyói Szabó György, 1641-ben Szabó Zsuzsanna átiratja férjére, Horváth Dánielre ezer forinton itteni és benei, halmii, kökönyesdi, turezi és báboni birtokait, (Leleszi lev.). E jószágrészek az előtt Perényi Gáboré valának, kinek fentebb említett neje azokat Szabó Zsuzsánnára ruházta, — 1648 említettnek birtokosokul: Lónyai Zsigmond, Sulyok Ferencz, Szabó György, Horváth Demeter, Ráthonyi Ferencz és Bégányi Ferencz özvegye.

1651. királyi uj adomány czimén beiktattatott itt Lónyai Zsigmond.

1808. beiktattatott a kovászói, benei és almási birtokrészekbe csebi Pogány Ferencz, mely alkalommal a nagy-beregi bíró ellenmondott. Ennek halálával özvegye, bölcei budai Francziska birta, később leánya Pogány Karolina után Bónis Barnabásra szállt és szerződésileg Tallián Pál is szerzett némi részeket. — Pogány István után lett a birtokos báró Perényi Zsigmond, kitől azt megvette Lónyai Albert; bir gróf Károlyi is.

1809-ben alakittatott itt a timsógyár, mely 16,333 frt és 23 krba került; ez 1811-ben 30 és 1812. évben már 125 mázsa timsót termelt; 1815-ben Bősz János özvegye volt a gyár részese, 1818-ban pedig birtokosnője Pogány Ferencz özvegye.

A g. k. hiveknek itt lelkeszségök és ujabbkoru fa-templomuk van.

A helység határában a Borsoránál egy sziklás hely Kisvárának neveztetik. ezen azonban épület nyoma nem tűnik fel.

Kövesd.

(K i v j á z s g y).

Oroszfalu a felvidéki járásban 169 házzal, 876 lakossal és a falucskái és a komlósi határral együtt 5971 holdnyi tértartalom-

mal. Az előtt a komlósi uradalomhoz tartozott s nevét a „Köves“-pataktól vette.

1412. Koriathovics Tódor Munkács ura által sokat zaklattatott, mert a birtokosok annak hódolni nem akartak.

1458. Mátyás király Komlósi Gergely, Tamás, Simon, Pál, András, Imre és Mátyás panaszára vizsgálatot tétetett az iránt, hogy Jakab napja körül Ilosvay Karácsony László, András és György, Bilkei Sándor, István, Mihály, István és János és Rakolezi István hozzájárulásukkal fegyveresen megtámadták a Komlósi-családot s azt mindenétől kifosztotta s K. Ilona özvegyét, férje Makszem György Iosvai, kisleludi, ilonezai és négy forrási birtokából hozományának visszaadása nélkül elűzték. A felség által királyi emberekül kijelöltettek: Gulácsi Pelbárt, Bégányi Éles György, Dávidházi Ambrosus, Kerepeczi András és Homoki Demeter*).

1460. Ilosvai László vett itt részeket, 1463. ban pedig Bilkei Sándor kir. ember a falu határát bejárta.

1471. Komlosi Pál elzalogosított itt Komlósi György és Andrásnak egy telket. 1513. beiktattatott Kaponyai István.

1567. említettnek birtokosokul: Komlósi János özvegye, K. Gergely, Gáspár és Péter, Tarnóczy István, Fornosi Péter, Zsolnai Ferencz, Asztalnok Mihály, Török István és Dolhai Imre.*)

1600. ban említettnek birtokosaiul: Kun Gáspár, Fornosi János, Literáti József s a Komlósi és Török családbeliek. 1607. ben birt itt Ugrai Anna Komlósi Sebestyén özvegye. 1648. ban pedig: Komlósi Tamás és György, Ignéczi András, Kun István, Kéresi János, Vay István, Terebesi István, Barkóczy László, Ilosvai Tamás és a Fornosi család.

1667. ben Szalai Barkóczy György panaszára gróf Nádasdi Ferencz országbíró a Mocsár nevű erdő használata iránt vizsgálatot rendelve, királyi emberekül kijelöltettek: Hatos Márton, Fancsikai Zsigmond, Egéressi István és János, Somosi Pál, Mező Márton, Ilosvai István és János, Bégányi László, Ladányi Bay Ferencz és Mihály és Szegedi Pál. A kihallgatott tanúk vallomása alapján kiderült, hogy Kövesd, Nagy és Kis-Komlós és Pálfalva helységeknek mind az erdő, mind a mezőkre nézve egy közös belső határokkal el nem különített közös határuk volt s ennél fogva azok szabadon s közösen használták a Mocsár erdőt s csak közelebb kezdették a Komlósiak akadályozni Barkóczyt a fahordásban, jöllehet már ennek jogelőde Kun Gáspár is nyugodtan használta a kérdéses erdőt.

*) Budai kam. lev. Lib. IV. Tom. VII.

Utóbbi időben is a helység főbb birtokosai valának a Komlósi és Ilosvai családokon kívül a gróf Károlyi és Vasadiak.

A g. k. hitközség voltaképen a szomszéd fálucskai lelkész-séghez tartoznék, azonban lakályosabb volta miatt a pap itt telepedett le, építvén a község tágas paplakot, míg a templom fából készült régi épület, diszes fakápolnával és fészülettel ékitve. Anyakönyve 1786-tól vezettetik.

Határa dombos.

Kucsava.

(Oroszkucsava).

Orosztalu a munkácsi járásban, Kuzmina szomszédságában, 25 házzal, 120 lakossal és 555 holdnyi terjedelmű hegyes-völgyes határral. Birtokosai most: báró Barkóczy János és gr. Buttler Sándor. Kuzminának főkegyháza, de van saját régi fatemploma. Nevét vette a „Korcsova“ orosz szótól, mi cseprentést jelent. Az 1576-ki záloglevélben, (mely Tárkányi és Bornemissza közt kötött), Korcsová-nak iratik. (L. Benedike). 1647-ben birták Tárkányi István és Barkóczy László.

Kulinkócz.

(Kolinkócz).

Gazdasági tanya Iványi és Lauka közt a Joó-család birtokában. Az 1600. évi adórovat szerint, volt akkor itt Rákóczy Zsig-

mondnak egy jobbágya. Később birta Pederi András, kitől Brandenburgi Kata beleegyezésével átment 1631-ben Horváth János és Ferenczre szintén zálogjogon; 1640-ben ezt Cserejőczezal együtt Rákóczy Györgynek 1500 frtéért s a fejedelem klacsanói jobbágya-
jért adták cserébe, mennyiben azt Rákóczy még 1632-ben az eper-
jesi egyezés értelmében kapta, mint a munkácsi uradalomhoz tar-
tozó pusztát. Később Rákóczy Földvári Jánosnak engedte azokat
kiváltani, ki Csürfalvával (Cserejőcz) együtt ékákig birta*). Az
1682. évi urbér szerint „Kulinka-falvát“ Csürfalvát és Kisgutót
a Földvári családtól Marin Péter váltotta ki, kinek felesége után
azt 1682-ben Ráti István birta: később a Joó család kezére
került.

Kustánfalva.

Ezen 1730 táján a góf Schönborn-család által német lako-
sokkal megnépesített falu fekszik a felső Schönborn feletti lejtőn
49 házzal és 251 lakossal.

1597. január 1-jén Rákóczy Zsigmond, a munkácsi vár s ura-
dalom akkori zálogbirtokosa, azon czélból, hogy II. Rudolf király
vagyonát öregbitse, K o s z t á n Sándor nevű kendereskei lakosnak
kenézi szabadalmat adott arra, hogy Kapufalva néven itt hely-
séget alakítson, igérvén, hogy a megszállandó idegen jobbágys-
ág 15 évi adó és tehermentességet élvezendnek; a kenézek utódai
pedig csupán a szokott kenézi kötelezettséget teljesíteni és szük-
ség esetén fegyverrel szolgálni tartozandván.

Ez alapító kenéz nevére elneveztetett az új helység Kos-
tánfalvának, miből később „Kustán“-falva lett. 1599-ben
Kapusfalvának hivatott még, s akkor csupán 1 ház volt benne.

Az 1649-ki urbárium szerint találtatott itt akkor 13 jobbágys-
ág, 24 fiu, 3 ló, 30 ökör, 29 tehén és 44 sertés. 1672-ben 12 jobbágys-
ág.

*) Az 1649. és 1682. munk. urad. urbáriumok.

8½ telek, 20 fu; 1682-ben 22 jobbágy 9½ telken; 1704-ben 12 jobbágy és 19 fu; 1728-ban 9 jobbágy és 15 fu, 4¼ telken; 1733-ban 12 jövevénygazda és 2 fu; 1749-ben 12 házhely; 1764-ben 15 gazda és 2 zsellér; 1777-ben 18 gazda és 1775-ben 16 jobbágy és 1 zsellér.

A Kamjanka nevű domb 1803-ban ültetett be szőlőkkel s 1812 óta tizedet adott a munkácsi uradalomnak.

A német kath. híveknek van saját kőtemplomuk s a felsőschönborni, a g. k. lakosok pedig Podheringhez tartoznak.

Kutkafalva.

(Pokutya.)

Orosz helység a felvidéki járásban, 55 házzal és 322 lakossal, a Hát-erdő közelében, mely keletkezése óta a munkácsi uradalomhoz tartozott. A XVI. században Kut, másképp Farkasfalvának is mondatott.*) 1624-ben zálogjogon Bellavári Dávid birtokába jutott, kinek utódaitól azt 1640-ben Rákóczy György ezer forinton visszaváltotta, azonban csakhamar ismét Bálintffy Balázsnak adta, ki azt 1649-ben is bírta. 1672-ben Báthori Zsófia alatt volt itt a kenéz Terkács Lőrincz; minthogy pedig a kenézi kiváltság bizonyos családra nem vonatkozott, az a jobbágyok közt rendre járt, lévén az egyszersmind falusi bíró is. Innen eredhetett a hazánkban divatozó közmondás: „Sorban jár, mint a falusi bíróság.” Ekkor találtatott itt összesen 23 jobbágy, 52 fu, 6 ló, 42 ökör, 44 tehén, 63 juh és 34 sertés. Batykok voltak Pap András és Jakab, kik 1-1 nyestet adtak; a jobbágyok közt két „morvai juhász” is említetik, kik t. i. a nemesebb juhoknál pásztorkodtak. A helységben, hol Terkács, Szolyvai, Nagy és Muzgafalusi marhás székely jobbágyok voltak, három posztócsináló is lakott.

*) Budai kam. lev. Liber IV. Tom. VII. adórovat.

A II. Rákóczy Ferencz alatt 1699-ben Hagara Mátyás várbeli tiszttartó által eszközölt összeírás szerint, már csak 12 jobbágy, 3 fu, 4 ló, 1 ökör, 5 tehén, 30 juh és 10 sertés találtatván: e szerint egy rövid félszázad alatt a helység jóléte tetemesen alászállt, mit a folytonos harcok eredményeztek. Ekkor volt a batyko Hallyko Mikula és Terkács Pap András. A lakosság kezén most 228 szarvasmarha, 78 juh, 83 sertés és 20 méhkas találtatik; van saját kötemploma s 1779-től anyakönyve, de főkegyháza a papfalvi lelkeszség alá tartozik.

Kuzmina.

Orosz helység a munkácsi járásban, a megye észak-nyugati magaslátán, 78 (1870-ben 109) házzal, 410 lakossal és 927 holdnyi hegyes határral, mely közbirtokossághoz tartozik. Kötemploma a 18-dik századbeli régi fatemplom közelében épült, melynek nyomát temetőhelyen az előbbi oltárkö jelöli, a terjedelmes paplak azonban most is faépítmény. 1711-ben a svédek követtek el nagy prédálást. 1864-ben szántás közben egy böggrében lengyel ezüst érmet leltek, melyek többnyire 1581. István és 1610. III. Zsigmond lengyel királyok korából valók. A határban szőlő is termesztetik. A helység birtokosai közül gróf Schönbornt, Buttlert, Csonkát említjük. A 17-ik században birták Tárkányi István, Borsi János és Senyeyi Ferencz.

Laturka.

Orosz helység fent a Verchovinán a galicziai határszélen a határhegység alatt, 85 házzal, most 482, (1870-ben 586) lakossal és 1970 holdnyi rideg, hegyes határral; tartozik a munkácsi uradalomhoz. A régi okmányokban Lator-kának neveztetik az itt eredő Latorca folyótól, mely a kiirtott kopár hegyektől körülvett szegényes völgyön át folydogál dél felé. A szomszéd Lengyelországból a völgyön át is vezet egy átjárás s mint állítják, a honfoglaló magyarok ez irányban lépték át az új haza határát.

1691-ben volt a kenézség a Manajlo és Kurák nevű családoknál, kik mint ilyenek 13 frtot fizettek a földesuraságnak, s akkor az előbbi 36 jobbágytelekből 23 pusztá volt. Batyko vala Pap János, ki nyestpénzül 4 frtot fizetett. Az 1798-ki fölvétel szerint az itteni g. k. fatemplom és szalmával fedett kis paplak igen rossz karban szülmődött.

A g. k. hitközségnek van saját lelkészsége és 1819 óta anyakönyve s kötemploma. Utolsó postája Alsó-Vereczke.

1755. évben Nalivajki Timót, Polusin Vaszil és Ipcsevics István a mezőn 1163 darab 17. századbéli lengyel ezüst pénzt találtak.

Lauka.

Munkácestől északra egy órajárásnyira fekvő orosz helység 57 házzal, 338 lakossal és 569 holdnyi hegyes határral. 1360. Koriatovics Tódor herczeg a csernekhegyi kolostornak ajándékozta s mint ilyen ma is annak birtoka. A XV. században a munkácsi ura-

dalomhoz csatoltatván, 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt 23 jobbágy, 21 fu, 6 ló, 22 ökör, 10 tinó, 33 tehén, 76 sertés és 6 méhkas. A szőlőből a várhoz kilenczedet, a g. püspöknek pedig tizedet adtak. Akkor volt a batyko Pap István. s a jobbágyok többnyire ily magyar nevet viseltek: Drabant, Süő, Bodnár, Járos, Hajdok, Lengyel, Gebelán, Majos, Lóder stb. 1692-ben a helység a kolostornak visszaadatott; 1794-ben az országvégiekkal történt elzáródás folytán határa megállapittatott. Az 1703-ki június 27-ki munkácsi csatavesztés után Rákóczy Ferencz e tájon vonult el, hol őt a nép kegyelettel fogadta s szerencsétlenségén őszintén zokogott. A fatemplommal bíró gk. hitközség Nagylóhó fiókja.

Lázárpatak.

Orosz falu Felső-Vereczke mellett 27 házzal, 180 lakossal és 77 holdnyi hegyes, kopár határral. Tartozott a munkácsi uradalomhoz. 1699-ben volt a kenészség a Szamka családnál, melynek számos tagja volt; ezen kívül még négy jobbágy volt. Nevét a Lázár nevű első kenéztől vette a 16. században. A helységben, mely a f.-vereczkei g. k. lelkészséghez tartozik, találtatik most 8 ló, 161 szarvasmarha, 175 juh, 10 kecske, 64 sertés és 4 méhkas.

Nagy Leányfalva.

(Lalovo.)

Orosz és német helység a felvidéki járásban, egy magaslaton, 82 házzal, 499 lakossal és 1285 holdnyi határral. A XV. század-

ban a kiváltságolt kilencz krajnai helységek közé tartozott, oláh lakói voltak s okmányilag La-falunak neveztetett. 1465-ben Erzsébet, Mátyás király anyja kapta adományul az akkor beregmegyei Dolha, Zadnya, Bronka, Kusnicza, Kereczke és máramaros-megyei Szurdok, Horoszalja, Polána és Sajó helységekkel együtt, elkoboztatván azok Dolhai Ambrustól testvérölés miatt. A szokásos beiktatást eszközölé Pósházi Simon királyi ember s ez okmányban a falu Lipniczának is mondatik. Majd mint a munkácsi uradalom tartozéka, a többi ily faluk sorsában részesült. 1649-ben Lorántffy Zsuzsánna alatt találtatott itt „Nagyleányfalván“ 36 jobbágy, 18 népes és 5 pusztatelek és 26 fu. A jobbágyok közt Boldizsár volt a kenéz, és Sipos, Szabó, Hegedüs, Illés, Kerepeczi, Sztánfalvi, Kozma, Berialan, Német, Tihan, Oláh, Kovács, Vajda, Asztalos, Hátmegesi, Lengyel, Virasztó, Fejér, Gólya magyar jobbágyok; a batykó volt Pap Ferencz. — 1672-ben volt a batykó Csákány János; 1682-ben a kenéz Boldizsár László és 25 jobbágy mivelt $27\frac{1}{2}$ telket. A lakosok közt 16 volt virasztó azaz ör a munkácsi várban, névszerint a Kenéz, Német, Tihor, Szolyvai, Tamás, Kozma s más családbeliek; a batykó volt Csákány Pap György. Később a ragályok és háborúk folytán a népség megfogyott, minek következtében a gróf Schönborn család az üres telkekre 1748-ban német gyarmatosokat telepített; különösen gróf Schönborn Jenő Ervin a 1763. febr. 10. kibocsátott nyiltlevelében tett kedvező ígéretei által beédesgette a külföldi németeket; a nyomtatott levélben ugyanis ígértetett a megszállóknak 30 napi szántóföld (Morgen Land = $180 \square^o$), 6 napi kaszáló ($200 \square^o$) és házhelyül $120 \square^o$ belseőtelek; épületfa, legelő és falzás, marha természetben vagy előleg erre és 6 évi adómentesség: kivántatott azonban, hogy minden családfő legalább 100 rénus tallérral legyen ellátva s idővel a termény kilenczedét s uri munka helyett 4 frtnyi díjt fizessen. 1775-ben tíz ily család honosodott meg, most a németek száma 151-re s az oroszoké 406-ra megy. Ez utóbbiaknak saját lelkésztségök s régi fatemplomuk van, melynél egy új kőből építtetik, anyakönyve pedig 1777-től vezettetik; ellenben a r. katolikusok, kiknek itt kőtemplomuk van a felső-schönborni anyaegyházhoz tartoznak.

Leczfalva.

(Leczovicza.)

Uradalmi orosz helység a munkácsi járásban 45 házzal és 252 lakossal. A 17. században Kis-Dubroviczának is neveztetett a pataktól, melynél keletkezett. Gróf Eszterházi Miklós s neje Derzsfi Orsolya 1613. január 1-én kenézi kiváltságot adott Mohucz Sándornak; az 1649-ki urbér szerint volt ekkor a kenéz Lecz János, kitől a helység mostani nevét vette; e kenéz jól bírhatta magát, lévén neki az összeírás szerint 8 lova, 8 ökre, 3 tinója, 8 tehene, 100 juha, 13 sertése és 4 méhkasa; testvérei Simon és Mihálynak pedig együttesen 12 lova, 8 ökre, 4 tinója, 9 tehene, 100 juha, 14 sertése és 8 méhkasa. — 1699-ben rendeltetett papi telekül a Huszár Vaszil-féle pusztatelek; ekkor volt a batyko Pap Iván, ki mint jövevény, nem fizetett csak fél nyestpénzt. Az összes lakosság kezén van most 126 szarvasmarha, 73 juh, 55 kecske, 38 sertés és 2 méhkas, s így a vagyonosodás aránylag nem emelkedett.

A g. k. községnek van saját új kötemploma és Nagyberesztó fiókja.

Liszárnya.

Ruthén falu a vizniczei völgyön, a munkácsi járásban magas hegyek tövében 22 házzal, 112 lakossal és 1022 holdnyi hegyes határral. Egykor Szoluncsuk nevű helységből keletkezett, a mint-hogy a környékbeli nép most is így nevezi; meredek sziklás bércz

alján áll egy magános korcsma, mely az egykori Szoluncsuk falu egyetlen maradványául tartatik. Mostani lakosai, a lizárnyai favágók, az 1808. sept. 30. kelt szerződés alapján telepedtek itt le, szám szerint 39-en, azon kötelezettséggel, hogy havonként a munkácsi uradalmi erdőkben egyenkint 12 öl tűzifát fognak vágni. A g. k. hivek a felső-vizniczei lelkésztséghez tartoznak s az 1870-iki összeírásnál nem találtatott birtokukban csupán 41 szarvasmarha.

Kis Lohó.

(Lenyuvezi.)

A munkácsi járásban Iványin tul erdők közt fekvő szegényes orosz falu 13 házzal, 95 lakossal és 98 holdnyi hegyes határral. A néphagyomány szerint hajdan a tatárok pusztiták el s a férfiakat nejeik szemeláttára a káposztás hordókba fulasztották (?), valószínűleg a svédekkel tévesztik össze ez eseményt, midőn azok 1711-ben e tájon nagy pusztitást követtek el; sajátságos, hogy a ruthén pór minden ellenséget, a németet sem véve ki, tatár vagy töröknek mond.

Rákóczy Zsigmond Munkács birtokosa Paska János nevű jobbagyának 1582. márczius 5. adott kenézelevelet a végből, hogy ez elpusztult falut megnépesítse. Azonban a siker elmaradt, mert 1649-ben sem találtatott több mint 2 jobbagy, 1 fiu, 1 ökör, 4 tehén és 1 sertés. Később népsége megszaporódhatott, mert 1672. már fatemplomkája és Baxa Lukács nevű batykója volt. E kis templomnak nyoma, t. i. az oltárnak szolgált szokásos nagy kőducz, maiglan is áll még egy egyszerű harangláb és feszület mellett a falu szélén; de az emberek emlékezetéből sem vészett ki; ugyanis mint állítják, még a mult században is lakott itt g. k. pap, ki koronkint oly nagy szegénységgel küzdött, hogy napszámmal keresé kenyerét. Az utolsó pap Paska Iván egy izben a kurátorral és harangozóval a Nyirre ment csépelni, hogy részt keressen. Munkája közben

egy szabolcsmegyei faluban az ottani g. k. pap megbetegedvén. ō ment helyette az ugynevezett utrinát (mise előtti szertartást) elvégezni, miért ez őt feleletre vonta s büntetéssel fenyegette; midőn azonban Paska paplétét igazolta, nyomban hat köből gabonával megajándékozta s szekerén visszaküldé őt. Ez eset értésére esvén a munkácsi püspöknek, Paskát e nyomorult faluból a szomszéd Nagy-Lohóra helyezte át, hol bővebb javadalommal ellátva, maiglan lakik a lelkész, melynek egyik fiókja Kis-Lohó.

1634. az Ibrányi család birta zálogul; az 1699-ki urbárium említi, hogy e helység 1689 körül annyira elpusztult, hogy egyetlen egy lakosa sem volt. Később a Gulácsi családnál lévén a falu elzálogosítva, gróf Schönborn, mint földes ur azt 1798-ban 1100 frton Szeremlei Károly és Samutól, mint anyjok után Gulácsi jogutódaitól visszaváltá az 1768-ban Gulácsi Gábor ellen indított zálogváltó per folytán.

A 112 lakos kezén ma sem találhatik több 49 szarvasmarhánál és 98 sertésnél.

Nagy-Lohó.

(Lochovo.)

Uradalmi orosz helység 90 házzal, 1870-ben 516, most 485 lakossal és 714 holdnyi hegyes határral s jó bort termő szőlőkkel. Az 1484-diki adománylevélben L o l o h-nak neveztetik. 1649-ben taláztatott. itt 36 jobbágy, 43 fuu, 8 ló, 92 ökör, 29 tinó, 85 tehén, 162 sertés és 15 méhkas. A szőlőktől kilenczed járt a várhoz; a batyko volt Pap Kozma és János; a Soltész, Török, Dávid, Gyüle, Madárka, Horváth, Füles, Csacska s más magyar jobbágyok közt volt akkor 5 hetes és 2 székely drabant. A kenézség volt a Soltész nevű családnál, melynek azt Magócsi Ferencz 1608. adományozta. 1672. volt a batyko ifj. Pap János és Kozma s a fentebbi obbágyokon kívül még Csicserka, Alsó, Izsnyéti, Orosz, Bányász és

Bisztrai nevűek, kiknek ma semmi nyomuk. Van g. k. kötemploma s anyakönyve 1795-től. U. p. Munkács.

Longodár

Pusztá a nagy-beregi határon Kigyós és Bereg közt, mely a XIV. században mint falu szerepelt s melyről a Longodári nemes család vette nevét. 1421-ben beiktattatott Longodár helység birtokába a Longodári Benczei család, nevezetesen András fia Barta és Fodor János.*)

1426. beiktattattak királyi uj adomány folytán Longodári Fodor Miklós fiai Márton és János, ugy István aranymívesnek fia János és Longodári Bencze fia Andrásnak fia Barta; királyi emberül működött Gecei Mihály.**)

1427. Jakesi László és Mihály és Longodári Márton a Bereg város határához tartozó völgyben falut (villa) alakítani akarván, e miatt Bereg akkori birtokosa György rácz despota tiltakozott és háborítás miatt panaszt emelt. E szerint Longodár maga akkor külön határral birt.

1430. Longodári Fodor János fia Mihály és testvére Márton Longodár helység felét átengedték Kusali Jakesi György fia Dénes váradi püspöknek, János székely grófnak és Lászlónak, ugyszintén István fiai Mihály és Lászlónak; István testvére lévén Györgynek.***)

1456. beiktattattak Hassaghi Farkas testvéreivel és Karácsonyi László; 1470-ben pedig királyi adomány folytán Oroszi Fülöp királyi ember által Longodár helység fele birtokába Longodári Márton fia Mátyás, Szirmai Simon fia Fóris és fia Antal, kik akkor Szirma és Péterfalva helységekben is nyertek részeket.†)

*) Lelesz. F. 71. 81.

**) U. o. Prot. Stat. V. N. 71.

***) U. o. Prot. AA. II. 124. p. 3. sz.

†) U. o. X. L. 31.

1498. beiktattatott a már pusztának nevezett Longodár birtoka Geréb Péter*), ki azt Longodári Mátyás magraszakadtával felkérte, midőn ennek leánya Katalin is örökösök nélkül vezetettetett be.

1545. Révai Ferencz nádorhelyettes rendeletére a leleszi káptalan Büdi Mihály főispán kérelmére Longodár helység határát megjárattván, nádori emberekül kijelöltettek Oroszi Demeter, Óbégányi Mátyás és Bálint, Kisguti Benedek, Kerepeczi András, Borsovai Benedek András és Hetei István és László. Érdekelt szomszédokul pedig meghivattak és megjelentek: a Domokos rendű szerzet (religiosi fratres ordinis praedicatorum beati Dominici) Beregszászról, mely képviselve volt Ladányi Gergely főnök (prior), Makrai Péter éneklész (cantor) és Becsei Jeronim áldozár által; továbbá megjelentek: Bulesui Farkas, Bégányi Gergely, beregi bíró Nagy Albert, Csikós Mátyás és Dienes Mihály beregszászi bírák s mások, kik mindjárt a kezdetnél ellenmondván, a működés elmaradt.

1552. Ardó, Bereg és Kigyós határa bejárattván, az illető okmányban emlittetik „Longodár völgye“ (vallis Longodár),**) s úgy látszik, már akkor néptelen hely volt; 1569-ben pedig, midőn Büdi Klára, Mihály és Farkas birták praediumnak mondatott.

Később Bereg város és illetőleg a munkácsi uradalomhoz csatoltatott. Egy jó ivó vizet szolgáltató kut maiglan jelöli a helyet, hol egykor Longodár helység állott. Az 1426-ki gróf Schönborn-féle adománylevelében is emlittetik Longodár-pusztja.

Lónya.

Nagy és Kis.

A tiszta jobb partján fekvő két szomszédos magyar helység. Ezek közül Nagy-Lónya számlál jelenleg 155 lakházat, 1016 lelket, Kis-Lónya pedig 94 lakházat és 497 lakost, míg a kettős határ 3439 holdat tesz.

*) Lelesz. G. No. 65.

**) U. o. Prot. Met. N. 23.

Hogy a Lónya szó őseinknél keresztnév vala, kitűnik egy 1245. évben kelt adománylevélből, mely szerint akkor IV. Béla Lónyának és fia Györgynek s ennek fia Lászlónak birtokot adományozott.*)

E két régi helységet a XII-dik században a Beth, másképp Betke család bírta, kitől azokat, valamint Bátyut, Bótrágyot és Szalókot megvette s a 13. század elején II. Endre alatt Bánkban (Bór Benedek) nádornak veje Simon főispán bírta, ki azonban 1214-ben, midőn nején Gertrud királyné özvegye Eckbert bambergi püspök erőszakot elkövetett, e miatt a bán Péter bihari főispánnal összeesküdvén, a királyi palotába tört s Gertrudot összevagdalta, felbőszült emberei pedig nemcsak a palotát kirabolták, hanem a királyi peccsétet is elvitték. ennek következtében hűtlenségi bűnbe esvén és különben is magtalan lévén, Lónyát a többi beregi birtokkal (Szolyva és Szentmiklóssal) együtt elveszté s azok a királynéra szálltak.**)

1270-ben a Rusdi nemzetségből származott Endrének fia Mihály főispán kapta a nevezett királyné gyilkosáról a koronára szállt birtokot adományul V. Istvántól, az 1272-ki pótagománylevél tartalma szerint, azon kitűnő szolgálataiért s nagy hadi érdemeiért, melyeket a megelőzőtt években azon alkalommal gyakorolt, midőn még IV. Béla király életében, ennek megkoronázott fia István, Ottokár cseh és osztrák fejedelemmel, kihez Erney bán, Henrik nádor és más pártoskodó magyar főurak csatlakoztak, véres harcokat folytatott. Nagy érdemeül tudatott be az is, hogy Füzér királyi várat István király részére megőrizte, míg mások váraikat Ottokár védelme és főurasága alá bocsátották, aminthogy ifjuságától fogva folyvást hű szolgálatokat tett a királynak.***)

Az adományozott jószág átadását eszközlé mint kiküldött királyi ember István (de Potuk), ki a határokat Lónya körül követekezően alapítá meg: Lónya Beth Mátyus földé körül terül el, nyugatról a Tisza partján, innen menve előfordul határpontul a Kóthna vize, mely Csarnavodából (Csaronda) ered, e víz szolgál azután határul észak felé, átmenvén egy hidon a Nagyut és innen dél felé addig, hol a víz jobbra fordul; innen tovább haladva Som (a királyi birtok) határa mellett, egy Hilimma nevű patakosa s délről a

*) Fejér György, Cod. dipl. T. IV. V. 1. 392. lap.

**) Magyar tört. Eml. I. oszt. XIII. kötet. Nagy Iván „Magyar nemes családok“ 33—34. füzet 157. l.

***) Fejér id. m. V. I. 241—246. l.

Boltrágy nevű vizen át kelet felől éri a határvonal a Jasznapatakot, majd a Zirnia (Szernye) vizet, Kopogha (Koponya?) nevű Mihály földjét, észak felől a király birtokát képező Szürtét (Zirtaia) s a patak mentében a királyi Dobrony helységet, majd jobbról egy tavat, s nyugatról Sártó és Menyge mocsarakat, majd egy erdőt, ismét a nagy utat, hol azután a Tisza partján a határ végződik.

Egy más hasonló okmányban említettetik, hogy Endre két fia Demeter és Mihály comes V. István iránt a hűség számos jeleit adák. Nevezetesen, hogy Demeter a királylyal a Feketehalom várába szorult s ott szolgálati készségével híven forgolódott, Mihály pedig a fentebb említett Füzér és Temetény várakat, mellőzve Béla ígérezeit, István számára megőrizte; midőn Feketehalomból Demeter bocsánatkérés végett Bélához küldetett, a várat ostromló Kemény Lőrincz őt elfogatta és súlyosan kinoztatta, majd midőn István Feketehalomból kivonult, a Keménynyel vítt ütközetben Demeter dicséretesen harcolt; az Erney bánnal és az „Ilsazeeg mellett történt csatákban Demeter és Mihály István király szeme láttára éhes oroszlánokként az ellenség táborába törtek, sokakat elfogtak, súlyos sebeket kaptak, vérökben fetrengtek s más hős tetteket és szolgálatokat vittek véghez, miért István 1270-ben őt tetemes adományokkal jutalmazta.*)

Rusdi Mihálynak (ki az oklevelekben comes Michael parvus de genere Rusd neveztetik), első nejétől csak két gyermeke volt, egy leány és Mihály nevű fia; második neje, ki a Huntpaznan nemből eredt, Kozma főispán leánya volt, nem ajándékozta meg őt éltében utóddal, hanem ez férje elhunytával özvegyen Berenczei Náné fiának Jakab főispánnak lett nejévé, kinek fia Beneczencznek fiához Keledhez adta mostoha leányát is nőül; ennek női hozományul és nászajándékra 400 és 100 márkát fizetvén magáéból, mely összegnek megtérítéseül mostoha fia a magvaszakadáshoz küzeledő ifjabb Rusdi Mihály belenyugvásával Lónya, Boltrágy és Battyu, valamint a szomszéd szabolcsmegyebeli Szalóka helységet második férje s utódai részére felkérvén, azokat 1285-ben királyi adományképen meg is kapta. Ezen szatmármegyei Berencze helységből eredt birtokos család a neki adományozott Lónyára költözvén át, utódai innen a Lónyai családnevet vették fel, mely virágzó család maiglan az ország legdiszesebb ősi családainak egyike.

*) Monumenta Hung. Hist. I. oszt. XIII. köt.

1343. Lónyai Bencz fia Jakab választott bírósági tagul működött Márokon.*)"

1351. A nagyváradi káptalan előtt zemplénmegyei Imbregi András fiai és több Lónyai nemesek, névszerint András fiai László és Dénes, néhai anyjuk Katus (Náné fiának Jakabnak leánya) közt egyezés jött létre a leánynegyedi birtokra nézve kielégítvén testvéreit Jakabot, Miklóst és Lászlót, és János s Györgyöt, Bencze fiait.**)

Ez időben a Lónyai család összeköttetésbe lépett a Jakcsi családdal; ez a Jaka nevű várról (mely most Szinyérvárnak mondatik) vette nevét s azt Jakcsi András hűtlenségi bélyegen elvesztvén, 1352 táján Medgyesi Mór kapta adományul Medgyes helységgel s ahhoz tartozó vagyonnal együtt.

1373-ban Lónyai György fia Ferencz perelt Tibai György fiával Jánossal, mely alkalomra királyi emberekül kijelöltettek: Kerepeczi István, Apáti Rapoles fiai Gergely és Lőrincz, Kisanarcsi Miklós és Imre, Dobronyi András és Dobronyi Rupert fia János***) 1379-ben törvénykeztek a Lónyayak a leleszi prépostsággal a Szalóki birtok iránt.†)

1400 körül Kántor Mihály (Lukács fia) véletlenül megölvén Pázsitos Balást, azért Pázsitos Péter és fiai Tamást, Illést, Pált és Jánost a reá szabott pénzbeli illetékre nézve kielégítette; nevezetes hogy ezen csopka okmányban, Pázsitos Péter és Kántor Mihály lónyai vendégnek mondatik (Hospes de Lónya).††)

1418-ban Lónyai István fia András összes nagy és kis lónyai részbirtokait, a kislónyai vámrészszel együtt testvéreinek: Kata Pócsai Péternének és Jusztina özvegy Fügi Jánosnénak négy ujforinton akkép elzálogítja, hogy azokat bármikor visszaválthatja. Ez időben két pénznem: uj és kassai forint létezett, florenus computi cassoviensis.†††)

1419-ben királyi uj adomány mellett beiktattattak, Nagy és Kislónya, Harangláb, Bátyu, Boltrágy és Namény birtokába Lónyay Ferencz fiai György és Miklós; Miklós fiai János és István, Domokos, Ágoston és Miklós, Mihály fiai, Gábor fiai Mihály és Jakab; Péter fia László, Szaniszló fiai: Miklós és László, Vitéz István

*) Zichy Codex II. 86.

**) U. o. 452.

***) Leleszi levéltár, prot. AA. I. 12. sz.

†) Fejér Gy. i. m. V. I. 361.

††) Leleszi lev.

†††) Lelesz, prot. parv. 6. lap 12 sz.

fiai: Szaniszló és András. A beiktatást végezték Fornosi Mihály fia Gál királyi ember és Kiseszenyi István konventbeli pap Leleszről*).

1434. vizsgálatot indítottak Lónyay Vitéz István fia Andrásnak fiai Antal és László, — Domahidi György és neje Ilona (Lónyay György volt özvegye) ellen azért, mert tőlük a bátyui, lónyai, szigeti, boltrágyi és haranglábi birtokokat, valamint 70 darab sertést elfoglalták.

1452. Naményi László fia Miklós saját és a Lónyayak nevében eltiltatja Szécsy Miklóst és Simont, úgy Csapi Ákos Istvánt s a többi szomszédos és határos birtokosokat attól, hogy Lónya, Bályu, Boltrágy és Harangláb helységeiben foglalást tegyenek.

1455. Lónyay Antal elzálogitá összes birtokát Lónyay Jánosnak. 300 frton.

1459. özvegy Kereszturi Helele Tamásné Veron, fia Mátyás és özvegy testvére Jusztin törvénykeznek Lónyay László és Andrással s más szomszéd birtokosokkal Helele Tamás megületése és foglalások miatt.

1503. Mikai Beregi Gergely perelt Helmeczi István, Gálócsi Péter, Daróczi Bertalan deák, Daróczi György és Margittal erőszakoskodás és foglalás miatt. 1503 évben Naményi Ferencz és Balázs leköték itteni és más birtokrészeit felkölesönzött 200 frtban Lónyay Menyhértnek; ugyanakkor Naményi Balázs és Ferencz pereltek Naményi István özvegyével. (L. Namény.) 1520-ban Naményi Balázs özvegye Anna, perelt Drágfi Jánossal és Bozási Jánossal foglalás miatt, úgy Lónyay Jánossal is azért, mert ő az özvegy lónyai kuriájába erőszakosan berontott és onnan öt dézmás malacot elhajtattott; két év múlva ismét megújult a viszálykodás, 1552-ben Lónyay Menyhért és fia Gergely a nevezett özvegyet embereikkel megtámadván s itt és Bótrágyon neki kárt okozván. Ekkor a vizsgálatot Becsi János leleszi áldozár végezte.

1522-ben Lónyay Albert is emelt vádat néhai Lónyai János fia István, Lónyai Patócsi Antal és Naményi Balázs özvegye ellen az ezek által naményi és lónyai kuriában tett sérelmek miatt; az eljáró törvényszék azonban a vádlottaknak ítélte oda a tisztító esküt. 1525-ben pedig Lónyay Menyhért özvegye Katalin fogta perbe fiai, Györgyöt és Kristófot, kik lónyai nemesi udvarába és lakába erőszakosan berontván, szekrényeit és tárait feltörték s

*) Lelesz, prot. parv. 1. lap.

azokból az özvegy előbbi két férjétől, nemes Carnavodai János és Pán Bernáttól maradt értékes vagyona elvitték s őt illetlenül szidalmazták s bántalmazták.

1526-ban hűtlenségi bélyegen elveszté Lónyay Gergely nagy és kis lónyai, bátyui, bótrágyi, szalóki és haranglábi s Magyarországon bárhol levő egyéb birtokait, melyek királyi adományképen Bökényi Benedek mester és malomvizi Kenderes Jánosnak adattak. A Hetei Péter királyi ember és Jászay Pál leleszi k. pap által eszközölt beiktatásnál ellenmondtak Lónyai Gergely és István, Naményi Balázs özvegye Anna és Lónyay László özvegye Jusztin.

1548. megelőzött per folytán egyezségre léptek Lónyay Andráshoz, Lónyay Gergely, Bozássy Zsófia és Harang Kata a lónyai s ahhoz tartozó birtokok iránt.

1550-ben Lónyay János perbe idézte Lónyay Gergelyt azért, hogy a kiállított kötvénybeli tartozását nem teljesíté, kötelezvé magát L. János atyjának megölése és házának elpusztítása miatt birság és kárpótlás-fizetésre.

1551. Lónyay Ilóna, (Lónyay Lászlónak Félegyházy Jusztintól született leánya) férjére, sámsoni Körösi Miklósról iratta lónyai, szigeti, bátyui, boltrágyi, haranglábi, naményi, löki és csobai birtokait. — 1555-ben Lónyay Péter a vele vérséges Büdy családdal törvénykezett; ezt 1556-ban Zabermino Mátyás váradi püspök felhívta arra, hogy a nagylónyai kastélyt égesse fel, nehogy a pártosok bele vehessék magokat*).

1559-ben Zelendi János, Bozási István és János és Beregi Ferencz hűtlenségi bűnnel sujtatván, lónyai és más birtokaik elkoboztattak és Szilágyi Bálintnak adományoztattak, ez Hetei Pál beregi alispán és királyi ember által a birtokba beiktattatván. Ez évben még tiltakozott Lónyay Péter Szilágyi B. ellen a leleszi konventnél az iránt, hogy ez a birtokokat elidegenítse.

Az 1567-ben e tájon átvonult tatárhad itt nagy pusztítást követett el; akkor birtokoltak itt Lónyay Péter, György, István és Tibai Kristóf; találtatott pedig adó alapjául Nagy-Lónyán 3 és Kislónyán $4\frac{1}{4}$ kapu. (Budai kamari lev.)

1570. Kálnai Anna Lónyai Istvánra iratta részbirtokait.

1569. beiktattatott Persey Miklós magyar királyi udvari kancelláriai jegyző és Ibrányi Ferenc a hűtlenségi bűn miatt Bozási Jánostól elfoglalt lónyai, naményi, bátyui s a többi részbirtokokba, ugy

*) Kemény, Not. Capit. albensi. II. 90.

többek ellenmondása mellett a magtalanul elhunyt Gyürei István után maradt gyürei és besztercei birtokba. A beiktatást eszközlék Ugrai János királyi ember és Zaloukényi Péter, leleszi k. áldozár. (Leleszi lev.)

1570 birtak itt részeket Lónyai Gergely és Péter, kik Dobronyi Ferenczozel erőszakos foglalás miatt perlekedtek. (Megyei lev.) — 1575-ben Lónyay István bökei Patócsi Jánosra ruházta részét. —

1582. királyi adomány erejénél fogva bevezettetett Lónyay Péter a Lónyay Albert-birta nagy és kislányai, bátyui, szigeti, mátyusi, boltrágyi, naményi, haranglábi, somi, zápszonyi, csetfalvi, dávidházi, surányi, nagy bárii, rétsági, becskei, szondai és váraljai (nógrádmegyei) részjóságokba. Az ünnepélyes beiktatásnál, melyre Horváth Kristóf királyi ember és Rajkai Péter leleszi áldozár kiküldettek, ellenmondottak Lónyay István és Horkay Pál. — Lónyay Péter a birtokokat felkérte, még mielőtt a fiskus tetteleg elfoglalta.

1587. Lónyay Gergely Lónyay István tokaji várkapitánynak szolgáját Lengyel, máskép Szaniszló Györgyöt megölvén, ez őt emiatt perbe fogta s javait a királyi táblán magának megítélteté; és mivel Gergely Erdélybe menekülván, javait még Ilosvay István és Morray István is magoknak megszerezni igyekeztek, Lónyay István beregi alispán ez ellen 1591-ben Báthory István országbíró előtt ünnepélyesen tiltakozott*).

Ez évben Sámson Kőrösi János fia Mihály és Kőrösi Ferencz és István, Ilona Kereszturi Istvánné és Erzsébet tiltakoztak Lónyay István ellen a lónyai, bátyui és szigeti birtokok elfoglalása miatt**). —

1590-ben Ilosvai Karácsony István perelt Lónyai Gergelylyel itteni birtok iránt.

1593-ban Rudolf király Lónyay István, György, János, Ferencz és Gergelynek kiváltságot ad Nagy Lónya és Mogyorós területén a Tiszán át révet tartani.

1600-ban említettnek itteni birtokosokul: Lónyay Albert, Eufrozina, Gergely özvegye és István.

1610-ben tiltakozott Kőrösi Mihály Lónyay István ellen foglalás miatt. — 1626-ban Lónyay Menyhért egy házat és telket iratott Nagy-Lónyan Rácz Mártonnak.

1647-ben birtokoltak itt Lónyay Zsigmond, István, András

*) Nagy Iván i. m. 9. k. 163. l.

**) Leleszi levéltár.

és Mengyhért özvegye. — 1651-ben királyi új adomány alapján beiktattatott Lónyay Zsigmond Gulácsi Zsigmond kir. ember által a nagylónyai, kaszonyi, szernyei, ujfalvi, benei és kovászói részjóságokba Fejérvári Miklós leleszi áldozár közbejöttével. 1655. Barkóczi László és neje Péchy Anna iktattattak be.

1676-ban elosztattak a lónyai uradalmi javak a szépesi káptalan által, mely alkalommal gróf Csáky István gondnok képviselte gyámoltjait Lónyay Margittól született Zsigmond, István, Mária, Éva és Borbálát, Erdődy Sándor pedig nejét Christinát*).

1693. Lónyay László elzálogosította Lónyay Gábornak Nagy-Lónyán, Szigeten és Bátyuban levő részeit 300 forinton.

Nagy-Lónyát s tartozékait jelenben a Lónyay család bírja; nevezetesen Nagy-Lónyán tartja székhelyét Lónyay János, Somban Lónyay Albert, Bátyuban, Boltrágyon Lónyay József és gróf Lónyay Béla, míg Naményban Lónyay György örökösei művelik az ősi birtokot.

A XVI. századbéli földvárnak nyoma maiglan látszik Nagy-Lónya keleti végén Lónyay Gábor kertjében.

A nagylónyai reformált község már 1595. évben anyaggyűlekezetet képezett, fiókjai lévén Kis Lónya és Telek. Temploma, XV. századbéli r. kath. modor szerinti csucsíves építmény, keletelt fekvésű s észak felőli ablaktalan falain régi festett falképek látszanak. Az alatta levő sírbolt a Lónyayak egyik temetkezési helyeül szolgált. A nép monda szerint az 1657. évben berontott lengyelek elől a lakosok egy szép nagy harangot sülyesztettek a Tisza mocsárába, mely az árvizkor beiszapoltatván odaveszett. A templom előtt délre, külön válva áll egy tiszaháti modorban épült, négy fióktoronnyal ellátott igen magas s hegyes fatorony, két újabbkoru haranggal.

Anyakönyve 1778. kezdődik Lőrinczy Mihály pap idejében a mikor rendes iskolája is volt már, melyet 1837-ben Lónyay János és neje Florentina különös pártfogás alá vevén s szükségletei fedezésére évenként száz forintot utalványozván: ez összeg most is a királyi haszonvételek jövedelmeiből fizettetik.

Kis Lónyát illetőleg megjegyzem, hogy ezelőtt Nagy Lónya fiókja volt, jöllehet 1762-ben külön fatemplomot építtetett, a mint a régi fatemplom vitorláján levő évszám is mutatja. 1787.

*) Leleszi lev. fasz. 1041. N. 22.

kezdődik filialis anyakönyve. 1789-ben Lónyay László jöltező iskola telket ajándékozott a községnek. 1800-ban anyagyülekezetté lett, Szucsányi László lévén első papja. 1802. öntette az egyház önköltségén a nagyobb harangot, a kisebbet Szigetből hozták az árviz miatt onnan kiköltözött lakosok. 1825-ben külön iskolatantitót nyert. 1832-ben cserélte ki a község a régi paptelket a mostaniért.

Kis Lueska.

(Novoszelicza.)

Uradalmi orosz falu a Hát nyugoti lejtőjén a munkácsi járásban 23 házzal és 140 lakossal. 1505-ben Anna királyné megerősíté azon kenézséget, melyet néhai Erzsébet Kislueskai László és Jánosnak adott. (Megyei levéltár.) 1649. találtatott itt 8 jobbágy, 6 fuu, 3½ telek, 22 ló, 21 ökör, 23 tehén és 51 sertés. A Prókopnye vizén volt a Pap nevű kenézesaládnak egy malma, melytől egy lasnakot vagy 2 frtot adott évenként a munkácsi várhoz; a batyko volt akkor Bustyin László, lovasszabados Pinczenik Lukács, székelydrabbant pedig Halacsnya. Jelenben van a lakosság kezén 24 ló, 108 marha; 18 juh és 67 sertés. A g. k. község Sztánfalva fiókja,

Nagy Lueska.

Országos vásárokkal bíró terjedelmes mezőváros a Latorcza balpártján a munkácsi járásban 603 házzal, 3305 lakossal és 9176 holdnyi sík és termékeny határral. E régi helység a munkácsi vár tartozéka lévén, annak urait szolgálta. Szilágyi Erzsébet alatt Kozma

Elek és Gergely testvérek említettnek kenézekül, mint kik a lucskai kenézségnek felét birták*). 1493. Hollós János Munkácsen Soltész Kozmának és utódainak adott kenézi kiváltságot, mit 1505. Anna királyné is Budán megerősített Soltész Kozma és György, valamint néhai Elek fia részére Nagylucskának a várhoz tartozott fele részét illetőleg. Ez okmányból is kitűnik, hogy a falu másik fele magán urak birtokában volt. Nevezetesen említettik birtokosául 1455. az Agárdi család, névszerint István, János, Mihály és László. 1501-ben beiktattattak vasilioi Vassa István zálogvezimen a néhai Tárkányi István itteni és más részeibe Agárdi Lajos királyi ember által. 1503-ban Tárkányi László fiai István és Miklós elzálogosították 100 arany forintban Kenderesi Péternek birtokukat, 1505-ben pedig Kerecsenyi Antal visszabocsátá a Tárkányiaknak a Tárkányi Mihály fia Márton által neki 164 frtban elzálogosított részt. — 1507. beiktattatott Kerecsenyi István a Nagytárkányi István és Miklóstól zálogul kapott részbe s nemsokára a zálogrészek teljesen visszaszerezettek a vár részére.

1566-ban az erre átvonult tatárok elpusztíták.

1630 év táján a lucskai és csomonyai birtokosok a két helység közt fekvő Sipos nyárása nevű erdőtér határai iránt versengvén: 1638. június 22. gróf Homonnai Drugeth János országbíró Ungvárról meghagyta a leleszi konventnek, hogy priberi Melith György panaszra folytán ez ügyben vizsgálatot tétessen; királyi emberekül kijelöltettek: klacsanói Horváth György és Ferencz, Mező Gáspár, Bégányi Ferencz, Telekesi Pál, Szerednyei Pál, Kisfaludi Péter és Ferencz, Ilosvai János és Péter, Bodó Ferencz, Keszi György, Vidányi János, Herpai István, Csibai Mihály, Pankotai Boldizsár, Szelecsényi István, Ladmóczi Horváth György, Farkas László, Bors János, Nagy Gáspár, Jászay György, Sajgó György, Kende András és Mihály, Tunyogi Péter és Miklós és Rapolthi István; utasítván egyszersmind a káptalant, hogy 16 nehez márkával sujtson mindenkit, kik tanuságot tenni vonakodnának. Ennek folytán Tusnádi Bálint leleszi áldozár és Klacsanói Horváth György kir. ember július 9-kén Csomonyan 15 tanut hallgattak ki; ezek közül gersanói Kusali Ferencz vallá: hogy a peres Siposnyáras nevű erdőrészt Bethlen Gábor fejedelem adatta vissza a csomonyaiaknak; Ferencz Miklós s mások pedig vallák: hogy Dobó Ferencz idejében a Mocsár nevű erdőtől és Horgasszegettől Eördög

*) 1649. urb. 278. lap.

András csomonyai ispánjának faizásért a jobbágyok egy véka abrakot, 1 tyukot és egy kalácsot tartoztak adni; a dobronyi erdőre azonban bemenniök tiltatott s a kihágók büntetettek, a dobronyiak pénzért vették a csomonyaiaktól a Horgasszeget.

E peres erdőben Csomonyára nézve határukl említettett a Pohárka viz, mely a Szernyébe szakad, majd a Maczoncza viz, melyen malom is állott, Horgaséger a veres gorond mellett is a Górk mosár a Szernye vizénél*).

1646. Rákóczy György Munkács ura, Munkácsen aug. 5. kelt okmányában Anda Ferenczet hű szolgálatai elismeréséül az adófizetéstől felmenté. Ez okmányban kiemeltetik, hogy Anda már 12 év óta a munkácsi várhoz postásul szolgál s hogy a mikor valamely ur ember vagy tiszt idegen országra küldetik, őt mint tapasztaltat szokták melléjük adni kíséruül**). E szerint a nagylucskai szabadosok már a 17. században, sőt tán előbb is, leginkább levélhordással s lovon való kísérettel szokták volt szolgálataikat teljesíteni; azonfelül kötelességük volt a várkapitányhoz egy székely drabantot tartani s háboru alkalmával egy felszerelt lovast kiállítani; tartoztak a várbeli mély kuthoz évenként két öreg kötélnek hársháncsot beszállítani és az uraság javára őt hordó bort kimérni. A jobbágyság 1649-ki összeírás szerint többnyire magyar nevű volt, u. m. Szabados, Fekete, Nagy, Molnár (ki puskás volt a várban.) Balási, Füzér János főbíró, Bányász Máté esküt, Pap Mihály, Demeter és Simon batykok, kik évenként 2—2 nyestet tartoztak adni; Horváth László, porkoláb az alsó kapunál; Dobrókai, Rác, Koszta sat. hópénzes drabantok; Tompa, Hadar, Vakaró, Holupán, Ferge, Mogyorósi, Csopász, Vizniczei, Szendi, székely drabantok; Csonka, Morda, Szabó puskások, Sütő Jakab és Demeter ménespásztorok, Sele ztei, Anda, Garabod, Fayszi, Frundák, Hallgass, Gorondi, Száva, Benedeki, Dalu, Puskás, Hodár, Veréb stb. közjobbágyok. Mindezeknek ma itt semmi nyomuk.

1649. találattott itt 34 marhas jobbágy, 40 gyalogszeres és zsellér, 74 „officiolatus“ (alkalmazott és soltész) és 40 pusztahelyen lakó, összesen 140 jobbágy, 71 telek, 111 fuu, 98 ló, 369 ökör, 132 tinó, 348 tehén, 1335 sertés és 132 méhkas. 1682-ben találattott 90 jobbágy, 15 lovas és gyalog szabados, 8 szabad legény, 1 batyko és egy orosz deák. Ez urbér szerint volt 1620 körül a rafajnai erdőben a Szernye vizen egy a várhoz tartozó, 4 kőre forgó

*) Lelesz, Prot. Met. I. 437.

**) 1649. urb.

malom is itt, melyet azonban Balling János, ki 1624-ben Bethlen Gábor fejedelem alatt uradalmi főnök és várkapitány volt, maga javára, az irás szerint, „abalienálta“ a vártól s 1649-ben Lövei Gergely és Kendéné asszony birták. Még két más malom is állott akkor a Latorcza folyón, melyek később teljesen elpusztultak.

1672. volt a főbíró Kerekes János.

1692. junius 25. Rákóczy Ferencz adómentesítette Busár János telkét, ki nemesítettett.

1699-ben már csak $23\frac{1}{2}$ népes és $45\frac{1}{2}$ pusztá telek volt, tartozván akkor a megmaradt csekély népesség a vár konyhájára 94 tyukot, $13\frac{1}{2}$ ludat, $23\frac{1}{2}$ font vaját és $23\frac{1}{2}$ kenderkittát beszolgáltatni.

1703. a munkácsi német őrség kicsapván, itt sok házat elhamvasztott.

1729. találtatott 7 szabados család, kik levélhordásra alkalmaztattak; 1794-ben pedig ezek 22-re mentek. 1794-ben harmincz gazdának minden épülete porrá égett.

A gróf Schönborn családnak itt most derék majorja van, mely nagyobbára új irtásokból 1833. évben keletkezett. Az 1682. urbérben említettik, hogy az uradalomnak itt a felső és alsó nyomásban 149 holdnyi három táblaföldje volt az út mentében, melyben összesen 50 köből gabona termett s a csomonyai hosszú lázon 67 holdja. Lucskának a Csomonya felé eső határát, a haracsinai mezőt ugyanis a csomonyaiak még a 16. században jogtalanul kiirtván s elfoglalván, az 1640 körül visszavétetett s a lucskai jobbágyság által uri munka fejében dolgoztatott. A grófi magán birtok most itt 2274 hold, miből 1590 hold szántó és 684 kaszáló. Van a majorban jeles minta marhatenyészde és szeszgyár; néhány évtized előtt drága ménes diszlett, mely azonban 1860-ban megszüntettetett.

A Pole nevű dűlőn, közel az országúthoz egy épület közelében 1871. őskori sirokra akadtak, melyekben különféle bronz mű és ékszerek, fegyverek s női felszerelvények találtattak.

Nagy-Lucska község, melynek 3012 lélekből álló g. k. hitközsége saját lelkésziséggel s kőtemplommal bír, egyike a legtehetősebbeknek a megyében; lévén az 1870. érvben történt összeírás szerint abban 138 ló, 1649 különféle szarvasmarha, 2015 juh, 2 kecske, 132 sertés és 44 méhkas, mely vagyon azonban azóta némileg megapadt. V. Ferdinánd király, Bécsben 1847. aug. 19. 14158/1338. sz. a. kelt kiváltsága folytán gróf Schönborn Károly akkori földesur kérelmére megengedő, hogy Nagy-Lucska helység mezővárossá

emeltessék és hat országos vásárt tarthasson, még pedig évenként febr. 13., április hó 5., pünkösöd utáni esütörtökön, július hó 31., szeptember 10. és nov. 30-án. 1826. okt. 27-én Bécsben kelt kiváltságlevelél szerint pedig I. Ferencz király feljogosítá gróf Schönborn Ferencz Fülöpöt, hogy az itteni Latorczai csatorna felett vám-szedési jog élvezete mellett a gróf hidat állíthasson.

Lukova.

Ruthen falu a felvidéki járásban 129 házzal és 591 lakossal; hajdan a bilkei uradalom tartozéka volt.

1447-ban zálogképen Ilosvai Tivadar István birta.

1448-ban vizsgálatot tétetett Bilkei Péter fia János, Lipcsei Gorzó és fia János, valamint Bilkei Gergely fiai István Péter és Fedor, ugy Ilosvai Tivadar István ellen, kik panaszos birtokát elfoglalták s őt házából erőszakosan kivezették, mely alkalommal királyi emberül eljár Kerepeczi Miklós.

1457. Bilkei Ivasko elzálogosított egy jobbágy telket Vörösmarthy Péter és Jánosnak 4 arany forintért; valamint Dobrókán 5 és Herincsén szintén annyi telket 50 frtéért.

1469. Bilkei Illés fia István eltiltatta maga és fiai Mihály és János és György nevében Bilkei Sándort Lukova elidegenítésétől, Vörösmarthy Jánost és Ilosvai Lászlót, pedig annak megvételétől; nemkülönben testvére B. Sándor, Ivasko és Miklós nevében is Dolhai Albert s rokonait földeik elfoglalásától.

1476 osztozkodtak Bilkei Mihály és Lázár, Illés, István és Rakolezi István és Mihály s a többi rokonok.

1480. és 1491. beiktattatott a Perényi család; 1570-ben Tarnóczi István és Bilkei Gergely; 1580-ban Daróczi Szeráf; 1600-ban birtak itt: Bixi Ferencz özvegye, Bilkei és Lipcsei; 1611-ben Komlósi Zsuzsánna, Ilosvai Erzsébet és Lipcsei Zsófia és Zsuzsánna. 1631-ben Daróczi adományul kapta a Lipcsei Gergelytől hűtlenségi bélyegen elkobzott részt.

1637. Pauta Máté az itteni g. templomot kirabolván s megszejtelenítvén, e miatt, valamint azért, hogy önkényesen a püspök tiltakozása ellenére idegen papot helyezett be a lelkészségbe, 120 frtnyi bírságra ítéltetett.

1648-ban voltak a helység birtokosai Lipcsei Péter, Komlósi Bálint, Pap István, Dobra Mátyás, Zavatzki András és Madarász Tamás; 1774-ben pedig, midőn a helység határa hatóságilag bejárattott, minthogy a szomszéd birtokos gróf Teleky László a határ vonalakat átlépte, Lipcsei János, Sándor és Ferencz; ifjabb Gorzó János, Gergely, Jakab, János, Simon, Tamás, Lukács, Péter, István, és Péter fia János; Ujhelyi Zsigmond, Bodó Antal s a Zékán és Dobra családok. A közbirtokosság számos tagja s a küldöttség személyzete 9 napot töltvén a határigazítással: az ellátási költség összesen 67 frt 23 kr-ra rugott; számíttatván 1 iteze bor 7, egy iteze pálinka 9, egy véka rozs 34 krba s egy vágó marha 14 frtba.

Jelenben is az Ilosvai, Gorzó s Dobra-családok itt a főbb birtokosok, valamint Ruzsák Lajos.

Van itt g. k. kötemplom, a község azonban Misztieze fiókja.

Macsola,

Magyar helység a tiszaháton, 16 házzal, most 334, (1870-ben 426) lakossal és 1789 holdnyi határral. Szláv eredetű nevét vette a „mocsola“ szótól, mely a tótoknál áztatót (kenderáztatót) jelent s célzással van a határ egykor borító posványokra, valamint arra, hogy a helység eredete egykoru a Csaroda, Dobrony s más hason szláv nvű helységekével.

A XIV. században a Macsolai nemes család birta. nevezetesen 1357. Macsolai János másnéven Nyilas királyi emberül emlittetik*), valamint M. Imre fia Balázs**). 1369 Macsolai Nyi-

*) Zichy-Codex III. 67.

**) U. o. 78.

las Mátyás említettik*), mint ki Gecsei és Tákosival perlekedett. 1378-ban beiktattatott a leleszi konvent által Macsolai János fia Rudolf Macsola, Csoma, Gecse, Asztély és Ujfalu birtokába.

1379. Lajos király Visegrád (in vigilia festi nativ. B. Joannis Bap.) meghagyta Macsolai Rudolf kérelmére a leleszi konventnek, hogy Macsola, Csoma és Gecse helységeinek határait igazítsa meg, kijelölvé királyi emberekül: Bulesui Jánost, Beke fiát és Daróczi Istvánt László fiát **)

1380. Beregszászi Domokos panaszára, mely szerint Macsolai János fia Domokos Barnabás ünnepén a vádló szolgáját***) Fábiant lándzsájával megsebesíté, a törvény elébe idéztetett; királyi emberekül kijelöltetvén Gulácsi Tiba fiai Andor, Fábian és Sebestyén és Hetei Antal.

1422. Macsolai Baksai László fia András, Miklós fia Tamás s ennek gyermekei György, Balázs és Anna, valamint Doróttya és Klára átruházzák birtokrészeiket Macsolai Mihály fiának Lászlónak.

1423. Gecsei Albert kir. ember és Mihály leleszi k. pap beiktatják Macsolai Péter fiait István és Györgyöt az ősi, valamint Marchil fiának Péternek leánya Ilona kezén levő vétel s más jogczimen őket illető részekbe, M. Mihály fia László ellenmondása mellett.

1511. Csomai Bénédek, Surányi György és Pál és Terémi Albert és János tiltakoztak Ormos Imre és neje Anna ellen a macsolai, asztélyi, ujfalvi és csoma-gecsei birtok fölkérése és elfoglalása miatt.

1522. Ujhelyi Ferencz özvegye Nagyráthi Magda, (utóbb Taróczi István özvegye) első férje végrendelete alapján s ennek testvére Egri Lászlóné Borbála beleegyezésével beiktattatott annak macsolai részeibe s kuriájába.

1548. Ujhelyi Ferencz és Imre nyerne adományt; ez utóbbi már 1530. lévén itt birtokos.

1553. beiktattattak Bucsui Farkas kir. ember és Bakai Gergely leleszi k. pap által Tibai Ferencz neje Katalin Bekényi Mihály leánya és nővére Zsófia atyjok birtokába, Ujlaki Ferencz kir. helytartónak Pozsonyban jul. 8. kelt adománylevele folytán.†)

1554-ben, midőn Gecsei János deák Gecse határát bejáratta

*) Leleszi lev. Prot. A. I. 9. sz.

**) U. o. Prot. Met. I. 538.

***) U. o. Prot. AA. I. 33. sz.

†) Eredetije a Csoma család devceseri birtokában.

Halábori István kir. ember és Várkonyi Albert lel. pap által, a macsolai birtokosok meghiúsíták azt ellenmondásaikkal.

Ugyanazon évben felkérte Tibai Ferenc Ujhelyi Ferenc magvaszakadtával ennek birtokát s azt megnyervén, Gecsei Miklós kir. ember által beiktattatott többek ellenmondása mellett.

1561. Gecsei Pál kir. ember által beiktattatott adomány, vétel, ráíratás és végrendeleti intézkedés folytán Ujhelyi Ferenc özvegye Tarnóczi Istvánné első férjének itteni összes részeibe, öt jobbágYTELEK kivételével, melyeket az elhunyt örökhagyó nővérének Egri Lászlónénak leányi negyedjoga fejében már azelőtt kihalasztott; a beiktatásnál ellenmondottak Tibai Ferenc, neje Katalin, Ópalagi Csapi János és György.

1566. a tatárok 4 házból hurczolták el a jobbágyságot.

1570. birtak itt Tibai Ferenc, neje Bekényi Kata és Tarnóczi Simon. 1600-ban említettnek birtokosokul még: Szuhay Gáspár, Achos János és Zoltán Mátyás; 1604. még Petri János is.

1641. cseréltek birtokot itt és Csetfalván Göde Péter és Zoltán Józsa; 1648. említettnek még Tarnóczi András és Lőrincz Zsigmond.

Később birtokosokká lettek még a Bay, Kajdi, Ilosvai, Sulyok, Péchy, Csegényi s más családbeliek.

1812. Szirmay Lajos oldalrokonai nevében is tiltakozott a ludányi Bay Mihály és András magtalan kimultok után, az ezek által elidegenített vagyon birtokosai ellen.

Mostani főbb birtokosok itt Péchy Tamásné Sulyok Emma, Jobszty Ferenc örökösei, Péchy István és Miklós, Rác Teréz, Gyula és Emma; Csegényi Jánosné sat.

A jókor reformált község már 1595. anyagyülekezetet képezett, lévén 1599-ben papja Vári Mihály és 1602. Dóczi Pál; később ismét Gecse fiókja lett 1714-ig. Temploma tágitását 1751-ben kérelmezte a község s e végből akkor hatósági szemlélő bizottság küldetett ki a helyszínére; később azonban e régi fatemplom helyén kőből építettett ujat, mely 1842. végeztetett be, betéttetvén abba a régi székek és butorok. A templom és paplak helyét az Ilosvay család ajándékozta saját udvartelkéből. Anyakönyve 1776-tól vezette-lik, iskolája pedig 1802-től áll fenn.

Makarja.

(M a k a r i j o v o.)

Igen régi orosz helység a felvidéki járásban Bartházán tul, 148 házzal, 809 lélekkel és 3194 holdnyi határral.

1393. királyi uj adomány folytán beiktattatott György oláh vajdának fia Gergely és rokona Bayk (Balk) s egyéb összes örökösök Makarja helység birtokába.

1408. Zsigmond király Máté apostol ünnepe utáni másodnap Kovács vára alatti táborából a leleszi konventhez intézett rendeletében meghagyta annak, hogy Balk fiát Bertét, István fiát Pétert, János fia Kosztát és György fiai Illés és Sándort, nemkülönbben Makarjai Kis Ivánt e helység birtokába örökségi jogon iktassa be, ha eziránt ellenmondás nem történend. E királyi leiratban kijelöltettek királyi emberekül: Bilkei Illés, Kisfalusi Makszem fia János, Bilkei Kis Péter, Dávidházi Kis János, Pósa-házi Lukács és Pósa-házi Márton.*) Ha pedig valaki, megjegyzi ez okmány, a beiktatásnak ellenmondana, úgy azt a felség elé idézze jogainak érvényesítése végett. Az ünnepélyes behelyezés azonban minden ellenvetés nélkül történt meg.**)

1413. Makarja $\frac{7}{8}$ része 700 frtban Dolhai Szaniszlóra iratott, a mint azt az 1843. május 8-án kelt leleszi konventbeli kiadvánnyal a perlekedő Kaszonyi Koszta-családbeliek igazolták.***)

1417-ben történt, hogy Dávidházi György akkori beregmegyei szolgabíró Makarja helységben tolvajokat üldözvén, Dolhai Szaniszlónak ott tetemes kárt okozott, miért ez ellene a leleszi konvent közbejöttével vizsgálatot tétetett.

Ugyanazon évben vizsgálatot indított özregy Valha asszony „ő nagysága“ néhai Tódor podóliai herczeg özvegye és Annus leánya, Dolhai Szaniszló és György ellen, kik az ő jobbagyaitól ezer arany forintot érő hatszáz nyestbőrt erőszakosan elvettek és néhány

*) Már 1198-ban emlittetik Comes Makaria. Fejér Gy. C. II. Tom. 319. l.

**) Leleszi kiadvány.

***) U. o. Prot. B. B. III. 109. lap. 65. sz.

Makarja helységében talált tisztét megsebesítették. 1418-ban hajtattott végre a Dolhai Bogdán ellen erőszakoskodás miatt hozott ítélet, s ennek folytán egyszersmind az osztály is testvérei Szaniszló, János és György közt eszközöltetett; osztály tárgyaül szolgált a Dolhai családi közös birtok, melyhez különösen itt 25 jobbágYTELEK, 2 ekényi szántótöld, 3 ekényi makkos erdő, 200 kaszásnyi rét, egy keresztény és egy ruthén fatemplom czintermekkel s temetőkkel és egy malomhely az Almáspatakon tartoztak. Az özszeiró leleszi konventbeli küldöttség jelentésében előadá azt is, hogy midőn a máramarosi vagyont feljegyezni akarták, Dolhai Bogdán örsége nyilakkal fogadá a bizottságot, mely csak gyors futásban találhatott menekülést.)*

Hunyadi János kormányzó Becsén 1451. január 31. Kereczke és Kusnicza nevű faluit (melyek most Máramaros- s akkor Beregmegyéhez tartoztak) az általa birt Munkács várától elszakasztván, Dolhai Ambrus és Mihály Makarja és Sarkad faluikért és a Románpataka pusztáért elcseréli; ez egyezséget megerősíté febr. 3. a nagyváradi káptalan, azon kijelentéssel, hogy Dolhai Ambrus testvére Mihály terhét is magára vállalá.

Azon évi febr. 14. Beregszászon kelt okmányban János (beregi) szási plébános és Lengyel Imre bizonyítja, hogy Dolhai Mihály előttök kinyilatkoztatta, hogy mennyi bántalmat és sérelmet szenvedtek ők (Mihály és Ambrus) a munkácsi vár tiszteitől Makarián és Sarkadon, miért is, hogy jövőre nézve békeségben lehessenek, azokat Kereczke és Kusniczáért elcserélték; mivel azonban Dolhai Mihálynak akkor pénze nem volt, Ambrust kérte meg a csere költségeinek viselésére, oly feltétel mellett, hogy ő addig a cserébe nyert birtokba nem léphet, míg őt ki nem elégíti. Igazolja azt is, hogy a csere kötés alkalmából Ambrus a jegyzőnek a levelekért 16, a káptalani iktatónak 3 s a leleszi prépostnak 9 arany forintot fizetett, Kenderesi János, munkácsi várfőnöknek pedig, ki a beiktatás ellen kifogásokat akart tenni, ezek mellőzése végett száz nyestbőrt és 50 aranyat adott. Ezekből kitűnik hogy négy század előtt is lehetett a pénzt éppen úgy mindenféle szerepre használni, mint az önzés jelen napjaiban s hogy a hatóságok hajdan is megkövetelték eljárásuk díjazását.

A beiktatás különben Kereczkén és Kusniczán 1451. febr. 27-én eszközöltetett. Az illető iktatási parancsban kijelöltettek kirá-

*) Lelesz, Prot. BB. II. 389. l. 24. sz. Hogy egy ekényi tér 150 holdat tett, már más helyen kifejtettem.

lyi emberekül: Bolond Péter fiai István és Mihály, Bilkei Gergely fia Hodor és Illés fia István. A beiktatáshoz meghivatott a szentmiklósi vajavoda János és fia Mihály, valamint Lipcei Gorzó. A beiktatást később, 1458. aug. 6. megerősíté Mátyás király Budáról kiadott okmányával.

Hunyadi János 1451. június 12. Szegedről írja Kenderesi Jánosnak, munkácsi várnagyának és beregi főispánnak, hogy a Dolhai testvéreknek átengedett Kereczkét és Kusniczát a vár tartozékaiból törölje ki. E helységeket, valamint Dolhát, Zadnyát és Bronkát egyébiránt László király Hunyadi János beszttercei örökös gróf kérelmére, Dolhai Ambrus és Mihály érdemei jutalmazásául, Budán 1454. febr. 12. kelt kibocsátványa szerint, Bereg megye hatósága alól kivette és Máramaroshoz csatolta, hol a Dolhai család jószágának nagyobb része feküdt.

Mátyás király, Budán 1463. febr. 26. kelt okmánya szerint, azon hű szolgálatok és érdemek jutalmazásául, melyeket Dolhai Ambrus részint elődeinek, részint neki a törökök és az ország más háborgatói elleni harcokban vérét ontva szerzett, Kereczke és Kusnicza helységeit, melyeket atyja Jánostól kapott s bir, neki s általa fiai Demeter, György, László, János, Miklós és Péternek új adományképen a királyi jogokkal együtt adja.

1465. május 24. Budán kelt rendeletében azonban Mátyás király meghagyta a leleszi konventnek, hogy anyját Erzsébetet, az ismét Bereg vármegyéhez csatolt Dolha, Zadnya, Bronka, Kusnicza, Kereczke és Lisicza, valamint máramaros megyei Szurdok, Rozallya, Polyána és Sajó helységekre, melyeket, mivel Dolhai Ambrustól, ki rokonát Szarvaszói Osztárt a Tiszába ölte, a kincstár részére elkoboztattak, neki adományozott, iktassa be. Királyi emberekül ajánltattak Urmezői János batizfalvi Tieze Mihály és György, Petrovai Mihály, Ordai Mihály, Kochnyai Simon, Borsosfalvi Balázs, Farkasrévei Péter és Mihály, Komlósi Tamás és György, Kerepeczi András és György s Pósházi Simon és Brigyes.

1466. július 5. Budáról Ország Mihály nádor meghagyta a leleszi konventnek, hogy Erzsébetet Kusnicza és Kereczke helységekre ujonan iktassa be, minthogy a márczius 1-én tartott törvényszék azt határozta, hogy Makarja és Sarkadért Dolhai Ambrus és Mihálytól azok visszabocsáttassanak Erzsébet részére s a munkácsi várhoz csatoltassanak mint annak tartozékai. Dolhai Ambrus ez alkalommal immár harmadszor ellenmondván a beiktatásnál, végre 1468. márczius 27. Pálóczi László országbíró által a leleszi konvent

utasított, hogy Erzsébetet föltétlenül a Dolhai Ambrus-féle jószágba azért, mert Dolhai harmadszor is elmulasztá ellenmondását okadatolni, s így a jószág, az ország szokása szerint, az adományozónak megítéltetett. 1471. február 28. azonban Mátyás király ismét visszaadván Dolhai Ambrusnak Kereczkét és Kusniczát az 1463-ki adomány alapján, mivel a székesfehérvári koronázási végzés, mely szerint a László és Mátyás királyok által koronázásuk előtt kiadott leveleik egy év alatt megerősítendők lettek volna, ennek ellent nem áll.

1484. Mátyás király Makarját is, mint a munkácsi várhoz tartozott falut, Hollós Jánosnak adományozta s azóta folyvást a munkácsi uradalomhoz tartozott s annak sorsában osztozott.

Az 1649. urbárium szerint, Lorántffy Zsuzsánna alatt, találta-tott itt 47 jobbágy és 50 fiu; a lakosok többnyire magyar nevűek voltak, u. m. Törös, Mihály, Orbán, Méhes, Szakállos, Kutkai, Guti, Tőkési, Czibár, Kozák, Lovas, Ilosvai stb. Ezek közt volt 7 hópénzes, 2 hetes és 2 székely drabant; a batyko volt Pap Mihály. 1672 volt a főbíró Hátmegesi s a batyko Pap László.

1649. találta-tott a jobbágyok kezén 25 ló, 250 különféle szarvasmarha, 327 sertés és 40 méhkas; ellenben 1870-ben: 64 ló, 704 szarvasmarha, 286 sertés és 13 méhkas.

A helységnek van saját erdeje; g. k. lelkészszéke, fatemploma most azonban uj s kőből épült és 1816 óta anyakönyve van.

Makkos-János.

(Janosijovo.)

Magyar-orosz helység a tiszaháti járásban, 136 házzal, 778 lakossal és 3108 holdnyi sík határral; fekszik a munkács-beregszászi országunál. Régi falu, mely a XIV. század elején már saját parochussal birt, ki Demeternek nevezetett*); 1364-ben pedig,

*) Zichy-Codex I. 197.

midőn a szomszéd Ardó helységnek határa szabályoztatott, Erzsébet királyné birtokában volt s Ivanósinak mondatott, az 1484-ki adománylevélben azonban már Jánosinak nevezetett s a munkácsi várhoz tartozott. 1566-ban az átvonult tatárok elpusztíták.

Az 1649-ki urbér szerint találtatott itt akkor Lorántffy Zsuzsanna alatt 33 jobbágy, 42 fu, 224 különféle szarvasmarha, 225 sertés és 54 méhkas. A jobbágyok Farkas, Orbán, Sötét, Goffár, Balási, Bogár, Czite, Káli, Béla, Végső, Horváth, Kerekes s Kala nevet viseltek; ezek közt volt 2 székely drabant, 3 kötőre bányász s 2 cserépcsináló, s tartoztak a beregszászi kerekhegyi szőlőt s a jánosii földeket megműködni.

Az 1682-ki urbér szerint a falu határában volt a többi tilalmas erdők közt azon bő makktermő is, mely királyné asszony dombjának nevezetett.

A helység déli határában fekszik a gróf Schönborn család ugynevezett Csáki majorja, mely a beregszászi tiszttartóság által kezeltetik s nevét valószínűen a Csáki-családtól vette, mely a 17—18. századokban a megyében lakott s melyből 1685. Csáki István és 1698-ban Csáki Zsigmond főispáni méltóságot is viseltek; az 1702. évi nemesi adólajstromban gróf Csáki István 20 frtnyi adóval terheltetett birtoka után.

Az ugynevezett Szilvásgorondon a határ keleti részén a Szernye-tó partján őskori obsidian- és kovaszilánkok tűnnek fel, ugyszintén átlukasztott hálósulyok; a tér különben aranymosónak is nevezetik. Talán cölöp-építmény nyomaira is lehetne akadni. Az utnál elterülő erdőn pedig régi szántások nyomai látszanak.

A reformátusok 1595-ben már anyaegyházat képeztek, melynek Balazsér fiókja volt; az általok elfoglalt s maiglan használt egykori rk. kőtemplom a IV. században e tájon divott csucsives építmény, keletelt, egyhajós, 46 lábnyi hosszú és 30 lábnyi széles, míg az egyenes záradéku jóval kisebb szentély csak 18' hosszú és 13' széles; csucsives szűk ablakokkal csupán a déli és keleti oldalról van ellátva; azonban 1748, 1779 és 1799. évben megújítván, eredeti belső idomából sokat veszített; az egyháznak 1631. évből külön pecsétje van. Egyik az ur asztalához való tányérján ez van írva: „Instrumentum Ecclesiae Jánosianae sacrum Anno 1633“; egy önkannán pedig ez: „Vas ecclesiae Jánosianae Sacrum Anno 1638.“ Egy arany és ezüst virágokkal varrott gyöles kendő ily himzett iratot visel: „Paládi Judit adománya 1664.“ Egy más régi tányérra

e betűk irvak: „G. V. B.“ Egyik poharat 1683. Andor Jánosné csináltatta. Anyakönyve 1765. kezdődik Szendrei András pap idejében. A reformáltak száma 210 körül van; ellenben a görög katolikusoké 500-an felül; ezeknek van új kötemplomuk és paplakuk, anyakönyvük azonban csupán 1835-óta kezdődik. Az 1798-diki fölvétel szerint a paplak szalmával fedett kis faépület, a fatemplomka pedig silány és romladozott volt. S a lakosság fokozódó jóléte onnan is kitetszik, hogy birtokában találtatott 1870-ken 52 ló, 710 szarvasmarha, 60 juh, 2 kecske, 329 sertés és 54 méhkas. — A magyar nyelvet az orosz lakosok is beszélik.

1631. évből való 3 cm. átmérőjű kerek pecsétje érdekes. Közepén egy kötélszerűen kanyarított, két indában végződő tölgymakk van, körirat pedig ez: „Janosi falu pecsétje. 1631.“

Kis-Martinka.

Orosz helység Sztrojna és Tibava közt a vereczkei járásban szűk völgyben 19 házzal és 107 lakossal. Már 1599-ben lakott itt g. óhitű lelkész; a munkácsi uradalomhoz tartozván e helység a 17. század elején Balling Jánosnak adatott zálogba, később erről Lövei Gergelyre, majd 1649. után vissza a várra szállott. Az 1682-ki urbér szerint Gyilög és Marincsának is neveztetett s találtatott akkor benne 16 jobbágy-család; batykoja volt Bela Pap András, a Bela-cslád levén a kenézség birtokában is; 1699-ben a Friesko Havrillo-főle elpusztult féltelek rendeltetett paplaknak, azonban e közben a batyko elhalván, az összeírás szerint, addig, míg más pap szállana rá, a telek után járó nyest-illetmény világlatban tartatni rendeltetett; ekkor a népség is annyira megfogyott, hogy csupán öt férfi lakott $1\frac{1}{4}$ telken. Az 1798. fölvétel szerint akkor a szomszéd Nagytibaván vala a parochia és fent a dombon a fatemplomka; innen Kistibavára s illetőleg az azzal összekapcsolt Martinkára tétetett át. Az itteni fatemplom régi mű, kupolával és több

toronykával ékitve; az új lelkészi lak azonban tágas és díszes. — Anyakönyve 1785. kezdődik. Utolsó posta Szolyva.

Krajna Martiuka.

Orosz helység 58 házzal és 363 lakossal a felvidéki járásban, tul a Háthegyen; eredetileg Martincza-falvának neveztetett és pedig a Martinczai-családtól, melynél még 1649-ben is volt a kenéség. Az akkori összeírás szerint találattott itt 11 jobbágy és 16 fu. 1699-ben volt a kenéz Nalivajko Mihály. A g. k. község Nagyábránka fiókja, de van saját kötemploma, mely 1872. épült. A helység tartozott a munkácsi uradalomhoz.

Màrok-Papi.

Két egymás közelében a tiszaháti járásban a Csaroda folyónál fekvő magyar-tót helység 1862 holdnyi tértartalommal, lévén Márokon 117 ház és 498 lakos, Papiban pedig 100 lakház és 419 lélek.

Mároknak határa már 1280. és ismételve 1299-ben bejáratott Surány felől, melynek alapján később 1422-, midőn Várdai Mihály, Miklós és Pelbárt egyrésről és Surányi Zsigmond más részről a határok miatt perlekedtek, az egri káptalan levéltárából kivett

okmány értelmében megállapított; akkor Papi már mint határos helység emlittetik.

1288. Tiba comes. ennek fia Miklós, Eche fia Mikó, Beke fia Drouchi István és Guth comes mint választott bírák a Várdai Aladár és Gábor fiai Tamás és János közt Márok birtoklata iránt felmerült viszályos ügyben, melyben Aladár Gábor fiait foglalással vádolá, ezek pedig állíták, hogy „Márk“ csak zálogul lenne nála, akép ítélték Cegen monostorban, hogy a bírák majd a helyszínen fogják megvizsgálni az ügyet s ott Aladár előttök elegendő előkelő nemes emberekkel igazolja jogait s szükség esetén a hitet is tartozzék letenni arra. hogy Márok ősi és nem zálogbirtoka*). Később ismét perlekedtek a budai káptalan előtt, Miklós fia Péter budai alnádor és László mester egyrészről és Tamás, János és Miklós mesterek nevében Luchy Tamás és Vopolth fia Mihály comesek más részről Márok birtoklata iránt, megegyezvén 1299 táján abban, hogy a Vid helységben összetüendő választott bíróság döntse el ügyöket, addig pedig a hegyűjtött termés zár alá vétessék**); e bíróság tagjai valának: Agári Pál és Timpai László papok és Othomár comes. Ez okmányban határpontokul emlittetnek Papi és Fejérese közt: Somospataka, Zypa folyó, András gátja, (clausura), Monmulatöv domb, Mich vize, Pázmánreketye, Holuth (holt) Mich, Kismezeöd és Hulmuth.

Megjegyzendő, hogy Marok vidékét első királyaink a Gut-Keled-családnak adományozták, melyről később annak utódaira a Várdaiakra szállt, 1299-ben már Várdai Aladár, Miklós és Gábor külön családokat képezvén.

1311. a nagyváradi káptalan előtt V. Aladár fiai László és Pelbárt, Vineze jobbágyuk által eltiltatják Gábor fia Jánosnak fiát Gábort Papi elzálogosítására, eladása s bármely elidegenítésétől, Lászlót és Benedeket pedig annak megvételétől***); hasonlóul eltiltatják Csarnavodai János fiai: János, István, Tamás, és György nagybátyjokat Gábort Papi elidegenítésétől†).

1323. a nagyváradi káptalan előtt Tamás fia János és Gáborjan öt unokája: Gábor, János, István, Tamás és György osztzkodván, amaz az ugoesai, ezezek pedig a beregi u. m. a papii. csarnavodai, és fejéresei birtokokat kaptak osztályrészül††).

*) Zichy-Codex I, 65.

**) U. o. 98.

***) U. o. 131.

†) U. o. 132.

††) U. o. 248.

Az 1341.—1346-diki határvillongási perben előjön Marok birtokosul Kisvárdai László fia János*), míg a szomszéd Surányt János, Tamás fia bírta; 1346-ban az ügy elintézése végett megjelent Váradról Jakab káptalanbeli pap s a nemesek közül Lukács és Tamás deák, azonban Surányi János elmaradván, a bíróság eloszlott eredménytelenül.

1347. Várdai János, a pünkösöd előtti szerdán Ardón tartott megyei közgyűlésen Marochuk beregi főispán és négy szolgabírája előtt panaszt tett az iránt, hogy Pouka fiai Péter és János, Tamás fia Dobos Domokos, Kondor Miklós, Éltés István, Barna fia Jakab és Csekei Demeter Mindszentnap előtti szerdán Márk helységbe jöven és Donk jobbágy házáat erőszakosan megrohanván, abból a jobbágyot elhurczolták.

Márok helységben már a XIII. században volt lelkeszség és Anna tiszteletére emelt szentegyház; az 1333-diki pápai tizedek lajstromában említetik, hogy papja a pápa részére évenként öt garast fizetett adóul: a szomszéd Papi helység e nevét a tarpai papoktól vette, kik azt akkor, midőn ott a Pál-rendiek és az aurániai perjelség székelt, mint szomszédos helyet bírták.

1343. a kárászi közgyűlésen Lázár Tamás fia János egyrésztől és Daróczi László másrésztől oly egyezsége léptek, hogy a Pete helység iránti peres ügyöket a Márk határjárására megörkezendő váradi káptalanbeli küldött és négy itteni derék férfiból (probi vires) álló választott bíróság intézze el akép, hogy a melyik rész rá nem állana, az a bírós dijon felül (portio judicis) tiz márkát fizessen**) E választott bíróság tagjai Anaresi Péter nádori ember s Pál áldozár jelenlétében Szent-Mihály nap előtti kedden Várdai részéről Lóryai Bench fia Jakab és Kelecsényi Péter fia Barabás meg is jelentek Márkon, de az ellenfél Kazári János meg nem jelenvén, reá itt másfél napig hiában várakoztak***).

1353. Várdai János az ardói gyűlésen panaszképen előadá, hogy Pál a tarpai előljáró más vendéglakosokkal Márk helységre erőszakosan tört, és ott V. János 20 sertését részint megsebesíté, részint megölte s egyéb termést elhurczolt, mi ellen tiltakozott.§)

1353. évben Erzsébet királyné meghagyta a leleszi konvent-

*) Zichy-Codex II. 253.

**) U. o. 78.

***) U. o. 86.

§) U. o. 533.

nek, hogy a Várdai János, királyi udvari apród fia Miklós birtokában levő Márok helység határának igazítását megrendelő iratát kézbesitse Marochuk beregi főispán és a királyné főlovászmesterének. ki Tarpán lakott; a kézbesítést eszközlé a mároki lelkész Miklós és az erre királyilag kirendelt Benedek deák mester s királyi udvari apród. Marochuk annak következtében Tarpán levő tiszteit Somlyai (Zomlyoy) Pált és Istvánt kijelölé, a királyné és János s fia Miklós közti határvillongás megigazítására, melyhez meghívtak Bereg várjobbágyai és hetei nemesek Arath fia Pál, Jakab fiai Péter és Mihály és Benedek mester királyi emberül. Az okmányban előfordulnak határpontokul: Stepa folyó, Hegy helység, Somospataka, Két gyertyánfa, Stipa (Szipa?) mezeje és egy moesár hol Márok határa végződik. A Tarpa és Márok közötti határ pedig kezdődött Heténél, hol érintetik több névtelen moesáron kívül Határberek és fejtérő*).

1354. Lukács nevű tiszte Márki János mesternek (filius Ladislai de Mark) panaszt emelt Tamás beregi alispán és négy bírótársa előtt, hogy tarpai lakosok Lukács evang. előtti kedden urának mároki erdejében több szűzen erőszakot elkövettek, mely tényálladék megvizsgálására Kissurányi Sámson fia Jakab kiküldetvén. jelenté, hogy a mondott tarpai lakosok Márki János jobbágyait erőszakosan levetkőztették.**)

1356. Széchy Miklós országbíró Visegrádon kelt levelében meghagyta a beregi fő- és alispánnak s a szolgabíráknak, hogy szigorú vizsgálatot tegyenek az iránt, hogy Várdai László fia János állítása szerint, Papi Gábor fia Sebestyén, Pétert mároki lelkészt Surány helységben nyilakkal és karddal megsebesítette, félholtan ott hagyta és a pap lovát kantárral s a nyereggel együtt elvitte***). — 1363-ban említetik Jakab mároki lelkészül és beregi főesperesül†).

1369. beiktattatott Erzsébet a Kerecsényi Barabás és Konák István által elfoglalt részekbe.

1370. K. Barabás meginteti Somosi György fia Jánosnak fiát Lászlót, hogy a Papi helység átadott részeért járó száz forintot fizesse meg; királyi emberekül kijelöltettek: Daróczi László fia István, Levei Berke, Apáti Gergely és Pósházi Máté.

*) Lelesi lev.

**) Zichy-Cod. II. 571.

***) U. o. III. 37.

†) U. o. II. 219.

1377. Várdai Domokos Bagonja János alispán és bírótársa előtt panaszt emelt a miatt, hogy Surányi Gábor fia Sebestyén mindszentnap utáni pénteken Márk helységre erőszakosan fegyveresen tört s vádló ottani Péter és Demeter nevű jobbágyaitól 9 ökröt elrabolt és Surányba hajtatott*), mely ügynek megvizsgálására Surányi S. és Fábian nevű papi jobbágya a bíróság elé (György napi nyolczadra megidéztetett**).

Az 1422. évi határjárási okmányban említetnek: Várdai Domokos fia Mihály mester és rokonai Miklós és Pelbárt egyrészről, Surányi Zsigmond másrészről mint perlekedők: Szaniszló, mint eljáró pap a leleszi konvent részéről, s érdekelt felekül: Kérvi Mátyás, Ujlaki Domokos, Artánházi Balázs, Oroszi Fülöp, Bakai Fábian, Kölesei László fia Miklós, Homoki László és Bégányi Miklós. Határpontokul említetnek: Kenderiztató, Nagyerdő, Beke határszeg, Kismező és Kisliget. A távolság egyik ponttól a másikhoz egy vagy két nyíl-lövetnyire való kifejezéssel állapított meg.

1439. beiktattattak itt zálogkezimen Várdai Miklós, Domokos (Mihály fia) és István (Pelbárt fia.) a Csarnavodai Jakab fia Miklós és Surányi Zsigmond birta itteni egész részbitokba

1458. Kusali Jakosi László fia János panaszkodott Mátyás király előtt, hogy Upor László és János, gelényesi és papfalvi részeit elfoglalták, királyi emberekül kijelöltettek a vizsgálathoz: Gutti János és Miklós, Daróczi Márton és György, Barlabási János, Kirsanói Tamás, Gecsei György, Borsai András és Kerecsényi Pelbárt***) —

1467. vizsgálatot és pert indított Daróczi János és Brigyes Kisvárdai István kalocsai érsek, K. Miklós özvegye Katalin és fiai Miklós, Aladár, Mátyás és Simon, ugy Kisvárdai László özvegye Advig és fiai Miklós, László és János ellen foglalás miatt.

Az 1484. évben folytatott határjárás néhai Gara Miklós nádor 1425. kelt ítélete folytán Nagymihályi Eödfői András özvegye Anna és fia Tamás nevében föllépett ügyvéd Fábian mester, valamint Csaholi Péter kívánatára eszközöltetett. Az említett nádori ítélet szerint Várdai Domokos fiai Mihály, Miklós és Pelbárt, Nagymihályi Albert auraniai pörjel elleni perőkben hozatott; képviselve voltak a Várdaiak Kéresi Mátyás, a pörjel pedig

*)—**) Zichy-Cod. IV. 2. 6. lap.

***) Lelesz, Prot. C. II. 47. sz.

Lesztheméri Orbán által. A Várdaiak állíták, hogy a pörjel mároki birtokokból egy részt Tarpához csatolt volna; az 1429-ki per tárgyalatott Pálóczi Mátyás országbíró előtt, mely alkalommal a pörjel helyett annak ügyvéde Monyorósi László jelent meg; a pörjel fiául ez ügyben László említették. A további pörlekedés közben a Várdaiak ügyvédökül Bökényi Domokost nevezték ki. Még 1431-ben is folyt a tárgyalás, főleg egy viszályossá vált makkoserdő miatt, melynek megszemlélésére nádori emberekül kijelöltettek Albai László mester, Harang Miklós és Parnói Benedek.

1551. ismét igazittatá a határt Kisvárdai Mihály Márokra nézve Papi és Surány felől Surányi Miklós és János ellenében, mely alkalommal midőn a működő bizottság Hetei Pál kir. ember és Gyöngyösi Ferencz leleszi k. pap a Hete, Fejércse, és Márok közötti hármias dombhoz ért, a Surányiak ellenmondottak, később azonban barátságosan kiegyeztek. Ugyanis a határjáráshoz érdekelt szomszédosokul megjelenvén Hetei László, Daróczi Mihály, Gulácsi Ambrus szolgabíró, Oroszi Demeter és Máté, Daróczi István, Matuznai György, Pál és Gábor és Bajánházi Ferencz, ezek midőn a somospataki hármashatárnál Surányi Miklós ellenmondott, ajánlották, hogy Matuznai Pál választott bíróul intézze el a viszálykodást, minek következtében az azonnal megeskettetett, választott férfiak utmutatása szerint a határ megállapítottatott eképen: A határ pont kezdődött a Zypa folyónál, hol az északi oldalánál Nábrádi András Rekesz nevű rétjénél határdomb emeltetett; innen Határut felé tartatván az irány, Mon mulató nevű rétén át Papi helység végén két halom rakatott, innen Ér másképp Láp folyó s amellett átvonuló Közuton észak felé menve Micz patak, Pázmán földé (másképp Pázmán reketye) nevű mocsáros helyre ért; majd Márok és Surány közt a Holtmicz másképp Kenderáztatóhoz s tovább a Surányról Tarpa felé vezető uthoz jött a bizottság, hol Bede Antal Rekez nevű kaszálója volt; innen elérte a Határutat, Nyárust, Biskehatárszeget, Egerchye nevű tét, hol egy erdőben Surány és és Márok határa volt; majd Tamáspatakára, Kisliget patakán túl a Zypa folyónál a határvonalat bevégezte.*)

1539. beiktattattak Büdi Mihály és neje Anna s gyermekeik Mihály és Klára Márok birtokába, 1558-ban Büdi Mihály Papiba és 1560-ban szintén, mely alkalommal Perényi János, Gábor és István, Nagymihályi Gábor és Sándor, Eödfönffi Ferencz s mások ellenmondottak.

*) Lelesz Prot. Met. I. 481. sz.

1548. vizsgálatot indított Surányi János, hetei nemes Kosik Pál, Márton, Albert, András, Demjén, Ferencz és András, ugy Főris János, Olasz Pál, István, Miklós és Gáspár, Danes Pál és Ferencz, Kantor Máté, Bernold Albert, Hetei Tamás, Pál és Lőrincz ellen, kik a panaszló egyik jobbágyán a papii makkos erdőben erőszakoskodást követtek el; továbbá Dersi Ambrus, István és Benedek ellen, kik egy másik jobbágyot letartóztattak.

1552. birtak itt Várdai Mihály, Surányi János és Miklós; 1567-ben Büdi Mihály 7 és Surányi László 6 jobbágytelket Papiiban és Várdai István hatot Márokon: 1566-ban az átvonult tatárok a két helységet elpusztíták. 1588. birtak itt: Surányi Gábor, Büdi Mihály és Farkas; 1600-ban pedig még Kubinyi István és Bornemissza Mátyás is.

1606. Boeszkai István fejedelem rendeletére beiktatta a leleszi konvent bedegi Nyári Pált, a fejedelem belső tanácsosát a következő helységekbe: A várdai vár felerészébe, Kisvárdá, Ajak, Tas, Deveser, Pátroh, Döge, Vörösmart, Litke, Pap, Rozsaly, Tuzsér, Kalongya, Rék, Szamosszeg, Jánk, Hermanszeg, Gög és Márok helységbe. Az Eöri András s Illosvai István kir. emberek és Gallyas Tamás leleszi k. pap által teljesített beiktatásnál ellenmondottak Alaghi Menyhért és Ferencz, Melith Péter és neje Szokoly Erzsébet és Serédi István az egész Serédi had nevében, végre a királyi ügyész.

1611. azonban beiktattatott a 16 ezer magyar forintba számított fentebbi helységek és Sid pusztá birtokába Melith Péter és neje Szokoly Erzsébet, kinek atyja volt Szokoly Miklós, ennek pedig anyja Kisvárdai Mihály leánya. Királyi emberül működött Tárkányi Ferencz és a leleszi konvent részéről Debreczeni György. Ugyanakkor a fentebb elősorolt helységek másik felébe beiktattattak szintén 16 ezer m. forintban Várdai Miklós leánya Katalin és általa Nyári István és Telegdi Anna. az első és Nyári Kata és Krisztina a második férjtől született gyermekeivel együtt. Eljóságokat azelőtt Nyári Pál és fia István női joggal birtokolta.

1647. említettnek birtokosokul itt: Melith Péter, Pető István, Melith György, Beeski György és Nyári Zsigmond Márokon, Papiiban pedig: Telegdi István, Lónyai Menyhért özvegye, Perneszi Gábor, Dessewffy Ádám és László, Ujfalusi Zsigmond. Vass Márton, Fuló Pál, Melith Péter és Perényi Zsigmond.

1660. beiktattattak Melith Péter és rokonai királyi új adomány folytán.

A folyó század elején birtokoltak itt a Bay, Besenyei, Neupauer és Vitkay családok, kiknek utódai maiglan élnek, valamint az Uray családbeliek is, jelesen báró, Uray Gyula, Lónyay Gábor, Horváth István, Sinka József, Veres János és Károly, Szalay Tamás és Sándor, Váczy Lajosné, Mitre György, Fazekas István, Badák János. A többi birtokos lakosok nevei: Balog, Bodoki, Ecsedi, Antal, Fábián, Jakab, Kis, Kocsis, Murza, Mester, Miglécsi, Nábrádi, Nagy, Széki és Veres sat.

1796-ban a harcok és vészek által elnéptelenített Márok-Papiba Besenyei György, akkori megyei másod alispán, Zemplénmegyéből, Varannó környékéről, tót lakosokat telepített, kiknek utódai azóta teljesen megmagyarosodtak.

Az e tájon elnyúló Tiszahát és Tóhát lakói a protestantismus fejlődésekor az új hittant jókor elfogadván, a márok-papii reformatusok is a magok részére elfoglalták a helybeli r. k. templomot, mely a XIV. század csucsives stíljét hordja magán, s a papii keletelt fekvésű s egy hajójú szentegyházat azóta folyvást használják. Ennek falai kívül-belül halmozva valának egykor festvényekkel s gót feliratokkal, 1775-ben azonban berakoltattak s utóbb be is meszeltettek, a nélkül, hogy lejegyeztették volna. Minthogy Márokon, Papitól csak egy lépésnyi határvonal választja el, 1645. évig Papi leányegyháza volt Mároknak, akkor azonban egyesülvén, egy anyagyülekezetté vált. Itt zsinatot is tartottak a beregvidéki prot. papok, nevezetesen 1678. márczius 17-én; mely arról emlékezetes, hogy ez alkalommal Nógrádi Mátyás püspök a papoknak a tobákolást és pipázást megtiltotta. A ref. paplak területét, a közvélemény szerint, 1668-ban a Maróti családfő ajándékozta, melyen akkor, valamint 1758-ban új lak építtetett.

A római katolikusok sokáig pásztor nélkül bolyongtak, miglen 1836-ban ismét lelkészség alakíttatott Márokon.

A múlt században a Csáky-családnak Márokon csinos és tágas kölköke volt, melynek nyoma maiglan látszik.

Maszárfalva.

(Negrjovo.)

A felvidéki járásban a Háthegy nyugati oldalán fekvő régi orosz helység 130 házzal. 1870-ben 818, most 696 lakossal és 2315 holdnyi, lejtős, közbirtokossági határral, melyben őskori halmok s azokban kova, obsidian és bronz műszerek találhatók.

Birtokviszonyait illetőleg megjegyzem, hogy Maszárfalva a 13. század óta magán urak birtoka volt mindvégig. 1410-ben bírta Bégányi János; 1513-ban pedig örökösödési jogon Daróczi Pál fia György. kinek anyja volt Bégányi Gergely leánya Ilona.

1520-ban beiktattattott a feleszi konvent által a Nagybégányi Margittól és Gulácsi Ambrustól született Gulácsi Mihály a Nagybégányi Miklós féle ősi birtokba özvegy Gulácsi Orsolya és Szokoli Péter neje, Dorottya. ellenmondása mellett.

1574. nagybégányi Ilosvai Miklós magvaszakadtával adományul kapták annak birtokát Lónyai Ferencz; Pankotai Gergely és Szalay János kassai várkapitányok.

1636. volt itt birtokos Bégányi Ferencz, ki ellenmondását nyilvánítá, midőn Rákóczy György fejedelem és neje Lorántffy Zsuzsánának az 1632. évi eperjesi egyezség folytán a munkácsi uradalom átadatott.

1673. Mező Márton itt és Bégányban néhány részt átengedett Sulyok Zsófiának 400 frtért.

1754. és 1764-ben birt Maszárfalván 5 telket Osató Klára, előbb Szentmarjai Imre. utóbb Beniczki Péter özvegye, melyeket egyéb birtokával együtt fiának Beniczki Menyhértnek és neje Malinszki Ilonának és ezek gyermekeinek: Klára, Menyhért és Petronellának végrendeletileg hagyott. A végrendeletben felhozzatik az is, hogy Osató Imre örökösödési vágyból egyik rokonát Zsófiát pinczéjében elrejtve tartotta.

Később birtokosokká lettek itt még a Kajdi, Bornemissza, Novotta s más családok.

A helybeli g. k. lelkészsnél 1781 óta vezettetik az anyakönyv, kőtemploma s a paplak tágas épületek.

Mátyus.

Magyar falu a kaszonyi járásban, 48 házzal, 305 lélekkel és 1859 holdnyi sik határral a Tisza jobb partján. A XII. században Bet másképp Betke Mátyustól vette eredetét, ki az 1270. évben V. Istvántól a Lónyaiak előde rusdi Mihály részére kiadott adománylevelében előfordul, mint ki a Lónyával határos Beth Mátyus földét akkor birta s kinek családjabeli Betkétől Simon, Bankbán veje Boltrágy és Bátyu helységeket vette, melyek tőle később elkoboztatván, Rusdinak adományoztattak.

1323-ban Beche fia, Dezső, beregi főispán, birta, ki ez évben Várdai János fiával Gáborral, perlekedvén Mátyus iránt, midőn Fülöp nádor a bereg- és ugocsamegyei nemeseket Beregszászra az akkori szokásos közgyűlésre összehívta, itt Dezsőnek határozatilag megghagyatott, hogy a közelebb Szatmártt tartandó közgyűlésen Dause nádor és a nagyváradi káptalan levelével igazolja azt, hogy Mátyus nevű birtoka nem Bereg-, hanem Szabolcsmegyéhez tartozik.**) Később, pedig Vizsolyban Miklós alnádor előtt Dezső Gábornak fizetendő 8 marka birság fejében a Máté pusztán levő birtokrészét elzalogosítja.**)

Mátyusi család is említettik ez időből; így egy 1341-ik évi, Adonyt illető beiktatásnál királyi emberül működött Mátyusi Adorján fia István.

Később a Dancs család is birt itt; ugyanis Kisfaludi Dancs tiltakozik a feleszi konyent előtt Csobai Ferencz fia Mihály s ennek nővére Erzsébet nevében Széchi Gál fia Jakab s társai ellen a mátyusi birtok elfoglalása miatt.

1449. beiktattattak Kisvárdai Miklós és ruszkai Dobó János Mátyus azon részébe, melyet Csobai Mihály magvaszakadtával fölkertek s adományul nyertek László királytól. A beiktatásnál, melyet Kércsi László kir. ember eszközölt, ellenmondottak Vékei Adorján deák, neje Orsolya, Kisvárdai Péter, Gergely és István, mindkét Lónyai Antal és gyománi Tonchos Mihály.

*) Zichy-Codex I 240. lap.

**) U. o. 243.

1450. Székely László fiai, Dávid és László, részére megítélé a törvényszék, hogy a Csobaji Mihálytól való mátyusi birtokrészt a visszaváltásig 78 márka fejében birhassák.

1465. megintetik, eltiltják és megperlik Szécsi Miklós és Simon Lónyai Antalt Mátyus helység visszabocsátása ügyében.

1488. beiktattattak ellenmondás mellett Tarczai Márton és János, tótselymesi Apród Miklós fiai Szécsi János itteni részébe. — 1498-ban ismételtetett a beiktatás özvegy Széchi Miklósné ellenmondása mellett.

1513. beiktattattak Gersanói János kir. ember és Kaposi Miklós leleszi pap által Lónyai Albert és neje Anasztázia, L. Kristóf, Farkas és Péter és Marina leány Mátyusnak Tárcazytól megvett részébe.

1515. bevezettetett Daróczi István kir. ember által Losonczy Zsigmond és fiai Antal és Farkas a néhai Kerecsényi István birtokába adományczimen többek ellenmondása mellett.

1521. Szürtei (Sztrithe) László végrendeletileg mátyusi részét a leleszi kontventnek, többi vagyonát pedig csekély hagyományon kívül Pál fiának, ennek magtalan kimulása esetére pedig leányai Erzsébet és Agothának s ezek magtalan elhunytával szintén a leleszi egyháznak hagyta.

1530-ban birt itt Ujhelyi János és Lónyai István és László; 1552. Lónyai Péter és György; 1566. még Lónyai István és Tibai Kristóf s a tatárok a helységet elpusztíták

1559. beiktattatott Szilágyi Bálint a Bozzasi János és István, által Zelendi János és Beregi Ferencztől elfoglalt részeikbe; valamint 1582. Lónyai Péter fia Albert.

1600. birtokosokul említetnek: Lónyai A., Eufrozina, Gergely özvegye, István és Lövei György.

1640. Lövei Gergely vizsgálatot intéztetett Lónyai István ellen, a mátyusi makkos erdő elfoglalása miatt; kir. emberül eljár Ormós Miklós s a leleszi konvent részéről Kolozsvári Péter. Különbben a Homonnai Drugeth János gróf országbíró rendeletében kijelöltettek királyi emberekül: Nyáradi Miklós, Ormos Péter, Pál és Miklós; a Lövi helységben kihallgatott tanúk megállapíták, hogy Lónyai kiverte Löveit az erdő használatából. mely alkalommal annak tiszte Kovács János házáat is megtámadta embereivel, s abból egy bogláros ezüstös kardot, egy poharat és egy gubát elvitetett, melyek később a tulajdonosnak visszaadattak.*)

*) Lelesz Prot. Met. I. 495.

1643. birt itt Lövei István is és a Lónyai család, mely jelenleg is a főbirtokos, — névszerint Lónyai Albert és gróf Lónyai Menyhért; ezeken kívül birtokolnak itt Suhajda Mihály, Szini Sándor, Joó Dániel, Pető András, Tóth Péter sat.

A leleszi káptalannak szép erdeje volt itt 1820 körül.

Mátyus már 1645-ben volt Kerecsenynek főkegyháza; 1794-ben nyerte levitául Varga Mihályt, ki azelőtt tákosi iskolatanító vala s itt azután nyolez évig buzgólkodott. Akkor Lónyai János a mostani paplaki telket adományozván az egyháznak s felépíttetvén a papház, 1802-ben Lónyai László alispán és kerületi főgondnok közbenjárására Nagy János hozatott be lelkészül Milotáról s így a község anyagyülekezetté vált. A régi fatemplomban levő szószék 1732-ki mű, s ez van rá írva: „Ez a P. szék építtetett az Isten dicsőségére a mátyusi erdő jövedelméből 1732. Sidók XIII. His Deus dedit tempore Past. Stephani Dicső.“ — Anyakönyve 1766. kezdődik. Az 1657-ki lengyel dúlaskor az itteni lakosok is a Tisza halványába süllyesztették egyetlenegy harangjokat, melyre mindekkorig rá nem akadhatnak.

A Homok nevű pusztá e falu határához tartozik.

Medenceze.

(Migyanicza.)

Orosz falu a felvidéki járásban a Háthegey alatt 94 házzal, 558 lakossal és 1770 holdnyi hegyes határral. A krajnai kiváltságolt faluk között foglalt helyet s a munkácsi uradalomhoz tartozott. Az 1463-ki határjárásiránti okmányban Ilosvának is mondatott „Medenche, quae olim Ilosva vocabatur.“

Az 1649-ki urbéri összeírás alkalmával találtatott itt 35 jobbágy és 46 fu; a jobbágyok közt voltak: Orbán, Lengyel, Csibéri, Felczán, Hátmegesi, Sztánfalusi, Mikola, Lánfalusi, Kisfalusdi, Kop-

eza stb. nevűek. Pap Máté és Demjén batykók valának. A kenézséget gyakorlá a Botta család, melynek azt Mágócsi Ferencz 1607. április 22-én kelt okmányával adta; megbizván Botta Fölöp és Jakabot, hogy a várbeli helységbe idegen megszállókat igyekezzenek telepíteni. E kiváltságot 1613. gf. Eszterházi Miklós is megerősíté. 1672-ben voltak batykók Pap Markus és Demjén.

1709. okt. 27. ebédelt a faluban II. Rákóczy Ferencz fejedelem, midőn Husztról Munkács felé visszautazott s honnan éjszakára Drágabártfalvára ment; eszerint akkor az ut e lejtőn fekvő helységeken át vezetett Máramaros felé.

Az itteni g. k. hitközségnek van saját lelkészsege, kötemploma s 1818-tól anyakönyve.

A gróf Schönborn-család „Kör-udvar“ (Kruhli) nevű gazdasági tanyája e falu határához tartozik.

Medvegyóc.

Közbirtokossági orosz falu a munkáesi járásban Patkanóc köz-
 zelében, 47 házzal, 297 lakossal és 752 holdnyi hegyes határral.
 (L. Kálnik). A XVII. században birták: Balling György, Barkóczy
 László, Sennyei Ferencz, Boeska István, Tárkányi István és Pa-
 czoth Ferencz.

1848 előtt birtokosa a szabadságharcz áldozatául esett báró Pe-
 rényi Zsigmondné volt, kitől a forradalom utáni rémkorszakban hadi
 törvényszéki ítélet folytán elkoboztatván, a kincstárra s erről vételut-
 ján gróf Buttler Sándorra szállt.

A g. k. hitközség Patkanóc fiókjá, s van saját fatemploma.

Medvessa.

Munkácsi uradalmi orosz falu a vereczkei járásban 12 házzal és 1870-ben 109, most 58 lakossal; Felső-kisbisztra fiókegyháza. A 17. században egy kenéz és egy jobbágy lakott itt, kik jöllehet a szentmiklósi uradalom jobbágysai voltak, mivel a várhoz tartozó magaslatokon zabot termesztettek, tartoztak ebből oda kemencze-zabot adni. Néhány évtized múlva elpusztult lakossága, annyira, hogy 1691-ben egyetlen egy lélek sem találtatott itt. Később idegenek szálltak a pusztatelekre, kik most megelégedve élnek, lévén kezeik alatt 3 ló, 92 szarvasmarha, 66 juh, 26 sertés és 6 méhkas.

Kis-melnicsna.

(Melnicsnoje.)

Uradalmi orosz falu a vereczkei járásban s a hegyes ploszkói völgyön 11 házzal 1870-ben 102 most 69 lakossal és 377 holdnyi bérczes határral. 1599-ben volt itt Rákóczy Zsigmondnak hat háza és illetőleg jobbágysa. Lorántffy Zsuzsánna kenézséget adott 1650-ben a Sztzecovicz családnak, a végből, hogy a falut megnépesítse; e család a Pinnyé vizen egy kenéz malmot is tartott. 1672-ben Báthori Zsófia alatt találtatott a helységben $1\frac{3}{4}$ telken, 6 jobbágy, 7 fiu, 5 ló, 25 szarvasmarha és 10 sertés. 1699-ben volt a kenéz Szteczovicz Vasil, ki egyedül művelte telkét, a többi jobbágyság elpusztulván. Jelenben a szomszéd Ploszkó fióljaja.

Miskarovieza.

Orosz helység a verehovinán a vereczkei járásban 14 házzal, 1870-ben 109, most 84 lakossal és 1415 holdnyi hegyes határral, közel a galicziai határszélhez. Hajdan a szentmiklósi uradalomhoz tartozott s most a gróf Schönborn-család birtoka. 1649-ki urbárium szerint volt a Huszla nevű havasnak a munkácsi várhoz tartozó oldalán tíz ház, melyeknek lakói a várhoz adtak zabtizedet. 1691-ben volt a kenézség a Kondratt családnál, a másik két jobbágyház pedig elpusztult. Van saját fatemploma a f. k. bisztrai lelkész-séghez tartozó hitközségnek.

Misztieze.*)

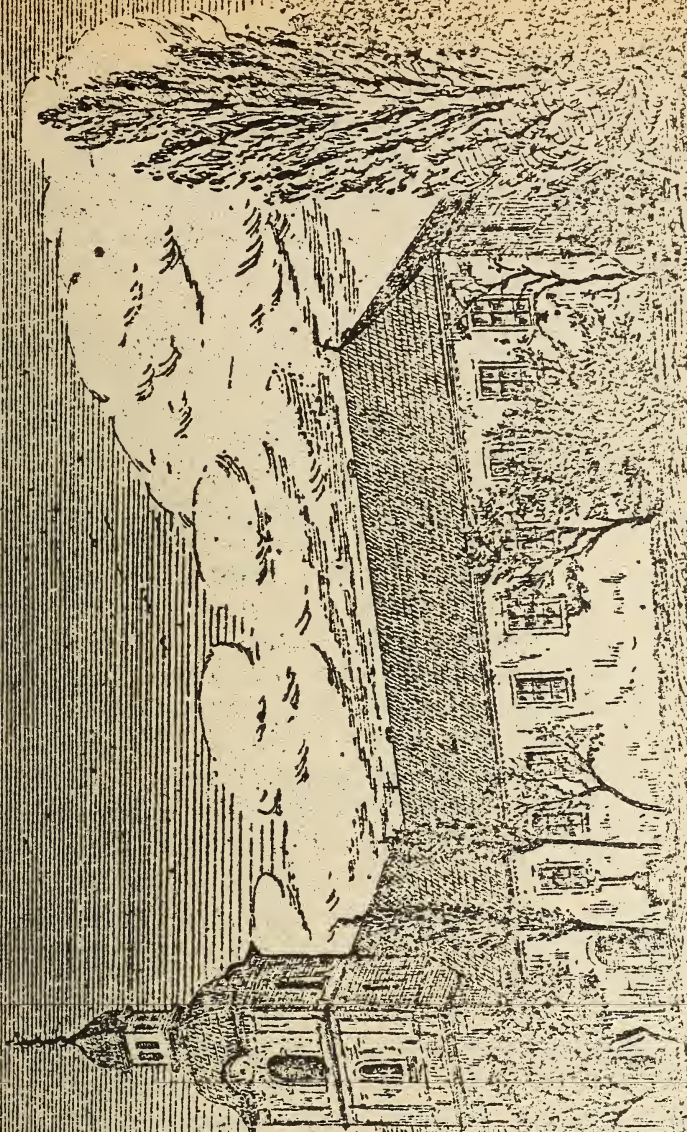
(Imiszticsevo.)

A megye keleti szélén a felvidéki járásban s a Borsova balpartján egy hegyoldal lejtőjén fekszik a 303 lakházzal, 1357 lélekkel és a Lukovával együtt 5543 holdnyi határral bíró ruthen helység. Területén bronzkori tárgyak fordulván elő, feltehető, hogy már az őskorban lakott hely volt.

A falu a XV. században Misticseő-nek mondatott s a bilke uradalomhoz tartozott; 1447-ben birták az Ilosvaiak, Bilkei és Lipcsei családbeliek; 1448-ban említették Bilkei István, 1457. Bilke Mihály s testvérei mint zálogbirtokosok; 1460-ban Ilosvai László, és Bilkei Anna s Veron és 1463-ban Ilosvai Karácsony László és Vörösmarthi Ivasko, kinek neje volt Ilosvai Veron.

1455. beiktattatott Zékány Mihály és neje Ilona Misztieze

*) Egy képpel.



és Bilke birtokába. 1470-ben Bilkei Ivasko János részét neje Mátyfalvi Zoárdffi Pál özvegyének Katalinnak adományozta 200 frtéért.

1476. Mátyás király megparáncsolta a beregvármegyei fő- és alispánnak és szolgabiráknak, hogy néhai Dolhai Ambrus fiaí Demeter, György, László, János, Miklós és Péter, valamint Bilkei Ivasko fia András részére az összes szomszédos nemes birtokosok kihallgatásával derítsék ki, mennyiben ártatlanok azok Bilkei Mihály megöletésében.

1480. Derényi János iktattatott be zálogjogon Bilkei András részeibe, 1491-ben pedig Perényi Gábor, Mihály és István.

1499. Zékán András és György, kik 1504. Bilkei Györgynek két telket elzálogosítottak 50 arany forintért. — 1551-ben Zékán János eladta itteni birtokát Bilkei Máténak.

1530. birtak itt a Bilkei, Lipcsei és Zékán családokon kívül még Gorzó László és Zovard Szaniszló; 1552-ben pedig még Szirmai Lajos és Báthori András; 1562. Móré Gáspár. 1574-ben beiktattatott Ternei Keszthelyi György a Zoárdffi István és Szirmai magvaszakadtával fölkért birtokaiba. 1576-ban a Bilkei és Gorzó-családok új adományt kaptak. 1580. Daróczy Szeráf iktattatott be az Ivasko András magvaszakadtával fölkért birtokába.

1599. osztozkodtak Ujhelyi Ferencz és Olaszi Kristóf.

1660-ban birtak itt még Daróczy Ferencz s a Bilkei, Ilosvai és Bixi-családbeliek, 1648-ban pedig: Csüri Miklós, Pap István; Pogány Menyhért, idősb Ilosvai Ferencz és János, Kisfalusi György, Kállai István és Madarász Tamás. A Z é k á n c s a l á d itt is honos, valamint a Dobra; ezeken kívül birtak még itt a Hlohützki-pap, Csongorai és Ruzsák nemes családok s a g. k. Vazul-rendű kolostor.

E zárdát, mely egy kellemes hegyoldalban a Borsova völgy feletti magaslaton irtott erdőtalajon áll, a szent Mihály tiszteletére épült templommal együtt, Zékán János g. k. püspök, mint a helység egyik földesura, 1676-ban alapította, minden szerzeményét arra hagyván. Ez alapító okmányt az azon évi febr. 10-én Munkácson tartott megyei közgyűlés, Kisfalusi György alispán előterjesztése folytán, megerősítette. Ezen Báthori Zsófia által kinevezett, de a többség által meg nem erősített püspök állandóul a zárdában lakott s azért ő Miszticzei Jánosnak is neveztetett; végre 1686. nov. 8-án meghalván, a zárdában szerzetesek telepedtek le. Egy századdal később Bacsinzski András († 1772.) egy emelettel meg bővítette a kolostor falait s azt a mostani diszes állapotba helyeztette. A főng-

kön kívül 4—5 szerzetes szokott itt tanyázni. Ennek előtte 1750. óta a szerzet egy része Alsó-Karaszló határában egy kis házban tartózkodott, hol a fatemplomka maiglan áll s a körötte levő 50 holdnyi földeket a miszticiezi zárdabeliek művelik. 1781. Lipcsei Péter a kolostornak száz forintért egy telket örökösen eladott. —

A Dobra család, még Lipót királytól 1659. aug. 20-án nyert „armálist” és Dobra Mátyás 1823-ban fiai: Mihály, János, György és László s más rokonai számára 1823-ban vett ki nemesi bizonyítványt a megyétől.

Ugy látszik, hogy Miszticze a XVI. században s a következő század elején a szomszéd Ugocsához tartozott, legalább egy 1602. évi bírósági osztóztató okmányban, melyet Fancsikai Ferencz és Zoltán László ugocsamegyei alispánok kiállítottak, oda kebelezettnek mondatik.

Nagy-Mogyorós,

(Kopinuvezi.)

A munkácsi uradalomhoz tartozott s a munkácsi járásban fekvő ruthen falu 44 házzal, 1870-ben 333, most 241 lakossal és 688 holdnyi hegyes határral. Mágócsi Ferencz 1607. április 20-án kenézséget adott Lengyel Tamás, Bugera Sándor és Kenéz Jakab, János, Sándor, Tamás és Andrásnak, hogy a Szerencsfalva határa mellett fekvő Nagy-Mogyorós faluban e jogot a szokott szolgálványok mellett gyakorolják. Az 1649-ki urbéri összeírás alkalmával találtatott itt 31 jobbágy, 43 fu, 6 ló, 114 szarvasmarha, 72 juh, 84 sertés és 13 méhkas. A kenézeknek volt a Mogyorós nevű patakon egy malmuk s e patak, melytől a falu is nevét vette, kövi halat és rákot szolgáltatott a várba. 1613. megerősíté a Mágócsi-kenézlevelet gf. Eszterházi Miklós és neje.

A 17. század-közepén már saját papja volt Pap László személyében, ki a szokott 3 frtnyi nyestpénzt adta; a Halász, Pap, György, Orosz, Ghunár, Tóth és Bányász nevű jobbágyok közt

volt 9 hetes és székely drabant, azonkívül Hvozdk János és Miklós voltak lovasszabadosok.

1672-ben volt egyszerre két batyko: Pap János és Lukács, ki egyszersmind egyházfi és oroszdeák (éneklész) is volt. 1699-ben már nem találtatott csak 6 pépes telek, 10 ökör, 10 tehén, 38 juh és 7 sertés. 1711-ben az átvonult tatárok nagy prédálást követtek el, a templomot feltörték s kirabolták, a lakosságot bántalmazták. A megszorodott lakosság birt 1870-ben 203 szarvasmarhát, 78 juhot, 49 kecskét, 30 sertést és 28 méhkast.

1870. aug 1-én tételte le alapja az új kőtemplomnak. Anyakönyve 1787-től kezdődik. U. P. Munkács. Az elpusztult Vulsinka nevű falunak nevét egy hasonló nevű dűlő tartja fenn.

Kis-mogyorós.

(Mikulovezi.)

A fentebbi szomszédságában fekvő helység számlál 39 házat, 259 lakos és 494 holdnyi hegyes határt. Mágócsi Ferencz 1607. adott kenézséget Sándor és Gergely nevű családoknak. 1649. Lorántffy Zs. alatt találtatott itt 12 jobbágycsalád, 12 fiu, 50 szarvasmarha, 60 juh, 30 sertés és 4 méhkas. Batykója volt Pap Ferencz. A jobbágyok akkor ily magyar neveket viseltek: Puskás, Czobor, Pap, Filip, Kapus, Ki'os, Szolyva, Árvai, Simon, Patkó és Czerva. Nagy-Mogyorósnak most fiókegyháza; saját fatemplommal bir. A falunak azon elkülönített, egy sor házból álló része, mely Kosztovicza néven ismertetik, a 18. századig külön községet képezett.

A III-ik kötet tartalma.

	Lap.		Lap
Bevezetés a II-ik részhez	3	lelkészség	138
Kis-Ábrámka	6	Beregszászi ispotály	141
Nagy-Ábrámka	6	Kereskedés Beregszászon	145
Kis-Ábránka	7	Polg. iskola és tanügy	147
Nagy-Ábránka	8	Bereg-újfalva	150
Adony-Tisza	8	Beresztó-Kis	152
Almás-Kis	15	Beresztó-Nagy	153
Almás-Nagy	18	Beregócz	153
Almamező	19	Berezinka	154
Ardánháza	19	Betlen	154
Ardó-Beregszászvége	20	Bilke	155
Asztély	24	Bisztra Kis	161
Atya-Vámos	28	Bisztra Nagy	162
Bába falva	38	Bisztra Felső-Kis	163
Bablyuk	38	Borszucsina	164
Badaló	39	Borzsova	165
Balázsfalva	41	Bótrágy	171
Bag	42	Bród	172
Bakta	44	Bubuliska	173
Balazsér	45	Bucsu	176
Barabás	47	Brusztopotak	180
Barkaszo	53	Bukócz	180
Bartháza	55	Bukovinka	181
Bátyu	57	Csabina	182
Belebele	58	Csapóczka	182
Bégány Nagy és Kis	58	Csaroda	183
Bilaszovieza	65	Cserejócz	191
Bene	65	Cserlenó	192
Benedike	72	Csernik	193
Bereg-Nagy	75	Csetfalva	194
Beregszász	88	Csoma	198
Beregszászi bírák	111	Csomonya	201
„rég. pecsét	115	Csonka-Papi	203
„r. kath. templom	118	Czolánfalva	205
„r. kath. lelkészség	127	Darócz	206
„g. kath. lelkészség	133	Dávidháza Új és Ó	217
„oltárnokok	113	Déda	220
„ref. egyház és		Derczen	224

	Lap		Lap
Deskofalva	228	Hukliva	301
Diczkovicza	229	Jalova	303
Dobrony Kis	229	Jánd	303
Dobrony Nagy	236	Jobbovicza	307
Dobróka	239	Iglincz	308
Daragabartfalva	244	Inécz	309
Drahusócz	243	Ilkócz	311
Dubi	243	Iloncza	311
Dubina	244	Ilosva	312
Dubrovicza	244	Izsnyéte	321
Dunkofalva	245	Iványi	323
Duszina	246	Iványi	323
Egreske	246	Ivaskofalva	327
Ervinfalva	248	Izvor	327
Falucska	246	Izvorhuta	328
Fedeles falva	247	Kajdanó	329
Fejércse	248	Kálnik	330
Feketepatak	250	Kanora	332
Fogaras	251	Kaszony Mező	332
Fornos	252	Kelemenfalva	341
Frigyesfalva	255	Kendereske	341
Gajdos	255	Kerecseny Tisza	342
Gálfalva	256	Kicsorna	347
Gát	257	Kigyós	348
Gecse	259	Kisfalud	351
Gelénes	262	Klacsano	352
Gergelyi	266	Klastromalja és a csemek-	
Gerzsenyő	268	hegyi monostor	335
Gévénfalva	270	Klastromfalva	361
Gorond	270	Klenóczi Uj	363
Gulács	272	Klocskófalva	363
Gut Kis	276	Klucsárka	363
Gut Nagy	279	Koczkaszállás	364
Halábor	280	Kucsova	365
Harangláb	283	Kölcsin	366
Hankovicza	284	Komlós	367
Hársfalva	285	Kótilnicza	369
Hátmeg	285	Kovászó	370
Herczfalva	287	Kövesd	375
Hete	287	Kucsava	377
Hetyen	291	Kulinkócz	377
Hlubokapatak	294	Kustánfalva	378
Holubina	294	Kutkafalva	379
Homok	295	Kuzmina	380
Hrabonicza Alsó	298	Laturka	381
Hrabonicza Felső	299	Lauka	381
Hribócz	300	Lázárpatak	382

Leányfalva Nagy	Lap	Martinka Kis	409
Lecz falva	382	Martinka Krajna	410
Liszárnya	384	Márok-Papi	410
Lohó Kis	384	Mászárfalva	418
Lohó Nagy	385	Mátyus	419
Longodár	386	Medencze	421
Lónya Nagy és Kis	387	Medvegyócz	422
Lucska Kis	388	Medvezsa	423
Lucska Nagy	396	Melnicsna Kis	423
Lukova	396	Miskarovicza	424
Macsole	400	Miszticze	424
Makarja	401	Mogyorós Nagy	427
Makkos-Jánosi	404	Mogyorós Kis	428
	407		

